This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

3 3433 06738511 6

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning,

utgifwen

i

Stockholm och Upsala.

1815.

Femte Bandet:

Januari—Juni. (N:o 1—26).

Upsala,

hos Stenhammar och Palmblad.

Digitized by Google

Digitized by Google

Swenſk

Literatur-Tidning.

N:o 1. Lördagen den 7 Januari 1815.

Recenſioner:

S. Matthei Evangelium. Förſök till en Öfwerſättning med Philologiſka anmärkningar af Sam. Ödmann. Sthm 1814. 177 ſidd. Reg. 8:o.

Bland tecknen af en återwäckt åhåga för en högre och ädlare ſjälsodling, är wäl intet mera fröjdefullt än det deltagande för det religiöſa ſinnets nydaning, hwilket de senare åren i wårt fädernesland alltmer börjat utbreda ſig. Denna Tidning har uppmärkſamt följt de mer eller mindre lyckliga bemödanden, ſom inom den tid, hwilken hör till kretſen af deß werkſamhet, i fädernesländet blifwit förſökta: äfwen i andra tidſkrifter har det, ſedan länge föga odlade theologiſka fältet erhållit nya arbetare, och uppmärkſamheten har äntligen, ſmåningom lifligaſt begynt ſamla ſig wid ſjelfwa medelpunkten, wid ſjelfwa de heliga Urkunderne. Utan att miſſakta hwad af andra i deßa ämnen blifwit ſagdt, wågar dock Rec. bekänna, att han, bland mycket förträffligt i alla deßa ſärſkilta uppſatſer, trott ſig finna åtſkilligt otjenligt eller origtigt, flera wigtiga omſtändigheter antingen alldeles förbigångna eller endaſt till hälften utwecklade. Efter en bedragen wäntan att mera ſakkunnige ſkulle upptaga och i en allmännare öfwerenſtämmelſe ſöka bringa twiſtefrågorna, har Rec. begagnat detta tillfälle att ſåſom en lämplig inledning till en granſkning af ofwan anförde Öfwerſättning offentligt framlägga ſina tankar öfwer deſſa ämnen och, egentligen Bibeltolkning, och önſkar, icke af hyckleri modeſti, att de punkter, hwilka här blott flyktigt widröras, måtte af andra antingen wederläggas eller mera grundligt utredas.

Ho nekar, att ſanningens och den himmelſka kunſkapens källa är de heliga Skrifterna, oſtympade af menniſkohand, ej beblandade med menſklig klokſkap? Men då menniſkorna ej mer förſtå det tungomål Herran talat, ſå är ingen kallelſe mer helig och en dödlig mer dyrbar, än att för folken warda den Ewiges rolk, att utyda det oförgängliga ſaliggörande Ordet. En ſådan kallelſe är endaſt några få lyckliga, några få utwalde förbehål-

Digitized by Google

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 1. Lördagen den 7 Januari 1815.

Recenſioner:

S. Matthei Evangelium. Förſök till en Öfwerſättning med Philologiſka anmärkningar af Sam. Ödmann. Sthm 1814. 177 ſidd. Reg. 8:o.

Bland tecknen af en återwäckt åhåga för en högre och ädlare ſjälsodling, är wäl intet mera fröjdefullt än det deltagande för det religiöſa ſinnets nydaning, hwilket de ſenare åren i wårt fädernesland alltmer börjat utbreda ſig. Denna Tidning har uppmärkſamt följt de mer eller mindre lyckliga bemödanden, ſom inom den tid, hwilken hör till kretſen af deß werkſamhet, i fädernesländet blifwit förſökta: äfwen i andra tidſkrifter har det, ſedan länge föga oblade theologiſka fältet erhållit nya arbetare, och uppmärkſamheten har äntligen, ſmåningom lifligaſt begynt ſamla ſig wid ſjelfwa mèdelpunkten, wid ſjelfwa de heliga Urkunderna. Utan att miſſakta hwad af andra i deßa ämnen blifwit ſagdt, wågar dock Rec. bekänna, att han, bland mycket förträffligt i alla deßa ſärſkilta uppſatſer, trott ſig finna åtſkilligt otjenligt eller origtigt, flera wigtiga omſtändigheter antingen alldeles förbigångna eller endaſt till hälften utwecklade. Efter en bedragen wäntan att mera ſakkunnige ſkulle upptaga och i en allmännare öfwerenſtämmelſe ſöka bringa twiſtefrågorna, har Rec. begagnat detta tillfälle att ſåſom en lämplig inledning till en granſkning af ofwan anförde Öfwerſättning offentligt framlägga ſina tankar öfwer deſſa ämnen och, egentligen Bibeltolkning, och önſkar, icke af hyckleri modeſti, att de punkter, hwilka här blott flyktigt widröras, måtte af andra antingen wederläggas eller mera grundligt utredas.

Ho nekar, att ſanningens och den himmelſka kunſkapens källa är de heliga Skrifterna, oſtympade af menniſkohand, ej beblandade med menſklig klokſkap? Men då menniſkorna ej mer förſtå det tungomål Herran talar, ſå är ingen kallelſe mer helig och en dödlig mer dyrbar, än att för folken warda den Ewiges tolk, att utlyda det oförgängliga ſaliggörande Ordet. En ſådan kallelſe är endaſt några få lyckliga, några få utwalde förbehål-

Digitized by Google

len. Den förutsätter jemte en natur, som är heligare och högre stämd än stoftets öfrige barn, jemte en själ som från den spädaste ålder lefwat bland himmelska ting, en skarpblick som kraftigt skådar in i det allraheligaste, och en anande känsla, som profetiskt förnimmer ljuden af den Ewiges röst. Lärdom — äfwen den grundligaste, den mest omfattande — hörer wißerligen till en Bibeltolkare, men ersätter icke bristen af en högre själsdaning. Antag att en sådan menniska lefwat tjuge gånger längre än Methusalem, med Noach stigit i Arken, följt Abraham på alla hans tåg, wistats i Dawids och Salomos hof, sett nya och gamla templet, sett Herran sjelf lida och uppstå; antag att denna menniska kände hwarje bäck i det Hel. Landet, förstod alla språk och dialekter från Medelhafwet ända till Euphrat och Herkules' stoder: i sanning philologen, häfdatecknarn och archäologen skulle dyrka denna man som en halfgud, men det religiösa sinnet skulle ej hämta en större tröst af all denna kunskap, om den ej befruktades af andan, utom hwilken all wettenskap är död och liflös.

Ty för den, som i Herrans ord söker wedergwickelse och hugswalelse, är det föga wigtigt om πτερυγιον του ἱερου betyder yttersta kanten af Tempelberget eller tinnarna af templet; om βρωσις betyder rost eller mal o. s. w.; men det är för honom angeläget, att Lagens bud och Evangelii löften, icke blott till innehållet rigtigt återgifwas, utan äfwen att de i ett likstämdt tungomål, i hela kraften af sin uråldriga enkelhet, i hela behaget af österlandets sinnliga omklädnad uttolkas för Christenheten. Hwilken dödlig bäfwar ej för ett sådant answarsfullt kall, som å ena sidan kräfwer en nästan prophetisk, omedelbar uppfattning af de himmelska Sanningarna jemte förmåga att återgifwa dem i den mest fullkomliga form, och på den andra sidan, en, med den förra sällan förenad, lärdom och widtomfattande forskning. Båda deßa själsförmögenheter äro af ett så olika slag, att man lätt skulle kunna förledas att tro det de ej kunde förenas hos samma person, att den lärde philologen skulle till en Bibeltolkning endast lemna materialierna, men en högre natur sedermera fullända det heliga werket: om, säger jag, icke någongång sådana naturer föddes, som med snillets kometiska, allmakt förbundit skörden af den mest omfattande forskning, skatterna af studiernas långsamma mödor: om, med ett ord, en Luther och en De Wette ej wederlagt en dylik mißtröstan. Men, då wi nämt deßa namn, hafwa wi nämt alla dem, som inom alla protestantismens församlingar, under trenne sekler, med framgång försökt lägga handen wid de heliga Urkunderna: De Wette har dock endast öfwersatt några få stycken; hans efterföljare, Augusti, är lycklig, men likwäl har man welat upptäcka mästarens frånwaro.

Rec. är således fullkomligen öfwertygad, att ett sådant företag som en ny tolkning af den Hel. Skrift, ej är af den beskaffenhet, att den af hwarje orientalisk philolog, eller på hwarje tid, efter gifwen hög Befallning, kan åstadkommas. Skulle den skicklighet, som härtill fordras, kunna förwärfwas, wore beläsenhet, philologisk och allslags kritisk kunskap härtill tillräckliga, så skulle den grundlärde Michaelis bibeltolkning — denna uppswällda upplösning af Orientens lifselementer — wara ett stort mästerstycke.

Men en af deßa sällsynta menniskor, som Himmelen utkorat till sin prophet bland folkslagen, war Luther. Huru fattigt, och nyodlabt war ej wid hans tid den heliga språkkunska-

Digitized by Google

pens-fält af deßa subsidier som senare Bibeltolkare hämta i Resebeskrifware om landets geographi, natur, naturalster, djur, städer, seder o. s. w, fanns wid början af sextonde seklet ett ganska inskränkt förråd. Och dock huru lockligt wägleddes han ej merendels af sitt medsödda snille, genomträngande förstånd och sin nästan inspirerade fantasi, som så starkt styrrade honom tillbaka till den gråa urtiden, att han glömsk af alla kroppsliga behof, tillbragte flera dagar physiskt lifslös och orörlig, själen uppfyld af det saliga Ordet, och de himmelska tingens åskådning. I Tyskland har knapt sedan det sista seklet något årtionde förflutit, utan att försök blifwit gjorde, som haft för ändamål att omarbeta Bibeln eller åtminstone ett eller annat stycke deraf. Men ännu begagnas öfwerallt den Lutherska Codex: och om wid twistiga ställen och särskildta curiositeter, den mångiärde Michaelis af de wetgirige rådfrågas, lära dock så gifwas, som då de söka tröst och hugsvalelse för hjertat, det sanna lifsens bröd för själen, ej hellre njuta af Luthers kärna, än af den djuplärde philologens mergs och saftlösa spis.

Luthers Bibelwersion ligger, såsom bekant är, till grund för wår ännu gällande Kyrkobibel, som utarberad af Bröderne Olaus och Laur. Petri, fullständigt utkom år 1541, ty i Gustaf Adolfs Edition af 1618 år gamla texten oförändradt bibehållen, och den nya redaktionen, som på Carl XI:s befallning föranstaltade en ny revision hwilken först under Carl XII. wann fullbordan, upptog inga andra förändringar i texten, än dem, hwartill en jemförelse mellan de särskillta upplagorna lemnade anledning. I Kgl. Constitutoriales wor befalld, att en jemförelse med originalspråken skulle till lägligare tillfälle besparas. Alla andra editioner äro endast mer eller mindre noggranna aftryck; ända till deß Prof. Öfwersättningen af år 1772—76 utkom. Och för hwem är det obekant, huru ömt detta heliga wärf, som beständigt warit ett wigtigt föremål för Sweriges framfarne Konungar, ligger wår nuwarande Styrelse om hjertat? Och för hwem är obekant det nit och den outröttliga drift, hwarmed Swenska Kyrkans ypperste Styresman fortskyndar framgången af den nya Bibelrevisionen? Och hwem är som icke känner sig berättigad till stora förhoppningar af ett företag, åt hwilket en Tingstadius, en Ödmann egnar kärnan af sin werksamhet?

Men innan man ännu emottagit frukterna af deßa samfällta bemödanden må följande önskningar ej anses för förmätna eller förtidiga! Wi begynna med den önskan, att detta wärf långsamt måtte mogna, att Prosstycken (sådana som detta Evangelium) förut särskillt utgifwas och den allmänna rösten afhöres, och — påkallas! Sådana liberala tänkesätt, hafwa styrt Kgl. Psalm-Commitén, som, berättigad att genast söka Konungens sanktion, har wisat nationen den aktningen att först tillfråga den, huruwida den wore nöjd med deß arbete. Det är ganska troligt, att BibelCommißion, försedd med ett lika privilegium, wisar allmänheten lika aktning. Denna önskan, äfwen i offentliga tidningar redan förut yttrad, äger wäl ock för sig många talande skäl. Det är här hela Swenska Kyrkans wigtigaste angelägenheter som afgöras: den har således en gällande rättighet att blifwa hörd. Det är också sannolikt att BibelCommissionens Ledamöter ej wilja försumma detta tillfälle, att skydda sig för framtidens tadel att hafwa handlat egenmäktigt och förhastadt. Dock må den tid, under hwilken den allmänna rösten må ofe-

Digitized by Google

höras, blifwa längre än sex månader: denna tid, gifwen för en offentlig granskning af Kyrkosångerna, redan för knapp, skulle för den blifwande ProfBibeln warda mycket för otillräcklig: tre år wore wäl den kortaste tidsrymd som här kunde föreläggas; hwad som förloras genom denna utdrägt, skulle rikt ersättas genom en ökad fullkomlighet, och Kgl. BibelCommißion, genom den aktning den derigenom wisar menigheten, derigenom sjelf förwärfwa sig en ökad rättighet till aktning och förtroende.

(Forts. följer.)

Tal hållet på Norges (Norriges) Storting i Christiania Thorsdagen den 20 October 1814, af Grefwe Wedel-Jarlsberg. Stockholm 1814. 1 och ett halft a. 4:o.

Tal, hållet wid Norriges Stor-Ting, Fredagen den 14 October 1814, af Landsdommaren och Sorenskrifwaren Hans Nansen, Representant för Stawangers Amt. (Öfwersättning från Götheborgs-Posten). Stockholm, 1814. 1 a. 4:o.

Deßa Tal måste för Swenska läsare wara af högt intreße då de tolka twenne utmärkte Norrske individuers tankesätt i afseende på den nation, med hwilken de skulle förenas, och det just i den wigtiga tidspunkt då föreningsbandet borde knytas. Det förstа är ispynnerhet utmärkt af en lugn grundlighet, i upptagandet och beswarandet af de, för Norrska nationen då wigtigaste frågor: 1) „Bör man önska, att Norrige blir en isolerad stat under en egen Konung?" Talaren

wisar att detta i anseende till landets så geographiska och politiska, som ekonomiska läge icke kan låta werkställa sig. 2) „Kan Norrige under närwarande inre och yttre omständigheter tillkämpa sig en sådan isolerad författning?" — Undersökningen wisar det wara alldeles omöjligt, då Norrige hwarken har flotta, eller artilleri eller medel att underhålla landmakten. 3) „Om det befinnes, att denna isolerade författning hwarken bör önskas eller kan winnas, bör wi då icke taga i akt det tillfälle oß erbjudes, att såsom ett fritt och sjelfständigt folk, förenas med det fria och sjelfständiga Swenska folket under en Konung?" Förf. wisar otjenligheten af en förening med Ryßland och England och yttrar sig om återföreningen med Danmark: „Swårligen kan en Norrman på allwar tänka på återförening med Danmark, hwars politiska system är så stridande mot Norriges intreße, hwars regeringsform är despotisk, hwars Konung är Lagens begynnelse och ända, hwars belägenhet förbjuder all ömsesidig hjelp, hwars förstörda financer länge warit till ett ordspråk, hwars inwecklade Collegial-wäsende döder all ande, hwars förderfliga charakterslöshet allt förmycket smittat oß, hwars småaktighetsanda lemnat efter sig alltför många spår hos oß" etc. Alltså tillstyrkes föreningen med Swerige hwilken jemte andra fördelar äfwen erbjuder den owärderliga, att ansenliga medel kunna besparas till befordrande af Norrska Nationens wettenskapliga bildning, „hwarpå (för att anföra den aktningswärde Talarens egna gyllene ord) „deß sanna sjelfständighet bör grundas." 4) „Hurudan blir Norriges författning under deß förening med Swerige i jemförelse med deß författning under Danst styrelse?" Förf. wisar påtagligen, att den i afseende på finan-

Digitized by Google

ser, utskylder, trygghet, kultur och allt måste bliswa i alla afseenden fördelaktigare.'

Hr Nansens tal går ut på att bewisa samma thes, den nemi. att genom Norriges och Sweriges förening under en spira, skall den Skandinawiska halfön bilda en stat, som skall „kunna förswara sin wärdighet bland Europas Stater af andra rangen." Förtöfrigt är det mera schematiskt, hwarpå Rec. will anföra ett exempel. Förf. omtalar nationens hopp och ansträngningar, för att bewara sin sjelfständighet under Prins Christians Spira „wen, säger han," hwad kan likna Nationens förtrytelse, skräck och bedröfwelse, då på engång det owäntade budskap genljudade till Norriges mest aflägsna nejder, att Norriges förnämste fästning utan swärdsslag war uti fiendens händer, att Norriges krigare weko öfwerallt, utan att någorstädes hålla ständ, eller mäta sig med fienden, att det enda, som herrskade wid Armeén, war brist på alla förnödenheter. Är detta en följd af nedrigt förräderi och trolöshet, eller af usel feghet, som tiden närmare skall utweckla, eller är då hela Norrska Nationen genom qwinlighet, wekligher och egennytta så alldeles wanslägtad från sina käcka trofasta förfäder? Eller består Norrmännernas nuwarande tapperhet allenast i ett wid dryckeslaget högljudadt hurrarop för det gamla Norriges sjelfständighet? I sanning är detta händelsen, då är Sweriges Konung mer att beklaga än att lyckönska för en acqwisition af nya undersåtare, som bestå af nedriga fosterlandsförrädare och fega trälar." — Talaren förmodar dock det icke wara tillfället, utan hyser det sköna hopp, att med öfwertygelse kunna utropa: End raade de Normänd i Norge!

Både deßa tal haswa dock det gemensamt att de starkt welewera det häftiga nationalhat, som skall ämsesidigt råda mellan Swenskar och Norrmän. Hos Swenskarne äger wäl dock detta icke rum, såframt icke till någon del wid gränserterna, der det likwäl ej torde wara synnerligen starkt, åtminstone är man högre upp i landet derom alldeles okunnig. Rec. kallar alla sina landsmän till wittne, att i hjertat af Swerige intet spår till hat eller owilja mot Norrmännen någonsin kunnat upptäckas. Att detta hat till Swenska nationen herrskar hos de bättre af Norrska menigheten torde wara en Dansk tradition. Finnes ett sådant nationalagg, måste det småningom utrotas, och alla medel att närma folken till hwarandra begagnas. Ett sådant wigtigt medel erbjuder sig genast. Norrmännen önska en förbättring af sin gamla civilslag, och Swenskarne äro just nu sysselsatte med att bereda sig en sådan. Wore det då ej lika så lätt görligt som det utan fråga wore gagneligt, att lagkunnige Norrmän biträdde den nedsatta commissionen och uterbetade en enig lag för de båda, ursprungligen identiska nationerna? Ett lika werksamt medel gifwer oß det föreslagna universitetet i Christiania, om det ståldes fullkomligt på samma fot som de båda Swenska Högskolarna, så, att Swenskar med lika utsigt till förwärfwad skicklighet till befordran, kunde besöka det som de ursprungligen Swenska, hwilket skulle betydligen bidraga till det Norrska Universitetets bestånd och anseende, genom conkurrens. Derigenom skulle Norrmän och Swenskar från ungdomsåren, förenas i bekantskap och wänskap med hwarandra, och derigenom möjlighet beredas att anwända skicklige Norrmän till syßlor i Swerige och Swenskar till syßlor i Norrige. Äfwen språket skulle derigenom till oberäkneliga ömsesidiga förbelar, småningom återwända till sin urgamla enhet. Rec. lefwer i det

Digitized by Google

glada hopp att de upplyste, förtjente och fosterlandsälskande män som stora de båda nationernas öden, skola ej mindre behjerta deßa medel än uttänka andra till bådas gemensamma wäl.

Smärre Skrifter.

Jesu Nattward, Gudaktighetens Lif. Föreställd uti en Christelig Predikan på Palmsöndagen uti St. Jakobs Kyrka i Stockholm, af S. Hedborn. Stockholm, 1814. 8 sidd. 4:o.

Predikanten har rigtigt fattat den äkta tonen i framställningar af religionens heliga läror. Religion är öfwertygelse för känslan; alla deß dyrbara dogmer böra derföre i den inskrifwas och hjertat för dem intreßeras. Och detta har Förf. insett i det han på det lyckligaste sätt inskärpt Nattwardens höga lära hos sina åhörare, genom menskligheten renaste och skönaste rörelser; tillgifwenheten för och saknaden af en bortgången barndomswän. Men som endast det kan hinna ett hjerta, som från hjertat utgår, så utströmmar derifrån Förf:s innerliga tro och hoppfulla öfwertygelse, i warma men enkla, af Bibelns försäkringar bekräftade ord. Ända från den så wackra början: „Jag lefwer, dock icke nu jag, utan Christus lefwer i mig. Till denna saliga kunskap hade nu Guds Anda förwandlat hela Aposteln Pauli fordna wisdom. På engång träffad af deß swärd, uppgick ett nytt ljus i hans själ. Hans upplysta tanka öfwersåg allt hwad han lärt, allt hwad han gjort, och si det war allt fåfängligt, sinnlösa ord och döda gerningar. Han hade ej sökt hwad Gud, utan hwad werlden tillhörer. Nu upptäckte Gudaktigheten för honom sitt lif och sin rikedom; Himmelriket öppnade för hans förstånd sina portar, och han såg ingen annan grund för menniskornas salighet, än den som lagd är, hwilken är Jesus Christus. Hans hjerta wille äga hwad hans öga såg. Han längtade efter deß salighet, och sick hwad han begärde; Christus blef hans lif. Salig sjelf wille han wisa andra, hwad de försmädde; öfwertala dem till ett andeligt lif i Christo; och hwad han säger, hämtar han ur sitt eget lyckliga hjerta: Jag lefwer, dock icke nu jag, utan Christus lefwer i mig Gal. 2. 20. — Lycklig den, som änteligen kommit till denna saliga gemenskap med Jesum att han förklarar i honom sanningen och lifwet, att hans tankar, ord och gerningar ej blifwa andra än de, som af Jesus blifwit anbefalda, af honom gillade och belönte! han lefwer i Christus och Christus lefwer i honom," ned til de herrliga orden, i slutanwändingen „Hwad war wår andeliga rikedom den wi utan Gud förwärfwat, mer än ett annat jordiskt gods, som skulle lemnas i döden? Den tanke hwilken ej tänder sig i Gudomen, har ingen gemenskap med det himmelska ljuset;" fortgår Förf. än uppmuntrande, än mildt bestraffande dem som tyckas blygas för Christi kors, i en jemn utweckling af sitt ämne, wäl utan att framställa nattwarden på någon ny sida, eller af den bereda någon högre och djupare äsigt, utan blott anbefallande den såsom Religionens högsta goda till tröst och styrka i lifwet. -- I afseende på språket bör ej obemärkt lemnas, att Förf. nästan alltid ställer pronomen relativum så, att det genom någon mellanlänk i perioden är skilldt på längre afstånd från det substantiwum till hwilket det står i relation. Detta bruk som wäl genom den starkare accentuationen under mundteliga föredraget kan göras oskadligt, ger lätt förwirring och otydlighet i skrift, och wi råda Förf. att genom nogare uppmärksamhet rätta detta.

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 2. Lördagen den 14 Januari 1815.

Recenſioner:

S. Matthei Evangelium. Förſök till en Öfwerſättning med Philologiſka anmärkningar af Sam. Ödmann. Sthm 1814. 177 ſidd. Reg. 8:o.

(Fortſättn. från N:o 1.)

Hwad ſjelfwa beträffar den åtgärd ſom åſyftas af den nya Bibel-Redaktionen, bekänner Rec. ſig helt och hållet wara af den ſtora mycketheterns mening, ſom yrkar, att gamla texten icke måtte omarbetas, endaſt genomſes och miſstagen rättas. De ſkäl, ſom tala för denna mening, äro af ſtor wigt.

Förſt är all förändring i de ting, ſom höra till Religionen — ware ſig till gudsdyrkans inre eller yttre wäſen — högſt betänklig, och bör ej utan ſtort nödfall företagas. Wäſen och form äro ſå faſt och innerligt ſammangjutne, att ingendera utan wåda kan afſöndras. Menigheten fruktar äfwen wid det minſta förſök till omſkapning, att religionen ſjelf ſkall omgöras; och wi neka ej att deß farhåga för dylika reformationer icke ſaknar grund. Ty når moder och ny ſmak börja uppſtå i andliga ting, då ſkämmes man att frukta Gud på förfädernes wis, då är ſinnet ej mer fäſtadt wid de heliga tingen ſjelfwa utan wid deras tecken, då begår man af Predikanten ſlårdfulla deklamationer, af Pſalmiſten en grann witterhet, af Bibeltolken tidehwarfwets bokſpråk.

Men all reform, det medgifwes åtminſtone, är ſkadlig, då det nya, ſom ſättes i ſtället, icke är bättre än det ſom ſkall utträngas. Och att den Gamla Bibelns kärnſpråk, på ſitt ſtälle, är ej allenaſt lika godt, utan ock wida bättre än det nittonde ſeklets dubbeliga wältalighet, derom hoppas Rec. till Gud ſig ſkola öfwertyga hwarje fördomsfri, och är glad att till ſtyrka för ſin mening kunna åberopa hwad en aktningswärd Förf. med ſå mycken ädel wältalighet anfört i företalet till Kohlrauſchs Den h. Skrifts Läror: „Wi hafwa för deſſa ämnen ett eget ſpråk helgadt af ſin ålder, högtidligt af ſin kraft, ſitt wälljud och de mäktiga, med ſjelfwa begreppet och känſlan ſammangjutna intryck, med hwilka det, från wåra ſpädare år, upplyftat wåra hjertan och dra-

Digitized by Google

git till sig wår andäktiga uppmärksamhet. Detta wår Kyrkas modersmål, nog beslägtadt med nuwarande och hwarje blifwande Swenska, för att aldrig blifwa otydligt, och nog skildt derifrån för att aldrig blifwa hwardagligt; owanskligt, emedan det ej mer går i handel och wandel bland tidens barn och odödligt just derföre att det är dödt *): skulle det wäl utan största både wåda och förargelse, kunna utdömmas? . . . Betänker man ock att en sådan öfwersättning, på ett föränderligt språk, skulle wäl, om man wille förfara efter grundsats, behöfwa omgöras ett par gånger i hwarje sekel? Och hwad försäkran gifwer man åt stat och menskligheet, att intet af andan och kraften skall förlora sig wid så täta ombyten af kärit?" — Lägg till: det närwarande språket öfwerensstämmer alldeles icke med Bibelns anda. Wårt språk har isynnerhet under det sista halfwa seklet, wunnit mycken noggranhet, rundning och bestämdhet i uttrycket, en större skicklighet för abstrakta och nakna begreppet, men hwad har det icke deremot förlorat! Först: periodbyggnadens allwarsamma och kraftigt högtidliga fall; alla sina casus utom genetiven, som gör meningsställningen ofta entonig, alltid mindre majestätisk, äfwensom en stor del af sina conjugationsformer. Sedermera en mängd ord, som antingen ej mer finnas i språket, eller om de finnas, bannlysas som plumpa, låga, gammalmodiga eller provinciella. Slutligen nästan all bildlighet i uttrycket; en förlust, som gör det närwarande tarra skriftspråket otjenligt för Orientens praktfulla färgblandning. Föröfrigt äger hwarje tungomål i sin nydaning, i en tid då sederna äro enkla, begreppen barnsligt finliga, en stämpel af oskuld, fromhet och

*) — ? —

och godhjertenhet, i förening med en lifligheet och friskhet, som det, i sin manlighet, i sin abstrakta utweckling småningom förlorat.

Men äfwen om det gamla och nya tungomålet för en bibeltolkning *) ägde en lika lämplighet, skulle Rec. dessmindre icke tweka att förklara sig för det förra, just emedan det är gammalt. Först: det bör gifwas en skillnad mellan Herrans och menniskors tungomål. En sådan har gifwits i alla språk och i alla religioner och i alla tider har man på ett annat tungomål tillbedt den Ewige och på ett annat talat med dödliga menniskor. Så, för att endast nämna några exempel, dyrkade (och dyrka ännu) Inderne det högsta Wäsendet på ett ur det werldsliga umgånget förswunnet språk. Äfwenså Perserne. De sånger som skallade i Athens tempel war icke det tungomål, som flöt från Demosthenes eller Perikles' läppar, icke det som hänryckte i Sophokles' chörer. Den äldsta kyrkan bibehöll ett enda tungomål, fastän de folkslag, hwartill hon flyttade korset, ej förstod det. I Swerige endast, och i adertonde seklet skulle således den upptäckten göras, att förfädernes språk ej mera fann en wäg till wåra finkänsliga hjertan: det adertonde seklet, som har mera smak och mindre religion än något af de förflutna, begär att de andaktsböcker som man äfwen i denna upplysta tid finner för godt att läsa, skola skrif-

*) Samma tillämpning äger äfwen rum i afseende på den nya Lagboken. Må wåra lagar förbättras, men må de icke, i stället för det wördiga, kärnfulla fornspråket, öfwersättas och parafraseras på wårt så kallade höfsade språk! Oföränderliga ting — den gudomliga och menskliga lagen — böra för sina uttryck söka en oföränderlig, en modets ostadiga nycker icke underkastad form.

Digitized by Google

was på deß egen munart, för att efter tretio år åter blifwa utmodiga och efter femtio åter omskrifwas, och således hwar tredje generation beredas tillfälle, att för sig och sina barn skrifwa nya psalmböcker och en ny Bibel. Men — wi lefwa ju i det nittonde seklet: och sansningens tid är inne.

Ännu mer: den, som endast ytligt är bewandrad i forntidens häfder skall lätt uppräcka, att Bröderne Olaus och Laurentius Petri, ledde af en sann känsla, för sin Bibelöfwersättning walde ett språk, som ej allenast märkligt war skilldt från den tidens wanliga skrift, utan till och med åfwen från det, som de sjelfwa i sina originalarbeten nyttjade. Man jemföre. — Må således icke wi, af wälment lättsinnighet, wanställa Lagens lärdomar och Evangelii heliga tröstespråk: må wi åt en efterwerld oskärade öfwerlemna dem sådana „wåra fäder, wåra mödrar hafwa ingjutit dem i wåra hjertan; fådana som de ännu förnimmas i de åldriga templen och förnimmas ännu från trogna Lärares läppar." — Ipsa mutatio consuetudinis, etiam quæ utilitate adjuvat, novitate perturbat: Augustinus. Ty hwem will bedja: Wår Fader, som är i himlen. Heligt warde Ditt namn; ditt rike komme v. s. w? Förf. af närwarande P. of Evangelium, har ägt förmycken utskillning och känsla att här ändra något wäsentligt. Det som blifwit försökt, är följande: i sådant afseende v 9 är i st. f. åst, ware för warde; v. 10. på jorden. Men hwartill deßa ändringar? Deßa läsarter äro ju alla oändligt ljudfattigare? Warde är ju deßutom ganska swenskt? och hwarför på jorden, då Öfw. v. 9. bibehållit den förå drade böjningen i himlom? Att deremot flektionen såsom ock wi förlåtom dem oß... nu heter... förläte... lägger ingen Öfw. till last emedan Herrans bön numera så läses, åfwensom man ej enligt G. Öfw. beder: Gif oß i dag wårt dagliga bröd, utan, såsom här: Wårt dagl. bröd gif oß i dag. Sådana ändringar kunde ej annat än bifallas.

Men (frågas det) hwilken befattning återstår då för den nya BibelRedaktionen? Hwad skall, wid denna revision bibehållas, hwad förändras, hwad omarbetas? Om wi ej mißtage oß, bör all hithörande åtgärd inskränka sig till följande enkla grundsatser:

1) Gamla, efter Luther, utarbetade tolkningen lägges till grund.

2) Der man, efter nogaste ransakning, är fullt öfwertygad att Luther mißtagit sig om ordaförståndet eller hwarje annan omständighet, der må det bättre, men i öfwerensstämmelse med forn-andan, i stället insogas.

3) Allt hwad i gamla Swenska Bibeln numera är alldeles oförståndligt, påtagligt oskickligt, lågt eller oädelt, utmönstras och utbytes mot lämpligare uttryck.

Deßa grundsatser synas också helt och hållet öfwerensstämmande med den wisa anda, som råder i Kgl Instruktionen för Kgl. Bibel-Commisionen, af d. 18 Maj 1773 t. ex. §. 1. „På det att öfwersättningen, så widt möjligt är, må med grundtexten blifwa lika, så skall den framför allt efter pröfning af de bästa läsarter rättas, och man derwid icke blott begagna de bästa kritiska arbeten af en Kennicott, Wetstein, Mill och Bengel, utan åfwen rådfråga de gamla öfwersättningarne i

Pologlottan. — 2. §. Ej mindre skall man noga hålla sig wid Textens wigtiga ordaförstånd, och så mycket möjligt är uttrycka det genom träffande och lika betydningsfulla Swenska Ord, på det att originalspråkets eftertryck och wigt icke måtte förfelas. Dock likwäl skall det Swenska uttrycket icke så twingas, att det derwid förlorar sin egenhet, och blir obegripligt för allmänheten. 3. §. Skulle Grundspråkets Idiotismer wara så swåra att på modersmålet öfwerföra, att öfwersättningen derunder komme till sin tydlighet att lida, så skall man bemöda sig, att så kort och tydligt med andra ord uttrycka dem, att det bibliska skrifsättets egenteliga charakter dock dlefwe oförstäld. — 7. §. Swenska språkets renhet, styrka och manlighet måste, liksom ordens wal och otwungna sammanbindning, wara ett af öfwersättarnes förnämsta ögnamärken. — 8. §. Der, hwarest gamla öfwesättningen fulleligen med originalet öfwerensstämmer, och det af den närwarande swenska mundartens beskaffenhet medgifwes, skall den oförändrad bibehållas. Helt och hållet föråldrade ord och provincialuttryck hwilka icke lätt kunna förstås, skola deremot öfwerallt utmönstras, om de icke allt förmycket af bibliska bruket wunnit häfd. 10. §. Personers och Orters namn skola i samma Numerus och böjning bibehållas som de finnas i äldre upplagor af Bibeln." — Samma ändamål war äfwen i sigte wid Riksdagen 1769, då en Instruktion projekterades för den då påtänkta BibelCommissionen „3. §. Commissionen skall icke befatta sig med utarbetningen af en ny utan med förbättring af det felaktiga i wår gamla öfwersättning. 4. §. Under denna rättelse skall den förfara ordagrant, undwikandes alla omskrifningar som förswaga stycken af de bibliska uttrycken. 10.

§ Den bör sorgfälligt undwika ull nyhet i skrifsättet, utan måste uttryckeligen det gamla bibliska bibehållas.

Bewis:

1) Ingen nekar att ej Luthers tolkning är ett stort mästerstycke. Den protestantiska kyrkan har icke frambragt någon, som dristar jemföra sin tolkning med hans: om icke den förträfflige, för tidigt upphörande De Wette. Luthers version är (några Germanismer kanhända oberäknade*) med mästerlig hand öfwersiyttad på Swenska: åtminstone bland alla tolkningsförsök, som i deßa trenne sekel i Swerige utkommit, har Rec. ej funnit något, som i det hela uthärdar jemförelsen med Bröderne Ol. och L. Petris Werk. Ingen af BibelCommisionen kan således förolämpas af den önskningen att till deß i wårt fädernesland en ny Luther, en annan De Wette uppstår, Swenska Kyrkan måtte förunnas den hugnaden, att ännu wederqwickas af det gamla saliga Ordet, det gamla wälsignade brödet.

2) Luther har, såsom ofwanföre är nämt, i en tid då det Orientaliska studiet ännu låg i linda, genom half inspiration oftast på mörkare ställen träffat det rätta, och mången af hans tolkningar, länge betwiflad eller rent af förkastad, har genom senare upptäckter och forskningar ej sällan befunnits grundad. Deremot är wårt tidehwarf rikare på all slags kunskap, isynnerhet philologisk än Luthers, och en Tingstadii, en Ödmanns namn, grunddjupa lärdom och insigter äro alltför wäl kände, att några hufwudsakliga mißtag i detta

*) Dock är för oß att i en tid då de nordiska språken stodo i ännu märkligare skyldskap, en sådan särskillnad swår, om ej omöjlig att uppgöra, ty ord och talesätt som nu blott finnas i Tyskan, kunde då wara ganska kände och öflige.

Digitized by Google

afseende wore att befara. Rec. har ej den förmågenheten att, minst i denna punkt, wilja föreskrifwa deßa män några reglor: en och annan, dock utan tillämpning, må nämnas. Det händer stundom lärde män, som gjort sig en auktor för hwilken de uppoffrat hela sitt lif till sitt andra Jag, att de wid de mest enkla ställen, hwarom den oinwigde alldeles icke tweckar, ana en djupare mening en förborgad allusion, en kyskighet, der den icke finnes. Ware man wid deßa ställen ej förmycket spetsfundig: må man söka sammingen så nära som möjligt och ej genom lysande gißningar sträfwa efter egen ryktbarhet; ej genom alltför stor wågsamhet, genom philologisk virtuositet, gifwa mera anledning till läsarens förwåning eller besundran, än deß sanna uppbyggelse.

3) Öfwer tredje punkten är kanhända swårast, att i allmänhet stadga något bestämdt, utom det, att här hellre må göras för lites än för mycket. Här beror allt af känsla, smak och sundt omdöme: dock må tolkaren, wid tweksamma ställen, hellre låta det gamla kärnfulla, anderika uttrycket, fastän numera owanligt, wid första påseendet något dunkelt, stå qwar än upplösa det i en matt och färglös omskrifning; hellre må han bibehålla ett godt, men mindre känd, ord, än utbyta det mot ett wälbekant, men slappt och mergiöst. Ännu en omständighet må erinra om den warsamhet som härwid är nödig: ty lika sannolikt händer att i en framtid ord och talesätt, som för oß nu äro archaismer, upplifwas och åter ingå i språkmaßan, som att gamla uttryck, en tid ur språket förswunna, en annan tid blifwa så öfliga och tyckas så innerligt förbundna med språket, att man swårligen skulle kunna förmoda, att de någonsin utgått ur skrift och umgänge. Till bekräftelse af denna mening, will Rec. såsom en Bilaga till denne uppsats lemna ett Register på ord och talesätt, som finnas i wår ännu gällande Bibel och som således i Gustaf I:s tid utan twifwel woro allmänt kände, och ännu äro det, men i Carl XII:s så fallit ur minnet, att de anságos såsom dunkla och tarfwande uttydning. I sammanhang härmed må äfwen twenne ordlistor bifogas, den ena innehållande de ord, som nu finnas i Bibeln, men ur den nya, enligt Rec:s omdöme, böra urmönstras: den andra de archaismer, som ehuru nu till en del mindre öfliga, dock, i afseende på sin lifligher, kraft eller korthet torde förtjena att bibehållas.

Sedan Rec. sålunda sökt uppgifwa de principer, hwarpå han anser en förbättrad Förswenskning af den H. Skrift böra hwila, återstår nu att tillämpa deßa grundsatser på förewarande arbete, som dock ur twenne särskilta synpunkter måste betraktas:

1) Som en philologisk uttolkning, en lärd commentarius af Matthei Evangelium.

2) Men, då Förf. är en af BibelCommissionens Ledamöter, kan detta Werk jemwäl anses som ett profstycke af de grunder och den anda, efter hwilkas ledning den förbättrade BibelÖfwersättningen utarbetas.

Öfwer det wärde som tillkommer ifrågawarande Skrift, betraktad ur den första af deßa synpunter, skola wi sist yttra oß: hwad förtjenst den i ett senare afseende äter äger, gå wi att i det följande korteligen angifwa.

(Forts. följer.)

Första Begreppet af Allmän Religionslära, såsom Inledning till Underwisning i Christendomen i Frågor och Swar. Jemte

Digitized by Google

som denna: sid. 37, „derjemte föreställte de honom, att han, som en god patriot, snarare för sitt borgerskap borde önska sig än frukta en sådan acquisition ur månens discus, i det silfrets tecknet, som i chemien hade månens figur, gaf tillkänna att ej gemen gråsten, utan åtminstone silfwer eller silfwers wärde derifrån skulle nerfalla," torde för de fleste läsare synas omgifwen med ett cimmeriskt mörker.

Smärre Skrifter.

Tal öfwer framledne Presidenten i Kongl. CommerceCollegio och Kommendören af K. Nordstjerne Orden Högwälborne Friherre Herr Anders af Håkanson, hållit i Storkyrkan i Stockholm den 27 Aprill 1813, då Wapnet kroßades; författadt af Friherre G. Adlerbeth Stats-Råd, Kommend. af K. N. O. Ridd. af K. Carl XIII:s Orden, m. m. Stockh. 1813 16 sidd. 8:o.

Detta tal är en kort och wärdig charakteristik af en namnkunnig Embetsman, hwilken war född Bondeson, blef adlad 1801 och 1809 Friherre. Han wär först Häradshöfdinge. Blef sedan Borgmästare i Carlscrona, och war denna stads fullmäktig wid flera Riksdagar. Derefter Landshöfding i Blekinge och sist President i CommerceCollegio. „Nit för fäderneslandet, deß sjelfständighet och förkofran, hwarifrån han ansåg Konungamaktens styrka ostiljaktig, war hans beständiga grundsats." — „Den lättaste talegåfwa beredde honom en stor öfwerlägsenhet i allmänna rådplägningar; och i konsten att med oberedd färdighet afhandla ett ämne, betrakta det från alla sidor och gifwa öfwerwigt åt sin mening torde få kunnat med honom jemföras. — Han saknas såsom en pelare ibland rikets Embetsmän."

ÅminnelseTal öfwer Prostinnan Högädla Fru Anna M. Hansson, född Nolleroth, wid deß Begrafning i W. Karaby kyrka den 1 April 1814, af Bengt Jakobson Bergqwist. Lund 1814. 34 sidd. 8:o.

Talaren har icke fullkomligt kunnat dölja den förlägenhet i hwilken han warit, att kunna säga något rätt utsökt om den goda, husliga Prostinnan; och derföre har hela oration egentligen blott blifwit ett repertorium af mer eller mindre prydliga fraser. Sista tiraden är dock wacker: „Aftorken Edra tårar! Förswunnit har Hon såsom sinnewäsende från jorden; men likt hulda Genier swäfwa öfwer grafwen — Minnet, som utwisar hwad Hon warit, och Hoppet, som utwisar hwad Hon är." Sid. 22 widtaga „Upplysningar hörande till Fru Prostinnan Hansons Biographie, författade af Hennes efterlefwande Mar, Prosten Mag. Per Hansson" Och sluteligen en „Elegi öfwer Prostinnan Hansson af Deß son," med Epigraf af Atterbom:

„O! hwem wille ej gå, dit en Mor, begråten, oß lockar?
Har mot deß röst, så bekant, wiljan ett enda förswar?" —

Denna Elegie saknar werkligen icke wißa tirader af omißkännelig förtjenst.

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 3. Lördagen den 21 Januari 1815.

Recensioner:

S. Matthei Evangelium. Försök till en Öfwersättning med Philologiska anmärkningar af Sam. Ödmann. Sthm 1814. 177 sidd. Reg. 8:o.

(Fortsättn. från N:o 2.)

Charakteren af närwarande ProfTolkning uppgifwes i Företalet: „Öfw. har bemödat sig att följa Matthei enkla och berättande stil, så widt wårt nuwarande språks skick det tillåter.“ Rigtigheten af den förra grundsatsen — att så troget som möjligt efterbilda originalet — lär af ingen bestridas, och den som jemfört några capitel af denna och Gamla Öfwersättningen, med utskriften, bestrider ej Öfw. den rättwisan, att uttrycket på flera ställen här werkligen mera närmar sig till Grekiskan än i den gamla tolkningen. Men den senare principen har bundit Öfw. Charakteren af Matthei skrifart är icke den attiska rundningen, som utmärker sig såsom en lycklig medelpotens mellan den äkta Romerska ajuggheten och den Asiatiska luxen: Och österlandets yppiga, snart sagdt: utswäfwande diktion återfinnes här midt ibland det öfriga föreställningssättets förundranswärda enkelhet, så wide grekiska språket kunnat låna sig åt en Förf., hwars ämne och tankegång helt och hållet woro orientaliska. Denna Evangelists språk äger deßa egenskaper, som Romarne kallade stilens ömnighet, ett slags fyllighet och rikedom, som angenämt contrasterar med omsorgslösheten i walet af ord, som öfwerallt äro de anspråkslösaste, de egentligaste, de minst utsökta. Men endast hälften af denna charakter återfinnes i tolkningen: enkelheten; men icke det swällande, luxurierande öfwerflödet som ger uttrycket ett så naivt behag. Perioderna äro i Öfw. korta, sammanträngda, ofta ända till epigrammatisk skarphet. Inversionerna äro icke, som i originalet, enkla, nästan enformiga, utan öfwerallt, ofta högst konstrikt och skarpsinnigt utbildade. Men om man rubbar, omflyttar och wexlar deßa stående former, hwilka höra till ålderdomens lugna, djupt inträngande enfald, som endast lemnar grundteckningar men försmår coloritens skiftnin-

Digitized by Google

gar, sker på prosan samma wåld, som om man i den antika folksången oupphörligt wille omwexla ordståfwet, eller i Iliaden efter meningens olika betydelse, wille omskifta epitheterna och det enformige i gången af perioderna.

För öfrigt tillstår Rec. sig icke så alldeles hafwa förstått den tillagda inskränkande clausulen: så widt. . . Medgifwer Öfw. att FornSwenskan äger en större enlighet eller slägtskap med den heliga urskriftens enfald, än wårt nuwarande språks skick? — Nej? — Men hwarför då, dessa förnöjningar, (erkänner, höjer i imperativen, i himlom o. s. w.,) dessa verbernas flyttning till periodens slut, med ett ord, alla dessa afwikelser från det nittonde seklets skriftspråk? — Eller om detta medgifwes; är kanhända förfädernas ohöfsade tungomål icke nog öfwerensstämmande med wårt tids läckra och odlade smak? En så owärdig misstanka, som ej innebär mindre än den beskyllningen, att uppoffra Himlens sak för att prisas af ett sjelfkärt slägte, kan icke falla på en Man, som i alle åfwen i den tid, då den granna klädden endast wärderades, oupphörligt sträfwat efter det allwarsamma, det i alla tidens skiften giltiga och beständande. — Det återstår oss således blott att antaga att denna moderniserade omarbetning blifwit genomförd med full och wälbetänkt öfwertygelse, — en punkt hwaröfwer Rec. redan förklarat sin egen —; men den frågan blifwer dock obeswarad, hwadan denna lutning åt det gamla; hwarför, då man går den ena hälften af wägen, ej rakt fram ända till målet? Ty försöket att sammansmälta twenne tider, af hwilkas olika bildningar språket är symbolen, har ännu aldrig med framgång blifwit wågadt.

Ett språk är (om wi så få säga) fulle

wäxt i samma ögonblick större författare framträda. Italien war det land, hwars författare först bröto Skolastikens bojor och blefwo mäktiga Fupare af en fosterländsk bildning: Dante, Petrarca, Ariosto och Boccacio uppträdde och Italiens poetiska språk, i ett ögonblick, blommade och mognade. Fransyska språkets gräns är i skaldekonsten Corneille och Racine och i prosan Voltaire: det Tyska utbildades, prosan af Lessing och Goethe, poesien af Klopstock och Goethe. Dock äger här en märklig skillnad rum: döttrarna af Latinet kunna blott genom ett slags ympning (upptagande af främmande ord t. ex. Grekiska och Latinska i Engelskan, Fransyskan o. s. w.), riktas och uppodlas; men de germanska hafwa en förmåga af sjelfutweckling och organisk reproduktion. Detta lämpade på wårt språk, hwad resultat? De skalder som höra till den nyss förflutne tiden må bedömmas huru som helst, kan dock icke nekas, att deras egentligaste förtjenst blott består i en mer eller mindre lycklig härmning af utländska mönster, men ingen skald af en i stort ingripande effekt (Wellmans dikekonst faller inom en alltför inskränkt genre: de öfriga af wåra skalder som icke wärt härmare, äro endast fragmenter) har ännu uppträdt, som omfattat hela den nordiska naturen i hela sin jättestorhet. Wåra förste, de swenskaste af wåra Swenska Prosaister, hwilka äro de? Ehrenswärd och Thorild. Men de läsas ej; man känner dem ej. Och wåra förste wettenskapsmän ha nästan alltid skrifwit på latin. Följaktligen: det ges ej i wår literatur ett fullt utbildadt språk, hwarken wittert eller wettenskapligt: följaktligen är wårt språk underkastadt ständiga skiften: följaktligen är det så länge det ej hunnit stadga sig, beständigt att befara att en skrift, som nu förekommer oss

Digitized by Google

högst prydlig och smakfull, efter en mansålder ombyter anseende och står för det ännu ofödda slägtet i samma physionomi, som för oß de skriftställare som lefwat i Lovisa Ulricas tidehwarf.

Detta, som gäller om werldsliga skrifarten, har ingen tillämpning på den andliga stilen. Likasom Luther (en skapare, i många hänseenden) gaf den andliga delen af Tyskan sin form, hwilken sedan oaktadt språkets otroliga utbildning, af de insigtsfulle icke blifwit förändrad: så hans lärjungar i Swerige. Twenne sekel hade förswunnit och wårt Swenska tungomål genom tiden och det stora kriget undergått en ofantlig omhwälfning; men ändock bekräftade en stor theolog och, utan fråga, den tidens största språkkännare, Biskop Swedberg (se Skara Prestm. Prot. 1724) att det språk, som fanns i den Hel. Skrift, wore den renaste och egentligaste Swenska. Må således werldslig ting undergå omskiften och förändring, men må Den, som tolkar Herrans ord, lyfta sig öfwer tidehwarfwet och må han hugfast ej låna sig åt sin samtids småsinniga önskningar; må det Ord han i tal och skrift predikar såsom sjelft upphöjdt öfwer tiden, blifwa hwarken mer ej heller mindre främmande för det slägte som nu lefwer, än för det, som först undfick Evangelium!

Kort: hwar sak har sin regel; hwart wäsende sin form, owansklig och oföränderlig liksom andan. Så trodde åtminstone de Gamle — så i religiösa som i artistiska hänseenden. Epopeen bibehöll den genom Homer engång stadgade formen; idyllen hade sin egen dialekt o. s. w. Så, archaiserade, bland Romarne, Sallustius och Tacitus; ty deras ämne war på engång Historia och tillika en i contraster och paralleler tecknad målning mellan de förflutna seklerna. På detta sätt

war allting, till och med det werldsliga bestämdt och gifwet. Och hwem hade då för tiden; i religiösa mål dristat föreslå novationer? Må deßa grundsatser hos oß åfwen bli gällande! Må det ewiga ej så länge omskapas, omklädas och omputsas, tills andan äntligen bortflyger. Må Läraren stadga sitt wal: — mellan den andliga smak (om wi få nyttja detta uttryck) som rådde i den förste Gustafs tidehwarf, eller den som blef den herrskande från den tredje Gustafs. Wår nuwarande Bibel är den förnämsta lemningen af det förra tidehwarfwets andliga odling: Lehnberg är culminationspunkten af den moderna andligheten. Således ettdera: hwad som ligger emellan är halfhet, inconsequens.

Wi hafwa, kanhända med allt för stor widlöftighet, sökt angifwa de skäl hwarför wi ogilla denna medling, denna jemkning i hwad som hör till Religionen och således åfwen de grunder, hwarför wi ej kunna förena wår öfwertygelse med denne aktningswärde Tolkare, hwars werk föröfrigt är utarbetadt med en consequens, en öfwerläggning och efter ett genom alla partier genomfördt system, som i wåra dagar är högst owanligt. Klarhet, elegans, lätthet, och en slipning i stylen; deßa äro de stora fördelar som wi tillerkänna närwarande ProfÖfwers.; men denna öfwer hwardagligheten upphöjda diktion, yppigheten *) som förråder orientens luft, den stora

*) Bland småsaker, i hwilka, efter Rec:s öfwertygelse, Öfw. afwikit, hör åfwen den beständigt, med mycken konst varierade öfwersättningen af originalets και och δε. Rec. medgif, wer att det är möjligt att hwarje gång med ett och återgifwa deßa partiklar; men tror dock att en medelwäg här finnes, sådan som G. Öfw. följt. Tolkaren har welat undwika tautologi; men detta slags tautologi (ifall man

Digitized by Google

gar, sker på prosan samma wåld, som om man i den antika folksången oupphörligt wille omwexla ordstäfwet, eller i Iliaden efter meningens olika betydelse, wille omskifta epitheterna och det enformiga i gången af perioderna.

För öfrigt tillstår Rec. sig icke så alldeles hafwa förstått den tillagda inskränkande clausulen: så widt. . . Medgifwer Öfw. att FornSwenskan äger en större enlighet eller slägtskap med den heliga urskriftens enfald, än wårt nuwarande språks skick? — Nej? — Men hwarför då, deßa fornböjningar, (erkänner, böjer i imperativen, i himlom o. s. w,) deßa verbernas flyttning till periodens slut, med ett ord, alla deßa afwikelser från det nittonde seklets skriftspråk? — Eller om detta medgifwes; är kanhända förfädernas ohöfsade tungomål icke nog öfwerensstämmande med wårt tids läckra och odlade smak? En så owärdig mißtanka, som ej innebär mindre än den beskyllningen, att uppoffra Himlens sak för att prisas af ett sjelfkärt slägte, kan icke falla på en Man, som i allt äfwen i den tid, då den granna flärden endast wärderades, oupphörligt sträfwat efter det allwarsamma, det i alla tidens skiften gilltiga och beståndande. — Det återstår oß således blott att antaga att denna moderniserade omarbetning blifwit genomförd med full och wälbetänkt öfwertygelse, — en punkt hwaröfwer Rec. redan förklarat sin egen —; men den frågan blifwer dock obeswarad, hwadan denna lutning åt det gamla; hwarför, då man går den ena hälften af wägen, ej rakt fram ända till målet? Ty försöket att sammansmälta twenne tider, af hwilkas olika bildningar språket är symbolen, har ännu aldrig med framgång blifwit wågadt.

Ett språk är (om wi så få säga) full-

wäxt i samma ögonblick stora författare framträda. Italien war det land, hwars författare först bröto skolastikens bojor och blefwo mäktiga skapare af en fosterländsk bildning: Dante, Petrarca, Ariosto och Boccacio uppträdde och Italiens poetiska språk, i ett ögonblick, blommade och mognade. Fransyska språkets gräns är i skaldekonsten Corneille och Racine och i prosan Voltaire: det Tyska utbildades, prosan af Lessing och Goethe, poesien af Klopstock och Goethe. Dock äger här en märklig skillnad rum: döttrarna af Latinet kunna blott genom ett slags ympning (upptagande af främmande ord t. ex. Grekiska och Latinska i Engelskan, Fransyskan o. s. w.), riktas och uppodlas; men de germaniska hafwa en förmåga af sjelfutweckling och organisk reproduktion. Detta lämpadt på wårt språk, hwad resultat? De skalder som höra till den nyß förflutna tiden må bedömmas huru som helst, kan dock icke nekas, att deras egentligaste förtjenst blott består i en mer eller mindre lycklig härmning af utländska mönster, men ingen skald af en i stort iningripande effekt (Bellmans diktkonst faller inom en alltför inskränkt genre: de öfriga af wåra skalder som icke warit härmare, äro endast fragmenter) har ännu uppträdt, som omfattat hela den nordiska naturen i hela sin jättestorhet. Wåra största, de swenskaste af wåra Swenska Prosaister, hwilka äro de? Ehrenswärd och Thorild. Men de läsas ej; man känner dem ej. Och wåra störste wettenskapsmän ha nästan alltid skrifwit på latin. Följaktligen: det ges ej i wår literatur ett fullt utbildadt språk, hwarken wittert eller wettenskapligt: följaktligen är wårt språk underkastadt ständiga skiften: följaktligen är det så länge det ej hunnit stadga sig, beständigt att befara att en skrift, som nu förekommer oß

Digitized by Google

högst prydlig och smakfull, efter en mansålder, ombyter anseende och fått för det ännu ofödda slägtet i samma physionomi, som för oß de Kristställare som lefwat i Lovisa Ulricas tidehwarf.

Detta, som gäller om werldsliga skriftarten, har ingen tillämpning på den andliga stilen. Likasom Luther (en skapare, i många hänseenden) gaf den andliga delen af Tyskan sin form, hwilken sedan oaktadt språkets otroliga utbildning, af de insigtsfulle icke blifwit förändrad: så hans lärjungar i Swerige. Twenne sekel hade förswunnit och mått Swenska tungomål genom tiden och det stora kriget undergått en oändlig omhwälfning; men ändock bekräftade en stor theolog och, utan fråga, den tidens största språkkännare, Biskop Swedberg (se Skara Prestm. Prot. 1724) att det språk, som fanns i den Hel. Skrift, wore den renaste och egentligaste Swenska. Må således werldslig ting undergå omskiften och förändring, men må Den, som tolkar Herrans ord, lyfta sig öfwer tidehwarfwet och må han hugfast ej låna sig åt sin samtids småsinniga önskningar; må det Ord han i tal och skrift predikar såsom sjelft upphöjdt öfwer tiden, blifwa hwarken mer ej heller mindre främmande för det slägte som nu lefwer, än för det, som först undfick Evangelium!

Kort: hwar sak har sin regel; hwart wäsende sin form, owanklig och oförändrelig liksom andan. Så trodde åtminstone de Gamle — så i religiösa som i artistiska hänseenden. Epopeen bibehöll den genom Homer engång stadgade formen; idyllen hade sin egen dialekt o. s. w. Så, archaiserade, bland Romarne, Sallustius och Tacitus; ty deras ämne war på engång Historia och tillika en i contraster och paralleler tecknad målning mellan de förflutna seklerna. På detta sätt

war allting, till och med det werldsliga bestämdt och gifwet. Och hwem hade då för tiden, i religiösa mål dristat föreslå novationer? Må deßa grundsatser hos oß åfwen blifwa gällande! Må det ewiga ej så länge omskapas, omklädas och omputsas, tills andan äntligen bortflyger. Må Läraren stadga sitt wal: — mellan den andliga smak (om wi få nyttja detta uttryck) som rådde i den förste Gustafs tidehwarf, eller den som blef den herrskandt från den tredje Gustafs. Wår nuwarande Bibel är den förnämsta lemningen af det förra tidehwarfwets andliga odling: Lehnberg är culminationspunkten af den moderna andligheten. Således ettdera: hwad som ligger emellan är halfhet, inconsequens.

Wi hafwa, kanhända med allt för stor widlöftighet, sökt angifwa de skäl hwarför wi ogilla denna medling, denna semkning i hwad som hör till Religionen och således åfwen de grunder, hwarför wi ej kunna förena wår öfwertygelse med denne aktningswärde Tolkare, hwars werk förbfrigt är utarbetadt med en consequens, en öfwerläggning och efter ett genom alla partier genomfördt system, som i wåra dagar är högst owanligt. Klarhet, elegans, lätthet, och en slipning i stylen; deßa äro de stora fördelar som wi tillerkänna närwarande Prof. Öfwers.; men denna öfwer hwardagligheten upphöjda diktion, yppigheten *) som förråder orientens luft, den stora

*) Bland småsaker, i hwilka, efter Rec:s öfwertygelse, Öfw. afwikit, hör åfwen den beständigt, med mycken konst varierade öfwersättningen af originalets καὶ och δὲ. Rec. medgifwer att det är möjligt att hwärje gång med ett och återgifwa deßa partikjär; men tror dock att en medelwäg här finnes, sådan som G. Öfw. följt. Tolkaren har welat undwika tautologi; men detta slags tautologi (ifall man

Digitized by Google

(och om wi så så säga) almänna andan är uppoffrad: det stora är subordineradt det lilla, det ewärdligt sköna har wikit för det täcka och angenäma.

Fastän, som redan är sagdt, blott enskilta ställen högst ofullständigt kunna bewisa Rec:s tadel, må dock några exempel anföras; Redan första raden lemnar anledning till fåfänga gissningar: Den lyder: Jesu Christi Davids sons, Abrahams sons slägtregister. Först det triviala, werldsliga begreppet af slägtregister, sedan sjelfwa det främmande ordet register: dertill det twungna i de tredubbla genetivernas ställning. Men är det då ordgrannare? Alldeles icke: G. Öfw. Thetta är boken af J. Chr: bördär i alla afseenden tjenlig. — Någon anledning till twekan lemnar också förändringen af Menniskones Son, till Menniskosonen. Hwarföre? då den gamla tolkningen, utan fråga är närmare efter orden υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου. Ty efter denna analogi bör ju υἱὸς τοῦ θεοῦ. också tolkas med gudasonen och derigenom får man lätt det resultat, som Neologerna wille hafwa, att Christus warit en utmärkt menniska, men också alldeles icke mer. Man må icke inwända, att Menniskosonen är blott ett wanligare uttryck, som annars säger det-

här får nyttja detta namn) hörer till den enkla berättande stilen, hörer till fornälderns ton och stående, liksom plastiska manér, och äntligen till den i Grekiskan afspeglade Orientalismen. Ty så ofta än deßa και och δε i werldsliga Grekiskan må förekomma, finner man dock wid parallelen mellan N. Test. och hwarje annan grekisk Prosatör, att den öfwerflödande mängd af deßa conjunktioner som finnes i N. T., tillhör Författare, hwilkas tankar warit införliswade med österländska språkformerna.

samma som menniskones son; ty detta owanliga i uttrycket är just här hufwudsakligt, då Christus icke i wanlig mening eller på wanligt sätt war en menniskoson, hwadan han också ingenstädes kallas υἱὸς ἀνθρώπινος. — Men wår Öfwersättare älskar mycket, att på detta sätt upplösa Genitival-construktionen till en adjektiv; så utbyter han, i 3:dje Cap. 2 v. s. 7, G. Öfw. Himmelriket till det himmelska riket (ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν). Rec. ser för sin del intet skäl att gilla detta utbyte, ty ett himmelskt rike är wißerligen icke det samma som himmelriket. Den adjektiva construktionen uttrycker ju blott en egenskap hos substantivet? Och efter denna regel kan adjektiviserandet af υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου lättare förswaras, än det närwarande, ty Christi menskligheт war hos honom endast en egenskap, om ej äfwen detta i andra hänseende wore ogilltigt. — Ett högst modernt epithet har blifwit tillägdt Joseph: emedan Joseph hennes trolofwade war en ömt sinnad man etc. såsom tolkning af Ιωσηφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὤν. Är då ej G. Öfw. mycket wackrare och bättre: Men efter Joseph war en from man? — I 2:a Cap 6: e v. läsa wi, ingalunda den ringaste ibland Juda höfdingestäder; ty af dig skall en Förste utgå etc. i st. f. G. Öfw.: ingalunda then minsta ibland Juda Förstar; ty utaf tig skall mig komma then Försten etc. Hwad som här ledt wår Öfwers. har troligtwis warit afsigten att dymedelst göra uttrycket för Swenska öron mera lämpligt, hwilka icke äro wana att höra Städer kallas Förstar. Men derigenom har icke allenast parallel-antithesen gått förlorad, utan uttrycket blifwit mindre noggrant efter texten: οὐδαμῶς ἐλαχίστη εἰ ἐν τοῖς ἡγεμόσιν Ἰούδα· ἐκ σοῦ γὰρ ἐξελεύσεται ἡγούμενος etc. LXX läsa äfwen

(Mich. 5: 2.) εν χιλιασιν Iouda etc. och märka dermed tydeligen att Städerna här förestållas såsom Höfdingar, i st. f. att tilltala dem såsom Höfdingastäder. — Slutet af 3:e Cap. s. 9. är äfwen förändrad från G. öfw. thenne är min kåre Son, i hwilkom jag hafwer ett godt behag, till: Denne är min älskade Son, till hwilken jag hafwer mitt wälbehag; utan att i något asseende wara bättre. Jemför detta förbfrigt med 12 C. 18 v. s. 44. — 4:de Cap. v. 16 lyder: det folk som i mörker sitter, skall se ett stort ljus, och dem, som djupaste mörkrets land bebo, skall ett stort sken uppgå. Texten ὁ λαος ὁ καθημενος εν σκοτει, ειδε φως μεγα· και τοις καθημενοις εν χωρᾳ και σκιᾳ θανατου, φως ανετειλεν αυτοις. För att med precision uttrycka ordet, och undwika det redundativa i construktionen, borde wäl det rättast hetat: och de som dödens töckniga nejd bebo; och derföre är G. öfw. icke allenast wackrare, utan äfwen närmare: och dem som bodde i dödsens ångd och skugga, är ett ljus uppgångit. Då man af Hr Doctorns egen not erinras, att i Naphtalims lott bodde hedningar d. å. menniskor som woro andeligen döda och gjorde den swarta dödens gerningar, kan uttryckets poetiska giltighet icke betwiflas. — Originalet 5: 28 har Εγω δε λεγω ὑμιν, ὁτι πας ὁ βλεπων γυναικα προς το επιθυμησαι αυτης m. m., hwilket G. öfw. mycket egentligare och nogare talkat: Men jag säger eder: Hwilken som ser på ena qwinno til at begära henne m. m. än wår Öfwers. s. 16. Men jag säger eder, att hwar och en, som med okyskt begär ser på en qwinna etc. — Och månne ej äfwen G. Öfw. med: och hon stod up, och tjente dem, återgifwit originalets: και ηγερθη, και διηκονει αυτοις, än Öfwers. s. 27. så att hon stod upp och tillredde honom en måltid. Rec. känner ej något bewis ställe, som styrker att διακονειν (urspungligen såsom sändebud löpa genom sanden, κονις) betyder tillreda måltid. — Hwi skulle G. Öfws. ord, 12: 32, men den som säger något emot then Helga Ande förbytas till: men honom, som sig emot Andan med tal försyndar (s. 45): ὁς δ' αν ειπῃ κατα του πνευματος του ἁγιου? — Originalets ἀρσεν και θηλυ, 19: 4, har G. Ö. så widt Rec. inser, gifwits med man och qwinna mycket rigtigare, än wår Öfwers. som har en man och en qwinna. Detta är icke detsamma. Menniskan skapades till man och qwinna, menskligheten är manlig och qwinlig (stricte efter Grekiska orden), och endast i föreningen af dessa motsatser är den fullständig. Denna slägtets urduplicitet uttryckes ju alldeles icke, såsnart jag i definit construktion, sätter en man och en qwinna. Hade detta warit textens mening, hade icke orden αρσεν och θηλυς blifwit använda, utan enligt Grekiska språkbruket ανηρ och γυνη. Dock måste wäl en och hwar, med Rec. gilla Öfwers:s skäl (sid. 160) att icke antaga Prof. Öfwersättningens Mankön och Qwinkön. — I 22:a Cap. v. 24. har wår Öfwers.: så skall hans broder taga hans hustru till ägta och fortplanta åt sin broder. Öfwers. har således läst γενος i st. f. σπερμα, ty dessa båda ord kunna icke förwexlas. Min ätt, såsom någonting sinligt existerande, kan ingen annan än jag sjelf fortplanta, hwadan G. Öfw. har ganska riktigt efter orden: uppwäcka sinom broder säd. C. 27: Af hwad skäl läses v. 19 denna oskyldiga i st. f. G. Öfw. denne rätte färdige? Detta senare uttryck är ju icke allenast mycket närmare urskriften: τω δικαιῳ

Digitized by Google

επεινῳ; utan åfwen enligare med den inre högre betydelsen, ty om Christus, den ewiga rättfärdigheten sjelf, är det wäl något för litet att kalla Honom den oskyldige. Denna anmärkning gäller åfwen i afseende på 24:e versen. Icke sällan har åfwen genom den förändrade construktionen, periodernas rhythm eller numerus ganska betydligen förlorat; t. ex. 18: 29 Haf tålamod med mig, så skall jag betala dig allt; i st. f. Haf tålamod med mig, jag will allt betala tig; 21: 18 När han om morgonen bittida åter gick till staden, war han hungrig; i st. f. Om morgonen när han gick i staden igen hungrade honom. Öfwerallt der swarformeln συ λεγεις förekommer, heter den i denna tolkning Ja, i st. f. Du sadet. — Ett icke mindre wigtigt ämne till tadel lemnar öfwersättningen af επιτροπος med Syßloman; ett mißtag, hwartill Öfwers:ns alltför långt drifna åhåga att wara naturlig och populär, ledt honom.

(Slutet följer.)

Handbok i Romerska Antiqviteterna, utgifwen af And. Otto Lindfors. Med åtta Kopparstick. Lund 1814. 477 sidd. 8:o. utom Register.

Man har tidigt insett att det alltid blifwer en öfwerwinnerlig swårighet, att med nytta studera ett Folkslags skrifter, utan att känna deß lynne, regering, politiska författning, hemseder, o. s. w.; och derför hafwa flere lärde, från längre tid tillbaka, hopsamlat allt hwad som hör till kännedomen om det Romerska folket, och deras werk hafwa sedermera på en-

gång å nyo blifwit utgifne af den grundlärde Grävius, i deß Thesaurus Antiquitatum Romanorum, 12 folianter, Lejden 1699 följ.; hwartill Salengre sedan utgaf ett Bihang i 3 folianter Haag 1716. Widare har man, för samma ändamål, Montfaucons Antiquité expliquée 15 folianter, Paris 1719 följ.; hwartill kan läggas Baniers Histoire de la Fable expliquée par l'Histoire, 3 Octavband, samt i senare tider Winkelmanns arbeten, åfwensom allt hwad blifwit skrifwet i anledning af Herculaneum, Påstum o. s. w. Men då deße och flera dylika werk dels äro allt för dyrbara att träffas utom stora Bibliotheker, dels alltför widlöftiga att nyttja wid Auktorernes läsning, så hafwa åtskillige lärde deraf gjort större och mindre sammandrag. Den lärde Pitiscus utgaf 1737 i Haag sitt stora AntiqvitetsLexicon i 2 Folianter, hwarefter, för att endast nämna några, en Hederich, Lindberg, Dillenius m. fl. utgifwit kortare Diktionärer i samma ämne. Men då erfarenheten, grundad på sjelfwa sakernas natur, tillräckeligen wisar alla wettenskapliga Lexikers orimlighet då hwarje partikel drages från sitt tillbörliga rum i det Hela, så hafwa åter en Rosinus, Heineccius, Schatz och ganska många andra lemnat allmänheten mer och mindre walda systematiska sammandrag öfwer Romerska Antiqviteterna. Isynnerhet förtjena, bland senare tiders författare i detta ämne, att nämnas J. P. Siebenkees och J. L. Meyer. Det är deße twenne sistnämnde författares arbeten, som wisar Hr L. planen till närwarande Handbok, utarbetad med den ordning och fullständighet, att den kan tjena ej allena till upplysning för den wettgirige ynglingen, utan åfwen för den mogne litteratören. Man har alltså skäl att önska, det en utar-

Digitized by Google

betning, för Swenskar, af Potters Griechische Archäologie måtte falla i lika goda händer. Och kanhända hade det warit tjenligt om den med närwarande arbete blifwit satt i förening, hwarigenom äfwen mycket af de Romerska antiqviteterna skulle hafwa wunnit i ljus.

Föröfrigt skall läsaren finna närwarande arbete mera rikt på saker än på ord, hwilket säkert är en stor förtjenst, till nytta för en köpare i deßa dyra tider. Ett och annat ämne har Rec. dock trott kunna behöfwa att något widlöftigare utföras, än man här finner, för att närmare blifwa bekant med romerska folkets Hemseder, t. ex. deras Musik äfwensom Kokkonst o. s. w. Derjemte saknas all underrättelse om den Romerska verskonsten och deß princip, som derigenom skillde sig från den grekiska metrikens, att då denna egentligen berodde på språkets musikaliska och rhythmiska valör eller yokalernes accentuation, är den Romerska bygd på språkets statik, på consonanternas förlängande egenskap. Deraf har Spondéen i Romerska verskonsten, kommit till en sådan öfwerwigt, och derföre war den choreiska lyriken, i latinska skaldekonsten rent af danwändbar. — Sid. 60 berättas att wid den Census som Servius Tullius lät anställa, satte han alla dem i första Claßen, hwilkas egendom besteg sig till ett wärde af 100,000 marker koppar. Bör wara 125,000 (centum & vigenti qvinque millia æris, Aulus Gellius. VII. 13). — För redighetens skull i öfwersigten hade det kanske warit tjenligt om på ett ställe sid. 185, skillnaden hade blifwit angifwen mellan Lex, Plebiscitum och Privilegium. Enligt Ateius Capito hos Aulus Gellius (Lib. X. 20.) är Lex generale jussum populi aut plebis rogante magistratu, hwaremot Plebiscitum (enligt hwad

Hr Lindforß äfwen s. 46, 106, 107 anmärker) är det beslut, som på Comitia Tributa togs af Plebs; en bestämning som dock icke strängt iakttogs enligt de exempel som Cornelius Nepos på flera ställen företer. Privilegium åter af det gamla ordet priva, i singulari — betyder ett beslut taget i afseende på ett wißt bestämdt fall. Af Förf:s ord sid. 54 tyckes det som han wille antyda att denna benämning wore ny, och först efter Kejsarnes kommen; men Cicero anför ju redan, i det citerade stället (De Legibus III. 19) detta ord såsom i de tolf Taflorna förekommande: Tum leges præclarissimæ de XII tabulis translatæ duæ: quarum altera privilegia tollit o. s. w.? — Sid. 243. „Veneris följeslagare äro: hennes son Cupido, eller snarare Cupidones, ty det gafs flere sådane,' (isynnerhet twå: Ερως och Αντερως)" o. s. w. Men mythen om Eros och Anteros war aldrig religiös, aldrig föremål för folktron, utan en blott philosophiskt allegorisk dikt. Äfwen är det ej så alldeles rigtigt att Grekiska religionens Eros, den äldste af Gudarne, swarar mot den Romerska Cupido, det personifierade Begäret. Denne Kärleksgudinnans tjenare hette bland Grekerne Himeros. — Rec. har med förundran sett en så säker kännare som wår auktor sid. 245 yrka den satsen att „Apollo, Jupiters son med Latona kallas äfwen Phoebus och Sol," sedan J. H. Voß gjort den lärda werlden uppmärksam på det falska i detta påstående. — Besynnerligt är det äfwen att sid. 305, åt de såkallade Satyrspelen, Satyræ, gifwes en latinsk radix, lanx satura, då dessa Spel woro, som allmänt bekant är, af Grekisk uppfinning, och från Hellas, liksom så mycket annat inlånade i Latium; eller att sid. 306, läsa: „Komedien (af κωμη by och ωδη sång, emedan de första såkallade komedier eller

Digitized by Google

Versus Fescennini spelades i byarne" ty de Grekiska Komedierne stå wißerligen icke i något förhållande till Romarnes Fescenninska qwäden. — Sid. 419 heter det: Det första berömda bibliothek samlade Ptolomäus Philadelphus i Alexandria." Men Aristotelis rättwist i gamla werlden berömda och ansenliga bibliothek war utan twifwel äldre än det Alexandrinska. — Då Hr L. sid. 451, yttrar sig: „Man känner endast ofullkomligen Romarnes inre och yttre byggnadssätt dels emedan ingen Romersk författare lemnat oß en noggran beskrifning om alla deß delar" o.s.w. nödgas Rec. anse det såsom ett förhastadt skriffel, emedan allt detta åfwenså tydligt som fullständigt är afhandladt af M. P. Vitruvius, af hwars 10 Böcker de Architectura man äger flera konstmässigt bearbetade upplagor. o.s.w. — Hwad man slutligen åfwen med saknad umbät i denna föröfrigt sakrika och berömwärda Handbok är en utweckling af de Italiska Religionsbegreppens gradwisa Greciserande likasom någon underrättelse om Romarnes fördomar widskeppelser, deras Spökrädsla och trollwäsen.

Hwad stylen i detta arbete angår, är den med undantag af några inadvertenser bestämd och säker ehuru något tung och härdläst, hwilket dock icke blir ett fel i ett werk som snarare är ämnadt att wid studium af gamla auktorer rådfrågas än att såsom läsebok begagnas. För detta ändamål är det åfwen försedt med åtta säkra kopparstick. Då wi dertill erinra oß att Hr Lindforß, utom närwarande bok, åfwen är sysselsatt med utarbetande af ett Swenskt och Latinskt Lexikon måste man med tacksamhet erkänna att denne akademiske Lärare gjort oändeligen mycket för sin sak, för utbredandet af Romerska Literaturens kännedom inom Fäderneslandet, under liflig önskan att flere lärde wille täfla med honom i utarbetandet af så goda och grundliga lärdomswerk.

Smärre Skrifter.

Skandinavisk Sång. November 1814. Stockholm, 1814. 1 ark 4:o.

Themat är Norriges och Sweriges förening; och innehåller, bland allahanda hwardagligheter, flera drag af werklig poesi. Så äro t. ex. de twå strofernа näst den sista, utmärkt wackra:

„Men, kommer fienden, han bäfwa skall tillbaka
För Norrskenet af wåra swärd
Och för den höga Thor, hwars dubbla wiggar skaka
En trotsig underwerld."
„Så länge Boreas kring wåra rullar andas
Sin friska fria andedrägt,
Skall Göthers mannamod och Norrmäns styrka blandas
Hos Skandinavers slägt!"—

Ifrån den stund Hr Wallin uppträdde med sin sköna, hänförande Dithyramb öfwer den 24 Januari 1808, har den lusten märkligt gripit omkring sig att wid alla högtidliga tillfällen, skrifwa Dithyramber, hwartill de fleste trodde det icke mera fordras än att kasta allahanda olikartade construerade rimstrofer om hwarandra: än skridande fram i antithetiska alexandriner än hoppande i den mest dansande daktyltakt. Men det är otwifwelaktigt, att versens construktion åfwen så wäl har sin gifna regel, som allting annat. Då versificationen är af ren musikalisk natur, måste den rätta sig efter en musikalisk princip, till hwars utredande fordras ett större utrymme än här är att tillgå. Så mycket måste dock erinras att en symphoni, som skall tillfredsställa konstdomaru, hwarken börjar eller slutar midt i det mest stormande uttrycket af häftig passion.

Digitized by Google

Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 4. Lördagen den 28 Januari 1815.

Recenſioner:

Samlingar i Swenska Hiſtorien utgifne af Eric Mich. Fant. Förſta Stycket. Upſala 1814. 132 ſidd. 8:o.

Det är icke utan den största tillfredsſtällelſe wi anmäle deßa samlingar, utgifne af en Man, ſom ibland senare tiders wettenſkapsidkare har om fäderneslandets häfder de största förtjenſter. Rec. will förbigå de högſt wigtiga anteckningar i wår Hiſtoria hwilka på intet annat ſtälle äro att tillgå, ſom finnas nedlagde i Hr Doct. Fants Föreläsningar i Swenska Hiſtorien. Han will blott nämna Handlingar till upplysning af Swenska Hiſtorien, ſom i 4 delar utkommit Upſala 1789-1802, af hwilka närwarande Samlingar, enligt Utgifwes uppgift (ſid. 132) kunna anſes såſom en fortſättning. Då ingen ſom gör anſpråk att känna Swenska Hiſtorien lemnat deßa Handlingar oläſte, ſkulle det synas onödigt att här fästa allmänna uppmärkſamheten på deſamma, om icke deribland funnos de ſom äro af den största wigt för wår Hiſtoria och af det största intreße för dem ſom wilja känna Carolinſka perioden, t. ex. GeneralLöjtn. Baron Ax. Gyllenkreks berättelſe om Kon. Carl XII:s Fälttåg, Ulrica Eleonoras Bref-wäxling med ſin Swärfader LandtGrefwen af Heßen, den på R. Ståndens begäran nedſatte Commiſſionens underſökning om Ryßarnes härjningar på Swenſka kuſterna 1719 m. fl. Rec. har med afſigt nämt deßa, emedan han funnit att de ej wunnit den allmänhet de förtjena; men så när hade han glömt, att de woro utgifna under den oblida tid, då Hiſtoriſka forſkningar föraktades och då, likaſå wäl ſom nu, många gäfwo ſig ut för att känna Hiſtorien, utan att någonſin på allwar hafwa ſyßelſatt ſig med hwad på Tyſka kallas Quellenſtudium. På ſamma ſätt förhåller det ſig med utarbetandet af en Swenſk RiksHiſtoria. Likaſå litet ſom ett hus kan uppföras utan nödiga materialier, ſå en Hiſtoria utan tillräckligt förråd af handlingar och utan att alla Hiſtoriens huſwudkällor äro förut underſökte, ſå att man kan weta hwad man äger att tillgå. Hwad ſkillnad wiſar ſig icke juſt derföre emellan Ericus

Digitized by Google

Olai och Lagerbring: och äfwen denna senare skulle säkert uppnått en större grad af fullkomlighet, om han haft tillgång till och känt alla undangömda forntida handlingar. Hadorph, E. Benzelius, Perinaskiöld hade wäl då redan utgifwit många: flera hafwa sedan den tiden tillkommit; men till deß wåra äldre Scriptores i kritiskt bearbetade upplagor utkommit, och ett fullständigt Corpus Diplomaticum Svecanum blifwit utgifwet, skall en Swensk Riks-Historia räknas bland Swenskarnes ouppfyllda önskningar. Emellertid och till deß är det af högsta wigt att samlingar, sådana som närwarande, blifwa utgifna, hwaruti intet bör intagas som förut blifwit trycket, icke heller något som ej förtjenar att allmängöras. Sålunda för att kunna utgifwa sådana handlingar fordras en noga kännedom af hela Swenska Historiens tillgångar och behof, ingalunda så lätt att förwärfwa, och så obetydlig den förnäma okunnigheten föreställer sig: en kännedom, som, sedan Schönberg, Gjörwell, Nordin wandrat hädan, beklagligt nog sträcker sig till högst så. Sedan wi sagt detta, hafwa wi angifwit skäl till hwad wi i första raden af denna recension yttrat, och wi gå att i korthet uppgifwa de handlingar detta häfte innehåller.

Det börjas med 10 Bref från Riks-Cantzlern Axel Oxenstjerna till deß Broder RiksDrotsen, till deß son Johan m. fl. 1633-1647. Då hwar och en känner så wäl den store Statsmannens djupa wishet som deß inflytande på hela Europas politik under ett af Sweriges mest glänsande tidehwarf, måste ock allt hwad som flutit ur deß penna wara af största wigt, isynnerhet deß widlöftiga ut- och inländska Brefwexling, som uttrycker andan af Hans förda minister och som äger desto större tillförlitlighet jumer man besinnar, att deßa bref albrig warit ämnade att tryckas, knapt att läsas af någon annan, än dem till hwilka de warit skrifne. I hwarje rad af deßa bref framlyser också den djupaste kännedom af Swenska Regementskroppens anda förenad med en lång erfarenhets wisdom och förenad med ett lågande nit för Statens heder. Så skrifwer han 1633 d. 13 Febr. till sin broder, då Regeringen och Rådet genast, efter erhållen tidning om Konungens död, hade sammankallat Ständerna: „I hafwe sammanskrefwet en Riksdag och är det fuller raisonnabelt, men så mycket jag af Grubbens Memorial kan dömma äre I nepligen resolverede hwad I wele göra. Der jag må säja min mening; Hade eder bort, för än I låta komma till allmänt möte, hafwa icke allenast propositionen fattadt, icke att I kone (kunna) Stenderna föreskrifwa, men att weta hwart I wele leda dem med edert råd: Ty att I wele så råd af Stenderna, som Rempublicam och deß rationes intet kenna är oskäligt och emot Regementes natur. — — Jag beder för Guds skuld och eder egen wälfärd skuld, I wele icke släpa eder wed denne tiden med små privat saker och eftertänkiande; eller förnöta tiden i Rådet med privat discurser. Warer icke mera kienmodige eller irresolute i det som Regementet angår. Den som intet wet och förstår saken, han tige stilla och skjutadt på en annan, och holla likwäl med. Achtar eder för differentier och wiker hwarannan inbördes. Förer Regeringen med authoritet, den sig på Wett, Förstånd och Försichtighet funderer. Hennes Mit Drotningen (Maria Eleonora) möter med ärewördighet, men achtar eder att henne icke något directe eller indirecte af Regeringen inrymmes, mest för det att Hennes

Digitized by Google

Mit därmed intet wet att omgås, hwilket och hafwer warit en orsak att S. Kongl. Majt mig in specie därtill obligerat hafwer." — I en ännu skönare dag framstrålar den store mannens charakter, då Sweriges Bundsförwandter högtidligen erbjödo honom att blifwa Churfurste i Maynz. Han skrifwer derom till sin Broder 1634 sålunda: „K B. Du kommer ihug i din skrifwelse Mentz (Maynz) och säger mig om jag ähnnu åhr wedh mening att du skall tala därom med Regeringen och Rådet; Jag tacker dig för din affection, och gör du mig en tjänst, där du förfaar deras intention, och flyr mig därpå Resolution. Men att jag intet hafwer urgerat ded åhr orsaken att jag sijr så stora difficulteter till att Conservera fädernes landtzens intereße, som på alle orter mig difficulteras, att jag söga tenker opå mitt egett: och skattar ded för en recompense om jag allenast kan föra saken uth för uthan fädernes landtzens intereßes förtappelse. Tjänar Regeringens och Rådes declaration till intet annedt, så åhr ded mig och mine Barn ett testimonium actæ vitæ meæ." *) Hos hwar och en som genomläst deßa Axel Oxenstjernas bref, uppstår utan twifwel den önskan att alla bref af hans hand, så många som kunde öfwerkommas, blefwo i en wald samling tillhöpa trycke. Gjörwell började att afhörda denna fädernes landets skuld åt den store Statsmannens minne; men sedan han bortgått, blir wäl denna önskan länge räknad ibland de uppfyllda.

Underrättelserna om Öfwerste Lagercrantz som utgöra 2:dra stycket af detta häfte, innefatta äfwen flera nästan okända upplysningar för wår Historia under K. Fredrik I och förtjena wißerligen sitt rum. De äro uppsatte efter de egenhändiga papper, som förwaras på Upsala Bibliothek, och utgöra ett bidrag till Historien om den säkallade Frihets eller Partistiden i Sverige. Lagercrantz war en man af stora natursgåfwor, mycken erfarenhet och drift, följaktteligen en hufwudman i sin tids händelser. Af hat till General Buddenbrock, som stött honom ur General sin Chef Grefwe Lewenhaupts (icke Leijonhufwud som han i detta stycke kallas) förtrwende i Finska Kriget 1742, beslöt han att Buddenbrock skulle uppoffras, hwilket likwäl icke kunde ske, utan att Gr. Lewenhaupt följde med, hwilken således föll ett offer för sin enfaldighet och andras hämdlystnad.

Utdrag ur RådsProtocollen år 1641 utgör 3:dje och sista stycket af deßa samlingar och äro af så stor wigt, att de ensamt fylla en betydande lucka i Drottn. Christinas Historia. Deßa Protocoll finnas endast i originalconcept och ganska swårlästa, men utdragen är gjorde af en kunnig och öfwad hand, och upplyser mycket rikets ställning, den tiden. Betänker man att Swenska Regeringen då utgjordes af RiksDrotsen Pehr Brahe, RiksMarsken Jacob De la Gardie, RiksAmiralen Carl Carlßon Gyllenhjelm och RiksCantzlern Axel Oxenstjerna, om hwilka Herrar man wäl kunde säga hwad Pyrrhi Legat fordom sade om Roms Senatorer, att de woro ett Råd af Konungar, så borde de akter, hwari deras rådslag innehållas, wara af ett högt och allmänt intereße. Den märkwärdigaste delen af deßa Protocoll angår EnkeDrottn. Maria Eleonoras hemliga bortresa ur riket. Prot. d. 2 Jan. „S. D. woro starka öfwerläggnin-

*) Rådets yttrande om detta Evangeliska Ständernes anbud finnes i RådsProt. 1634 d. 15 Apr. På den gjorda propositionen swarades „att den endaste consideration wore, att wij derigenom miste honom."

Digitized by Google

gar om Enkedrotningen och huru hon skulle anses, samt om nyttigt wore att hon återkomme. RiksCanc. berättade att Pfalzgreswen ej häröfwer welat yttra sina tankar. Han sade ock: om man skulle considerera denna saken ex securitate nostra och icke ex Salute & honore S. R:æ M:tis & regni skulle jag fuller ock hålla mig ifrån denna discourse; men nu om jag wiste att 15 dödar stodo mig före, skall jag uttala hwad jag wet lända till min Sal. Herres, min Allernådigste Drotnings och Fäderneslandsens heder, ära, reputation och säkerhet. (Så tänkte och talade en Swensk Rådsherre denna tiden). Riksmarsken mente att Enkedrotn. hafwer det meriterat som Sigismundus, att Hennes M:t skulle till wiß tid stemmas hit i landet hwar och icke, hafwa mist sitt Lifgeding. RiksCanzlern yttrade: detta är en swår sak att ehuru wäl man må beflita sig att betänka henne, så kan man likwäl henne intet excusera; och om jag wille se på min säkerhet, skulle jag favoriserligt tala; men jag anser Wårt fäderneslands reputation säkerhet och nytto. Haf:r H. M:t också comporterat sig icke bättre emot sin sal. herre och honom ofta bedröfwat, som dock war en gudfruktig herre i alla sina werk och gerningar in i döden. Han war full af lyckor i alla saker och dödde en victorieuser herre. Jag påminner mig huru H:s M:t icke långt för sin död uppräknade för mig sina lyckor: 1 att han kunde tillbaka tänka uti wåra Swenske historier till 500 år, och icke funne en Konung som icke antingen i begynnelsen på sitt regemente eller midt uti det, el. ock wid ändan halft revolter i Landet, där H:s Maj:t likwäl icke hafwer häftat, och ändock mera präßat sina undersåtare än de förra Konungar, det han tog Gud till witne icke hafwa

gjort af någon libidine, utan till Riksens nytta och säkerhet. 2. Wiste H:s M:t icke en af sina förnäme tjenare wara rymd ifr. sig utan allena Stjernsköld, dock af en lätt orsak, then han ock sedan beds före och blef förlåten. 3. Icke heller hafwer H:s M:t warit ut för något förräderi, där H:s M:t likwäl qvasi in quodam incendio kom till regementet, utan der några äro blefne justificerade, är det skedt att de contra regni instituta hafwa stucket sig i H:s M:ts och Cronones tjenster, och wora af den påwiske religionen. 4. och straxt Gud haf:r gifwit H:s M:t någon stor lycka i Krig; är ther straxt en motgång därhos, att H:s M:t har lärt känna sig, och ibland alla hans olyckor, skattade han detta malum domesticum." Enkedrottningens bortresa war ock förnämsta orsaken, att Rådet sammankallade ett utskott af Riksens Ständer. Detta möte öppnades d. 5 Jan. af Axel Oxenstjerna som RiksCantzler med ett långt och högst märkwärdigt tal (sid. 66—94) sedan han först talat om Tyska kriget, Fältmarskalken J. Baners krigsoperationer, om fredshandeln emellan de Evangeliska och Österrike, om Rikets förhållande till sina grannar. Allt undweks, som kunde störa det goda förstånd I anseende till dem etc. „Såsom wi nu alt, säger han, söka undwika och declinera, så wele ej heller det ringaste må oß förestöta, däraf Wåre grannar skole wänjas wid att göra oß orätt, och the må weta Drotningen wara Drotning och Konungariket wara Konungarike." Derefter talar han med mycken sinnesrörelse om Enke-Drottningen och deß bortresa: „Wi beklagade och det är wißerl. beklageligt att wi om sådana och andra hennes M:ts brister skole röra. Hwar och en wille hölja och göma under sina tröjor, än något i en sådana fre-

Digitized by Google

qventz af allehanda folk, röra och påminna sig om det malo domestico som wår Sal. och glorwördige Konung den Store Gustavum skulle lända till wanära och despect och H. M:t wår Allern. Drotning till efterrånkian. — — Öfwer all förmodan är H. M. more inaudito & insolito exemplo uti alla historier, man må läsa hwar man will, man finner icke deß like till alle circumstantier, neml. utan någon nöd och twång, der H. M. har haft ett så stort lifgeding som ingen Drotning tillförene i Swerige, haft så hög respect, ja ock ändå mer än när hennes sal. herre war i lifwet, detta säger jag alt oaktat, dragit heml. och med ett parti löst folk utaf landet. — — Denne saken har mycket turberat oß och warit lika som ett complementum nostrat. deliberationum. Wi hafwe att beklaga att wår Sal. och Höglofl. i åminnelse Konung är här igenom nesat och despecterat i sin graf. Wi wete ju alle, och hele werlden wet bära den Sal. Herren witne huru Store Guds anda haf:r styrt honom, huru Christl. han haf:r regerat, lefwat och dödt. När wi nu se hans graf, hafwa wi för honom mer respect än en medelmåttig, lefwande annan Konung. Nu att den Herrens Gemål som han har utwalt till Riksens Drotning, förr henne hit i landet, copulerat sig med henne inför Gud och hans hel. altare och i alle Ständers närwaru låtit krönа, och är wyrdad så högt af Gud Allsmägtig att föda en Dotter, som af Gud och R. Ständer destinerat är att bliswa wår Drotning; når wi lägga wår S. Konungs despect tillsamman och jemföra med wårt eget gemör, lägga och dertill hwad nesa wår allern. Drotning deraf måste bära, så ock hela Cronan; så är det en så stor sak att man nepl. wet hwad ther om är att statuera

och dömа. — — H. M. haf:r ju förgätit sin S. Herres graf then H. M. dock ad fastidium usque har synts älska, H. M. har glömt bort sin dotter, glömt bort Sweriges Rikes Crono och att H. M. war ett Coronarum och salvat hufwud, förgätit och glömt bort all sin ära och reputation. — — Hade H. M. rätteri. det gjort, och med skäl som ther sig hade bordt, tillrält Riksens Regering om sin utresning att besöka sina wänner, skulle wi intet hafwa H. M:t ther förmekat." Slutet af RiksCanzlerns proposition blef att Ständerne skulle fatta råd. „1:o Om H. M. begärar komma tillbaka igen, huru då wore att swara. 2:o Om H. M. ther icke wille, utan står på att hafwa sin Lifgedings ränta af Landet, om om det ock kan ske och efterlåtas." — „D. 9 Jan. lämnade Ständerna sitt swar om EnkeDrotningen. Adelen och Borgarne påstodo att hon icke borde återkallas och att hon skulle mista sitt Lifgeding. Prästerne rådde till mitiorem sententiam efter hon war som qwinna ett swagt kärl. RiksCanzl. swarade dem: att det är wist att qwinnan kallas ett swagt kärl, men det är ingen regula som icke har någon Exception; in privata caussa kan hafwa sådan compassion, men in publicis, där potentaters och Rikens reputation står i wadet, är en annan consideration." — Mera blef ej denna gång afgjordt. Regeringen wille ytterligare öfwerlägga, och meddela Ständerne sitt beränkande: På 1643 års Riksdag gälde Prestståndets mening. Intet utslag angående EnkeDrotningen skulle fällas som stridde emot den wördnad man war skyldig hennes dotter den minderåriga Drotningen; utan saken lemnades oafgjord till Hon sjelf anträdt Regeringen. Det är också bekant att EnkeDrotningen efter 8 års frånwaro återkom

Digitized by Google

på Åsnan, som skulle bära Frälsaren in i Jerusalem 21: 7, en not så lydande: „Mantlar! D:ste bestodo af långa tygstycken, som sweptes omkring axlar och underlif." Rec. fruktar, att Öfw. har förwexlat den yttersta Öfwerklädnaden, מעיל, egentligen Mantel, hwilken, under resor, kastades öfwer axlarne med den wanliga öfwerklädnaden, hwilken förekommer under många namn, בגד שמלה etc. och hos Araberne ännu kallas Hike. Den bestod som sagdt är, af ett fyrkantigt tygstycke wecklades om lifwet och hopsåstodes med en Gördel. Denna Klädnad, war nedantill försedd med en bred öppen fåll, tjenlig att i den gömma ollahanda saker. Man betjente sig af den till flera behof såsom sängtäcke, sadel m. m. och, för att åra utmärkta personer afstego Israeliterna den och bredde den på marken; som kan, utom af wår Evangelist 21: 8, äfwen ses af 2 Kon.B. 9: 13. — I anledning af Christi, benämning: „Zacharie, Barachie sons blod," upplyses i en not, sid. 94 att dermed förstås: „En Zacharias, Barichs son, som blef 40 år, sedan Jesus detta talade, af de ursinnige Judarna mördad på templets inre borggård, der bränneffers-altaret stod. Detta skedde kort före Jerusalems ödeläggelse, och war Judarnes sista blodskuld."— Wanligen har man antagit, att med detta namn menades den Sacharia Prestен Jojadas Son, hwars olyckliga ändalycka i Förgården för Herrans hus, omtalas i 2 Chrön.B. 24: 20—22: och kan man hos wår lärde Hallenberg (Förkl. öfw. Uppenb.Bok. I: 20), se anledningen till förändringen af Jojada till Barach. Men då denne Sacharias' uppoffrande ingalunda kan kallas Judarnes sista blodskuld,

måste Rec. bekänna, att han, för sin del, helst wille antaga D:r Ödmanns förklaring, ehuru Christus icke uttalar denna händelse i prophetisk ton. Men för hans gudomliga ögа gafs ingen skillnad mellan det förflutna och det tillkommande. — I anledning af 26: 75, söker Öfwers. att bestämma tiden för Petri förnekelse, men nämner icke ett ord om den wäckta frågan huruwida här skall förstås ett werkligt Tuppgäll, eller ett witt wakttecken gifwet af Romerska besättningen. Som bekant är hafwa flere lärde ansett att Hans finnes hos Judarne och i Jerusalem (Warnekros, Hebr. Alterth. I 46) Det är af denna anledning som man wetat förklara det här omtalade Tuppgället såsom benämningen på ett romerskt militäriskt wakttecken. Witt är åtminstone, att den gamla hebräiska indelningen af natten, i trenne wäkter förbytes, sedan Palästina råkat i Romarnes wäld, till fyra, och att den wäkten tertia buccina (Liv. 26: 15) af de gräciserande Judar nämdes αλεκτροφωνια (Rhodius de Excub. Rom. jfr Heinsius ad Sil. Ital. VII: 155). — I 27: 5. har Öfwers. tolkat ordet απηγξατο genom afhända sig lifwet, och gifwer I. 173 häröfwer den upplysningen, att han på ett annat ställe utfört skälen derför. Men ingen widare anwisning träffas hwar detta skett. Rec. tillstår sig icke weta annat, än att απηγξατο betyder hänga upp, strypa. Ordets radix är ju αγχω trängsel hopklämning. — Deremot har Öfwers. wälbetänkt i samma cap. v. 34 ändrat ordningen af οξος, i G. Ö. ättika, till till „surt win" då det war wanligt att man gaf delinqwenter genom tillsats af bittra saker förstärkt win, för att döfwa känslan af deras lidande (Walch de potu Servat. morib. jfr Ordspr. 31: 6). — Hwad sjelfwa dödssättet eller Christi Korsfästelse angår, anmärkes ganska riktigt, I. 174, att detta icke war ett ursprungligt judiskt bestraffningssätt: det war från Perserne infördt. Men nämnas må äfwen att det C. 18: 6 antydda straff, att med en qwarnsten om halsen sänkas i hafwet, äfwen war utländskt och lånadt från Romarne.

Rättelse: Sid. 38 noten, rad 5: står „det är möjligt" läs „det är icke möjligt."

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 5. Lördagen den 4 Februari 1815.

Recenſioner:

Kongl. Landtbruks Akademiens Annaler. 1814. Andra Årgången; förra häftet. Sthm: 1814. 308 sidd. 8:o.

Detta häfte har samma indelning som annalerna för 1813, utom det att twenne rubriker tillkommit; en för enskilta ekonomiska företag och en för Rön och Försök.

Berättelsen, uppläst wid K. Akad:s Sammankomst den 28:de Jan, 1814 lemnar en öfwersigt af hwad år 1813 inom och utom Akademien blifwit widtaget till landthushållningens förkofran.

Läsaren torde icke här wänta en öfwersigt af denna öfwersigt, ej heller behöfwa den. Om i fordna tider, då stats-ekonomiska angelägenheterna woro hemligheter för folket, utom hufwudstaden åtminstone, en olycklig liknöjdhet bildade sig, som stundom fortwarade äfwen hos dem hwilkas personliga fåfänga blifwit tillfredsställd genom kallelsen att sitta i Commiteerna, så finnes nu mera för denna liknöjdhet, wida skadligare än det öppna och till och med det obilliga fronderiet, ingen ursäkt, sedan Regeringen med så mycken loyautet behandlar folket, tillåter offentlig granskning, manar dertill och tydeligen ådagalägger, att Den derföre wäntar tillbaka annat än krus och tomma complimenter, wäntar antingen erkännandet af de framställda ideers rigtighet, alltid angenäm för sinnet jemwäl när förståndet redan fått öfwertygelse, eller ock inkast, som kunna föranleda att ställa dem i än klarare dag.

Ett felar likwäl ännu, för att ge fullt lif åt deltagandet. Wäl känner något hwar hwilka de föremål äro, för hwilka inhemska industrien borde mera intressera sig än den gör. Men han känner icke, i hwad grad detta intresse wore önskanswärdt. Detta skulle han inse, och kanhända blefwe denna fullkomligare insigt icke utan inflytelse på hans werksamhet, om han kände quantiteten af de ämnen, som swenska folket skulle kunna sjelft producera, men införskrifwas, samt om han kände priset på dessa ämnen i de länder hwarifrån de hämtas.

En stats-ekonomisk journal, som icke blott

Digitized by Google

säger, huru det förhåller sig med wårt jordbruk, wår industri och wår handel, utan genom fullständiga uppgifter sätter läsaren i tillfälle att inse, hwarföre det förhåller sig så eller så, har länge warit ett föremål för den sanna patriotens önskningar. I hufwudstaden äro förmodeligen alla sådana förhållanden kända, men äfwen utom hufwudstaden finnas män, tänkande och wältänkande, som önska att kunna grunda deras tro på insigt och öfwertygelse. En riksdagsman besinner sig i en högst bekymmersam belägenhet, när han, kallad att yttra sig öfwer ekonomiska ämnen, icke har andra data att lägga till grund för sin öfwertygelse, än de uppgifter som då meddelas. En olycklig werkan deraf är, å ena sidan och hos den icke fullt öfwertygade, en willrådighet som stundom föder obillig motsägelse, och, å den andra, ett nödtwunget nyttjande af öfwertalningsmedel som stundom skada förtroendet. Hwarföre icke mellan Riksdagarne meddela allmänheten resultaterna af de under Riksdagarne fattade beslut i statsekonomiska ämnen? Hwarföre icke t. ex. underrätta allmänheten om de förhållanden, som blifwit följder af de wid sista riksdagen tagna beslut i afseende på bränwinsbränningen; om nuwarande förhållandet med införskrifning af säd, bränwin, om antalet af pannor som nu äro i gång, om Kronans intrader af denna handtering m. m.? Tillfälle torde wäl icke finnas för allmänheten att erhålla kännedom af allmänna wigtiga ekonomiska frågor, under det de ännu äro under öfwerläggning. Embetsmän, som, genom sina utlåtanden i dylika frågor, ofelbart werka på slutliga utslaget, borde önska det lika ifrigt, som någonsin de ibland allmänheten som deraf äga enskild nytta eller skada. Bland sådana frågor bör wäl icke räknas den anskaffning af Hanksande gjort, att få upprätta ett Österjö handelsbolag, i afsigt att i Göteborg göra nederlagsplats för alla, icke swenska, Österjö-ländernas produkter och deribland för 100,000 Skeppund ryskt järn. Ofelbart skulle en sådan publicitet wara nationen angenäm, bereda säkrare och allmännare insigt och medföra många nyttiga följder. Wältre wore wäl icke om dylika notiser meddelades i sådana periodiska skrifter, som icke genera kritiken. Hwad å ena sidan säges, bör billigt å den andra så mottagas. Detta war lagstiftarens afsigt med tryckfrihet och med anonymitet. Men då för närwarande ingen periodisk skrift lärer kunna bära sig, om ej deß utgifware, antingen af Regeringen hugnas med porto-frihet eller genom privatas sammanskott hållas skadeslös, blir wäl ännu en tid nationens önskan i denna del oupfylld, om ej K. Landtbruks-Akademien skulle wilja upptaga dylika notiser uti sina annales. Deß anspråk på allmänhetens erkänsla skulle derigenom ökas.

I den säkra förmodan att ingen swensk, af hwilken stånd och lefnadsställning han än är, wänder sig från Statens wäl är ett förwändt och att begära, lemnar K. Akademiens berättelse oläst, anser Rec. för öfwerflödigt att här anföra allt hwad han i densamma funnit glädjande för sin fosterlands-känsla, utan inskränker sig att uppgifwa de ämnen, om hwilkas rigtighet twifwelsmål hos honom uppstigit. Men kanske bör han först förklara att han är ibland dem, som anse de så kallade allmänna idéerna wara af samma beskaffenhet, som allt annat som går i arf och fortplantas genom smitta. Hwad han i dem anser wara fel, förer han icke på deras räkning, som utöfwa dem, utan på tidens.

Sid. 11. K. Akad. hoppas, att „efterhand lära känna alla de af landtbruket och hus-

Digitized by Google

hållningen förtjänte personer som förwärfwat sig rätt till allmänhetens erkänsla, för att — dels kunna förena deras werksamhet med sin egen, dels bereda för deras namn det anspråk på medborgares uppmärksamhet, som de ej sjelfwe eftersträfwa, men som werkan af lemnade efterdömen och rättwisan åt nyttiga mödor på fädernesländers wägnar kräfwa."

Månne K. LandtbruksAkademien säkrare och förr skall hinna sitt mål, ju flere medarbetare den får? Månne någon grundad anledning finnes till det hopp, att samma menniskor, af hwilka „antagandet af ett allmänt mått och wigt *) icke kan förwäntas förr än man upplefwat den dag, då man hunnit utrota all egennytta, allt högmod och alla fördomar" sid. 24; ibland hwilka „ingen controll emot missbruk skulle kunna införas, utan genom begagnandet af den stora drifffjädren till menniskornas gerningar, egennytan"**) sid. 104. skola alltid finnas benägne att hylla och wärdera förtjensten, hwarje gång K. Akad. anmäler en distinctills undangömd förtjenst? Hwad det förra beträffar, har Rec. hittills enfaldeligen trott att: ju simplare, ju enklare; att den effekt man will åstadkomma, ofta säkrare erhålles derigenom, att man minskar friktionen, än derigenom, att man widhänger nya tyngder, och att af all friktion, den friktion som uppkommer af menniskomeningar, är den obrägeligaste, ty den varierar hwart ögonblick och kan icke beräknas. Hwad åter beträffar K. Akademiens bemödande, att få „förtjänsten och patriotismen, som ofta arbeta i tysthet, obemärkte, om ej missände" sid. 11, bereda en skönare dag, så tror Rec. att först och främst de begrepp, som dessa ord skola beteckna, borde, såsom högst relativa, närmare bestämmas, och sedan, att om det är enligt med sakens natur, och enligt således med Skaparens wishet, att den själskraft och det ädla tankesätter, som alstra hwad man kallar förtjenst och patriotism, blott sent i tiden skall njuta hwad man kallar rättwisa, så står det icke i menniskoförmåga att ändra den. Sannolikt torde många ibland dem, om hwilka med skäl kan sägas att de äga anspråk på medborgares uppmärksamhet, eller rättare, att det wore lyckligt, om medborgare förstodo att wara uppmärksamme uppå dem, högre wärdera den sent mognande och således waraktigare frukten, än den genom konst påskyndade frodigheten, ämnad till ögonlust. Och K. Akad. torde i detta fall få dela lika öde med alla dem, som sträfwat efter att synas wälgerningsmän, men blott tillskapat otacksamme. Andra åter torde finnas, som tro, att änskönt Konungen må

*) För införandet af „ett mått och wigt, allmänt för alla nationer i werlden," och isonnerhet för „införandet af ett gemensamt språk och en gemensam religion," torde wäsentligare hinder finnas, än egennyttan, högmodet och fördomarna. Inom oss deremot och hwad mått och wigt beträffar, torde ett enda ord af Regenten, i denna del åtminstone, kunna göra slut på egennyttan, högmodet och fördomarna.

**) Det förhåller sig med menniskosinnets dispositioner såsom med plantor. Ingen wärt är i och för sig sielf betraktad ogräs, utan blir ogräs endast derigenom, att den wäxer på orätt ställe. Egennyttan är icke ogräs på idogbetens fält. Patriotism åter är der åtminstone en lika så onyttig wärt, som tulipanen på en rågåker. Önskom att landtmannen, under det han sätter potäter och bränner bränwin, mätte wäl förstå sig på sin egen nytta och önskom att lagkistaren under det att han siktar lag, och att embetsmannen, under det att han söker ett kall, mätte lägga egennyttan å sida.

Digitized by Google

anse sig berättigad, såsom representant jemwäl af nationens ädelhets-sinne, att yttra wälbehag öfwer den insigt, den werksamhet, den fosterlandskänsla, en enskild, icke i statens tjenst stående undersåte, i sin enskilta krets, kan ådagalägga, så anstår sådant dock ingalunda medundersåten. Swerige är icke China. En Mandarin-ordning på förstånd och ädelhet kan här icke införas. I medborgerligt afseende och inför Konungen och Folket äro wi Swenskar alla lika, och då först må man hoppas, att förtjenst och patriotism skola blifwa allmänna i Swerige, när en och hwar, obekymrad om andra, allwarligt bemödar sig att göra sitt eget namn wälaktadt.

Rec. tror derför, att det ännu torde wara både nödigare och nyttigare, att söka bringa ljus i sakerna, än att göra personer framlysande. Ett bewis huru lätt detta senare bemödande kan skada saken, finner man sid. 147 uti den underrättelsen der meddelas om en ny anlagd humlegård. Hade Förf. till denna berättelse haft saken blott för ögonmärke, så hade han förmodeligen låtit den döde arrendatorn få hwila i fred och icke omtalt huru han icke allenast uppriswit en före hans tid anlagd humlegård, utan ock derifrån bortfört matjorden — detta senare likwäl gäller hos Rec. såsom bewis på mannens omtänksamhet. — Han hade då icke under bemödandet att göra den nya arrendatorns förtjenst framlysande, försummat att bringa calculen, ämnad att wisa humleplanteringens nytta för sina idkare, i sådant skick att K. Akad. kunnat undgå att låta sitt räkne-utskott omgöra den. Hade ej wid detta tillfälle personen stått i wägen för saken, så hade sannolikt icke K. Akad. åtnöjt sig med att medelst ett endast och ett frågtecken, ståldt bredwid de 32 ß. hwilka enligt calculen utgöra den enda utgift,

hwarmed skörden af 13 till 14 Lißp:d humla eller produkten af nära 1 tredjedels tunneland, kan belastas, uttrycka sin twekan, huruwida denna uppgift kan wara sann, utan hade ofelbart målet blifwit återremitteradt till bättre granskning.

Rec. hade wißerligen icke releverat denna inadvertans, om icke han ansåge för pligt att bestrida den princip som föranledt den. Man föreställe sig alla K. Akademiens correspondenter i landsorterna och alla Hushålls-sällskap med sina hedersledamöter och sina correspondenter i full activitet, att ur det tysta och det obemärkta framdraga förtjensten och patriotismen!

Sid. 19. „K. M. har af inkomna underdåniga ansökningar att utifrån så införa humla, funnit bristen i fäderneslandet af denna wäxt." Under åren 1813 och 1814 måtte wäl dylika ansökningar icke blifwit gjorda eller deras bewiljande blifwit tillstyrkt. Humlan såldes deßa åren under höstmarknaderna i städerna omkring Mälaren, Lißp:t för 2 R:dr b:ko och derunder. Det will säga: 2 lod silfwer för ett Lißp:d humla. Wid så lågt pris lärer ingen utwidgad humleplantering, hwarken genom premier eller genom befallningar, wara att förwänta.

Den omständighet att nästan alla wåra consumerande städer ligga längs kusten, gör yttersta försigtighet nödwändig wid pröfningen af consumenternes klagan öfwer bristande tillgång i det inre af landet. För kust-städerna är det wida beqwämare att låta sina behof komma från andra sidan af Östersjön, isynnerhet när fråga är om större parzier, än att göra upphandlingar in i landet. Man får just icke så hårdt lägga dem detta till last. Till handelns natur hörer att weta foga sig efter formerna sådana som de äro, men icke

Digitized by Google

att omskapa dem, der de äro felaktiga: ingen grosshandel kan existera utan en mängd af mellanlänkar och fordrar hos deßa mellanpersoner, såsom ett alldeles oumbärligt willkor, activitet, precision och ärlighet. Der deßa mellanlänkar saknas, der måste handeln, oaktadt bästa wilja hos individerna, reducera sig till kramhandel och westgöthehandel. Ehelle får förgiömmas att utlåningen, som säljer i store, ger credit, då deremot den inre handeln fordrar contanta penningar, och anteligen, att, så länge det finnes ett privat intreße ledande till den önskan att allt hwad som köpes och säljes måtte gå genom sjöcullebommarna, så behöfwer det icke wara saken beskaffenhet allena, som talar för nödwändigheten att tillåta införskrifning utifrån.

Rec. önskar att likasom införskrifningen af humla ledt uppmärksamheten på wåra humlegårdar, och införskrifningen af bränwed måtte leda uppmärksamheten till att undersöka, om icke denna national-utgift kunde inbesparas. Humlan, som införskrifwes, torde icke gå öfwer några tusen R:dr. Weden deremot går kanhända till några hundra tusen.

Sid. 35. „Näst det egentliga jordbruket kan ingen gren af landtmanna-industrien anses mera angelägen än linkulturen och de deraf beroende slöjder.“ Förf. anförer hwad under de senast förflutne åren i detta afseende blifwit giordt. Allegaterne äro de underdåniga berättelser till K. Maj:t, som Landshöfdingarne i Wexiö och i Carlstads Län ingifwit. Sid. 108 och 127.

Utan binäringar kan intet jordbruk existera. Sverige, hwars jord så länge tid af året genom frost tillstänges, behöfwer dem mer än andra länder. Gifwet är ock, att, näst produktionen af födoämnen, bör produktionen och förarbetningen af klädnadsämnen

wara föremål för Styrelsens uppmärksamhet, emedan deßa ämnen äro af ett allmänt behof och sysselsätta många händer. Rigtigt kallar Förf. linkulturen en gren af landtmanna-industrien, ty gren af det egentliga jordbruksyrket utgör den wisserligen icke, åtminstone icke sjelfwa förarbetningen till klädnadsämnen. Ej heller kan den bli det, icke en gång i Sverige. I samma mån som wintern här är lång, fordrar ock transporten af skogseffekter och af jordbrukets säljbara produkter mera tid här än i andra länder, förnämligast likwäl ur det skäl, att betalningen för klädnads-ämnens förarbetande, såsom blott bigöromål, aldrig kan gå upp till dagswerkets werkliga wärde; hwaremot i wärdet af jordbrukets produkter ingår icke blott wärdet af dagswerket utan ock grundräntan, oberäknadt att deßa produkter, såsom mera allmänt efterfrågade, lemna utrymme åt spekulationen. Den egentliga jordbrukaren, det will säga den som producerar till försäljning och ifynnerhet den sjelfägande, äger således intet intreße uti att förarbeta klädnads-ämnen mer än till eget behof, så länge han möjligen kan utwidga sin jordbruks-handeering, antingen han ger större bördighet åt den jord han har i bruk, eller han nyodlar, och så länge jordbruket fortfar att wara ett lönande yrke. Mäcking kan linkulturen blifwa endast der, hwarest antingen possessionernas inskränkthet, eller jordens ringa bördighet, eller brist på afsättningsställen gör produktionen af födoämnen till försäljning omöjlig. Detta senare förhållande lärer äga rum i Ångermanland, hwarest linnetillwerkningen på wisst sätt drifwes fabriksmässigt. Ångermannen tar spinnerskor ifrån Dalarne, ger dem mat hwarpå han har öfwerflöd, betalar deras arbete med kläder och säljer sina fina lärfter ner i landet.

Digitized by Google

Den winning som det egentliga jordbruket har att förwänta af ett utwidgadt förarbetande af klädnadsämnen, består uti en ökad consumtion af de rämnen som jordbruket lefwererar åt denna näring, nemligen lin och ull; uti en ökad efterfrågan af födoämnen; och änteligen uti det ökade antal af invånare, som jordbruket kan påräkna under andetider. Detta är redan en stor winning. Staten winner deßutom genom ett ökadt inre lif, och kunde winna ännu mera om det blefwe möjligt, att åt denna tillwerkning bereda afsättning på utrikes ort.

Men det är icke så lätt att organisera en ny handelsgren, isynnerhet när man har medtäflare, hos hwilka den länge redan warit organiserad. Lärfter tillwerkas i alla Europeiska bergländer, på Alperna, i Böhmen, på bergen som omgifwa Böhmen, samt derifrån i wester i alla bergländer emellan Rhen och Elbe, och till större myckenhet än Europa kan consumera. Öfwerskottet går till Europeiska kolonierna och isynnerhet till Södra Amerika. Kan man wäl hoppas att wåra Linnemanufakturister skola kunna hålla pris med manufakturisterne i Schlesien, Sachsen och Westphalen, och att wåra handlande skola kunna från de så fördelaktiga afsättningsställen som finnas, utestänga de handelshus i Hamburg, Bremen, Amsterdam och Rotterdam, hwilka i seklet redan warit i besittning af denna handel?

Ett allmänt och hastigt införande af lin tillwerkning i Småland och Wermeland. — af Landshöfdingarnes berättelser synes, som sökte man endast att befordra tillwerkning af fina lärfter — skulle säkerligen minska Norrlänningarnes winst af denna handtering, men osäkert wore om Rikets handelswåg deraf ägde någon fördel. Om under sista continentalkriget, Göteborg gjorde upphandling af fina Norrländska lärfter för Amerikanares räkning, war orsaken dertill den, att Oder-, Elbe-, Weser- och Rhen-mynningarne woro stängde. Under wintermarknaderna 1814 skedde inga requisitioner ifrån Göteborg. Också föllo de Norrländska fina lärfterna till halfwa wärdet. Deremot tror R:c. att gröfre wäfnader, buldaner, segelduk skulle snarare kunna bli exportwara. Man har åtminstone färre medtäflare. Allt hwad som i starkt befolkade länder manar till fina arbeten: antalet af de arbetande som behöfwa sysselsättas; den tyngre warans stegring i pris genom lång transport landwägen; behofwet utaf att till födoämnen anwända jorden, bör bestämma oß att lemna företräde åt de gröfre tillwerkningarna. Wi äga öfwerflöd på onppbrukad jord och böra derföre förnämligast söka sådana binäringar som mana och locka till nyodling.

Änteligen, då i hwad näringsgren som helst, handlag och flit utgör hufwudsaken och fordrar längsta tid att förwärfwas, synes åfwen detta böra bestämma oß att begynna med gröfre wäfnader. Ett misslyckadt gröfre arbete kan alltid till något anwändas och finner alltid afnämare. Ett fint arbete köper blott den rike och den rike är granlaga.

Med nöje lärer läsaren emottaga den underrättelsen, att på Öland, „genom anställd jordransakning, blifwit wunnen för Kronan en nyttig jordrymd af nära 50,000 Tunneland och att när ransakningen hinner fulländas, förmodeligen 140, till 150,000 *) Tunneland Kronan tillhörig mark kommer att återwinnas, som under namn af utmark legat onyttig både för Kronan och enskilta, men nu

*) Wåra hälften af Ölands areal, som uppgifwes innehålla 13 och en half qu. mil.

Digitized by Google

genom indelning till hemman och skattläggning skola betydligen öka statens inkomster, sid. 40; samt att genom de i Skåne ifrån år 1803 werkställde enskiften ny odlingsbar jord till 140,560 tunneland blifwit frånskilde byalagen. Sid. 42.

Den tillökning i sädesproduktion som af deßa twenne åtgärder i en framtid är att förwänta beräknar Förf. till 200,000 Tunnor, nemligen 140,000 från Skåne och 60,000 från Öland. Häraf slutar Förf. „att Sverige, hwars spannemåls-behof utifrån, efter ett medeltal af 40 till 50 år, utgör 200,000 Tunnor, snart skall hinna det ändamål, om det ej redan är wunnet, att åtminstone i wanliga år i denna del wara oberoende af utländningen." Sid. 43.

Rec. tror att icke blott denna tillökning i sädesproduktion utan wida mera är att förwänta, så af ofwanansörde åtgärder, som af den raskare gång jordbruket i de senare tider fått. Men samma progressiva tillökning i produktion har wißerligen redan under de senast förflutne 40 år, eller sedan spannemålshandeln inom riket blef fri och sedan genom Kronobränneriernas afsättningen lättades, Riket fått fröjda sig utaf, utan att derföre behofwet af införsel utifrån och hwad wärre är, beroendet of utländningen upphört.

Ty stor är skillnaden emellan behof och beroende! Behofwet är ofta följd af en yttre nödwändighet; kan icke allrid hwarken förekommas eller till fullo afhjelpas, men kan dock genom klok tillställning, ehuru fortwarande, upphöra att wara tryckande. Beroendet åter är mindre ofta följd af en yttre nödwändighet, af ett werkligt behof, än följd af en inre mattighet, af en olycklig wana att låta öyenblicksförhållanderna determinera sig, icke ihågkomma fordna, icke tänka på framtida förhållanden, utan låta allt gå tanklöst ur handen i munnen. Så händer att den rike fideicommißarien som aldrig känt werkliga behof, aldrig blifwit motsagd, aldrig blifwit twungen att tänka tillbaka och och att tänka för sig, — i alla sina dagar blir beroende utaf andra. Så händer och att i en stat, der statsekonomiska angelägenheter länge warit behandlade med politisk hemlighetsfullhet, der motsägelse hetat fronderi, och kritik näswishet och sjelfswåld, tycken komma att gälla framför allmänna, pröswade principer. Tyckenas natur är att wara lika ombyteliga, som principernas att wara oryggeliga; och så händer att om än medlen till behofwens fyllande oafbrutet tillwöxa, så upphör dock derför icke beroendet.

Till exempel: Såsom axiom torde gälla, att, när till en waras produktion hwarken ämnet eller kraften tryta, så skall ofelbart och allrid i samma mån som consumtionen och ifölje deraf, efterfrågan tilltaga, också produktionen tilltaga; och omwändt: att i samma mån som en wara mindre consumeras och i följe deraf efterfrågan minskas, skall ock produktionen aftaga. Kongl. Landtbruks-Akademiens Märings- och Hushållsutskott synes tycka att hwad spannemål beträffar, consumtionen och efterfrågan ingen inflytelse äger på deß produktion. Uti sitt betänkande öfwer frågan huruwida werklig fördel kunde winnas genom anwändandet af Potäter i stället för säd till brännwinsbränning, anförer Utskotter ifrån Skåne för deß tillstyrkande af en allmän brännwinstillwerkning af rötter, att „derigenom en sädesbesparing af 165 till 200,000 Tunnor skulle uppkomma till fyllnad af nationens årliga sädesbehof, hwilket åter skulle äga en direkt werkan på den underbalans som genom årliga

Digitized by Google

importen så wäl af säd som af bränwin uppkommer, följakteligen åfwen på wexelkursen, på myntet, på nationens wälmåga och på deß stadgade oberoende af främmande. Sid. 99.

Och 250,000 *) Tunnors minskning i consumtionen skulle ingen inflytelse äga på produktionen? Kanske icke om Nationens jordbrukare kunde anses och behandlas såsom statens dagswerkare, eller om berömmet för förtjenst och patriotism kunde werka hwad annars winnings- och förkofrings-lystnaden werka. Sädesfabrikanterne kunna wäl icke, lika lätt som inom inskränkta och öfriga näringar händer, öfwerenskomma om att producera mindre för att hålla waran i pris; men werkan af en existerande orsak kommer derföre icke att uteblifwa.

*) Utskottet anser 250,000 Tunnor säd utgöra den myckenhet, som årligen under fri bränning i riket wid större och mindre brännerier afwerkas, sid. 100. Rec. tror att till bränwin åtgår wida mera. År 1810 steg antalet af de till afgiftens erläggande anmälte pannor, i 16 län till 120,085. När härtill läggas pannorna i de återstående 7 länen, från hwilka uppgift saknades — deßa 7 län i folkmängd och jordwärde utgjorde en tredjedel af rikets — så funnos då 180,000 pannor, hwaraf 3,800 öfwer 90 kannors rymd. 250,000 Tunnor fördelte på detta antal skulle endast göra 1 Tunna 12 kappar på hwarje panna. Ehuru Rec. tror att deßa pannor icke alla woro i full gång, emedan afgiften för de mindre war så obetydlig att mängen förmodeligen erlade den utan att bränna, för att icke wara generad, så synes dock deraf kunna slutas att under fri bränning mera åtgår än ofwannämde quantum. Jemwäl följande calcul ger anledning att förmoda en större åtgång. Om man fördelar 4 och en half million kannor, eller produkten af 250,000 Tunnor, på folkmängden, och räknar endast enfjerdedel af folkmängden såsom nyttjande bränwin; så skulle icke åtgå mer än 7 och en half kanna på hwarje consument, hwilket wißerligen är förlitet tilltaget.

(Slutet följer.)

Smärre Skrifter.

Samlaren. Witter Ströskrift. Första Häftet. Stockholm, 1814. 60 sidd. 8:o.

I en anmälan nämner Utg., att han dermed blott welat lemna „en del witterhets-älskare, förnämligast i landsorterna en mera korrekt än wanligen handskrifna Samlingar." Man må också icke i detta häfte wänta början till en Swensk Anthologi, ty det innehåller snarare förwißnadt hö än blomster. Rec. behöfwer blott anföra det sista stycket, för att charakterisera werket då allesamman äro författade i samma föga modifierade anda sid. 60:

Ni Pengar låna will? Nå wäl, ställ säker borgen,
Så sadr Fnurr åt Hans — Ja uti detta fall
Jag hade säker man min Herre! det är sorgen
Att just i dag han hängas skall.„ —

Blott twenne stycken höja sig öfwer medelmättan. Det ena sid. 16, är en i elegaisk vers affattad Fabel „Flickan och Ormen." Det andra sid. 53, är den lyckade imitation af Blumauers manér som för någon tid sedan under rubrik „Politiken" lästes i Allmänna Journalen. Rec. kan dock icke här undertrycka sin harm öfwer den lägheten att lämpa några uttryck ur ett mästerligt, fast blott i handskrift ännu existerande poem, på en man, som i hela poemet icke är angifwen, och således till detsamma ge en nyckel hwilken i borgerligt hänseende kan blifwa mindre gagnelig för Författaren.

Digitized by Google

Swenſk

Literatur-Tidning.

N:o 6. Lördagen den 11 Februari 1815.

Recenſioner:

Kongl. Landtbruks Akademiens Annaler. 1814. Andra Årgången; förra häftet. Schm: 1814. 308 ſidd. 8:o.

(Slut från N:o 5).

Andra ſparſamhets-lagar bör ſtaten antaga än de ſom gälla för individen. Är fråga om krafter, ſom till produktion erfordras, det will ſäga om penningar, då bör man wara ſparſam och icke anwända mera kraft till ett ändamål än werkeligen behöfs, för att ha krafter i behåll till andra ändamål; men ej må man ſöka att inſkränka conſumtionen af en produkt, hwars produktion man will befordra. Den enda beſparings motiv ſom der kan äga rum, beſtämmes af yttre förhållanden, ſåſom till ex. i fråga om produktion af födoämnen, deraf att wäderlek och krig kunna förſtöra en del af denſamma. Derföre bjuder förſigtigheten att göra upplag. Men ju flera conſumtions-kanaler, deſtmera öka ſig anledningarne att göra upplag, deſs mera öka de ſig och i werkligheten. Ju mera produktionen beräknas på ſåkallade öfwerflöds-behof, deſs flera reſurſer har man, når omſtändigheterna bjuda att inſkränka conſumtionen till det högſt nödwändiga, till lifs-uppehället. Sträfwar man i ſin produktion endaſt till det högſt nödwändiga, hurn ſkall det då någonſin bli möjligt att göra beſparingar för oförutſedda händelſer?

Rec. anſer för ganſka möjligt, hwad man i Blekingen antar för afgjordt, att ett tunland med potäter för bränwins-bränning kan ſwara emot tre tunneland beſådda med råg, ſit. 100: han tror att i Blekingen, der poſſeſſionerna äro inſkränkta, folkmängden ſtor, afſättningen på Carlskrona och Carlshamn betydande och der jordmånen, ſåſom lös, är mera tjenlig till frambringande af rotfrukter än af ſäd, det kan bli afgjordt förmånligare att bereda bränwin af rotfrukter; men han tror ock, att i andra provinſer förhållanden kan wara annorlunda; ſåſom t. ex. der wedpriſet och dagspenningen äro höga, då det lär wara en afgjord ſak, ehuru den undfallit Kongl. Landtbruks Akademien, att 6 kannor bränwin, tillwerkade af potäter, koſta i wed och arbete lika mycket ſom 18 kannor bränwin, tillwerkade af råg. Rec.

Digitized by Google

tror, att om bränwins-beredning af rotfrukter wore så allmänt nyttig och så allmänt möjlig, som K. LandtbruksAkad. sid. 104 anser den wara, så kommer saken att göra sig sjelf utan någon Regeringens åtgärd och utan något löfte, att, i händelse omständigheterna skulle föranleda till förbud af bränwins-bränning, undantag skulle göras till förmån för den, som biwisat sig äga en wiß areal af jord, cultiverad med rötter. Ingen wis regering lär genom dylika löften binda händerna på sig, då graden af en påkommande nöd icke kan förutses; och ingen klok hushållare lärer bygga på sådana löften, då han wet nödens permanenta charakter wara den, att icke känna band af lag och löften.

Uti ofwannämde betänkande föreslår K. L. A. följande försigtighetsmått mot mißbruk; att „besigtning skulle hållas i Augusti månad på den persons ägor, som under warande förbud att bereda bränwin af säd, anmäler sig att bereda bränwin af rotfrukter; att den skörd af potäter och hwitbetor som förwäntas, skulle i tuntal uppskattas, och att sedan derifrån blifwit subtraheradt, hwad som behöfwes till folkets föda beräknad efter ett halft tunnland för hwarje helt hemman (sid 167), skulle pannans storlek eller afwerknings-tiden bestämmas; att ingen, ware sig kronobetjent, Fiskal eller enskild person, skulle hwarken natt eller dag nekas fritt inträde uti ett sådant bränneri; att wid sådana besök skulle låta upptäckas, genom en större mängd af i bränneriet liggande gröpt säd, genom tillmäskningens och drankens smak och utseende, genom bränwinets smak, såsom skiljande sig betydligen från det som af säd blifwit tillredt; hurnwida ägaren anwändt mera än 10 till 15 marker säd till hwarje tunna potäter, oundgängeligt till gästbrygd" sid. 104-6. Under förbuden tid nemligen, skulle

wara strängeligen föreskrifwit, att ej större myckenhet säd finge nyttjas. Men om det förhåller sig såsom Förf. sid. 104 förmodar: „att ingen wäljer att förlora, då han kan winna, eller att winna hälften, då han kan winna dubbelt; att då det är bewist, att bränwinsbränning af rötter är mera än dubbelt förmånligare än af säd, det ej kan rimligen förmodas, att någon landthushållare skulle dertill anwända den sistnämde, då de förra äro uti tillräckelig myckenhet att tillgå; att detta bör aldraminst kunna hända under förbuden tid, emedan då wanligen spannmålspriset är högst," hwartill då denna föreskrift af ett wißt sädesquantum för hwarje tunna potäter? När wid 1812 års riksdag Riksens Ständers Beswärs- och Ekonomi-Utskott i sitt betänkande i anledning af Kongl. Maj:t nådiga proposition syftande på inskränkning af bränwins-bränningen, föreslog, att alla ägare af bränneriwerk, hwilkas panner öfwerstego det kannetal som kunde anses swarande mot husbehofwet, skulle förbindas att hålla spannemåls-lager, swarande mot halfwa årliga afwerknings-quantum för de mindre werken och mot hela årliga afwerknings-quantum för de större, anfördes bland skälen emot detta projekt att controllen blifwe omöjlig *). — Och nu, år 1814, an-

*) Utskottets afsigt med denna lager-skyldighet war sannolikt den, att 1:o genom spekulationens förswärande sätta gräns för bränwins-tillwerkningen; 2:o att på bränwins-brännarens betoffnad befordra anläggning af sädes-magaziner spridda öfwer hela riket. Då, enligt Utskottets idee, bränningen i städerna, ehuru icke förbuden, likwäl skulle onereras med 50 prosents högre afgift och högre lager-skyldighet hade ofelbart småningom bränwins-handteringen dragit sig från kuststäderna och från skoglösa sädesbygden till skogs-provinserna, hwilka

Digitized by Google

ser Kongl. LandbrukeAkademien för möjligt, att genom tillmätningens och drankens smak och utseende kunna controllera bränwins-brännaren, om han skulle öfwerträda lagens föreskrift af 10 till 15 marker säd för hwarje tunna potäter.

Såsom bewis på skillnaden emellan tycken och principer, torde åfwen kunna gälla den sid. 106 anförda betänklighet, att tillåfwentyrs „större delen, om ej all den mockenhet jord, som nu frambringar potäter till menniskors föda, skulle till bränwinsbränning anwändas, hwarigenom ett större behof af spannmål till bröd kunde uppkomma och således den påräknade sädes-besparingen minskas eller icke inträffa — och det medel, hwarigenom med temmelig wißhet den befarade bristen af potäter såsom födoämne för folket skulle kunna afhjelpas.“ Men behöfwer man mer, än påminna sig den sats ur Catecheſen, att der flit och omtanka finnes, uteblifwa icke Guds gåfwor, för att wara säker på, att, såwida folket behåller smak för potäter, skola potäter till födoämne aldrig tryta. Huru det hwardagliga behofwet skall syllas, det må enhwar enskilt tänka på och ha flit i mån af sina behof. Men huru wid oförutsedda händelser samhället måtte undgå att blifwa beroende af främmande, det hör omtankan till och omtanka hör Styrelsen till.

Afhandlingar:

a) Om särskilta slag af sot och brand i säd; af O. Swartz: fri öfwersättning af D:r Fickers Afhandling: Ueber die verschiedenen Arten des Brandes im Getreide. Förf. anmäler flera naturkunnigas tankar om beskaffenheten af detta onda; anser sannolikt att den feta branden (kolax) är följd af ett safternos förskämda tillstånd hos det tillwexande kornet och uppger de förhållanden som ännu behöfwa närmare utrönas.

b) Om fördelen af Potäters odling, i jemförelse med den af säd: af S. Brisman. Enligt Förf:s uppgift, skulle produkten af ett tunneland besådt med potäter, efter gjorda afdrag och förwandlad i penningar efter gängbart pris, förhålla sig till produkten af ett tunneland besådt med Råg, såsom 85 R:dr 24 ß. till 39 R:dr; såsom sådane ämne betraktadt wore förhållandet såsom 5 till 2; och, förwandladt i bränwin, såsom 300 till 90. Förf. till anmärkningarna wid K. LandtbrukAkademiens betänkande angående bränwins-bränning af potäter (Stockholm 1814) har wisat, att deßa uppgifter tålte några rättelser, så i det ena som i det andra, och att bränwins-beredning af potäter kostar tre gånger mer arbete och wed än bränwinsberedning af säd. Rec. får tillägga, att om werkligen potäterne såsom födoämne betraktade förhöllo sig till råg såsom 5 till 2, så skulle ofelbart redan antingen råg-priset hafwa stigit eller priset på potäter hafwa fallit. Alla sådana waror, som maßan af folket consumerar, pläga snart, när tillförseln är jemn, i pris sätta sig i ett rigtigt förhållande till hwad produktionen kostar säljaren.

c) Anteckningar om Wexelbruk af M. Husberg. Förf. säger sig hafwa blifwit anmodad om ingifwandet af deßa anteckningar. Då Förf. under högst ogynsamma yttre förhållanden anstält sina försök, så de wäl icke anses såsom afgörande i Hufwudfrågan, huruwida wexelbruk hos oß kan bli förmånligt eller

wid infallande hårda år bäst behöfwa magaziner. Man hade want sig wid att göra upplag af swenskt spannmål, hwilket icke är att förwänta, så länge de större brännerierna ligga längs kusten.

Digitized by Google

Det will synas honom, att statistiska tafl or, sådana som de uppgöras, och kunna uppgöras i Tyskland, England och Frankrike, här hwarken kunna uppgöras eller skulle wara af någon nytta. I ofwannämde länder är den statsekonomiska skapelsen, hwaraf statistiska tafl an eller beskrifningen skall framställa en afbildning, i det närmaste fullständad. Man söker der nu att i tafl or rapprochera föremålen, dels för att se hwad som ännu kan wara att retouchera, dels för att, genom det att tafl an öfwer ett parti ställes bredwid tafl an öfwer ett annat, kunna upptäcka förhållanden som annars kunde undfalla ens blick. Här, på skandinaviska halfön, är skapelsen ännu att göra. En öfwersigt af detta land, sådan den för närwarande behöfs, skulle Rec. wilja jemföra med en militärisk recognoscering af ett land bestämdt till krigs-theater, och företagen i affigt att uppgöra en förnuftig operations-plan. Intet wäsentligt bör på en sådan tafl a upptagas; intet som endast står der och förwillar och skymmer målet för skaparebl icken.

I anledning af Hr Hällströms framställda tankar om statistik, yttrade Rec. i denna Tidn. förledet år N:o 6, att han ansåg beskrifningar utan controllerande chartor wara utan all nytta. Han får nu tillägga att, i hans tanka, målet af lokal-kännedom, som K. Akad. eftersträfwar, allenast kan genom chartor uppnås och att för att deß-före komma derhän, man gerna borde befria dem, som wilja arbeta för ändamålet, från uppgifter af sådana detaljer, som K. Akad. lätt kan genom embetsmännas åtgärd erhålla, men som den enskilta mannen icke utan stor möda och mycken tidspillan kan sammanlera.

En del af de uppgifter som K. Akad. åfwar, såsom om fögderiets storlek och widd, strömmarnas lopp, sjöarnas storlek, jordrymder

på hwarje helt Hemman i geometriska tunneland åker, äng, skog, utmark, sid. 296 - 299, förutsätter ju tillwarelsen af elementer till chartor, eller gör chartors förfärdigande nödwändigt? Hwarföre då icke först och främst söka att erhålla chartor eller afbildningar af landets yta, innan man söker uppgift på allt sådant som betecknar lifwet, som på denna yta finnes? Eller om man äntligen will wara och göra allt på engång, hwarföre icke begära chartor särskilt och beskrifningar särskilt?

Hwad chartorna beträffar, synes den Rec. lätt att kunna erhålla dem. Plan-chartor finnas öfwer isolerade delar af ytan; strömmarnas, wägarnas sträckning, de större sjöarnas contourer äro ock gifna. Små oriktigheter betyda intet för det mål, som för närwarande bör wara hufwudföremål. Om K. Akad. bestämde skalan, hwarefter alla chartor öfwer isolerade partier böra uppgöras och de tecken, hwarmed graden af markens elevation samt ytans permanenta och tillfälliga beskaffenhet bör uttryckas, och sedan uppdroge åt Länens Hushålls-sällskap att med görligaste skyndsamhet besörja om werkställigheten, tror Rec. att man snart komme i tillfälle att uppgöra säkra operations-planer. Då Hushålls-sällskapets Ordförande tillika är Länets Höfdinge, då hwarje län har sitt archiv af chartor och sin egen Landtmäteristat, synes ändamålet på detta sätt lättast kunna winnas. För det enskilta bemödandet och utan bitråde af styrande Makten synes det Rec. omöjligt, att åstadkomma annat än ordrika och opålitliga beskrifningar. Många finnas här i Landet som äga intresse uti, att sanna förhållandet i swårdeliga tider måtte döljas för Styrelsen och för allmänheten. Innehafwaren af ett privilegierad watenwerk will wißerligen icke, att någon skall

Digitized by Google

weta huru mycken jord för hans werks skull fördränkes.

Slaget wid Dennewitz, Episk Poem i Fyra Sånger af Carl Gustaf Walberg. Stockholm 1815. 48 sidd. 8:o.

Om brist på uppfinning i anläggningen, brist på klarhet och hållning i anordnandet, brist på artistiskt lif och poetisk flygt i utförandet och total brist på rythm, meter och wälljud i anseende till versifikationen, är tillräckligt att såsom den största odygglighet stämpla ett såkalladt Skaldestycke; så måste wi sålunda benämna närwarande Episka Poem (?) som leder sitt ursprung af den kände märkwärdige Förf, hwilken med den mest härdade jernpanna mot kritiken, framträdt med en stor mängd arbeten, olika till sin angifna art, men lika till sitt inre wäsendes afgjorda elände. Oaktadt samma utslag från alla håll blifwit fäldt och wåra konstdomare, som annars äro så skiljaktige i sina åsigter, dock beständigt i denna punkt röst en förunderlig öfwerensstämmelse, framträder dock Hr Walberg käckt hwar sjortonde dag med någon ny wanskaplighet stolt öfwer den honom wärdiga pöbelpublik, som begärligt betalar hans uselheter. — Innehållet af den närwarande wele wi här icke upprepa, emedan det, genom widlöftiga annonser i allmänna papperen, är mer än tillräckligt bekant. Det wore orättwist att förebrå denna plan brist på Episk utweckling och enhet; ty det ringaste begrepp derom har wäl aldrig ingått i deß Förf:s hjerna. Men någon skymt till poetisk flygt tyckes man dock böra ha rätt att fordra, af den som annonserar sig för att skrifwa ett poem. Här ett exempel, huru denna fordran blifwit uppfyld sid. 10.

„Drag icke nämnkunnigt blef af freden man tänkte der stifta.
Listig Napoleon war; han wille blott anwända tiden.
Det honom lyckades wäl: men ock de förente behöfde
Rådrum att samla sin magt, att utstaka wisligt och säkert,
Planen för fälttåget, och förena ett med ett annat.
Stillestånd derför beslöts mellan Frankrikes flyktande örnar
Och de Förbundne. Nu tiden bestämdes då morden å nyo
Skulle begynna och salen i blodstrålar uppgå."

I denna ton af den orenaste prosa är hela stycket sammanfört och öfwerallt är läsaren, liksom här, i twekan hwad för slags wers de långa rådbråkade raderna skola föreställa. Ty än störer läsarn på en art falska pentametrer t. ex.

„Kroßade | den och' ned | bröto | skrytande | stoder." —

„Af deßa | trotsiga | Torn, deßa | urgamla | Tempel." —

„Hedra | Konungsligt | namn, ge | menskligbet | ofser." — m. m. fl.

än på ett nyligen uppfunnet wersslag, som man efter analogien kunde kalla Heptameterer:

„Ger tryckta | bröder sin | hand, och | hastar från | klippor och | dalar." —

„Blodet är | Mitt — och hans | fosterlands | bror Swenska | yngalingen | blifwit." —

„Se för Carl | Johan | böjde sig | nu de | tappre Ryßarnes | fanor." — m. m. fl.

Uti de verser åter, som gå på sina sex fötter, är merendels mer än halfparten, hwar och en på sitt olika sätt, haltande:

„Då äro Odens män ofta glömde och deras bedrifter." —

„Då skickas sändebud hit från mägtiga Furstar och Kungar." l.

Digitized by Google

„Olycklig förr, men trottsande nu wänstra ödet med ära." m. fl. —

Wänstra Ödet: — Det kallas att öfwerträffa Virgilius, som endast talar om Sinistra Cornix. — Bland de många mödor och ledsamheter, som åtfölja den furstliga purpurn är den wißt icke en af de minsta, att Regenter och Prinsar nästan dagligen måste se sina anletsdrag karrikeras af Konstnärer med en Hoffbros anda, och sina stora bedrifter af slika Poetaster som en Walberg.

Goda Tonen, synnerligen den Stockholmska: Eller Fina Werldens Anständighet i sin stolta glans. En moralisk Lärobok för gamla barn, i tretton Kapitel; hwarken af Griniani eller Piff Paff von Fuselbrenner. Sthm 1814. 84 sidd. 12:o.

Få ämnen kunna för den allmänna klokhetsläran, som, byggd på ethiska grunder, bedömmer det privata umgänget, wara af högre wigt än det närwarande; då det egenteligen utgör grundwalen för det leende Barbari, som — enligt Thorild — nu gör hela samlefnadens lust och liflighet. Men då detta ämne är af en sådan betydenhet och werkligen slipprig swårighet, tog Rec. närwarande bok med något mißtroende i handen; helst titeln i sjelfwa werket icke tycktes loswa annat än wanligt nymodigt grineri, som genom sin tomhet, sin ändamålslöshet och dertill sin tillgjordhet och pretention är så olidligt: ett mißtroende, som billigt ökades genom den mißlyckade dedikationen till Madame la Politesse. En publik är wißerligen att beklaga, som är till den grad fallen, att deß profeter och skriftlärde måste wisa sig såsom Pajazzer och Claus-Narrar för att få ljud: men också är det sällan mycken halt hos den man, som rättar sig efter deßa låghetens önskningar. Läsningen af sjelfwa boken har dock till en del försonat Rec. Wäl går den icke djupt, uttömmer icke ämnet, utan fladdrar stundom mer kring ytan; men den innehåller likwäl mångfaldiga träffande anmärkningar och förråder ett werkligen berömwärdt allwar hos sin Förf., som tyckes endast welat anwända sitt pickelhäringskap, såsom ett oskyldigt Passe-par-tout, hwilket han gerna sticker i fickan så snart han kommit till bestämd ort. Hwad Förf. yttrar emot Pensions-inrättningar för Flickor, sid. (13—15) förtjenar att särdeles tagas i öfwerwägande.

Smärre Skrifter.

Något om Krogar och Fläskpankakor; af O. v. D. Ifrån fornåldern. Stockholm 1813. 15 sidd. 8:o.

En Dumhet af von Dalin som skall wara en parodi öfwer de Akademiska Disputationsbruken. Det tyckes att en mängd under de senare åren utkomna skrifter så ljusligen ädagalagt, att det ej brister wår tid förmåga att frambringa egna osmakligheter; hwi plundrar man då 1740-talet på sina Katter?

Digitized by Google

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 7. Lördagen den 18 Februari 1815.

Recensioner:

Lagstiftningens Wetenskap. Af Gaetano Filangieri. Förſta Delen. Öfwerſättning. Strengnäs, 1814. 264 ſidd. 8:o.

Under den tidpunkt då en Commiſſion af Regeringen blifwit nedſatt, till befordrande af wåra lagars förbättring, förtjenar det företaget wißerligen ett ökadt mått af beröm att utgifwa ett werk öfwer Legislationen, för att derigenom leda allmänheten till ett rigtigt omdöme öfwer de förtjente männens mödor. Walet af arbetet måſte äfwen gilloſ, då den allmänt aktade Italienaren wißerligen här fullgjort allt hwad en grundlig empiri och widſträckt hiſtoriſk inſigt enſamt kan förmå. Det är ſant, ſå framt ej en omfattande philoſophiſk anda ſwäfwar öfwer werket och efter ewiga ideer ordnar det hela, måſte den empiriſka conſtruktionen af Staten ſtanna på en lägre, de högſta fordringarne icke tillfredsſtällande punkt. Men utan fråga kan man wäl ej med mindre urſkillning gå till wäga, än då man, ſom ſå många Kantiſka Juriſter, nedſtörtar philoſophien från ſin herrſkarplats, och i ſtället, enligt Schellings träffande ord, gör henne blott till en tjenſtepiga åt ſin wetenſkap. I detta fall måſte hon låta bruka ſig till att uppſnappa några enſkilde begrepp, och ſörta det förut ſåſom någon ting hwarefter föremålen, ſåſom utrypckta enſkildheter, måſte tämpas och ſkrufwas. Af dertå kan icke följa annat än en ſubjektiv halfkunſkap ſom i ſtället för att gifwa rena facta, framſtäller dem uppgrumlade af en owetenſkaplig individualitet. Och till ett ſådant förfarande har intet ſyſtem mera förledt än Kantianismens (i ſå många fall, helt annat än Kants), ſom genom ſin iſolerade logiſka natur, juſt gick ut på att, efter enſkilda föreſtällningar, på egen hand ſönderſkära det hela och uppſtälla delarna. Empirien, då den är grundelig och ſammetsgrann, kan deremot med ſkäl gälla ſåſom feltum, ſåſom underlag för den philoſophiſka ſpekulationen, med hwilken den, egentligen att tala, ingalunda ſtår i någon oppoſition. Twertom måſte den empiriſka underſökningen, i många fall, leda till ſamma upptäckter ſom ſpekulationen, faſt den till dem ſaknar nyckeln. Det mång-

Digitized by Google

faldiga kan den neml. rigtigt uppfatta, men att ordna det till enhet, förmår den icke. Detta kan endast werkställas af den som i ideen kan skåda motsatsen mellan enhet och mångfaldighet förswunnen.

Ett exempel för denna anmärkning lemnas sid. 62–64, der Förf. helt och hållet blott med erfarenhetsskäl wisar hwad sedermera den philosophiska spekulationen, med oomkulstötliga grunder, ådagalagt, „att wilden, irrande omkring i skogarna, ej är någon naturmenniska; utan en wanslägtad menniska, hwars lefnadssätt är stridande emot de systemål, som naturen föreskrifwit henne, och att detta tillstånd snarare är en bild af menniskoslägtets förnedring, är en tafla af deß barndom," i anledning hwaraf han också rigtigt antager ett primitift samhälle såsom existerande i, med och ifrån första stunden menniskor existerade. Men utan upphöjd philosophisk åsigt, war det honom icke möjeligt att af denna så högst rigtiga anmärkning draga de resultater som wederbort. Oaktadt han i början af sin deduktion tyckes anse den ursprungliga menniskan, för den fullkomligaste menniskan, tilltror han henne dock icke möjligen kunna äga „den dyrbara gåfwan, att med samhället förena sjelfständighet," hwadan detta ursamhälle måste förekomma honom såsom ett ofullkomligt och mißlyckadt försök, från hwilket man måste gå till stiftande af enskildta, i allt inskränkta samhällen. Men derigenom blir han ur stånd att gifwa dem något högre systemål än sig sjelfwa, att gifwa dem något problem att upplösa, utan hwilket man aldrig kan bringa det empiriskt gifna i sammanhang med något upphöjdare, och således ej heller gifwa det consistens. Wår Auctor måste således se den enskildta, den empiriskt gifna staten, såsom absolut, och föreställa sig staten såsom till, endast för sin egen skull, hwilken sats, ganska rigtigt gällande om den primitiva och prototypiska urstaten, före mensklighetens fall, gör den enskildta, empiriskt gifna Staten efter fallet, till ett sanctioneradt förfärligt tyranni, i hwilken form den också, egentligen i Asien, ofta uppträdt. Men den enskildta Statens ändamål är att upplösa sig i och att återbringa menskligheten till den allmänna urstaten hwilken, såsom en fullkomlig absolut moralisk motbild till den physiskt absoluta organismen i sig förenade alla motsatser och såsom på engång enhet och mångfald uppträdde; der således ingen annan allmän opinion existerade, än en rent religiös, ingen annan lag herrskade än samwetets högsta sedebud och ingen annan handling företogs än en skönt poetisk. Då nu detta paradisiska tillstånd, denna gyllene ålder förlorades genom egoismens pretention, att wilja bestå såsom enskildthet, hwadan en total splittring blef nödwändig följd, måste detta icke kunna återförwärfwas på annat sätt än genom hwarje individus totala utbildning till förmåga att åter i det allmänna oskyldighetstillståndet ingå. Och hwad som i smått är föremålet för den enskildta menniskans utweckling, är det i stort för den enskildta staten. Men liksom den empiriskt gifna, fallna menniskan är en grumlad afbild af den ursprungliga, oskyldiga menniskan, för reflexionen i sig uppenbarar dualismen af anda och kropp, så är den enskildta Staten en afbild af den absoluta Ur-Staten; uppträder således såsom en empiriskt gifwen, af ett högre ändamål betingad organism och uppenbarar för den legislativa åsigten i sig en gifwen motsats, mellan deß intensitet och extensitet, mellan deß positivitet och negativitet. Denna positivitet bewaras i Kyrkan, som tillika är en symbolisk hänwisning på

Digitized by Google

den ursprungliga idealstaten, det helga manna samfund som icke står under någon annan styrelse än Guds Andes. Denna Kyrka är alltså ett supplement till den borgerliga jurisdiktionens negativitet, som till inre renhet förädlar den yttre ostraffligheten, i det den anser menniskan, hwilken ur den borgerliga lagstiftarns synpunkt är ond, såsom susceptibel af förbättring. Således måste den borgerliga lagen icke blott, enligt Förs:s ord sid. 48, lemna Kyrkan beskydd, utan den måste rent och obegränsad bestå bredwid den borgerliga lagen, utan att den ena eller den andra står i ett ömsesidigt beroende, hwaraf följer att Presterna, kyrkans representanter, icke kunna anses såsom Statens embetsmän, utan såsom ett af statens nödwändiga och ursprungliga elementer*).

Hade wår Auktor betraktat sitt ämne i denna conseqvens, skulle han wißerligen kommit till ett helt annat resultat i afseende på frågan om Statsinrättningens ändamål. Han sätter det neml. i Medborgares Bestånd och trygghet (sid. 67—71), och till följe af det

*) Man torde häraf kunna inhämta, huru grundfalskt det projekt warit, som hos oß tid efter annan syßelsatt så många Brochurskrifware, att utesluta Presterskapet från Statsrepresentationen. Af samma skäl skulle man då utesluta all positif moralitet ur statsorganisationen och således construera samhället despotiskt. I alla fria stater har derför Presterskapet deltagit i representationen, icke som man understundom inbillat sig, till följe af Presternes herrsklystna list, utan rentaf till följe af ren nödwändighet. Men likså följer det häraf att Presten, såsom sådan, lika litet måste syßelsättas med werldsliga embetsgöromål, som i sina handlingar bero af werldsliga makten eller lönas som werldslig tjensteman. Han måste blott wara Preß.

Helvetianska moralsystem han war tillgifwen, statens lifgifwande princip, till frambringande af deßa ändamål, i hwarje medborgares kärlek till makt, såsom en statistisk modifikation af den kärlek till nöje, hwilken Helvetius fastställe såsom menskligheten allmänna driffjäder (sid. 180). Med det skick som wettenskapen nu mera innehafwer är det öfwerflödigt att anmärka, huru falsk och prekär denna lifsprincip måste wara; ty hwar och en inser genast att en handling, ursprungen af ett sådant egoistiskt motif, icke kan wara förtjenstfull eller berömwärd, liksom att denna kärlek till makt likaså ofta kan leda till trygghetens förstörande som till deß upprätthållande. Men äfwen deßa båda ändamål, såsom rena relativiteter, kunna ju icke gälla såsom ändamål? De kunna endast wara medel till en annat högre, och till att upptäcka detta, torde de reflexioner wi ofwanföre anfört öfwer Statsinrättningens wäsende kunna leda oß.

Det är en gifwen sak, att twenne motsatser alltid sträfwa att i ett högre tredje upplösa sig. Så wilja äfwen den juridiska och ecclesiastika negation och positiva moraliteten upplösa sig i en rent sedlig sinnesstämning, som är en följd af en harmonisk och religiöst fullkomlig intellektuell bildning *).

Wägen till denna bildning går blott igenom grundlig och säker wettenskaplig och artistisk kultur, och således är Wettenskapers och konsters högsta flor och ändamålmässigt

*) För att undwika mißförstånd må här anmärkas, att den statistiskt constituerade Kyrkan icke är identisk med religionen, utan blott deß i reell form framträdda skuggbild. Derföre har den också nödgats att till någon del, negativisera sin positiva moralitet, i deß canonicitet och i den allmänna kyrkotukten.

Digitized by Google

allmänt utbredda werkningar Statslinrättnin-
gens närmaste ändamål, för hwilket hwarje
medborgares trygghet och bestånd äro de yttersta
absolut nödwändiga medlen. Det är sant, om
man i wist afseende undantager England,
hwar man icke sett någon statsförfattning der
detta ändamål är intenderade, men just der-
före wisa de fleste Staters historia nödwän-
digheten af detta ändamål. Så t. ex. i wårt
eget födernesland. Wi upptäcka der en con-
stitution hwars ursprungliga character, genom
alla deß omskiftelser, bibehållit sig såsom bestå-
ende i en afgjord embetsmanna-aristokrati. Så
wida embetsmanna-anseendet endast genom
kunskaplig duglighet kan bibehållas, är detta en
ganska stor förtjenst i wår statsförfattning,
hwilken, tillika med wåra riksdagsbruk, skul-
le hafwa gjort wår constitution längesedan till
den yppersta i Europa, om icke en besynner-
lig trögher hos folket, och ofta ombytta åsig-
ter hos Styrelsen hos densamma hämmat
utwecklingen. Om understundom en styrelse
lagt hög och upp'pst wigt på rankens förädlan-
de yrken, har en annan med misstroget öga
följt snillets gång och den tredje uppoffrat dem
för ett wist slags yttigt artistiske quinesillerie;
och deraf denna besynnerliga halfbildning hos
wår nation, detta fragmentariska wetande,
hwilket icke annorlunda igenfinnes, och här
äger grunden till de mångfaldiga brytningar och
constitutionsombytten, som gifwa wåra häfder
ett så besynnerligt utseende och som så ofta
bragt wårt födernesland på branten af un-
dergång. — — Om man på detta sätt
wille genomgå alla nyare staters historia,
skulle man snart inse att deras olyckor berott af
olika motwerkningar som den allmänna wetten-
skapligheten och den inskränkande legislationen
ömsesidigt framdragit, och af försummelsen att
bringa deßa i ett harmoniskt förhållande. Det-

ta phenomen är också så evident, att det icke
kunnat undfalla en så djupträngande forskare
som wår författare; hwarom XVIII Capitlets
Om ett Folks magnad, s. 258–264 wittnar.
Men han har ej fullföljt sin upptäckt
med den consequens som nödigt warit, och
betraktande allt ur empiriens lägre synpunkt,
har han trott alla deßa misförhållanden ge-
nom lagförändringar på att hjelpa. Han har
neml. skarpt uppfattat alla förhållanden, i den
intellectuella och politiska werlden, så som de
på hans tid woro, och af dem abstraherat
sina satser, projekter och förhoppningar. Då
Filangieri war ett af sin tids skarpsinnigaste
hufwuden, och derjemte innehade ett genom
widsträckt historisk beläsenhet, utbildadt sinne,
måste hans arbete äga ett afgjordt wärde: i
synnerhet äro hans anmärkningar öfwer för-
handen warande brister högst träffande, men
de resultater han deraf drager äro saknade all
den sannolikhet hwaraf de inför erfarenhets-för-
ståndets domstol, prunka, till en stor del gan-
ska wanskliga och hafwa äfwen af tidens sena-
re händelser blifwit wederlagda. Så har han
t. ex. sid. 30. genom betraktandet af alla Sta-
ternas bemödanden för egen säkerhet och
deras bemödanden om utspridandet af en all-
män rikedom, såsom det säkraste medel till
hwarje individus obestridde bestånd, dragit
den slutsatsen, att ingen dödlig kunde mera
finnas, som skulle kunna påtwinga werlden
tystnad, eller förstöra och grundlägga riken;
och knappt hade den gode Filangieri lagt sina
ögon tillhopa, förrän de händelser utbröto, genom
hwilka den mäktige Napoleon, af rikedomarna
lockad, inom få år förändrade Europas
öden. — Likså har han sid. 153–163 wisat
de trenne stora felen i den Engelska constitu-
tionen, neml. den werkställande maktens
afhängighet af den lagstiftande, i det att

Digitized by Google

Konungens sanktion fordras för att göra parlamentets beslut lagligt gällande; deri att den werkställande magten, eller konungen, genom parlamentets corruption, kan utöfwa ett widsträckt wäld under den lagstiftande maktens beskydd, och i det beständiga stigande och fallande som, efter omständigheterna, måste råda i de twenne constitutionella auctoriteternas myndighet; men med orätt förespår han af deßa brister Englands fall, och yrkar att detta rike, som sedermera, under ständigt stigande wälmåga, nästan ensamt underhållit den ärofulla striden mot Europas förtryckare, redan år 1780 war på branten af sitt fall. Ty han har icke gifwit akt på, att den engelska constitutionen genom sin parlaments-inrättning, gjort grundeliz scientifisk odling till ett nödwändigt willkor för hwar och en som will göra sig förtjent af nationens förtroende och derföre icke beräknat denna författnings oumgängliga följder, en fast och laglikmätigt grundad opposition, som strängt nagelfar och controllerar Styrelsens alla företag, och en af constitutionens oföränderlighet och af den derifrån resulterande fullkomligt nationella literariska och husliga esprit underhållen patriotism som är färdig att wåga allt, företaga och uppoffra allt för fosterlandets heder och det helas bästa; ett land, der ett sådant tänkesätt är allmänt, är hwarje medborgares, måste wara utifrån oförstörbart, äfwen om det ej, som Britanien, wore omgifwet af oöfwerwinnerliga trämurar.

Rigtigt anmärker wår auktor, sid. 69, att „ett lif, som underhålles genom ett mödesamt och oafbrutet arbete, är ej ett lyckligt lif. Detta war Sisyphi olyckliga öde, han ägde ej ett ögonblick för sig sielf; emedan hela hans wareise war fördömd till arbete," och med skäl drager han deraf den slutsats, att „det är nödwändigt att en stat är rik, och att rikedomarne äro riktigt fördelade," så wida den icke kan bemöda sig om intellektuel förädling, som, hwarje ögonblick måste brottas med de den physiska existensen betingande behofwen. Men alldeles orätt göres handelsespriten till det förnämsta, och fastställes rikedomars samlande såsom statens högsta syftemål (s. 203.). Ty ett hopsamlande af rikedomar, endast för deras egen skull, har sin grund i en eraß egoistisk princip som motsträfwar all samhällighet. Och en industri, som icke betingas och ledes af ett högre, gemensamt ändamål, förstör sig sjelf. Wi hafwa ett nära exempel härpå uti Danmark, hwars inbyggare uppoffrade allt för att blifwa rika. Men inom en kort tid hafwa wi också sett Danskarne störta öfwerända på deras indenlandske kunstflid och bankeruttera under deras snikenhet efter gull. Spanien föll icke, derför att det så betydligt förminskade sina inkomster genom Morernas fördrifwande (sid. 75); ty med spanska sinnesförfattningen och constitutionen war det consequent och nödwändigt den brinnande christendomsifwern kan ej tåla och bör ej tåla christendomens fiende bredwid sig. Men Spanien nedtrycktes deraf att den allmänna religiösa andan wilseförde till att slafwa för enskildta affigter. Att kyrkan gick ur sin charakter såsom kyrka och blef ett den politiska makten underkufwande tyranni, som emedan den trampat under fötterna sin egen lifsprincip, positif moralitet, äfwen wille utrota juridikens negativa och derför ifrigt förföljde all wettenskaplighet, hwilken, enligt sin natur, med all slags ensidighet står i den rakaste opposition.

Ingen menniska kan helt och hållet undandraga sig inflytelsen af den tid, i hwilken hon lefwer. Filangieri war medlem af det sekri, som framför något annat förtjenas att

kallas förändringarnes och reformationernes, och sjelf war han bildad efter grundsatserna af det system, jag menar Encyclopidisternes, som ifrigast yrkade de gamla formernas totala undanträngning. Man må således icke undra att en man hwilken icke såsom wi, sätt öfwerlefwa de rysliga följderna af deßa omhwälfningsförsök, ifrigt hoppas att botemedlet för folkslagens olyckor, är att söka i de gamla lagarnas fullkomliga afskaffande. Han yttrar sig nästan öfwerallt med brinnande nit härom, men swartast utmålar han wåra staters gamla juridiska författningar sid. 260, der han föreställer dem såsom „Lagar stiftade för mer än tio århundraden tillbaka för nomadiska folkslag. „Man har trott sig — tillägger han — småningom kunna göra några förändringar i deßa lagar; men de nya lagarne woro liksom calquerade på de gamla, hwars spår de swaga regeringarne ej wågat öfwergifwa: man har sammanblandat alla deßa lagar för att göra en samling deraf, och man har gifwit namnet lagforenhet åt en slags barbarisk mosaik, åt en oformlig maßa, hwars alla delar småningom blifwit hopkastade utan sammanhang och utan att paßa tillsammans." Intet underligt således, om han enthusiastiskt tillropar nationerna att genast kasta det gamla öfwerända, och att ifrån grunden uppföra en alldeles ny byggnad. Mot sådana försök måste likwäl Rec. för sin enskildta del, högt förklara sig. Endast, genom individualitetens rena och ostörda utweckling, kan det enskildta beredas att engång återgå till helhet, och denna regel i afseende på den enskilta menniskan, gäller äfwen för menniskans idealiserade, förstorade afbild, för Staten. Då den icke utan att förstöra sig sjelf, kan utbilda sin nation kosmopolitiskt, är den god om han utbildar fullkomligt den ursprungliga nationaliteten, ty på utwecklingens bana är det nödwändigt att Swenskar rent af såsom Swenskar, Ryßar, rent af såsom Ryßar uppträda bredwid hwarandra. Men för att bibehålla denna ursprungliga nationalitet, måste såsom den heligaste klenod de ursprungliga formerna, det urgamla lifwet, bewaras. Deßa wäsenteliga former äro språket och de originella lagarne; borttag dem, och nationen skall snart såsom nation förswinna. Om wåra lagar äro stiftade för nomadiska folkslag, så måste de, det oaktadt, i det hufwudsakligaste bestå, så länge wi wilja bestå såsom sjelfständiga barn af nomadiska förfäder, och de Regeringar, hwilka grundat sina nya lagar på de gamla förtjena derföre icke epithetet swaga; den werklige patrioten skall med rördt hjerta kalla dem wisa. Bedragen är wißerligen Förf. på sitt hopp (s. 184), att kärlek till makt skall alstra dygd och patriotism; men låt medborgarn ostörd få fortlefwa under samma omgifningar och relationer, hwilka, från de spådaste åren, med heliga band blifwit knutna till hans hjerta, och patriotismens ädla, heroiska känsla skall icke uteblifwa.

Men torde någon inwända, skola lagarna icke förbättras, skola de ensamt i förändringarnas werld wara oföränderliga? Det är icke Rec:s mening; han ifrar blott mot de totala omstöpningarna. Lagarne måste afbilda nationerna, och nationerna sina lagar. Som nu Swenska nationen wäl i anseende till grunden, till sin wäsenelighet är densamma men i anseende till relativiteterne icke är densamma, som den war i Konung Birgers tid, så böra lagarna äfwen till grunden wara desamma, fast de i det owäsentliga skicka sig efter tiderna. Och i det fallet, är det den wisaste lag, som inom sig bär möjlighe-

Digitized by Google

ten till sin laglikmätiga oförhastade förändring; en egenskap som så fördelaktigt utmärker den närwarande Swenska constitutionen.

Wisserligen finnas ännu många satser i närwarande bok, hwilka tåla pröfningens rättelser; men wi böra icke och behöfwa icke borttaga rumme med en detaljerad granskning, sedan wi i sitt rigtiga ljus sökt framställa sjelfwa hufwudprinciperna, af hwilka alla detaljer nödwändigt bero. Icke tro wi det wara nödigt att särskildt utdraga alla de anmärkningar hwilka bewittna Förf:s djupa och ljusa skarpsinnighet, då wi med full öfwertygelse underskrifwa det omdöme, som de kunnigaste domare redan fällt, att denna bok är en rik grufwa på de wigtigaste och tänkwärdigaste aktgifwanden öfwer hwarje enskildt fall. Endast det böre wi tillägga, att de flesta anmärkningar kunna göras mot denna första bok som är en theoretisk inledning till hela werket, innehållande De Allmänna Reglorna för Lagstiftningens Wetenskap, till hwilkas sikra bestämmande naturligtwis en djupare philosophi är erforderlig. Deremot måste denne Förf:s klara forskningsblick framstå i all sin glans i de återstående fem böckerna, hwilka sysselsätta sig med lagkunskapens praktiska del. Wi kunna derföre icke annat än upprigtigt önska, att de öfriga delarne snart må komma i allmänhetens händer, då den så wäl behöfwer en mera stadig, mera odlande lektur. Och isonnerhet yttra wi denna önskan, om dessa efterföljande delar blifwa tolkade med samma utmärkta skicklighet, som för handen warande del, i hwilken Filangieris sköna och warma och dock rent prosaiska styl oförstäld är återgifwen, ehuru föredragets charakter och wissa egenheter i uttrycket tillkännagifwa, att tolkningen icke omedelbart skett efter italienska originalet utan efter franska öfwersättningen. Det enda Rec. tror sig böra nämna, är att Öfwers:s rättskrifning är nog wacklande. Än stafwas Wetenskap än Wettenskap, än riktning och ricktas, än riktning och riktas, i båda fallen orätt. o. s. w.)

Följande korta underrättelse om en så utmärkt Författare, torde ej sakna intresse: Gaetano Filangieri, en af de yppersta literatörer Italien i senare tider frambragt, föddes i Neapel 1752. Efter en widsträckt humanistisk bildning ingick han först, enligt sina slägtingars önskan, wid arméen. Snart lemnade han dock denna post, och kallades 1787 till medlem af den stora Finansconseillen. Han afled 1788. — Utom sitt stora werk öfwer Lagstiftningen har han utgifwit twenne andra: Om den Allmänna och Enskildta uppfostran, och Furstars Sedolära. Det senare är egentligen rigtadt mot Machiawel, hwars höga anda Filangieri dock wäl icke rätt förmått att fatta.

Adertonde Århundradets Märkwärdigaste Händelser i Sammandrag. En Läsebok för Borgare och Landtmän, af Joh. Chr. Aug. Bauer. Efter Tredje förb. Upplagan öfwersatt af Carl Er. Rademine. Första Delen 230 sidd., Andra D. 226. sidd., Tredje D 206 sidd., Fjerde D. 130 sidd., Sthm 1814. 8:o.

I wår tid då så kallade Läseböcker nästan endast finna läsare, då man finner sig belåten med ett afbrutet och blindwis sammanhämtadt wetande, är det åtminstone önskanswärdt, att sådana fragmentariska taflor af en säker och skicklig hand uppdragas. Det adertonde Sek-

Digitized by Google

lers händelser hafwa i Bauer funnit en lycklig häfdatecknare, och wißerligen skola flera än Borgare och Landmän genomläsa hans arbete. I första Bandet beskrifwes 1) Det stora Nordiska kriget; 2) Spanska 3) Österriksiska Successionskriget, och såsom Bibana Jordbäfningen i Calabrien samt Gibraltars Belägring. Den andra lemnar en målning af Sjuåriga kriget, Amerikanska och Fransyska Revolutions-Historien. Det Tredje innehåller fortsättn. af Franska Revolutionshistorien och den Fjerde slutet af Franska Revol.hist., samt Kronologisk tafla öfwer adertonde århundradets märkwärdigaste händelser.

Denna historiska läsning förenar den dubbla förtjensten af pålitlighet i de faktiska uppgifterna, med lätthet, allwar och renhet, som dock wida skiljer sig från den småsinniga reflections lystnad och widriga utmålning, som wanställer så många af wåra s. k. pragmatiska häfdatecknare. Såsom bewis torde följande utdrag gälla. 1. Del. sid. 71: „Under hwarj handa afhandlingar och planer, hwilka skulle leda till den af alla efterlängtade freden, började året 1718; men huru många menskliga föresatser så icke en annan utgång, än wi förmode! Då Carl, äfwen så wäl som Petter, antog de af Görtz föreslagna fredswilkoren, så hölls uppå ön Åland en hemlig congreß emellan deras ömsesidiga Ministrar, hwilken började den 15 Maji. Hufwudpunkterna, omkring hwilka denna underhandling wände sig, woro: 1) Ryßland skulle bibehålla alla sina eröfringar, med undantag af Finland; 2) Swerige skulle återbekomma alla sina Tyska länder, och eröfra Norrige; 3) Stanislaus uppsättas på Pohlska thronen; 4) Pretendenten på den Storbrittanniska; 5) Den unge Hertigen af Holstein-Gottorp skulle återså alla sina besittningar och survivance på Swenska Kronan. Hwilket ämne till nya krig låg icke i deßa fredsunderhandlingar! De blefwo ock derföre så långwariga, att man i September ännu icke war ense, och Görtz måste återwända till Swerige, för att fråga sig före.

Carl wille emellertid eröfra Norrige, emedan han nu war säker på att icke blifwa störd af Petter. Han samlade sitt förswagade Rikes krafter, och sammanbragte en armée af 72,000 man, oberäknade 14,000 man landtwärn, hwilka i nödigt fall äfwen kunde nyttjas." m. m.

Smärre Skrifter.

Ord att afsjungas på den Bal som i Deras Kongliga Majestäters samt Den Kongl. Familjens Höga Närwara gifwes af Stockholms Borgerskap på Börsen d. 1: Dec. 1814. Stockholm, 1814. ett halft ark 4:o.

Såsom prof må en af Arierne anföras:

„Hwar äro de Stoder som fåfängan ger.
Mot den, mot den I resten åt Er,
I Carlar, wäldige, store? — —
I stjernornas grannskap på Säwes topp
Föreningens ewiga wärd stått opp
Förswarad af Åskan och Bore.
Den ställdes der af Er mägtiga hand,
Med armar sträkta från strand till strand,
Till Ett förbindande twenne land,
Förbindande Sweg och Nore."

Digitized by Google

Swensk Literatur-Tidning.

N:o 8. Lördagen den 25 Februari 1815.

(Inſändt).

Till Redaktionen af Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 1.

Utinam tam facile vera invenire poſſem, quam falſa convincere! *Cic.*

Denna önſkan, ſom årſkilier Dogmatiſten och Swärmarn från den äkta Philoſophen, har troligen föranledt Redaktionen, att i N:o 30 af Sw. Lit. Tidn. 1814 uppmana till kungörande af twifwelsmål emot den ſåkallade nya Philoſophiens reſultat. Häraf munträd, wågar likwäl icke jag fästa mig wid det gifna löftet om ett rum i nämda Tidning för de betänkligheter, jag nu tager mig friheten att yttra. Mitt behof, min affigt är nu icke att meddela, utan att ſöka upplyſning. Det wore derföre Redaktionens enſak att urſkilja, antingen allt, eller någon del, eller alldeles intet bör läggas för Allmänhetens ögon af följande framſtällningar: och det ſå mycket hellre, ſom

1) något meddelande af tankar ſynes mig icke möjligt, utan i en reflexions-philoſophi, hwilken Schelling tyckes förkaſta. All philoſophiſk conſerens är ju för alltid afſkuren genom denna ſats: „Philoſophi är att åſkåda allt i det abſoluta; kan icke fattas i reflexionen: blotta reflexionen är en menniſke-andens ſjukdom: deß lagar äro ett blott ſken, willa, de haſwa ingen ſanning och wißhet. För att fatta philoſophi, måſte man äga ett äſthetiſkt Sinne, en oförgänglig organ: den abſoluta Åſkådningen, ſom är ſjelfwa det Abſoluta*)" o. ſ. w. Saken ſynes då wara endaſt den, att riſta, ſkaka (rätteln) på ſin näſta och fråga: har du denna organ? — Swarar den ſlumrande ſunda förſtåndsmenniſkan: nej, är ju med en dylik intet widare att företaga i den wägen?

Likwäl hade jag trott att den philoſophiſka conſtruktion, hwarom Schelling med ljus och ſkarpſinnighet ſkrifwer, det abſoluta, Åſkådningen (till formen neml., hwilken ock är wäſendet) inginge uti hwarje tankeakt af

*) Ideen z. ein. Philoſophie d. Natur. 1 Tom. p. 6 o. följ. — Neue Zeitſchr. 1 B. 1 heft. p. 8 o. följ. — Syſt. d. tr. Ideal. 6 Abſchnitt. —

Digitized by Google

owillkorlig nödwändighet; att philosophien wore, som Novalis säger, ett slags soliloquium, en egentlig sjelfuppenbarelse. Hwarje ärlig och förståndig Dagsverkare, som ger sitt löfte och wet att han will och kan, utan hinder af sitt Jag, hålla ord, äger, som mig synes, i sitt jag den rena Åskådningen, ett owillkorligt wetande: den handling, som förenar de bägge krafterna (reale & ideale) är ju Åskådning. Det, som i den sinliga Åskådningen är Åskådning, är ock intellektuell Åskådning: förnuft wore ej förnuft, såframt det ej sökte det absoluta.

Hwad uti ofwannämde N:r och N:o 9 anföres om upplysning och tankefrihet, synes gärna nå kunna prisas; men denna frihet bewisar dock icke, att den alltid har rätt, som blir obemärkt twungen till tystnad.

2) Låt t. ex A och B disputera med hwarannan. A påstår sig begripa, att lif, sjelfwerksamhet m. m. har sin grund i den inerta, medwetslösa materien. A kläder denna sats i mystiska wetenskapstermer; han säger: lif är en wiss relation emellan urämnenas allmänna grundkrafter. B torde, då han opponerar, ganska klart wisa, att dessa ord beryda platt intet. Men låt nu B respondera för denna sats: lif, sjelfwerksamhet, jag, handlande m. m. är det första tänkbara, urgrunden, det absoluta m. m. Godt, så wida: men B fortfar: 1) Materien är den akt, hwarigenom det Absoluta ewigt åskådar sig sjelft, såsom Objektivt (reale). 2) En Aseitas såsom medwetande kan ej tänkas: början till intelligenz är icke-intelligent. (Begge dessa flenbart (?) contradiktoira satser finnas i Schellings skrifter).

3) Afhandlingen har uti N:o 29 i början, bland annat, denna mening: en slags domning hade från medlet af 17:de till medlet af 18:de seklet förstenat Europa, hwilken, så ofta den återkallas i mitt minne, åstadkommer en wenlig förundran. Jag önskar härom upplysning.

Under denna tid lefde och werkade Spinoza, Leibnitz (och med tillåtelse), Newton, Huygens, Boyle, Clarke, l'Hopital, Boerhaeve; man känner den listiga strid, angående äran af uppfinningen af indefinitesimalcalculen, om Universens krafter att bibehålla sig sjelfwa, samt de täta utmaningar mellan Mathematici. Se acta Lipsiens. Då lefde Malebranche, Pascal, Bayle, Berkeley, Locke, Cudworth, Wolf, m. fl. och Skalder: Shakespear färdes åter fram i sin glans, Calderon lefde, Milton, Pope. Hela gruppen af Ludwig XIV:des gyldene ålder går jag förbi, men quo piaculo skulle jag kunna förtiga Dig, andeskona Fenelon! och Penn, Dig, menskligheetens Hjelte! I woren inga petrificat. Såsom Swensk glömmer jag ej Stiernhjelm, Spegel, Homelin, Dalberg, Swedenborg, Polheim, Linné, Rosenstein, Celsier, Klingenstjerna, den oskände Hjorter, den forskande R. R. Grefwe Bonde. Flera lärda Societeter, Akademier, stiftades i detta tidehwarf.

4) Så länge denna Philosophi icke förklarat sig äga någon symbolisk bok, eller erkänna någon wiss författare för sin Representant, torde det wara obehörigt att ställa densamma till redogörelse för alla de framställningar hwilka förekomma t. ex. hos Schelling. Likwäl bristar jag på Redaktionens benägenhet att wilja upplysa, och yppar mina twifwelsmål rörande Schellings philosophi.

„Ett ursprungligt sjelfmedwetande, hwilket likwäl aldrig warit, är eller kommer i något medwetande; en handling, som hwarken

Digitized by Google

är willkorlig eller ewillkorlig, emedan dessa begrepp gälla blott i förklarbarhetens (der Erklärbarkeit) sphère i allmänhet, och förutsätta begränsning (medwetande); den akt, som är orsak (?) till ett begränswarande och af ingen annan är förklarbar, måste wara absolut,*) — är för mig ej annat, än det wanliga bewiset a contingentia mundi eller ett tomt ljud. Om denna akt, säger Schelling widare, försäkras man likwäl medelbarligen (utom förklarbarhetens sphere?) genom slutsatser. Är detta annat än Kants bewis för Ding an sich?

Hwad skillnad är emellan Hylozoismen och IdentitetsLäran, enär, enligt denna senare, hela Universen, den Absoluta Totaliteten medwetslöst utqwäller eller rättare, är icke annat än den medwetslösa akten i det absoluta Jag, eller ännu rättare, är sjelfwa detta Jag? Antingen denna Werld (Dinge an sich) är till genom en min medwetslösa, produktiva Åskådning, eller ock genom någon annan för mig ofattlig werksamhet, är den ju för mig i begge fallen af lika nödwändighet, och deß relation till min Frihet är ju densamma?

Hwad grund är till reflexen af detta Absoluta, af alla Idéers Idée, sjelfwa Seyn af detta högsta construerande? Gud wore ej till, wore intet Daseyn, såframt ej Reflexen wore, och Reflexen wäller blott willa, sken, intet: derföre wore Gud icke uppenbar, såframt icke willa, sken, intet wore till! Hos det Absoluta Jag är således en nödwändighet (eller frihet) att reflektera, för att producera en willa, ett sken, ett intet, för att wisa sin objektiva sida?

5) Redaktionen har lofwat demonstrera Treenigheten. Något i det ämnet har jag ej anat mig böra finna i den nya philosophien. Jag har wäl hos Schelling läst följande, som, måhända, syftar hit.

a) 1) Ren absoluthet = ren identité.

Deß absoluta form är subjekt-objektiviteten, icke det Subjektiva, icke det Objektiva, såsom sådant, i denna ewiga kunskapsakt, utan det som är begges gemensamma wäsende, är absolutheten.

Uti 2, den objektiva sidan af detta ewiga producerandet, är denna Identiska Wäsentlighet som Idealité (form) bildad i Realiteten.

Uti 3, den subjektiva sidan af detta ewiga producerandet, är denna Identiska Wäsentlighet såsom Realité (wäsende) bildad i Idealiteten. Så uppfattas den absoluta Indifferenzpunkten emellan Form och Wäsende. Hwar och en af deßa begge Enheter äro i det Absoluta Ett och detsamma: bägges wäsentliga Enhet, är charakteren af det Absoluta, m. m.

b) 1. Wäsendet, så wida det är;
2. Grund till Existenz;
3. — — så wida det existerar.

2 är natur, tyngd, åtrå, längtan (Sehnsucht) som will alstra Gud, d. ä. den outgrundeliga Enheten, basis till realité: det förståndslösa, af hwilket i egentlig mening förståndet är framfödt, en blind wilja, roten till friheten, till sjelfhet, jaghet.

3 är Anden, Ljuset, Förståndet, Ordet uttaladt, en inre Reflex, hwarigenom Gud är actu existerande och den renaste kärlek.

Gud är en lefwande Enhet af krafter, en personlighet = sjelfständighet (A) och en af sjelfständigheten oberoende basis (B), så att A och B äro blott Ett Wäsende. Bandet emellan A och B är Ande.

A utan B är Fichtism.

B utan A är Spinozism.

*) System d. tr. Ideal. p. 93, 239 och följ.

Digitized by Google

c) 1 Urogrunden (Ungrund);
2 Wäsendet, såsom Grund;
3 — — såsom existenz.

I är icke Identité af, utan Absolut Indifferenz af 2 och 3. Den är icke en produkt af motsatserna, är icke implicite i dem innefattad, utan den är ett från alla motsatser åtskilde wäsende, emot hwilket alla motsatser bryta sig och hwilket platt intet annat är, än dessa motsatsers icke warande, och således intet annat prädicat äger, än denna prädicatlöshet, utan att derföre wara ett intet, ett oting," m. m.*)

Och denne Schelling skall wara wår tids Heros?

Widare uti Schellings Ideen z. ein. Phil. d. Natur. p. 74 läses: „Treenigheten i det absoluta är, utan all bestämmelse, ett Enda, och i denna Enhet åter en Allhet, neml. de trenne Enheternas: den, i hwilken Wäsendet får gestalt i Formen, den, i hwilken Formen får gestalt i Wäsendet, och den, hwarigenom dessa begge Absolutheter (?) äro åter en Absoluthet."

Uti Neue Zeitschr. 1 B. 1 St. p. 77. „Den mest passande Symbol för det ändligas enhet med det oändliga, i och med det Ewiga, är Treenigheten i det Gudomliga Wäsendet; ty det ändliga, såwida det är i det Absoluta, är lika så absolut, som det oändliga och det Ewiga, hwilket är sjelfwa det Absoluta."

Jag frågar: är allt detta af den tillämpning, som Bibelns Fader, Frälsare, Saliggörare? Är det bättre, än de Gamlas: sanctius & reverentius credere quam scire? eller Jupiter Optimus, Maximus?

*) Ned. d. W. d. m. Freyheit.

Resterens form upplöser sig först i 3:ne logiska operationer: dessa operationer göras sedan till Wäsenden, Warelser.

a	1 Urbild	2 Motbild	3 Det Absoluta.
b	1 Seyn	2 Daseyn	3 Intelligenz.
c	1 Objekt	2 Subjekt	3 — — Ich.
d	1 Realism	2 Idealism	3 Absolut Idealism.
e	1 Thesis	2 Antithesis	3 Synthesis.
f	1 Expansio	2 Contractio	3 Tyngd.
g	1 Linea	2 Yta	3 Solidum.
h	1 Magnetism	2 Electricité	3 Chemisk proceß.
i	1 Natura naturans	2 — naturata	3 Substans.

Allt har 3:ne Potenzer, Momenter; hwarje Potenz har 3:ne Dimensioner; hwarje Dimension 3:ne Funktioner, hwarigenom tingen på jorden, metallerna t. ex., correspondera med himlakropparne, m. m.

6) Försoningsläran. Frågas om med den menniskoblifna Gudomen menas annat, än hwad Schelling, i sina Akademiska Föreläsningar, berättar Indianerne hafwa swarat Christne Missionairer, eller hwad samme Författare annorstädes omtalar: huru naturen och anden försonas, huru Gud är grund till sig sjelf, såsom sedligt wäsende, huru allt lif (Guds åfwen?) går ut ifrån ett utwecklingstillstånd,*) att Gud är A och Ω, men A implicite, Ω explicite, att A uti Involution icke är detsamma som Ω uti Evolution, att Gud, såsom ett lif, icke ett blott Seyn, måste hafwa sitt öde (Schicksal), att Seyn blifwer i sig doldt, endast kännbart i blifwandet; i förwerkligandet genom motsats är nödwändigt ett blifwande; utan begrep-

*) Denkmahl m. m. an Jakobi.

Digitized by Google

pet om en lidande Gud blir hela Historien o-begriplig."*)

I N. Zeitschr. 3 Tom. §. 4 p. 23 läses: „Det Absoluta Wäsendet i och för sig uppenbarar för oß intet; det uppfyller oß med föreställningar om en oändelig tillslutenhet, en outforskelig stillhet och fördoldhet, såsom de äldsta philosophiens former afskildra Universens tillstånd förr än Den, som är lifwet, genom akten af sin sjelfåskådning, framträdde i egen gestalt: denna ewiga form, lik den absolute sjelf, är den dag i hwilken wi begripe den der natten och de i henne förborgade Under, det Ijus, i hwilket wi klarligen känne det Absoluta, den ewige Medlaren, Werldens allt:seende, allt uppenbarande Öga, källan till all wißhet och kunskap." — Den gode ärlige Montaigne sade: La philosophie n'est qu'une Poësie sophistiquée.

7) Syndafallet. Gåtan, som tryckte Spinoza, som trycker oß alla, är icke omedelbarligen denna: Huru har det Absoluta kunnat utgå? utan detta pourquoi des pourquois är: Hwarifrån eller hwartill är det Onda, plågor och elånden, samt det än förfärligare, wränghet, laster och brott, skadefröjder? Denna fråga kan ju ingen annan beswara, utan Den, till hwilken hon är ställd. Tillämpningen af Uppenbarelsen beswarar den mer eller mindre för hwarje särskildt. — Ifr System des transscend. Ideal. s. 433—438.

Upprigtigt beundrar jag den kraftfulla, djerfwa uppfinnings gåfwa och det dialektiska konstsinnet, som flerestädes i Schellings skrifter förwånar och intager, och i afseende på förewarande ämne, uti deß System d. tr. Idealism. p. 456—478. — Men jag nödgas lika upprigtigt bekänna, att jag förmodat, det philosophiens organ och slut-stenen af deß hwalf skulle stanna, icke uti ett Konstsinne, den ästhetiska åskådningen, utan snarare i ett Rätthetssinne (amor justi, i. e. hominum). Hwilken långt skönare tafla hade då icke Schellings pensel oß lemnat? Är då „Bildhuggare-Målare-och Ton-konsten den enda ewiga uppenbarelse, som gifwes, och det Under, hwilket, åfwen i fall det blott en enda gång existerat, måste öfwertyga oß om det Högstas absoluta realité?" p. 460. En sådan tanke är ett widunder; kanske jag fattar den icke rätt. — Den kraft, i hwilken Hon, Den Helige, sade: Fader ske Din wilja! denna kraft synes wara högre, än allt konstsinne: och hwarthän man må wända sina ögon på jorden, möta ju några Utwalde, om hwilka, i en härligare mening, kan sägas detta: pati deum m. m. p. 460 l. c. Se och hör Socrates inför sine Domare och med giftbägaren för munnen; Epicaris på sträckbänken; Eponina i knlan och inför Tyrannens ansigte; Arria, då Hon säger: Pæte non dolet: Anic. Boëthius, i fängelset och i de saliga Ideernas werld: Se wår Torkel Knutsson, wår Engelbrecht, Christina Gyllenstjerna m. fl.

Upon such Sacrifices—the Gods themselves throw Incenses.

Med denna potenz af Åskådningen skall man icke hafwa swårt, att finna Orsaken till det Onda, (oppositorum opposita est ratio) eller hur Syndafallet för sig gått.

Annars läser jag hos Schelling, Philos. u. Relig., „Ett Fall har nödwändigt (i tankan blott är denna nödwändighet) måst föregå, ty från det Absoluta (oändliga) till det Werkliga (ändliga) är ingen oafbruten (continuus, stetig) öfwergång. (Detta Fall

*) Ifr Ueber d. Wesen d. menschl. Freyheit.

war förmodeligen Reflexens utbrott)." Ur-förnuftet är λογος: det fallna νους: Ideerna, de substantiella Formerna, föllo: de satte, bejakade sig såsom reflekterande, ändlige, enskilde m. m.

Före Schelling hade Fichte talt om hur Seyn i Daseyn klyfwer sig (spaltet) på 2:ne sätt: först i oändligheter, sedan uti en Femfaldighet: före Fichte hade Leibnitz talt om Gud i expansion och contraktion, och före Leibnitz hade Cabbala sagt nästan detsamma: Werlden är Gud Sjelf uti Adam Kadmon, in æterno fieri, (i Daseyn), men icke uti Ensoph, in æterno esse (Seyn). Gud uppenbarar sig endast uti den lägsta Sephira, Malkit. Föröfrigt hade ju Schelling kunnat, för att bewisa identité af det medwetslösa och det medwetande uti jaget och medwetande af denna identitet, omfatta hela Menniskans natur, alla de särskilda menniskors ätskilliga anlag, drifter, prolepses, talenter, hwilka, likasom poesi och konstsinnet, äro till en del medwetslösa och till en del medwetande m. m.

Schelling wädjer annars stundom icke att af den craßaste empiri hämta sina bewis: (grunden i Gud förklarar han genom åtrå (Sehnsucht), genom naturens medwetlösa påträngande att alstra (über d. W. d. menschl. Freyheit): annorstädes tager han exempel af medeltillståndet mellan waka och sofwa, att Själen, så snart deß relation till kroppen är till en wiß grad till intet gjord, begynner hon åtminstone att drömma d. ä. undså bilder af en icke werklig och idealisk werld; (Philosophie und Relig.) I Syst. d. tr. Id. p. 280 säger han, att under sömnen är icke det ursprungliga producerandet upphäfwet, utan att det är den fria reflexionen, som, jemte medwetandet af individualiteten, blir upphäfwen;

Schelling hade således kunnat träffa ett mera twingande skäl för ifrågawarande sats uti Somnambulismen, då menniskan wandrar och werkar medwetlöst, utförer stundom, med en otrolig adreße, de wädligaste företag hwilka hon wakande troligen icke kunnat utföra. I franska Encyclopedien berättas, huru en Prest under sin sömnwandring författade predikningar med godt sammanhang och corrigerade dem.

8) Friheten. Blott en fråga: hwad Schelling über d. W. d. m. Freyheit, Höljer i sin Construction, samt en och annan stridskrift, swensk produkt, alla nästan med samma ord, förebära till att förklara Friheten och särskilda menniskors moraliska charakter genom en urhandling i ewigheten, hwarigenom Jaget skolat satt sig sjelft sådant, som det alltid skall wara och blir m. m. är ju icke antagligt? eller huru skall det fattas? Jag ser deri ej annat, än en död fatalité, en blind hazard.

Epechon.

Recension.

D:r Wilhelm Münschers Lärobok i Kristna Kyrkohistorien till bruk wid Föreläsningar. Efter den för Köpenhamns Universitet 1811 föranstaltade nya Upplaga med tillägg af D:r Fredr. Münter, Biskop öfwer Selands Stift. Öfwersättning. Örebro, 1614. 263 sidd. 8:o.

Religion, i deß högsta begrepp, är åskådningen af och gemenskapen med Gud igenom en gudomlig organ, eller genom Gud sjelf. Begreppet Religion förutsätter således nöd-

Digitized by Google

ständigt en Medlare, igenom hwilken Gud, uppenbarande sig sjelf, meddelar religionens nådeverkningar åt menniskorna. Derföre, sedan mårt slägte så wida upprest sig ur sitt fall att det kände behofwet af Religion, kände det äfwen behofwet af en Medlare mellan Gudomen och sig, och alla folkslag uttryckte också tidigt, fast mer och mindre klart, sin längtande wäntan efter den ewige Förssonaren, hwilken i Jesus Christus äntligen framträdde. Med honom blef också Religionen först objektiv, emedan hon war den absoluta Religionen sjelf, d. å. Guds åskådning af sig sjelf, under sinligt personliga wilkor uppenbarad för werlden. Före honom herrskade nemligen i allmänhet blott Superstition eller den religiösa längtan, undertryckande subjektiviteten genom försöket att gifwa den sinlig tillfredsställelse. Men det ideella kan icke objektiveras, annorlunda än att det sättes i relation med den yttre werlden, som inskränker och modifierar deß uttryck. Det är nemligen en afgjord skilnad mellan Christi religion, hans inniga och omedelbara harmoni med den ewige Fadern, och mellan den Christna Religionen eller hans bekännares medelbara harmoni med Gud, genom tron på Christi, på Guds Sons i tiden uppenbarade eller historiska person, och tillegnandet af hans förtjenst. Då denna tro naturligtwis, efter hwarje bekännares individualitet, måste wara omwexlande ensidig (så är Christus t. ex. för den religiösa qwinnan, manligen en ändelig älskare, en himmelsk Brudgumme, som hon med hjertats fullaste känsla tillbeder; för den religiöse mannen åter är han än en förtrogen wän, än en wördad Furste hwilken han likså mycket fruktar som älskar, än åter ett mönster för lifwet o. s. w.), kan denna ensidighet endast upphäfwas genom alla individuers andeliga förening i ett religiöst samfund, eller Kyrka. Detta är således ett beständigt fortfarande försök, att midt i den reala staten objektiwisera en idealstat, och härigenom framträder den christna religionen (den enda alltså hwilken i egentlig mening kan sägas stifta en kyrka) i den synbaraste opposition med den reala werlden, och derföre är enligt en stor tänkares ord *) den sanna definitionen på Kyrkohistoria: en framställning af Religionsutwecket i Christendomens objektiwiserade form under den yttre werldens inskränkningar.

Men i all objektiwisering råder en duplicitet och så äfwen i den såsom Christendom, Christen religion, objektiwiserade absoluta religionen. Ty den uppenbarar sig antingen såsom en omedelbar andäktig handling, Cultus, eller såsom dogmatiserande begrepp, Theologi. Ett större eller mindre öfwerwigt åt endera af deßa särskilda sätt har delat den Christliga kyrkan i sandaktscultus (Katholicism) och begreppscultus (Protestantism), och deßa båda hafwa åter constituerat sig till särskilda af hwarandra oberoende Kyrkor, hwarigenom den äkta Christeliga enheten och öfwerensstämmelsen är bruten, och förmodeligen så förblifwer till deß Hugfwalaren (ὁ παράκλητος), hwilken Frälsaren sjelf utlofwat, ankommer, för att åter samla menniskorna i ett hus under en herde. Emellertid kan denna ursprungliga enhet endast qwarlefwa i historien, så snart den framställes i sin genuina, werldsborgerliga esprit. Ty, liksom den politiska häfdatecknaren icke måste, i sin handling såsom häfdatecknare, wisa sig medborgare af någon annan Stat, än den rent menskliga Staten, der inga splittringar äga rum, så

*) Marheinecke, Universalkirchenhistorie des Christenthums. 1:r Th. S. 3.

Digitized by Google

måste åfwen den ecclesiastika häfdatecknaren icke höra till någon annan Kyrka, än den rent Christliga, der man icke bekänner någon annan än den ursprungliga christendomen, ännu blifwen hwarken Catholicism eller Protestantism. Men i denna sant historiska anda är ännu nästan ingen Kyrkohistoria (huru många sådana wi än äga) affattad, och sanningen bjuder Rec. att bekänna, det denna anda oftare saknas i de protestantiska historieförsöken, oaktadt allt det stora beröm som man snart i twenne sekel tillagt Protestanterna för deras förtjenster om Kyrkohistorien. Deremot måste ett förtjent loford tillfalla dem såsom flitige samlare, och således såsom förarbetare till en blifwande äkta Kyrkohistoria; men icke i anseende till den egentliga behandlingen och framställningssättet, som hos alla, den ädle Arnold icke ens fullkomligen undantagen, andas en frånstötande bitter och ensidig polemik, hwilken blott i sin obehagligaste rähet framstår hos Mathias Flacius Illyricus och de andra centuriatorerne*). Denna anda lefwer åfwen i närwarande bok af D:r Münscher. Man igenkänner den i teckningen af Religionens inflytande på Sederne (s. 85); af Påfwarnes seder i det nionde och följande århundraden (s. 79). m. fl. st. och förnämligast i teckningen af Munkarnes uppkomst, s. 47, då likwäl detta phenomen, betraktadt ur den religiösa synpunkt, från hwilken det leder sin grund, naturligtwis skall synas i ett annat ljus. Det war ej den fåfänga lusten att utmärka sig och wäcka uppseende, som dref den helige Antonius att öfwergifwa fädernesland, wällefnad, rikedom och wänner, för att under de hårdaste botöfningar förtära sitt lif i en kloster-cellul; utan den brinnande wördnadswärda fromma längtan, att återförena sin själ med deß gudomliga ursprung och undertrycka kroppens begärelser, som leda till synder och laster.

Men så tadelwärd en dylik polemisk ensidighet är hos Historieskrifwaren; så naturlig är den hos hwar och en constituerad Kyrka. Den måste neml. betraktas såsom en stat, och liksom den politiska staten har full rättighet att bestraffa och förfölja hwar och en som deremot sätter sig upp eller förstörande will inwerka på deß constitutionella lagar, likså har den ecclesiastika staten full rättighet att hålla ifrån sig dem, som wilja undergräfwa deß grundwalar; ty gifwet tyckes det wara, att will man tadla det ecclesiastiskt patriotiska hatet, så måste man af samma skäl tadla och fördöma det politiskt patriotiska. Likwäl skulle, utan detsamma, ingen stat kunna bestå. — Men då Kyrkan likwäl, till sin organisation i tiden, är en jordisk anstalt, bör det lätt kunna inträffa, att den icke alltid tillfredsställer en mera djupträngande andelig längtan. Utbildas denna individuella längtan till sammanhängande opposition mot det herrskande kyrkobegrepper, så uppkommer hwad man kallar Kätteri (Hæresis), och om anhängarne af detta kätteri gå ut på att utbreda sina grundsatser och för sin del stifta en egen Kyrka, framstår secterism. Skulle då ej den herrskande Kyrkan söka utrota denna förstörande kyrka i kyrkan, liksom staten motwerkar hwarje stat i staten? Dock må det icke nekas att i flera af deßa Kättares individuella åsigter af den gudomliga werlden, den sanna Christendomen uppenbarar sig mycket renare, än i de rådande kyrkodogmerna; att åter såsom G. Arnold, finna dem sådana hos alla, är att på andra sidan drifwa ensidigheten allt för långt. — Dock här är icke stället att fullkomligen utreda deßa förhållanden. (Slutet e.a.g.)

*) Så kallas de Lutherske Theologer, hwilka gemensamt med Flacius utarbetade de såkallade Magdeburgiska Centurierne.

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 9. Lördagen den 4 Mars 1815.

Recensioner:

Specimen novam Hymenoptera disponendi Methodum exhibens, Præside *Carolo Fr. Fallén*. Lund 1813. 42 sidd. 4:o med 1 Tabell.

Detta är en öfwersättning af Förf:s försök till Uppställning af de i Swerige funna Hymenoptera, infördt i Kongl. Wettenskaps Akademiens Handlingar 2. Quart. för 1812.

Förf. Hr Professor Fallén är känd genom flera afhandlingar i Entomologien, som, ehuru de icke äga den fullständighet man blifwit wan, att wänta af Linnés Landsmän, icke äro utan all förtjenst. Det wore ock kanske obilligt, att fordra samma grundlighet hos Förf. till Observationes Entomologicæ, som hos den af Insecta Svecica; ty de förra äro lemnade för dagen; men de senare för samtid och efterwerld. Då Rec. härmed företager sig att granska det i fråga warande arbete, som genom nyheten i sin form gör anspråk på originelle wärde, tror han sig hafwa mindre att förebrå sig, om han uti något, hwaruti han tänker olika med Förf, har mißtagit sig. Förf. hwars felsteg Rec. i synnerhet skall bemöda sig att wisa, skall finna honom willig, att antaga rigtigare åsigter i Wettenskapen, om han med giltiga skäl will öfwertyga honom hafwa felat.

Före Linnés tid war den delen af Natural-Historien som handlar om Insekterna, föga känd, likwäl insåg redan denne Wettenskapens uppfinnare hwad plats Mundelarne (Instrumenta Cibaria) borde intaga äfwen wid undersökningen om deßa djur. Inom andra, fjerde, och sjette Flocken i denna Class hade Linné redan grundat sitt System på Mundelarne; hans Lärjunge Fabricius sökte anwända detta för hela Entomologien; sedan har ingen, som med skäl gjort anspråk på Entomologisk Kunskap warit okunnig om deßa delar. I sanning wore det ock mindre orimligt, om någon skulle påstå sig i Botanik hafwa gjort stora framsteg, utan kännedom om frörednings-delarne, än att gifwa sig ut för Entomolog; medan man icke urskiljer Mundelarne, som här äro lika wigtiga*).

*) „Die besten System bei den Thieren sind aus

Digitized by Google

Wettenskaps-idkaren gör ett med Förf. som sid. 4 klagar öfwer saknaden af Illigers, Klugs och Latreilles arbeten, men har derjemte en wigtig orsak, att undra hur en Naturforskare kunnat framkomma med ett nytt System, det icke engång en Philosoph försökt, då han i sin wettenskap icke känt sina föregångare. Huru skadlig detta är för sjelfwa saken inser hwar man; men huru felaktigt Systemet nödwändigt måste blifwa då deß grundläggare följer en redan å första sidan yttrad ganska förkastlig princip: „Qua via & ratione ad ejusmodi dispositionem construendam procedamus, perinde erit;" bör wisas i det följande.

Förf. säger sid. 3, att Mundelarne torde kunna anwändas till Flockarnas skiljemärken m. m.: „nullum est dubium quin Instrumenta cibaria in Ordinibus &c. notas præbeant haud contemnendas." Detta kan icke medgifwas; ty det skulle förorsaka många förändringar ganska skadliga för wettenskapen, sjelfwa benämningarne på Flockarna skulle då förlora sin betydelse, sedan de icke mer woro de samma; för att upplysa detta med exempel: öppna Linnés Systema Naturæ (Ed. 12) femte Flocken. Man skall finna Libellulæ m. fl. hafwa kindbogar (Mandibulæ hos L. Maxillæ); men Phryganeæ saknaden: skulle nu detta wara ett märke för Flocken, borde den delas, och twertom andra Flockar förenas. Förf. anwänder dock icke deßa grunder: twertom anför han sid. 2 att Mundelarnas undersökning medför så många swårigheter, att han synes afråda begynnarn, att dermed befatta sig, han säger; „Obstat nimirum exiguissima earum conformatio, in individuis exsiccatis corrugatio, & facta sub dissectione mutilatio, unde in errores semper inducantur Observatores necesse est." Wore Förf:s påstående grundadt, skulle wi ännu icke ägt så klassiska werk öfwer den första Flocken, som dem wi nu werkligen äga af Paykull och Gyllenhal. Men sedan deße med sina efterdömen wisat hwad snille förenadt med mod och ihärdighet förmår; borde man hellre, om man saknar dessa egenskaper, lemna denna bana, än att ännu mer öka swårigheterna för undersökningen af de andra Flockarna med ett onödigt bekymmer, och så föga wigtiga Slägtmärken, som dem Förf. af närwarande afhandling lemnar oß. Wi skola det oaktadt förr eller senare få de andra Flockarne äfwen efter deßa mönster utarbetade. Man kan wäl anföra flera kroppsdelar i slägtmärket; men något måste wara wäsentligt, hwilket icke får saknas; annars skall den, som icke äger munt-

der Betrachtung der Freßwerkzeuge, und die besten Systeme die Pflanzen aus der Betrachtung der ZeugungsTheile hervorgegangen. Wenn man den Grund dieser Erscheinung aufsucht, so möchte man Folgendes dafürhalten: Bei den Thieren ist das Individuum bedeutender und wichtiger, als bei den Pflanzen, wo es nur der Art wegen da zu sein scheint. Das Thier ist durch seinen freien Willen selbstständig und dadurch bedeutend: die Pflanze hat keine Willkühr: sie wirkt nur nach einem organisirten Mechanismus, ist untergeordnet, nie selbstständig, gilt nur in der Menge als Einheit, und ist also nur als Theil der Art bedeutend. Da die Ernährung Erhaltung des Individuums ist, und die Fortpflanzung Erhaltung der Art, so ist es zweckmäßig, daß bei den Thieren die Theile, welche auf die Ernährung Bezug haben, die Freßwerkzeuge, bei den Pflanzen die Theile welche auf die Fortpflanzung abzwecken, wichtiger sind, und also in der Anzahl der Gattungsmerkmale eine hervorstechende Rolle spielen." Illigers Terminologie, företalet sid. 42.

Digitized by Google

lig underwisning eller tillgång till wäl rangerade samlingar alltid samla liksom i ett chaos och Systemerna skola äfwen alltid, då de grundas på olika principer, sins emellan wisa olika utslag, hwilket för begynnaren gör det största hinder. Wi kunna icke göra ett med Förf då han påstår den systematiska uppställningens egentliga ändamål wara, att på lättaste sättet åstadkomma arternas igenkännande.*)

I stället bör efter wårt begrepp arternas igenkännande grunda sig hufwudsakligen på Artkännemärket (diagnosis) och beskrifningar (descriptiones), hwilkas författande bör låtas af Systemet, som är liksom ett skelet för Naturens kännedom, och lika så litet beror af godtycke att sammanställa, som det i wår kropp. Det beror således utan twifwel på att angifwa de delar efter hwilka naturliga afdelningar uppställas, då Naturens kännedom skall befordras. Eller med andra ord: wi föredraga ett naturligt System framför ett artificielt; om det ock skulle wara swårare att uppfinna, skall det engång funnet alltid blifwa säkrare och lätta Naturens kännedom. Rec. tror sig hafwa wisat att twertemot Hr F:s påstående, Mundelarne icke äro tjenlige till skiljemärke för Flockarna, hwilka böra efter Linnés method kännas utaf wingarnas antal och beskaffenhet; nu följer således, att wisa origtigheten af Förf:s påstående, att de äro af ringa wärde wid Slägtens bildande sid. 1: „Has autem corporis partes, ad constructionem Generum minoris esse pretii, jure meritoque contendimus." Här ödagalägger Förf., att han icke öfwerwägat wigten af deßa delar; eller, att han icke erkänner olika medel för olika ändamål. Naturen synes dock hafwa följt denna lag; ty Mundelarnas olika form wittnar alltid om deras olika bruk; och deras beständiga tillwaro, fasta och bestämda eller oföränderliga skapnad gör dem tjenligare än någon annan del, att upptagas i första rummet, som Slägtmärke. Men följer man icke strängt denna grund för Systemet, skola ofta föremål sammanställas, som äga blott en skenbar habitus gemensam, men skilja sig i det wäsentliga och då detta händt, torde det wara orsaken, hwarföre Förf. så helt och hållet förkastar dem. Förf. wisar än tydligare sin owilja mot Systemet, då han fortfar: „Structura quoque & connexio organorum oris adeo sane multiplex, ut facta adcuratissima observatione, exinde potius quærerentur notæ specierum quam generum." Häruti går Förf. för långt och just det exempel han följande sida anfört (nemligen Ichneumon Linné), skall tjena Rec. att wisa huru han förhastat sig.

Ett Schema (T. 2), som bifogas öfwer denna Familj, hwilken utgör Linnés flesta Ichneumones och innefattar mellan fem och sex hundrade, Swenska arter, wisar huru efter Mundelarna o. s. v. öfwer trettie Slägten kunna bildas. Och då deßa Slägten blifwa fullkomligt naturliga, det will säga äfwen genom yttre kännemärken och lefnadssättet egna och skilda från de andra, så måste man antaga dem liksom Bislägters afdelningar efter Kirbys undersökningar, redan länge af godkända Författare blifwit ansedde, som naturliga Slägten. Skulle Förf. inwända, att flere af de nya Slägten kunde stå som afdelningar qwar under de gamla: swaras (emedan det gifwes redan en mängd afdelningar och underafdelningar), med Förf:s egna ord (sid. 13): „Inde magna subdivisionum copia, quæ facile confundit." m. m.

*) Kongl. Wettensk. Akad. Handl. för 109 förra nämde år.

Digitized by Google

Den som eftersinnar huru widsträckt werkningskrets i Naturens stora hushållning åt deßa Gaddfly är anwist, då de måste moderera hela Insekt-skaran, för att bibehålla jemwigten, att icke de wäxtätande taga öfwerhanden och förstöra nyttiga wäxter, som de hafwa fått till sin spis; anser det ännu möjligt, att till och med slägten kunde wara ännu obekanta, helst många skola kläckas af de sällsyntaste Skråpukar, eller Fjäril-larver, äfwen som inom dem af andra Ordningar, och han förwånas icke af det stora antal, som han här finner; ty han wet att inom samma art ofta halfwa tjoget Balgsteklar finna på mångfaldigt sätt sin föda. Somlige lefwa i samhälle; andra ensamme; en del undergå sin förwandling inom sjelfwa de Fjällwingades ägg, andre framkrypa ur skråpukar, ännu som larver och göra sig en egen holk, andre åter kläckas inom Fjäril-larvens hud, som torkat till, sedan det rätta djuret är förstördt; andre lefwa i de nakna pupporna, dem de wid utgående twers afskära wid hufwudändan; andre inom dem, som ligga i holkar, ur hwilka de gå genom sidan, och andre på annat sätt, som Rec will på annat ställe omtala. Då nu mundelarne skola tjena till werktyg wid deßa operationer, måste de wara ganska olika efter det lilla djurets behof.

Då Hr F. klagar öfwer Fabricii och Panzers olika utslag, wid deras undersökning af Mundelarne, har han ganska rätt; men då han yttrar: — „unusquisque de genere quidquam quærens habitum sic dictum sequitur. Eandem viam ipsum Fabricium secutum esse postquam notas cujusdam generis ab uno alterove individuo assumserit verissimum est:" har han sjelf, i det han anklagar Fabricius för wårdslöshet, förswagat sitt bewis mot Systemets duglighet. Nästan på

samma sätt förhåller det sig med Förf:s klagan emot Panzer, som i Critisch. Revis. m. m. sid. 72 och 75 upptagit under Slägten Bassus (Bauchus?) sex arter, hörande till sex Slägten, och under Bracon äfwen sex arter hörande till fem ganska åtskilda Slägten sid. 2: „plures in his adesse species, quæ in structura partium oris valde discrepant." Med detta bewises tillräckligt, att Panzer som är en förträfflig InsektRitare är en slät Systematicus, men intet hwad Hr F. welat bewisa mot Systemets duglighet. Rec. will icke uppehålla sig med, att uppräkna huru man kan få olika utslag i sina undersökningar, om man under samma namn har olika Naturalster t. e. om man utgifwer Hedychrum Rosæ (auctorum) för Linnés Sphex semiaurata med det påstående, att Linné togit miste, då han förde Semiaurata till Sphex m. m., så måste noggranna undersökningar, på deßa distinkta djurs Mundelar gifwa ganska olika utslag.

I fruktan, att wi redan uppehållit oß för länge med sjelfwa inledningen skola wi derför wara så mycket kortare i det följande.

Origtigheten, att göra nya konstord, då gamla äro antagne af de bästa Skriftställare, är redan nämd; wi måste här tillägga, att de åstadkomma en förbistring, då de äro twungne och onaturliga; Sådan är wingens fördelning hos Förf. Wingarna äro oftast afmätta med ogenomskinliga trådar (nervuli), som bilda swå afdelningar, eller hägnader under namn af celler och celluler (areæ l. areolæ). För att göra sig begrepp härom, betraktar man en utsträckt öfwerwinge. På den förekomma 1 Basen, 2 Disken 3 Spetsen: 1 Basen, som begynner wid wingfästet och sträcker sig till de första twernerverne (stundom nära wingmärket), bildar twå, tre eller flera längre celler me-

Digitized by Google

delst radier (nervi radiantes), som till en del fortsättas mot wingens spets och af hwilka de twå första costa och auxiliaris ligga nära hwarandra och sammanflyta i kanten nära wingmärket: 2 Disken, som utgör medlet af wingen innehåller tre cell-rader; den första omgifwes af en från wingmärket utlöpande nerv (recurrens primus), som går mot wingspetsen, och bildar marginal-cellerne eller om bindnerven (från costa till den första återlöpande) saknas, blott marginal-cellen; den andra raden stöter härintill och innesluter af en annan från costalerne utlöpande nerv (recurrens secundus), hwilken dock stundom är afbruten wid sjelfwa början, eller föremad med den tredje radien men sträcker sig oftast till wingkanten bakföre spetsen och bildar Submarginal-cellerne, af dem kallas den mellersta Ocellen, (areola intermedia), isynnerhet då den första är sammanhängande med den tredje radens första eller främre (externa Latr.) som tillika med deß bakre (interna Latr.) stöta mot Basens; mot deßa båda, längre åt spetsen, stöter den fjerde af denna rad, eller den så kallade Spegeln (area specularis): 3 Spetsen wisar tre utåt öppna celler, af hwilka den första (a. apicalis prima) tillika är den fjerde submarginalen; den andra (a. apicalis secunda) ligger utan före Spegeln; och den tredje (a. apicalis tertia) under den samma, utgör wingens bakre hörn. Härmed må jemföras Förf:s förklaring öfwer wingen, fig. 5. och 41.

Sid. 5. Förf. lofwar beskrifning öfwer arterne; måtte han då omarbeta Slägtmärken och begagna sig af godkända författares terminologie!

Sid 6. När underlifwet öfwer hela bredden förenas med mellankroppen heter det hos Förf. Abdomen fessile. Klug har i Berlinska Magazinet i sin Monographie om Lyda bewist, att dett rättare kallas Abdomen connatum.

Familje-benämningar: Tenthredineæ, Cynipseæ, Sphegineæ synas wiserligen wara tyngre än Auctorernes förut antagna Tenthredinetæ, Cynipsera, och Sphegimæ; men om man skall tillåta någon förändring, torde Bembecinæ i stället för Bembecides, icke böra ogillas, Diploleparіæ kallar Förf. Diplolepides, men då kommer Familjen och Slägtet i plural. att heta lika. Om wi antaga Pteromalini, efter Swederi Pteromalus som utgör denna Familj, så äre wi ifrån alle bekymmer; Mellinii och Nomadinæ utbrytne från Crabronites och Apiariæ männ på giltiga grunder?

Kännemärken på Familjerna äro ofullständiga, kanske stundom äfwen oriktiga t. e. Ichneumonides: Antennæ circiter 20 articulatæ. De flesta hafwa öfwer trettie, många ända till och med gifwas några med femtio leder på Antennerne, som är det högsta Rec. känner för denna Flock; men minsta antalet har 16, 18, och 20. Ett märke som så varierar kan aldrig ingå i hufwud-characteren, helst det förekommer till en del liktaligt i andra Familjer.

Sid. 8. sägas Blindögon (stemmata) felа en del könlösa (neutris) Myror. Linné tillägger (Wet. Akad. Hand. 1741.) alla dem han funnit i Swerige Blindögda. Rec. medgifwer att de äro mera otydliga hos de könlösa, men då han icke undersökt dem i deras lefwande tillstånd, håller han sig säkrare wid Linnés auktoritet; ty Linné anförde detta, för att wisa huru Swammerdam hade misstagit sig, då han nekade deßa upphöjda punkter på hullen (vertex) hos könlösa Myror. Detta kunde wara lik-

Digitized by Google

giltigt; men som de af någon blifwit anfedde, som något sinnesorgan hos Insekterna, torde det förtjena att nämnas.

Den som will göra sig den mödan och jemföra antalet af arter på efterstående Schema med det Hr F uppgifwer, lärer med Rec. förena sig i den önskan, att han måtte inhemta litet mera kännedom, om hwad åtminstone Sweriges mellersta del i den wägen innehåller innan de Speciella beskrifningar lemnas i allmänhetens händer.

Den afdelning af Fabricii Hylotoma, som Hr F. efter Latreille kallat Lophyrus, har derföre ett företräde till Fabricii benämning, som deß larver äro barrskogens wärste förstörare, och då deßutom Lophyrus endast passar på hannarne, så kan man anwända Thunbergs nätta och expressiva benämning: Corynis för den afdelningen: Antennis extrorsum crassioribus & exarticulatis.

Sid. 10. Det talrika slägtet, Tenthredo torde efter Mundelarne kunna skiljas och har äfwen af utländningar blifwit delt i flere. Sedan de, hwars antennleder öfwerstiga nie, frånskiljas, återstår med nie leder ett antal af 120 arter funne i Sverige.

För en sådan mängd blef nödigt, att söka afdelningar och underafdelningar, dem Rec. för fyra år sedan lyckades att finna genom uppmärksamhet på marginal- och submarginal-cellerne, räknade från wingmärket, (stigma). Hr F:s delningsgrund är underlifwets färg: men då olika kön (sexus) af samma art (Species) i detta afseende variera, måste man ogilla det.

Slägtet Cephus hör till första familjen enligt Klugs uppgift; men Xiphydria till den andra. Latreille har hoppe i första och Hr F. i den andra lika orätt.

Att förändra Xiphydria till Xiphiura, då det med lika goda skäl deriveras af Ξιφυδριον, som af Ξιφος & Ουρα inser Rec. ingen anledning. (Slutet följer).

Sammandragen Berättelse om Dannemarks Krigsförhållanden till Sverige Från äldre till nuwarande tider. Stockholm 1813. 40 sidd. 8:o.

Det är ej owanligt, att under krigsoroligheter, ärskilliga små skrifter utkomma som skola bereda allmänna sinnesstämningen genom upplysningar i Historien som redan långt förut äro kända, och som derföre snarare torde böra nämnas Påminnelser. Af sådant förhållande är äfwen till en del närwarande occasionsskrift, hwilken som sådan betraktad, är en af de bättre. Den omtalar i korthet krigsförhållanden emellan deßa Riken från Matths Kettilmundssons förmyndar-regering och fortsättes till närwarande tid. Ärskilligt hade wäl förtjent widare utföras; men då sådant skett i de större skrifter, hwarutur närwarande Utdrag är gjordt, så lär der synes wara mindre nödigt. — De 3 sista Bladen innehålla såkallade Bilagor (rättare Noter eller Upplysningar till bekräftande af hwad förut blifwit anförd). Bland deßa förekommer under N:o 5. K. Carl 9:des Utmaningsbref på Duell till K. Christian 4:de i Danmark, samt dennes Swar, begge af år 1611 och som ej gifwa ett så alldeles gynnande utslag för den tidens policering. Men då K. Carl 9:s Bref finnes oftryckt efter en alldeles felaktig afskrift, som på några ställen är alldeles meningslös, så will Rec. här meddela följande samtida Danska Afskrift:

„Wij Carl 9:de medh Gudz naade Swe-

Digitized by Google

rigis, Gottis, Wendis, Finners, Carelers, Lappars i Norlanden, de Cajaners och Esters i Lifflandh Koning, lader Dig Christian d. 4 Koning udi Dannemarck wide, att du hawer giort som ingen erlig eller Christen Koning, at du saa i udrengde willje og uden nogen giwen orsag hafwer brutit og till inted giort det wenlige fridtzfordraget, som udi Stetin för 40 aar siden, diße lofflige Kongeriger, Swerig, Dannemarck og Norge eemellen opretted blew, og er med din Krigsmackt dragen for Woris befestning Callmar, og först intagit Staden, og seden er befestningen dig genom forrederij tilhaande gangen, saasom og Ölandh og Borcholm. Og hawer du medh sadan Ditt fortagande, opweckt ett saadan blodbad, som icke er snart till att stille. Men Oß haabis att Gudh den Aldrehöijeste, som er en rettwis Gudh, han skall saadant ditt fri willje og forsettelig ow rmaad hewe og straffe. Og alldenstund Wij altidh hertill hawe foreslagit dig alle de Christelige middel, som Wij nogensinde hawe kundet optencke till frid og enighed skulle kunde tiene, og du dem altidh hawer udslaget, saa slae Wij dig nu det siste og ytterste middel fore, effter Wij merke du er her sielff personlig tillstede, att du paa det att ydermere bloodh for din skyld icke skall udgyddis, begiwer dig udi egen Perßon, effter de gamle Gotters lofflige brug og sedwane, udi Camp medh Oß, paa sleet marck, med 2 aff dine Krizmend Riddermessige aff Adell, uden argelist, der wille Wij og udi egen Perßon, udi woris blotte kleder, uden noget körritz eller Harnisk, allene med en stormhatt paa hawedet og wor Sidewerie i haanden; Ewen saa kom du for din Perßon emod Oß. De andre 2 som Wij wille hawe medh Oß, skulle baade ware udi deris fulde harnisk, og den

ene hawe 2 pistoler og sin sidewerie hos sigh, og den andre en Musket og en pistol og sin sidewerie hos sig; lad og de 2 som med dig folge, ware lige bewebnet og bewared. Om du det icke giör, saa holde Wij dig for ingen erlig Koning eller Krigsmand att ware. Der rette dig effter. Aff Legeret widh Ryßby den 12 Augusti Anno 1611."

CAROLUS.

Äfwen de andre såkallade Bilagorne äro i flera afseenden läswärde.

— L — DE —

Belmonte och Constanza, eller Enleveringen ur Seraljen. Sångspel i tre Akter, af Bretzner, med musik af Mozart. Öfwersättning. Uppförd på Kongl. Stora Theatern. Stockholm 1814, 72 sidd. 8:o.

Denne är, af de trenne på Kongl. Theatern uppförda Mozartska Operetter, onekligen bäst sammansatt, hwad planen beträffar. Intrigen är annars wanlig. Constanza, en ung Spanjorska, blir af sjöröfarare ryckt ur sin älskares armar och förd till Turkiet, hwarest Selim, Pascha öfwer en turkisk provins, fattar häftig kärlek till henne. Emellertid har hennes älskare, Belmonte, förklädd till byggmästare, ankommit, i ändamål att en seraljen bortföra sin älskarinna. De flyktande upptäckas, och den ädelmodige Selim frigifwer dem. Härwid kan, såsom fel mot sammansättningen, anmärkas, att då Selims tjenare, i det ögonblick enleveringen skall gå för sig, utkomma och warseblifwa den stege, som utanför Blondes (Constanzas kammarsungfrus) fönster är upprest, de deremot icke märka den, som befinnes

Digitized by Google

wid Constanzas. Öfwersättningen är swårläst, och sångstyckena i synnerhet öfwer all beskrifning usla. Sid. 1: „Gif Sällhet utan qwal!" S. s. „Den som fått en skönhet winna." (!!) — Sid. 4. „så'na slokar." Sid. 5. „en så'n skälm." — Sid. 24." Förren lyckad mig swurit du har." Sid. 26. Rosen lik, af ormen giftad, i sin blomning död och grifstad." Sid. 33. „wällust, utan smärta." — M. m. m. Hwad öfwersättare af operetter eller musikpjeser i allmänhet böra märka, är att sångpartierna så öfwersättas, att de ej stå i rak opposition mot musikens anda: en påminnelse, som wäl borde synas öfwerflödig, om ej så många anledningar ty wärr påkallade deß nödwändighet. Närwarande pjes lemnar bland andra en af stor wigt: finalens poetiska och musikaliska slutetakter swärja der rakt emot hwarandra. Denna utslitna sentimentala fras, sid. 72: „Kronors prakt du kan umbära, Då du allas kärlek får," har intet motswarande hos Mozart, som warit wida ifrån, att tänka på en slik platthet, när han componerade den herrliga, fulla och kraftiga slutchören. Rec. har haft tillfälle att se den danska öfwersättningen, hwilken, i alla afseenden bättre än den swenska, icke heller lider af nyß-anmärkta störande disharmoni.

Musiken i denna pjes, den store Mozarts ungdomswerk, är skön. En ljuf och mild ande swäfwar öfwer det hela. Den ännu icke fullständade mästaren röjer sig ofta, såsom t. ex. i ouverturen, hwilken på ett par ställen är något matt och wacklande: men denna uppfattning behåller ej länge interyck hos åskådaren: han fattar det knappt, innan han genomtränges af det friska ungdomliga snillets brusande spel: och Mozart är för honom åter Mozart, hwars minsta gnistor dock förråda den inneboende heligt lågande elden. Qwartetten, som slutar andra akten, är framför allt ypperlig, och duo'n i samma akts 9:de scen spritter af den mest lifliga bacchantiska fantasi.

Hwarföre i öfrigt denna pjes blifwit gifwen efter Trollflöjten och Don Juan, har Rec. swårt att inse, och kan för sin del icke finna annat i detta förhållande, än en något förwänd ordning.

Smärre Skrifter.

Den Lyckliga Promenaden. En Händelse ur Franska RevolutionsHistorien. Stockholm, 1814. 35 sid. 12:o

En under revolutionsraseriet från sin egendom, sin maka och sitt barn fördrifwen Fransk Adelsman, lefwer, i största armod, i Paris och föder sig med att om aftnarne spela luta för de promenerande i Boulogneserparken. En afton har hans musik ingenting inbragt och förtwiflad will han återwända hem, då han möter ett ungt par: en ung, skön Dame wid sin älskares arm. Båda buska hjelpa den olycklige, men som de sakna penningar hos sig, fallar Damen på den utwägen att själf sjunga, accompagnerad af den gamles Luta; på detta sätt winner den olycklige icke allenast en ganska betydlig almosa, utan igenkänner äfwen i den sjungande flickan, sin dotter. Denna, enligt företalet, sanna händelse, utgör ämnet för närwarande berättelse, "första försöket af en ung författarate," och är i temlig lefvig stil och rent språk utfördt. Det tynges blott tywärr, i synnerhet i början, af den sökta betydenheten i långa sentimentala beskrifningar och monologer; en art granlåt som alldeles icke paßar med dylika anekdot-berättelser. Denna genre är bland oß Swenskar, som så mycket annat, föga eller intet bearbetad, och Rec. skulle råda den unge Förf. att utbilda sin talent genom flitigt studium af de gode franska auktorernes och den Berlinska Professorn Engels arbeten i denna art.

Digitized by Google

Swenſk

Literatur-Tidning.

N:o 10. Lördagen den 11 Mars 1815.

Recenſioner:

Specimen novam Hymenoptera diſponendi Methodum exhibens, Præſide *Carolo Fr. Fallén.* Lund 1813. 42 ſidd. 4:o med 1 Tabell.

(Slut från N:o 9).

Föga wigtiga ſynas de märken eller kännetecken (notæ) wara hwarigenom Förf. ſkiljer Ichneumon från deß närſlägtade ſid. 14: „Differt Ichneumon ab Alomya & Crypto: metathorace cancellato; a Pimpla: abdomine petiolato, dorſo æquali, ut & areola 5gona: ab Ophione, ejusque affinibus; abdomine non falcato &c., a Bracone: numero arearum coſtalium trino &c.

Sid. 15. Jemföt man Crypti kännemärke härmed; iſynnerhet den förklaring Förf. gör: „Metathorax l. retuſus l. teres & æqualis: ſtria interdum una vel altera transverſa, at longitudinali nulla, (!!) ita ut nulli exſtent cancelli diſtinctiores;“ kan man redan lätt öfwertyga ſig om ſanningen af Ret:s påſtående; än mer, om man undersöker föremålen i naturen: man finner deßa upphöjda och korſande linier icke allenaſt hos Ichneumon, Cryptus och flere i denna familj, utan hos näſtan alla bland Borrare (Terebrantia). Hr F. anför ſjelf under Baſſus och Tryphon ſådana kännetecken. Det ſom likwäl mest frapperar, är en öfweraſk rådande obeſtämdhet t. ex. ſid. 16 Pimpla: metathorace vix cancellato, abdomine vix petiolato (dock ſtår den här under hans Petioliventres). Baſſus: metathorax l. ſcaber & cancellatus, l. lævis & æqualis; Tryphon: abdomine aut ſeſſili, (dock under Petioliventres) aut ſubpetiolato. Sid. 18 Bracon: Abdomen l. ſeſſile l. petiolatum, och ſå i de öfriga.

Att äfwen mer öfe ordens och ſlaktighetens mäſte namn utan behof ändras. Sedan Fabricius och Latreille näſtan wid ſamma tid inrättat ett ſlägte, hwilket den förre kallade Bracon, den ſenare Vipio; och ſedan Latreille antagit Fabricii benämning med änſkan, att om ſlägtet på grander ännu måſte delas, må namnet Vipio behållas för dem; ſå kommer Hr F. och med Bracon ſam-

Digitized by Google

manslär ännu twå andra mycket distinkta slägten (Agathis & Alysia) och kästar utan all grund namnet Vipio till ett fjerde, som Latreille ganska expressivt kallat Microgaster. Äfwen om detta slägte heter det: Abdomen fessile, ehuru det skall igenfinnas under Petioliventres.

Sid. 20. Första raden står: — Chelonus Fabr. Sp. Sv. 6; in his Ichn. oculator Linn., läs Chelonus Panz Sp. Sv. —; in his Ichn. oculator Fabr.; Cynips inanita Linn. Rec. wille anse, som tryckfel samma sida: Ichn. polycerator Linn.; ty han är nödsakad bekänna, att han icke wet hwarest Linné beskrifwit detta högst sällsynta Insekt. Sista raden: „at insertio abdominis forsitan alia & a Foenis diversa?" går alldeles bort. Den som twiflar på Latr:s grund, att föra den hit, kan i Hr Landskamrer Ljunghs rika samling med egna ögon öfwertyga sig, att den hörer hit.

Då Hr F. anfört detta Indiska Gaddfly, borde man icke sakna så högst märkwärdiga, som Stephanus, och Aulacus, isynnerhet då de äro Swenska, i en methodisk uppställning af Swenska Gaddfly. Hyptia borde äfwen här, för att wara consequent, anföras, fast den är ännu icke funnen i Swerige.

Sid. 21. Sagaris heter hos Latreille Ibalia, hwilken benämning äfwen Illiger antagit.

Sid. 23 Förf. har handlat orätt, då han, som han sjelf bekänner sig af Hr Dalman warit underrättad, att Pteromalus scutellatus Swederi m. fl. utgjorde Encyrtus hos Latreille, icke har behållit uppfinnarens påsatta namn för det uppfunna slägtet; isynnerhet, som Latreille bibehållit Pteromalus för dem, som äro de flesta genom likhet förenade, att utgöra Swederi Pteromalus; såsom subulatus, bicolor, auratus m. fl. Rec. will här tillägga några små anmärkningar wid det förra i stället för att fortfara med granskningen af det följande i Hr F:s afhandling.

Sid. 7. På hwilka skäl utesluter Hr F. Familjen Masarides från rättigheten, att utgöra en egen närmast Vespariæ stående, såsom Latr. ex autopsia statuerat? Och hwarföre förenas den med Apiariæ?

Sid. 8 står: Mandibula, läs Mandibulæ.

Sid. 14. Förf. yttrar: „Cauda feminarum brevis; stylo sæpissime haud exserto. Inde quoque accidit, ut mares nisi nuper capti a feminis difficile distingvantur. &c." I detta slägte äro de undre bukringarna (segmenta abdominalia) ganska tydligt flere hos hannar än hos honor, eller rättare de twå sista äro öppna för äggledaren (oviductus) hos honorne. Deßutom anmärker Förf. rigtigt, att hannar ofta sakna den hwita ringen på antennerna, men äga deremot denna färg på framsidan af hufwudet, (facies frons F.?) der honorne merendels äro swarte. Parenth. näst den sista raden går bort; ty Stephanus coronatus Panz. hörer till Euaniales.

Sid. 15. Cryptus: „abdomen in maribus, quantum nobis cognitum est, valde angustius & longius quam in feminis, ideoque ab Ichneumonibus vix discerni possunt Mares Cryptorum;" urskiljer Rec. lätt medelst kindbogarna (mandibulæ). Utsagan om de winglösa: — ad genus novum & diversum rectius referendas, sätter oß i förundran, huru de då fått stå qwar under Cryptus, der dock Rec. tror de alltid böra stå, ty i det wäsentliga äro de lika.

Sid. 16. Förekomma under Bassus twenne ganska åtskilda föremål, nemligen: Xorides irrigator och Bassus lætatorius Panz.

Digitized by Google

som i så hög grad äro åtskilda, som Lejonet och Räfwen. Besianar Hr F., att just Latreille, om hwilken han säger (sid. 13): Plerasque Ichneumonicum species in unico Ichneumone genere introduxit Latreille, hor inrättat slägtet Xorides; så blir mißtaget så mycket mer påtagligt.

De Läsare, som icke hafwa Hr F:s afhandling torde icke räkna det för någon otjenst, då wi här anföra deß allmänna indelning i den affigt, att de må sättas i stånd, att dels dermed jemföra Rec:s partiella öfwersigt, som wi sökt uttrycka genom de ere bifogade Schematiske Tabeller, och dels, genom en anställd noggran jemförelse mellan kännetecken för hwarje Hr F:s afdelning, finna rätta halten af Systemet och de nu derwid gjorda anmärkningar.

„Sectio I. Abdomen sessile, thoraci late adhærens. Sessiliventres.

(Alæ inferæ vel areis discoidalibus vel saltim area costali ultima integra instructæ.)

Fam. 1. Tenthredineæ Abdomen subdepressum, apice obtusum.

Fam. 2. Uroceratæ Abdomen cylindricum, apice acutum.

Sectio II. Abdomen ope petioli thoraci adfixum. Petioliventres.

(Alæ inferæ areis discoidalibus & area costali ultima integra destitutæ.)

Divisio 1. Pedes vel nudiusculi vel parum spinulosi.

(Oculi integri).

A. Antennæ extensæ.

* Area alarum specularis sæpe adest.

Fam. 3. Ichneumonides Antennæ circiter 20-articulatæ.

** Area alarum specularis semper deest.

Fam. 4. Evaniales Abdomen sub scutello insertum.

Fam. 5. Cynipseæ Abdomen metathoraci adfixum. Antenne circiter 15-articulatæ.

(Psilus & Codrus in Fam. 8. exstant.)

B. Antennæ fractæ.

Fam. 6. Diplolepides Antennæ validæ, brevisculæ. Abdomen subtriquetrum. (Areæ in alis nullæ.)

Fam. 7. Chrysidides Alarum areæ discoidales fat distinctæ.

Fam. 8. Psilotes Antennæ subfractæ, longiusculæ. Abdomen ovatum, utrinque convexum. Areæ in alis vix ullæ.

Divisio 2. Pedes vel spinosi vel hirti, seu villosi spinulosique.

A. Antennæ setaceæ, longiusculæ, extensæ.

(Oculi integri).

* Areola intermedia alarum gemina.

Fam. 9. Sphegineæ Pedes elongati: tarsis distincte spinosis.

Fam. 10. Mellinii Pedes breviusculi: tarsis submuticis.

** Areola intermedia alarum simplex s. nulla.

Fam. 11. Crabronites.

B. Antennæ validæ, breviusculæ, sæpius fractæ.

α. Corpus semper alatum.

* Oculi integri.

Fam. 12. Nomadinæ Pedes subvillosi. Scutellum callosotuberculatum.

Fam. 13. Apiariæ Pedes sæpe hirsuti. Scutellum simplex.

Fam. 14. Bembicinæ Pedes distincte spinosi.

** Oculi excisi.

Fam. 15. Vespariæ Pedes submutici.

Fam. 16. Scolietæ Pedes hirsuti spinosique.

β. Corpus interdum apterum.

Fam. 17. Mutillariæ Petiolus abdominis muticus. (Area alarum specularis adest).

(Crypti apteri in Fam. 5 exstant.)

Fam. 18. Formicariæ Petiolus abdominis vel squamosus vel nodosus. (Area alarum specularis deest.")

Digitized by Google

Att föra tredje Familien till andra Sectionen motsäger lefnadssättet; men som det nu får saknas Sectionernas Filiemärke.

63	Eriophius. L.	12
64	Cleonymus. L.	6
65	Toryma. M.	4
66	Perilampus. L.	—
67	Pteromalus. Gyr	40
68	Encyrtus. L.	13
69	Spalangia. L.	0
70	Platygaster. L.	0
71	Scelio. L.	0
72	Teleas. L.	4
73		5
74		37

TECKNENS BETTDELSE:

Dn Dalman.
F. Fabricius.
Fall. Fallén.
Geoff. Geoffroy.
Illig. Illiger.
Jur. Jurine.
L. Latreille.
Linn. Linné.
M. Marklin.
Pz. Panzer.
Scop. Scopoli.
Sw. Swederus.
Th. Thunberg.

Digitized by Google

TAB. I

Tabula synoptica Hymenopterorum, Tribum I:am in Sectiones & Familias distribuens.

- TEREBRANTIA
  - Sectio I:a PHYTIPHAGA
    - abd. connat.
      - Familia Prima: *Tenthredinetæ*
      - Familia Secunda: *Urocerata*
    - abd. petiol.
      - Familia Tertia: *Cynipsera*
  - Sectio II:a PUPUPHAGA
    - abd. scutello infixum
      - Familia Qvarta: *Euaniales*
    - abd. metath. infixum
      - Familia Qvinta: *Ichneumonides*

Genera.	Num. Spec.	Patria.	Enter.
1 Cimbex. F.	12	4	
2 Corynis. Th.	11	10	
3 Hylotoma. F.	12		
4 Decatoma. M.	3	1	
5 Diascepsis. M.	5		
6 Tenthredo. Lin.	120	15 etc.	
7 Lyda. F.	14	9	
8 Tarpa. F.	—	2	
9 Cephus. F.	2		
10 Xiphydria. F.	5		
11 Sirex. L.	5		
12 Oryssus. F.	1		
13 Ibalia. Latr.	1		
14 Cynips. Lin.	24		
15 Anacharis. Dn.	4		
16 Figites. Latr.	5		
17 Eucharis. Latr.	—	4	
18 Foenus. F.	5		
19 Pelecinus. F.	—	1	
20 Euania. F.	1	1	
21 Hyptia. Illig.	—	1	
22 Stephanus. Jur.	1		
23 Aulacus. Jur.	1		
24 Porizon. Fall.	15		
25 Hybrizon. Fall.	1		
26 Bracon. F.	18		
27 Sphoeropyx. Illig.	—	1	
28 Microgaster. Latr.	12		
29 Agathis. Latr.	6		
30 Phenax. M.	11		
31 Xorides. Latr.	4	1	
32 Philotechnus. M.	2		
33 Ichnobatas. M.	4		
34 Alomya. Panz.	1		
35 Pachymerus. M.	15		
36 Peltastes. Illig.	2		
37 Ichneumon. L.	90		
38 Ophiomalus. M.	9		
39 Pentoplanes. M.	4		
40 Banchus. F.	5		
41 Colax. M.	6		
42 Ophion. F.	8		
43 Perdes. M.	18		
44 Phlobius. M.	3		
45 Cryptus. F.	130		
46 Xestus. M.	7		
47 Pimpla. F.	57		
48 Tryphon. F.	150		
49 Monacmus. M.	1		
50 Basius. F.	11		
51 Amerogaster. M.	7		
52 Sigalphus. Latr.	9		
53 Joppa. F.	—		
54 Phlyarus. M.	4		
55 Enchrobius. M.	80		

Digitized by Google

TAB. II.

Tabula synoptica Ichneumonidum Secundum Palpos in Phalanges distribuens.

- **Ph. Ia Palpi** (labiales 3, maxillares 4) — articulati. Mandibulæ bidentatæ, — — → Porizon. Hybrizon.
- **Ph. IIa Palpi** (labiales 3, maxillares 5) — articulati. Mandibulæ
  - subarcuatæ bidentatæ — → Bracon.
  - falcatæ bidentatæ — — → Sphœropyx. Microgaster.
- **Ph. IIIa Palpi** (labiales 4, maxillares 5) — artis. Mandibulæ
  - falcatæ bidentatæ — — → Agathis. Phenax.
  - arcuatæ
    - unidentatæ — — → Xorides. Philotechnus.
    - bidentatæ
      - dente breviore
        - superiore → Ichnobates. Alomya.
        - inferiore → Pachymerus. Peltastes. Ichneumon. Ophiomalus. Pantoplanes. Banchus. Colax.
      - dentibus subæqualibus → Ophion. Peodes. Philobius. Cryptus. Xestus. Pimpla. Tryphon. Monacmus.
    - tridentatæ — — → Basius.
- **Ph. IVa Palpi** (labiales 4, maxillares 6) — articulati. Mandibulæ arcuatæ
  - bidentatæ — → Amerogaster. Joppa. Sigalphus. Phlyarus. Enchrobius.
  - tridentatæ — → Cechenus. Alysia.
- **Ph. Va Palpi** (labiales 5, maxillares 6) — articulati. Mandibulæ — — breves obtusæ — — → Salius.

Digitized by Google

TAB. III.

Tab. synoptica Hymenopterorum Cimbicum in divisiones distribuens.

DIVIS. I. femoribus muticis & antennis ante clavam:

- 5- articulatis; clava:
  - non articulata
    - 1 connata ♂ ♀ Schrank
    - 2 femorata ♂♀ Linn.
    - b) triſtis ♀ F.
    - c) ſulvarum ♂♀ F.
    - d) lutea ♀ Linn.
  - biarticulata
    - 3 marginata ♀ Scop.
- 4- articulatis; clava:
  - non articulata
    - 4 amerinæ ♂♀ Linn.
    - 5 læta ♂ ♀ F.
    - 6 obſcura ♂ ♀ F.
  - biarticulata
    - 7 falciata ♂ ♀ Linn.
  - triarticulata
    - 8 Paykullii ♂ ♀ M.
    - 9 nitens ♂ ♀ Linn.
    - 10 americana Linn.

DIVIS. II. femoribus dentatis
- 11 Vitellinæ ♂♀ Linn.
- 12 Lupina ♂ ♀ M.
- 13 Lucorum ♂♀ Linn.
- 14 Urſina ♂ ♀ M.
- var. b. ♂ ♀

Digitized by Google

Sid. 17. Peltestes: „vivendi ratio haud rite cognita." Genom Doct. Prytz noggranna observationer har Rec. sig bekant, att de lefwa på samma sätt, som Ichneumon, Ophiomalus, m. fl. ensamme i de Fjellwingades nakna puppor, ur hwilka sedan hufwudändan är twers afskuren Gaddflyet kommer fullwäxt.

Tabelln, som åtföljer afhandlingen, ritad af O. Swarz, är i fägring och naghet, så fullkomlig, att Rec. tror ingens önskan wara ouppfylld i detta afseende, men wäl i afseende på fullständighet, som dock lätt kan hjelpas.

Skulle Rec. anföra allt, hwaruti han tänker olika med Förf., fruktar han, att trötta Läsaren. Finner Förf. något af det anförda grundadt, hoppas Rec. att antingen muntligen eller skriftligen så meddela sina anmärkningar, om derigenom werkets utgifwande skulle uppskjutas ett eller annat år, böra wetenskapens wänner trösta sig; ty winsten skall blifwa deras.

M — —

N:o I. Den wackra Aftonen, eller De giftsjuka Fruntimren; Försök till Swenskt Lustspel i Fem Öpningar. Malmö 1813, 157 sidd. 8:o.

N:o II. Det höga Spanmålspriset, eller Den Dumma Egennyttan; Försök till Swenskt Lustspel i Fyra Öpningar. Malmö 1813, 128 sidd. 8:o.

N:o III.) Smaken öker Begäret, eller Brännwins-Förbudet, Lustspel i Twå Öpningar. Lund 1813. 78 sidd. 8:o.

Det sistnämda stycket kallar Förf. ett dramatiskt brännwinswerk. Rec. tror sig kunna föreslå en rigtigare benämning på alla tre werken, hwilka röja samma författare och genomtyngas af samma spanmåls- och brännwinsanda. Han will neml. kalla dem: Försök till Brännwins-Dramatik, emedan han omöjligen kan föreställa sig, att de äro sammankluddade af någon annan, än en halfrusig man, hwilken hade endast jemt så mycken reda på sig, som fordras för att hålla i pennan och skrifwa en temligen läslig stil. Rec. anser det wara synd, att smutsa en Literatur-Tidning med exempel på denna mannens brännwins-inspiration: men som han wäl måste öfwertyga läsaren, att hans recensoriska dom är rättwis, må följande meddelas: (N:o II, sid. 86 o. f) „Von Roggen, (Capiten och Herre till Winsta): Hwar hästmarknad i Fastan skall den sluga gumman till staden, för att se hästen i munnen och oxen på ryggen, bärandes alltid målbandet i handen. Kornstedt, ni har wäl någon gång råkat henne, armbogande sig fram på torget, med sina söndagskläder på, liksom på visite, hwilka der så en tillsats af häst- och oxhår, så att wid första påseende synes couleuren wara en blandning af hwitt, rödt, gult och blackigt. Nå min käre Kornstedt! deße karlar: Rombastus i Skinnareby, Inspektor Hwetax i Swarthult, Fabrikör Kornstubb i Gäßby, Faktor Räcktunaus i Protdug och den sluga gumman i Ölser, äro ju stora hushållare." — Såsom man sagt om Författaren till Uno von Trasenberg och Ottar Tralling, måste man äfwen rättwist säga om denne Författare: att han wetkligen skapat sin genre. Men det är skam för den goda smaken, att man ännu nödgas mera, än blott i lustigt mod förlöjliga sådana skapare.

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 11. Fredagen den 17 Mars 1815.

Recensioner:

Försök till utweckling af Grunderna för Swenska Regerings-sättet. Stockh. 1812. 111 sidd. 8:o. — med följande motto:

Hwem är den Frie? Den, som njutningen förstår
Utaf det samhälls-skick hans röst bereda får;
Som sätter, ej af sken och lyftnader bedragen,
Sitt hela sjelfbestånd i lydnaden åt lagen;
Och som, i werkning ställd på politikens brant,
Af is för nåd och hot, af eld för rätt och sant,
Står mot — då anarchin, då despotismen ljungar —
Med lagen till ägid: Folkledare och Kungar.
Silwerstolpe.

Detta arbete består af trenne delar. Uti Inledningen, sid. 1—16, bestämmer Förf. willkoren för samhälls-föreningen och de hufwudsakliga stadganden i samhälls-contraktet; sid. 17—85 undersöker han om dessa willkor och dessa stadganden igenfinnas i swenska constitutionen; uti Beslutet, sid. 86—111, ger han en teckning af swenska constitutionens öden, under den tid han sjelf dertill warit åsyna wittne, eller ifrån 1772; uppställer deremot en tafla af Frankrikes öden ifrån 1789 — för att göra påtagligt hwarthän alltid despotismen och alltid anarchien föra; — upptar sluteligen och beswarar de anmärkningar emot swenska constitutionen, som synts honom förtjena en allwarlig uppmärksamhet.

Nit för det goda och opartiskhet utmärka Förf. till denna bok. Rec. önskar att den måtte läsas, åtminstone af hwarje Riksdagsman. Han tror att den kan läsas med nytta, ehuru han mot twenne uti inledningen förekommande ideer har några anmärkningar att göra.

„Första ändamålet för all samhälls-förening, säger Förf. sid. 1, är att låta upphöra det enkla naturtillståndet, der den physiska styrkan ensam råder, för att i deß ställe införa ett öfwerenskommelse-tillstånd, som medelst en moralisk styrka, kan försäkra alla om ett lika hägn."

Läsaren torde lätt inse, att Förf. hörer till de Philosopher, som anse menniskans naturtillstånd wara wargens och tigerns, ett tillstånd, hwarur hon genom upplysarens bemö-

Digitized by Google

Sid. 17. Peltestes: „vivendi ratio haud rite cognita." Genom Doct. Prytz noggranna observationer har Rec. sig bekant, att de lefwa på samma sätt, som Ichneumon, Ophiomalus, m. fl. ensamme i de Fjellwingades nakna puppor, ur hwilka sedan hufwudändan är twers afskuren Gaddflyet kommer fullwäxt.

Tabelln, som åtföljer afhandlingen, ritad af O. Swarz, är i fägring och noghet, så fullkomlig, att Rec. tror ingens önskan wara ouppfylld i detta afseende, men wäl i afseende på fullständighet, som dock lätt kan hjelpas.

Skulle Rec. anföra allt, hwaruti han tänker olika med Förf., fruktar han, att trötta Läsaren. Finner Förf. något af det anförda grundadt, hoppas Rec. att antingen muntligen eller skriftligen så meddela sina anmärkningar, om derigenom werkets utgifwande skulle uppskjutas ett eller annat år, böra wetenskapens wänner trösta sig; ty winsten skall blifwa deras.

x — —

N:o I. Den wackra Aftonen, eller De giftsjuka Fruntimren; Försök till Swenskt Lustspel i Fem Öpningar. Malmö 1813, 157 sidd. 8:o.

N:o II. Det höga Spanmålspriset, eller Den Dumma Egennyttan; Försök till Swenskt Lustspel i Fyra Öpningar. Malmö 1813, 128 sidd. 8:o.

N:o III. Smaken öker Begäret, eller Brännwins-Förbudet, Lustspel i Twå Öpningar. Lund 1813. 78 sidd. 8:o.

Det sistnämda stycket kallar Förf. ett dramatiskt brännwinswerk. Rec. tror sig kunna föreslå en rigtigare benämning på alla tre werken, hwilka röja samma författare och genomtyngas af samma spanmåls- och brännwinsanda. Han will neml. kalla dem: Försök till Brännwins-Dramatik, emedan han omöjligen kan föreställa sig, att de äro sammankluddade af någon annan, än en halfrusig man, hwilken hade endast jemt så mycken reda på sig, som fordras för att hålla i pennan och skrifwa en temligen läslig stil. Rec. anser det wara synd, att smutsa en Literatur-Tidning med exempel på denna mannens brännwins-inspiration: men som han wäl måste öfwertyga läsaren, att hans recensoriska dom är rättwis, må följande meddelas: (N:o II, sid. 86 o. f) „Von Roggen, (Capiten och Herre till Winsta): Hwar hästmarknad i Fastan skall den sluga gumman till staden, för att se hästen i munnen och oxen på ryggen, bärandes alltid målbandet i handen. Kornstedt, ni har wäl någon gång råkat henne, armbogande sig fram på torget, med sina söndagskläder på, liksom på visite, hwilka der så en tillsats af häst- och oxhår, så att wid första påseende synes couleuren wara en blandning af hwitt, rödt, gult och blackigt. Nå min käre Kornstedt! deße karlar: Rombastus i Skinnareby, Inspektor Hwetax i Swarthult, Fabrikör Kornstubb i Gäßby, Faktor Räcktunaus i Protdug och den sluga gumman i Ölser, äro ju stora hushållare." — Såsom man sagt om Författaren till Uno von Trasenberg och Ottar Tralling, måste man äfwen rättwist säga om denne Författare: att han wetkligen skapat sin genre. Men det är skam för den goda smaken, att man ännu nödgas mera, än blott i lustigt mod förlöjliga sådana skapare.

Digitized by Google

Swensk Literatur-Tidning.

N:o 11. Fredagen den 17 Mars 1815.

Recensioner:

Försök till utweckling af Grunderna för Swenska Regerings-sättet. Stockh. 1812. 111 sidd. 8:o. — med följande motto:

Hwem är den Frie? Den, som njutningen förstår
Utaf det samhälls-skick hans röst bereda får;
Som sätter, ej af sken och lyfnader bedragen,
Sitt hela sjelfbestånd i lydnaden åt lagen;
Och som, i werkning ställd på politikens brant,
Af is för nåd och hot, af eld för rätt och sant,
Står mot — då anarchin, då despotismen ljungar —
Med lagen till ägid: Folkledare och Kungar.
Silwerstolpe.

Detta arbete består af trenne delar. Uti Inledningen, sid. 1—16, bestämmer Förf. willkoren för samhälls-föreningen och de hufwudsakliga stadganden i samhälls-contraktet; sid. 17—85 undersöker han om dessa willkor och dessa stadganden igenfinnas i swenska constitutionen; uti Beslutet, sid. 86—111, ger han en teckning af swenska constitutionens öden, under den tid han sjelf dertill warit åsyna wittne, eller ifrån 1772; uppställer deremot en tafla af Frankrikes öden ifrån 1789 — för att göra påtagligt hwarthän alltid despotismen och alltid anarchien föra; — upptar slutligen och beswarar de anmärkningar emot swenska constitutionen, som synts honom förtjena en allwarlig uppmärksamhet.

Nit för det goda och opartiskhet utmärka Förf. till denna bok. Rec. önskar att den måtte läsas, åtminstone af hwarje Riksdagsman. Han tror att den kan läsas med nytta, ehuru han mot twenne uti inledningen förekommande ideer har några anmärkningar att göra.

„Första ändamålet för all samhälls-förening, säger Förf. sid. 1, är att låta upphöra det enkla naturtillståndet, der den physiska styrkan ensam råder, för att i deß ställe införa ett öfwerenskommelse-tillstånd, som medelst en moralisk styrka, kan försäkra alla om ett lika hägn."

Läsaren torde lätt inse, att Förf. hörer till de Philosopher, som anse menniskans naturtillstånd wara wargens och tigerns, ett tillstånd, hwarur hon genom upplysarens bemö-

Digitized by Google

banden skall öfwerflyttas till tillståndet af en reflekterande menniskas. Enligt denna sats är lagtillståndet ett tillstånd, hwartill menniskan blott sent hinner; till styrka för densamme anför man senare tiders erfarenheter om så kallade wilda folkstammar, dem man dock förmodligen icke kallat wilda, om man bättre känt menniskoslägtets historie.

Rec. räknar sig bland dem, som tro menniskan wara född Menniska och som, om nödwändigt ett förutgående tillstånd skall antagas, heller hänförer henne till klassen af fallna englar än till klassen af tämda tigrar. Enligt denna sats wore laglighets-tillståndet, eller hwad som är alldeles detsamma, subordinations-tillståndet, det tillstånd hwarifrån menniskan utgått. För denna sats talar hela historien. Öfwerallt finner man spår till ett subordonnerande, i begynnelsen under en faderlig ledning, som gaf form åt inbördes förhållandet, när familjen widgade sig, först till stam och sedan till nation. Isynnerhet är detta förhållande synbart hos alla germaniska stammens afkomlingar och således äfwen hos wåra förfäder. Med få undantag, som ingenting bewisa, lefde menniskorna alltid, mågan, subordonnerande under werkställande makten och denna subordonnerande under lagen eller bruket, frukt utaf ideen af en Gud. Yttre och tillfälliga krafter, resultater af nationernas Fatum — hafwa alstrat dessa phenomener af owillkorlighet, som wi kalla enwälde och mångwälde och sjelfswäld. Men deras owaraktiga het bewisar deras onaturlighet.

Resultatet af Förf:s forskningar wisar, att man kan komma till samma mål på olika wägar; och likgiltigt kunde det wara, sedan man kommit till målet, att twista om hwilken wäg warit den rätta, om icke det alltid funnes menniskor och alltid kommer att finnas, som tro sig äga nyttja utaf att rubba det så mödosamt upphunna målet. Ideen af samhälls-contrakt, framställd såsom resultat blott af en tillfällig förwärfwad upplysning, såsom resultat blott af de bästa erfarenheter man hittils kunnat samla, sid. 13, skall alltid till wärde och till auktoritet af mången bestridas; och skäl hämtade af en såkallad än högre upplysning och af såkallade än bättre erfarenheter, skola aldrig tryta: då deremot ideen af samhällslefnad, och således äfwen samhälls-contrakt, framställd såsom ifrån första skapelseminuten wäsentligen tillhörande menniskonaturen och framlysande alltid, ehuru mer eller mindre, under alla de former som tillfälliga krafter twungit samhällen att antaga, wisar sig under skygd af en gudomlig auktoritet och bjudande en religiös wördnad åt enhwar, som känner sig wara född menniska och mer således, än till menniska metamorphoserad tiger, räf eller åsna. I senare fallet kallas med skäl usurpation hwarje afwikelse ifrån principer. I förra fallet heter hwarje afwikelse ifrån *brukets* usurpation, och kan med skäl och så ofta det låter sig göra såsom usurpation bestridas.

Den andra satsen som Rec. anser sig böra motsäga, är Förf:s tanka om allmän opinion, som han upphöjt till rang af fjerde constitutionell kraft. sid. 13. Allmän opinion, säger Förf. är namnet, som utmärker mängdens öfwerwygelse. sid. 3. „God eller elak, säger han, måste alltid en sådan finnas. Om den är elak, och om såsom man lärt inser, det är högst nödigt att den blifwer god, huru skall man gifwa densamma den rigtighet som utgör deß godhet? Genom ett enda medel, genom upplysningen, till sin inflytelse utsträckt ända till den ringaste samhälls-medlem, och oupphörligen sysselsatt att dana, re-

Digitized by Google

na och bewaka allmänna opinionen, derigenom att den framställer det sanna och rättwisa på rigtiga grunder, berigtigar felaktiga begrepp, nedsätter öfwerdrifna anspråk och sämedelst tjenar till ett förekommande medel både mot det ringare antalets ärelystna list och menighetens råa hetta. Men huru lyckas att införa och utbreda upplysningen? — Endast twenne sätt finnas, men begge oundgängligt nödwändiga: det ena preparatist och tjenligt endast för individuerna: det är en formlig odling af förståndet; det andra executivt och det enda lämpliga till maßan af medborgare: det är tankans offentliga yttrande" sid. 3; — „med termen allmän opinion menas dock icke hwarken en fullkomlig enhällighet i samhällsrösterna, hwilken är omöjlig, eller den högljudda ton inom någon wiß ort, eller stad, eller folkklaß, som några så ropande eller skrifwande yttrare understundom wilja utgifwa för allmänhetens." sid. 30 uti noten. Sid. 83 heter den kraft, som är bestämd att utöfwa „en modererande medwerkning" på de egentligen constitutionella krafterna, „för att oupphörligen rigta makternas werkning till det mål som för hwardera särskilt är bestämdt, för allmän anda."

Denna allmänna anda, säges widare, „är en flyktig följd af särskilta omständigheter, men en beständig följd af den fjerde constitutionella kraften, som grundar sig på de twenne medlen, tankans allmängörande och allmänna underwisningen, hwaraf den förra alstrar en allmän opinion och den andra styrer densamma medelst wanan till sundt förstånd, utsträckt till alla medborgareklaßer."

Det will synas Rec., som hade Förf icke gjort sig tydlig reda för sin idée, eller som hade hans patriotism, omißkännelig i hela denna skrift, den [illegible] alstrade önskan att det

engång måtte bli slut på revolutioner inom oß, en inre aning kanhända att benägenhet till nya omstöpningar icke saknas; — den erfarenhet att alla sådana som äga hemliga motiver, till hwilka de icke wåga öppet bekänna sig, äro lättskrämda, förledt honom att försöka, om icke uppställningen af ett spöke skulle kunna afhålla ifrån kitsliga försök, intill deß den goda allmänna opinion hunnit bilda sig, som Förf. wäntar af „upplysningen, till sin inflytelse utsträckt ända till den ringaste samhälls-medlem" sid. 3 — „denna allmänna opinion eller denna den stora pluraliteten af tankesätten i ett land, utgörande en ton, hwilken resten af tankesätten icke ostraffadt trotsar." sid. 30 i noten.

Rec., som lika upprigtigt som Förf. önskar att man måtte förbliswa wid hwad som är, skulle draga i betänkande att motwerka honom i sin wälmenta afsigt, om icke han wore öfwertygad, att den förwäntade allmänna upplysningen är en chimer och om han icke af historien kände, att mängdens såkallade öfwertygelse, tankesätt, ton, prat, aldrig ännu förfärat någon som fattat beslutet att gå öfwer Rubicon, och detta af det helt enkla skälet, att mängden får och icke kan så såsom mängd yttra sig och än mindre handla.

I England, der det är alla medborgare tillåtet, att dels till Konungen, dels till Parlamentet inkomma med petitioner, der kan en framställd önskan få wigten af en allmän önskan, och der kan man få weta hwad som är allmän opinion. Hos oß, der blott mängdens ombud äga rättighet att tala, kan man blott gißa till allmänna tonen och man kan nästan taga för afgjordt, att ju mera högljudd ton, en ropande eller skrifwande yttrare antar, deß mindre är han allmänna tonens tolk.

Digitized by Google

banden skall öfwerskyttas till tillståndet af en reflekterande menniskas. Enligt denna sats är lagtillståndet ett tillstånd, hwartill menniskan blott sent hinner; till styrka för densamme anförer man senare tiders erfarenheter om så kallade wilda folkstammar, dem man dock förmodligen icke kallat wilda, om man bättre känt menniskoslägrets historia.

Rec. räknar sig bland dem, som tro menniskan wara född Menniska och som, om nödwändigt ett förutgående tillstånd skall antagas, heller hänförer henne till klassen af fallna englar än till klassen af tämda tigrar. Enligt denna sats wore laglighets-tillståndet, eller hwad som är alldeles detsamma, subordinations-tillståndet, det tillstånd hwarifrån menniskan utgått. För denna sats talar hela historien. Öfweralt finner man spår till ett subordonnerande, i begynnelsen under en faderlig ledning, som gaf form åt inbördes förhållandet, när familjen widgade sig, först till stam och sedan till nation. Isynnerhet är detta förhållande synbart hos alle germaniska stammens afkomlingar och således äfwen hos wåra förfäder. Med få undantag, som ingenting bewisa, lefde menniskorna alltid, mässan, subordonnerande under werkställande makten och denna subordonnerande under lagen eller bruket, frukt utaf ideen af en Gud. Yttre och tillfälliga krafter, resultater af nationernas Factum — hafwa alstrat dessa phænomener af owillkorlighet, som wi kalla enwälde och mångwälde och sjelfwälde. Men deras owaraktighet bewisar deras onaturlighet.

Resultatet af Förfs forskningar wisar, att man kan komma till samma mål på olika wägar; och likgiltigt kunde det wara, sedan man kommit till målet, att twista om hwilken wäg warit den rätta, om icke det alltid samnes menniskor och alltid kommer att finnas, som tro sig äga nyttja utaf att rubba det så mödosamt upphunna målet. Ideen af samhälls-contract, framställd såsom resultat blott af en tillfällig förwärfwad upplysning, såsom resultat blott af de bästa erfarenheter man hittils kunnat samla, sid. 13, skall alltid till wärde och till auktoritet af mången bestridas; och skäl hämtade af en påkallad än högre upplysning och af påkallade än bättre erfarenheter, skola aldrig tryta: då deremot ideen af samhällslefnad, och således äfwen samhälls-contrakt, framställd såsom ifrån första skapelseminuten wäsentligen tillhörande menniskonaturen och framlysande alltid, ehuru mer eller mindre, under alla de former som tillfälliga krafter twungit samhällen ett antaga, wisar sig under skygd af en gudomlig auktoritet och bjudande en religiös wördnad åt enhwar, som känner sig wara född menniska och mer således, än till menniska metamorphoserad tiger, räf eller åsna. I senare fallet kallas med skäl usurpation hwarje afwikelse ifrån principer. I förra fallet heter hwarje afwikelse ifrån bruket usurpation, och kan med skäl och så ofta det låter sig göra såsom usurpation bestridas.

Den andra satsen som Rec. anser sig böra motsäga, är Förfs tanke om allmän opinion, som han upphöjt till rang af fjerde constitutionell kraft. sid. 13. Allmän opinion, säger Förf. är namnet, som utmärker mängdens öfwertygelse. sid. 3. „God eller ond, säger han, måste alltid en sådan finnas. Om den är ond, och om såsom man lärt inser, det är högst nödigt att den blifwer god, huru skall man gifwa densamma den rigtighet som utgör dess godhet? Genom ett ende medel, genom upplysningen, till sin inflytelse utsträckt ända till den ringaste samhälls-medlem, och oupphörligen sysselsatt att dana, re-

Digitized by Google

na och bewaka allmänna opinionen, derigenom att den framställer det sanna och rättwisa på rigtiga grunder, berigtigar felaktiga begrepp, nedsätter öfwerdrifna anspråk och sämedelst tjenar till ett förekommande medel både mot det ringare antalets ärelystna list och menighetens råa hetta. Men huru lyckas att införa och utbreda upplysningen? — Endast twenne sätt finnas, men begge oundgängligt nödwändiga: det ena preparatist och tjenligt endast för individuerna: det är en formlig odling af förståndet; det andra executivt och det enda lämpliga till maßan af medborgare: det är tankans offentliga yttrande" sid. 3; — „med termen allmän opinion menas dock icke hwarken en fullkomlig enhällighet i samhällsrösterna, hwilken är omöjlig, eller den högljudda ton inom någon wiß ort, eller stad, eller folkklaß, som några få ropande eller skrifwande yttrare understundom wilja utgifwa för allmänhetens." sid. 30 uti noten. Sid. 83 heter den kraft, som är bestämd att utöfwa „en modererande medwerkning" på de egentligen constitutionella krafterna, „för att oupphörligen rigta makternas werkning till det mål som för hwardera särskilt är bestämdt, för allmän anda."

Denna allmänna anda, säges widare, „är en flyktig följd af särskilta omständigheter, men en beständig följd af den fjerde constitutionella kraften, som grundar sig på de twenne medlen, tankans allmängörande och allmänna underwisningen, hwaraf den förra alstrar en allmän opinion och den andra styrer densamma medelst wanan till sundt förstånd, utsträckt till alla medborgareklaßer."

Det will synas Rec., som hade Förf icke gjort sig tydlig reda för sin idée, eller som hade hans patriotism, omißkännelig i hela denna skrift, den [illegible] alstrade önskan att det

engång måtte bli slut på revolutioner inom oß, en inre aning kanhända att benägenhet till nya omstöpningar icke saknas; — den erfarenhet att alla sådana som äga hemliga motiver, till hwilka de icke wåga öppet bekänna sig, äro lättskrämda, förledt honom att försöka, om icke uppställningen af ett spöke skulle kunna afhålla ifrån kitsliga försök, intill deß den goda allmänna opinion hunnit bilda sig, som Förf. wäntar af „upplysningen, till sin inflytelse utsträckt ända till den ringaste samhälls-medlem" sid. 3 — „denna allmänna opinion eller denna den stora pluraliteten af tankesätten i ett land, utgörande en ton, hwilken resten af tankesätten icke ostraffadt trotsar." sid. 30 i noten.

Rec., som lika upprigtigt som Förf. önskar att man måtte förblifwa wid hwad som är, skulle draga i betänkande att motwerka honom i sin wälmenta afsigt, om icke han wore öfwertygad, att den förwäntade allmänna upplysningen är en chimer och om han icke af historien kände, att mängdens såkallade öfwertygelse, tankesätt, ton, prat, aldrig ännu förfärat någon som fattat beslutet att gå öfwer Rubicon, och detta af det helt enkla skälet, att mängden får och icke kan få såsom mängd yttra sig och än mindre handla.

I England, der det är alla medborgare tillåtet, att dels till Konungen, dels till Parlamentet inkomma med petitioner, der kan en framställd önskan få wigten af en allmän önskan, och der kan man få weta hwad som är allmän opinion. Hos oß, der blott mängdens ombud äga rättighet att tala, kan man blott gißa till allmänna tonen och man kan nästan taga för afgjordt, att ju mera högljudd ton, en ropande eller skrifwande yttrare antar, deß mindre är han allmänna tonens tolk.

Digitized by Google

Mängden kan aldrig äga någon öfwertygelse, kan blott ha tycken. En af mängden angifwen ton kan aldrig wara annan än som Förf. sid. 83 beskrifwer den, en flyktig följd af särskilta omständigheter, kan wäl bjuda försigtighet och skonsamhet, men icke respekt. Hos mängden kan icke engång pligtkänsla wäntas, emedan den, kännande sig äga förmågan att, kunna fritaga sig ifrån deß kraf, just i följe deraf skall ständigt känna sig frestad dertill. Hwad wärde äger och hwad afseende förtjenar en opinion, en öfwertygelse, en ton, der hwarken pligtkänsla eller sansning och moderation kan förwäntas?

Mängdens ombud deremot — han ware bland agenterne af den werkställande makten eller medlem af den makt, bestämd att jemte den werkställande deliberera i lagstiftning — har i egenskap af ombud pligter att uppfylla. Att han ock måtte äga känslan af sina pligter och styrkas mot frestelserna att förglömma dem, det är hwad mängden eller staten önskar. Derföre finnas underwisningsanstalter, hwarest de som engång ämna blifwa mängdens ombud, kunna erhålla en formlig odling af förståndet; derföre äger enhwar rättighet att allmängöra icke blott egna åsigter, utan ock akterna, upplysande ombudets handlingssätt, att lönen måtte följa tätt i spåren på gerningen; den njuta bifall och aktning, som ådagalagt pligtkänsla, och den förakt, som wisat sig pligtförgäten. Allmängörandet, detta af Förf. såkallade executiva upplysningsmedlet, det enda lämpliga till massan af medborgare, synes Rec. icke kunna påräknas såsom något medel, tjenligt att gifwa mängden sådana begrepp om sakerna, som kunna sätta den i tillfälle, att förwärfwa en klar öfwertygelse och att bilda en derpå grundad opinion, utan tjenligt endast

såsom medel att bibringa mängden en opinion om personerna, hwarigenom den kan få en aning om sakerna: längre än till aning kan mängden icke bringas.

Men ideen af en mängdens öfwertygelse och af en allmän opinion, är icke blott en idée utan realitet och derigenom redan förkastlig; den är ock positift skadlig, i det den, der den hos mängdens ombud skulle finnas, ofelbart skall göra honom benägen att lyßna efter en så kallad allmän opinion och ton, skall göra honom immoderat, när han tror densamma instämma med sin enskilta, och försagd, när han tror sig wara ensam.

Och se der, hwarthän den princip leder, hwarpå Förf. grundat sin theori: att nemligen samhället är en sammansättning af physiska krafter, hwilka genom en sjelfuppfunnen och konstig organism skola hållas tillhopa och erhålla en moralisk styrka. Utan att utgå från ideen af en Gud, försöker man förgäfwes att bilda samhällen och att hålla dem tillhopa. Denna idee allena ger ombudet rätta pligtkänslan, lyfter honom till charakteren af ett ombud, af en medlare emellan de stridande, gör honom sjelfständig och oberoende af hwad som föregår utom honom. Under sådana auspicier, blir han organ, icke af en physisk, utan af en moralisk kraft; En enda sådan röst kan werka mer till befordrande och till återhållande, kan imponera mer än dånet af millioner physiska kroppar, som stormen fattat.

När tryckfrihet yrkas såsom medel att få mängden endoctrinerad och upplyst, skall ofelbart någon hwar som anser en sådan allmän upplysning för en chimer och deß eftersträfwande för wådligt, ock känna sig frestad att anse medlet för farligt. Åsyftar man åter med den upplysningen som allmängörandet ger, intet annat än hwad som åsyftas med

Digitized by Google

gatornas upplysning i folkrika städer under mörka nätter; yrkas publicitet blott såsom ett säkerhetsmått: så torde ingen om sitt rykte granlaga man wåga att förklara sig mot densamma, äfwen så litet som någon på allwar skulle kunna yrka lyktornas borttagande från gatorna. Alla såkallade säkerhetsmått, publicitet, lyktor, fyrbåkar i klippiga skär, Ständernas Justitiä-ombudsmanna-embete, opinions-embete, opinions-nämd, böra icke bedömmas efter den positiva nytta som de göra, utan efter den trygghet som igenom dem födes. Skulle än dylika säkerhetsmått icke wara absolut nödwändiga, utan yrkade blott af en uppskrämd fantasi, torde dock, hwad som länder mången till trygghet och ingen hederlig man till men, af hwarje hederlig man böra respekteras.

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för dette ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o. utom företal och Register.

Redaktionen har ansett tjenligt, att låta deßa Anmärkningar öfwer Profpsalmbokens Choral förutgå, för att sedan i sammanhang få syßelsätta sig med deß text.

Då Kongl. PsalmComitén lemnat en ProfPsalmbok åt Swenska Församlingen, för att i förwäg kunna inhämta deß tankar, har Undertecknad ansett sig befogad att wåga några anmärkningar, i hwad som bör till deß konst. Rec. bekänner sig wara en bland anhängarne af den gamla stränga Skolan, som nu mera nästan ej räknar några lärjungar.

Då man utgår från denna synpunkt, kan ej nekas, att Redaktionen af Profpsalmbokens Musik, i många afseenden, icke gått Församlingen till mötes. Det är min upprigtiga mening, att en Prof-Choralbok, isynnerhet i sakernas närwarande skick, behöfdes lika wäl och bättre än en ProfPsalmbok, ja att den egentligen bordt föregå. Har man uraktlåtit det, emedan det skulle draga på tiden? — Detta är ju intet skäl, såwida man ämnar göra ett offentligt arbete för sekler. Eller emedan inom Swenska Församlingen så få skulle förstå sig derpå? Emedan man inom sjelfwa Läroståndet af hundra Prester knapt finner en, som kan sjunga en Choral efter Noter, mindre dömma öfwer den? Emedan den offentliga kyrksången nu wid Skolorna wanligtwis så försummas, som om man ginge derpå ut, att barbarisera den? — Är okunnigheten så allmän, så bör man wara så mycket warsammare. — Eller är den man, Kongl. PsalmComitén i afseende på sången tillitar såsom rådgifware och rättesnöre, werkeligen så pålitlig? — Han är opålitlig. Jag har redan ofta bewisat det. Hr Frigel, Rec. medger det gerna, har musikalisk och ästhetisk lectur och (låt wara) en berömlig insigt i wißa lättare delar af Musiken och Harmoniläran. Men olyckligtwis saknar han derjemte så mycken praktisk kännedom, som en ej oskicklig organist äger. Hur Hr Frigel deßutom harmoniskt behandlar Choraler och ännu mer hur han componerar dem, derpå har jag oswikliga bewis i mina händer och skulle lätt kunna producera dem, om jag dertill uppfordras. Detta omdöme syftar ej att förringa Hr Fr:s musikaliska förtjenster i annat än, hwad som rör deß befattning, såsom Reformatör af Swenska Kyrkosången.

Men Musikaliska Akademien! — Nå

Digitized by Google

wäl, den skall pröfwa. Men medgifwet, att också i Musikaliska Akademien sitter rätt mången grundelig kännare af Choralsången, och mången som har tid och lust till ett så ledsamt arbete, som granskningen af en Choralbok: är då Musikaliska Akademien ofelbar? Kongl PsalmComitén will ej anses derför. — Men dessa fordringer äro för stora, då man ej engång i den nya ProfPsalmboken finner så mycket gjordt för att lätta omdömet öfwer Choralsången, att Melodierna, hwarefter Psalmerna skola gå, äro anwista, mindre utsatta. Söker man Melodien på samma sätt som psalmen under sitt gamla nummer, finner man som oftast en psalm, som går efter en annan sangifwen melodi; och erinrar man sig melodien, är ej sällan Psalmens meter så förunderlig, att man har swårt att igenkänna den. Annorlunda finner jag det wara gjordt med profpsalmer förr, och med den äldre Psalmboken. T. ex. i Jacob Arrhenii Psalmprofwer tr. i Upsala 1691. Der finnes ej blott melodien angifwen till hwarje psalm, utan äfwen, då han tagit mindre kända melodier, anwisning på nummern i Lobmasters Choralbok eller också är melodien helt och hållet utsatt. Till Dawids Psaltare, utgifwen af RiksAmiralen Gyllenhjelm 1650, är för hwar psalm sjelfwa sången tryckt. Men man anser då ännu sången, såsom en hufwudsak i en Psalm: man wille att Skalden först och förnämligast skulle ha afseende på den; ehuru då den tid ej alldeles hade förflutit, när det ännu gafs goda ChoralComponister. Nu finner man det ej så angeläget, att i detta fall musiken bör föregå poesien; nu misströstar man ej om att skrifwa nya Choraler: och några i Profpsalmboken införda nya Psalmer skola förmodligen blifwa begäfwade med sådana; ibland dem en så högst wigtig, som en ny Psalm öfwer Tron — Jag har förklarat denna konst för förlorad. Mitt skäl är, att det swåraste i musiken är en stor anda i simpliciteten; ty en sådan gåfwa kan ej genom konsten förwärfwas. Och wåra förfäder woro i sitt sinnes enfaldighet närmare till denna Guds gåfwa, än wi. Wi må skryta att konsten i Musiken stiger, som i allt annat. Jag tror att hon faller och har fallit. Och den största simpliciteten är i en Choral. Wi kunna med så få medel ej mera uträtta någonting, uran att falla i det triviala eller sökta. Ja man skrifwer ej engång wåra gamla wisor efter, hwilket dock är wida lättare. Hwar och en, hwars öra är oförderfwadt af musikaliska sauerpiperier, sjunger dem lätt; ehuru de äro i scalor, som afwika från wår nu brukeliga musik; men det minsta barn lär dem lätt, och behåller dem i minnet. På samma sätt med en god Choral; och ingenting synes enklare än det enkla. Emellertid försök! gör det efter! Det får minsann ej wara Musikaliska Dilettanter, — eller rättare; man måste wara en sådan, för att i sitt lilla mod wåga sig på det, som gjort de största mästares förtwifflan. Hwad swarade den store Gluck, när man berättade honom att Hr A — r, annars grundlig Compositör, trakterade gamla Choraler något alamodiskt och äfwen gjorde nya? (Det är bekant att Gluck, när han blef ond blandade Hessisk-, Böhmisk, Österrikisk tyska, ofta flera språk tillsammans). „Das Herr'l versteht halter den alten ööttiken Koral nicht, sonst würd's kene neue maken." Georg Benda swarade General Superintendenten L —, som anmodade honom att componera nya melodier till en ny Psalmbok ganska kallt: „Ich kann eben so wenig einen guten neuen Choral machen, wie Ihro Hochwürden." Wår KyrkePatriark i Musiken, Se-

Digitized by Google

bastian Bach; har bearbetat nästan alla wåra Choraler, men aldrig componerat en ny. Mozart — ingen. Naumann — ingen. Reichardt, Strölzel, Homilius ingen: efter allt hwad jag känner. Den förträffliga Carl Philip Em. Bach har dock skrifwit Choraler, det är sant. Han gjorde det för en rik mans nöje, och för god betalning. Jag har också engång gjort twenne nya Choraler — för en Ducat. Jag är fattig, och skall göra flera för det köpet, och jag tror mig fullt ut att skrifwa en Choral, så god som någon nu för tiden. Men ingen sådång åro eller winst skulle kunna, för mitt lif, förmå mig, att i Kyrkosången söka eller låta införa till offentligt bruk ett modernt fuskwerk bland forntidens höga och enfaldiga mästerstycken.

Nu några anmärkningar om Profpsalmboken, betraktad i musikaliskt afseende. Fältet är stort och jag inskränker mig till det, som först faller mig i ögonen.

Psalmen N:o 2. Metern är lämpad efter samma psalm i min Choralbok; men ej sådan, som jag rättat honom på sista sidan i boken, der jag uttryckeligen anmärker, att jag i den förut under N:o 2 införda Choralen blifwit förledd, att i första strophens melodi begå ett misstag genom den högst wårdslösa metern i gamla Psalmen. Jag anger der både hur den bör wara, efter Swenska Psalmboken och enligt originalmelodien efter Dr Luther. Den gamla Psalmen är högst oregelbunden, och det är så mycket säkrare, att ett origtigt feminint rim i första wersen gifwit anledning till Choralens förändring i 1695 års Psalmbok, från sitt ursprungliga skick, som detta feminina rim werkligen ej finnes i första versen af Psalmens öfriga strophen. Nu är metern jambisk; då han, enligt G. Pf. Boken, der melodien begynner utan uppslag, är trochaisk. Nu begynna strophera med feminina rim, då åter originalmelodien fordrar masculina, och har tillika uppslag. Man har således i ingendera fallet warit consequent, utan byggt misstag på misstag.

I N:o 7 gå följande ord i första strophen: Himmel och jord äro fulla af Hans prakt, Hans herrlighet och makt, ej ut efter melodien, och låter ej sjunga sig hwarken efter min Choralbok, eller efter gamla Sw. Pf. Boken, eller efter den Tyska.

N:o 56. Wår Gud är oss en wäldig borg. De mellersta 4 korta wersena i hwar stroph ha i Prof. Pf. B. denna meter: ∪ — ∪ —. Jemför man dem med Dr Luthers melodi (se min Choralbok), så få dessa wers i sången följande förunderliga meter:

— ∪ — ∪ — ∪ —
Hans ord står fast
— ∪ — ∪ —
Om klippan brast
∪ — ∪ — ∪ —
Och jor den skalf m. m.

Man inwänder, att i Dr Luthers tyska originalpsalmetern ej mindre fritt är behandlad. — Må wara. Men han lade sedermera allt mer bort alla reminiscenser af den Catholska figuralsången, och inrättade sin Choralsång strängt syllabiskt, som den bör wara. I hans egna spår borde man dock gå. — Att de två första af de anförda wersena begynna med lång stafwelse, är oundgängligt. Melodien är här utan uppslag; och detta ofwanbrott hör just till denna höga Chorals dristighet och majestät. Wid de senaste Akademiska högtidligheterna i Upsala i anledning af Sweriges och Norriges Förening, uppförde jag med full orchester denna Choral, fyrstämmigt sungen, hwarken contrapunkterad eller fugerad eller femstämmig. — Alla åhörare hafwa

Digitized by Google

witsordat deß imponerande effekt. Jag hade för Poeten angifwit den rätta metern. Se här första strophen till ett prof!

Ho wäldig är förutan Gud?
Ho Gud, förutan Herran?
Ho twekar, då Hans domars ljud
Förnimmas när och fjerran?
Jordens förstar, makt och hot
Kroßas af Hans fot;
De Trogna blott bestå:
För dem hans englar gå,
När wredens skålar swalla.

Sådan, icke annorlunda, måste metern wara.

I N:o 86: Min själ skall lofwa Herran, ser man äntligen med fägnad de inträngda daktylerna förswunna. Man wet att Skalden sjelf war från början oskyldig till deras införande. Man känner ock att det wisserligen icke är Hr Frigels förtjenst, om denna Choral nu oförderfwad får bibehålla sin gamla wärdighet. I min Choralbok är denna melodi satt i Trippeltakt (likwäl utan daktyler). Att den ej, som den borde wara och såsom den äfwen först war satt, der befinnes i hel takt, dertill torde Hr Fr. påminna sig sjelf, genom sin inrådan och sina föreställningar om Swenska Församlingens bruk, hafwa förledt mig. Jag är nu bättre underrättad om detta bruk, hwilket äfwen, om det på något ställe wore wanligt, dock wid utgifwandet af en ny Choralbok (derom war då ej fråga) borde rättas.

Angående metern till N:o 165 — Hwad ljus öfwer griften — får Hr Fr. förlåta mig, att jag ej kan ändra min tanka och att jag hwarken förstår, huru Choralen i 1695 års Psalmbok kan drägligt lämpas till denna meter, eller huru i allmänhet en sådan meter kan få en för Kyrkan wärdig sång. Det sista wille jag äfwen hafwa sagt om N:o 26

Samwetet. Man bör göra sig samwete öfwer en så dansande choralrythmus.

Det kan till en början wara nog med dessa speciella anmärkningar wid ställen, som först fallit mig i ögonen; helst Noa Profpsalmboken i allmänhet icke är inrättad att musikaliskt bedömmas, hwilket man likwäl måste beklaga. Med liten möda skulle en mängd andra kunna framställas, hwilka dock alla bewisa, hwad jag förut sagt: att Kongl. PsalmComitén, i afseende på sången, räkat en opålitlig wägledare. Ja jag påstår, att, utan Hr Fr:s origtiga anwisningar, Poeterne sjelfwe på egen hand wida säkrare skulle hafwa hjelpt sig fram.

Följden af denna halfkunskap har warit och blir 1) en mindre noggrann, ofta falsk meter. 2) Att wi, enligt Hr Frigels förslag, få Choralerne med besiffrad Bas, hwilket lemnar ett öppet fält för mißljud och oreda, i stället för en med utsatt harmoni fyrstämmig sång. Att detta senare är det enda rätta, derpå kan man åberopa de högsta auktoriteter, äfwen D:r Luthers egen. „Oc wilde jeg gjerne (säger han i ett företal till en Dansk Psalmbok tr. 1569); at diße Sange kunde endoc settes och sjungis paa fire Stimmer, paa det at Ungdommen (som skall i musica oc andre rette, gode konster opdrages) maatte haffwe nogit til at fördriffwe hine förgiffrige Bolewiser och kjödelige Sange." 3) Att nycomponerade Choraler införas, ehuru man har wal emellan ett så stort antal gamla af ypperligt wärde, och ännu inom Swenska Församlingen oanwända. Hr Fr. äter mißtröstar dock förmodligen icke, att kunna componera Choraler så ofta som påfordras. 4) Att den för en wärdig kyrkosång opaßande daktyliska metern (i gamla Psalmboken merendels uppkommen af oaktsamhet och af mindre wälde öfwer språket), nu högtidligen sanktioneras: Ja, att helt nya daktyliska meter-systemer införas.

Hæffner.

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 12. Lördagen den 25 Mars 1815.

Recenſioner:

D:r Wilhelm Münſchers Lärobok i Kriſtna Kyrkohiſtorien till bruk wid Föreläſningar. Efter den för Köpenhamns Univerſitet 1811 föranſtaltade nya Upplaga, med tillägg, af D:r Fred. Münter, Biſkopp öfwer Selands Stift. Öfwerſättning. Örebro, 1814. 263 ſidd. 8:o

(Slut från N:o 8).

Denna lärobok, beſtämd till en grundteckning för föreläſningar, börjar med att beſtämma begreppet af Kyrkohiſtoria, deß wärde och deß källor; hwarefter de förnämſta bearbetarne af detta kunſtapsiätt uppräknas. Detta regiſter är för ſenare tiderna (ſ. 7) nog torftigt, då man der ſörgäfwes ſöker en Korthölt, Ruhenberg, Cyprianus m.fl. Meſt ſakna: dock Rec. här Marheineckes Univerſalkirchenhiſtorie des Chriſtenthums, hwars förſta del tryckes i Erlangen 1806, 424 ſid. 8:o; då detta mäſterliga werk, utförde med lika djup philoſophi ſom ren chriſtelig fromhet, med lika grundlig lärdom ſom hänförande ſköna ſtyliſtiſk konſt, utan twifwel är det, ſom närmaſt uppgår mot kyrkohiſtoriens ideal. Äfwen måſte Rec. bekänna, att han icke utan förundran här ſaknat uppgifterna om de Swenſkar, ſom åt kyrkans häfder egnat ſina mödor. Man må ej tala om, att de, hwilka uteſlutande behandlat den inhemſka församlingens öden blifwit förtiemnade, då deras upptagande icke hörde till Förf:s plan. Men hwarföre träffar man icke här Biſkopp Möllers Kyrkohiſtoria? Den är enſidigt och ophiloſophiſkt utarbetad; dock ſkulle den wäl kunna göra anſpråk på lika rang, ſom många andra här upptagna Författares ſkrifter. Äfwen den Swenſka öfwerſättningen af J. M. Schröckhs Utkaſt till Chriſtna Religionens och Församlingens Hiſtoria, Upſala 1792, är ſåwäl bearbetad, med ſå talrika anmärkningar och tillägg förſedd (af deß högſt förtjente tolkare Hr D:r Ödmann), att den billigt kan gälla för ett eget inhemſkt werk. Urſäktas torde wär Förf. liksom Danſke bearbetaren, D:r Münter, att de, ſåſom utländningar, woro i okunnighet om deßa böckers tillwarelſe, men mindre förlåtligt ſynes den

swenska Öfwers. wara så litet bewandrad i sitt fäderneslands lärdomshistoria, att han icke känner dem. I annat fall hade han säkert icke nedlagt sin tolkningsmöda på närwarande bok; då den i anseende till plan-anläggning, indelning, synpunkter, fullständighet och sjelfenlig framställning, icke har något förewäde.

Likwäl will Rec. icke med detta hafwa sagt att den är dålig; twertom är den skicklig för sitt ändamål, att wara en ledtråd wid hwilken lärare må kunna fastbinda offentliga föreläsningar, der tillfälle aldrig saknas till widlöftigare, grundligare och fullständigare expositioner. Äfwen förutser Rec. att den skall göra lycka hos de läsare, som kunna tillfredsställas med ytliga angifwelser och namnregister; men ännu mera hos dem, som dela Förf.s åsigter och med honom fröjda sig öfwer ståndpunkten af samtidens förstånds-odling (jfr. s. 226—228). I anledning deraf har Förf. också understundom sträckt sin blick öfwer det werldsliga lärdomsfältet; men att han äfwen här icke just tränger på djupet, synes af följande period, s. 241. „Af hans (Kants) filosofi har den Fichtiska framkommit, som har ådragit sig beskyllning för Atheism, liksom man tillwitar den Schellingska, att den gynnar Mysticismen."

Den tid som närwarande bok omfattar (fr. Christi födelse till år 1810) är indelad i sex perioder, och efter hwardera af dem är en Tidstabell bifogad öfwer de wigtigaste händelser och personer som haft närmare eller fjermare inflytande på församlingens tillstånd; i likhet med hwad som finnes i det ofwannämnde Schroeckhska utkastet.— Rec. will anföra några strödda anmärkningar öfwer wissa detaljer:

Först må nämnas, att man här förgäfwes söker någon klar teckning af Christendomens gradwisa stigande till Kyrka och Katholicitet, hwilket man deremot finner så ypperligt utweckladt hos Marheinecke (fr. s. 143, 174). — Äfwen den intressanta artikeln om äldsta församlingens Kyrkotukt finnes (s. 26) afhandlad i tio rader. Man må således icke undra, om öfwer detta ämne skulle råda någon ofullständighet och förwirring. Det heter: „Hwar och en som afföll ifrån den Kristna tron, föredrog falska lärdomar, eller gjorde sig skyldig till grofwa förbrytelser, blef utesluten utur Kyrkans samfund och wågade såsom några trodde aldrig, men som de flesta hållo före, blott efter en swår bot åter upptagas." Här har synbart Förf. hopblandat flera tidehwarf. Under första perioden war Excommunikationen en följd af de ständiga förföljelserna; och hade förnämligast sitt afseende på dem. Mot slutet af tredje århundradet blef Bannlysningen reglerad och fastställd för fem slag af förbrytare. Neml. för den, som gjort sig skyldig till dråpslag, äktenskapsbrott etc. (Lapsus); den som sjelfwilligt ifrån att hafwa warit Christen, offrade åt afgudar (Sacrificatus); den, som genom twång lät förmå sig att röka för dem (Thurificatus); den, som för att undgå hedningarnes förföljelser öfwerlemnade de Christnas heliga böcker att förhånas och brännas (Libellaticus); och den, som af Hedniske embetsmän skaffade sig säkerhetskort (Traditor). Men likså gafs det för desse syndare fem bättringsgrader, genom hwilka de kunde åter ingå till Kyrkans gemenskap: neml. προκλαυσις, då den ångrande, i slitna kläder, med aska på hufwudet, gråtande och bedjande stod utan för kyrkan; ακροασις, då man tillät honom i sällskap med de nyss omwända, att wara närwarande under

gudstjenstens firande; ὑποστασις, då han sick under högtiden, fast längst bort i kyrkan, på knä sjelf göra bön; συστασις, då honom förunnades att intoga sitt rum bland församlingens öfriga medlemmar; hwarefter honom tilldelades τελειωσις, eller fullkomlig tillgift och han fanns wärdig att åtnjuta altarens sakrament. Naturligtwis war ingen wiß tid för deßa olika präfningar bestämd, utan förkastades och förlängdes den efter omständigheterna; men endast en nära förestående död skaffade tillstånd att öfwerspringa några af deßa grader, genom hwilka Kyrkan gitwit sin constitution, enligt tidens anda, någonting ordensmässigt.

Sid. 27, gifwer Förf. denna definition på Kättare: „De som icke wille erkänna den Katolska kyrkans trosreglor." Huru inskränkt och prekärt! Gifwes det då för Protestanterne inga Kättare? Eller måste de ej nödwändigt anträffas i hwarje Kyrka? Deßutom åtskiljer denna definition icke Kättaren från Schismatikern; och dock måste deßa åtskiljas. Redan i det föregående är nämdt, att Kätterier står i opposition med en sanktionerad rättrogenhet, likwäl utan att det derföre will skilja sig från den orthodoxa kyrkan, utan det påstår sig twertom wara sjelfwa den äkta orthodoxien; och häri ligger grunden till de oroligheter, som hwarje kätteri nödwändigt i en sanktionerad kyrka måste uppwäcka. Schismatikern åter, såsom blott och bar Schismatiker (att han understundom kan förenas med Kättaren är klart), låter de antagna dogmerna gälla, men skiljer sig, af ethiska eller politiska grunder, från Kyrkans construktion, såsom andelig Stat. Man ser det af den schisma, som uppkom mellan den Latinska och Grekiska kyrkan, utan att derföre den ena ansåg den andra för egentligt heterodox. Hwad nu den äldre kyrkans Kätterier angår, så kunna alla deß särskilta arter sammanhämtas under twenne olika föreställnings-sätt. Det ena grundade sig i en uråldrig Orientalisk philosophi, hwilken under benämning af Γνωσις sammansmälte småningom med christendomen, och bildade hwad man kallar Gnosticism. Den bröt sig sedermera i olika strålar, allt efter som wissa af deß anhängare mera omedelbart slöto sig till Zerdushtismen eller till Platonismen. Men att wisa det de dock i grunden woro de samma, will Rec. här i sammanhang meddela grunddragen af de Kätterier, som bildades af Basilides, Valentinus och Manes. Den förstnämnde lärde: att ursprungligen war den oaflade och ofödde Abrasax*), hwilken man i afseende på ursprungligheten kallade Fader.

*) Man har mycket twistat om betydelsen af detta underliga ord. De som antagit Irenäi läsart αβραξας, hafwa derur sammanräknat årsdagarnes tal, 365. Men denna förklaring passar ej in med den allmännare orthographien αβρασαξ, så som namnet förekommer hos Epiphanius, Augustinus m. fl. För dettas tydning, har G. Wendelin uppställt följande sinrika hypothes:

A, betyder det hebräiska אב, Fader,
B, — — בן, Son
R, — — רוח, Ande
A, — — הקדוש, Helig.
S, — det grekiska σωτηρια, Frälsning
A, — — απο, ifrån
X, — — ξυλου, trädet, Christi kors.

Möjligtwis wore dock Irenäi αβραξας den rätta läsarten; men talet 365 ej årsdagarnes, utan det ofwanföre angifna talet af äonernas och himlarnas arter: hwaraf skulle följa, att detta ord betyder den ewiga utgrunden för all existens, eller det wäsende, som quoad possibilitatem innebär alla genera af existens.

Digitized by Google

sammastädes tillskrifwes Nomokanon åt Johan Scholasticus, ehuru den i sjelfwa werket är redigerad af den ungefär tre århundraden yngre Photius. Likså hade (sid. 79) förtjent anmärkas, att Isidorus af Sevilla werkligen föranstaltat en samling af äkta Decretaler, emedan endast denna omständighet förklarar möjligheten huru en falsk Isidorus (icke Isidones, som här är aftryckt) eller Isidorus Mercator, kunde bedraga allmänheten med en samling af uppdiktade och understuckna.

Endast af Förfts högt förfinade upplysning kan det omdöme förklaras, som han s. 148 meddelar oss om de i sin art så fulländade mästerliga Luthers skrifter: att ofta „i dem äro platta ställen inblandade, som stöta den goda smaken." Deremot widröres icke med ett enda ord den af Luthers samtida antagonister ofta upprepade beskyllning, att Luthers skrifwelse mot Tetzel egentligen hade sin grund i den häftiga twist, som herrskat mellan Augustiner och Dominikaner-Munkarne om rättigheten att sälja aflat; ett föregifwande, som hittills icke blifwit tillfredsställande wederlagdt. Åfwen söker man här förgäfwes någon charakteristik af de Protestantiska partierna, hwilkas sträfwande mot andaktsculten och bemödande att sätta begreppet i stället för den religiösa känslan, af Luthers inneboende poesi retarderades; wann friare spelrum hos Zwinglius och hans anhängare; men, utan all fråga, i sin största consequens utfördes af Socinus och de öfriga Racauianerne. Då man hågkommer det blott och bart logiska begreppets natur, att nästan i oändlighet kunna klyfwas och sönderdelas, finner man lätt huru (sedan begreppet sätt öfwerwälde) den Protestantiska läroformen kunnat sönderfalla i en sådan mängd sekter, bland hwilka det dock förefaller underligt, att (s. 177) finna läkaren Theophrastus Paracelsus med sin Medicinska skola uppförd. Af dessa tyckes Zinzendorfs sekt, då man betraktar dess anhängares proselytmakarnit och den framgång med hwilken den nästan i alla länder utbredt sig, wara den form, i hwilken Lutheranismen kommer att upplösa sig. En så märkwärdig Sekt, ehuru hatad af de strängt äkta Protestanter, (emedan den inrymmer andakten ett öfwerwägande herradöme), hade derföre förtjent att något fullständigare behandlas än som sker s. 235.

Detta werk kan således, helst i afseende på de Chronologiska Tabellerna som åtfölja hwarje period, wara tjenligt till recapitulation för dem, som hört fullständiga föreläsningar öfwer ämnet; men deremot lär det swårligen tillfredsställa den, som utan ett sådant Supplement, genom blott egen läsning skall skaffa sig den önskade kunskapen. Dilettanten tröttnar wid det här uppställda magra namnregistret, och den, som åstundar en mera djupt inträngande kännedom, sitter med denna bok bort en tid, hwilken han borde egna åt läsningen af större och utförligare arbeten.

Hwad sjelfwa tolkningen angår, så har Hr Münscher icke som Schroeckh, haft den lyckan att finna en öfwersättare utmärkt af lärdom, utan twertom en så okunnig, som möjligt warit. Detta märkes ej blott af det tunga släpande språket, som är en gemensam egenskap för alla produkterna från den bekanta örebroiska versionsmanufakturen; utan åfwen deraf, att han icke kunnat läsa de namn honom förekommit. Förwexlingen af Isidones för Isidorus, är redan nämd. Men sid. 81 talas åfwen om Isidor af Hispalis. Hwad är Hispalis för en art? Förhållandet är, att Isidorus från Sevilla kallas Hispalensis, som är en corrumperad term för att utmärka det han war en Spanior.—Likså omtalas

nästan öfwerallt ekumeniniska kyrkomöten, i st. f. vekumeniska (af οικουμενη). — Sid. 128, berättas att Laurentius Walla (Valla?) förberedde vulgata. Danska originalet har twifwelsutan forbedrede, men det betyder „förbättrade." Sid. 299, berättas att Katholiken Jansenius wille införa det rena Augsburgiska lärobegreppet. Den som öfwersätter en Kyrkohistoria, borde åtminstone wera att skilja det Augustinska lärobegreppet från det Augsburgiske protestantiska. Många dylika orimligheter skulle kunna anföras.

Hartford och Sally. Dram i fyra Akter. Fri öfwersättning. (Originalet angifwes wara af Zschokke.) Sthm 1814, 66 sidd. 8:o.

Sir Hartford, son till Lord Wilson, älskar Sally, en flicka af ringa härkomst. Han är för ädel, att förföra henne, men för swag, att trotsa sin fars stolthet: utan hopp att winna dennes bifall till giftermål, låter han således på en sin wäns, Sir Forneys, inrådan, tillställa en falsk wigsel, hwarigenom Sally tror sig blifwa hans maka. Ett år går förbi (här börjas dramen), Lord Wilson hemkommer från en utländsk resa och Hartford, högst förskräckt, börjar äntligen inse, att han är en afskywärd bedragare. (sid. 14) „Swigtande emellan twenne grufliga wal — här hans öfwergifwa makas tårar och en wärnlös son — der hans fars förbannelse och anhörigas förakt" (sid. 15), befluter han upptäcka allt för Sally, och öfwertala henne, att sig till Frankrike, under det han sjelf skall söka blidka sin far och winna dennes samtycke till deras förening. Men Sally förtwiflar wid denna upptäckt, afskyr sin förförare, och will ej resa bort. Lord Wilson blir händelsewis underrättad om allt detta, och i det ögonblick Forney, som för Sally hyser en brottslig kärlek, will enlevera henne, gripes han på Lordens befallning. En stor fest anställes, Lorden lofwar Sally och hennes far upprättelse; han framkallar Hartford, gör honom bittra förebråelser, och denne finner nu först — hwad han, sällsamt nog, aldrig förr sunnit — att hans far „alldeles icke stämplar menniskan till en bättre eller sämre warelse efter graderna af härkomst och skatter." Lorden blir sin swoga sons förespråkare hos Sally, will „genom presterlig hand stadfästa deras förening," men Sally är obeweklig. Utsigten är, efter wanligheten i detta slags dramer, mörk, då Francis, Sallys bror, uppträder. Han har swurit att hämnas på sin systers förförare, finner honom äntligen nu och störtar ursinnig emot honom med en blottad knif, men hejdas af Lord Wilson, den han plötsligt igenkänner för sin fars befriare ur Algieriskt slafweri. Djupt betagen af denna upptäckt, förmår Sally, som ännu älskar Hartford, icke längre besegra sitt hjertas hemliga önskan, utan ger honom sin hand, och pjesen slutas med en wanlig moral.

Sådan är hufwudintrigen. Den will, som läsaren finner, icke hänga synnerligen wäl ihop. Händelser ledas af händelser, hwilka senare åter alltför wäl kunnat hända på annat sätt och således förändra hela katastrophen. Det är ingen nödwändighet, att Forney, i det ögonblick han will bortröfwa Sally, skall med sina hjelpare träffas, hwarken af Hartford, som hindrar hans uppsåt, eller af Lord Wilsons utskickade, som gripa honom. Icke hel-

Digitized by Google

ler, att Francis, som hela aftonen, (troligtwis öfwer natten) och hela påföljande morgon sökt Hartford, för att hämnas sin systers wanära, skall först träffa honom just då, när Lorden är tillstädes; icke heller, att han då först skall finna och igenkänna Lorden sjelf, som likwäl kommit till stället dagen förut, och warit sysälig i samma park, der hela händelsen går för sig. Att allt inträffar, och icke annorlunda, är tydligen författarens werk, för att bestämma slutet sådant det är. Hwad charaktererna angår, så är af hufwudpersonerna Sallys bäst tecknad och bernäst Lordens. Forney är en ganska wanlig, rå och äcklig theaterbof, som dertill beswäras af nog mycken dumhet, hwilket i ästhädarnes ögon gör honom ytterst osmaklig. Äfwen en bof bör intressera såsom bof, i annat fall blir han olidlig, och detta är fallet här. Hartfords charakter är i högsta grad misslyckad. Författaren har welat teckna en god, men swag menniska, således en wanlig theaterhjelte à la Kotzebue. Hwad godheten angår — det goda hjertat nemligen — så är Rec. frestad att helt och hållet bestrida den hos en man, som kan drifwa gäck med det heligaste i mensklighetens, äktenskapets band, som kan tillställa en falsk wigsel, för att winna ett älskadt föremål — orsakerna må wara hwilka som helst. Som wi sett, är orsaken i närwarande fall grundad på en orimlighet, ty det låter icke tänka sig, att Hartford alldeles icke skall känna sin fars tänkesätt i afseende på bord och rang eller rättare, att han alldeles skall misskänna detta tänkesätt. Ingenstädes i dramen står det angifwet att han blifwit uppfostrad långt ifrån fadern: och af dennes önskan, att förena honom med en grefwinna, bör wäl icke senen sluta, att han skall förkasta hwarje lägre förbindelse och att hans rangfördomar woro afgjorda. Detta är likwäl hwad Hartford fruktar och har fruktat. Men äfwen midt under denna fruktan, på grund hwaraf han beslutit, att skicka Sally till Frankrike, förekommer en annan orimlighet: han yttrar i 2:dra aktens 4:de scen, innan han träffat fadern efter dennes hemkomst: „Jag känner min far: Han tänker alltför ädelt, att kunna uppoffra sin son åt fördomen." Nu frågas: När han kände detta; hwarföre då tillställa den falska wigseln? hwarföre nu wilja undanskaffa Sally? Följaktligen är här en rak motsägelse. Men ej nog dermed. Sistnämda yttrande är äfwen uppenbart stridande mot hwad han säger i 3:dje aktens 10:de scen, inför den ädle Lorden: „Jag har misskänt min far och straffas nu derföre med förlusten af den högsta jordiska lycka!" Han har således både känt och misskänt faderns tänkesätt! — Dessa orimligheter hade kunnat förekommas, Hartfords charakterstecknig wunnit mera sanning och hans charakter mera intresse, om författaren utestutit det falska giftermålet, hwilket är hwarken mer eller mindre, än ett afskywärdt nidingswerk, som icke står tillsammans med en swag men god menniskas handlingssätt. En sådan menniska kan wara i hög grad lättsinnig, men icke med öfwerläggning begå något bortstreck, och aldraminst af detta slag.

Med allt detta är stycket en af de bättre så kallade dramer, hwilka några år tillbaka blifwit å Kongl. theatern uppförda, och är wisserligen af en ganska stor effekt. Öfwersättningen är på det hela taget god, språket rent, dialogen liflig och flytande. Här och der träffas dock en eller annan Kotzebuanism, såsom sid. 7: — „du talar som en sjöhäst." Öfwersättaren låter ock stundom påskina en jagt efter hwardagstermer, såsom sid. 8: — „en så'n flicka;" — s. s. „Men der war så rätt, det!" s. 13: — „der hade warit lagom år'n det!" s. 41: „Nej si för än jag det gör," — „Förbluffad," (s. 27) är ett groft ord.

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 13. Lördagen den 1 April 1815.

Recensioner:

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o.

Kyrkohistorien lärer oß att ett af de werksammaste medel, genom hwilket Reformationen, öfwer större delen af Europa, förskaffade sig ingång, woro de på landsspråken dikтade andeliga sångerna. Den djupa, innerliga religiositeten och denna heliga känslas kraftfulla och ädla uttryck i Luthers herrliga Psalmer bemäktigade sig med oemotståndlig styrka hwarje andäktigt sinne. De öfwersattes inom kort på de flesta Europäiska språk, och hwad som fattades dem i de gamla latinska hymnernas högtidlighet, wunno de i popularitet, såsom beständigt tillgängliga för det fromma hjertats längtan. Äfwen i Sverige blefwo deßa sånger snart inhemska. Bröderne Laurentius och Olaus Petri öfwersyttade, som bekant är, Luthers och de andre tyske Reformatorernes psalmer på Swenska, hwilket war så mycket nödigare som på detta språk redan funnos katolska andakts-böcker, såsom Jungfru Maria Ärtegård, Wor Frwe Tijder o. a.; och för att uttränga deßa, föranstaltade Olaus Petri en samling af Psalmer, delß öfwersatt från Tyskan, delß af de swenska Reformatorerne sjelfwe författade, hwilken trycktes in 4:o 1553, under titel: Een liten Songbook til at bruka j Kyrkionne. En annan befordrades till trycket i Stockholm aff Amund Laurents son Anno Domini, 1572, 114 sid. 12:o. Båda twå äro sins emellan mycket warierande och utan någon egentelig method redigerade, hwilken omständighet bewekte Swenska kyrkan att på mötet i Upsala 1593, beställa en allmännelig Psalmbok för kyrkobruket, som indelades efter Lutherska lärans hufwudstycken, och så utgafs den år 1594. Den åsyftade enheten i Swenska kyrkans sångandakt wanns dock icke härigenom. I de följande upplagor delß owkastades ordningen mellan Psalmerna, delß uteslötos några och andra tillsattes, som man kan se af den Psalmbok-upplaga, hwilken åtföljde Stockholmska almanachan af år 1607. Men en större oreda uppkom deraf,

Digitized by Google

att åtskillige Biskoppar efter sin individuella renlärighet, för de under dem lydande stift, föranstaltade särskildta Psalmböcker, såsom, t. ex. Biskop Paulinus Gothus, i Strengnäs år 1633, hwilken utgaf Guds församlings tilbetrodde clenodium. Under Carl XI:s regering klagades öfwer detta bruk, och Konungen utfärdade flera förordningar, i kraft af hwilka upplåggandet förböds af annorlunda redigerade Psalmböcker än den sanktionerade. Och för att qwäfwa det onda wid roten, beslöts, att Presterskapet borde draga försorg om utgifwandet af en ny, omarbetad Psalmbok, då Biskopen D:r Swedberg, den största kännaren af modersmålet på sin tid, fick sig uppdraget att besörja redaktionen. Han samlade dels ur de äldre Psalmböckerna och dels af egna samt andre då lefwande skalders och andeliga mäns arbeten, ett antal af 483 sånger, hwilka å Jubiläum 1693 företeddes Presterskapet och gillades. Derefter erhöll Boktryckaren Burchhardi privilegium att utgifwa samlingen, hwilken också utkom, år 1694, under titel af Then Swenska Psalmboken, med the stycker som ther til höra, och på följande blad optelnade finnas, uppå Kongl. Maj:ts nådigste befalning af thet wyrd. Predikoämbetet åhr MDCXCIII, med slit öfwersedd, förbättrad och förmehrad 502 sid. Men knapt hade werket framträdt, förr än den ena tadlade Swedbergs språk och rättskrifning, den andre åter hans dogmatiska begrepp, och cabalen lyckades, att få boken förkastad och såsom skadlig indragen. Nu utgaf Burchhardi i hast en castigerad upplaga, men intet hjelpte, utan hela werket måste göras om, till hwilken ända Swedberg befalltes att år 1695 i Upsala sammanträda till arbetets ytterligare revision, med Professorerne Rudbeck och Wallerius; de båda sednare egentligen i och

för Musikens skull. Och af dessa utarbetad framkom och sanktionerades Psalmboken, i det skick den ännu gäller till allmänt bruk. Det dröjde dock icke länge för rän missnöje uppades med denna nya samlingen af kyrkosångerna. Redan på 1760 talet wäcktes allwarsamt frågan om en förnyad revision och lämpande efter språkets och swenska versificationslagarnes då warande skick, och till Jubelfesten 1793 utkom på Erkebiskop von Troils föranstaltande, en Prof Psalmbok utgifwen af en dertill förordnad Comité. Denna blef icke gillad; emellertid war i densamma en samling af andeliga sånger att rätföra, och ett ännu rikare tillfälle till wal blef gifwet då Hr Ödmann, Linderholm, Dahl, Wallin, Choräus, Franzén, Hedborn m. fl. lemnade sina tid efter annan författade, Psalmförsök i allmänhetens händer. Att göra bruk af dessa förarbeten tillsattes, på Erkebiskop Lindblomsnitiska bedrifwande, år 1810, en Comité, som sedan den åfwen uppmanat en och hwar medlem af swenska församlingen, hos hwilken andakten klädt sig i skaldeform, att meddela hwad enhwar förmådde, har den i närwarande Bok framlagt resultaterna af sina författare, granskningsoch redaktionsmödor. Men samma Comité, höjd öfwer alla fåfängans enskildta afsigter, och endast ledd af ädel ifwer för medbröders uppbyggelse, har, såsom allmänt bekant är, icke genast begärt Konungens sanktion på sitt arbete, utan endast såsom prof framlemnat det till hwarje sakkunnigs beprofwande och högtidligen påkallat den allmänna granskningen. Wäl har man anmärkt, att den till denna granskning bestämda tid är alltför kort; ett werk som skall gälla för sekler, kan ej inom ett halfe års tid till fullo pröfwas. Men hwarje wältänkande kan dock wara försäkrad att de aktningswärde män som redan

genom en åskad offentlig pröfning, gjort första steget af sjelfförsakelse och personlig egenkärlek, willigt skola göra det andra, såsnart de wunnit den öfwertygelse, att sakens wigt det fordrar.

Wißerligen skulle denna pröfning blifwit mycket underlättad, om de nyredigerade melodierna, tillika med de nya Psalmerna, på engång blifwit lagde under allmänhetens ögon. Och wigtigt för saken hade det äfwen warit, ty det är lätt att föreställa sig hela obehaget som deraf skulle följa, om Kyrkosånger till allmänt oföränderligt bruk blefwo stadfästade som sedermera icke, utan en förfärlig rådbråkning skulle kunna sjungas på de angifna melodierna. Deße till större antalet dels lånte från gamla kyrkan, dels af Luther sjelf componerade, äro, som bekant är, så oöfwerträffeliga musikaliska mästerstycken, att hwarje konstwän och kännare med brinnande nit, måste ifra för deras rena helgd. Man torde derföre böra anse som en af de gamle Psalmernas största brister, att deras författare icke förstodo att lämpa poesi efter musik, utan skrefwo raskt på fri hand än den ena versen några stafwelser för lång, än den andra några stafwelser för kort, accentuerade än orden falskt och än bortbytte de genuina versmåtten mot sådana som alldeles spjernade mot melodien, hwars ursprungliga skönhet derföre måste bortfuskas för att göra ofta magra rimerier efter densamma sjungbara. Ett exempel bland flere för denna utsaga, lemnar N:o 127 i G. Psalmboken. Den är lånt ur Ps.B. af år 1607, der den angifwes wara bildad efter melodien till den latinska Sången Dies est lætitiæ; metern är följande:

— ◡ — ◡ — ◡ —
— ◡ — ◡ — ◡
— ◡ — ◡ — ◡ —

— ◡ — ◡ — ◡
— ◡ — ◡ — ◡ —
— ◡ — ◡ — ◡ —
— ◡ — ◡ — ◡
— ◡ — ◡ — ◡ —
— ◡ — ◡ — ◡ —
— ◡ — ◡ — ◡

hwaremot den Swenska har denna:

◡ — ◡ — ◡ ◡ — ◡ —
◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡
◡ — ◡ ◡ — ◡ — ◡ —
◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡
◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ —
— — ◡ ◡ — — ◡ ◡ — ◡ —
◡ — ◡ — — ◡ — ◡
— ◡ ◡ — — — ◡ —
— — ◡ ◡ — ◡ — ◡ ◡ —
— — ◡ — — ◡ — ◡ *)

*) För att göra den latinska Psalmens meter ännu åskådligare, will Rec. hitsätta en honom meddelad öfwersättning, som åtminstone har den förtjensten, att efterbilda alla originalets versificatoriska egenheter:

Glädjens dag upprunnen är,
Syndens natt förliden,
Ty i dag oß löddes här
Gifwaren af Friden,
Den hwars namn är Underlig,
Helig och Oändelig,
Herre utan like.
Han som lefwer ewiglig,
Nådig och Barmhertelig
I sitt Gudomsrike.

Herrans Son är buren fram
Ur Marias Köte,
Som en ros af liljestam,
Plägorna till möte.
Den i dag en Junfru bar,
Gaf förrn tiden börjad war,
Werlden lif och lagar,
Och Den här, på menskligt wis
Njöt oskyldighetens spis
Gammal är af dagar.

Liksom glaset oskadt är,
Genomskint af ljuset;

Digitized by Google

Den lugna, regelbundna, milde fallande trochaiska takten i den latinska psalmen, är i den swenska upplöst till en chaotisk maßa af olika versarter, hwarigenom melodiens ursprungliga karakter är alldeles förstörd. Och såsom exempel på en wißerligen mindre versificalisk afwikelse, må Rec. anföra första strofen af originalet till gamla Psalmboken N:o 128:

Resonet in laudibus,
Cum iucundis plausibus,
Zion cum fidelibus,
Apparuit quem genuit Maria.
Sunt impleta quæ prædixit Gabriel.
Eya, Eya virgo Deum genuit,
Quem divina voluit clementia;
Hodie apparuit, apparuit in Israel,
Ex Maria virgine Rex natus est.
Magnum nomen Domini Immanuel,
Quod pronunciatum est per Gabriel.

Det är naturligt att dylika divergenser i verstakten skulle förderfwa melodien. En af betydligaste bland deßa afwikelser, är att de swenska öfwersättarne i de ursprungliga, jambiska eller trochaiska metrerna intwungit daktyliska

Så, från synden ren och klår,
Gått i Syndahuset,
är dock detta barn förwist,
Kommet såsom Jesus Christ,
Satans makt att stäcka,
Lösa oß ur otrons band
Och med kraftig segerhand
Dödens wälde bräcka.

Engelen förkunnade
Herdarne på marken:
„Kommen är på jordene
Ewighets monarchen!
Fröjdens nu i själ och häg?
Ty det barn i krubban läg,
Skall i himlen throna,
Och, som englaskarans drott,
Skifta ut hwar dödligs lott,
Prydd med årans krona.“

versmåte. Om deras behörighet i Psalmer har nyligen hos oß, med grundlighet blifwit twistadt. Rec:s, af denna polemik alldeles oberoende tanke, är, att det torde wara för långt gånget, att rent af och i största allmänhet wilja förneka Psalmisten bruk af Daktyler. Ett sådant regulerande af ett konstwerks yttre form tror han icke wara tillständigt, då det naturligt wis beror af Skaldens känsla och ämnets natur att bestämma en för detsamma paßande form. Och otwifwelaktigt måste äfwen den religiösa känslan, den brinnande andakten någon gång antaga ett sådant wäsende att den helst uttrycker sig i Daktylens raskare och muntrare takt. Wi äga också några gamla latinska Psalmer i daktylisk meter, dock få wi icke såsom sådana anse alla dem som så efter den klassiska prosodiens grundsatser förekomma oß; ty christendomens antiplastiska esprit wisar sig äfwen här: de ursprungliga daktylerne inflyta här som jamber eller trocheer. Annars kunna naturligtwis daktyliska Psalmer lättare anwändas i Catholska kyrkan, der sången endast af det inöfwade Choret utföres, än i de protestantiska, der hela församlingen sjunger och oftast förwillar sig i anledning af den fordran, att man skall förstå det twenne korta stafwelser äro af samma mått som en lång. Rec. åberopar hwar och ens erfarenhet, som i bondförsamlingar hört Psalmen N:o 127 sjungas, till witne på rigtigheten af denna anmärkning. Deßutom är det begripeliat, att det lugn, det saktmod och den stilla betraktelse, som utgör den christliga andaktens charakter, föga sämjes med daktylens dithyrambiska gång och att detta versmått således endast sällan kan wara anwändbart. Och naturligtwis måste det alldeles ofelbart leda till kyrkosångens förstöring, om man will lägga daktyliska qwäden under melodier, som blifwit

Digitized by Google

satta för jambiska eller trochaiska metrer. Ty wäl är detta understundom fallet i närwarande bok, der författarne lätt förleda sig af de gamla Psalmernas felaktiga versifikation: misstag, som kunnat undwikas, om melodierna redan förut i deras äkta skick warit utredde. Denna choralredaktion hade så mycket lättare kunnat ske, om man begagnat Hr Höffners wägledning; en konstnär, som med ett warmt nit för denna heliga sak förenar en mera widsträckt kännedom af kyrkmusiken än någon annan nu förtiden lefwande. Hade detta wigtiga wärf på förhand blifwit utfördt, skulle man wist ej sett N:o 127, ej allenast i sin falska meter efterbildad, utan till och med genom disparata versmått ännu mera förderfwad. Så är t. ex. metern i 1 str. 1 v. denna:

— — ∪ — ∪ ∪ — ∪ —

men i 1:a vers. af de båda följande stroferna denna:

— — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ — — ∪

Och 8:de vers. af 1:a strof. denna:

— — ∪ ∪ — ∪ — ∪ ∪ —

men i de båda följande, denna:

— — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ —

Då är i detta afseende Hr Hedborns omarbetning (Psalmer 1812. s. 8.) mycket bättre, emedan deß versification är dock allenast consequent denna:

— — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪ ∪ —
— — ∪ ∪ — ∪ ∪ — ∪.

Ty det är wäl gifwet, att om daktyler engång skola anwändas, så måste de uteslutande förekomma och icke omwexla med spondéer eller trocheer, med hwilka allmänheten som blifwit wand wid trestafwig takt, icke wet huru att bete sig. — Om, som sagdt är, den swenska Choralen warit rigtigt bestämd, skulle den, som omarbetat N:o 221 icke af de öfwerwägande falskt byggda versfötterna lätt förleda sig att tro metern wara denna:

∪ — ∪ — ∪ — ∪ ∪ —
∪ — ∪ ∪ — ∪ — ∪
∪ — ∪ ∪ — ∪ — ∪ —
∪ — ∪ ∪ — ∪ — ∪
∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪ ∪ —
∪ — ∪ ∪ — ∪ — ∪ ∪ —
∪ — — ∪ ∪ — — ∪.

utan genast utfunnit den rätta och genuina, som är sådan:

∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
∪ — ∪ — ∪ — ∪
∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
∪ — ∪ — ∪ — ∪
∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
∪ — ∪ — ∪ — ∪.

Ej heller skulle då N:o 129, fått denna rigtiga versification:

— ∪ — ∪ — ∪ —
— ∪ — ∪ — ∪ —
— ∪ — ∪ — ∪ —
∪ — ∪ — ∪ — ∪ ∪ ∪ — ∪
— ∪ — ∪, — ∪ — ∪, — ∪ —,
— ∪, — ∪, — ∪,
— ∪ — ∪ —
— ∪ —, ∪ —, ∪ — ∪ — ∪ —,
∪ — ∪ — ∪ —, — ∪ ∪ — ∪ —
∪ — ∪ —
— ∪ — ∪ — ∪, — ∪ — ∪ —
— — ∪ — ∪ — ∪ —
∪ — ∪ —
— ∪ ∪ — — ∪ —
∪ — ∪ —,

då den i S. Ps.boken följer detta scheme:

— ∪ — ∪ — ∪ —
— ∪ — ∪ — ∪ —
— ∪ — ∪ — ∪ —
— ∪ — — || ∪ — ∪ — ∪ — ∪
— ∪ — — ∪ — ∪ — — ∪ —
— ∪ — ∪, ∪ — ∪ — ∪ ∪ — ∪ —
∪ — — ∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
— ∪ — ∪ — ∪ — || ∪ — ∪ — ∪ — ∪ —
— ∪ — ∪ ∪ — — ∪ — ∪ —.

Digitized by Google

hwilket dock ej heller är alldeles rigtigt, ty melodien är satt till den latinska Psalmen Resonet in laudibus &c. (se ofwan). — Sådant är åfwen förhållandet med Psalmen N:o 277, hwars melodi skulle wara densamma som till G. Psalmbokens N:o 354, men har icke dennas rigtiga versschema, i det att 3:e och 5:e raderna i hwarje strof af den nya Psalmen, hwardera har en stafwelse mer än den motswarande versen i den gamla; att icke tala om, att om choralen på förhand rigtigt blifwit reglerad, man icke lagt under deß ursprungliga melodi en daktyliskt versificerad sång, då den paßande och äkta metern är denna:

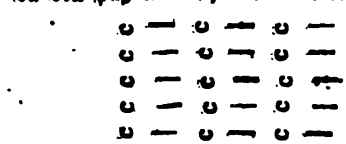

⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ —
⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑
⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ —
⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑
⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ ⏑ —
⏑ — ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑.

Med detta schema jemföre man åfwen N:o 354 och N:o 357 i närwarande nya Psalmbok. — Och aldraminst skulle en sådan föregången musikreglering som den Rec. projekterat, föranledt en Psalm, som N:o 165, med denna afgjorda polsktakt:

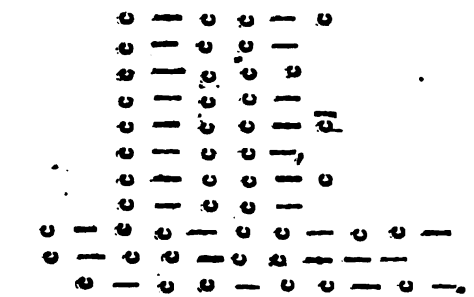

⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑
⏑ — ⏑ ⏑ —
⏑ — ⏑ ⏑ ⏑
⏑ — ⏑ ⏑ —
⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑̄
⏑ — ⏑ ⏑ —,
⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑
⏑ — ⏑ ⏑ —
⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ —
⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — — —
⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ ⏑ — ⏑ —.

åtskilliga andra exempel att förtiga.

Efter deßa önskningar rörande hwad i afseende på Psalmmetrarnas lämpande efter de ursprungliga choralerna, hade warit att i akttaga, må Rec. begifwa sig till undersökning af hwad Comiteen werkligen fullbragt. I detta afseende är nödigt att först göra sig reda för de åsigter, hwilka Comiteen antagit, för att erfara huru wida den uppnått sitt syftemål, och derföre måste en jemförelse mellan förtalet och Psalmerna äga rum. Comis föresats har warit, „att så inrätta den nya Psalm-Boken, att den, utan anstötlighet och utan förwillelse, måtte kunna, femte den gamla, begagnas: till deß de nya psalmerne hunnit blifwa allmänneligen kringspridda, kända, och till gemensamt bruk antagna." — Denna föresats är wißerligen ganska berömwärd, liksom till densammas utförande det utan twifwel är det bästa medlet, att sorgfälligt upptaga alla gamla goda och brukliga psalmer, med bibehållande af samma verstal och utan andra förändringar än den högsta nödwändighet påfordrat." Men är denna regel efterkommen? — N:o 129, har i gamla Psalmboken, tio strofer och i den nya blott en, att ej omtala den redan anmärkta afgjorda olikheten i metern. — N:o 56 åter har mål lika många strofer med gamla Psalmboken under samma nummer, men denna, Lutherska kyrkans clenodium, har fått en hel annan charakter i omarbetningen än den ursprungliga, så att Rec. twifiar om att deßa båda olika sånger, under samma nummer wid ett och samma tillfälle kunna anwändas. Wist är åtminstone, att twenne personer bredwid hwarandra i en kyrka, icke utan den högsta confusion, kunna sjunga twenne så olika strofer, som t. ex. deßa båda:

„Som Skördemannens brända land
Af regnets milda flöden,
Så hugnas ock af Herrans hand,
Hans folk med hjelp i nöden.
Wår Gud är stor!
Bland oß han bor,
Till oß han ser

Digitized by Google

Med godhet ner
Och leder wåra öden." —

Detta den nya!! — Den motswarande gamla låter sålunda:

„Wår egen magt war här för swag,
Thet måste wi sjelfwe röna;
Ty gick för oß til thetta slag
Christus, then kämpen sköna.
Herren Zebaoth
Bewiste oß godt:
Then kämpen god,
Som gaf oß mod,
Han wann seger och äro." —

Gref. Lindsköldes Psalm, N:o 65, har i G. Ps.B. fem strofer, i den nya åter endast fyra. Följaktligen skola de, som ännu ej haft råd att köpa Nya Ps.B., ännu fortfara att sjunga, sedan den andra hälften af Församlingen redan knäppt ihop sin nya Bok. Man föreställe sig hwad uppseende detta skall göra! — Likså har följande bild, som i den förra träffas i 2:a strofen:

„Fast mänge ställa sig mot mig,
Som ensam och elände,
Är lik en wägg, som lutar sig ete."

blifwit uppflyttad i den senare, med någon förändring, i 1 strofen, sålunda:

„Lik muren, lutande till fall,
Jag hotas må." — —

N:o 79 har i G. Ps.B. nio strofer, men blott fem i den nya, i hwilken också åtskilliga omkastningar af bilder förekomma. — Ett särskilt förhållande är med N:o 407. Den är ett oredigt chaos af G. Psalmbokens N:o 407 och 409, 1:a och 2:a stroferna äro neml. den 1:a och 2:a ur gamla Psalmen 407; 3:e str. är den 11:e i N:o 409; 4:e str. är gaml. Ps. 407, 5:e str.; 5:e är den 9:e i g. Ps. N:o 407; 6:te är den 8:de i g. Ps. N:o 407; 7:de och 8:de str. äro nygjorda; 9:de är den 14 i N:o 409; 10:de 11:e och 12:e äro de motswarande i g. Ps.

N:o 407. Rec. gifwer en och hwar att betänka, hwilken gräslig förwillelse det skall åstadkomma i församlingen, så att de som nyttja gamla Psalmboken, helst om klockaren sjunger ur den nya, icke skola weta hwar de äro hemma. Detta förhållande är så mycket orimligare som D:r Wallin (Omarb. Psalm. af Choräus och Wallin. Ny uppl. s. 160) lemnat en omarbetning af N:o 409, ehuru Rec. ej will föreslå densammes oförändrade antagande.

Det hade således kanhända icke warit nödigt, att för så olika Sånger pålägga sig det twånget, att hafwa jemt 413 Psalmer, då det å ena sidan är naturligt, att det alltid är en fördel ju flere goda Psalmer man för sitt wal har att tillgå, och å den andra, wore man föga betjent med, att hafwa en mängd dåliga och medelmåttiga, för att fylla det fixerade antalet. Lika swårt inser man, hwarför åfwen de nya psalmerna blifwit inpreßade i den mindre naturliga ordning som i G. Psalmboken war antagen. Första afdelningen utgöres af Psalmboken öfwer Tio Guds bud; 2:a, öfwer Trons Artiklar. 3:e Herrans Bön. 4:e Döpelsen. 5:e Herrans Nattward. 6:te Allmänna uppmuntringar. (En mot denna swarande afdelning finnes på annat, och skickligare ställe i G. Psalmboken). — 7:de Konung Davids Psalmer. 8:de Guds warelse, Werk och egenskaper. 9:de Advents-Psalmer. 10:de Jule Psalmer. 11:te Nyårs-Psalmer. 12:te Om Jesu Namn och Wälgerningar. 13:de Trettondedags Psalmer. 14:de Om Christi Pina och Död. 15:de Om Christi Begrafning. 16:de Om Christi uppståndelse. 17:de Om Christi Himmelsfärd. 18:de Om den Heliga Anda. 19:de Om den Hel. Treenighet. 20:de Om de Hel. Englar. 21:de Evangeliska

Digitized by Google

Lärdomar och Berättelser. 22:a Om menniskors fall och upprättelse. 23:e Om Guds ord och Församling 24:de Om Guds mäktiga beskydd (I gamla Psalmboken intages denna plats af Psalmer om Herrans Sabbats Dag, och af BönePsalmer för och efter Predikan). 25:e Om Guds nåd och Syndernas förlåtelse. 26:te Bo:Psalmer. 27:de Om ett christeligt sinnelag. 28:de Om tålamod och förnöjelse i Gud. 29:de Om werldens wäsende, fåfänglighet och förakt. 30:de I bedröfwelse, kors och anfäktning. 31:a BönePsalmer. 31:a Lof och Tacksägelse-Psalmer. 33:de Uti stora Landsplågor. 34:de Om frid och allmänt wål. 35:e Om jordens fruktbarhet och årets tider. 36:te För åtskillige Personer och wid åtskilliga tillfällen. 37:de MorgonPsalmer. 38:de AftonPsalmer. 39:de BeredelsePsalmer emot Döden. 40:de BegrafningsPsalmer. 41:a Om den yttersta Domen. 42:a Om den salige ewigheten. 43:e Om det ewiga lifwet. 44.de Wälsignelsen. Denna uppställning är wäl hwarken systematisk eller fullständig. Rec. kan åtminstone ej annat än finna det besynnerligt, att man först talar om Guds Lag och Tron på Gud, och sedermera om Guds Warelse; först om Herrans Nattward och sedan långt efter, om Jesu namn och wälgerningar; först om Guds nåd och syndernas förlåtelse och dereftter om bot och bättring som är willkoret för förlåtelsen, liksom Rec. ej wet annat än att tålamod och förnöjelse i Gud höra till ett Christeligt sinnelag. Då har G. Psalmboken denna rubrik mycket bättre: Om ett christeligt lefwerne.

(Forts. följer.)

Smärre Skrifter.

De löjliga Mötena. Fars i En Akt blandad med Sång. Efter Fransoskan af Per L. Ekman. Uppförd första gången på kongl. Theatern i Stockholm år 1814. Sthm 1814, 39 sidd. 8:o

En fars, i ordets hela bemärkelse, hwars genomläsning försatt Rec. i ett dåligt lynne. Men han kall icke deß mindre wara opartisk och bekänna sin förmodan, att denna pjes torde wål från theatern göra effekt på den större publiken. Såsom konstwerk betraktad, har den ingen rang, och Öfwers. har giort allt sitt till, för att betaga den all möjlighet, att göra anspråk derpå. Följande må tjena till prof af Hr Ekmans talang: Sid. 22. Herr Leander, en ung kawaljer, talar: „Jag har ännu inte hunnit måna mej, att wara ensam ute i fria fältet (heter annars: på fältet); jag har blifwit uppförstrad af min Far; jag, som håller pension för unga flickor, och der war wi i säkerhet försäkrar jag." Sid. 308 „Det dumma kreaturet (nemligen hästen) hade wål aningar: de å i modet nu hos sådana warelser." Sid. 35: „De (nemligen dop rösware) hade figurer" (?). S. s. „De gick ut genom fönstret: de will in genom dörren." o. s. v.

Men sådant är hwardagstalet! inwänder öfwersättaren. Rec. swarar: Men just derföre bör man ej tala så från theatern; theaterns språk bör ej subordinera under hwardags-språket. Skicklige öfwersättare nyttja hellre omskrifningar, än en sådan jargon. Deßutom finnes i detta manér, som Rec. wille kalla öfwersättningsgalopp, allsingen princip; den ene skrifwer så, den andre annorlunda. Rec. will ock bewisa, att hwardagstalet icke är sådant. Öfwers. skrifwer, ty man säger: Di gick, di will, di öfwersätter illa, o. s. v., icke: de. Sid. 34 har Öfwers. riktat swenska språket med en helt ny interjektion, som heter: Ahi! den han för bättre minnes skull tre gånger upprepar: „Snusemark", och „Blundström" äro fula namn, hwilka dock icke höra till hwardagsspråket.

Digitized by Google

Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 14. Lördagen den 8 April 1815.

(Inſänd)

Till Redaktionen af Swenſk Literatur-Tidning.

N:o II.

Ädele och Wettenſkapstidkare wärdigt war Utgifwarnes af Swenſk Lit.-Tidning beſlut, att utmana till offentlig ſtrid den Nya Philoſophiens motſtåndare. De torde förlåta, att en Älſkare af Philoſophien emottager utmaningen i hopp, att ſtriden af Kännare fortſättes.

Innan den Nya Philoſophiens inflytande på Theologien kan bedömmas, torde det wara nödigt, att deß grundſatſer ſärſkilt underkaſtas pröfningen. I detta afſeende will jag meddela några i nog brådſka författade anmärkningar, hwilka, ehuru ringa wärde de äga, likwäl torde kunna tjena till att ſätta underſökningarne i gång.

Det påſtåendet, att det gifwes ett ſlags ſärſkilt ſinne för Philoſophi kalladt Intellektuell åſkådning har, om jag ej bedrager mig, wäckt hos många en mindre förmånlig tanke om den Nya Philoſophien. Mig förekommer det ännu ſom wore denna åſkådning ſå obeſtämdt beſkrifwen, att det ej wore underligt, om den af dem, ſom icke äga den, anſåges för en illuſion.

Den intellektuella åſkådningen werkar icke i tiden och är derföre icke ſucceſſiv. Men huru är det möjligt, att med klart medwetande åſkilja det Abſoluta ſjelf, deß Form och Afbild (Gegenbild) jemte Idéerna (den abſoluta werldens beſtåndsdelar), utan att förflytta ifrån det ena till det andra? —

Så mycket tyckes wara klart, att om en alldeles icke ſucceſſiv åſkådning är den endaſanna och philoſophiſka kunſkapen, Philoſophi icke kan läras, och att om den än, ſåſom Wettenſkap, ſubjektive ſkulle finnas, den likwäl objektive, ſåſom Syſtem, är omöjlig.

Om man antager grundſatſer ſom icke kunna tänkas, och att endaſt åſkådningen ger abſolut kunſkap, huru ſkall man då kunna ſyſtematiſkt afhandla Philoſophien? Den måſte wäl innefatta något tänkbart och huru kommer man, utan ſprång, från åſkådningens ſfer der man conſtruerar, till tankens, der man ſkall bewiſa? Bör man icke åfwen

Digitized by Google

för att wara consequent i sitt förfarande antingen blott construera, eller blott bewisa? Hwarföre nyttjar då Schelling sjelf, som lemnar det resonnerande förnuftet, såsom slafwande under förståndet, ingen domsrätt i afseende på det i sig sanna*), ganska ofta slutsatser äfwen i frågor som icke höra till förståndets region?

Då enligt Schelling intet främmande kan inkomma i medwetandet och således icke i den intellektuella åskådningens rena medwetande, så följer att den åskådande ser, under åskådningen af det absoluta och Idéeweriden, hwarken mer eller annat än sig sjelf och sin egen werksamhet. Säge han något mer, så wore ju äfwen detta, ehuru till slaget identiskt, något främmande?**)

Hwad det absoluta eller Gud egentligen skall wara, är swårt för den att weta, som icke har den intellektuella åskådningen. Än säger Schelling, att det bör beskrifwas såsom ren Absolutbet utan widare bestämning.***) Än tillägger han någon bestämning ehuru alltid en dunkel, såsom i detta yttrande, att den skulle mest närma sig begreppet om det Absoluta som uppfunne uttrycket för en werksamhet, hwilken wore så hwilande, som den djupaste hwila och för en hwila, hwilken wore så werksam, som den högsta werksamhet.*)

För mig är det icke tänkbart, att Formen flyter ur det absoluta utan dess årgärd, (ohne sein Zuthun) *) då likwäl, såsom nyss är nämdt, till det Absolutas natur hörer den högsta werksamhet. Hwart skulle denna wisa sig, om icke häruti? Schellings lära om Ideerna är nog dunkel och obestämd. Än skola de wara särskilta (således olika) former, hwari det Absoluta objektiverar sig ***). Än upphäfwes all diversitet genom att hwarje Idee är ett universum för sig, och alla Ideerna äro såsom en Idee****). Hwilketdera jag antager möter jag swårigheter. Antager jag en olikhet, den ware så formell den will, så ser jag ej huru alla Ideerna kunna wara absoluta*****). Upphäfwer jag all olikaktighet, så finner jag inter stål att antaga en flerhet af Ideer, emedan en enda skulle uppenbara det Absoluta lika wäl som Millioner. Emot denna senare förklaringen strider det ock, att Schelling tydligen statuerar, att wissa stjernors Ideer öfwerträffa de öfriga i fullkomlighet.******)

*) Bruno s. 165 Härmed tyckes strida, hwad han i en annan skrift säger att den som will philosophera icke kan afwisa frågan hwarföre? Ideen zu einer Philosophie der Natur Einleitung, s. XLI. Denna fråga äfwensom frågorna huru och hwad? hwilka äfwenså litet böra afwisas, tyckes dock wara höra till förståndets region än till det rena förnuftets.

**) Schelling säger derföre ganska consequent att själens wäsende (den intellektuella åskådningen) är ett med det Absoluta och det sjelf. Philosophie und Religion s. 21.

***) Philos. und Rel. s. 22.

*) Bruno s. 175.

**) Phil. und Rel. s. 28.

***) Phil. und Rel. s. 28.

****) s. 27. —

*****) Das Absolute kann nicht vom Absoluten, das Ewige nicht vom Ewigen verschieden seyn, da diese Begriffe keine Gattungsbegriffe sind. Phil. und Rel. s. 4.

******) Bruno s. 90 Huru herwid kan för-

Digitized by Google

Gud skall, efter Schelling, hafwa gifwit Ideerna frihet och således en förmåga att wara och werka oberoende af sitt ursprung. Denna förmåga är likwäl i min tanka, ingen dyrbar skänk; ty den egna werksamheten, är sjelf ett intet och genom den kan blott ett intet produceras *). Bruket af friheten är ett fall. Schelling söker att rättfärdiga Gud dermed, att han anmärker, att blotta möjligheten af fallet tillhör honom, men werkligheten Ideerna sjelfwa**). Men inför han icke härmed en söndring i det Absoluta och Ideewerlden och, genom söndringen, ändlighet? Det är ju ett kännetecken på det ändliga, att det är en werklighet, hwars möjlighet är utom det, och att det sjelf innebär möjligheten af någon werklighet utom sig? Ideernas fall är efter Schelling, absolut***). Åter en gåta! — Fallet är absolut, ehuru det är grunden till negationen af absoluthet.

Schelling medgifwer, att fallet är oförklarligt****) Men då han förklarat det ändligas uppkomst genom det oförklarliga, har han icke derigenom lemnat en lucka i sitt System? Har han icke genom ett språng nedstigit från den absoluta till sinnewerlden?

Ännu en anmärkning, hwartill läran om Ideernas fall gifwer anledning. Då Schelling lemnar Ideerna frihet, tyckes han göra dem till personer; ty friheten är personlighetens grund. Då de nu alla äro absoluta, tyckas de alla wara Gudar i egentligaste mening. Efter Schelling skulle wi således hafwa en enda Ideell Gud, det absoluta eller re ntideella (der schlechthin-Ideale), men oräkneliga werkliga Gudar.

Hwad Schelling säger om menniskans frihet, står eller faller med hans Idee-lära. Sjelf tillstår han att den icke egentligen kan förklaras.

Att Religion och Sedlighet äro ett, är i wißt afseende obestridligt. Subjektive äro de wißerligen oåtskiljeliga. Men då Schelling påstår, att det är den sanna osedligheten att wara eller känna sig olycklig *), kan jag för ingen del förena mig med honom. Jag tror på möjligheten af dygd i hwad ställning af lifwet som helst, men icke på möjligheten af en fullkomlig känslolöshet för lidandet.

Jag har intet emot det yttrande af Schelling, att Saligheten börjas redan i detta lifwet; men föröfrigt kan jag icke antaga hans Salighetslära. Själen, såsom ändlig, är, efter hans System, icke odödlig, men den kan aflägga ändligheten och identifieras med Gud. (Åter en oförklarlig förändring, som har i följe med sig förlusten af medwetandet af det förra tillståndet hwilket de fleste äfwen i himlen gerna wille äga!) Detta wederfares blott de fullkomligaste. De lastbare skola efter döden försättas i ett negativt tillstånd och således äfwen förlora medwetandet, hwarigenom detta tillstånd upphör att wara straff. De, som höra till medel-klaßen, men likwäl närma sig mera de fullkomliga, skola flyttas till högre och renare regioner för att ytterligare förädlas **). Af deßa hypotheser, som

nas hwad sid. 90 säges: „die Idee eines jeden" (Welt körpers) „ist absolut, befreyt von der Zeit, wahrhaft vollkommen," begriper jag icke.

*) Phil. und Rel. s. 37.

**) Bruno s. 131 Phil und Rel. s. 38.

***) Phil. und Rel. s. 40.

****) Phil. und Rel. s. 40.

*) Phil. und Rel. s. 61.

**) Phil. und Rel. s. 71 och följ.

Digitized by Google

icke äro, mig wetterligen, understödda med skäl, är den sista den enda antagliga.

Recension.

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o. (Forts. fr. N:o 13).

Mycket kan wäl ej inwändas deremot, att G. Psalmbokens afdelning om Antichrist blifwit utefluten; men wißerligen hade man här kunnat wänta några Sånger om Christenhetens förfall, öfwer hwilket ämne D:r Ödmann har en wacker Psalm, bland sina försök (3:e Upplag. s. 78) och hit kunde äfwen räknas Doctor Dahls, (s. 85), liksom D:r Franzéns (ProfPs. af Franzén och Wallin, s. 33) om blott den mindre öfwerlagde början ändrades. Nu står den mindre wäl afpaßadt, bland Davids Psalmer under N:o 88. — Hwarföre Psalmerna om Herrans Sabbath och BönePsalmer för och efter Predikan blifwit inflyttade bland Sångerna om Guds ord och Församling, fattar ej heller Rec. — Bland Psalmerna för särskilda tillfällen äro åtskilliga uteglömda. Så saknas t. ex. en RiksdagsPsalm, ehuru D:r Wallin lemnat förslag till en sådan (Omarbetade Psalmer af Choräus och Wallin. s. 223), som blott behöfde så och ringa förbättringar. Så saknas äfwen en Rättegångs Psalm, till hwilka dock finnes tillgång hos D:r Ödmann (Kyrkosånger, 3:e Upplag. s. 77) af hwilken blott den nog matta sista strofen behöft att upphöjas. Hos D:r Ödman (l. c. s. 74) finnes äfwen en wacker BrunnsPsalm, liksom man utan swårighet af Lidners Bön, skrifwen wid Djurgårds Helsobrunn, skulle kunna bilda en herrlig sång öfwer detta i närwarande Förslag till förbättrade KyrkoSånger beistande ämne. Kanhända skulle det ej heller wara ur wägen, om i en Psalmbok funnes Sånger att nyttja wid t. ex. Orgelwerks inwigning; wid tillfälle af en ochristens öfwergång till christendomen och hans döpelse; wid Biskoppsinwigning; för Resande; för hafwande qwinnor o. s. w. Äfwen skulle wißerligen D:r Dahls sköna Psalm om Åskan (s. 129) hafwa förtjent ett rum i Samlingen. Mera individuelt kan Rec:s önskan synas att han ogerna saknat N:o 102: Wid de elfwer i Babylon etc. helst sedan wi fått Hr Hedborns så lyckliga omarbetning af densamma (2:a Saml. s. 6); N:o 260, Allena till Gud fått titt hopp fast etc.; framförallt hade wäl K. Erik XIV:s båda Psalmer, N:o 248 och 249, förtjent en hjelpande hand. Rec. medger gerna att de i sitt gamla skick icke uppfylla alla fordringar, men i dem lefwer en så egen anda och en så förkroßadt from ton, att de, endast såsom produkter af en olycklig Swensk Konung, framför många andra, förtjent att omarbetade upptagas i swenska kyrkans andaktsbok. — Att åter några Heligas Lofsånger, N:o 113 — 115, i G. Psalmb. i den nya blifwit utslutna, kan intet sägas om, då de icke woro lämpade eller tjenlige till allmän sång.

Granskar man åter deßa afdelningar efter innehållet torde det befinnas att en och annan wäl kunnat bortgå. När sjunger man: När sinnet i högsta grad är exalteradt och hjertat af de mest brinnande känslor genomträngdt. — Hwarföre sjunger man? — Antingen för att utgjuta sin fröjd eller sin smärta; antingen

Digitized by Google

för att bedja eller lofsäga, underskundom äfwen för att trösta och uppmuntra. — Af detta följer, som det synes, att inga moraliska betrakteelser, inga kalla sentenser, intet förstånds-resonnement kunna finna rum i en Psalm, och derföre fattar Rec. icke huru det är möjligt, att tio Guds bud, satta på rim, någonsin skola kunna sjungas. Når hjertat är warmt behöfwes ingen pligt-förteckning i hufwudet: Kärleken är lagens fullbordan. Innerlig wördnad för Guds lag, båfwan att öfwerträda den och innerlig bedröfwelse öfwer att icke kunna fullgöra deß bokstaf, lemna wäsentligen goda ämnen till en sång, men förfället att hopprimma sjelfwa budorden, kan ungefär jemföras med Åkerhjelms företag att sätta swenska lagboken på wers. — Evangeliska Berättelser böra wäsentligen äfwen med mycken warsamhet och en egen skicklighet behandlas, om de skola såsom Psalmer kunna begagnas; ty för hwilken berättar man, i kyrkorna, deßa händelser? — Dock skall hwarje rättwis granskare medgifwa, att alla de Psalmer öfwer Evangeliska lärdomar, som Comitreen upptagit, i allmänhet, noga uppfyllt de fordringar som göra dylika ämnen sjungbara. — Samma omdöme torde deremot icke kunna fällas öfwer de sånger, som innehålla Allmänna Uppmuntringar. Om man med skyldig akning undantager de wackra Psalmerna, N:o 28, N:o 48 o. 49, lärer medgifwas, att de öfriga med möda låta sig låsas, än mindre sjungas. —

En annan regel som Comitreen sig föresatt, war „att wid walet af nya Kyrkosånger, hufwudsakligen asse den christeliga menighetens behof och begrepp? Att Psalmer skola wara allmänt fattliga trar Rec. också wara en hufwudfordran; men om den uppfylles dermed att sången lämpas efter det hwad man i allmänhet kallar begrepp, kan wara en annans

sång. Begreppet förutsätter nemligen alltid abstraktion, och den finnes egentligen icke hos någon annan än den som genom wana förwärfwat sig den. Derföre händer att sånger, som poeten gjort i högsta grad begripliga, N:o 30 t. ex., äro för den egentliga menigheten högst ofattliga, emedan de endast syßelsätta en sinnesegenskap som icke är menighetens. Deremot äro känsla och fantasi medsödda allmänna gåfwor, och det behöfwes ej mer, än lifligt syßelsätta dem, för att blifwa fattelig. Såsnart känslan och fantasien anslås är Skalden säker att blifwa förstådd. Ett bewis derpå lemnar finska allmogens käraste sång, N:o 278 i finska Psalmboken: åfwensom wår allmoges mest omtyckta andakts böcker, Arndts Sanna Christendom och Floréns sömnlösa nätter. Dock fordras en alldeles egen takt och talent att wara folkskrifwent, hwars egenskaper lättare låta känna än uttala sig. En af de wigtigaste regler denne dock har att iakttaga, är att undwika bruket af sådana ord, som icke höra till sakens wäsende. Ett sådant ord är bland flere t. ex. ordet Öde i afseende på Christendomen. Christi uppenbarade försoningslära känner intet öde, känner ingen blind och hård nödwändighet, utan blott en mild Försyn, och dock förekommer ordet öde i närwarande Psalmsamling, icke noga räknadt, en och tjugo särskilta gånger.

Ser man i allmänhet på de härwarande omarbetade Psalmer, skall man finna att Comitreens ledamöter i sinnet hafwt angelägne att bortskaffa alla gamla ord, alla archaistiska böjningar och alla origtiga rim, och detta demödande är wißt godt och belömwärdt om man derwid föresatt sig, att äfwen noggrant iakttaga ordens accent och framför allt att bibehålla uttrycket i sin ursprungliga styrka. Huruwida detta är utförde, skola wi erfara när wi betrakta hwarje Psalm särskilt, och hwar-

Digitized by Google

ställa wi följ. anmärkningar till Comiteens och de sakkunniges beprösfwande.

N:o 1 När wi erinra oß, att det är en Psalm, ett qwäde som, enligt Förf:s afsigt, bör sjungas i en kyrka under Gudstjensten må wi fråga hwem det är, som sålunda tilltalar;

„Hör menska! hör de helga bud"?

Icke kan man föreställa sig att det är Gud sjelf, ty i 10:de str. talas om Guds nåd och i 12:te str. heter det om Gud sjelf: Så säger han. Icke heller kan det wara den ena församlingens ledamot som tilltalar den andra sägande: För mig ej andra Gudar haf. — I gamla Psalmen råder mer redighet, bestämdhet och hållning. — I 2:a str. hwilken swarar mot första budordet, förekommer denna befallning:

„O menska, war ej menskors slaf."

Detta är att nog mycket amplifiera det ursprungliga uttryckets mening. Kanhända torde det åfwen wara öfwerflödigt att förbjuda någon nederfalla för mull. — 10:de str. är denna:

„Haf icke lust till nästans hus:
Guds nåd går widt som solens ljus:
Han (nåden?) hwar och en försörja wet
Som afund flyr och girighet. Kyrie eleeson."

Är Guds försyn endast inskränkt till dem som fly afund och girighet? —

N:o 2 börjar:

„Ho wågar träda fram för Herran,
Då han sin lag utgifwer?
Dock se, från dig han aldrig fjerran
Den i ditt hjerta skrifwer." —

Huru kan det wara fråga om att träda fram för den som från mig är aldrig fjerran?

„Ack! endast kärlek, kärlek bjuda
De ewiga budorden." (8: de str.)

För det första låter wäl icke kärlek bjuda eller befalla sig. För det andra, är det oegentligt att säga det kärlek utgår wäsendet af en lag, ty det är skrifwit: för edra hjertans ondsko skull är lagen kommen i werlden. Lagen uppenbarar Guds stränga rättwisa och Evangelium hans gränslösa barmhertighet, hans oändliga kärlek. — För det tredje är sista stafwelsen i daktylen ewiga för swag, för att kunna uppwäga den första stafwelsens längd i budorden.

N:o 3. Liksom i 1:a Psalmen Gud utgifwer sin lag med thordönsröst, berättas det i denna, att Gud stod på Sinai, fördold i töcknen, blandeld och rök och thordönsljud. Detta är kanske att blanda sina färgar nog starkt. — 2:a str. är deremot utmärkt wacker: brinnande religiositet och fast förtröstan till den oändlige Medlaren uttala sig der i ett warmt och upphöjdt språk.

N:o 4. I 2:a str. är mistlyckad:

„Wi tro också på Jesum Christ,
Fadrens son, „den ewigt kära (!?!)
Som warit först, „som blifwer sist" (?)."—

Hos Hr Hedborn (Psalmer. 1812. s. 1.) läser man denna föreställning mycket bättre uttryckt:

Wi tro också på Jesum Christ
Fadrens Son, wår Herre kära;
Med Fadren ewigt lik förwißt
Uti höghet, makt och ära." —

utan att Rec. dock will säga, att åfwen dessa verser alldeles tillfredsställa honom. Den Christliga tron, wårt palladium, måste wäl framsjungas — om den skall sjungas — med hymnens högtidligaste toner. —

N:o 5, är ett wackert poem, men kanske allt för werldsligt för en Psalmbok. Ledamoten af en christelig församling tror icke på Medlaren,

„— — som rördes af wår nöd

Digitized by Google

Ett himlens bud till jorden bära."
utan på Jesus Christus, Guds son, hvilken tog mandom för att blifwa medlare. —

N:o 6, är den Ambrosianska Lofsången. Den är alldeles oförändradt lånad ur gamla Psalmboken på den archaistiska rättskrifningen och ordböjningen när. Kanhända hade det dock icke skadat att här och der bringa den närmare till originalet. Den början Te Deum laudamus, Te Dominum confitemur: Te æternum Patrem, omnis terra veneratur: Tibi omnes Angeli, Tibi cœli & universæ potestates, Tibi Cherubim & Seraphim incessabili voce proclamant Sanctus &c. Och i st. f. de matta versерne: Dig lofwa och prisa alla helga Apostlar etc. läsa wi på latin: Te gloriosus Apostolorum Chorus, Te Prophetarum laudabilis numerus, Te martyrum candidatus laudat exercitus.

N:o 7, är säkerligen icke sjungbar, åtminstone icke efter samma melodi som är satt för motswarande sång i G. Psb. emedan hwar vers är i denna en stafwelse längre än i den gamla. — I 2:a str.

„Och de, som här i död och qwal
Förkunnat din rättfärdighet,
De stå inför ditt anlete
Och se och häpna (!) och tillbe."

är en nog wattnig omskrifning af Te martyrum candidatus laudat exercitus. — I 3:e str. uttrycka orden:

„Du ser till oß i grafwen än."

tanken och meningen endast oegentligt.

N:o 8. En från början till slut misslyckad sång. Då den icke paßar på melodien af N:o 8 i G. Psb. kan Rec. icke förstå, hwi denna är förebragen de lyckliga parafraser öfwer Fadet wär, som wi äga af Herrne Ödmann, Dahl och Oxenstierna. Skulle brist på Choral wällat de både senares uteslutande (fastän wäl församlingen helst-läser Herrans bön), så kan detta icke gälla i afseende på Dr Ödmanns wackra sång (Förs. till Kyrko-Sånger. 3:e Uppl. s. 60) som har gifwen melodi. — Den närwarande börjar:

„Wi, med alla och för alla,
O allas Fader! dig åkalla." !

Ett dylikt ordspel, (hwilket också brifwes med ordet skilja, i början af 2:a str.) motstrider fullkomligen det wärdiga allwar, som bör utgöra charakteren af andelig sång.

„— Wåra själar, som sig wiga
Till styrkan af ditt helga namn."

Man wiger sig med någon, men till någon ting inwiger man sig. — —

„Låt oß söka
Ditt rike blott;
Så blir allt godt
I lif och död wär sälla lott!" —

Naturligtwis är det en säll lott att erhålla allt godt, men hwem har lofwat att denna lott skall tillhöra den fromme här i lifwet? —

N:o 9. Är en i alle afseende wida bättre lyckad behandling af samma ämne, som utgjorde innehållet af den föregående. Psalmens anda är warm och from och uttrycket är enkelt och ledigt. Endast 6:te str. har ej dess helas naturlighet:

„Wår wärt stöd i profwets fara,
Wår wärt skydd, när werldens snara
För wårt swaga hjerta ställs;
Oß bered mot alla döden,
Oß i lifwet och i döden
Från allt ondt, o fader fräls."

Profwet är ett i den andeliga terminologien obekant ord, liksom ödet. Man känner blott, i stället för det förra, pröfning och frestelse och i st. f. det senare försyn eller skickelse. Äfwen är det icke just någon wacker bild, att kalla snaror för hjertan liksom för fadebjur.

Digitized by Google

Men denna strof förekommer mycket bättre i samlingen af Omarbetade Psalmer, af Chorâus och Wallin (Ny Uppl. s. 196):

„Wi förwillas på wär bana,
Än af werldens onda wana,
Än af wära lustars swall:
Herre! för oß ej i fara,
Men i frestelsen bewara
Wära fötter ifrån fall."

Antages denna läsart, så får äfwen sjunde bönen sin egen strof, hwarigenom det hela winner i symmetri.—

N:o 10 o. 11, handla båda om Döpelsen, och är en lårt versification, ofökta behagliga bilder och ett rent språk, anwändt för sammanstämmandet af wißa Bibliska uttryck, tillräcklige, så skola deßa, och isynnerhet N:o 10, kunna göra anspråk på att heta wackra Psalmer. Detta namn torde dock förwägras dem af den, som af ett sådant skaldestycke will genomträngas och elbas i sin innersta själ och som hyser den öfwertygelsen, att en lefwande känsla af Christi gudomliga anda i alla former måste wara orthodox. En sådan torde finna uttryck, sådana som

„— barn i ondskan waren,
Ej barn uti förståndet."

nog mycket falla in i den prosaiska maximtonen; och sådana som:

„Når du stilla, som en dufwa,
Fordom sönk till Jordans bryn."

allt för besynnerliga. Att den Helige Ande sänkte sig öfwer Jesu hufwud, i Dufwoliknelse wet man af Evangelium, men icke att han nedsänkte sig så stilla som en Dufwa. — Den wackraste strofen i N:o 10, är utan twifwel denna:

Wär korsets tecken i ditt bröst,
Wär det i alla öden (?):
Det bliswa stall din enda tröst

Mot synden, sorgen, döden.
Det tecknet i ditt anlet tag:
Bekänn din tro för werlden.
Så hafwer Gud till dig behag,
Och når du slutat färden,
Du ån af Herran kännes."

men deß innehåll står i opposition med wåre nu gällande Döpelseritual. Ingen sann Christen kan någonsin gilla, att korstecknet, christendomens symbol, är bortstruket ur nya Handboken; men denna engång antagen och sanktionerad, måste wäl de öfriga religions böckerna med den stå i öfwerensstämmelse. —

Med ytterlig förwåning har Rec. bland Nattwards-Psalmerna, saknat Herr Hedborns (Psalmer. 1812. s. 31), utan all jemförelse den skönaste, som öfwer detta ämne hittills blifwit framlagd för swenska allmänheten, så wida innerlig andakt, djup känsla af nattwardens heliga mysterium, brinnande religiositet och ett sant, hänförande inspirations språk, åro de yppersta egenskaper i en andelig sång. Dock fast Comiteen uteslutit det wackraste, har den dock wißerligen skänkt oß mycket wackert, t. ex. N:o 12, i hwilken blott 1:a och 8:de str. åro något matta. Det öfriga är strängt dogmatiskt, men uttryckt med wärma och enkelhet.

N:o 13, är som den föregående, egentligen bestämd att nyttjas wid ungdomens första nattwardsgång, och är i allmänhet wacker, fastän Comiteen här haft tillgång på en wackrare, neml. Dr Wallins (Omarb. Psalm. af Chorâus och Wallin. s. 175), hwilken har ett så rent uttryck af barnslig förtröstan och ungdomlig andakt. — I 3:e str. af närwarande Psalm, läsa wi;

„Milde Jesu! från det höga
Anse med barmhertighet
„Deßa tårar från ett öga,
Som ännu ej skymta wet." —

Högst Mißlyckadt! Barnen böra icke warnas för ett fel som snarare är ålderdomens än ungdomens. Den sanna oskulden skyter ej öfwer sin upprigtighet. (Forts. följer.)

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 15. Lördagen den 15 April 1815.

Recension.

Gylfe (,) af Ling. Stockholm 1814. 498 sidd. 8:o.

„Det enda ohjelpliga i Gylfe är grundfelet med planen. Huru mycket fördelaktigare hade ej Förf. walt sig en bestämd historisk person, eller något annat icke allegoriseradt stycke ur Swenska historien, till ämne för sin hjeltedikt! Den wäg han hittills wandrat, har endast warit en lysande kamp mot det omöjliga: han synes hafwa tänkt: καλον ὑπερ τε καλε θνησκειν."

Så yttrar sig den Granskare, som i denna Tidning (1813, N:o. 8. 10. o. 12) bedömde de Fem Sånger, som år 1812 först utgåfwos såsom prof på detta Drottqwäde. Om Rec:s omdöme wäl i hufwudsaken sammanträffar härmed, men i detaljerna till en del utfaller annorlunda, så är dertill orsaken, att wi hafwa Femton Sånger för oß, då den förra Rec. endast hade Fem; och det är således klart, att wi derigenom bättre sättas i tillfälle att bedömma Skaldens numera fulländade manér.

„Jag förklarar högtidligt — säger Förf. i Företalet — att jag icke ämnat skrifwa någon Epopé. Jag skref blott en Folksaga." När man frånskiljer de underliga föreställningar, som senare konstkännare fästat wid namnet Epopé och håller sig wid det urgamla begreppet af Epos, har man swårt att förstå, hwad Förf. will winna genom denna åtskillnad. Iliaden, Odyßeen, äro icke de grekiska Folksagor? — och wåra gamla kämpasagor, hwad hindrar dem, om man will nyttja en grekisk benämning, att heta Episka Dikter? — Will Skalden derigenom undgå att bedömmas efter de grunder, hwarpå detta skaldesiag stöder sig? — Eller gifwes det ej för hwarje konst wißa ewiga, naturnödwändiga gränsor, dem ingen strafflöst öfwerträder? Och äro, bland deßa reglor, de icke swårast att följa, hwilka naturen sjelf företeckna: just, emedan ingenting är swårare att fatta än det allra enklaste?

De anmärkningar öfwer Epismens art den förre Rec. (i N:o 8.) förutsänder, äro sakrika och träffande. Mot en sats, som der förekommer, wilje wi tillåta oß en anmärkning.

Digitized by Google

„Deß (Epos') pragmatismus" — heter det — „bestämmes endast och allenast deraf, att det skall wara ett innerligt, ur skaldens hug och hjerta framburet lefwande ord till wäckande af det nationella intreßet; och då detta så wäl genom en enda Sång kan åstadkommas, som genom en samling af dylika Sånger eller Sagor, så behöfwer man naturligtwis icke mera än en eller twå sådana, för att bedömma huruwida författaren sant uttryckt den episka ideen eller förfarit efter det episka schemat. Det är derföre allmänt bekant, att liksom den första rhapsodien i Iliaden icke behöfwer alla de öfriga för att wara ett mästerligt fulländadt poem, likså skulle skalden hafwa kunnat till de förhandenwarande tjugefyra i oändlighet tillägga ännu flera, utan att den inre poetiska begränsningen derigenom i någon mån blifwit öfwerstigen."

Charakteren af Epos är wißerligen oändlighet. Den lyriske skalden tager handen från lyran, såsnart hans fulla hjerta utströmmat och sången är fulländad: Dramaturgen framställer ett stort ögonblick ur menniskolifwet inom trånga och skarpt utstakade gränsor: men Sagskrifwarn uppfattar lifwet i hela deß mångfald, och tecknar med lika utförlighet och lika owäldighet de största händelser, som de obetydligaste; med lika omsorg Achilleus' sköld, som den herrligaste af deß segrar. Sagan kan jemföras wid ett historiskt factum, som wäl i sin involution och evolution är oändligt, ty hwar är historiens begynnelse och fullbordan? — men dock i sig sjelft måste utgöra en organisk helhet. Wille någon t. ex. beskrifwa det sista Europeiska kriget, skillra grundligt och förträffligt härförarne och härarna, deras uppträde, rörelser, och alla krigets ombytliga skiften; lemna med ett ord allt hwad af en god häfdatecknare åskas, men twert afbryta då han hunnit till lägret wid Dresden: — m^e^nne detta wore en fullbordad historia, i den mening som wi t. ex. kalla Sallustii Bellum Jugurthinum slutad? Icke annorlunda Iliaden. Första eller andra Sången äro delar af en episk organism, men inga sjelfständiga poemer: den stora händelse, som utgör Iliadens ämne, når sin fullbordan med den mans död, som ensam wärnade Trojas murar. Det är sant: i tjugefyra andra sånger hade Trojas eröfring kunnat skillras. Lägg till: i lika så många Achilleus' död och hjeltarnes återfart och deras ätts öden, ämnen som sedan af Tragici blifwit begagnade — och så i oändlighet. I detta afseende är Odyßeen en fortsättning af Iliaden. Det är klart, att Iliaden ur denna synpunkt blifwer ett fragment. — Men tilldragelser, som kunna förenas till en sluten historisk krets, som alla hwila på peripherien till samma medelpunkt, kunna jemwäl betraktas och behandlas som ett Helt; och deßa händelser, poetiskt framställda, utgöra en sjelfständig, inom sig sluten, Dikt. Naturen är omätlig, men Konsten, till hwars wäsende det hör att inom en gifwen begränsning samla och förtäta det spridda, måste werka inom en bestämd rymd; och åfwen den Episka Dikten, fastän den närmast gränsar till Naturen, får icke genom öfwerspringandet af deßa ewiga rämärken, nedsjunka till det halforganiska och medwetslösa.

Om denna sats skulle tillämpas på närwarande Hjeltedikt, borde först undersökas: hwad är deß ämne? Finlands söndring från moderlandet? — Men då är Poemet med Tolfte Sången slutadt! — Eller äro — som troligare synes — wår tids häfder, de händelser som under wåra ögon tilldragit sig, ej blott Finlands förlust, utan åfwen Sweriges regeneration, föremål för denna Dikt; då

Digitized by Google

är att befara att Förf. walt sig ett ämne, hwilket ej hans lifstid — om än hans krafter — äro tillräckliga att fullborda. Deßa händelser äro af den art att de, som lätt synes, sakna all enhet annan än den historiska eller nödwändighetens: Finska kriget (eller för att uttrycka oß i Gylfes språk) Auras bortröfwande af Jotarne — den olycksfälle Jarlens afsättande, Allhärjar-tinget, walet af en ny Jarl — nytt Allhärjar-ting och walet af en yngre Jarl — deß död — inkallandet af utländsk Jarl — Nores fosterbrödralag med Gylfe — se der lika många särskilda händelser, som aldrig kunna bringas till artistisk enhet, om icke (i fall ämnet hade denna natur) genom en kedja af Shakspeariska skådespel, hwarnti hwarje skådespel swarar mot en akt af det stora Skådespelet och mellanhändelserna upplösa sig i de panser, som ligga emellan hwart Drama. Förf. har walt en annan utwäg. Han har insett att deßa händelser, som ledas af så ofta ombytta werkningskrafter, ej kunde sammanbindas i en enda poetisk composition, utan att en person måste framkallas, på hwilka deßa händelser måste hänföra sig. Skalden har således ej till hufwudhjelte walt Regenten, hwilken under denna period lemnat skådeplatsen för flera andra „Jarlar" — utan, „emedan nordiska statsförfattningen gjorde Folkets historia mera betydningsfull än deß Regents; ty folket war öfwer Regenten" — menigheten sjelf, representerad af Nord-drotten Gylfe. Wi bestrida ej anmärkningens politiska rigtighet, men wi bestrida deß artistiska anwändbarhet: wi bestrida rimligheten att i 15 långa Sånger fortsätta skillringen af ett sådant collektift begrepps-wäsende. Förf. har sjelf förelagt sig denna fråga, och beswarar den så: „Hwad är skaldkonst annat än

bildspråk? Hwar finnes den måttstock, som för Skalden bestämmer huru långt detta bildspråk bör uttänjas? Är bildningskraften en småkrämare, som ej wågar afyttra i parti de waror han äger?" — Sker handeln med förbudna waror, är wäl großhandeln fördömligare än småkrämeriet. Ty olyckligtwis har Förf. förwexlat begreppen af Symbolik och Allegori*). Symbolen (som i sig innesluter både Schemat och Allegorien) är en sunnen kroppslig form för den urbildliga, i Fantasien förfinligade Ideen; deß wäsende utgör grunden för all konst, emedan denna ej oslöjadt och obegränsadt förmår framställa det Ewigt-Oändliga: Allegorien åter är en blott allusion en wälnad, hwars makt beror på ett ögonblickligt uppträde och förswinnande. Den hör

*) Rec. i Årgången 1813 är icke fri från samma mißtag, då han t. ex. (s. 149) yttrar: „Allegorien är Sagans lifsprincip" o. s. w. Men mißtaget har här endast skett om en term, ej om saken: ty raisonnementet är fullt ut rigtigt. Det yppas tydligt wid början af 151 sid., der det heter: „Emellertid framställdes dock öfwerallt, åtminstone i mästarnes arbeten, werkliga individer och werkliga handlingar, endast gjorda till representanter för wißa begrepp och maximer (hellre: af wißa Ideer). Och således är wår Förf. den förste, som fallit på den utwägen att skapa alla sina hjeltar af allegorier för wißa landskaper och nationer, och endast omgifwa sig med dylika sjelfskapade collektif-personer." — Hwarje stor charakter — i Historien eller konstwerlden — uttrycker wißerligen en idee, men är ei en representant för ett blott abstrakt begrepp såsom t. ex. Tapperheten. De äldre Ästhetici, isynnerhet i Italien — wille på detta sätt göra Achilleus och de öfriga Trojanske hjeltarne till allegoriska automater. En sådan wandrande död abstraktion är Richardsons berömda Grandison.

Digitized by Google

„Deß (Epos') pragmatismus" — heter det — „bestämmes endast och allenast deraf, att det skall wara ett innerligt, ur skaldens hug och hjerta framburet lefwande ord till wäckande af det nationella intreßet; och då detta så wäl genom en enda Sång kan åstadkommas, som genom en samling af dylika Sånger eller Sagor, så behöfwer man naturligtwis icke mera än en eller twå sådana, för att bedömma huruwida författaren sant uttryckt den episka ideen eller förfarit efter det episka schemat. Det är derföre allmänt bekant, att liksom den första rhapsodien i Iliaden icke behöfwer alla de öfriga för att wara ett mästerligt fulländadt poem, likså skulle skalden hafwa kunnat till de förhandenwarande tjugefyra i oändlighet tillägga ännu flera, utan att den inre poetiska begränsningen derigenom i någon mån blifwit öfwerstigen."

Charakteren af Epos är wißerligen oändlighet. Den lyriske skalden tager handen från lyran, såsnart hans fulla hjerta utströmmat och sången är fulländad: Dramaturgen framställer ett stort ögonblick ur menniskolifwet inom trånga och skarpt utstakade gränsor: men Sagskrifwarn uppfattar lifwet i hela deß mångfald, och tecknar med lika utförlighet och lika owäldighet de största händelser, som de obetydligaste; med lika omsorg Achilleus' sköld, som den herrligaste af deß segrar. Sagan kan jemföras wid ett historiskt factum, som wäl i sin involution och evolution är oändligt, ty hwar är historiens begynnelse och fullbordan? — men dock i sig sjelft måste utgöra en organisk helhet. Wille någon t. ex. beskrifwa det sista Europeiska kriget, skillra grundligt och förträffligt härförarne och härarna, deras uppträde, rörelser, och alla krigets ombytliga skiften; lemna med ett ord allt hwad af en god häfdatecknare äskas, men twert afbryta då han hunnit till lägret wid Dresden: — m'nne detta wore en fullbordad historia, i den mening som wi t. ex. kalla Sallustii Bellum Jugurthinum slutad? Icke annorlunda Iliaden. Första eller andra Sången äro belar af en episk organism, men inga sjelfständiga poemer: den stora händelse, som utgör Iliadens ämne, når sin fullbordan med den mans död, som ensam wärnade Trojas murar. Det är sant: i tjugefyra andra sånger hade Trojas eröfring kunnat skillras. Lägg till: i lika så många Achilleus' död och hjeltarnes återfart och deras ätts öden, ämnen som sedan af Tragici blifwit begagnade — och så i oändlighet. I detta afseende är Odyßeen en fortsättning af Iliaden. Det är klart, att Iliaden ur denna synpunkt blifwer ett fragment. — Men tilldragelser, som kunna förenas till en sluten historisk krets, som alla hwila på peripherien till samma medelpunkt, kunna jemwäl betraktas och behandlas som ett Helt; och deßa händelser, poetiskt framställda, utgöra en sjelfständig, inom sig sluten, Dikt. Naturen är omätlig, men Konsten, till hwars wäsende det hör att inom en gifwen begränsning samla och förtäta det spridda, måste werka inom en bestämd rymd; och äfwen den Episka Dikten, fastän den närmast gränsar till Naturen, får icke genom öfwerspringandet af deßa ewiga rämänken, nedsjunka till det halforganiska och medwetslösa.

Om denna sats skulle tillämpas på närwarande Hjeltedikt, borde först undersökas: hwad är deß ämne? Finlands söndring från moderlandet? — Men då är Poemet med Tolfte Sången slutadt! — Eller äro — som troligare synes — wår tids häfder, de händelser som under wåra ögon tilldragit sig, ej blott Finlands förlust, utan äfwen Sweriges regeneration, föremål för denna Dikt; då

Digitized by Google

är att befara att Förf. valt sig ett ämne, hwilket ej hans lifstid — om än hans krafter — äro tillräckliga att fullborda. Deßa händelser äro af den art att de, som lätt synes, sakna all enhet annan än den historiska eller nödwändighetens: Finska kriget (eller för att uttrycka oß i Gylfes språk) Åsars bortröfwande af Jotarne — den olyckesfälle Jarlens affättande, Allhärjarthinget, walet af en ny Jarl — nytt Allhärjarthing och walet af en yngre Jarl — deß död — inkallandet af utländsk Jarl — Mores fosterbrödralag med Gylfe — se der lika många särskilda händelser, som aldrig kunna bringas till artistisk enhet, om icke (i fall ämnet hade denna natur) genom en kedja af Shakspearitiska skådespel, hwarwid hwarje skådespel swarar mot en akt af det stora Skådespelet och mellanhändelserna upplösa sig i de panser, som ligga emellan hwart Drama. Förf. har valt en annan utwäg. Han har insett att deßa händelser, som ledas af så ofta ombytta werkningskrafter, ej kunde sammanbindas i en enda poetisk composition, utan att en person måste framkallas, på hwilka deßa händelser måste hänföra sig. Skalden har således ej till huswudhjelte valt Regenten, hwilken under denna period lemnat skådeplatsen för flera andra „Jarlar" — utan, „emedan nordiska statsförfattningen gjorde Folkets historia mera betydningsfull än deß Regents; ty folket war öfwer Regenten" — menigheten sjelf, representerad af Nordbroten Gylfe. Wi bestrida ej anmärkningens politiska rigtighet, men wi bestrida deß artistiska anwändbarhet: wi bestrida rimligheten att i 15 långa Sånger fortsätta skildringen af ett sådant collektift begrepps-wäsende. Förf. har sjelf förelagt sig denna fråga, och besware den så: „Hwad är skaldkonst annat än

bildspråk? Hwar finnes den måttstock, som för Skalden bestämmer huru långt detta bildspråk bör utsträckas? Är bildningskraften en småkrämare, som ej wågar afyttra i pari de waror han äger?" — Sker handeln med förbudna waror, är wäl großhandeln fördömligare än småkrämeriet. Ty olyckligtwis har Förf. förwexlat begreppen af Symbolik och Allegori*). Symbolen (som i sig innesluter både Schemat och Allegorien) är en sinnen kroppslig form för den urbildliga, i Fantasien förfinligade Idéen; deß wäsende utgör grunden för all konst, emedan denna ej oslöjade och obegränsadt förmår framställa det Ewiges Oändliga: Allegorien åter är en blott allusion en wänwad, hwars makt beror på ett ögonblickligt uppträde och förswinnande. Den hör

*) Rec. i årgången 1813 är icke fri från samma misstag, då han t. ex. (s. 149) yttrar: „Allegorien är Sagans lifsprincip" o. s. w. Men misstaget har här endast skett om en term, ej om saken: ty raisonnementet är fullt ut rigtigt. Det yppas tydligt wid början af 151 sid., der det heter: „Emellertid framställdes dock öfwerallt, åtminstone i mästarnes arbeten, werkliga individer och werkliga handlingar, endast gjorda till representanter för wisa begrepp och maximer (hellre: af wisa Idéer). Och således är wår Förf. den förste, som fallit på den utwägen att skapa alla sina hjeltar af allegorier för wisa landskaper och nationer, och endast omgifwa sig med dylika sjelfskapade collektif-personer." — Hwarje stor character — i Historien eller konstwerlden — uttrycker wisserligen en idé, men är ei en representant för ett blott abstrakt begrepp såsom t. ex. Tapperheten. De äldre Ästhetici, isynnerhet i Italien — wille på detta sätt göra Achilleus och de öfriga Trojanske hjeltarne till allegoriska automater. En sådan wandrande död abstraktion är Richardsons berömda Grandison.

Digitized by Google

blott såsom ornament, såsom figur till Poesien. Den har allraminst sitt rum i Folksagan, som bland alla skaldearter är mest aflägsnad från all abstraktion.

En lika stor swårighet har ämnets moderniter lagt i wägen för Skalden. Redan Aristoteles föreskref, att ett episkt ämne måste wäljas ur en från Skaldens tid aflägsen fornålder. Denna regel, är den grundad i skaldslagets egen natur? — Wißerligen. Ty hwad är Epos eller Sagan? Om icke på engång folkslagens första religionshäfder, första historia, första poesi? Det gifwes ett tillstånd, hwarpå alla nationers urkunder hänwisa — ware sig att detta tillstånd (såsom de nyaste philosopher tro) är ursprungligt, eller att det är eröfradt från den dunkla natten och en sanslöshet af djurisk wildhet — ett tillstånd, slägtets gyllene ålder, då menniskan ännu liksom är sammanwäxt med naturen, då hennes öden blott äro phenomener, werkningar af physiska — inre eller yttre — drifter. Men barndomens oskuldsdagar wara icke länge: intelligensen söndrar sig från naturen och begge framträda mot hwarandra i en ofta wåldsam och förstörande strid, och den äkta menskligheten begynner sin utweckling. Menniskan handlar. — I Konsten swara Sagan och Dramat mot deßa olika bildningsperioder. Sagan lefwer i det mythiska tidehwarfwet: naturkrafterna äro för det förwånade naturbarnet ej blott lefwande krafter, utan lefwande wäsen, som inbillningen lånar form och gestalt. Men de fly, deßa osynliga makter, wid en waknad reflexion (lyrismens period); den samlar allt inom menniskans eget bröst, till deß den preßade känslan öfwergår till klar och bestämd handling (Dramat). — I första bildningsgraden ledes menniskan — och äfwen de gudar den oerfarna inbillningen skapar — af tillfälligheter, nycker eller lidelser: i Dramat äro himlen och jorden strängt afsöndrade och begge widröra hwarandra endast slyktigt och förswinnande. I stället för ett blindt willkor, har både på jorden och i den öfwermenskliga werlden inträdt ett säkert och oryggligt ordningstillstånd — som i Hedendomen framstår som ett obewekligt Öde, och i Christendomen som en mild och kärleksrik Försyn. Menniskan yttrar nu mera ej endast begär, utan äfwen fast och bestämd wilja; hon känner det mål, som är en polstjerna för hennes fria handlingar, och ideer, efter hwilka hon rigtar dem.

Det förswunna är ewigt förloradt, kan ej mera återkallas: hwarföre genom magiska konstgrepp uppwäcka en tom spökelse? De mäktiga, herrliga Gudarne hafwa för ewigt bortgått: hwarför återkalla deras wålnader? Mythernas ålder har ingått i tiden; hwarför eftergyckla ett efterspel för åskådare, som ej mer tro de gamla undren? När barndomen förswunnit, hwarför leka med deß dockor? Wi äro män: wördom deßa minnen, men beflitom oß om manliga och allwarsamma idrotter.

Rec. will ej engång anmärka att Hr Ling från gråa hedendomen framdragit maschineriet till händelser, som tilldragit sig år 1808-14: han är till och med öfwertygad, och har i det föregående sökt wisa det, att ett Epos, en Folksaga nu för tiden är omöjlig — icke att senteras — men skrifwas. Wi fatta icke, wi kunna ej uttrycka natur-enfalden i hela deß enfald: deßa skaptiser blifwa alltid mer eller mindre lyckligt uppfunna mechanismer. All literär-historia — med sina såkallade Epopeer — från Virgilii och Cyclernes tid bewisar det. — Gylfe wederlägger ej denna gamla erfarenhet.

Detta om willkoren för Gylfes plan och ämne. Möjligheten engång antagen,

Digitized by Google

medgifwa wi att den är med skicklighet både grundtecknad och utförd. Rummet tillåter ej att lemna en exposition af denna widlöftiga Hjeltesaga: — nog: Skalden har gjort allt för att, efter det schema han walt, utföra sitt ämne. Men det omöjliga har han ej kunnat besegra. Hans engång antagne hjelte har kastat honom på twenne klippor. Den ena är Gylfes förunderliga förhållande till sina Jarlar: hwilket öfwer flera ställen sprider en märkwärdig förwirring. Denna oreda ökas ännu mer, då Gylfe får twå Jarlar på engång. Naturligtwis skola deßa personer tränga hwarandra, och beklagligtwis är det Gylfe sjelf, som får inträda i skuggan. I synnerhet kan det ej göra god effekt, att se Nord Drotten, den mäktige, rike, wise och tappre, illa handteras och skymfas af sin Jarl, utan att han widtager den ringaste anstallt deremot.

Just denna Gylfes charakterslösa lamhet är en af ämnets största ofullkomligheter. Aldrig har en skald framställt en episk Hjelte mera swag och wanmäktig. Det är sant att Förf. sökt hjelpa honom dermed, att han widhänger honom ett smycke som Söderns konstige dwärgar smidt, som mördar all mandom, som mördar all kraft. „Kunde läsaren — heter det i Företalet — under uppfattandet af sjelfwa händelserna, glömma allegorien; och kunde han efter läsningen minnas den, då wore Gylfe förstådd." — Men då wore äfwen Gylfe förlorad. Glömde läsaren att Gylfe wore ett personifieradt begrepp för hela Swenskheten, hwad deltagande skulle han då hosa för en person, som skymfas och mißhandlas af sina tjenare, som företager sig allting oskickligt och förwändt, och i alla slagtningar slås och tillbaktränges. För att förekomma denna widriga effekt, påminner Skalden tidt och ofta att Gylfes makt ej nu är den samma som fordom. Men för att i konstens werld kunna högakta en man — fordras mer än blotta sägner; — wi måste sjelfwa hafwa sett honom handla, ty swag är, enligt Horatius, den werkan, som blott genom öronen förnimmes. Derför har Skalden helt och hållet mißräknat sig, när han framför Gylfe skickar folk med trompetter, eller låter honom sjelf, när ingen annan är tillhands, af alla krafter upphöja sig sjelf. Hör detta skryt äfwen till troheten af swenska nationalcharakteren; har den sanna äran, som handlar lugnt och wärdigt, lemnat rum åt en bullrande högfärd — då har åtminstone ej läsarens intreße wunnit derpå. Allraminst hjelpes Gylfes krigsära dermed, att Skalden oupphörligen låter honom ryta; och det med den framgång, att elfwen wid dånet sin isboja bröt (2:a S. v. 515), fastän tywärr inga Jotar skrämmas deraf; men beklagligtwis ryta ej blott Gylfe och hans Hofkämpar, ej blott Jotar, troll och Gudar, utan äfwen Gudinnorna, ja Aura sjelf, den älskande bruden: med ett ord allt, hwad lif och anda har, uttrycker här med rytande, i stället för wanligt tal, sina känslor och tankar.

I allmänhet då wi komma att tala om charakters-teckningar, tala wi om ett ämne, hwari Hr Ling aldrig lyckas. Hr L. äger, enligt Rec:s öfwertygelse, en rik uppfinningsgåfwa, en lysande inbillning och med ett ord alla de egenskaper, hwarmed en konstnär egentligen gör effekt. Men Snillet har ännu en annan sida, utan hwilken hwarje composition förlorar sin betydelse och nedsjunker till ett tomt och innehållslöst spel. Detta element är ett djupt och innerligt sinne, eller hwad Tyskarne med ett enda ord kalla Gemüth, och af detta sinne, poesiens merg och lifssaft, finnas i Gylfe få spår. Man åskådar de bättre af Hr Lings taflor med beundran, stundom

Digitized by Google

med häpnad och förwåning; men deßa gestalter staddra i granna rustningar förbi wåra ögon utan att qwarlemna en bild, eller ett lefwande intryck. Icke så Homeros' oförgängliga heroer; icke så Nifflunga- och Wolsunga-Sagornas kämpar. Förträffligt har Hr Ling målat Gylfes och hans Hofkämpars wapen, skölar och rustningar. Den grekiske skalden är icke mindre beundranswärd i det plastiska: men han målar mer: hans tafior wisa oß ej blott det yttre, utan hela den inre menniskan, själens djupaste och doldaste rörelser. Hr Lings personer äro inga lefwande personer, men döda automater, utan annan individualisering, än blotta klädedrägtens, utan andra lifsfunktioner än de convulsiviska ryckningar, som maschin-mästarens handkraft åstadkommer.

Gylfe sjelf är icke individuel. „Men huru är det görligt — yttras det i granskningen af förſta upplagan (1813 s. 151) — att gifwa riktig individualitet är en allegorisk representant af en wiß stat?“ — Rec. will för sin del medge, att det är möjligt. Ett folks förſte man är, om wi ej bedraga oß, sin nations ypperste representant. Engelbrecht är Swenska nationens förſte Medborgsman — Gustaf Wasa, den Swenskaſte af Sweriges stora Konungar. En konstnär, som wäl framställt deßa charakterer, har framställt idealen af Swensk medborgerlighet, af Swensk konungslighet. Men will en konstnär ej wälja historiska personer, må han, om hans egen hug ej säger honom något, af stora mästare lära konsten att nationalisera. Ty är t. ex. icke Riddar Montfaucon i Fouqués Zauberring ett ideal af fransyska ridderligheten? — Men Lings Gylfe är ingen Göth — blott en Swensk af adertonde eller nittonde århundradet, med alla deß sorter, fel och oseder.

Gylfes Jarlar äro icke mindre matt tecknade. Mera grundlighet röjer sig i skildringen af Hofkämparne, hwilka föreställa rikets särskilta Landskaper. Med en brundranswärd konst är denna taſla utförd. Så sitter, kring Norddrottens bord (i Andra Sången), den drottlike Rodin wid högsätet:

Af Silfbergets jern hans pansarkrud war;

och efter honom framställas den ordwise Sydmannakämpen*), som en Grip på seniga skullran bar; Veri den lille, som twå pilar lade framför sig på bordet; den idoge Rumbo-kämpen med silfwerkläns, och i skölden tre brinnande berg: den starke Dalkämpen,

i gullrödan koppar han swidt sin kropp,
Han tycktes så hög, som Bläberget stå,
när midnattssolen förgyller dess topp.
Twå Pilar i jättlika handen han hade,
han krammade dem både hwita och blå.

o. s. v. Hwarje drag i denna målning är sinnrikt och betydelsefullt. En presentation kan ej ske på ett mera lyſande sätt. Men tror läsaren, att deßa kämpar, hwilkas rustning och utwertes skick nu så mästerligt äro beskrifna, i sölden, hwar och en, skall utweckla sitt eget, sitt individuella handlingssätt, — då är han bedragen. Ume den länge skickor sig alldeles på samma sätt som de kämpar tre, Som sydligast suto wid kungsbordets ände, och när den stolte Gaute från Östanskog handlar, så kan man blott genom den olika uniformen skilja honom från den slöjdrike Gaute i Westanskog, som widt i köpmanna färder drog. Allesammans skryta och ryta och slå mång tusende Jotar.

Men Jotarne, huru äro de tecknade? Ingenstädes har skaldens patriotiska känsla mer

*) Sudmannakämpen kallas ordwis, emedan „i Södermanland talas Swenska Språket renast.“!!

Digitized by Google

mißledt honom. Man behöfwer ej här frukta hwad några förebrått Iliaden äfwensom Aeneiden, att hufwudpersonens fiender äro så intressant tecknade, (som t. ex. Hektor och Turnus), att de skada den egentliga hjelten. Twertom föreställas Jotarne som gastar, som gnissla och skratta, och deras Drott, den store Jätten, liknas wid Midgardsormen. Hans anlet är ludet och wild hans blick. Han röt — det dånade som om hållen Sig lyft från sina barndomsställen. Han teg: — och fradgan ur preßade munnen steg: så wid stengrundet fraggar en hoppreßad flod. — Denna ensidighet hedrar måhända Hr-Lings patriotiska tänkesätt, men icke så alldeles hans artistiska. Den som läst Taßos Gierusalemme, känner hwilken förlust denna (ehuru på långt när ej så widt dresna) partiskhet åbragt hans Dikt; men den som studerat Gylfe inser, att ingen slags harm, medborgerlig eller individuell, framlockar Poesien, som fordrar en försoning mellan stridiga krafter. Själen erfar ej denna upplyftande rörelse wid skådespelet af blotta maßor som bryta sig mot maßor och mechaniska krafter, som kämpa mot mechaniska krafter, — som när en Hektor dignar i sista striden för Fosterlandet mot Äfwentyrets och den kortwariga Lyckans Son, — som när en Hannibal, sjelf en hel werldsdel, uppställer sina härar mot Roms största Hjelte, — som när en Gustaf Adolf i trots af enwäldets örnar, reser riddarstandaret på frihetens urgamla jord, — eller som när den tolfte Carl pröfwar mandomens kraft mot slughetens, Nordens merg mot Söderns ränkor: — se der skådespel, wärdiga Gudar och menniskor. Men hwilken sublim känsla erfar man wid åsynen af en otalig mängd monstruösa wildmän, som underkufwa en förslappad folkförste?

Om Aura kan man ej egentligen säga att hon är mißtecknad, emedan hon är allsintet tecknad. Inbillningen kan hwarken föreställa sig detta amphibium som qwinna eller Amazon: och knapt något enda attribut tillkännagifwer att hon skall föreställa Finland.

Den öfwermenskliga werlden har lyckats Hr Ling wida bättre. Icke derför att Rec. så synnerligt högt uppskattar Gudinnorna, som här och der röja wißa tycken af nittonde sekiets mamseller; utan i afseende på den ymniga fantasi, hwarmed Hr Ling behandlat Asa-mythologien. I allmänhet är Hr L. ofta lycklig i skillringen ej blott af det förfärliga, utan äfwen af det dunkla och hemlighetsfulla; men såsnart deßa skumma wäsenden skola framgå med bestämda former och i lugna förhållanden utweckla sina charakterer, då förmår penseln ej mera harmoniskt uttrycka det skiftande lifwet, utan måste hjelpa sig med wißa kraftdrag och påläggning af ständigt hopade färgor.

Då man jemför denna upplagas språk, ton och rhythmiska beskaffenhet med den förras, måste man wißt häruti tillägga närwarande omarbetning ett afgjordt företräde. Grundtonen är ännu den samma: en wiß tio- eller tolfstafwig daktyliskt-trochaisk versart, som utgör Diktens basis, afbruten af egentligen lyriska korta rhythmer; dock har den lyriska willkärlighet, som fordom i den förra herrskat, öfwergått till en mera bestämd episk symmetri. Rec. anar, (dock tillstår han att han ej ännu bragt denna aning till full öfwertygelse) att den princip Hr Ling följt, är rigtig. Ty nordiska lifwet uttrycker sig i contraster. Men ännu återstår en fråga, på hwilken Rec. ej wågar swara: är ej äfwen nu Gylfes grundvers, oaktadt sin nuwarande större regelbundenhet, för stormig? Wißerligen kan å ena sidan

Digitized by Google

inwändas, att Nordens charakter på wisst sätt öfwerensstämmer med denna oro, men så tyckes åter denna oro ej så alldeles höra till Sagans lugnt framskridande wäsende. Ware sig härmed huru som helst, så är åtminstone afgjordt, att sjelfwa versartens natur twungit Skalden till en wiß affektation, till en nödwändighet att förtälja wanliga händelser med utsökta ord och en wiß lyrisk emphas, och detta falska pathos, denna pretention i uttrycket, beständigt upprepad, gör tonen enformig och tröttande, och slappar känslan åfwen för de ställen, der den är naturlig*). Detta är mest märkligt i slagtbeskrifningarna, som alla äro repetitioner af hwarandra: när man läst en, har man läst alla.— Frägfiguren är öfwerallt i största öfwerflöd anwänd.

I allmänhet har Hr Ling uppfattat en sida af Nordens charakter. Kraft och energi, höga bilder, nya och djerfwa liknelser, förwånande och effektrika uttryck, — se der förtjenster hwaruti ingen öfwerträffar Gylfes Bard. Men det stilla wemodet, den djupa heliga tystnaden, det inre förborgade, esoteriska lifwet utgör åfwen en sida af Nordens natur. Hr L. är åfwen i Poesien en stor athlet: en medelmättig konstnär, men en beundranswärd virtuos. Också förfaller han ofta i de fel, som äro oskiljaktiga från effekt-talangen. Det sublima, det coloßala och gigantiska är för honom icke nog sublimt, coloßalt och gigantiskt: det måste så länge öfwerladdas, förhöjas och uppstegras, tills det äntligen öfwerstiger sinnlighetens mått, och den oändliga förwåningen upplöser sig i ett oändligt löje. Wi äro skyldige Förf. den rättwisan att han i många fall inställt denna jagt efter det swulstiga, det swindlande åfwentyrliga, hwilken redan i denna Tidning (1813, N:o 8, 10 o. 12) så rättwist blifwit tadlad. Han slösar i denna upplaga mycket mindre med lefrar och blod; wäl krammar Gylfe ännu det blåhårda stålet snöhwitt; men hwarken wajar numera hjelmbusken som en knarkande skog, eller fräser mera ögat på gullejonet i gehängknappen: wäl ligger ännu pannans buckliga rynka Så hög som en swällande wåg, När hon stiger med bränning på bränning; wäl hänga ännu Gudens ögonbryn höga Likt furuns snöhöljda gren Nedom hans solskarpa öga; eller som det heter i denna omarbetning: likt granarne höga, Som luta från klippan med snöhöljdan gren: men den som jemfört begge upplagorna, skall dock utan twekan medgifwa att Skalden här wida mera skonat sina läsares nerver. Twertom har han på flera ställen slösat så mycket gull, att synen deraf werkligen bländas. Så t. ex. springer „Freja (VI 639—70) opp från gullbänken, klappar med fingrarna på gullbordet så det klingar (?), och nu sköto Lofn och Snottra gullstolen under bordet och sprungo på gyllene tiljan och framtogo ur gullskrinet mång stycken af guldet klara." I början af samma sång sitter Wanadis med korsade ben och med handen stödd mot det gyllene bord, på sin gullbänk. Siofna förespände då det snöhwita kattspannet för gullkärran — (deras gullögon hwälfde så lifligt omkring): tager gullpiskan, rör gulltömmen. o. s. w. Allt detta i en enda tafla, v. 2—44. (Slutet följer).

*) Så heter det t. ex. om de uppassande tärnor i Wallhall:

Den ena gullkärlen skölja bör,
Den andra gullkärlen wakta plär,
Den tredje dem till bordet ju bär.

Således twå rhetoriska figurer för att berätta någonting så enkelt.

Digitized by Google

Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 16. Lördagen den 22 April 1815.

Recenſioner.

Gylfe (,) af Ling. Stockholm 1814. 498 ſidd. 8:o. (Slut fr. N:o 15).

Medan wi nu kommit att nämna Freja, kunna wi ej undgå att anmärka, att man förgäfwes i Gylfe ſöker den höga och ädla åſigt af Kärleken, ſom framförallt ſärſkiljer den romantiſka Poeſien från den antika. Detta erkännande af kärleken ſåſom liſwets ſkönaſte prid., känſlan af deß helgd och oförgänglighet, och en till dyrkan gränſande wördnad för den qwinna, ſom hjertat engång hyllat ſåſom den utwalda: denna moraliſka åſigten af kärleken utgick ju från Nordens ſkogiga klippor, ſpridde ſig i medeltidern öfwer Europas ſödra och weſtra delar, gaf chevalerieet ſitt upphof, eldade Petrarca och lefwer ännu i hwarje ädelburen mans bröſt. Så mycket mera owäntadt träffar man i denna Hjeltesaga intet drag af Nordens högſta ſkönhet: endaſt en rå och ſtanlig framſtällning af wälluſten, och Gylfes Freja är icke Kärlekens, utan Kättjans Gudinna. Man läſe endaſt målningen i Sångerna VI och VII.

Oaktadt Förf:s gullſtöfert, ſaknar dock läſaren ej en tillräcklig glädje af gräsligheter, miſsfoſter och ohyggligheter. Hr Ling har iſynnerhet ej beſinnat, då han målat ſina gudageſtalter ſå båla och wanſkapliga, att en öfwerjordiſk harmoni måſte bringa alla yttre former i ſköna förhållanden. Hwem igenkänner t. ex. i följande taffla Sagans herrlige Auka-Thor:

Den rynkade pannan nog liknas må
Wid ett „ſkroſligt berg" med „ſnårſkog" derpå.
Hans inſſunkna ögon ej ſtora woro;
Men blixtrar derur ſom Norrſken foro.
Sin Miolner på ſkottdryga ſkullran han lade,
Wid gördeln de jernhandſkar fäſtat han habe.
De ſtundom emot hwarann mände ſlå,
Kring werlden det ljöd ſom en åſkſkräll då.
Wid munnen, hög ſom en „ſkogwext wik,"
Stod den bugtiga näſan, en „bergås" (!) lik.
Och halſen, med gullröda ſkägget derpå,
War tjock ſom en „klyfta, der granarne ſtå,"
„I ſkogseldens gullröda lågor."
Och senorna rördes ſom „elfwens wågor"
På de tjocka armar och wador och händer.
Hans bugtiga bröſt, likt „åttbögar twå,"
War ludit ſom biörnhuden kring hans länder.
Och när Guden ſin breda höft mände wrida,
Deß refben, ſom „hundra-års ekeu" ſå dryga,

Digitized by Google

Då syntes mot Meigingards gördelkant gnida,
Och gnistor ur höften som ljungeldar flyga.

Är detta Thordönets Gud, eller är det en wanskaplig trollman? — Dock wäldig måste wäl guden twifwelsutan wara, då hans swettande bockars horn så höga woro som Bilskirnirs torn. Och förösrigt — hwilken målare skulle efter denna beskrifning samla grunddragen till en tafla öfwer hwilken gestalt som helst? — Annorlunda förstod Fader Homeros att framställa sina gudomligheter: hans Zeus, hwars rynkade ögonbryn skaka Olympen, skapade Phidias' Jupiter Olympius; hans Apollon framgår dyster som natten, han spänner silfwerbågan, och menniskor och djur falla; Poseidon ilar öfwer wågen och hafsdjuren gyckla kring hans wagn; han landstiger, rör jorden med sin treudd, och skogar och berg bäfwa. Med få mästardrag står taflan fullkomnad, står ewig och oförgänglig för läsarens inbillning, under det medelmåttiga konstnärer breda den ena färgen öfwer den andra, tills hela bilden äntligen upplöses i chaos.

Sådan är Gylfe, betraktad såsom ett helt: ett genialiskt och fulländadt mästarwerk af — onatur och opoesi. Wäl gör den ett lifligt, fast kort intryck på mängden; ty mängden faltar blott det enskilda, det spridda. En konstnär, som söker en sådan effekt, liknar mannen i Grekland som till salu utböd ett hus, och såsom ett prof på deß architektoniska skönhet framwisade en ur wäggen lösbruten sten. Men såsnart wi åter granska de färskilda partierna i denna Hjeltesaga, kunna wi ofta med all rättwisa beundra. Stor är Hr Lings konst, såsom redan är anmärkt, i uppfinningar af sinnebilder och tropiska chiffrer: måhända kan han, i detta hänseende, jemföras blott med den gudomliga Comediens odödlige skapare. Exempelwis

må wi åberopa taflan öfwer den snillrike Jarlens Skalder (XV S. v. 345 o. f.). Dock kan här frågas, hwarföre, då Skalden ej försmått att buga sig åfwen för Qwinnans Sångare, hwarföre gå då endast Framtidens, Handens, Jorunds och Atheismens Barder ohedrade från denna courtoisi?

Men hwad bland det lofwärda i denna bok förtjenar det största loford, är wäl den stundom stora ande, hwarmed Hr Ling blickat i Asa-mythologien. Ypperligast äro Nornorna tecknade — hwilka wanligen, såsom motswariga Parcerna, föreställas djupt subordinerade under Öfwergudens befäl — och dernäst de underjordiska makterna, (man läse t. ex. Lokes fart till Dödsgudinnan Hell, IXde S. v. 584—724). Dock wäljer Rec. till prof Wolas herrliga qwäde i 5:te Sången:

Förrän Tiden såg
tidens morgonstund,
fanns ej sand, ej wåg,
fanns ej himlens rund,
fanns ej jordens grund.
Länge död och skymd
än Urwerlden låg
i Ginunga-rymd.

Sol i sydlig trakt,
Månens enda wän,
hon hade ej än
högran gullhand lagt
på det himlaspann,
som nu henne drar.
Ej Solen då fann
den sal hon nu har.
Ej månen då war
bekant med sin makt.
Ej stjernorna nått
det hem de nu fått.

Men Urämnet der
till allt, hwad som är,
till allt, hwad som war.

Digitized by Google

och som warda må,
kom från Urwerldar twå,
då giftången dref
med sjudande swall
så het och så röd
från Eldwerldens glöd,
och stelnad och kall
wid Köldwerlden blef.
Den maßan låg död;
hon öktes alltjemt,
tills den Mäktige föd,
hwars namn ingen nämt.
Strax lif hon då fick,
och en Jätte framgick.
Haus namn jag ock wet,
Och Ymer han het.

I 9.de Sången är Wolas qwäde om Rog. narauk icke mindre lyckligt omklädt: deraf några strophер.

Nu solen mänd släckas;
hon swartnar alltmer!
I hafsgrundens öcken
sänks jorden nu ner!
kring himmelen sträckas
de giftiga töcken.
Nu kjernorna falla;
nu slockna de alla!
Och Surtur utsträcker
sitt lågande swärd:
mot himlen det räcker;
snart är han förtärd!

Men ur den swallande sjön uppstiger ett skön, den ewiga Ön:

Och dit man då bidar
de älskade bröder:
båd Wale och Widar,
båd Magne och Mode,
Och Baldur den gode,
och godtrogne Höder.
Dem qwalen ej hinna.
I gräset de finna
de gulltaflor då,
som Gudar mänd lå.

Thors ättlingar kära
hans Mjölner då bära.
Der föra de bo,
och tidt sig påminna
de forntida öden,
med lugn och med ro
för qwal:t och döden.

Huru praktfullt öppnas icke t. ex. 10:de Sången:

Men se, wid Askträdet Yggrasill,
wid Tidens träd det stora, det gamla,
som länge war till och länge blir till,
fast hafwen förtorka, fast klipporna rasla;
der hade de heliga Nornor tre
som bestämt hwad skett och ske och kall ske,
ur gullbyggda salen åter gått fram
trehundrade morgnar och ännu tre tjog,
och wattnat den mossiga Yggrasills stam,
med Urdarbrunnens heliga wåg.
Och året nu fyllde åter sin ring,
och började rulla på nytt omkring.
Och plötsligt den dom wan fyllas såg,
Som gafs öfwer Gylfe på Mornornas Ting.

Mest lycklig är dock Skalden i originella och swenska naturbeskrifningar, bland hwilka wi ej kunna neka oß nöjet att anföra en och annan:

Tyst rullade elfwen fram sin wåg
under isarnes silfwerbro.
Blott då och då uti bullrande låg
några få, några korta stunder
för Hafsdrotten Ägir derunder.
Och tyste nu suto i kyligt ro
småfåglarne, allt i de snötäckta lunder,
och wärmde med wingen de gullnäbbar små,
blott sorgligt qwitrande då och då.
Och tyst under drifwornas bundådd låg
den starke björnen i mäklig ro.
Och Mundilfæris gullögda dotter såg
så ofta med undran på Rogarnes kung,
Hon tyckte hans sömn war så lång och tung.
Hwar dag den starke hon wäcka tänkte,
hwar dag en blick mera kärlig och warm
hon från gyllene solwagnen sänkte,

Digitized by Google

och af farten dagligen hetare blänkte
de rullande gullhjulen på hennes karm.
Men fåfängt gullhjulen eldgnistor stänkte
på drifworna, som den starke mänd täcka:
hans fastlag den skulle än längre räcka.

Se här en mot-tafla ur 8:de Sången:

Men Sommarens Gud lycksalig och mild,
sin fader Swadilfars leende bild,
på nordliga själlarna töfwade än,
der flyttfåglen uppsökt sitt näste igen,
och rugade nu sina älskade små.
Och ännu gick Guden kring dal och äng,
att bädda för mön och deß ungerswen
den lönnliga, warma brudesäng,
med rosenwirkade täcket uppå.
Han lockade ofta de lyckliga twå
in i den täta, löfrika skog,
der han gröna omhänget kring dem drog,
som swalkande hwiftade då och då.
Så fromt då Guden i hjertat log;
ty den fromme kan kärleken bäst förstå.
Han böd småfåglarne morgon och qwäll
sjunga för unga och gamla lika.

o. s. w. Hr Lings inbillningskraft är i deßa beskrifningar ständigt lika rik, lika outtömlig. Ibland de skönaste lyriska ställen i denna dikt äro dock Ägirs och hans döttrars sånger under Gylfes segling (XI. S.); särdeles den sista, som börjar så:

Nu ilande sjöwandrarn haste
öfwer djup, öfwer skär!
Den snabbe sjöhäst ej raste,
som swärdswingarn bär.
Fraggen, fraggen, fraggen
sjösystrar små!
kring gullkorsad stam
der Gylfe mänd stå.
Waggen, waggen, waggen
swärdswingarn fram,
der han trampar böljorna blå.

Pedantiskt och hyperkritiskt wore det kanhända, att tadla wißa oäkta rim, som ofta undfallit Skalden: t. ex. lyste, kyßte, (2:dra S. v. 121 o. 123); klyft (klyfta), styft (5: 205, 07); ryste, kyßte (9: 621, 22); tyst, lyst (13: 396, 97); Gullinborst, störst (14: 885, 86), o. s. w. Möjligtwis höra deßa wårdslösheter till antikens enfald och det nordiska maneret, som skapar i maßa och icke kan undgå att här och der lemna något penseldrag ofulländadt.

Innan Rec. slutar denna granskning, må några ord nämnas om den 24 sidor långa Historiska och Geografiska Ordförklaring öfwer Gylfe, som senare utkommit. Rec. förklarar sig för det första emot alla prosaiska interlinearversioner öfwer Poesi. Och månne den bättre förstår poemet, som af Skalden måste lära, att „Gylfe fordom war en stor och wis Regent här i Norden, som wid Odens ankomst undersökte (?) och antog Asarnas gudalära;" — att Dannemora är en „urgammal jerngrufwa i Upland;" — att Bragebägaren kallades „ett dryckeskärl, som wid begrafningar och offer tömdes under högtidliga löften;" — att när i poemet en härold berättar att Dan och Nore härja Gylfes förgårdar och stränder, så betyder det att „Danmark förklarat krig mot Swerige;" att „wåra förfäder i Upsala Tempel firade sina årliga fester;" att Kinnekulle är „ett högt berg i Westergöthland, 390 alnar högt" o. m. d. — Är det möjligt, att en Förf. kan tänka sig så okunniga och dumma läsare? — En och annan af deßa anmärkningar är åfwen temligen enfaldig, t. ex. sid. 1. „Silfwerfjälliga fisken. Sillfisket, en af Sweriges betydligaste inkomster;" — Sid. 19; „Allhärjar-Ting: höllos wid Upsala, der hela menigheten församlades. Swarar mot senare tiders Riksdagar:" — Sid. 23: „Märkwärdigt är, att wädret i Örebro war owanligt swårt i 3:ne dygn före Carl Johans wal, och att samma stund

Digitized by Google

detta skedde, började solen skina med full glans." Hwem väntar, då han i Poemet läser: „Deß (Auras) stämma, som österns morgonsång war," denna förklaring: „Finska språket har till sin grammatikaliska byggnad mycken likhet med de österländska;" hwer når han läser, att Auras gång war lik windens, tänker på, „att skidlöpning är en konst, hwaruti Finnarne äga mycken skicklighet?" — När den rike, den fagre, den tarflige Hofkämpen (Skåne, Blekinge och Halland) „se en hand som winkar åt dem," så betyder det: „Danska proklamationer, öfwerskickade till Skåne medelst luftb. lloner," o. s. w. De flesta af deßa förklaringar hänwisa dersemte till Inrikes Tidningen för år 1808. Deßa förklaringar höra nästan allasammans till de saker, om hwilka man antingen mäste säga allsinter eller ock någonting wida bättre.

Rec. förutser ett inkast mot denna lilla uppsats, och will, innan han bortlägger pennan, deröfwer tala några ord. — Rec. jäfwar således Nordens Gudar, sådana de äro föreställda i Gylfe; männe således äfwen dem, som Fouqué framställt? — Nej. Emedan emellan dem just herrskar samma skillnad, som emellan Allegori och Symbol. Hr Ling har (med undantag af wißa lyckligare echo'n ur Eddan) endast klädt nymodiga begrepp i hedniska gudacostumer; men Fouqué's gudomligheter äro Nordens inre naturkrafter, som icke tillhöra en wiß tidålder, utan ännu ur luft, ur sjö, från skogar och berg tala till hwarje sund känsla. Den, som ej förstått oß, må ur det tomma stojet och det fåfänga wapengnyt på Gylfes kampplats inträda i den heliga lund, som Förf. af Trollringen och den dramatiserade Wolsunga Sagan för oß öppnar; och den, för hwilken deßa äkta runoljud från en förgången och dock osörgänglig werld sakna betydelse — för honom kunna wi ej; närmare förklara oß.

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 14).

N:o 14, är en omarbetning af den motswarande i G. Psb, och är så wäl i original som omarbetning, matt, tung och andelös. —

N:o 15, har några wackra tirader, t. ex, 6:te str. men är till det hela mest sammansatt af exclamationer, hwilka sällan äro naturliga uttryck af känslan, utan blott fåfänga försök att dölja brist af känsla. Fem O! i en Psalm af sju strofer, är en för stark schematism. Den börjar: Du gick att döden lida. — Denna fransyska construction i en swensk psalm behagar föga.

N:o 16 Den skåna, Biskop Spaels sång under detta nummer i g. Psb. är här återgifwen; blott med de så förbättringar som woro nödiga, för att gifwa werstakten mera jemnhet och ledighet. Skada blott, att i 4:de str. ordet lekamen blifwit orätt accentuerad som amphimacer (— ∪ —), i st. f. amphibrachys (∪ — ∪). Samma misstag förekommer i N:o 18. 2:a str. och N:o 22 3:e str.

N:o 17, är en omarbetning af samma N:r i g. Psb., och har den gamla sången i allmänhet wunnit derpå. I 6:te str. heter det:

„Jag är helt blind och wilse går;
Ditt ljus låt mig ej fela."

Hwad gagn har den blinde af ljuset? — Nig-

Digitized by Google

tigare och naturligare läsa wi i gamla Psalmen: „Tin nåd låt mig ej fela." —

N:o 18: i denna lyckade omarbetning har gamla sången oändeligen wunnit, som en hwar, efter anställd jemförelse, skall medgifwa. —

Samma omdöme gäller äfwen om N:o 19, der omarbetningen också återställt meteen till sin ursprungliga, melodien motswarande, renhet. — Deßa båda sånger äro, i sitt nuwarande skick, mönster för åtta Psalmer.

N:o 20, har i omarbetningen icke bekommit något större wärde. Att frista opp bröstet med utgjutet blod är en underlig föreställning, och att drifwa skuld och börda från någon, är icke swenskt talesätt. —

N:o 21, är en lätt omarbetning af motswarande sång i gamla Psalmboken. —

N:o 22, är ny, samt innerlig och wacker; blott några ord ändrades, och 2:a strofen omarbetades. Det är wanskligt att wilja lägga ord i munnen på det ewiga Ordet, och så konstladt talade icke Christus, som:

„Nei, jag will, att wi dock åga,
Ewigt åga må hwarann." —

I N:o 23 råder hwad som bör utgöra en nattwardspsalms wäsende, nemi. en salig, andaktsfull gråt. —

N:o 24, är sång, wattensjuk och matt. Att, som i första strofen, tala om att förkunna Jesu åra wid ett bord (ehuru med detta bord förstås förbundsaltaret) är widrigt. Att, som i 4:de str. tala om att kroßa ett stenhårdt bröst med nåd, liksom med en hammare, är oegenteligt. Och att som i samma strof, säga; sjelf du går att söka, är oswenskt. — Det är märkwärdigt att Comiteen af D:r Ödmanns trenne nattwardspsalmer just utwalt denna, som är den sämsta. —

N:o 25, är en wacker Psalm, hwaremot N:o 26 är en af de minst lyckade wi hittills bitswit warse. De matta reflexioner som utgöra innehållet, de platta bilder, som skola föreställa den poetiska drägten och den olideliga, slagdängeslika werstakten, äro icke annat än fuskeri. Hwarföre ej hellre wälja D:r Ödmanns sång (3:e Uppl. s. 50) om en Psalm öfwer Sammetet behöfdes; men äro icke alla botpsalmer, sammetspsalmer? —

N:o 27. Början af 2:a str. är denna:

„Mitt förnuft, till wishet kunnadt,
Famlande i töcknet går:
Åt sin egen styrsel lemnadt,
Träder in på willans spår."

Kan man säga att förnuftet går? — Då förnuftet är en slägt af sanningens Guds anda, är det wäl felskt att yttra, att det, sig sjelft lemnadt, egnar sig åt willan. Det war först sedan menniskan lyssnade till Satans förespeglelse, som hennes förnuft blef böjdt för förwillelse. — 4:de str.

„Så, o Gud! du ser mig swäfwa
Mellan werldens dolda gåt:
Då jag will till dygden träfwa
Snärjer brottet mina fåt."

Deßa werser torde, i en blifwande swensk Poetica, kunna anföras såsom exempel på ett swäfwande, obestämdt uttryck, på en rent af blind mening. —

N:o 28. Mot denna wackra Psalm skall till och med den scrupulösaste Kritik knappt kunna finna någon anmärkning. Den handlar, liksom den föregående, om Helgelsens nåd och kraft; och att författa en dogmatisk Psalm, med det lif som i denna råder, dertill fordras en sann åsigt och salig erfarenhet af dogmen.

N:o 29. Är öfwer samma ämne som de båda föregående, och den sämsta af alla tre.

Digitized by Google

Den röjer mer bemödande än förmåga, mer wana att rimma än att känna. —

N:o 30, har till öfwerskrift om Lifwets wärde och wäl; och är kanske den sämsta psalmen i hela samlingen. Wi skulle näsan wilja hitta på de hårdaste ord för att uttrycka wår afsmak för denna uselhet, som framsläpar i den tungaste verstakt de triwialaste, omognaste och plattaste uttryckta sentenser. En strof till prof:

„Att samlös födas hit, att döras af begären,
Att åldras under qwal, att nödgas af beswärer,
Att ändtlig gå i qwaf med tidens snabba ström,
Och kåda sina wärf, som minnet af en dröm."

Skulle det wäl kunna falla ett religiöst sinne in, att sjunga denna magra läxa i den högstes tempel? — För att wägra allt, träffas här åfwen nonsens i uttrycket; ty har man hört omtalas att en ström går i qwaf? —

N:o 31, är föga bättre. Måtte Författaren till denna sång rätt wetat hwad han wiste eller hwad han wille? Kan man tala om lifwets plägor, och hwilka äro de? Har ej Gud gifwit lifwet, och syftar ej alle till lif, såsom till den högsta sällhet? — Deßutom motsäger ju början af 2:a str.

„Han, som gaf oß lifwets dagar,
Gaf oß glädjen i wårt wal" —

allt det öfriga, ty man kan ej tala om lifwets plägor, då man hår i lifwet har glädjen i sitt wal. —

N:o 32 och 33, äro rena, enkla och regelbundet versifierade. Båda handla om en Christens sällhet och pligt. —

N:o 33, förråder från början till slut ett alldeles misslyckadt bemödande. Den öppnas med denna konstlade, opsalmiska och galimathiska början:

„På tidens haf, bland stormars liud
— o —
Är rättwisan ditt roder.

Med den, du fruktar rätt din Gud
Och älskar rätt din broder." —

I 2:a str. har man inlemmat en öfwersättning af det latinska ordspråket: frangi non flecti. I den 3:e str. gifwes denna lärdom:

Först pligten köp;
Din lott sen möt (?)
Med trygga steg,
Och wax ej feg,
För menniskor och öden (!)."

I 4:de str. underrättas wi att den Herre, som högst gör ut befälen (?), kallar opp, utur wårt grus, dygd frid och ljus till wåra wedermälen (?). — I 5:te str. åter, att den man brutit af wekhet, är det brott mot Guds majestät (sic!). Och slutligen i 6:te och sista str. att den är wälsignad,

„— — — som går med fröjd
Mot wäld och swek att strida" —

och att den friskar opp jordens hopp, m. m. — Om man just ej kan undra öfwer huru någon så kalle kunnat sätta sig ner att med swett och möda tillskrufwa en dylik orabesk, måste man åtminstone förwånas öfwer huru Comiteens granskning kunnat upptaga den; helst den under N:o 39. upptagit en annan Psalm öfwer samma ämne, som wißerligen är bättre än denna, fast åfwen den icke torde kunna förtjena namn af fullkomlig god. —

N:o 35 och 36, äro åter wäl uttänkte, okonstlade uttryckta och lätt versifierade christlige moraliska betraktelser. I afseende på 1:a str. i den förra, skulle kanske kunna anmärkas, att wi Christne wäl icke så egenteligen nämnas med Christi namn, utan efter eller af Christi namn. —

N:o 37. I 1:a str.

„När, trygg och mätt, du sommar in."

och i 3:e str.

„Ja, tacksam will jag då mitt bröd
Men icke ensam, äta."

Digitized by Google

Dylika uttryck göra denna Psalm nog mycket till en Sång the åtrandes. —

N:o 38, handlar om Försonlighet, och är synnerligen matt från början till slutet. Sista strofen må anföras såsom tillräckligt exempel:

„Och kan du ej hans hat försona,
Så tänk mot honom väl ändå!
Med ord och gerning honom skona,
Hur långt hans ondska än må gå.
Se! Jesus, qwald till kropp och själ,
För sina bödlar bad likväl! —

Men Christus bad för sina bödlar så wida, som de icke wiste hwad de gjorde. Att skona uppsåtlig ondska, hwilket will säga detsamma som att befordra den, är wist icke Christeligt. —

N:o 39. Ur denna D:r Dahls Psalm hade kunske warit tjenligare att uteslute denna strof:

„Sanning jag bewittna bör,
Lär mig sanning tala,
Att jag orden aldrig för
„Hwaße eller hala:"
Att jag ej med lögn och list
Skada gör min nästa,
Men hans swaghet och hans brist
Wänder till det bästa."

än denna (Psalmer af Chr. Dahl, s. 60):

„Dygd och brist är allas lott:
Lär mig billigt dömma,
Icke se det onda blott,
Och det goda glömma:
Falskt blir då mitt wittnesbörd:
Lär twertom mig måta,
Och af dygderna mig förd
Bristerna förgäta."

N:o 40, är ett rimmodt hwardagstal, som dock har den förtjensten att wara kort. —

N:o 41, handlar om Arbetsamhet. Att detta mensliga behof fått sin egen psalm, är eget, då det nog sjelft kräfwer ut sin rätt; så att man näppligen behöfwer bedja Gud om att kunna arbeta eller uppmuntra någon dertill. Då alle arbete utan twifwel förer nöje med sig och gör tiden kort, kunde det kanske bli ett godt psalmämne af tacksägelsen till Gud för det han gifwit oß lust och förmåga att arbeta. Men naturligtwis skulle ämnet då helt annorlunda behandlas, än det skett i närwarande dåliga rimmeri. Wäl har Gud sagt, så i den uppenbarade som naturliga lagen, att menskan skall äta sitt bröd i sin anletes swett, men icke äro deßa satser:

„— den, som ej arbeta will,
Skall icke heller äta." —

„Guds gåfwor blott i samma mon
Som swettens droppar flöda"

utsagor af den Gud, som kläder liljorna på marken, och gifwer sina wänner bröd medan de sofwa, enligt Dawid.

N:o 42. I en samling, der goda och förträffeliga psalmer hafwa öfwerwigten i antalet, må wißerligen denna i sig sjelf annars wanliga sång, fast som den lägsta potensen, också paßera. Dock måste först alla ödens hot, ur 4:de str. borttagas.

N:o 43. Andra strofen innehåller en stor, men platt utförd sanning:

„Så din åker, spar ej mödan:
Sådant är den Högstes bud;
Att derat beståmma gröddan,
Tillhör icke dig, men Gud.
Wet du jordist ätrå twinga
Och begärdu gränsor ge,
Blir den lott, dig synes ringa,
Stor af Guds wälsignelse."

Deßutom står ju denna strof i rak oppositon med hwad som säges i Psalmen N:o 41? — Sådant måste man undwika. —

(Fortf. följer.)

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 17. Lördagen den 29 April 1815.

Recenſion.

Förſlag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 ſidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 16).

N:o 44 är mote från början till slutet. Rec. wore böjd att tro, det antingen bättre Psalmer öfwer Förſakelſe, Förnöjſamhet och Wegennytta warit att tillgå bland de förſök, ſom till Comiteen inkommit, eller att i brist deraf Comiteen kunnat wälja en annan rubrik. Man ſware ej, att i senare händelſen skulle man saka alla uppmuntringar öfwer deſſa ämnen, ty månne wäl af denna brist, en brist i Christendom wore att frukta? Bewek hjertat med andra lifwande sånger, predikningar m. m. och gör det angeläget efter Guds ord: det skall då icke råka i förlägenhet genom brist af Psalmer öfwer ett och annat allmänt moraliſkt föremål.

N:o 45. Förſta ſtrofen må anföras ſåſom prof:

„Du yfs, du prunkar, usla mull!
Ditt ſjelfbestånd du priſar;
Din makt, din slägt, ditt sparda gull
För werlden spotsk du wisar.
Kom hit till grafwen, kom och lär
Hwarpå din makt sig föder:
Förgängelſe din arfslott är,
Och matkar dina bröder."

Det råder en wiß löjlig spotskhet i denna begynnelſe. Annars framskymtar här, men ännu starkare i 2:dra ſtrofens wapnar, ordensstjerna, ſwärd, herdestaf, samt Tiggare och Förstar, hwilka falla ack! lika djupt i grafwen, — Swenska Akademiens Odeton.

N:o 46, handlar om Mätteligbet och Nykterbet; och slutar med denna sentens:

„Menſkor! edra sinnen höjen
Från begärens lägbet opp,
Samken ej, med timmars nöjen,
Är af plågor på er kropp."

De twenne sista raderna leda till smutsiga föreställningar, och den religiösa ångsten af lifwet behöfwer ej sådana bewekelsegrunder.

N:o 47. handlar om samma ämne, och är något bättre.

Digitized by Google

Med så mycket större tillfredsställelse hwila ögat och hjertat wid N:o 48, öfwer Kyskheten; en länge bekant Psalm, hwars allmänt erkända förträfflighet anbefallt Comiteens wal. Så böra moraliska ämnen psalmiskt behandlas.

N:o 49, om Oskulden; är deremot alldeles ny, men icke mindre ypperlig, och twifwelsutan den mest poetiska af dem wi hittills genomgått. Rec. wet intet tillfälle, då icke denna hänförande sång, hwars sköna, djerft betydningsfulla vers-takt (af blott qwinliga rim) hedrar Comiteens mod, skulle kunna sjungas. Den ger menlösheten, utan att locka den till Kunskapens wådliga träd, ett tillräckligt medwetande om sig sjelf; den slår med ånger hwarje brottsling, i hwars bröst ännu någon resonans är qwar, och wäcker honom till en ny födelse. Den är sluten från en stor och helig anda, från ett hjertelag, som prisar oskulden med oskuldens eget inspirerade språk. Endast wid 7 str. är något att erinra: Der förekommer räddhäga, såsom — ◡ —, i st. f. — — ◡, och dessa olyckliga Öden, hwilka så gerna driswa sitt spel med wår tids Psalmister.

Efter detta widtaga Konung Dawids Psalmer med N:o 50. Den under samma nummer i g. Psb. har samma melodi som denna, men åtta strofer, då denna blott har sju. Föröfrigt röjes mellan den gamla och nya Psalmen ingen likhet, mer än i 5. str. som är en omarbetning af den gamlas 6 str. Versifikationen är jemnare i den närwarande, än i den gamla. Psalmen kan med skäl gälla såsom ett wackert uttryck af sann förtröstan till Gud.

N:o 51, har samma melodi med den under samma Nummer i g. Psb. men har blott ser strofer då den gamla har tolf. Den närwarande är ocksa bliswen en helt annan. I den gamla, af Biskopp Spegel, råder en bitter klagan öfwer Herrans aga här i liswet och öfwer den tunga känslan, att genom synder hafwa ådragit sig den. I den nya åter, en ljus förhoppning och slutligen förnöjelse, att Jesu förtjenst afwändt Guds rättwisa straffdom. Man kan säga att den är en ljuf christlig elegi.

I första strofen är N:o 52 en omarbetning af den motswarande i g. Psb. men har föröfrigt bliswit reducerad från sju strofer till twå. Den kan således ej egentligen jemföras med gamla Psalmen. Diktionen är rätt artig, versifikationen lätt och correkt; men swårligen skola dessa nätta ord anslå någon sträng i det allwarligt christliga hjertat.

N:o 53. Första och andra strofen i denna nya, är en ungefärlig omarbetning af de motswarande i gamla Psalmen under samma N:o. — I den gamla säges wißerligen långt kraftfullare:

„Min själ törstar innerlig,
Herre Jesu, efter tig," —

än i den nya:

„Gud! när will du kalla mig,
Från all oro, hem till dig?" —

helst som samma tanke repeteras i nästföljande raderna:

„Gud! när skall det dig behaga,
Att mig i din glädje taga? —

Tredje str. är werkligt skön. Den är tillika med den fjerde alldeles ny. Stroferna 5 och 6 äro åter omarbetningar af stroferna 4 och 5 i den gamla. Hwaremot den nyas 7 och 8 str. ej i den gamla hafwa några motswarigheter. Att således den gamla och nya Psalmen icke kunna sjungas jemte hwarandra, tycker följa af sig sjelf. Öfwerhufwud är Rec. frestad att tillägga den gamla företrädet.

N:o 54. Börjas i g. Psb. „Döm mig,

Digitized by Google

min Gud! befordra min rätt" etc. men har blott syra str. I närwarande bok börjas den: „Döm mig, Gud! befork min rätt" etc. men har sju. Detta är dock ej den enda olikheten. Metern i den gamla är (förmodligen i följd af misförstånd) dakrylisk; i den nya trochaisk. Widare består hwarje strof i den gamla af sju verser; ty den har en rimlös slutvers med qwinlig utgång: hwaremot den här blott har sex, warande utan den rimlösa, qwinliga slutversen. Förefriget förråder str. 1, 2, 5, 6, tydliga reminiscenser ur den gamla Psalmen. Sångens nya gestalt är icke utan anda. Men hwad skall man säga om sorgernas tropp i 5 strofen?

N:o 55, är en ny paraphras öfwer Davids 8 Psalm, utan all gemenskap med den under samma N:o befintliga i gamla Psalmboken. Denna nya är rätt wacker. Skada att poeten icke gjort bruk af deßa språk: Du skall låta honom en liten tid af Gudi öfwergifwen warda; men med ära och härlighet skall du krona honom. — Du skall göra honom till en herra öfwer dina händers werk. Alting hafwer du under hans fötter lagt. — Af gamla Psalmbokens N:o 55, har D:r Wallin lemnat en förkortad, men wacker omarbetning (Prof-Psalmer af Franzén och Wallin. 1812. s. 23).

N:o 56. Om deß olikhet med den motswarande gamla psalmen är redan talade. I Dresdnerska Psalmboken, åfwensom på flere andra ställen, kan man se Luthers eget, uppbinneliga original, och derjemte åfwen twenne ganska lyckliga paraphraser, hwilka kunde förtjena att tagas till eftersyn. — Den närwarande är annars, med undantag af den origtiga metern, temligen lyckad. Wäl får man icke här söka kärnan, musten och kraften af Luthers triumfsång: det hebraiserande tillägget är utan twifwel Tamitrens uppfinning, att den upptog denna imitation, och icke den bland Prof-Psalmer af Franzén och Wallin, 1812, s. 27, meddelade.

N:o 57. Är en didaktisk psalm, wtan förebild i gamla Psalmboken; wacker, om ej för ordrik.

N:o 58, en ny paraphras af Davids 20 Psalm; mindre nödig på detta ställe, då den är en Krigspsalm; deßutom mera täck, än trygg. En omarbetning af 3. Psb:s N:o 58, hade här warit mera tjenlig.

N:o 59, omarbetning med en strof kortare, af 3. Psb. N:o 59. Den är bättre versifierad, och i anseende till språket ledigare, men deremot andefattigare och mindre högtidlig.

N:o 60. Ny paraphras af Davids 23 Psalm. Den är wacker; men hwarföre förlasta Davids sköna bilder: Han föder mig på en grön äng, och förer mig till friska watten? De innebära en andligt högre sysselsatt, än deße rader:

„Är dagen het och Jordan swär,
Skall Herren dock, som allt förmår,
Mig kraft och swalka dela" —

der deßutom verbet dela är origtigt anwändt. I denna bemärkelse heter det tilldela.

N:o 61. Ny paraphras af Davids 24 Ps. En herrlig, helgjuten andaktssång; en af de fullkomligaste Psalmer i förewarande Samling. Alla paraphraser af Davids psalmer borde och kunde blifwa sådana, men endast i en stark, en i Gudi hänryckt mans hand.

N:o 62 och 63 äro goda och jemna Psalmer. Wid den förras versifikation kan erinras, att de ytterst widriga och prosaiska rimmen på het (lyckselighet, ostrafflighet), som i sig sjelfwa ej äro några rim, tywärr i denna samling rätt often förekomma. Wid den senare

Digitized by Google

må endast anmärkas, att i 4 str. ordet låna oriktigt nyttjas i st. f. förlåna, och att i 6 str. lifwets öden åter paradera.

N:o 64. Ny paraphras af Dav. 31. Ps. I 4 str. möta oß åter öden. Ehuru föga bibliskt, wilja wi dock ej alldeles bannlysa detta ord ur andeliga sånger, når det, såsom här, nyttjas i pluralen och betyder tillståndsomwexlingar, händelser: blott men ej så förkärligt slösade med granlåtswaran. I 5 str. accentueras emot saliet — ∪, i st. f. ∪ —. — Psalmen, i allmänhet icke misslyckad, slutas med en construktion, som för den lägre menigheten torde wara föga klar:

„Lof för den makt,
Om oß har wakt,
Med englars lof wi blande." —

N:o 65. Den är naturligtwis i anseende till språk och wersbyggnad correktare, än den motswarande i 8. Psb. Att perioden i midten af 4 str. fortlöper utan hwilopunkt från strofens förra hälft in i deß senare:

„Hur helst hon (lyckan) skiftar mina dar,
Jag mins Guds ord, som lärde,
Att han allena mäktig är" —

gör icke god effekt. Innehållet saknar förkärlige icke styrka och religion.

N:o 66. Ett i alla hänseender lyckadt fröjdeqwäde af andaktens förtjusning, som i menniskans wederqwickelse af en skön natures ymniga häfwor, ser en omedelbar uppenbarelse af Guds nådefulla sinnelag.

N:o 67, borde hafwa närmare följt den motswarande i 8 Psb., en efterbildning af ett bland den store Luthers mästarstycken. — Mot den gamla sångens höga, majestätliga enfald uppgår wißt icke den nya.

N:o 68. Ny paraphras af Davids 32 Ps., är förträfflig. Om någon frågade Rec. huruban en Psalm öfwer Samwetet, efter hans tanke, borde wara beskaffad: så skulle han hänwisa frågaren till de ypperliga str. 2 och 3 i denna. Om de falska rimmen på e (öfwerträdelse, förwillelse) i första str. gäller ungefär hwad wi sagt om dem på het.

N:o 69. Ny paraphr. af Dav. 34 Ps. är deremot högst trivial och platt. De immerfort upprepade ordformerna Sökom, Älskom, Märkom etc. låta i en psalm särdeles illa.

„Den wärnlösas klagan hör" —

är en wäldig prosodisk hårdhet.

N:o 70, är en temligen tragen och lyckad omarbetning af Biskopp Spegels sköna sång under samma N:o i 8. Psb.

N:o 71, N:o 72, N:o 73, N:o 74: goda paraphraser af Davids 36, 39, 77, 63 Psalmer. Förf. af N. 73 hor så förälskat sig i qwalens böljor, att han låter dem swalla twenne gånger inom en psalm.

N:o 75, består alltigenom, med undantag af de fyra första och de fyra sista raderna, af ett tal, som poeten låter Gud hålla. Att lägga ord i munnen på Gud sjelf, är en uppgift, som ej är så lätt att lösa. Både i G. Psb. och här torde man kunna påstå, att den swiklit Författarnes krafter.

N:o 76. Omarbetning af samma N:o i 8. Psb. Wore alla psalmer med lika wersamhet och lika säker hand omarbetade, så skulle Comiteens förslag om de gamla och nya sångernas gemensamma anwändande wißerligen kunna sättas i werket. — Månne dock ej den gamla Psalmen har en wiß naturlighet i bilder och uttryck framför den nya?

N:o 77. Knapt mer än medelmåttig. I de twenne sista raderna af 4 str. synas fälten och barnen wara nog wilkorligt och endast genom rimmets band sammanställda.

Digitized by Google

N:o 78, en ny paraphras af Davids 73. Psalm, är en af de bästa i samlingen. Den är hjertlig, enkel och technisk fulländad.

N:o 79, 80, 81, äro lyckade paraphraser och wackra Psalmer.

N:o 82. Rec. will ej alldeles ogilla denna hämdesång i poetiskt afseende, men håller det tänkesätt, som förkunnas der, för ett mäkta ochristligt. Kan man ej, såsom en pålitlig granskare redan har yttrat sig, till en församling, som sjunger:

„Din makt bete,
Som trotsas af de fräcka.
Dem wedergäll, Dem nedersäll,
Att återkall Af deras fall
Må warna och förskräcka."

med skäl säga: I weten icke hwad andas barn I åren?

N:o 83, är ett mästarstycke; af en upplyftande högtidlighet, en helig sublimitet i finnesstämning, diktion och meter.

N:o 84. Wid denna lyckade moderniseering af den motswarande Psalmen i G. Psb. kunna wi blott tadla det påkta rimmet korat — förloradt.

N:o 85, andas stor wälmening och liten poesi. I 3. str. äro tidens willor ej mera bibliska, än den högst prosaiska werkningsbanan.

N:o 86. Detta echo af Davids kostliga 103 Ps. har i det mesta aftynat till ett nog swagt och andelöst ordaprång. T. ex i 3 str.

„Som blomman yfs bland gräsen
En stund af färg och doft,
Men wissnar för en fräke
Och faller för en slägt:
Så flyktigt wi här pråle (?),
Så wansklig är en jordisk slägt."

N:o 87. en ny paraphras af Davids 99 Ps. är deremot hög och skön. Den besjunger på ett wärdigt sätt Guds makt, rättfärdighet, godhet och nåd. Rhythmen är ganska musikalisk.

N:o 88. De fyra första raderna af denna Psalm:

„Den Högste från sin thron såg ned,
Då Jesus sjönk i jorden,
Och sade: hwila du, som fred;
Din lön är redo worden."

äro en både matt och obehörig inledning till Fadrens tal i Davids 110 Ps. „Sätt Dig på mina högra hand" etc. Hwarken kan det Högsta Wäsendet uttrycka sig så sentimentalt, ej heller war Christi strid, enligt skriften, slutad med hans död såsom historisk person. I grafwen hwilade ej den gudomliga delen af hans natur, utan nedersteg till helwetet, till den afgörande striden och segren. — Föröfrigt medgifwa wi gerna denna psalm en hög grad af förtjenst.

N:o 89. Ny paraphr. af Dav. 104. Ps. är otadelig.

N:o 90. Ny paraphr. af Dav. 119. Ps. är medelmättig.

N:o 91. Ny paraphr. af Dav. 122 och 144 Ps. Rätt god, särdeles i första strofen.

N:o 92. Ett förslag till omarbetning af samma N:o i G. Psb. finnes äfwen bland Hr Hedborns Psalmer (2 Saml. s. 29), hwilket af Comitren, wid bildandet af den närwarande, blifwit med fördel begagnadt. På ett par ställen har dock Hr Hedborn bättre läsarter. T. ex. str. 8.

„Min själ har Gud förlossat
Ifrån det kors hon bar;
Mitt hjerta, som war krossadt,
Han åter lifwat har."

heter hos honom, mera inneriigt och naturligt:

„Han mig ur nöden lossat
Och torkat af min tår;

Digitized by Google

Förbundit sjelf ett krosadt
Och modsåldt hjertas sår."

Psalmens sista strof är dock kanske allrabäst i den gamla.

N:o 93, är en ny, med säker hållning utförd paraphras af Davids 125. Ps. Endast önskar Rec. att lönen ofwan skyn, i sista wersen, wore borta: detta talesätt har icke auktoritet af Bibeln. I str. 6 v. 4 förekommer ett tryckfel: Hur i st. f. Har.

N:o 94, är en ny, wacker, sant poetisk paraphras af Davids 139. Ps.

N:o 95. Igenom denna lätta omarbetning af G. Psb:s N:o 95, har den redan sköna psalmen i techniskt afseende betydligen wunnit.

N:o 96. Är, med ringa förändring, den D:r Swedbergs Psalm, hwilken i wår gamla Codex förekommer under N:o 107. Här har således Comiteen handlat mot sin princip, i anseende till placeringen.

N:o 97. Har ifrån G. Psb:s sju strofer blifwit reducerad till fyra, och är åfwen till innehållet mycket förwandlad. Men den är i ett annat afseende mera märkwärdig. — Den gamla Ps. är omarbetad af D:r Dahl (Psalmer. s. 1) och af Hr Hedborn (2 Saml. s. 8). I närwarande bearbetning är första str. sammansatt af början på 1 str. och slutet på 2 str. af D:r Dahls. Andra str. är åter D:r Dahls 3 str. med den olikhet blott, att Comiteen i 7 v. omskapat idogheten till den tresna odlarn. Tredje och fjerde stroferna äro deremot, med några obetydliga förändringar, de 6 och 7 hos Hr Hedborn. Rec. lemnar hwar och en, som har minsta aning om produktion och organism i Konst, att betänka, hwad för en skapelse af en dylik compositionsmethod kan uppkomma.

N:o 98, är i sitt gamla skick wida innerligare och mera warmt trängande till själen. Att versifikationen är bättre i den nya Psalmen, följer wid språkets närwarande bildningsgrad af sig sjelfst.

N:o 99, är en lätt omarbetning af Psalmen under samma N:o i G. Ps.

N:o 100. Om denna gäller ungefärligen samma anmärkning. I 4 str. har Israel sätt falsk accent: ◡ — ◡ i st. f. — ◡ —.

N:o 101. Med denna slutas paraphraserne af Davids Psalmer. Flere af den gamla sångens bibliska bilder, hofwa, tywärr! här blifwit bortstrukna. Slutet:

„Der skall wälsignelse och fröjd,
Och allt, som själen gör förnöjd,
I alla stånd förspörjas" —

är temligen platt.

Nu följa tretton Psalmer, som handla om Guds Warelse, Werk och Egenskaper. Den första af dessa, eller N:o 102, är upptagen ur D:r Dahls Psalmer. Den utmärker sig genom hög wishet, ren christendom, allwarlig andakt och stor poetisk skönhet. Endast i metriskt afseende ger den anledning till några påminnelser. I 1 str. 8 v. accentueras tillbedja — ◡ —, i st. f. — — ◡; och i 9 str. 4 v. närwaro, — ◡ —, i st. f. — — ◡. Åfwen wille Rec. gerna sakna Gallicismen: „Det bröd jag går i dag att smaka," i 7 str. 6 v. Det är skada, att denna wackra sång icke passar på någon äkta Choral, utan på en modern opsalmisk melodi, hwilken swårligen af församlingarna skall kunna läras. — Månne likwäl icke det hela är mera hwad man kallar Öde, än egentlig Psalm? — Sitt rum förtjenar det herrliga skaldestycket i alla fall.

N:o 103 och N:o 104 äro fullkomligt

Digitized by Google

wärdiga att följa på den föregående. Bland alla de genom trycket allmängjorda Psalmförsök, som Rec. haft tillfälle att se, har han ingenstäbs funnit N:o 104; hwilken uttrycker en hög anda med sanning, warma och ädel enfald.

N:o 105, är deremot nästan blott rhetorisk granlåt.

N:o 106 och 107, förråda från början till slutet, särdeles den senare, sitt ursprung från en god Christen och kunnig versifikatör. De skola säkert i kyrkan wäcka mycken uppbyggelse.

N:o 108 är, kanske med undantag af sista strofen, ganska medelmåttig.

N:o 109, 110 och 111, äro förswarliga: den första synes wara ingifwen af en warmare känsla.

Af N:o 112, har Rec. ofta hört unga prester begagna 1 str. såsom Predikstolsvers; men aldrig deraf erfarit någon synnerlig werkan:

„Fader! under detta namn,
Nalkas jag med hopp och gjuter
Mina suckar i din famn" — —

Det brister här sanning i uttrycket. — Kanhända blefwe meningen egentligare, om strofen ändrades så:

„Fader! under detta namn
Nalkas jag och innesluter
Mig med bön uti din famn,
Wiß att du mig ej förskjuter etc." —

Allt det öfriga af Psalmen har en god och regelbunden gång. Blott wid willans stig i 2 str. will Rec. erinra, att man wisserligen för ofta i denna samling träffar detta obibliska och i senars tider nog utnötta talesätt.

N:o 113 och 114, som sluta denna afdelning, äro förswarliga.

Nästa afdelning innehåller Advents- och JulePsalmer, och af dem är den första tillrummet, N:o 115, äfwen den första i anseende till förträfflighet. Andra, fjerde och femte stroferna innehålla och tolka Christendomens hela mysterium. Poesien är anspråkslös och enkel.

„Fröjd af sanning, nåd och frid,
Som går opp till ewig tid" —

är ett ställe af dunkel mening.

N:o 116. Utan twifwel äro denna nya Psalms läsarter i allmänhet bättre, än den gamlas. Hjertligare tilltala oß likwäl, i den fordna tidens enfald, deßa båda rader i den äldre Psalmens 3 str.

„Salighet har han att föra;
Thet skall hans brud tillhöra."

än de motswarande i den nya:

„Hugswalens, I som blöden
Bland sorgerna och nöden."

Men man tål icke gerna nu att höra talas om Christi brud, ehuru anderik denna symboliska föreställning har warit och är för fromma sinnen.

N:o 117. Att de båda sista verserne af gamla Psalmens första strof:

„Tig ware pris, o Jesu kär!
Som komma will och bli oß när" —

blifwit bortbytta mot deßa:

„Wälsignad han, i Herrans namn,
Som möter oß med öppen famn" —

war just ingen winst. Mot de öfriga nya läsarterna finner wäl Kritiken knapt något att påminna.

N:o 118, är ny. Den förråder en afsigtsfull jagt efter det effektrika, under hwilken jagt Guds anda plägar wika fjerran. Sann känsla träffar man först i sista strofen:

„Jerusalem är öde,
Deß tempel fallit ner," m. m.

N:o 119, är en ganska lyckad omarbetning af samma N. i G. Psalmboken.

Digitized by Google

N:o 120. Om denna gäller samma anmärkning, som om den föregående. Dock kunde väl den andra strofen förtjena en mera total förbättring. — Bewiste — Christe, i 5 str. är ej godt rim.

N:o 121 är i gamla Psalmboken hart när obscen, nemligen för ett slägte, som förlorat fädernes oskuld. I närwarande omarbetning är denna klippa lyckligen undwiken, utan att anden af den gamla sången lidit derwid.

N:o 122, är componerad på samma versfot, som den motswarande i G. Psb. Förögrige är den helt och hållet ny. Hwad deß wärde angår, är Rec. twehågsen. Att bestrida den all förtjenst, wore obilligt; men emot den efterföljande träder den djupt i skuggan. Hwad annat stunder Rec. den försäkran nog opsalmisk, att Christus icke kommer med storm och rop eller med eld och swärd, för att, utom mycket annat, bryta af en kroßad staf: ty detta har icke rimligen af någon kunnat förutsättas. — Hwarföre icke i stället antaga D:r Ödmanns Jul-Psalm, N:o 20, (3:e Uppl. s. 25) eller Hr Geijers (s. 5)? — Särdeles, som förmånga psalmer på en och samma melodi här äro sammanhopade. Rec. önskar för en mängd förbigångna Julchoraler, i hwilkas höga, brinnande sorål wår christna församling från ålder warit wan att kläda sin fröjd under denna saliga högtid.

N:o 123. Såsom gamla Psalmen under detta N:o, har den samma versmått som den föregående, och är således ämnad för samma melodi. Rec. räknar denna psalm för en af de skönaste i samlingen. Den stämplas af en rik känsla, ett törande, heligt behag och en mildt genomträngande kraft. Endast i 7 str. förekommer ett mindre populärt uttryck: „war ljus, o Menskligher!"

N:o 124, är blott medelmåttig. Rec. förstår ej, hwarför Comiteen walt just denna framför deß förs:s öfriga Julpsalmer.

N:o 125. Metern i gamla Psalmen, af detta nummer, är ganska felaktig; deremot alldeles correkt i närwarande senare omarbetning. — Uttrycket i gamla sångens 3:e strof:

„Han är ett barn så liten och klen,
Som himmel och jord uppehåller allen."

innehåller, trots sin urmodiga drägt, en långt sublimare tanke, än det motswarande i den nya:

„Det späda barn, som här I sen,
All werldens räddning är allen." —

och 6:te strofen der:

„Här i werlden war han fattig och arm,
Sig mände han öfwer oß förbarma,
Och göra oß i himmelen rik,
Och sina helga Englar lik." —

har någonting mera ljuft och tolkar wäl mycket närmare dogmens anda, än den nya:

Han kom i ringa klepelse;
Han wille göra, wille se
Wår jord på dygd och sällhet rik
Och menskan himlens englar lik."

N:o 126. Är senn och god. Den enda anmärkning Rec. derwid anser sig befogad att göra, är att han icke utan saknad kan se Högtidsmelodierna undanträngas af melodier på Morgon- och Aftonpsalmer. Kunna deßa choraler täfla med wåra gamla Jul-Psalmers, som i sekler försonat den swaga poesien med hwarje trängtande hjerta? — Det duger icke att borthyra dem, mot öfwen de allrawackraste af annan art i hela PsalmBoken. En fest, då himmelska gäster med sång bebådade Jesu födelse för de Christnas förste representanter, bör wara och förbliswa de Christnas klangsår. (Forts. följer).

Digitized by Google

Swensk Literatur-Tidning.

N:o 18. Lördagen den 6 Maj 1815.

Recensioner:

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o. (Forts. fr. N:o 17).

N:o 127, en omarbetning af En Jungfru födde etc. — Deß metriska behandling lemna wi derhän; den daktyliska takten är wäl i Choralmusik ej synnerligen lämplig. Wid sjelfwa orden kan mycket erinras. Antitesen i början af 2 str. mellan Själens Herdar och Herdarne på marken wid Bethlehem, är nog sökt och konstlad.

„I Lärare, låren oß, hurn wi mä,"

är en rad, som under sjungandet låter ganska sällsamt.

„Ja höjden din åra, och jorden din frid,
Och menniskor prise din wilja!"

är en twungen construktion. Deßutom har det gamla „Menniskom en god wilje," en helt annan och wida högre betydelse, än denna omskrifning till „Menniskor prise din wilja!"

N:o 128, är ett skönt foster af lefwande christendom och sann andelig poesi. — Hwilket heligt sinne, hwilken låga i deßa verser:

„Klarhet kring den krubba swäfwar,
Der hans Gudom bortskymd är.
Mörkrets wälde redan bäfwar
För det ljus, som sprides der."

N:o 129. Den är metriskt olik med den gamla Psalm, hwilken den skall motswara. Deß innehåll är högtidligt.

De crenne sista Julpsalmerna, N:o 130, 131 och 132, äro nya, men icke på något wis utmärkta.

N:o 133, den första bland NyåresPsalmerna, äger werklig förtjenst. Den är hjertlig och anspråkslös.

N:o 134. Deß wackra versifikation öfwerskyler till en del den brist på djup känsla, som särdeles i 1 och 3 str. synes ypperligt på sig.

N:o 135, skall wara en omarbetning af gamla Psalmen under samma N:o; men låter sig wißt icke sjungas tillhopa med den. Den nya har blifwit en strof kortare, och deß 3,

Digitized by Google

4, 5 och 6 strofer motsvara de 2, 3, 4 och 7 stroferna i gamla Psalmen. — Då man ej nogare hållit sig efter förebilden, kunde man väl hafwa uteslemnat det mindre passande tilläget, att gesterr hjerta åt Gud till nyårs-gåfwa; hwilket dock är i gamla psalmen så construerade, att det mindre stöter der.

N:o 136. Denna Biskopp Swedbergs Psalm är med den warsamhet och skoning förändrad, som urskriftens stora wärde kräfwer. Enligt Rec:s öfwertygelse är ingen förändring widtagen, som ej är förbättring; och det will, i anseende till en sådan text, säga mycket.

N:o 137, är mera förändrad och behöfde det äfwen mera. Omarbetningen har icke misslyckats. — I 1 str. 4 v. hafwa orden „ett nytt år," blifwit fatsk accentuerade: ∪ — ∪ ⌒ f. ∘ — —.

N:o 138, hade i sin första gestalt (Hedborns Psalmer. 1812. s. 16) en wida praktfullare början. Deß första strof har der snarare högtidligheten af ett Ode, än af en Psalm; och detta har förmodeligen bestämt Comiteens beslut att utesluta den. Men denna wackra strof:

„Israel på Honom trodde,
Då han genom öknen drog:
Gud i tjäll med Aron bodde
Och hans folk då ägde nog:
Det sitt bröd från himlen fick,
Och ur klippan tog sin dryck." —

hjelpte den icke till en tröstefull förwerkelse på det i de förestående strofernas ädagalagda hoppet om Guds försorg för sina barn? — Några andra förändringar äro äfwen widtagna, men bland hwilka förwandlingen af denna lydelse:

„Hwarje natt wid hwilans bädd
Wakar Gud i mörker klädd." —

till följande:

„Hwarje natt, i hwilans famn,
Är hans skydd wår säkra hamn" —

är i högsta grad olycklig. Hwar ligger här poesien, ingifwelsen af en gudomlig tanke, om ej i den förra? Att Gud, klädd i mörker, döljd för oß inom slöjan af sin egen wälgerning, den wederqwickande sömnen och förgätenheten af alla tryckande omgifwelser, är under natten faderligt närwarande wid wårt enslige läger — hwarföre skulle denna lika komma som kön föreställning ge wika för de tomma abstraktionerna, de platta rimmen, hwilans famn och skyddets hamn? — — Här torde äfwen böra nämnas, att Rec. och flere med honom i denna samling med undran saknat Hr Hedborns Nyårssång, „Än ett år och än en gåfwa" etc. (Psalmer. 1812. s. 19).

N:o 139, är en otadelig moderniserings af gamla Psalmen under samma N:o.

N:o 140, börjar afdelningen om Jesu Namn och Wälgerningar. Den är en omarbetning af N:o 140 i G. Psb. och kan förtjena samma omdöme, som den föregående.

N:o 141, är också en omarbetning af samma N:o i G. Psb. Rec. finner derwid ej något att påminna.

N:o 142. Omarbetaren af denna Psalm har mera eftersträfwat äkta rim och så kalladt rent språk, än att förwärfwa sig andan och uttrycket af ett andligt innehåll.

N:o 143, är deremot ny. Den är så wacker, så genomträngd af Guds lefwande anda, af en alla känslor upplyftande mystik, att Rec. ogerna sagar sig efter det trånga rummets fordringar, som förbjuda honom att anföra några prof. Versen är i allmänhet wäl byggd, men de oäkta rimmen på e (Odödliga

Digitized by Google

lidande —, besegrade —, wälsignelse etc.) böra borttagas.

N:o 144, är nästan blott en aftryckning af Arrhenii goda Psalm under samma N:o, i gamla Psalmboken.

Liksom i G. Psb. börjas afdelningen Trettondedags Psalmer, med N:o 145. Men denna är alldeles ny, och har åtskilliga wackra ställen; jemn är den icke.

N:o 146, är en ändrad förkortning af den genom Hr Hedborns Psalmer, 1812, s. 11, bekanta sången. Kanhända ha derigenom åtskilliga individuella drag, som utmärkte deß ursprungliga gestalt, gått förlorade; men enligt Rec:s tanka har dock det hela genom förändringen mera wunnit, än tappat. Så outsägligt sköna strofer, som hela den andra och halfwa den tredje, hade den icke förr att framwisa. — Då här icke finnas flera än twenne Trettondags Psalmer — ett nog ringa antal — tarde wi hafwa rätt till den önskan, att Hr Hedborns herrliga sång: „Jag ändtlig dig i werlden fann" etc. (Psalmer. 1812, s. 23) måtte upptagas. För deß stora wärde behöfwa wi ej anföra något annat bewis, än att den gudomliga förra hälften af nyß recenserade Psalms 3 str. är lånad ur deß 5 strof:

„Se, krubban är den Högstes hus,
I skuggan ligger werldens ljus,
Och Gud och saligheten:
Och Ordet mällöst hwilar der,
Och Tiden i sitt sköte bär
Den höga Ewigheten."

Psalmerna Om Christi Pina och Död börjas med N:o 147, en ny Psalm, och en blund de skönaste Passions-sånger, som finnas på något språk. Ett heligt sinne, ett innerligt wemod, en ljuf förtröstan har inspirerat deß skald. I deßa himmelska ord:

„Waka, Christen! kom att smaka
Kalken af hans blodsförbund.
Werldens lusta glad försaka:
Jesus är din sällhets grund.
„O! förmätte du ej waka"
(Ropar han) „med mig en stund!"

bör uppmaningen af den lidande Gudasonen ej kunna förfela många hjertan.

N:o 148, äger mycken förtjenst.

N:o 149, äger en ännu större. Allmänt bekanta äro de sublima verserna:

„Ej solen mera spider
Det ljus, af Gud hon fick.
En jord, der Jesus lider,
Är icke wärd deß blick."

Denna wackra psalm skadas i slutet af den fatala hamnen, i hwilken återigen en famn förwandlas.

N:o 150. Utgöres först af O! rene Guds Lam etc. och derefter följer, såsom commentarius, skild med en stjerna från sitt thema, en ny Psalm, wärdig att stå wid sidan af de båda sistnämda. Äkta biblisk och dogmatisk unction stämplar dem alla.

N:o 151 och 152. Deßa båda goda sånger ur G. Psb. äro werkligen, enligt Comiteens löfte, med warsam hand ändrade till enlighet med närwarande språkbuk och strängare versifikationslagar.

N:o 153, är alldeles oförändrad ur G. Psb. omtryckt; för hwilket wi hembära Comiteen wår upprigtiga tacksägelse.

N:o 154. Rec. bekänner, att han saknar i denna omarbetning den gamla sångens: „O Brudgum skön" (str. 7). Mystiken i denna ur Bibeln och äldre religionsböcker så allmän blifna bild, har en djupare betydelse, än de, som skrika deremot, någonsin anat. Nya psalmens uttryck är, mot detta, alltför hwardagligt och kraftlöst.

Digitized by Google

N:o 155. Här har ej på alla ställen en lycklig anda hwilat öfwer förändraren. Isynnerhet är första strofen mycket mattare och andelösare i nya sången, än i den gamla; ur hwilken Rec. endast gillar, att orden: „Ther om har David skrifwit," — blifwit borttagna. Men för resten, hwad är detta:

„Hur Helwetets och dödens qwal
Och nöd och plågor utan tal,
Dig, Jesu! der omgifwa.
Du går; Du står,
Wändas, qwider, Händren wrider (?),
Dignar neder,
Bäfwande och tröstlös beder."

mot den gamla, högtidliga läsarten:

„Åt helwetet och dödsens qwal,
Och alle bäckar Belial,
Ther hafwa tig omgifwit.
„Tu går, Du står,
Qwider, bäfwer,
Och upphäfwer
Tina händer,
Till the himmels trösteländer."

Är ej teckningen af Jesu qwal här både mera wärdig och mera innerlig? —

N:o 146. Afwiker så betydligt från gamla Psalmen under samma N:o, att de omöjligen kunna sjungas tillhopa. 3 och 4 str. i den nya, motswara den gamlas 4 och 5: hwaremot den nyas 5 strof är tillagd, och den gamlas 3 str. utesluten. Omarbetningen kan således betraktas som en alldeles ny Psalm. Den är rätt wacker. — Wäl förtjena icke alla den gamla Psalmbokens sånger, att bearbetas och upptagas af en ny redaktion.

N:o 157, är en bland dem, om hwilka detta gäller. Den är blott en lång och opoetisk berättelse, utan högtidlighet i versetakten, och synes oss alldeles osjungbar. Rec. kan också icke påminna sig, att han i någon kyrka hört den användas. Af denna psalm är wäl ingenting att göra; och den är i sitt närwarande skick hwarken bättre eller sämre. Comitéen kunde med sog hafwa bortbytt den, mot någon af de wackra Passions-psalmer, som finnas hos Dr Ödmann (3:e Uppl. s. 27 — 30), Dr Dahl (s. 74 — 80), eller Hr Hedborn (2 Saml. s. 4).

N:o 158. Denna omarbetning låter sig swårligt sjungas jemte den ursprungliga, af Wisk. Spegel. Ty gamla Psalmens 12 strof är alldeles utesluten, hwaremot den nyas 15 str. har i den gamla alldeles ingen motswarighet. Förösrigt är uttrycket öfwerallt wida mindre psalmiske och okonstlad i den nya. T. ex. Huru mycket bättre heter det ej i gamla Psalmen, 10 str.

„Tu blefst för ett ringa wärde
Af tin wän förrådd och såld." —

än i den nya:

„Jesus i den grymma stunden
Måste såld åt dödlar bli." — ?

Begynnelsen af 8 str.

„Afund, afund! hwilken låga
Tände du i menskobröst?
Det war du, som Caiphe röst
Skärpte upp till Jesu plåga" m. m.

påminner om Kellgrens Ode öfwer Afunden. Deßtom: månne det war afund, som dref Caiphas att röna för Christi död? Och månne Herodes, i afseende på Christus, ådagalade något hyckleri (str. 9)? Wißerligen skildrar den gamla psalmen sakens förhållanden mera enligt historien:

„Jude kyß och Petri eder,
Caiphe så ock Hanne trug,
Samt Pilati rådda bug,
Och Herodis stälta seder" — m. m.

N:o 159. Först har Comitéen upptagit, oförändrad, Wisk. Swedbergs Passionsvers. Derefter följer, under en stjerna, en ny Psalm; som med rätt wisa förtjenar att kallas

Digitized by Google

ypperlig. Ömhet, oskuld och tro hafwa här i Skaldens fantasi omsamnat hwarandra. Wi tacka Förf. att han wågat upptaga den på andra och kärlek rika föreställningen om Zion såsom en Christi brud. — Må det tillåtas oss att här, wid slutet af Psalmerne öfwer Christi lidande, anföra några reflexioner, till hwilka ämnet föranleder. Då det är en Passions-psalms ändamål, att lifwa hela den inre menniskan till ett förtröstansfullt erkännande af hufwudgrundläran för den fallna själens förening med den Oändliga, så kan den wäl icke alldeles umbära betraktelsen: men denna betraktelse måste så ur blotta begreppet öfwergå i hjertats saft och blod, måste så i lif och uttryck sammansmälta med en omedelbar känsla, att redan själfwa Lösningen blir sång, och att andakten och tanken upplösas i en gemensam gudomlig åskådning. Men gäller ej detta i sig själft såsom regel för all ewangelisk poesi? och hwartill gagna då de Psalmer, som egentligen kallas Uppmuntringar? — Psalmer, som lika myror släpa till oss små torra stråndar af sedesspråk och förmaningar; i stället för att, såsom luftens wingade musik, upplyfta oss själfwe till granskapet af den Ewiges gloria? — Wår tid mätte föga känna Guds andas sätt att skrifwa sin lag i rena hjertan, emedan den ingenting högre åstundar, än att så bära i hufwudet, liksom på karlstock, en oupphörlig förteckning på sina moraliska dagswerken; sådant begär man af Poesien, sådant af Religionen! Och likwäl hafwa ännu aldrig dessa torra läror hulpit i frestelsens stund, om icke hos warelser, hwilkas temperament är för wattnigt att kunna frestas till annat än sömn. Den sanna moraliteten består i Guds helgelse, som griper hjertat wid roten, och skapar i den gamla menniskan en ny menniska, derigenom, att det i hwarje själ inneburna sinnet för det högsta Goda och Sköna, utwecklas från möjlighet till werklighet, från dunkel ahning till klar intuition. För dem, som på en söndersplittrad reflexions irrwägar förlorat Guds beläte, är en Philosophi, som ur Naturens djup intränger i djupet af Guds ord, det enda medlet att bereda sig för denna helgelse. Huruwida wi här syfta på någon wiss philosophisk lära, och huru det med denna lära i afseende på moraliter, religion och christendom egentligen förhåller sig, skall snart i en särskild afhandling underställas allmänhetens omdöme. För en osördertwad menighet äter (med menighet förstås naturligtwis ej blott hwad man kallar allmoge), är Poesien, så öfwerhufwud den Sköna Konsten, helgelsens kraftigaste wäckelsemedel; ty enligt wår åsthetik, som man ännu så mycket mißkänner, är Konsten till sin natur just Religionens organ och kroppsliga skepnad. I samma mån som sinnesstämningen blir sann, i samma mån blir den helig; i samma mån åter som sinnesstämningen blir helig, blir wiljan det äfwen; och är wiljan helig, så handlar hon icke längre af lagens nödwändighet, som wid hwarje särskilde moraliskt fall behöfwer rådfrågas och aldrig förslår, utan af friheten nödwändighet, eller Guds beläte, som hon bär inom sig och som aldrig kan tweka mellan några motsatser. — Detta är i själfwa werket den gamla enfaldiga läran om Tro och goda gerningar, af hwilken man nu, liksom af så många gamla sanningar, blott har dödabokstafwen qwar.

Af de båda Psalmerna Om Christi Begrafning, är N:o 160 en lyckad omarbetning af samma N:o i gamla Psalmboken. N:o 161, är åter alldeles ny, och en af de många dyrbara skatterna i denna samling. Hwar rad andas fromhetens erkänsla och ömhetens poesi.

Nu följa Psalmer om Christi Uppstån-

Digitized by Google

N:o 155. Här har ej på alla ställen en lycklig ande hwilat öfwer förändraren. Isynnerhet är första strofen mycket mattare och andelösare i nya sången, än i den gamla; ur hwilken Rec. endast gillar, att orden: „Ther som har David skrifwit," — blifwit borttagna. Men för resten, hwad är detta:

„Hur Helwetets och dödens qwal
Och nöd och plågor utan tal,
Dig, Jesu! der omgifwa.
Du går; Du får,
Wändas, qwider, Händren wrider (?),
Dignar neder,
Båfwande och tröstlös beder."

mot den gamla, högtidliga läsarten:

„Ut helwetet och dödsens qwal,
Och alle bäckar Belial,
Ther hafwa tig omgifwit.
„Tu går, än får,
Qwider, bäfwer,
Och upphäfwer
Sina händer,
Till the himmels trösteländer."

Är ej teckningen af Jesu qwal här både mera wärdig och mera innerlig? —

N:o 146. Afwiker så betydligt från gamla Psalmen under samma N:o, att de omöjligen kunna sjungas tillhopa. 3 och 4 str. i den nya, motswara den gamlas 4 och 5: hwaremot den nyas 5 strof är tillagd, och den gamlas 3 str. utesluten. Omarbetningen kan således betraktas som en alldeles ny Psalm. Den är rätt wacker. — Wästerligen förtjena icke alla den gamla Psalmbokens sånger, att bearbetas och upptagas af en ny redaktion.

N:o 157, är en bland dem, om hwilka detta gäller. Den är blott en lång och opoetisk berättelse, utan högtidlighet i werkan, och synes oß alldeles osjungbar. Rec. kan också icke nämna sig, att han i någon kyrka hört den anwändas. Af denna psalm är wäl ingeting att göra; och den är i sitt närwarande tick hwarken bättre eller sämre. Comiteen kunde med sog hafwa bortöpyt den, mot någon af de wackra Passions-psalmer, som finnas hos Dr Ödmann (3:e Uppl. s. 27 — 30), Dr Dahl (s. 74 — 80), eller Hr Hedborn (2 Saml. s. 4).

N:o 158. Denna omarbetning låter sig swårligt sjungas jemte den ursprungliga, af Biſk. Spegel. Ty gamla Psalmens 12 strof är alldeles utesluten, hwaremot den nyas 15 str. har i den gamla alldeles ingen motswarighet. Förösrigt är uttrycket öfwerallt wida mindre psalmiſkt och okonstladt i den nya. T. ex. Huru mycket bättre heter det ej i gamla Psalmen, 10 str.

„Tu bleſt för ett ringa wärde
Af tin wän förrådd och såld." —

än i den nya:

„Jesus i den grymma stunden
Måste såld åt dödlar bli." —?

Begynnelsen af 8 str.

„Afund, afund! hwilken låga,
Tänder du i menskobröst?
Det war du, som Caiphe röst
Skärpte upp till Jesu plåga" m. m.

påminner om Kellgrens Ode öfwer Afunden. Deßtom: månne det war afund, som dref Caiphas att röna för Christi död? Och månne Herodes, i afseende på Christus, ådagalade något hyckleri (str. 9)? Wästerligen skildrar den gamla psalmen sakens förhållanden mera enligt historien:

„Jude kyß och Petri eder,
Caiphe så ock Hanne trug,
Samt Pilati rådda bug,
Och Herodis stälta seder" — m. m.

N:o 159. Först har Comiteen upptagit, oförändrad, Biſk. Swedbergs Passionsverk. Derefter följer, under en stjerna, en ny Psalm; som med rätt wisa förtjenar att kallas

Digitized by Google

ypperlig. Ömhet, oskuld och tro hafwa här i skaldens fantasi omsamnat hwarandra. Wi tacka Förf. att han wågat upptaga den på andan och kärlek rika föreställningen om Zion såsom en Christi brud. — Må det tillåtas oss att här, wid slutet af Psalmerne öfwer Christi lidande, anföra några reflexioner, till hwilka ämnet föranleder. Då det är en Passions-psalms ändamål, att lifwa hela den inre menniskan till ett förtröstansfullt erkännande af hufwudgrundläran för den fallna själens försoning med den Oändliga, så kan den wäl icke alldeles umbära betraktelsen: men denna betraktelse måste så ur blotta begreppet öfwergå i hjertats saft och blod, måste så i lif och uttryck sammansmälta med en omedelbar känsla, att redan själfwa lösningen blir sång, och att andakten och tankan upplösas i en gemensam gudomlig åskådning. Men gäller ej detta i sig själft såsom regel för all ewangelisk poesi? och hwartill gagna då de Psalmer, som egentligen kallas Uppmuntringar? — Psalmer, som lika myror släpa till oss små torra strån af sedespråk och förmaningar; i stället för att, såsom luftens wingade musik, upplyfta oss själfwe till granskapet af den Ewiges gloria? — Wår tid mätte föga känna Guds andas sätt att skrifwa sin lag i rena hjertan, emedan den ingenting högre åstundar, än att så bära i hufwudet, likasom på kartstock, en oupphörlig förteckning på sina moraliska dagswerken; sådant begär man af Poesien, sådant af Religionen! Och likwäl hafwa ännu aldrig dessa torra läror hulpit i frestelsens stund, om icke hos warelser, hwilkas temperament är för wattnigt att kunna frestas till annat än sömn. Den sanna moraliteten består i Guds helgelse, som griper hjertat wid roten, och skapar i den gamla menniskan en ny menniska, derigenom, att det i hwarje själ inneburna sinnet för det högsta Goda och Sköna, utwecklas från möjlighet till werklighet, från dunkel ahning till klar intuition. För dem, som på en sönderspittrad reflexions irrwägar förlorat Guds beläte, är en Philosophi, som ur Naturens djup intränger i djupet af Guds ord, det enda medlet att beredas för denna helgelse. Huruwida wi här syfta på någon wiss philosophisk lära, och huru det med denna lära i afseende på moraliter, religion och christendom egentligen förhåller sig, skall snart i en särskild afhandling underställas allmänhetens omdöme. För en ofördärfwad menighet äter (med menighet förstås naturligtwis ej blott hwad man kallar allmoge), är Poesien, så öfwerhufwud den Sköna Konsten, helgelsens kraftigaste wäckelsemedel; ty enligt wår åsthetik, som man ännu så mycket mißkänner, är Konsten till sin natur just Religionens organ och kroppsliga skepnad. I samma mån som sinnesstämningen blir skön, i samma mån blir den helig; i samma mån åter som sinnesstämningen blir helig, blir wiljan det äfwen; och är wiljan helig, så handlar hon icke längre af lagens nödwändighet, som wid hwarje särskildt moraliskt fall behöfwer rådfrågas och aldrig förslår, utan af frihetens nödwändighet, eller Guds beläte, som hon bär inom sig och som aldrig kan tweka mellan några motsatser. — Detta är i själfwa werket den gamla enfaldiga läran om Tro och goda gerningar, af hwilken man nu, likasom af så många gamla sanningar, blott har tådda bokstafwen qwar.

Af de båda Psalmerna Om Christi Begrafning, är N:o 160 en lyckad omarbetning af samma N:o i gamla Psalmboken. N:o 161, är åter alldeles ny, och en af de många dyrbara skatterna i denna samling. Hwar rad andas fromhetens erkänsla och ömhetens poesi.

Nu följa Psalmer om Christi Uppstån-

Digitized by Google

delse. N:o 162, har blott 1 str. 1 vers lika med gamla Psalmen under detta N:o, och är i allt det öfriga alldeles ny. Den synes oß lyckad. Den besynnerliga accentuationen ∪ — ∪ för Israel, förekommer här åter.

N:o 163 och 164, äro wackra och saknа ej högtidlighet. Den senare är förut bekant, och hade, i sitt ursprungliga skick, daktyliska refrain-verser wid slutet af hwarje strof. Deßa äro nu lyckligen bortbytta mot trochaiska, som icke innehålla någon refrain.

N:o 165. Om detta efter den ytterste sublimitet sträfwande stycket sällsamma, päfsaxade versbygge, har Hr Häffner långesedan i denna Tidning (Årg. 1813, sid. 439) så beskämdt förklarat sig, att Rec. för sin del ej tror sig behöfwa tillägga något för att bewisa deß absoluta otjenlighet för en werklig Choral. Melodien, enligt den metriska construktion som här warit skaldens lag, är i sanning en rätt lustig ballett, som Rec. engång med mycket nöje hört spelas, — och det förekom honom, som om Poesien i deßa ord agerade dansös.

N:o 166, är en lätt omarbetning af den motswarande gamla Psalmen.

N:o 167, är nog medelmåttig, för att kunna passera som en högtidsdags-psalm.

N:o 168, 169 och 170: stadeliga modernisseringar af samma N:r i gamla Ps.boken.

N:o 171, är ny och oklanderlig.

N:o 172. Denna herrliga sång af Bibl. Spegel, återfinnes här med en konsterfaren hand förändrad; så att ingen af originalets skönheter gått förlorad, utan snarare de, som genom språkets omogenhet tillförene kunde blott halft framträda, nu fullkomligen osläjdet wise sig. Det enda ställe, som motsäger detta omdöme, är str. 5 vers 3, 4:

„Ur bäcken Jesus druckit,
Till lindring för sin själ."

Ur hwilken bäck drack han i detta ändamål? Urskriften har:

„Och Jesus hade druckit
Af bäcken, att hans själ
Med ångest war uppfylter" — —

och syftar härmed på den bibliskt poetiska bilden om de bäckar Belial. Slutet af 9 strofen:

„Guds kraft skall köttet dämpa
Och werlden slå emot" —

är twetydigt construerade. Man finner först efter något besinnande, at skall bör i sista raden refereras till Guds kraft, och icke till werlden.

N:o 173, som äfwen är af Bibl. Spegel, har icke heller tappat på bearbetningen; men kan ej måta sig med den förra.

N:o 174, synes oß deremot i omarbetningen hafwa förlorat åtskilliga wackra drag af sin första gestalt. Hwi skulle t. ex. denna kraftfulla strof:

„Hwäße döden sina tänder,
Rote Satan utan tal:
Bunden är hans maat och händer,
Hämmat är nu dödsens qwal,
Ho med Christo blir begrafwer,
Uppstår under Christi glafwen."

förbytas till denna watniga:

„Tröst af Jesu död mig skänkes
Bland all lefwets sorg och strid;
Under Jesu kyad jag sänkes
I min graf med hopp och frid.
Under segerhjeltens glafwen
Stiger jag med fröjd ur grafwen." —?

Eller hwarföre skulle i 3 str. 2 v. Frälsesman förwandlas till Löfesman? Christus har wäl gjort mera, än gått i caution för oß.

Digitized by Google

Deßutom omtalas i denna strof sådana gerningar, som alla öfwerstiga en Löftesmans höfwa. — I afseende på metern kan ej lemnas oanmärkt, att i 1 str. 4 vers accentueras helwetet ◡ — ◡; men i 2 str. 2 v. —. ◡ —; den rätta är — — ◡.

Med N:o 175 begynna Psalmer Om Christi Himmelsfärd. Denna sång är ny, och oklanderlig.

N:o 176, är ur gamla Psalmboken omarbetad. Månget andäktigt hjerta torde här i 3 str. sakna denna tröstefulla och fromt naiva betraktelse:

Oß arma älskade han så,
Halle, Halleluja!
Som hade mäst i döden gå.
Halle, Halleluja." —

N:o 177, har lika antal af strofer, samma versbyggnad och i de twenne första stroferna samma rim, som psalmen under samma Nummer i wår gamla Cancx. Föröfrigt är den alldeles ny och rätt wacker.

N:o 178 och 179, äro båda nya. Den förra är temligen oklanderlig; den senare har en högre poetisk förtjenst.

(Forts. följer.)

Tal i Evangeliska Sällskapets Allmänna Sammankomst, då Första Upplagan af Bibeln med Stående Stylar framlades färdig den 17 Martii 1812. Jemte Förteckning på alla Swenska Bibel-Upplagor. Stockholm, 1815. 83 sidd. 8:o.

Enligt Företalets underskrift, är detta tal författadt af Hr Kyrkoh. J. P. Häggman,

och wi hafwa med lika fägnad sett den deri rådande fromhet i tänkesätt och åsigter, som den flit och noggranhet som blifwit anwänd i afseende på de här meddelade intreßanta uppgifter. Wärdet af denna skrift skall också twifwelsutan wäcka för densamma ett allmännare deltagande; ty hwem skulle ej med nöje läsa underrättelsen om de så kallade Methodisterne, s. 25 — 31; om de i England stiftade religiösa samfund, s. 33; om Engelsmännens christliga frikostighet mot både wänner och fiender, och mot oß swenskar i synnerhet, s. 39. o. s. w. — Äfwen för swenska Bokkunskapen lemnar denna skrift ett med grundlig forskning utfördt wigtigt bidrag, i den Förteckning på alla Swenska Upplagor af hela Bibeln, som meddelas, s. 70; ehuru Förf:s method, att inom wißa columner, angifwa upplagornas formater, wäl bewittnar bristande Bibliographisk praxis. — Flera ställen i detta tal lemna äfwen aktningswärda bewis på Förf:s christeliga toleraus mot andra trosförwanter: t. ex. detta wackra yttrande om Klostren s. 55. „Jag delar icke wår tids hela smädeton emot Klostren. De woro, för sin tid, en anstalt af Guds wårdande försorg om sin Församlings dyrbarheter. Hwar eljest, än i dem, skulle under de förstörande solfwandringarne, Bibeln och alla Kyrkomötens Handlingar, samt Kyrkofädernas, ja hela gamla werldens skrifter kunnat gömmas åt wår efterwerld? Och hwarest någon underwisning hämtas i flere Seklers mörker, under allmän osäkerhet för ridderligt fjelfswåld, då hwar man war antingen Egendomsherre eller lifegen Träl? Klostren woro då den Christna werldens nästan enda, icke många, utan få plantskolar för kunskaper, till och med för gudaktighet, ja ofta äkta Christelig gudaktighet, som icke kan mißkännas, äfwen under Munk-

Digitized by Google

drägteen, ehuru utan yttrad Protestantisme." Och huru sann och rigtig denna teckning är, bewisa deßa ord af nyare tidens grundligaste och fördomsfriaste Häfdatecknare, Johannes v. Müller: „Då klostren utmärkte sig genom gästfrihet och wård om de fattiga och sjuka, så plägade Konungar, som genom goda gerningar wille wisa sin ånger öfwer mißbrukad makt, genom friheter gynna eller genom skänker understödja deßa anstalter. Folket älskade det andeliga Herrawäldet, emedan det med lika kraft höll så wäl landtadeln som Carl den Store i tygeln. Klostrens anseende tilltog genom dygder; bland wapen war rättwisan stum; under fredsamma Prelater njöt landtmannen en enformig lycksalighet, som är den bästa wägen till wälståndets förökande." (Schweitz. Gesch. I B. X Cap.).

Rec. medgifwer dock, att mot denna skrift äfwen något kan wara att inwända. Så förefaller det besynnerligt att, s. 51, se Förf. wilja bewisa gagnet af den gamla swenska Bibelöfwersättningen, med Lucians wittnesbörd om de äldste Christne; hwilka ännu knapt hade någon biblisk codex, utan underwisades genom ädle lärares traditioner. Men tonen är så innerlig på detta ställe, och de följande underrättelser (till s. 60) så intereßanta och med sådan flit samlade, att den billige läsaren gerna ursäktar det mindre methodiska i denna anordning. Äfwen stylen är nog enformig; i synnerhet repeterar Förf. ordet Kojor nästan öfwerallt. Besynnerligt är det äfwen att Förf. egenteligen börjat sitt tal utan försats, den han lagt i en not under texten. Ännu en anmärkning måste Rec. i anledning af företalet tillåta sig. Med den liberalitet som utmärker wår Regering, hade det wißerligen icke behöfts att, oaktadt det wi woro i krig med England inbegripne, år 1811, då förtiga Engelsmännens mångfaldiga förtjenster om religiositetens befordrande så bland oß som hos andra nationer.

Smärre Skrifter.

Duellen på Wärdshuset Jerusalem å den Kongl. Djurgården. Stockh. 1815. 16 sidd. 8:o.

Skär-Torsdags-Färden. Present till Wederbörande. Stockh. 1815. 16 sidd. 8:o.

Twänne skrifter af det osmakligt usliga slag, hwarmed Resp. allmänheten en tid bortåt lätit sig undsägnas. Den förra omtalar, huru Lieutenanterne Pittzaun och von Sprängen duellera om en allmän flicka, hwilken derunder reser ifrån dem båda twå, åt Wermland, med Brukspatron Krake. — Den senare, hwars titel kunnat ge anledning till en högst genialisk produkt, innehåller det tommaste och träkigasta galimathias, allt hopkrystadt för att s. 13 få tillfälle att säga om Törneblad (Schillers lycklige öfwersättare), att han är „Korporal i Swenska witterhetens Republik, och Inwalid, med Guds hjelp, hwad det lider, samt då säkerligen utan både pension och reputation." — Produkter af denna allralägsta art af pöbeldumhet, tillkännagifwa sig genast såsom framkläckta af samma förryckta hjerna, hwilken en tid bortåt smutsat wåra bokpreßar med sina Skuggor, Krigssängår, Hjeltedikter, Uppfostrings-radotterier, Pasquiller och Uggelwiks Baler.

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

Nro 19. Lördagen den 13 Maj 1815.

Recenſioner:

C. M. Bellmans Skaldeſtycken, efter C. M. Bölſchows manuſcripter förſta gången utgifna. I twenne delar. Stockh. 1814. I. 398 ſidd. 8:o utom Företal och regiſter. II. Stockh. 1814. 376 ſidd. 8:o.

Wåra konſtdomare äro nu temligen enſe i bedömmandet af Bellmans ſnille. Rec. ſkulle löpa fara, att antingen ſäga för litet eller för mycket, om han wille uppſtälla några allmänna reflexioner, hwartill han, genom ſin bekantſkap med den odödlige Skalden och ſin innerliga kärlek för honom, ej ſkulle ſakna anledningar. Rec. tror ſig böra inſkränka ſin åtgärd till en granſkning af närwarande werk.

Af de twenne tillägg till Bellmans Skrifter, ſom efterhand utkommit, är Bihanget till Fredmans Epiſtlar, ehuru nog illa wårdadt, det wigtigaſte, Fredmans Handſkrifter det bäſt redigerade, och ifrågawarande ſamling i bägge hänſeenden under ſina föregångare*). Urwalet är mindre wäl träffadt och Utgifwarne hafwa ej anwändt nog flit för att göra upplagan felfri. Det wore ganſka lätt att ſamla ännu några band**) af lika wärde med deſſa, men Rec. kan ej inſe hwad Bellmans åra derigenom ſkulle winna.

Rec. will ej länge uppehålla ſig wid den anmärkningen, att flera ſtycken man wärde blifwit intagna i deſſa häften; t. ex. ſ. 19, 23 och många flera. Men det torde ej ſå ſnart falla läſare i ögonen, huru de fleſta af deſſa ſånger blifwit förderfwade, ofta genom fel, ſom efter metern och rimmet lätt hade kunnat rättas. Rec. har jemförd mer än halfwa ſamlingen med handſkrifter, ſom warit i hans händer, och hade tänkt att uppſtälla en omſtändligare granſkning, om ej en ſådan habe

*) Trenne ſtycken finnas förut tryckta: ſ. 46, 88 i Bacchi Handbibl. 126 i Fredm. Sång.

**) Det lyckliga Skeppsbrottet, Opera Comique i 4 akt., och otaliga ſmärre, ännu otryckta poemer, af hwilka Rec. ſett en otalig mängd, ſkulle lätt göra Bellmans Skrifter till de voluminöſaſte, då de hittills warit de gedigenaſte af Swenſka Skalders ſamlade werk.

Digitized by Google

för de fleste läsare blifwit tröttande; men han förbinder sig högtidligt, om boken skulle behöfwa en ny upplaga, att tjena Utg. med sina upplysningar, så wida de det åstunda; ty han är långt ifrån den skråaktiga afund, som arbetar på en allmän förstöring i wår litteratur, och som för alltid tagit för gifwet att mindre fråga efter hwad som är att göra, än genom hwilka personer det sker.

På några ställen hafwa ändringar blifwit gjorda, som det synes för anständigheten skull; några sånger hafwa blifwit stympade; törhända hafwa ej handskrifterna öfwerwerallt warit pålitliga och fullständiga. Rec. will här återställa twenne.

„Fy tunnor tusan, hur ser du wäl ut?
„Kippskodd och trasig och slagen:
„Ögonen röda och näsan i lut;
„Munnen till örat uppdragen.
„Silfwerglittsalwad och plåstrad besatt,
„Pipa i mun och tulpan på din hatt:
„Kägglor och stryk! —
„Rånn då och ryk! —
„Sof fritt på djurgäln hwar natt,
„Natt.

Tro mig min wän, du är hurtig ändå,
Werlden och ödet du glömmer;
Trumf uti bordet så näfwen blir blå,
Står du här längre och drömmer?
Tag dig en wäffla med socker, kanel:
Wåga din kjorta och spela ditt spel.
Ja på wißt sätt
Har du wäl rätt:
Kom låt oß dricka wår del,
Del.

„Skål Fru Regina på brinnande Fan,
„Moster på Liljan och Dufwan,
„Lisa på Tuppen, Förgylda Altan,
„Mor på Tre Skorpor och Grufwan!
Skål, Pelle Maja: courage — ett glas!
Barfota skönhet, salopp och karkas!
Drickom igen:

Rigtigt min wän!
Smiska buteljer i kras,
Kras.

Ja mellan winglas, som hwarje dag Jul,
Sku wåra dagar förswinna:
Werlden är skapad så wäl för en ful,
Som för den skönsta gudinna.
Ja, jag skall dundra och wisa hwar man,
Att min buteli ock är gjord för en ann'.
Allt i sitt skick:
Klinga och drick!
Bullra så länge du kan,
Kan.

Nu ha wi supit, det blir då derwid,
Rocken i rännsten han ligger;
Dansa i gräset så qwick som en kid,
Goße, war modig och pigger.
„Skål hela werlden, hwarendaste själ!
„Har jag en owän, den står jag ihjäl.
„Mull blir till mull:
„Nu är jag full;
„Hej, kamerater, farwäl,
„Wäl!

De med anföringstecken utmärkta verser finnas med någon förändring i läsarten upptagna under N:o 8 och 9 Första D. — Samma del, N:o 61 innehåller blott de twenne sista stroferna af följande:

Nu äntlig är de dagar komna,
Att jag lärt blifwa slägten lik;
Min salig far i galgen somna,
Min farfar dog uppå en spik.

Min salig mor, beskedlig gumma,
På ålderdomen matt och öm,
Hon sålde öl och Brunswigs Mumma
Och dränkte sig uti Norrström.

Min salig bror på träben linka
Och war sin fader mycket lik;
Han tog en ost och stal en skinka,
Och dermed sick ock han sin spik.

Än gräter jag min salig syster, —
Rätt wacker flicka, men . . . gunås!

Digitized by Google

Hon satt på spinnehuset dyster
Och sålde reggarn i Boräs.

Och i Boräs så blef hon gister
Och sick en rackare till man,
Och swåger min blef wackert klipter,
Så hornen wäxte på hwarann.

Nu är jag just i olyckspußen,
Rätt ängsligt lefwa är, tywärr!
— — — — — — — —
— — — — — — — —

„Farwäl med alla gamla krogar,
„Buteljer, pipor, krus och glas!
„Jag mig nu hemåt snart förfogar
„Och wäntar på ett stort kalas.

„Farwäl, Madam på Elefanten
„Och kära Mor på Pelikan:
„Hos Er jag salat friskt på slanten.
„Men nu ger jag er alla Fan!"

Lätt är ej att afgöra, huruwida alla deßa sånger kunna tillskrifwas Bellman. Flera förefalla Rec. mißtänkta; men om man får sätta tro till goda handskrifna samlingars wittnesbörd, är säkert Friherre S. O Tilas den werklige Förf. till N:o 88: Töm ur din bål och N:o 70 Habakuk fyllde Daniels fat, Del. I. Melodien till den förra tyckes bestyrka denna uppgift; den senare mel. är densamma som Bellman nyttjat i I. N:o 86.

Man will ej härmed fränkänna denna samling allt wärde. I flera af deßa sånger lefwer Bellmans anda, och i många af deßa ungdomsalster och mindre wigtiga tillfällighetsverser, som upptaga större delen, äro strödda gnistor af hans flammande eld.

Om Bellman äfwen kunnat föra penseln, såsom det synes, kan Rec. i brist på tillförlitliga underrättelser ej afgöra.*) Det ware

*) Det nämnes ej, om ritningen, som åtföljde poemet i Andra D. N:o 124 war af auktors hand. Rec. wet dock, att Ehrensuggas och de

dermed huru som helst: hans poesi war det mest musikaliska färgspel, och i det brokiga hwimlet af landtligt ömma, lekande och löjliga gestalter, woro ton och färg sammanfmälta, äfwen då de spelte i skenbar contrast. Bellman war målare, om han ock aldrig anförtrodde sina ideer åt duken; men han war för egen, att kunna fullkomligt lyckas i aftryck af andra mästares werk, äfwen om de till hans egna tycktes stå i närmare frändskap. Deraf kan man förklara, hwarföre I. D. 105, 125, efter twenne målningar af Hogarth, ehuru förträffliga, ej kunna jemföras med de förnämsta af Bellmans Sånger. Utom andra i denna del wille Rec. lemna ett utmärkt företräde åt 129 Klubben N:o IV, och några af Pastoralerna i slutet; bland hwilka till prof:

„Snart lugnar den sorlande floden,
Der böljan, hon glittrar mot stjernornas glans;
En kyla sig tränger i bloden,
Och ögat, det blundar wid myggornas hans;
Det sorgliga echo beswarar
Camillas upprigtiga rop,
Der tungt hon sin saknad förklarar,
„Bland lammen, som skockat sig partals ihop.

„På ängen sig gräset nedlutar,
Hwar blomma insweper sitt brokiga präl;
I skogen wallhjonet ej tutar,
Herdinnan wid källan dortkastar sin skäl,
På qwittrande fågeln att höra,
Men intet på göken kuku;
Ej minsta ett löf näns sig röra,
„Den stunden, som helgas åt kärleken nu.

Del. 2. N:o 1 Dramatiska Sammankomsten, N:o 2 Wärdshuset, N:o 36 på Prof. Ridd. Sergels födelsedag och N:o 38 på

öfriga Riddarnes wapen (om hwilka se Fredmans Sånger) finnas af skalden ritade, men han har ej haft tillfälle att se dem.

Digitized by Google

ga att wistas bland drängar och den, i anseende till seder och bildning, allralägsta folkclassen. 3) Herrskande Enformighet bland de personager, som Förf. på scenen framkallar. En halfdum och halfärlig Landtjunkare eller Inspektors-son, som först kommer till Stockholm. En liderlig Stads Mamsell som förför eller will förföra, och en gauche landstärna som gifter sig med hjelten i Pjesen. Några oduglige och opålitlige embetsmän, helst i den Juridiska wägen, och en skock Biribispelare — se der de intressanta menniskor, till hwilkas bekantskap läsaren inbjudes. 4) Endast ytlig individualisering af de uppträdande figurerna, till det mesta genom sökta, osmakligt talande namn, såsom Byting, Limpander, Hippeldans, Lymell etc. etc. 5) En osammanhängande, owårdad, skräflig diktion, sammansnodd af alla möjliga stil-arter, än affekteradt sentimentalt predikande, än eftersträfwadt putslustig, genom hwardagstals-termer och ogrammatikaliska böjningar; än dialogiserad, än berättande; än periodisk, än couperad, o. s. w. samt 6) En lika så rå, som för all skicklighet sårande, jagt efter equivoker och pöbelinfall. I betraktande af dessa egenskaper torde wara billigt, att (Uppfinnaren till förtjent ära) benämna detta slag af Swensk romantik för en Trasenberger-art, hwilken dock ännu har en hufwudegenskap neml. pretention att wara moralisk och sedeförbättrande.

Det är bekant att hwarje främmande ändamål, hwarje annat än det att ästhetiskt behaga, det må nu åsyfra religion, ethik eller patriotism, ohjelpligen förstör Konstens genuina effekt. Äfwen den Komiska arten af konsten, hwilken syssel-sätter sig med Idealets motsatser, har icke ett sådant betingadt syfte, utan uppkommer fritt genom fantasiens owillkorliga spel; hwarigenom den sättes i stånd att representera den stora

heliga ironi, hwilken genomlöper hela naturen och yttrar sig der genom contrasterna mellan det höga och låga, det obehagliga och det angenäma o. s. w. Men denna naturironi upptäcker sig endast för det fin-organiserade ögat, och derföre äro stora komiska författare så sällsynta; men äfwen derföre gifwa deras arbeten, t. ex. en Aristophanes', en Cervantes', en Shakespeares, en Tiecks, en Bellmans o. n. a. det underbara nöje, som twingar läsaren eller åskådaren, enligt Oxenstjernas ord, att le med återhållna tårar. Komiken får således icke förblandas med Satiren. Denna har ett afgjordt ethiskt ändamål, hwarigenom deß werksamhet är betingad: den will bestämdt straffa laster och dårskaper. Den är alltså, egentligen att tala, liksom all didaktik, utom poesiens eller konstens gebiet, från hwilken den endast lånar formen. Den måste således hämta sitt behag från den aktning, som af författarens egen personlighet, hans dygd och ädelhet uppwäckes, och för att denna må kunna genomskimra, måste Satiren hafwa den mest urbana ton, så t. ex. som den, hwilken fästat aderton Seklers tycke för Horatii Satirer. Man kan icke annat än älska den man, som genom skarpt skämt söker från sig afhålla sin samtids dålighet, dårskap och småhetsanda. Men huru skall denna aktning kunna skänkas sådana personer, hwilka endast dwäljas och lefwa i låghetens pölar, hwilkas fantasi icke i lifwet ser och icke will se annat än förwänd kraftlöst gemen platthet, som derföre fauniskt förhånar, så widt deß lilla styrka räcker till, hwarje högre sträfwande, och icke förer läsaren i annat sällskap än i oduglige ämbetsmäns, Spelares, liderliga qwinfolks och trashankars? För sådana produkter kan ingen annan form gälla, än den orenaste prosa, så som uti Uggelwiks Balen; en bok med hwilken Trasenbergia-

Digitized by Google

nismen uppnått sin högsta pptens af smuts och sedelös osmaklighet. — Detta lärer dock den swenske Rhypografen icke wilja medge, ty han har redan i ett särskildt bihang som åtföljer tredje delen af hans Bal, förklarat densamma för högst moralisk, emedan den med skarpa teckningar gißlar lasten. Då Förf. i anledning deraf sätter sin Uggelwiksbal öfwer Cervantes', Don Quixotte (s. 44 af 3:e Del.), har han trädt utom gränsorna af det sunda wettet, och det wore såfängt att säga honom, att såsnart ett konststycke will gå utom sin sfer och försumma sitt ändamål för att påtaga sig en polisbetjents syßla, förfelar det i båda fallen all werkan; att dygd och goda seder äro så heliga att deras motsatser, laster och brott, omöjligen kunna satiriskt behandlas, ty den ethiska harmen bestraffar, men begrinar icke — och sluteligen att „en fann framställning af laster och förseelser" omöjligen kan werka på den lastfulle, emedan det eckliga i denna framställning betager den all effekt, och emedan brottslingen omöjligen kan bättras på annat sätt, än att hans inre menniska på nytt födes, och hans wilja renas; och det kan icke ske genom en smutsig målning, hwilken långt ifrån att wäcka hederskänslan förhärdar sinner, hwilket aldrig sett sig så otäckt. Som sagdt är, att härom öfwertyga en slik skribent, har Rec. aldrig hoppats; men wäl att alla denna tidnings läsare skola inse, att ingen som har minsta aktning för sig sjelf, företager sig „att med en lätt färg kopiera lasten och deß tempel," emedan lasten är för skändlig att kopieras, och för tung att med en lätt färg behandlas. Widare att en sådan menniska icke kan uppträda såsom sedernas räddare, hwars hela werld utgöres af denna menskliqhetens drägg, hwilken i närwarande usla bok är hopskummad; som kan

göra en usling wid namn Månsträle, hwilken berättas hafwa, såsom handelsbokhållare, bestulit sin Patron (1:a del. s. 35), som filuterar en betydlig penningsumma af en godtrogen (l. c. s. 42) och debaucherar hans fästmö (l. c. s. 19), till hjelte och dygdechorus i sin bok; som är nog fräck att måla sig sjelf som en wärdig like till de öfriga liderliga uslingarne (se det mißlyckade och platta rimmeriet wid slutet af 1:a delen) och som, för att kröna werket, icke blygs för att uppträda som pasquillant af det föraktligaste slag, t. ex. med dylika insinuationer: „På detta sätt mörda nu Fröknar och Mamseller och äfwen Frnar, hwilkas Männer äro borta i krig, sina späda Ättlingar innan de i det tysta sätt sin utbildning." — — „Lätsom som (?) wi aldrig sett skickliga Läkares recepter på lätto och oäfwentyrliga barnamord" etc. (l. c. s. 42). Och den som skrifwer sådant, är nog äreförgäten att önska, att en ung flicka," som med skönhet förenar en oefterhärmad oskuld och naturlig godhet," skall läsa och icke ogilla denna närwarande wanwettets och okynnets olla putrida? Hwar föröfrigt skulle wäl det moraliserande, det bestraffande ligga i de plumpa och snuskiga trädsnitt som denna bok framwisar? Månne deri, att hwarje figur med platthetens sjelfförnöjelse och pretention framwisas i sin hwardagligaste hwardaglighet? Månne deri att liderligheten, eller för att nyttja wår Auktors egna figurliga stil „Madam Toffz's nu raserade helgedom, hwarest så mången förhoppningsfull flicka bortsålt sin ära och blifwit ett spectakel för kittsliga och grinande pojkar," (3:e del. s. 45) icke afmålas — ty huru kan det wara målning, som saknar både colorit och teckning? — utan afkluddas i sin wederstyggligaste trasighet, under ganska tydligen röjd fordran att derigenom intreßera? —

Digitized by Google

Månne deri, att så mycket stryk utlofwas och så många skällsord utösas öfwer Uggelwiksbalens hjeltar och hjeltinnor? — Eller månne deri, att, 3:e del. s. 34. en lurendrägare förmås att gifta sig med den flicka han förfört, medelst löfte att undandölja hans brott; således deri, att en lagstridighet mot en enskild person repareras dermed, att man befordrar en lagstridighet mot det allmänna? En person som så skipar rättwisa är wäl qwalificerad, att kalla sig sjelf en sann moralist (2:a d. s. 25)! —

Så mycket om Uggelwiksbalens moraliteet. — Hwad deß artistiska wärde angår, så kan det äfwen ungefärligt bedömmas af det föregående. Ty huru skall man kunna förmoda minsta spår deraf, i en bok der endast menskligheetens utskum framträder; der ingen skymt af planmässig dagning skönjes, och ingen ordnande, lifgifwande enhet mellan de chaotiskt hopslösta krog- och bordells-scenerna; der ingen karakteristik eller individualisering äger rum, utan alla lida af en allmännelig och enformig gemenhet; der diktion har denna upphöjda och ogenerade gång, t. ex. 2:a del. s 43. „Solen går ner i wäster. Wet du det Aurora Flink? Nej, min Herre. Hwad är det för skillnad emellan själen och kroppen? Å! nog wet jag det alltid. Kan du stoppa dina strumpor? ja wist, men jag betalar alltid en Madam för det. Nå men du wet inte hwad fördet är. Fy hwad Ni är obeskedlig! Ah! du är en söt Flicka, Aurora! kommer du ihåg när jag kyste dig offentligen på balen i Arboga:" s. s. w; der hela Förf:s uppfinningsgåfwa concentrerat sig för att öfwerträffa de Trallingska namnen Patron Hank, Baron de l'Orten, Murkelkrona etc. genom deßa ännu smutsigare Trafenschütz, Cadaver, Kanalje, Biribinsky, Hundswottsky, Lymmelkoff etc. etc. — Af aktning för denna Tidnings inhemska publik, och för att icke alle för mycket compromettera Swenska Literaturen inför wåra utländske läsare, kan Rec. dock icke anföra hwarken de smutsigaste namnen eller de osmakligaste prosfwen af denna diktion, som egenteligen är skrålet lik, af någon full på gatan. Rec. måste, han kan ej annat utan att uppoffra aktningen för sig sjelf, utsätta sig för obehaget att, liksom Anmärkarn i Allmänna Journalen för d. 13 Nov. 1814, i ett rått och osammanhängande radoteri af Förf. beskyllas för att utan anförande af bewis hafwa fördömt hans bok. En omständighet kan han dock, enligt Recensentpligt, icke lemna utan anmärkning; fastän Förf. såsom han hotar på sista sidan, står färdig med ett par göpnar gatsmuts för sina tadlare. Den ena är denne Uggelwiksauktors oförskämdhet, att wilja härma den odödlige Bellman. Det war alltid odugligheetens säkraste criterium, att tro sig wara i stånd att hinna det högsta; och derföre har också denna wareise, af naturen i en stund af wredfull torrka framdragit, utan andra själsgåfwor än outtröttligheten att idkeligen rita bokstäfwer på papper, fått i sitt hufwud att hon, utan ringaste aning om den innerliga elegiska musik som genomklingade Bellmans hela wäsende och upplyste och lifgaf hela hans originella werlds-åskådning, skulle genom ett tanklöst hoprimmande af liderligheetens lägsta patois kunna producera något, som ens kunde påminna om Ulla Winblads Sångare. Huru ofta har ej kritiken warnat, att icke wäga en härmning af det ohärmeliga!

Med owilja har Rec. dröjt wid närwarande sedepaskill, ett paskill som, fördömdt af alla, icke deß mindre med ytterste begärlighet blifwit köpt och läst! Dock en allmänhet som påfordrat trenne upplagor af Ottar Trolling och twenne af Fuselbrenner, har sig sjelf att tacka för, att någonting ännu mera osmakligt, smutsigt, odugligt och stinkande för-densamma blifwit uppdukadt. Rec. hyser dock det säkra hopp, att wår goda publik äntligen, ända till indigestion, skall wara öfwermätad af slika eruditeter; ty han kan icke förmoda, att någon Swensk kan finnas så utan smak, ära och blygd, att han skulle wilja uppträda till täfling med auktorn af Uggelwiksbalen, eller någon boktryckare så oförsynt, att wilja wanära sin officin med en upplaga af en så förhörd skrift.

Digitized by Google

Swenſk

Literatur-Tidning.

N:o 20. Lördagen den 20 Maj 1815.

Recenſioner:

Inledning till AlKoran. Öfwerſättning. Förſta Häftet. Förſta Afdelningen. Stockholm 1814. 51 ſidd. 8:o.

I anledning af Hr Bures AlKoranſka Fragmenter, hafwa wi redan talat om den nyare Europeiſka Literaturens behof af och rigtning åt det Orientaliſka ljuſet, och den tiden tyckes icke mera wara långt aflägſen, då, enligt Förſynens afſigter, den gamla wisdomskällan, fökt i alla tider, åter öppnas. Swerige har icke warit bland de länder, ſom wedersakat att underhålla förbindelſen med deſſa culturens fosterländer: härom tala en O. Celſii, en C. Auriwillii och flere ännu lefwandes aktningswärda namn; ja, en Swenſk Förſte, Kon. Guſtaf III, wid den tiden han ſlutade ſina dagar, umgicks med förſlaget, att ſtifta en ſtor orientaliſk-literär Riddar-orden med hwars början han hade för afſigt att fira wår Kyrkas ſjette Jubelfeſt, om han hade den fått öfwerlefwa*).

*) Rec. har haft tillfälle att ſe flere autentiſka handlingar rörande denna ſak, hwilka hittills warit för ganſka få bekant.

Rec. öfwerſer dock wißerligen icke de ſwårigheter, ſom, innan de wigtigaſte orientaliſka Språkſtammarnas literära produkter, i Mſcpt hittills bewarade i Paris och London, genom tryck bliſwa allmängjorda och tillgängliga, möta oß, bebyggare af det ytterſta Thule, och, under deßa bemödanden, beröfwade de hufwudſakligaſte hjelpredor. Men till deß wi bliſwa iſtånd ſatte att omedelbart dricka ur ſjelfwa den klara heliga floden, måſte wi åtminſtone nöja oß med de rännilar ſom flere förträffliga Lärde afledt och gjort tillgängliga. Franſmän haſwa härmed wetat förwärfwa ſig den förſta förtjenſten. Början gjorde d'Herbelot, ſom år 1697 utgaf Bibliotheque orientale ſedermera förökad, utgifwen af Galland. Den öppnade banan beträddes af Couplet, utgifwaren af Confutius Sinarum Philoſophus ſive Scientia Sinenſis, Paris 1687, och Fourmont, ſom utom ſin Chineſiſka Grammatik författat Reflexions critiques ſur les hiſtoires des an-

Digitized by Google

ciens peuples. Tom. 1, 2. Paris 1735. 4:o. Widare af den för Chineſiſke literaturen ſå warme lifwade De Guignes; af Anquetil du Perron, hwars redliga nit i dagen ſkaffade Zend Aveſta, ouvrage de Zoroastre. Tom. 1–3. Par. 1731. 4:o. (öfwerſatt på tyſka med egna, upplysliga) afhandlingar af J. F. Kleuker. Riga 1775); af Wrgiſwarn utaf Bagavadam, Paris 1788; af Langlès ſom öfwerſatt Tables et Contes Indiens avec un diſcours préliminaire et des notes ſur la religion, la litterature, les moeurs &c. des Hindoux. Paris 1790. 12:o och af Författarne utaf les Memoires Aſiatiques till hwilka twenne wärdiga högt förtjente Swenſkar, Åkerblad och Palin. flu tit ſig. Engelsmännen wiſade ſig ſnart ſom Franſoſernes ſyckliga medtäflare. År 1704, uppträdde Thomas Hyde med ſin Hiſtoria religionis veterum Perſarum; 1766. Holwell med interesting hiſtorical Events relative to the provinces of Bengal. Vol. 1–2. 4:o; 1768, Al. Dow med Hiſtory of Hindoſtan, translated from the Perſian of Muhlaſ. Frereſhta, Vol. 1, 2. 4:o; och 1788 började Aſiatic reſearches och 1785 The aſiatic Miſcelaneous att utgifwas af det lärda ſällſkapet i Calkutta, bland hwars ledamöter den odödlige William Jones i ſina Works, lemnat oſkattbara bidrag till Orientens kännedom, i hwilket bemödande han warit följd af Jonathan Scott (utgifwaren af Bahar-Danuſch 1799), af Joſ. Champion (ſom utgaf The poems of Ferdoſi, transl. from the Perſian. Lond. 1790. 4:o) o. ſl. Längre ifrån hufwudkällorna woro Tyſkarne, dock förſummade de icke att ſnart inträda i täflingsbanan med ſina båda grannar. Wi wilja ej omtala, hwad denna auttröttliga och bildſamma nation gjort för Hebräiſka, Arabiſka, Aethiopiſka och Koptiſka (genom Kircher) munarterna, utan blott anmärka att år 1778 utgaf Ign von Stürmer, Anthologia Perſica, Wien 4:o; 1779 Jt:s, Ezour-Vedam oder drey alte Commentare über den Vedam; ſamma år Herder ſin Perſepolis; år 1784 S. F. G. Wahl, allgemeine Geſchichte der Morgenländiſchen Sprachen und Literatur; — år 1791, Forſter ſin Sakontala, hwars andra upplaga beſörjdes af Herder 1803; år 1802, von Dahlberg ſin Gitagovinda; år 1805 Herrmann ſin Meſchnoun und Laila; år 1808, Th. A. Rixner, indiſche All-Eins-Lehre, oder der berühmten Sammlung von Oupnekhats mit erläuternden Anmerkungen; ſ. å. Othmar Frank, das Licht vom Orient; ſ. å. Fr. Schlegel, Ueber die Sprache und Weisheit der Indier; år 1810, Görres, aſiatiſche Mythengeſchichte, Th. 1, 2. o. ſ. w. — Ett ej wärderligt Bidrag till deſſa Franſoſers, Engelsmäns och Tyſkars bemödanden lemnade Italienaren Paulinus a S. Bartholomeo, då han i Rom år 1790, utgaf Sidharubam ſeu Grammatica ſamſcrdamica, 4:o, och derſtädes år 1798, Amaraſinha ſeu Dictionarium ſamſcrdamico-Latinum, 4:o.

Läſarn torde förlåta widlöftigheten af denna digreſſion, men man blir gerna widlöftig då fråga är om en ſak man innerligen älſkar och om hwars wigt man är faſt öfwertygad. Rec. har derföre här welat lemna de aflandsmän, ſom icke ſjelfwa äro mäktiga de orientaliſka ſpråken, anwiſning till några de bäſta hjelpredor, och till denna anwiſning wille han gerna tillägga en kraftig uppmuntran till en och hwar att dels ſjelf anſkaffa ſig deſſa böcker, dels flitige å de offentlige Bibliotheken, i hwilka ingen enda borde ſelas, efterſträfwa och ifrigt ſtudera dem. Med full tillförſigt kan

Digitized by Google

Rec. äfwen försäkra, att hwar och en som följer hans råd, skall blifwa rikt belönad genom bekantskap med Indernes höga wisdom med Zend-böckernas djupa anda, med NyPersiskans tjusande poesi, och i allmänhet med den egna af folglansen lefwande Genius, som råder i alla Orientens alster.

Att på något sätt hit leda uppmärksamheten och bereda kännedomen om dessa werkunder, måste derföre, enligt Rec:s åsigt, wara en stor förtjenst. Deraf följer äfwen att han med werklig glädje anmäler denna bok, i synnerhet som den icke blott är en sammanplockning af några osammanhängande och owäsentliga fragmenter, utan lefwar en fullständig, ordentlig utweckling af den, utan fråga, så högst märkwärdiga Islamismens grundsatser och hufwuddogmer. Den är öfwersatt ur George Sale's Preliminary Discourse prefixed to the Koran, commonly called the Alcoran of Mohammed, translated from the original Arabic, och skulle, såsom sådan, innefatta åtta Afdelningar, af hwilka den förste, här meddelade, innehåller underrättelser Om Araberne före Muhammed, eller som de kalla det, i okunnighets-tiden; deras Historia, Religion, Lärdom, Seder och Bruk. Wid hwilken öfwerskrift dock, på förhand, må anmärkas att namnet Dgiahilia (okunnighetstid) bemärker, enligt Golius (Alfragani Astron. Elem. p. 5), perioden före Muhammed, eller Arabernes hedniska epok.

I början af denna Afdeln. (sid. 1) heter det: „Araberne och det land de bebo, hwilket de sjelfwe kalla Jezirat al Arab, eller Arabiska halfön, men wi Arabien, blefwo så nämnde af Araba, ett litet landskap i Provincen Tehama, hwartill Yarob Kathans son, och de gamle Arabers stamfader gaf sitt namn." — Således har landets namn sin radix i

första bebyggarens namn, Yarab, som äfwen är mycket rimligare, än den gamla härledningen från ערב, d. å. särskilda folks sammanblandning (Celsii Hist. Lingu. Arab. p. 9.); ty det är ej sannolikt, att ett folk skall benämna sig och sitt land, efter det som i sjelfwa werket är en brist. — Efter detta, företager sig wår Auktor landets Geographiska bestämning, och nämner, att Österländska Werldsbeskrifware, med namnet Arabien, enbart utmärka den del som Grekerne kallat Lyckliga Arabien, hwaremot det Steniga Arabien räknas till Egypten, och Öde Arabien heter Syriens öknar (sid. 2). Detta egentliga Arabien delas sedermera wanligen i fem provinser: Yemen, Hejaz, Tehama, Najd och Yamama, om hwilka meddelas några underrättelser (fr. s. 2 — 7). Derefter widtaga notiser om landets innewånare (fr. s. 7 — 21). Början lyder: „Araberne, som bebo detta widsträckta land, och hwilket de besatt från de aldra äldsta tider, skiljas af deras egne författare i twå Classer; nemligen de gamla Araberne som äro utgångne och de nu warande." — De nu warande, „enligt deras egna häfdatecknare, härstamma ifrån twå stamfäder, Kathan den samme som Joctan Ebers Son, och Adnan(,) ledande sig i rät linie från Ismael, Abrahams och Hagans Son. Den förres afkomma kalla de Al Arab Al Ariba, det är (:) de ägta eller oblandade Araberne. Och den senares, Al Arab al Mostareba, det är (:) Naturaliserade eller ympade Araber." Men då det är föga intressant att länge uppehålla oss wid alla dessa, nästan redan bortglömda små nomadstaters öden, så må wi blott anmärka, det Förf. gissar, s. 10, att om Macedonern Alexandros försökt werkställa sin eröfringsplan af Arabien, skulle dess inbyggare „möjligen hafwa öfwertygat honom, att han

Digitized by Google

icke war odfwerwinnerlig," och att han egentligen grundar denna gißning på den erfarenheten att ingen främmande eröfrare, ej engång Romarne (hwilka ej ägde mera än det så kallade steniga Arabien) förmått kufwa detta land och dess stridbara folk.

Undersökningen om denna folkstams Religion begynner med den anmärkningen, att den i synnerhet war grof ofundadyrkan „emedan den Sabäiska Religionen hade nästan öfwerswämmat hela Nationen." Ett sådant yttrande förefaller besynnerligt, om man får bedömma den Sabäiska religionen efter de grundsatser, som bekännas af de i Orienten så kallade Sabäer, eller Bokens folk, enligt Koran (s. 23), hwilka bo en dagsresa från Libanon, på en ort kallad Elmärkab i Laodicea. Sjelfwa kalla de sig Galiléer; woro wid medlet af förra århundradet ungefär 14,000 själar, och äro i Europa mest bekante under namn af St. Johannis Döparens Christne, ehuru de uppriktigt bekänna att de icke om Christus weta mer än att han, under benämning af Lifwets budbärare, engång besökte Johannes, för att af honom blifwa döpt i Jordans flod. De äga sinsemellan flera böcker, skrifna på Galiléiska dialekten, med ett Alfabet af lika beskaffenhet som Ärkiopernes, nemligen Adams, Seths, Enochs, Nabaths m. fl. böcker; dock är deras förnämsta trosfundament en bok, som förmenas wara uppsatt af Johannis lärjungar och som på wiss sätt kan kallas Johannis Döparens Evangelium. Denna hittills alldeles olösliga skrift har af wår högtförtjente landsman Dr. Norberg blifwit dechiffrerad, och då den (hwarom man nu mera äger hopp) engång blir fullständigt utgifwen, skall man winna fullkomligt tjus-angående dessa märkwärdige Swärmares läroföreskrifter. Emellertid har nämde namkunnige Lärare redan allmängjort så mycket*) af sin oskattbara upptäckt, att wi med säkerhet kunna säga att de icke äro eller worit afgudadyrkare. Twertom synes deras trosläro wara sammansatt af Indisk Mystik och Judisk Monotheism. Detta synes deraf att de benämna Gud: Det stora Lifwet, Ordet, Ljusets höga Konung, Abatur (Afator) o. s. w.; liksom deras åkallelse af det Förste Lifwet, det Andra lifwet och det Tredje lifwet wäl tyckes antyda någon aning om Trimurti eller Treenighet. Lifwets förste Apostel är Engeln Gabriel, som på befallning skapat werlden och uppwäckte den förste af alla Profeter, Johannes, hwilken döpte, i lifwets namn, med Jordanens rena döpelse. Men från Ljusets herrlighet hade Satan affallit, och blef derefter ljusets fiende, den der sökte förleda menniskorne till ondt. För detta straffades de, sedan kroppen, efter döden, multnat till stoft, men dock icke ewinnerligt: ty efter en wiss period skulle själarna åter med en ny kropp förena sig. o. s. w. Med de Christne hafwa Galiléerne som äfwen kallat sig Nazareer det gemensamt, att de fira söndagen, och det med ett slags nattwards-sakrament, i det att de i kamelskinn klädde Presterne, eller Maalemin elmeshäje (Folkets lärare och hufwudmän) utdela, efter wälsignelse, torrkade gräshoppor och honing. Men ritualen wid deras gudstjenst är förestigt alldeles judisk, liksom de påstå sig efter bokstafwen följa den af Johannes förbättrade Mose lag. — De derivera sielfwe sin benämning Sabäer, från Enochs som Sabi, hwil-

*) I Björnståhls resa, 5te Del. Om det ej wore wanligt i Swerige att wära inhemska lärdomsskatter försmås, borde man högeligen förundra sig, att en bok, innehållande en sådan dimpdet af mångfaldig lärdom som Björnståhls resa, icke är mera känd och begagnad.

Digitized by Google

ken de tro wara begrafwen under en af Pyramiderne. Då nu det hebräiska ordet צבא betyder stjernhimmel, och de flesta härledde namnet från detta ord, uppkom den tron att Sabäerne woro stjerndyrkare. Och lätt kan man förledas att tro det, då wi läsa i deras skrifter: „Han (Ljusets höga Konung) sade genom sitt mäktiga ord: blifwe ljusets Konungar utaf ett rent och stort ljus, hwilkas sken aldrig må slockna." — „Deße utan död och förgängelse." — „Deße äro ljusets kreatur, utskiftade i himlarymden, Jordaners botingar, Fatter, Konungar." etc. Men på ett annat ställe heter det bestämdt: „Tillbedjen icke de Sju och de Tolf, som regera öfwer dag och natt, som åstadkomma förakt för själens rättfärdighet, eder gifwen af lifwets boning, icke eller Solen och Månen, som lysa med Hazins*) och icke deras eget ljus," liksom all bildtjenst med utrycklige ord förbjudes. — Efter deßa anmärkningar kunna de notiser bertygtigas hwilka s. 22, 23, om Sabäernas religion meddelas. Wid hwilka Rec. endast will tillägga, att den Kebla, mot hwilken de sägas under bönen wända sina ansigten, troligewis är ett corrumperadt ord och begrepp lånadt från en annat sekt som kallas Kälbin, och som bor widt ibland Sabäerne.

Hwad de egentliga Araberne angår, så woro de utan fråga Stjerndyrkare, tillfölje af det sätt som bland dem blifwit införde af en utaf Sogthans efterkommande, hwilken sätt tillnamnet Abdul-Chems, eller Solstjenaren, omkr. 1698, f. Chr. Wäl berättar Herodotos (Thalia, cap. 72), att Araberne dyrkade Dionysos, den de kallade Ὀροταλτ, och Urania, hwilken på deras språk hette Αλιλατ.

*) Märkwärdigt är, att i ett annat fragment, gifwa Johannis lärjungar äfwen lifwets budbärare namn af Hazin,

Men Förf. menar s. 24 att denna berättelse blott har sin grund i Grekernes wana, att öfwerallt igenfinna sina inhemska seder och tänkesätt, ty namnet Allah Taala (radix till det corrumperade Urotalt) utrycker den ende sanna och högste Guden, hwilken de tjenade utan att symbolisera honom genom någon bild. Såsom hans underordnade tjenare afbildade de deremot Stjernorna och dyrkade dem under ett gemensamt namn Ilahat, eller Gudinnor, hwilka egentligen dyrkades i Sju tempel, helgade åt de sju planererna. Från deßa Ilahat, måste man skilja de trenne medlarinnorna, Guds döttrar kallade (Nornorna?), hwilka hette Allat, Al Uzza och Manah. Den andra, eller Al Uzza tänkte sig stammen Gathsam såsom ett odödligt lifsträd (Ygdrasil) af Akoste-slägtet, och Manah dyrkades förnämligast af stammarna Hodhail och Khozaah i skepnad af en stor sten. Ty „sedan Ismaeliterne — säger wår auctor, s. 32 — „glömde den Religionen, deras fader lemnat dem, egnade de guddomlig dyrkan åt hwilken wacker sten som hälst de träffade." De förnämste af deßa stengudar, woro utom Manah, Theusares och Wudd (Budda, Wodan). Deßutom tillbads Nagoueh, i form af ett Lejon, Nauk, i form af en häst, Nasr, i en Örns skepnad, Sawa och Nagelah, såsom qwinnor, Asaf och Hobal, i mansgestalter, båda från Syrien införda, och den senare anses af några wara Abrahams bslåre, som fanns i Caaba, (31). Men att uppräkna alla Arabiska helgons namn, skulle wara omöjligt, då hwarje hushåll oftast tillika med den gemensamma stamguden, hade sin egen privata Fetisch. — Deremot bör det ej onämdt lemnas, att i några trakter af Arabien bodde wißa stammar, som dels woro tillgifna den Persiska Magismen, dels Judaismen och dels äfwen Christendomen, hwadan

Digitized by Google

åfwen N. T. tidigt finnes öfwersatt på Arabiska. Från sid. 33 — 38 meddelar wår Auktor några, wißerligen korta, men intreßanta underrättelser om tillståndet af deßa religions-partier, hwilka, tillika med afgudatjensten wid Muhameds uppträdde, sammansmälte och förswann, till större delen, i Islamismen.

I afseende på Arabiska Språket anmärkes sid. 39, att det „otwifwelaktigt är ett af de älsta i werlden och uppkom straxt efter, om icke wid Babyloniska förbistringen." Detta tyckes dock wara något öfwerdrifwet då wi draga oß till minnes hwad som berättas i 1 MoseB. 37:e Cap. och i 2 MoseB. 4: 18, hwilka ställen tyckas bewisa att Araberne ursprungligen talat en Hebräisk mundart, som sedermera derifrån mer och mer afwikit. Att det äldsta Arabiska Alfabetet det såkallade Al Moonad åfwen warit Hebräiskt, har Celsius (Hist. Lingu. & Erud. Arab. p. 10, 11.) på flera starka skäl antagit. Men detta Alfabet kom alldeles ur bruk, då Moramer Ebn Morra, från Anbar i Irak, införde, lång tid före Muhammed, de Cufiska bokstäfwerna, hwilka åter, nästan alldeles, så att de numera blott till Inscriptionsskrift anwändas, bortträngdes af de wackra charakterer hwilka af Ebn Moklah Wazir, Vezir hos Khaliferne al Moktader, al Kaher och al Radi mellan 932—940 eft. Chr. och widare förbättades sjutton år senare af Ali Ebn Bawab.

Deßa nu wanliga Arabiska bokstäfwer, innebegripas dock, mest i förhållande af pikturens skönhet, under sex species: 1) Nischi, äro de skönaste, och med dem skrifwas numera uteflutande AlKoran. 2) Siulsi, likna mycket Nischi-charaktererna, men äro tjockare, 3) Jacuthi. 4) Diwani. 5) Kirma, Turkarnes wanliga skrift, och 6) Taalik, Persernes nu brukliga skrifsätt (jfr. Ricaut, l'Etat prés. de l'Emp. Ottom Liv. I. Ch. 6). —

Fastän Arabiska Prosodien icke förr än under Khalifen Harun Al Rashids regering af Khalil Ahmed al Farahidi (s. 45) fastställdes och bestämdes, hade Araberne dock skaldestycken på sitt språk från de äldsta tider. Långt före Muhammed, plägade Stammarna att trenne gånger om året samlas i Mecca, då åfwen Skalder, täflingswis, afsöngo sina Dikter. De som bäst ansågos, stickades med gull på sidenduk, och upphängdes wid dörrarna af Caaba, hwadan de fått namnet Moallakaht, eller Modhabebat (gyllene verser), emedan de woro wirkade med gull. Denna dyrbara samling är af W. Jones utgifwen i London 1783. 4:o*) och de äldre poemer, som här icke finnas, äro åter upptagna i de Anthologier som blifwit samlade, under titel af Hamasa**), af Abu Theman, och under namn af Diwan, af Bochteri, båda ur 9:de århundradet. Araberne satte deßutom ett sådant wärde på Skaldekonsten, att de brukade så förhäfwa sig: „att Gud hade tillskyndat dem fyra särdeles gåfwor: att deras Turbaner woro dem i stället för diademer, deras Tält i stället för murar och hus, deras Swärd i stället för förskansningar och deras Skaldestycken i

*) I denna samling finnes poemer af följ. Skalder: Amri'l Kais, Tharafah, Zoheir, Labid, Antara, Amru ben Kalthun och Hareth.

**) Den är utgifwen af Alb. Schultens, och har tio afdelningar. 1) Innehåller Krigssänger. 2) Bröllopsqwäden. 3) Gnomer. 4) Erotiska dikter. 5) Satirer. 6) Gästfribetens beröm. 7) Naturbeskrifningar. 8) Resereglor. 9) Poetiska lekar. 10) Bespottelser af qwinnornas laster och utswäfningar. Många sköna skatter gömmas här ännu för Europerne.

Digitized by Google

stället för lagar."—sid. 45.—Och i sanning, ett folk, som utan skrift, kunde werkligen säga så om sig, det wore att anse för Gudomens älskling; ty kan en nation få skönare gåfwor än förnöjsamhet, tapperhet och skönhetskänsla?

Utom Skaldekonst och spådomskonst bestod de äldste Arabers egentliga intellektuella syßelsättning i att hålla ordning på sina egna och sina hästars Genealogier (s. 49), och det är bekant, huru wigtiga historiska dokumenter de äro. — Wanligtwis har man också tillskrifwit Araberne uppfinningen af de nu brukliga cursiv-Ziffrorna, hwilka af dem egentligen skrifwas; ١, ٢, ٣, ٤, ٥, ٦, ٧, ٨, ٩, men det är bewisadt att Araberna endast hafwa dem såsom ett lån från Inderna så mycket mera som Persiska Astronomen Ali Koshgi uttryckeligen säger att deßa ziffror äro indiska*). Den lilla astronomiska kunskap Araberne innehade, är också förmodligen hämtad ur samma källa. — Men egen och originell är detta folks gästfrihet, på hwilken sid. 46, 47, berättas ett wackert och förnöjande exempel.

Af detta anförda kan inhämtas huru sakrik denna skrift är; och wore det derför att önska, att Öfwers. ej för länge wille dröja att rikta wår Literatur med de följande afdelningarna, i hwilka wi hafwa att wänta speciellare underrättelser om Islamismen och Korans så wäl religiösa som politiska påbud.

---

*) Hwad som ännu mera talar härför, är att Mabillon beskrifwer ett ganska gammalt Anglo-Saxiskt Mscpt, i hwilket talen 12, 13, 14, äro utmärkte genom X2, X3, X4, (Cels. Hist. Lingu. Arab. p. 19). Man hägkommer Angelsaxarnes slägtskap med de, troligen från Indien härstammande Skandinaverne.

Historiskt Utkast om Morerne i Spanien. Af Florian. Öfwersättn. Stockholm 1814. 151 sidd. 8:o.

Då wi hittills, på wårt språk, nästan sakna alla underrättelser om en nation, som genom sin eröfring af Spanien på Europas senare bildning haft ett så mäktigt inflytande — böra de fleste läsare med nöje emottaga en öfwersättning af Florians inledning till hans Historiska Roman Gonzale de Cordoue eller hans Précis Historique sur les Maures d'Espagne. Hufwudafsigten med detta arbete har nödgat Förf. att wara kort, eller snarare att blott flyktigt widröra sitt ämne; mellertid har han dock begagnat de bästa så spanska som arabiska källor, och det hela är utfördt i Florians nätta, mattblomstrande stil så paßande för dylika sammandrag, då man will undwika en registerlik tomhet. — För en lätt öfwersigt af det hela är wäl förjdt. Boken börjas med en Chronologisk Tabell på de Arabiske eller Moriske Regenter som hafwa regerat i Spanien. Sjelfwa historien är delad i fyra Epoker. Den 1:a: Arabernes eller Morernes eröfningar, ifrån slutet af det sjette Seklet, ända till medlet af det Åttonde, fr. s. 12 — 28. — Den 2:a Occidentens Kalifer, Konungar i Cordova; ifrån medlet af det Åttonde Seklet ända till det Elfte, s. 28 — 52. — Den 3:e, De förnämsta Konungariken, som uppstego på Kalifatets ruiner; ifrån början af det Elfte Seklet till medlet af Trettonde. s. 52 — 73. — Den 4:e Granadas Konungar, från medlet af det trettonde seklet till Morernas fullkomliga utdrifwande uti det sjuttonde. s. 74 — 127. — Och sist Noter till det Historiska Utkastet, s. 128 — 151. I denna ordning framställas icke blott de po-

Digitized by Google

litiska händelserna, utan meddelas äfwen underrättelser om Maurernes sedwanor, statsinrättning och literatur, ja till och med öfwer deras märkwärdigaste byggnader lemnas beskrifning, t. ex. den öfwer Aderams palats, s. 40, 41, öfwer Alhambra, s. 88 — 91, m. fl; och den kärlek för Chevallerie och medeltid, som röjer sig i alla Florians skrifter, tryggar från de orättwisa synpunkter, hwarur fordom dessa tider wanligen bedömdes. Twertom tyckes hans hjerta just wara draget till dessa orientens warma barm, hwilka förgäfwes försökte att grundfästa sig på occidentens kallare jord. Med synbart intresse berättas här alla anekdoter, som på något sätt kunna tjena till Maurernes förherrligande. En sådan är bland många, äfwen följande, hwilken Rec. will anföra såsom ett prof. Granadas Regent, Mahomet den Röde, kom till Peter den grymme Konung af Castilien, som understödde Mahomets medtäflare, Farady, och sade: „Castiliens Konung, Christnas och Morers blod flyter, sedan allt för lång tid tillbaka, för oenigheten mellan mig och den Faradyske Prinsen. Du beskyddar min medtäflare, och det är dig, som jag wäljer till domare. Undersök mina och hans rättigheter; afgör sedan, hwilkendera af oß båda bör wara Konung. Om det är Farady, begär jag blott af Dig, att Du låter föra mig öfwer till Afrika; om det är jag, emottag den hyllning, som jag nu kommer att gifwa för mina stater. — Peter den Grymme förwånad, slösade hedersbewisningar på den Moriska Konungen, och lät honom sitta wid sin sida, då han gaf en högtidlig och präktig måltid. Men, då han steg ifrån bordet, blef han kastad i fängelse, derifrån förd, genom hela staden, half naken, ridande på en åsna, och slutligen utförd på ett fält kalladt la Tablada, hwarest man afhögg honom hufwudet uti trettiesju personers åsyn, hwilka woro i hans följe (?). Den afskywärde Peter, som afundades bödlarne det nöjet att utgjuta blod, genomborrade sjelf med sin lans Granadas olycklige Konung, som döende blott sade till honom dessa ord: O Peter! Peter! hwilken gerning för en Riddare!" s. 87.

Hwad öfwersättningen angår, är den trogen, men något tung, hwilket i synnerhet märkes i öfwersättningen af den sköna Romanzen Gansul y Zelinda (s. 102 — 105). Äfwen tyckes den förråda, genom sin kanske nog stora frihet, att denna öfwersättning icke blifwit bildad omedelbart efter spanska originalet, utan efter en fransk version.

Smärre Skrifter.

Stadgar för Hushålls-Sällskapet i Östergöthland. Linköping 1814. 40 sidd. 8:o.

Af de på Kongl. befallning förledet år organiserade Hushålls Sällskaper i Rikets samteliga höfdingedömer, är Östgötha Hushålls Sällskap så widt wi känna, det första som af trycket lätit sina stadgar utgå. De innefattas i 40 §§ af hwilken den första, såsom tjenande till prof för dem alla, må anföras: „Östgötha Hushålls-Sällskaps föremål blifwer allt sadant, som innom kretsen at länets egna lokal och utom gränsorna af Konungens Ämbetsmäns och tillförordnade Myndigheters befattning kan, antingen genom Sällskapets allmänna eller hwarje Ledamots enskilda åtgärd, werkställas till yttre och inre Hushållningens förbättring genom upplysning, efterdömen, uppmuntran och belöningar, samt derigenom till utbredande af allmännare wälmåga och beredande af sådana anstallter, medelst hwilka äfwen för den mest obemedlade Folk-Klassen öppnas utwägar till jämnare understöd och bärgning." Främst finnes tryckt Kongl. Majtts Bref till Länets Höfdinge med nådigt bifall att dessa Stadgar „må, på en tid af 3:ne år på försök, till efterlefnad antagas."

Digitized by Google

Swensk Literatur-Tidning.

N:o 21. Lördagen den 27 Maj 1815.

Recensioner:

Jemförelse emellan D. M. Luthers och Socini eller emellan den Gudomliga Uppenbarelsens och ett miſsledt förnufts Salighets Lära, med anledning af det förändrade Läroſätt som i senare tider insmugit ſig i wår Evangeliska Lutherska Församling. Af Johan Bernhard Wolff, S. S. Theol. Doctor, Prost och Kyrkoherde wid Carlskrona Tyska samt Listerby och Forkärla Landsförsamlingar. Carlskrona, 1813. 163 sidd. 8:o.

Den förtjente Författaren af skriften om Sann och falsk Upplysning i afseende på Religionen, klagar att ingen Prest, ingen af sitt embete dertill uppmanad, hvem fädernesland det, uppstått till försvar för fädernes gamla tro och till strid mot den dåliga och skändliga skriften: Tillfredsställelse-grunder i anseende till de nya förändringar i Protestantiska Kyrkans Lärobegrepp. Stockh. 1810. Men det arbete, som nu ligger framför Rec., wisar att en ädel kämpe rustade sig i hemlighet, och, till trots af sina 70 år, dock gjorde sig färdig att strida för det uppenbarade Ordet mot en oklok klokskaps fräcka inkast. De tänkesätt börja mellertid lyckligewis nu mera blifwa gängse bland wår allmänhet, hwilka skola bestämma det bifall och den aktning, som Dr Wolff genom detta arbete förtjenar, utförd med den fromma lärdom, som är andans bewisning. Mycket wälberänkt återledes här Neologismen till sin egentliga källa, som ingen annan är än Socinianismens, och träffande wisas s. 33 anledningen till detta phenomen, egentligen föranledt af en Bardt, en Teller, en Basedow, en Steinbard, en Eberhard med flere sådana, som utan sund philosophisk insigt, och utan allt religiöst sinne dock icke rent af wille bekänna sig till Voltaires och Encyklopedisternes tro, utan trodde sig dermed göra Christendomen en förträfflig tjenst, att de sökte göra den fattlig af det lägsta erfarenhets-förståndet. Det wäl så swagtänkande män, som de nämde Neologernes förstår, kunde det undfalla att aldrig Christendomen, liksom ingen uppenbarad religion, någonsin af Senscommun kan fattas, ty i det fallet wore den icke och behöfde icke

Digitized by Google

wara uppenbarad. De inwecklade sig derföre i en mängd inconsequenser, från hwilka de äkta Materialisterne äro alldeles fria, och hwilka endast kunde undandölja sig för personer som, oberäknad all philosophisk takt, äfwen saknade all logisk slutförmåga. Icke orättwist nekar dem derför wår Auctor sid. 33, namn af Philosopher, på hwilket de pockade men tillägger dem det af Sophister, hwilket de genom sina inconsequenser, sitt sladder, sina petitiones a principio och sin fräcka intolerans (s. 25). fullkomligen förtjena. De hämtade också icke grunden för sin lära ur något philosophiskt system, utan från en ytlig sencommunsswärmare, från Socinus, som aldrig förmådde att gifwa sin lärobyggnad bestående sammanhang. Alla djupa tänkare hafwa derföre högt förklarat sig emot Socinianismen och emot den socinianska Neologismen. Leibnitz författade, mot dessa grundsatser, sin Theodicee och Lessing kallar den rent ut wid sitt rätta namn, ein Flickwerk von Stümpern und Halbphilosophen.

Der Wolffåer har egentligen från Theologien hämtat sina bewis och styrkt sina satser med Bibelns uttryckliga utsagor. Och då Socinianerne och ännu mera Neologerne icke alldeles jäfwa Bibelns auktoritet, utan snarare åberopa den, likwäl under yrkandet af en bättre förklaring; så må man icke ogilla detta företag, eller beskylla wår auktor för att hafwa velat bewisa ur en princip som hans motståndare förneka. Men som det tillika är bekant att Socinianerne äfwen i afseende på Evangelierne, påstå, att deras författare, af personlig wänskap för Jesus lärit förföra sig att om Honom säga mera, och berätta mera underbara ting än rätta förhållandet rimligen medgifwer, fall Rec. bemöda sig att till Förf:s Bibelskäl bifoga några, hämtade från spekulationens gebiet. Och hwad som på engång af skrift och förnuft bekräftas, måtte wäl wara en temmeligen säker trosgrund.

Närwarande bok är delad i twenne Afdelningar. Den 1:a handlar Om Församlingens tillstånd då Doctor M. Luther och Socinus uppträdde, deras Caracter och allmänna grundsatser, s. 15 — 40. Af den wärma med hwilken här talas om den store Luther, märker man snart att Förf. omfattar honom med sitt hjertas innerligaste bewundran, kärlek och wördnad. Detta har dock icke kunnat förmå honom att egentligen misskänna Socinus; twertom har han med ganska träffande sanning uppställt denne kätteres — om någonsin någon sådan warit — characteristik s. 22: „Faustus Socinus, en man af förträffligt snille, medelmåttig lärdom och stadgad karakter." Han yrkar icke engång rent af, att Socinus umgåtts med politiska upprorsförslag, utan anmärker blott, s. 23, att han derföre „misstänkts." Att dock denna misstanka warit ogrundad, bergas alla Socini skrifter, i hwilka han ganska hårdt yttrar sig om Protestanternes uppreeningar mot deras Catholska öfwerheter, och hans allwarliga yrkande af den owillkorligaste, lydigaste och fördragsammaste undergifwenhet äfwen för den mest tyranniska och orättwise regering. Deremot måste Rec. anse såsom ganska ändamålsenligt att de misgerningar blifwa framdragna, s. 34, som brännmärkt de förnämsta stiftarne af Socinianska lärobyggnaden; brott, hwilka ej den ifrigaste anhängare kan neka, utan att tillika neka all historisk trowärdighet. Så dreswo Socini förföljelse-anda och läga cabaler Davidis, att i fängelset sjelf ofhända sig lifwet. Så störtade sig Lismoninus med förtwiflans raseri i en brunn. Och så antog slutligen den för sin liderlighet allmänt afskydde Menser Turbanen och gaf, under

Digitized by Google

Turkarnes allmänna förakt, med gräsliga smädelser, halfrutten, upp andan. Warnande äro oß deßa nyliga exempel, att för wår tro och wärt lefwerne ingen annan grund kan läggas än den som lagd är, hwilken är Jesus Christus.

Den senare Afdelningen framställer Sjelfwa Jemförelsen mellan Lutheri och Socini, eller emellan den Gudomliga Uppenbarelsens och det förwillade Förnuftets Saligheto Lära, s. 41 — 163. — Förf. anför Socinianernes hufwudsakliga grundwillfarelser med wederläggning ur den Heliga Skrift. Den första angår läran om det Gudomliga wäsendet. Socinus och hans anhängare mena, att hwarken Skrift eller förnuft berättigar oß att i Gud antaga trenne Personer; det är blott en neml. Fadren, och således hör hwarken Sonen eller den Helige Ande till Gudomen. I sin polemik mot detta yrkande (sid. 41 — 51,) åberopas allegater så ur Gamla som Nya Testamenter. Rec. fruktar dock att om man undantager slutet af Esaias 48: 16 hwilket ställe likwäl äfwen egentligen torde hafwa sin grund i Hebraiska poesiens parallelismer, lärer det blifwa swårt, att i hela G. T. kunna finna något ställe som bestämdt lärer Guds treenighet. Förf. har också i de språk han anför, endast kunnat inlägga denna mening, genom jemförelse och hopställning med andra språk. Orsaken härtill angifwes ganska giltigt s. 44: „Denna högtlofwade Treenighet är neml. en hemlighet, som egenteligen hörer till N. T:s tider, der den dyra Försoningsläran träder fram i sin fulla dag." — Han kan icke annat än gilla Förf. att han till bestyrkande af denna dogm icke anfört det omtwistade 1 Joh. 5. 7; då de Nytestamentariske urkunderna innehålla ändå tillräckliga bewisställen, såsom Matth. 28: 19. — Joh. 14: 26. — 1. Corinth. 12: 5—6. — 2. Corinth. 13: 13. — 1. Petr. 1: 2. m. fl. Och huru mycket denna föreställning med det religiöst spekulerande förnuftet öfwerensstämmer, se wi redan af mytherna i de djupaste hedniska gudaläror. Så bestod Indianernes Trimurti af Brahma (Skaparen), Wischnou (Uppehållaren) och Siwa (de gudomliga beslutens utförare). Likså säre, enligt Eddans lära, Har, Jafnhar och Thridi, på en och samma thron, omgifna af samma gudomliga majestät. Härmed öfwerensstämmer alldeles den neoplatonska, af Platon antydda, läran, att då det Ursprungliga ponerade sig såsom Wäsende, såsom wilja eller fader, ponerade det sig äfwen och med det samma, såsom beslut, Intelligens, Son, och såsom werkställande kraft, werldssjäl, Helig Ande. Men då i wiljan ligger beslut och werkställighet, så äro deßa trenne ewigt bestående med hwarandra sammanbundna och dock särskildra modifikationer af gudomens, af det Ursprungligas absoluthet. — Förfs förklaring af och förswar för uttrycket: Tre personer i Gudomen, s. 47—49, är wäl icke alldeles fullständigt men för närwarande fall tillräcklig och evident.

Socinianernes andra häresi ligger i det begrepp som de göra sig om menniskans ursprungliga tillstånd. De sätta nemligen Guds bildare allenast i förnuftet, hwarmed menniskan begåfwades. Men denna sats i sin rätta mening — om Socinus så fattade den, är en annan fråga — månne den är så falsk, så Skriften motstridig, som wår Auktor will göra den s. 51—53? Under de första menniskornas närmare förhållanden till det högre Wäsendet, war den andliga warelsens paladium, förnuftet, i gudomlig renhet werkande hos dem. Såsom sådant war deß mäktiga energi oinskränkt herre öfwer sinlighet och materie, hade i sin ändlighet uppfattat och förklarat

Digitized by Google

kroppslighetens ändlighet, och således war samfyldig rättfärdighet och helighet af dessamma en följd. Ty ett oförwilladt klarseende förnuft kan omöjligen wilja annat än hwad rätt är. Men engång förledt, engång af sinligheten förmörkadt, engång, med sin ändlighet, ändligheten undergifwet, hade det äfwen förloret herrawälde, hade det gjort ett fall från hwilket det af egna krafter icke kunde upprese sig. Efter detta war menskligheterns dunkla grund, deß dödliga natur, wuxen den ljusa grunden öfwer hufwudet, och nu mäste död framträda såsom materiens tillkämpade segre öfwer förnuftets lif. Utan antagandet af ett sådant syndafall, kan philosophien aldrig förklara sig möjligheten af den rena oödligheten, förnuftets begränsning och likasom kufwande af en ändlig hydda, och Socinianerne söka således twifwelsutan lika mycket mot Speculation som mot Bibel, då de wilja förneka werkligheten af ett fall. Och då detta fall af menniskans andeliga natur begicks, fick denna natur en fortsarande fläck som meddelade sig åt de första menniskors efterkommande, allt in i de senaste leder. Det herrawälde sinligheten hos stamföräldrarna öfwer själen erhållit, utsträckte sig widare öfwer deß barn: förnuftets energi och skarpblick förslöades, och köttsliga lustar dämpade tidt och ofta deß warning om det rätta. Ganska riktigt säger också wår Auktor, s. 58: „Så wäl Skriften, som erfarenheten intyga ett ärfteligt förderf, som genomtränger både själ och kropp, och som för framtiden blifwer så mycket farligare, som kropp och själ så påtagligen werka på hwarandra ofta till gemensam skada och förderf. Sinner, då det blifwer upprördt och kommer ur sin jemnwigt, ställer bloden i jäsning. Kroppen då han lider werkar i samma förhållande på själen. Ilskeraktiga anfall på

kroppen göra tankarna orediga, och förorsaka yrsel. Detta wisar sig från barndomen, genom alla menskliga åldrar." Socinianernes förnekande af arfsynden innebär allesst i sig sjelf sin wederläggning. Denna arfsynd förklarar sig annars äldre tydligast i den gamla werldens historia, under hwilken period materiens wunnna herrawälde häftigast uppenbarade sig genom menniskornas slafweri under en hård naturnödwändighet och genom det ändligas förgudande, i de hedniska mythologierna. Detta gjorde det äfwen för menniskan sjelf rent omöjligt, att af egen kraft bryta deßa materiens band. Härtill fordrades nödwändigt, att det rena, fullt energiska och ändliga skulle inträda i ändligheten för att sjelfwilligt uppoffra den, och försona den med Gudomen, från hwilken den affallit. Endast genom full och säker förtrostan på den ideella principen, endast genom Andens ledning kunde harmonien återställas i det menskliga wäsendet, kunde materien nedslytras från sin herrskareplats som syndafallet densamma inrymt, kunde således tillgången till den oödliga Guden för de dödliga öppnas, och denna ideella princip kunde icke annorlunda än ofwanefter ifrån ljusets Fader, genom hans oändliga barmhertighet, utsändas; endast genom Guds eget menniskoblifwande kunde den Helige Ande gifwas åt werlden. Deßutom, är det gifwet att ingenting kan ske utan att frambringas sins nödwändiga, sina ewiga följder. Synden, den andeliga principens undergifwenhet under den sinliga, kan således icke wara utan sina ewiga följder, som kallas str.-ff. Och ur denna nödwändigheter ho skulle kunna rädda den arma fallna menniskan? Omöjligen hon sjelf, ty hwarje försummelse att stiga i fullkomlighet — och denna försummelse begicks i fallets ögonblick — kan omöj-

Digitized by Google

ligen i någon tidpunkt återhämtas, utan måste alltjemt sjunka till det sämre och sämre. Menskligheten blef således med hwarje sekel allt oskickligare att råda sig sjelf. Men nu antog Guds Son, det ewiga Ordet, den absoluta Intelligensen, ὁ Λογος, ὁ Νους, mandom och kropp, lefde ibland oß, uppenbarade oß Fadrens hemlighet, led för wåra skulder, störtade genom sin död mörkrets wälde och gaf det ljusaste löfte åt dem, som genom fast tro på honom tillegna sig hans förtjenst, om deras återförening med det ursprungliga i själens ewinnerliga lif efter kroppens död.

Denna lära om menskligheten försoning genom en menskoblifwen, lidande och döende gudom, ligger också i aningsfull dunkelhet propädeutiskt i alla hedniska myther. I Indien återföder den lidande Kristna, i Egypten den skuldlöst mördade Osiris oskuldens gyllene ålder; i Norden återwäcker på Ragnarauks dag, Walgudarnes fall, den rene Baldur till ewinnerlig regering i fromhetens rike, och om denna dogm icke tydligt uttalar sig i Grekernas leende mythologi, så är orsaken den att wi egentligen blott känna den Helleniska Religionens exoteriska sida, medan deß esoteriska undangömt sig för oß i mysteriernas dunkel. Det är således långt ifrån att, som Socinianerne wilja, försoningsläran motstrider förnuftet; twertom kan Spekulationen icke föreställa sig en religion, utan att antaga denna lära som deß basis. Och hwad på detta sätt innerst är grundadt i förnuftets natur, kan omöjligen — ty det ewiga sanna kan icke motstrida sig sjelf — wara skadligt eller föda säkerhet och befordra lättsinniga tänkesätt (s 29). Försoningslärans moraliska werkan har twertom wår Auktor framställt i sitt rätta ljus, s. 70—81.

Hwad Christi person angår, neka, som bekant är, Socinianerne, enligt sina unitariska principer, hans Gudom, förmenande att han icke warit till, förr än han föddes af Maria. Men som de tillika wille anses för Christne, yrkade de att menniskan Christus war en utmärkt wis, helig och rättfärdig Lagstiftare som fullkomnat Mosis lag, och som i sin död fick en förklarad lekamen och upptogs i himlen, der han, för sina wälgerningars skull, bör åtnjuta gudomlig dyrkan (s. 29). Här ha Socinianerne annars mest uppenbart trädt i strid med den, till och med wanligaste eftertanke, och derföre haswa de, i denna punkt sinsemellan bliswit oense, i det att åtskillige, t. ex. Neuser, rent af nekat Christi person all dyrkan. Och det är gifwet, antingen war Christus Gud, antingen war han det förkroppsligade ewigt lefwande Ordet, eller war han — Rec. ryser att utsäga det — den fräckaste bedragare som jorden burit, ty i ingen af hans handlingar här på jorden röjes minsta spår af swärmeri, utan ständigt det lugnaste och klaraste medwetande. Wår aktningswärde Förf. har s. 68—104 hopsamlat flera af Christi egna och hans närmaste lärjungars wittnesbörd om hans gudomliga wäsende och gudomliga sändning, och äro deßa diktade och hopsatta blott för att förleda, då förtjenar den som uppfunnit dem ingen aktning, ingen tillit. Men den höga, oswikliga sanningen af deßa wittnesbörder om Herrans uppenbarande i köttet i Jesu person, är på det högtidligaste och pålitligaste sätt bewisad genom de i Honom uppfylda profetior; de gamle Wises förhoppningsfulla aningar; gamla werldens gradwisa beredande till emottagandet af Christi uppenbarelse; af det totalt nya skick som werlden erhöll efter hans ankomst; af de hedniska gudalärornas förfall och Oraklernas tystnande wid hans död, och af det högre ljus och den heligare

Digitized by Google

af det redan sagda är wisad; och att således endast den, som helt och hållet lemnat sig åt anningens osäkra ledning, med Förf. delar öfwertygelsen att dylika jemförelser, som de närwarande, skola tillbjuda „owäntade skatter, tjenliga till Menniskans upplysning och förädling,“ och att endast den kan ingå i en undersökning af detta arbetes detaljer; en undersökning hwilken naturligtwis aldrig kan föra till något resultat. Rec. tror sig derföre hafwa gjort nog, då han upprigtigt bekänner att hwad här säges om den Magnetiska kraften (s. 9), om den Elektriska (s. 12) och om Galvanismen (s. 14.) lemnar artiga exempel på en qwick och sinnrik fantasi; och att i capitlen Om Tid och Rymd (s. 33–42) och Om Språkljud (s. 45—47), denna qwickhet werkligen wisar sig i förening med skarpsinnighet, ehuru Förf:s förwexling af Philosophi med Moral, (s. 27), hindrar alla werkliga resultater af denna förening. — Förf. är för öfrigt icke stylist. Man märker öfweralt i denna bok owana wid att construera, commatera och punktera. Ett exempel i st. f. flera, sid. 22: „Skilnaden emellan det som gifwer glans och det som utgör spegel, hwilken också är glänsande, består deri, att glansen återgifwer endast den färg som kroppen äger; men Spegeln äfwen färgar och formar som andra kroppar äga; tillämpningen af denna skilnad till menniskan, wisar glansen såsom uttryck af egen tanka, och spegeln såsom framställning äfwen af andras. Så äro forskningens uppfinningar afbildade i Glansen, och Historiens och erfarenhetens wedermälen, Menskligheten spegel, till warning och rättelse.“ — Flera tryckfel wanställa äfwen deßa 48 sidor.

Smärre Skrifter.

Tal öfwer Freden i Kiel, Hållet wid Stockholms Nations Allmänna Sammankomst i Upsala, d. 23 Nov. 1814. På Nationens bekostnad till trycket befordradt. Upsala, 1814. 32 sidd. 8:o.

Någon har definierat Wältalighet så, att den skulle wara konsten att gifwa intet utseende af något. Denna definition kan lämpas på detta Tal, ty det har egentligen intet innehåll, hwarken Philosophiskt, Politiskt, Statistiskt eller Historiskt; såwida ett oredigt utdrag ur de allmänna Tidningarna om de sist förflutna stora werldshändelserna, ej kan gälla såsom sådant? Ämnets högbet och glädjefulla nyhet har ej hos Talaren wäckt nya ideer och ej för honom öppnat andra än wanliga åsigter. Med en kall utstuderad färdighet har han i samma form, som engång i wårt land blifwit krönt och stämpladd såsom gäl, lande och gångbar, köpt sin lilla krist — hwilken derjemte kan betraktas som ett efter alla skråreglorna fullgjordt gesällstycke för ett numera upphunnet mästerskap — till ett wäsentligen nätt och wälswarwadt, men frostigt och dödt petrifikat. Det är någonting hemskt och widrigt, att wid behandlingen af ett heligt och dyrbart ämne — hwaruti man wille hänsdras, om ej af Snillets jättemakt, åtminstone af ett fullt hjertas rena utstryck, — blott höra de klingande återljuden af ett tomt och ihåligt Ingenting; att i stället för en ökonstlad känslas sminkade språk afwisas med tusen och tusen gånger återsagda fraser, och i stället för att eldas af en sann och upplyftande Talekonst, försättas midt i ishafwet af en själds Wältalighets wälbekanta chrystallisationer.

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 22. Lördagen den 3 Juni 1815.

Recension:

Journal för Animal Magnetism, af P. G. Cederschiöld, Med. Doct. & Magist. Chir. Första Bandet. 1 Häftet. Stockholm 1815. 64 sidd. 8:o.

Närwarande Skrift är fördelad i tre afdelningar, som hwardera upptager de Rön, och erfarenheter som Förf. wid magnetiseringen af 3:ne särskilda subjekter, alla fruntimmer, warseblifwit. Den första är utan all jemförelse den märkwärdigaste. Mamsell N. beskrifwes sid. 8—10 såsom af en swår och illa artad bröstsjukdom, mot hwilka alla konstens medel fåfängt blifwit anwända, lidande wanföre. Den 25 Oct. 1814 blef hon första gången magnetiserad och föll efter wid pass 30 minuter i en stark Sömn. „På tillfrågan huru det smärtande stället i bröstet wore beskaffadt? swarade hon med gråt och snyftningar: att det wore så fult. Först efter några dagar hann hon tillräckligen wänja sig wid detta obehagliga föremål, för att med någorlunda lugn derpå kunna fästa sin uppmärksamhet. Då sade hon, att ett sår wore i Lungan, hwilket endast genom Magnetism kunde botas. — I början af sömnen war hon gemenligen tyst, och mera lik en werklig sofwande; men mot slutet fick ansigtet ett lifligare utseende, hon blef mera pratsam, kunde stiga opp och gå ensam omkring i rummet hwar hon wille, utan att stöta sig. Hon wille till och med aldrig tillåta mig, att på dylika wandringar leda eller följa sig. — Efter uppwaknandet war i hennes minne ej ringaste spår af hwad som under sömnen föregått; men under den Magnetiska sömnen hade hon deremot ej allenast den wanliga hågkomsten af sin framfarna lefnad, utan kunde tillika fullkomligt erinra sig alle hwad som föresallit under föregående Magnetiseringarne." — I Now. blef hon 5 gånger magnetiserad. „Merendels blef hon hwarje gång torstig mot slutet af sömnen, och begärde watten, hwilket hon såsom waken aldrig wågade smaka. Jag magnetiserade det beständigt, och dereftet syntes det alldeles icke bekomma henne illa. En gång wille jag på försök gifwa henne det omagnetiserade. Men då hon skulle sätta glaset till munnen, märkte

Digitized by Google

hon bedrägeriet, och wägrade att dricka. För att ändock söka narra henne, beströk jag endast randen af glaset, hwarpå hon werkligen drack, men började genast beklaga sig öfwer kyla och smärtor i lifwet, samt plägades länge af swår hosta. Hon förebrådde mig att ej rigtigt hafwa magnetiserat detta watten: och när hon sedermera begärde något, påminte hon äfwen wanligen, att det för all del måtte blifwa magnetiserade, samt wisade till och med huru det borde ske." Det faktum, som sid. 21. berättas om en kopparpenning, hwars ärtal den sofwande genom anstrykning med handen rigtigt angaf, är icke egentligen bewisande då man känner till hwilken otrolig grad känseln kan utbildas: icke mindre den på följande anförda berättelsen om Riksgäldsedeln. Wida märkwärdigare är det experiment som derefter angifwes: „Sedan jag, genom ofta upprepade försök, fullkomligt hade öfwertygat mig om hennes förmåga att läsa stiffror med fingrarne, började jag förmoda, hon på samma sätt torde igenkänna bokstäfwer, och följaktligen kunna läsa i bok med tillslutna ögon. Jag lemnade henne en Roman (Moderstäfjan), hwilken hon i den swagt upplyste wrån, der hon låg, höll framför sig, på wanligt afstånd från ögonen, och läste långa stycken, men ganska tyst och mog otydligt. Stundom tog hon på boken ganska flygtigt, liksom för att medelst känseln komma synen till hjelp. På detta sätt kunde hon till och med läsa den finaste notstil, som på wissa ställen der förekom. Hon tycktes nu se genom sjelfwa ögonlocken. Men härtill fordrades nödwändigt något, oaktadt ganska obetydligt, sjus: och i fullkomliga mörkret sade hon sig ej kunna se det ringaste. — Men snart blef jag warse, att hon ej alltid höll boken midt för ögonen, utan snarare framför bröstet, och syntes till och med stundom wända ansigtet åt ett helt annat håll. Detta gjorde mig ännu mera uppmärksam; och jag öfwertygade mig snart, att de egentliga ögonen åtminstone ej woro rent af nödwändige till detta slags syn. Hon försäkrade också sjelf, att ögonen alldeles icke lemnade henne ringaste bistånd; men att hon, det oaktadt, kunde se allting ganska tydligt. Detta skedde, enligt hennes intygan, på ett alldeles eget sätt, hwilket hon med förundran erkände sig hwarken kunna begripa eller beskrifwa. Först längre fram, då hon hunnit blifwa mera bekant med sin nya synförmåga, började hon derom kunna lemna närmare upplysning. Wid bestämmandet af den del uraf kroppen, med hwilken hon egentligen såg, war hon i början wilsrådig. Så ett trodde hon, att det wore med bröstet; men återkallade det genast, och tyckte, att det wore hjertat, hwarmed hon såg. Sedan hon ännu ett ögonblick noggare besinnat sig, sade hon, att det ej war sjelfwa hjertat, utan grannskapet deromkring, pekande på maggropen, som tjente henne i stället för ögon. — Förwånad öfwer alla dessa, kände jag en wiss motwilja att antaga det, och en hemlig önskan att kunna förklara det såsom en blott sinnesförwillelse. Jag sökte derföre med en warsam twiflares kalla noggrannhet på alla sätt tillfredsställa förnuftets fordringar, och gladde mig på förhand åt, att sålunda möjligtwis kunna sönderhugga denna Gordiska knut, som för mitt förnuft syntes så fullkomligt omöjlig att upplösa. — I förmodan således att den sjuka tillåtwenyres kunde se genom någon omärklig öppning emellan ögonlocken, band jag ett stort bomullsklåde, som war mångdubbelt sammanlagdt, för hennes ögon, och drog ned under näsan, samt wred, för ännu mer säkerhets skull, hufwudet åt sidan. Detta gjorde ej ringaste förändring i läsningen. — Derpå lo-

Digitized by Google

de jag boken öfwer maggropen, omedelbarligen på de stycka och mångdubbla kläder, hwarmed den sjuka war betäckt ända upp till hakan. Men äfwen nu läste hon med lika färdighet. — Ännu misstänkte jag, att hon möjligtwis kunnat hela det stället utantill, som hon nu hade läst: men sedan hon omsider lärt öfwertala sig att läsa på flera särskilta ställen, så återstod slutligen ej mer än en enda möjlighet, som likwäl war ganska litet sannolik, nemligen den, att hon kunnat hela boken utantill, och genom bladens räknande wetat, hwad den wopslagna sidan innehöll. Det fordrades således till min öfwertygelse, att hon läste i andra böcker, som jag utsökte. Med mycken möda kunde jag härtill förmå henne. Men då det ändtligen lyckats mig, och hon äfwen wid detta prof bliswit beständande, så kände jag mig nödsakad taga mitt förnuft till fånga, och ej längre twifla på, hwad jag såg för ögonen. — Deßutom kunde man på blotta tonen och sättet, hwarpå hon läste, tydligen höra, att det ej skedde ur minnet. Wid sådana ord, som woro för henne mindre bekanta, eller blindt tryckta o. s. w. studsade hon, och återtog flera gånger, innan hon så kunde uttala dem, som hon wille. Detta skedde för öfrigt med ett bemödande, som en blott utanläsning ej kunnat fordra. Händer och fötter bleswo iskalla, och hela kroppen darrande. Äfwen blef hostan deraf alltid uppretad. Hon bad derföre, att hon hädanefter skulle först få sofwa en timme i lugn, så skulle hon deresster kunna läsa med mindre swårighet, och slutligen wäckas med mera lätthet." — I Dec. utwecklades ännu mera denna förmåga att se utan ögonens biträde. „Ifrån den stund hon började se endast ur maggropen, började också sjelfwa ljuset härtill bliswa mindre nödwändige. Då jag märkte, huru oförändrad denna hennes synförmåga förblef, under ljusets minskning ända till det allraswagaste skimmer: och ännu mer, då jag såg henne kunna läsa i boken, som låg på bröstet, oaktadt ingen ljusstråle tycktes kunna tränga sig emellan dem, och liksom sätta boken i ett slags förbindelse med henne; då, säger jag, började jag äfwen förmoda, att hon torde kunna se i sjelfwa mörkret. Min förmodan blef, till råga på min förwåning, werkligen bekräftad. I ett rum, der intet ljus fanns, och hwars fönsterluckor och dörrar woro noga tillstängda, der läste hon nu med samma färdighet, som hon i wakande tillståndet skolat göra wid fullt dagsljus. Under det hon sålunda läste, höll jag stundom i boken och hennes händer tillika: och fann derigenom, att hon alldeles icke nu mera såsom tillförene tog på boken, för att kanhända läsa genom känsla; utan werkligen höll den uppslagna boken framför bröstet, ungefär på ett och ett halft qwarters, eller en half alns afstånd. Det war swårt, och nästan omöjligt, att förmå henne till att läsa i hwilken bok man wille, eller på det ställe man urpekade. Hennes naturliga enwishet war i detta tillstånd nästan alldeles oöfwerwinnelig. Likwäl lyckades det mig, att efter hand få henne till att läsa i 4 eller 5 särskilta böcker, och på flera ställen i hwardera. Uti den ena boken förekomme stundom Latinska ord (t. ex. Caput finis terræ, o. d.), wid hwilka hon länge måste uppehålla sig, innan hon kunde uttala dem. — En gång läste hon i ett Musikaliskt Lexikon, på ett ställe, hwaresst föreföllo nästan i det förkortningar och konsttermer. Hon beklagade sig öfwer att ej begripa hwad hon läste, men det oaktadt sunne wi henne ordagrannt hafwa läst, hwad som stod i boken. Utaf en mängd böcker jag föreslog henne att läsa uti, förkastade hon somliga för det stilen war för fin;

Digitized by Google

andra för det hon ej tyckte om deras innehåll; och en (Gerfwe Testins Stenstilar), för det der ej fanns rigtiga rader och meningar, utan punkt emellan hwarje ord. På alla sade hon Tirein: och ädagalade således på alle sätt, att hon i sielfwa werket såg i detta fullkomliga mörker. Nu mera tyckres till och med all: yttre sjus werkligen störa hennes, om jag så får säga, magsyn: derföre wille hon också beständigt, att det were fullkomligt mörkt i rummet, då hon skulle läsa; och försäkrade till och med, att hon eljest ej kunde se nog tydligt. — Den bok, hwari hon första gången läste, hade hon tillförene aldrig sett. Men hon kom det oaktadt, om jag så får säga, i ett så besynnerligt förhållande till densamma, att hon sedermera kunde läsa deri med mera lätthet än i någon annan. Sjelf kunde hon härtill ej uppgifwa någon annan orsak, än den, att detta wartt den första, och hon derigenom blifwit wan wid stilen. — Denna förmåga att se i mörkret, war ej alltid lika fullkomlig; men gemenligen dcsto mer, ju längre hon i början af sömnen hade fått ligga ostörd. Stundom war, enligt hennes egen utsaga, blott en liten punkt af maggropen lysande; stundom åter nästan hela underlifwet. Gemenligen började detta sken först insinna sig, sedan hon sofwit en half eller tre fjerdedels timme. Wilsjan tyckres kraftigt medwerka till skenets förökande, och sielfwa läsningen fordra det allrastörsta bemödande. Hon måste derföre alltid på wisst sätt förbereda sig till läsningen: och derunder blef hela hennes kropp kall som marmor, och wäldigt skakad, liksom af flygande frost-rysningar. Genom dessa, högst plågsamma, bemödanden uppretades slygnet och den krampaktiga hostan; och kunde ofta ej tygnas förr än efter ännu en half timmes ostörd sömn, samt derigenom, att jag emedlertid beständigt

höll handen på det lidande stället. Äfwenledes försäkrade hon, att det half-läkte såret i lungan åter uppres; och bad mig derföre på det enträgnaste, att så litet som möjligt plåga henne med läsning. På denna grund trodde jag mig ej heller berättigad, att anställa flera så plågsamma försök, än som were rent af nödwändiga, för att sätta detta Naturunder utom allt twifwelsmål. — Sedan hon, efter slutad läsning, åter hunnit blifwa lugn, låg hon gemenligen länge liksom i en djup naturlig sömn, hwarur hon slutligen tyckres hastigt uppwakna till ett helt och hållt nytt och mera fullkomligt Somnambulistiskt tillstånd. På en gång erhöll hennes ansigte det listigaste uttryck af alla själens och hjertats fullkomligheter. Man tyckte sig der liksom se ett återsken af en öfwernordisk glans, och hwarje fiber stå på språng att uttrycka listigheten af hennes känslor. Hon började nu stundom samtal med någon af sina frånwarande wänner: då hon antingen både talade och swarade, eller ock gjorde små uppehåll, och liksom inlnade efter den andres swar. Stundom åter genomgick hon stycken af sin lefnads-historia, och gjorde derwid sina anmärkningar. Härunder talade hon upphörligt, med en förunderlig snabbhet, och med den uttrycksfullaste ton. Hon berörde nu täckelser från sitt hjerta, och tyckres frimodigt omtala allt, hwad som föregick i hennes själ: men detta war allt så ädelt och godt, att man nästan trodde sig höra en Engel från himmelen, nedsänd för att försona menniskohararen med menskligheten. — Under detta tillstånd hade hon friare makt öfwer sin egen kropp, och liknade så litet en wanlig sofwande, att mången skulle kan hända hafwa ansett henne för werkligen waken. — Såsom en sannolik följd af det spända och upphöjda tillstånd, hwari hennes själ nu befann sig, war hon högst genomtryckt,

Digitized by Google

och anmärkte med den största skarpsinnighet och finaste takt, hwarje mindre wäl waldt uttryck, som kunde undfalla mig. Sjelf uttryckte hon sig med en förunderlig noggranhet och okonstlad styrka. — Beständigt hade jag sjelf talat med henne ganska tyst och nästan hwiskande. Men omsider erfor jag tillfälligtwis, att hon alldeles icke hörde, hwad som sades med wanligt hög röst. Kanhända hade hon derföre tillförene ej beswarat andras frågor, blott emedan de warit för högt uttalade, och hon således icke hört dem. Sedan denna upptäckt war gjord, beswarade hon åtminstone, i synnerhet under det nyß beskrifna upphöjda tillståndet, ej blott mina frågor, utan äfwen hwar och en annans, allenast de hwiskande framställdes: men swaren på deßa sednare woro högst lakoniska, och gemenligen endast sinnrika snäsor. — Denna hennes döfhet för hårdare uttal war så fullkomlig, att man beständigt kunde med upphöjd stämma fritt säga allt, hwäd man wille, att hon ej skulle weta. Deremot kunde, i den aflägsnaste wrå af rummet, knapt någon ting hwiskas så tyst, att hon ej hörde det. — Men talades det alltför mycket, och med alltför hård röst, så blef hon orolig, och beklagade sig öfwer ett obehagligt brusande i öronen." På helsan hade deßa magnetiska experimenter småningom yttrat en ganska wälgörande inflytelse. Styan och hosta hade efterhand mera sällan infunnit sig och omsider alldeles uteblifwit. Sjelf sade den Sjuka under magnetsömnen att såret i lungan wore mycket förminskadt, och att kringliggande delar äfwen sågo mindre illa ut. Ansigtet hade antagit en lifligare färg, matlusten och nattron återkommit och „kroppen tycktes med hwarje dag tilltaga i styrka."

Mamsell Ö. (N 2), som genom brodering och wäfning af fina wäfwar ådragit sig

en odräglig ögonwerk med en dermed förenad plågsam rheumatisk werk i nacke och armar, begärde, sedan hon fruktlöst begagnat Sweriges ypperste Chirurg, Förf:s läkarewård, hwilken äntligen, sedan äfwen han försökt konstens wanliga hjelpmedel, tog sin tillflygt till Magnetisering. Magnetisören tycktes ej någonsin blifwit denna mera starka patient fullkomligt öfwermäktig. Tredje dagen inställde sig en fullkomligare sömn. „Kroppen sönk tillbaka emot soffan, och det i swett badande ansigtet fick ett uttryck af lugn och sällhet. Sömnen räckte ungefär 5 minuter. Efter uppwaknandet kunde den sjuka ej finna ord nog starka, för att uttrycka ljufligheten af den himmelska känsla, som omedelbarligen föregick sömnens inträde. Ifrån den dagen började sömnen inställa sig hastigare, och blifwa långwarigare. Men den så förunderligen angenäma känslan återkom aldrig fullkomligt: blott högst sällan märktes någonting, som liknade den." Den 3 Dec. inställde sig ett märkwärdigt phenomen. Hon tyckte sig, under wåldsamma ryckningar, upptäcka ett sken, „wid hwilket hon liksom kunde se de särskilta delar, som der woro belägne. I början twekade hon att bestämma, huruwida denna föreställning erhölls medelst syn, eller blott den allmänna sjelfkänseln (Gemeingefühl); men snart trodde hon sig kunna försäkra, att det werkligen war ett slags syn, fast än af en helt och hållet egen natur. — För att utröna, om denna hennes förmenta genomskådning wore werklig, eller blott ett spel af hennes spända inbildning, lät jag henne beständigt berätta, hwad hon trodde sig se: och då jag någon gång fann mig nödsakad göra en fråga, för att winna närmare upplysning om någon del, som hon ej nog tydligen hade bestämt; så framställde jag den alltid med den försigtighet, att ringaste aning derigenom

Digitized by Google

omöjligen kunde uppwäckas om det sätt, hwarpå den borde beswaras. — I början beklagade hon sig öfwer swårighet att åtskilja, och rigtigt kunna beskrifwa de mångfaldigt sammanblandade delarne: men ju längre hon fäste sin uppmärksamhet på någon wiß del, med desto större utförlighet och okonstlad noggrannhet kunde hon slutligen beskrifwa den. — Ögats yttre del eller skal, sade hon, bestod af 3 omedelbarligen på hwarandra liggande hinnor af olika tjocklek: midt inuti war fullkomligt mörker, så att hon der ej kunde skönja det ringaste. Omkring ögats bakre sida lågo 5 strängar, af hwilka en, som tycktes komma nedifrån gommen, krökte sig uppåt, och sträckte sig under ögat fram åt ansigtet. Strängarne, af hwilka ingen trängde in i sjelfwa ögat, woro liksom omgifna af ett flammande sken, då deremot kringliggande delarne woro mera dunkla. Alla deße delar tycktes wara sammanbundna medelst fina mörka trådar, hwilka woro förunderligen sammanflätade, nästan såsom ett nät. — Hjernans öfre yta fann hon i början lik skyar: men wid närmare betraktande sade hon, att det war knölar, stora som fingerändar, emellan hwilka woro betydliga fördjupningar. Häröfwer låg utbredd en fin hinna, som ej sänkte sig ned emellan knölarne. Uti deße gingo åt alla håll en mängd fina, mörkblå strålar, hwilka hon slutligen började sjelf anse för ådror. — Hon omtalade en hinnaktig skiljewägg, som ifrån ett slags hwalf upp i hufwudet sänkte sig ett stycke nedåt, och delade sålunda hjernan i 2 likadana delar. — Djupt in i hufwudet woro 2 tomma rum, ett på hwardera sidan, som sträckte sig framifrån bakåt, ungefär öfwer hufwudets halfwa längd. Emellan dem låg en skiljewägg, som hon kallade balk, och hwilken uppåt war ungefär tums tjock, men nedåt ganska tunn. Denna balk

gick rakt fram; men på yttre sidan woro rummen mera bugtiga. Rummen lågo med främre delen horisontelt: bakåt delade de sig i 2 delar, af hwilka den ene krökte sig ned åt örat. Emellan deßa rum och ögonen war något slags samband, hwilket hon likwäl ej tydligen kunde urskilja, eller bestämdt uppgifwa. I rummen låg någonting, som hon kallade grums; men som hon ej widare kunde beskrifwa, än blott att det war mörkt, liksom småknutigt. Detta grums tyckte hon stundom wara egentliga sätet för bultningen i hufwudet; stundom åter tyckte hon bultningen ske på hjernans yta, i sjelfwa knölarne, eller i den hinna, som beklädde dem." — „Wid den sjuttonde magnetiseringen tyckte hon på en gång sin hjerna liksom sammantryckas framifrån bakåt, hwilken känsla räckte blott några minuter, under hwilken tid hon påstod sig werkligen kunna se mig, fastän på ett för henne sjelf obegripligt sätt. För att sätta henne på prof, förändrade jag kroppens ställning på flera sätt, hwilket hon beständigt noga anmärkte, och detta under det ögonlocken woro krampaktigt tillslutna. Men denna nya syn förlorades i ögonblicket, och från den stunden har ringaste spår deraf aldrig förmärkts. Ej heller har den sjuka sedermera någonsin kunnat se minsta skymt af sina inre kroppsdelar. Sjelfwa sjukdoms tillståndet förblef, ifrån den dagen, oförändradt; så att 34 följande magnetiseringar tyckas hafwa warit alldeles fruktlösa. Troligtwis höll derföre naturen på, att äfwen under den sjuttonde magnetiseringen tillwägabringa en krisis: men han saknade här, om jag så får säga, kraft att werkställa den. — Då hon för sista gången genomskådade sitt hufwud, utbrast hon i gråt deröfwer, att det onda wore så kringbygdt, att det knappt tycktes kunna bortskaffas. Såsom den enda möjligheten föreslog

Digitized by Google

hon blodigtar bakom öronen; eller wid tinningarne; men tillade, att de, omkring sjelfwa ögonen, såsom det förut hade skett, alldeles icke skulle göra någon nytta. — Iglarne sattes efter hennes föreskrift; men medförde ingen synnerlig förbättring." — I slutet af Febr. upphörde Förf. alldeles med magnetiseringarne, och det onda hade då wäl ej blifwit alldeles botadt, men ganska betydligt förbättradt.

Det rum, som redan deßa utdrag upptagit, tillåter oß ej att uppehålla oß wid den sista patienten, på hwilken, plågad af en förfärlig ofta återkommande fallandesot, denna undranswärda cur-method ytrat de mest wälgörande werkningar. Det anförda sätter läsaren i tillfälle att inse den betydliga märkwärdighet, som tillkommer denna skrift. För sjelfwa försökens trowärdighet answarar oß så wäl Förf:e aktningswärda namn, som den förtigtighet och från förhastad lättrohet aflägsna noggranhet hon wid deßa Försök anwände åfwensom den öppenhet och offentlighet, hwarmed alla deßa försök blifwit företagna. „Aldrig har jag derför, säger han, i hemlighet och enskilt welat företaga dylika operationer: utan bestämdigt önskat, att en eller flera af den sjukes anhörige hwarje gång wore närwarande. Åfwenledes har jag sett med nöje, och genom beständiga inbjudningar sökt åstadkomma, att några främmande i synder wore tillstädes på det deße åtminstone i grunden af sina egna hjertan måtte kunna bära wittnesbörd om sanningen af de uppgifter, som jag nu går att öfwerlemna åt samtiden och eftertiden." Åfwen Rec. har haft tillfälle att wid några af deßa experimenter wara närwarande. För att dock undanröja alla utwägor för twifslet, hade det warit önskenswärdt, att Förf. tillkallat en eller annan af Hufwudstadens förste

Läkare, t. ex. Berzelius, hwilkas wittnesbörd skulle gifwit saken en ökad grad af förtroende. Under genomläsningen af ifrågawarande Första Berättelsen har hos Rec. den önskan uppstått, att Förf. wid sina frågor förfarit med en strängare wetenskaplig method. Således synes, så wäl af förstnämnde försök, som af dem Pezold och Fr. Huseland anföra, icke otroligt att den magnetiska synförmågan torde härleda sig från den plexus af nerver, som inwid maggropen äro belägna, och det hade wißerligen warit lyckligt om, genom noggrannare frågor, wetenskapsidkaren kunnat ledas till upplösning af denna naturens magnum mysterium. Dock — hwad ej redan skett, kan framdeles ske, och man finner wanligen efteråt hwad wid den ögonblickliga öfwerraskningen så ofta undfaller. Wi hembära således Förf. wår upprigtiga tacksägelse för de wigtiga bidrag, hwarmed han redan riktat Magnetismens Historia, och för det stora steg han gjort för att skingra de dimmor af mörker och fördomar, som ännu hölja denna del af Naturens förborgade werkningar.

Att den animala magnetismen kraftigt werkar på alla organismens funktioner, lär mellertid anses genom erfarenheten redan wara satt utom all twifwel. Isynnerhet häfwer den ofta kramp och partiele lidande, som härflyter af ett förderfwadt nerf-system. Likwäl ger Heineken den regeln, att aldrig anwända magnetismen annat än på en patient, hwars sjukdom är owanligt swår, enwis, och, sedan den motstått sinnets wakt, tagit en owanlig wändning. Likwäl försäkrar Delenze att med Magn. icke hafwa uträttat det minsta på hwilket retligt nerf-tillstånd sem helst. Erfarenheten och tiden skola närmare bestämma hwad hjelp, och i hwilka fall, Medicinen af animala Magnetismen har att wänta.

Digitized by Google

„Jag har mig intet exempel bekant, säger Matthäi (Horns Archiv f. medizin. Erfahrung 1811), att en patient förutsagt en olycklig utgång af sin sjukdom, och att den inträffat. Alla de sjuka, som dogo underan. Magn., blefwo icke somnambuliska. Äfwen under min hand afledo 4, alla magnetiserade för obotliga sjukdomar, neml. 3 lungsigtige och 1 wattnsigtig. En bestämd integritet i organerna tyckes således wara willkoret för somnambulismen."

De wanligaste yttringar af detta clairvoyanta tillstånd bestå i den sofwandes profetior af sjukdomens gång och i förordnande af tjenlig diet och läkemedel. „Alla mina lemmar sade en Somnambul hos Heinecken, äro liksom genomströmmade af ljus jag ser hela min kropp inwärtes, alla mina lemnar äro liksom genomskinliga, jag ser blodet flyta i mina ådror, jag märker noga alla oordningar som tilldraga sig på ett eller annat ställe och tänker uppmärksamt på medel att häfwa dem, och då förekommer det mig som om någon ropade till mig: du skall nyttja det eller det." Man har jemfört detta phenomen med djurens instinkt (Heidelberg. Jahrbücher der Lit. Febr. 1815. s. 139). — Alla rön bekräfta förbfrigt att allt minne af hwad under sömnen föregått, efter uppwaknandet helt och hållet är förloradt. Puysegur berörde på den magnetiserades begäran ett wißt ställe af hufwudet, och hon kom då ihåg hwad hon under sömnen hade föreskrifwit. Engelhart mente att allt hwad man med ett wißt eftertryck sade somnambulen under det man berörde deß axel med fingerändan, skulle sedermera i det naturliga tillståndet kunna bringas till medwetande. Men Gmelin har ej funnit denna gißning bekräftad.

Någongång erhålla äfwen Somnambuler förmågan att uppdaga och genomskåda omgifwande menniskors organism. Man har trott, och försök skola wisa det, att sådant ej, utan widrörande wore möjligt, äfwensom endast under willkor af en wiß harmoni mellan dem båda. Carl Eb: (den yngre) Schelling (som om dylika sympathetiska curer yttrar sig, att han ofta wore färdig att anse dem såsom lemningar af en urgammal konst, för hwilken en djupare insigt af naturen legat till grund), söker jemte Fr. Hufeland en förklaring härof i Sympathien: Kluge antager en sensorial nerf-atmosphär; andra åter kosmiska werkningar, som uppkomma af stjernornas inwerkande på wår jordiska dunstkrets. Stieglitz som senast företagit sig en pröfwande kanhända allt förmycket mißtrogen kritik af Magnetismen (Ueber den thierischen Magnet. Hannower 1814) har öfwer denna artikel meddelat wigtiga upplysningar. — Men så stor skarpsinnighet man ännu anwändt att upplösa deßa magnetismens gåtor, stannar theorikern icke sällan häpen och owiß. Ty hwilken naturlig systematik tyder oß t. ex. följande händelser, hwilka så wäl genom den den berättandes charakter som af andra åtföljande omständigheter synas wara satta utom all twifwel.

En Somnambule, berättar Tardi (Trait. m. de la Dem. I. 200) sade den 10 Maj, att hon den 20 Juli skulle få lust att rida ut på landet, och att om hon tilläts att följa sin wilja, skulle hon falla af hästen. Den 9 Juli böd henne en wän ut på landet; hon lofwade det och bad om en ridhäst. Hästen kom, men man tillät henne icke resa. Hela dagen war hon ängslig och orolig. — En annan gång sade hon: att hon en wiß dag skulle träffa en bekant som hon länge fåfängt sökt, men wid detta tillfälle förkyla sig och strax insjukna. Man nämde ingenting om denna spådom sedan hon waknat. Dagen kom: hon uppsökte sin wän, blef warm, och måste i återwägen wada öfwer en uppswälld bäck: följden blef en pleuresi som en lång tid höll henne wid sängen. — Wienholt frågades engång händelsewis en Somnambule efter hennes bror som då war i Ryßland och sick till swar, att han wore illa sjuk. Snart bekräftades äfwen denna utsaga, som hon sjelf, efter uppwaknandet, icke hade welat tro. — Om en annan Broder i Memel sade hon att han hade en gallfeber, hwilket äfwen sedermera besannades. — Engång påstod hon att hon andra dagen skulle wrida sin fot, hwilket också inträffade.

Digitized by Google

Swensk

Literatur = Tidning.

N:o 23. Lördagen den 10 Juni 1815.

Utdrag af Bref från Konung Carl XII till deß syster Prinsessan Ulrica Eleonora, hwilka in originali förwaras i Scharbauiska offenteliga Bibliotheket i Lübeck.*)

GeneralSuperintendenten Doct. Johan Ad. Schinmeier, hwilken flera år, såsom Pastor wid Tyska kyrkan, uppehöll sig i Stockholm och under den tiden flitigt arbetade i wårt fäderneslands Historia, har förmodeligen i Riks-Archivet öfwerkommit 24 Original-bref från Konung Carl 12 till Deß Syster, Prinseßan Ulrica Eleonora. Dem har han, då han sedermera blef GeneralSuperintendent i Lübeck, förärat till det Scharbauiska offentliga Bibliotheket derstädes, med willkor, att de aldrig derifrån skulle få uttagas. FältPredikanten Mag. L. Edwall, som följde Swenska Armeen, då den år 1813 uppehöll sig i denna Stad, öfwerkom deßa bref och tog utaf dem en noga afskrift. Det första är ifrån Kungsör 1699 och det sista ifrån Stralsund 1715. Deßutom 4 andra bref, som finnas uti Pastorn wid Domkyrkan i Lübeck Hr Niemejers förwar, ett ifrån Drottning Ulrica Eleonora till Konung Carl 1718, ett annat ifrån Henne till sin Gemål 1731, det tredje ifrån K. Ludwig 13:s Gemål Maria till Drottning Ulrica Eleonora om hennes dotters förmälning 1739 och ändtligen ett till samma Drottning ifrån en Holsteinsk Prinseßa. Som tiden icke tillåtit, att afskrifwa deßa bref in extenso; har jag endast gjort utdrag af ett och annat, som är mest märkwärdigt.

1) Kungsör d. 7 Febr. 1699. Jag hafwer bekommit twenne min hjertans Systers bref, hwaruti min Syster welat taga sig den mödan att berätta hwad som förelöper uti Stockholm och frögdar jag mig, at de där äro alla wid god hälsa och at mina hundar också må wäl och kunna hålla borggården ren uti min frånwaro. I förgårs worom wi här på björnjagt och fingo en björn, hwarutaf jag medskickar ramarna. Eljest roa wi oß

*) Till införande benäget meddeladt af Histor. Professorn, Ledamoten af K. Nordstj. Orden Hr D:r Er. M. Fant.

Digitized by Google

här med allahanda och i morgon hoppas jag til få än en björn, at skicka ramarna utaf. Gr. Johan och Gr. Piper hafwa bedt mig göra sin underdånigsta recommendation.

2) Carlscrona 4 Apr. 1700. Min kära Syster kon jag intet underlåta at önska lycka til sin unga lilla Systerson, som jag wet Min K. Syster lärer wara mycket glad åt och att hafwa nu blifwit en Moster. I går aftons höllo wi oß här lustiga deröfwer och drack hans och allas deras skålar och de sköt utaf fästningen och skeppena här och sedan hade wi bal till kl. 2 i natt.

4) Coldingen d. 24 Jan. 1702. Pompe och Snushanen förmäla sin hörsamma tjenst til Madame Mirionne. Deras Contrefej hade jag ärnat skicka med Prinsen af Sachsen; men de blefwo i hastighet qwar på Würgen. Jag skall lätt söka at så öfwer dem. Eljest har jag haft en stor olycka, at Cäsar blifwit död för mig i detta här främmande landet så at utaf den arten nu barast Turk lefwer. Jag är glad, at Kammarfrun nu omsider en gång hunnit til sitt ägtenskaps fullbordande, at min Syster welat taga Gummans barn til sig är mig och rätt kärt. Om förlåtelse at jag den gången så länge uppehåller Mon Coeur. Amen.

6) Becleriz d. 23 Apr. 1702. — — — Jag har ännu i dag warit så lycklig och blifwit benådad med et bref som Hertigen bragte mig. Han kom oförmodligen hit i dag och wiste ingen ordet af förrän han stod midt ibland oß, i det wi begynte Högmäßan. Han har Gud ske lof haft rätt en lycklig och snabb resa hit på 9 dagar.

7) Med denna lägenheten at Marskalken Görz nu reser härifrån, så kan jag intet låta af min skyldighet, och upwagta Min K. Syster med mitt underdåniga skrifwande, hwilket jag på en tid intet kunnat gjort, efter här i Pohlen brefwen intet wäl kunna komma fort med mindre intet hafwa lägenhet at låta escortera dem. Mina förra bref alt sedan Warsau är jag rädder, at de kanske intet heller äro framkomna. Det sista brefwet, som jag skref til Mon Coeur strax efter Slaget (wid Clissow) det wet jag ock at det är borttagit. Deruti förmälte jag om lyckliga Slaget och det som nu mera utan twifwel Gud bättre lärer wara Mon Coeur så wäl bekant som oß här, at den swåra och grufweliga stora olyckan som oß är tilstöten, at wi mist wår käre och dyre Swäger Hertigen, som wi aldrig tilfyllest nogsamt kunna beklaga, hwilket gör all wår glädje i sorg; men så måste wi skicka oß häruti efter den Högstas behag och tåligen mottaga det wälförtjenta straff han täckes oß pålägga. etc. Lägret wid Cracow.

9) Rawiz d. 4 Jun. 1705 — — — Eljest har jag ock fått Mon Coeurs sista kära bref, som förmäler, at Mon Coeur och min Syster Hedwig hafwa i sinnet at göra en beswärlig resa och resa hit. Jag skulle fuller ingenting högre önska, at personligen en gång kunna göra min underdånigsta upwagtning hos mina hjertans Systrar, som wore den största hugnad jag här i werlden får och skulle jag, om Soldatwäsendet tillåter, intet underlåta at resa och insinna mig til at göra min underdånigsta upwagtning; men för mina kära Systrar håller jag den resan oförgripelig nästan ogörlig och för beswärlig, häldst som aldrig någon wiß säkerhet är om armeens stadigwarande wistande. — —

10) Altranstadt 20 Dec. 1706. — — Konung August bor nu här i Leipzig, som ligger en mil härifrån Altranstadt. Jag har några gånger warit tillsammans med honom. Han är lustig och rolig. Han är intet mycket

Digitized by Google

stor; men ramaſé något corpulent. Han bär ſina egna hår, de äro helt mörk färg. — — Jag beklagar den goda Greta Wrangel, det hade warit wäl, om hon hade kunnat leſwa något, hon war altid luſtig och rolig. Sedan Gr. Johon och hon är döda, ſå lärer många roligheter wara borta. — — Mon Coeur ſkriſwer i ſitt bref om ſpargement angående mig och mariage, ſå måſte jag wäl tillſtå, at jag hoppas jag lärer blifwa wigder med Soldathopen i luſt och nöd at leſwa och dö; men et mariage ſöker måſt alla de, ſom här wid denna armeen äro, at undwika; ty det är aldeles förbudit wid hela armeen, både den tiden hon war i Pohlen, ſom och ſedan hon är hitkommen i Sachſen, ſå at ingen wid armeen kan göra mot det, ſom ſåledes en gång är ſtadfäſtadt. Mon Coeur har ſkriſwit mig angående Paikull, om han kunde pardonneras. Jag önſkar, jag kunde efterkomma Mon Coeurs befallning häruti; men ſom ſaken är af ſådan ſwår beſkaffenhet, at hon intet wäl kan eftergifwas, ſom ock för exempel ſkull hon intet får eftergifwas, ſå beder jag Mon Coeur intet taga onädigt opp, at han intet lärer kunna blifwa förſkont. — —

12) Mohilow d. 4 Aug. 1708 — — Min hiertans kära Syſter har ſkriſwit mig til om en Öfwerſte Lieutenant Leſonhufwud, ſom ſöker at gifta ſig med ſitt Syſkonbarn. Jag önſkade jag kunde efterkomma Mon Coeurs behag. Det är ſuller intet förbudit efter Guds lag; men ſom Salig Kungen har uti kyrkoordningen för god ordning ſkull förbudit ſamma grad och man intet gärna kan ändra en förordning, ſom en gång är gjord och faſtſtäld, ſå frukter jag det gjorde elake exempel och en ſtor irring och anledning, at ſtere ſkulle ſöka det ſamma, om de ſägo, at det en gång toge lag och en förordning bleſwe rubbader.

Deßutom hör jag, at det är lyckligare för honom, ſom är en Soldat, att han ſlipper till at haſwa huſtru, ſom nu intet lärer wara honom ſtort nyttigt, ej heller lärer en huſtru wara ſtort betient med en Soldat till man. Jag är glad, at Adminiſtratorn är lyckligt och wäl framkommen till Stockholm. Han är altid luſtig och rolig. Jag hoppas, at han lärer hålla målroen wid magt.

13) Bender d. 9 Aug. 1709 — men angående bägges wår käreſta Syſter ſå har et elakt oförhoppadt rykte ſnart aldeles förſoffat mig, i det at det har ſports länge här, at genom ſtora mäßlingen wi ſkolat blifwit alt alt för olyckliga, ſå at både jag och min hjertans förlorat all wår förnöjelſe på jorden men ſom jag har funnit och eftertänkt, at detta elaka rykket är aldeles ogrundadt, ſå repar jag modet, m. m.

15) Ibid. d. 19 Dec. 1710. Mitt endaſte hopp är at min hjertans Syſter lärer beſinna ſig wid en ſtadigwarande wälmåga. Wår herre uppehålle det ſamma alt framgent och göre mig en gång ſå lycklig igen, at ſå ſe min hjertans Syſter. Den förtröſtan jag derom har, gör at jag än har någon åſtundan till leſwa, ſedan jag utſtått haſwer den bedröfwelſe, ſom jag aldrig förmodat öfwerleſwa; ty jag hade med förnögdt mod welat utſtå alting, om jag kunnat ernå det nöje och warit den förſte af oß tre, ſom fullbordat wit förelagda mål; men ſå hoppas jag ändå intet wara ſå olycklig at blifwa den ſiſta af oß; utan förmodar, når deretil ſkall komma, at wår Herre lärer gifwa mig den förmån, at wara den näſtföljande. Det tilkommer mig af Naturen ſom äldre, hwilket min hjertans Syſter intet får eller bör misunna mig.— Beder allenaſt ödmjukeligen Mon Coeur tag Sin hälſa på alt möjeligt ſätt i agt, ſå framt Mon Coeur

Digitized by Google

wil unna mig något nöje och at jag skall kunna uthärda. Jag önskar allenast så länge lefwa nu til des alla saker kunna komma i fullkomligt godt stånd, hwilket jag är försäkrad inugn kort tårer ske, at fienderna skola krypa til krysses liksom förr och wår Herre tårer bistå Sweerige nu som tilförene, så at den skade, som på en tid är skedd, tårer lända allenast til Sweriges så mycket större förkofring och ära. Jag beder min hjertens Syster wille altid wara wid godt mod, ty alt tårer gå wäl. Ju swårare synes ibland, ju bättre plägar utgången wara. — — Här är ejest en ändring skedd med Lagercrona, som jag gärna sökt undwika; men blifwit twungen til, genom hans stadige underliga förhållande mot alla menniskor, så at han lefwat alt jämt i twist, snart med den ena och snart med den andra i onödigt wis så försett sig, at jag ofta hulpit honom utur saker, som kunnat förorsaka hans förderf, ty jag har tänkt, at han skulle ändra sig, ty i wisse mål är han mycket arbetsam och drifwande; men han utför ändteelig med sådana ord mot en Officerar utan all orsak, uti allas närwaro, så att man war twungen att skilja honom från all tjenst och character på det den andra skulle få sin tilbörliga satisfaction och all widlyftig och skamlig proceß blifwa undwikt, som han ejest så många här i armeen har utfört med söga beder.

16. Wender d. 17 Jan. 1711. I förtroende de brister jag något nu, at be min kåra Syster om, som altid beswärat mig; men jag har intet wisst, huru jag skulle komma dermed fram, ty jag måste beswära mig öfwer Mon Coeur, som intet kallar mig Bror; uten altid gör andra complimenter med den, som intet annat är, än Min kåreste Systers endaste wän och trognaste tjenare.

Recensioner:

Ho tror wår predikan! eller: om Prästernas Representationsrättighet, deras lönewillkor samt Biskops Embetenas indragning. Stockholm, 1815, 35 sidd. 8:o.

Ibland den mängd af Brochurer som under detta år utkommit, anser Rec. närwarande skrift wara den märkwärdigaste. Den angår ett ämne wigtigt för Staten och Kyrkan. Det har i wår tid uppstått personer, som under det de ständigt föra Religionens wälgörande läror i munnen, i sin upplysnings fåwitska anse Religionen ej wara annat än en hög och sund moral, och lemna den hel. lärans dogmer och allt det symboliska i sitt wärde: som sätta sig öfwer Kyrkans bruk, ceremonier och stadgar: som anse Kyrkans öfwerste herdar och öfrige tjenare blott och bart såsom sådana, som i wår upplysta tid dels äro öfwerflödige, dels icke ha nog att göra. Så långt har då änteligen den upplysning, hwaraf wår tid, efter alla hithörande Memorial-författares och Brochurskrifwares utsago, är utmärkt, gått i sina deductioner. Häraf kan förklaras huru man sedan 1809 hos oß talat och skrifwit om Biskopsembetenas indragning och Prästerskapets representationsrättighet, liksom ej begge stå grundade och faste som på ett hälleberg så länge någon finnes som wet hwad Stat och Kyrka will beryda. Häraf den uppräkten att som Presten såsom Prest icke har nog att göra borde honom andra werldsliga befattningar uppdragas. Häraf det upphörliga ropet att Prästerna äro att betrakta som Statens andra embetsmän, då de dock äro Kyrkans representanter och Kyrka och Stat äro twå olika saker. I följe deraf har man också upphörligt talat om Prästerskapets öfwermättan stora inkomster,

Digitized by Google

likſom Staten icke borde wara glad åt att de män, åro wäl lånte, ſom ſköla wårda den dyrbaraſte borgen Staten äger för ſitt beſtånd, jag menar Religion och Seder, hwilka enligt wår ſulla öfwertygelſe och enligt den erfarenhet andra ſtater ſätta oß för oß ögonen, blomſtra eller förfalla med ſina wårdare. Lika öfwertänkt är deras förſlag ſom tala om att Preſterſkapets löningsſätt ej är öfwerſtämmande med närwarande tids upplyſning och ånteligen, hwad den wigtigaſte frågan angår, att detta löningsſätt ſtiftar oenighet emellan lärare och åhörare, är här ſtatus quæſtionis om werkeligen denna oenighet alleſtädes äger och ägt rum. — Rec. twekar derom upprigtigt. Önſkligt hade warit att denna huſwudpunkt, hwarifrån alla deklamationer åro hämtade, iſynnerhet fäſtat wederbörandes uppmärkſamhet.

Af deßa fåtal förtjenar närwarande ſkrift en mera allmän uppmärkſamhet. Wäl träffar man icke här en fullkomligt philoſophiſk och uttömmande förklaring af de i frågawarande ämnen, och att lemna en ſådan war kanſke icke denna lilla ſkrifts egentliga affigt, men den meddelar i en warm, wärdad och lätt ſtil en mängd ganſka träffande anmärkningar för att leda till frågans rätta beſwarande. Att deßa till en ſtor del åro tillfälliga och empiriſka blir intet fåtal till tadel, då ſjelfwa egentligen är ſkrifwen för den större allmänheten på hwilken endaſt ſå beſkaffade anmärkningar göra intryck, och ſå mycket mera ſom den förnämligaſt går ut på att wederlägga åtſkilliga ſatſer ſom blifwit framſtälda i en annan Brochure, kallad Om allmänna nyttan af den politiſka uppmärkſamhetens offentliga anwändande eller oppoſition. Likwäl har wår Förf. åfwen förſökt att lemna en wink om frågans mera djuptränggande upplöſning, ſid. 13, egenteligen efter de meningar ſom i denna Tidning, i Recenſionen öfwer Filangieri, blifwit framſtälda. Då deßa nyligen blifwit offenteligen angripna, må Rec. med fara att återigen beſkyllas för obſkurantism och religiöfwerkan, här förſöka att närmare utreda ſina tankar. Då Borgerligt Samhälle, ſåſom ett phänomen i tid och rum, poneras, antager det naturen af alla ſinliga phänomener, framſtår med poſitif och negatif polaritet, framträder med en ideell och reell ſida. Den förra, den poſitiva och reella, är det politiſka, det ſtatiſtiſk-juridiſka ſamfundet ſom af folket, helt enkelt ſåſom folk, ſåſom nation betraktadt, repreſenteras, då åter den nationella kyrkan af det utur nation, ſåſom ett fritt beſtående ſtatselement utgående Preſterſkapet, repreſenteras. Deßa båda poler, folket och Preſterſkapet, ſammanſmälta i ſtatens indifferenspunkt, i den lagſtiftande magten, i rikets ſtänder, och är Preſternas repreſentationsrätt ſåledes med förſta ideen af Borgerligt ſamhälle, likſom ſolkets, urſprungligen gifwen. Men då den reella polens repreſentanter, folket, icke ſjelf, i maßa, kan utöfwa ſin negativitet, kan handhafwa den legalitet ſom är deß princip, hafwer det ſin repreſentativa organ, i den lagſkipande magten, i regeringen, hwilken utöfwar ſitt lagſkipande kall genom ſina tjenare, de civila och militära embetsmännen. Man kunde jemföra ſtaten, med en menniſka. Själen är kyrkan, hwars „baſis — ſom wår author rigtigt ſäger, ſid. 13 — är Religionen, hwilken äter ytterſt hwilar på Gud ſjelf;" den borgerliga författningen är kroppen; lagſkipande ſtyrelſen åro kroppens armar, och de Regeringen direkt underlydande embetsmän föreſtällas åter af de armens förrättningar utförande händer och fingrar. Af detta tyckes wara klart, att de

Digitized by Google

civila och militära embetsmännen, såsom sådana, icke till det borgerliga samhället stå i samma förhållande som Presterne, och att de förre, icke som de senare endast och allenast i kraft af sitt kall, i lagstiftande makten kunna deltaga. Rec. will här icke så mycket fästa sig wid den omständigheten; att hwarje motsats, så framt den ej af indifferenspunkten hålles i behörig jemwigt, alltid sträfwar att öfwerwäldiga den andra, att lagskipande makten, till förtryckande af den nationella friheten ofta försökt att åfwen tillrycka sig den lagstiftande makten, och organisera staten despotiskt, och att den dertill alltid begagnat sig af sina organers, de statistiska embetsmännens medwerkan, ehuru denna omständighet wäl i sig sjelf är eftertänklig nog, utan Rec. will söka utreda det ur sjelfwa principen för representationen. Hwad är det som ett Rikes fria ständer böra representera? Personalitet och egendom; båda måste representeras, emedan egendom will undertrycka personaliteten, och personaliteten tillrycka sig och slå under sig egendomen. Nu representeras nationens egendom af dem som densamma bruka förwalta och föröka (af Landtbrukare och Brukseidkare), och af dem som förädla och utbyta den nationella egendomens afkastningar, (af Handlande och Fabrikanter Borgareståndet). Personalitet åter grundas på ädla handlingar och på helig sinnesstämning och grundligt wetande; således af Adel, så länge detta ord i werkligheten qwadrerar med sin idé, och af Prester såsom warande det egentliga lärde och lärda ståndet. Nu kommer det an på hwarje särskild stats egenhet, om hon will construera denna representation såsom fyra bestående ständ, eller såsom tweenne kamrar, eller såsom en nationalförsamling; men huru construktionen än widtages måste den anförda

principen ligga till grund, om ej werket skall helt och hållet sönderfalla. Klart är det åfwen, att, enligt denna princip, de statistiska embetsmännen, såsom blott och bart sådana, icke kunna i lagstiftande makten deltaga: ty de ega, såsom blott och bart sådana, hwarken någon sin personlighet, då de owillkorligen subordinera lagskipande maktens bud*), eller hafwa någon egen egendom, utan blott, enligt Regeringens anordning, af Staten lönes. — Efter denna exposition, hwilken ännu förekommer Rec. temligen consequent, will Rec. blott upptaga en tillfällig inwändning, då de alle ur det föregående, efter hans tanke, lära beswara sig. Denna inwändning är, att det egentligen icke tillkommer Presterne att blanda sig i werdsliga, i financiella, commerciella och ekonomiska förrättningar, och att de således på en riksdag icke hafwa något att göra. Men nu måste wäl alla menskliga offentliga handlingar af religiositet, af hänsyn på det heliga och öfwersinliga förädlas, och derföre måste enligt regeln, detta förhållande symboliseras derigenom att Presterne, den objectiviserade Religionens, Kyrkans representanter, i de offentliga besluten deltaga. Deßutom integrera, enligt det föregående, kyrkans angelägenheter och författning nödwändigt i det Borgerliga Samhälls-intresset, och måste således åfwen alltid wara ett mål för den lagstiftande maktens uppmärksamhet. Det följer således nödwändigt, som wår auctor, af detta skäl, redan, sid. 25, anmärkt, att presterna

*) Häri ligger skälet hwarföre Presterna icke i England representera. Den Engelska kyrkan representeras af Biskoparne, hwilka i Öfwerhuset också hafwa sin plats, men de lägre presterna äro statens owillkorlige embetsmän och tjenare och få derföre i Underhuset icke rum. Må man i wårt fädernesland gifwa akt just på denna hufwudsakliga skilnad emellan Swenska och Engelska Presterskapet.

Digitized by Google

dar nu att tillfredställande hafwa beducerat rättheten af den idé som wår auctor yrkat, fast han i denna makt måste deltaga. — Rec. förmår icke i denna fullständighet framställa den.

Men denna ofullständighet råder icke i wår förf:s deduktion af rättheten af Presternas närwarande löningssätt. De böra, så widt möjligt är, wara Jordbrukare, emedan „detta yrke ligger Naturen närmast, och Naturen är närmast Gud." (sid. 30). Och Presternas löner måste, för det andra, direkt utgå från sjelfwa deras församlingar, och icke indirekt från Statscassan, emedan Presten med sin församling måste wara så nära förenad, stå i ett så innerligt förhållande som möjligt, (sid. 31.). Och deßutom, kan någon ting wara wackrare än det, att åkerbrukaren wänjes att hembära ett offer af sin gröda, till den Gud som gifwit wäxten, medelbarligen derigenom att han lemnar det till den som för honom tolkar Guds bud och wälgerningar? — I den omständigheten att presterskapet, på så många ställen utomlands, blifwit ryckt ur detta innerliga förhållande med sina församlingar, och af dem beroende, förwärfwat sjelfständig rikedom, ligger wißerligen skälet till att det presterskaper, på så många ställen, icke kan göra sig gällande såsom representanter af positif moralitet, och att det twertom, mer än billigt negativiserat sig och dymedelst blifwit medel till friheterns undertryckande. Denna sanning bör ej wara utan betydenhet äfwen för oß och för wår tid.

Af det föregående följer, att Rec. med fullt skäl kan rekommendera denna Skrift till ett allmännare läsande, och begrundande. Ämnets wigt och det warma ädla framställningssättet förtjena det.

Smärre Skrifter.

Tacksägelse i anledning af Hans Kongl. Höghet, Kronprinsens glädjefulla återkomst till fädernesslandet, i Deras Kongl. Majestäters och det Kongl. Husets höga närwaro hållen i Kongl. Slottscapellet den 4 Juni 1814. Stockh. 1814. 1 ark 4:o

Rec. bekänner att han wäntade något wida bättre och mera wärdigt det glädjefulla tillfället, de höga åhörarne och det heliga rum hwarifrån denna tacksägelse är hållen. Hwilken christelig åhörare wäntar att höra sådana deklamationer från den christelige lärarens läppar? „O I upplyste werldens folk, I genom förnuftets odling och samhällsordningens stick lyckligare nationer, hwilka öden hafwen I att minnas i de förflutna tidskiften, hwilka olyckor, hwilka förödelser, hwad slafweri och nöd — — Nej! trösten hellre edra blickar med de glada förhoppningar, som på ljusa skyar, medföljа den oppklarnande dagen. Hören med fröjd den gudomliga röstен, som, efter nedtystade stormar, utropar öfwer werlden frihet, menniske-sällhet och frid. Gån tillbaka, hwar till sina fäders hem, att odla en fri jord, att lyda urgamla lagar och älska rättmätiga styrare. Omsmiden edra wapen till bekrigande af ofruktbara länder: wänden edra swärd, ifrån slagtningens, till förderns fält, och låten edra nederlag rikte, icke jorden med blod, utan deß inbyggare med näring, wälsignelse och glädje. Återwänden till eder, med den tryggade rörelsen, förtroendet, målmägan och öfwerflödet: uppglänse öfwer eder å nyo snillets, konsternas och behagens milda dag, tillika med friheterns" m. m. Wi medgifwa gerna att dessa och dylika tirader äro så prydligt och behagligt uttryckta, att de, ehuru wanliga, skulle wäl låta höra sig från ett werdsligt rum; men det frångå wi aldrig, att de i Herrans tempel äro alldeles oskickliga. Så talade ej de andans män, som i förra tider framburo Herrans ord för Konungar och Furstar.

Digitized by Google

Beskrifning om den Stora Illuminationen wid Fröjdebetygelserna öfwer den lyckligt återwunna Freden, som i Stockholm anställdes den 19 Dec. 1814. Jemte ett Bihang, som innehåller Beskrifning om Illuminationen d. 20 Febr. samma år i anledning af freden i Kiel. Sthm. 1815. 76 sidd. 8:o.

Utgifwaren, som funnit att „Konsten och Smaken hade här till en sällsynt höjd förenat sina bemödanden, för att genom en mängd transparenter af utmärkt skönhet och prydda med de sinnrikaste Inskrifter och Dewiser till en del af wåra utmärktaste Snillen, förhöja glansen af denna i ordets alla bemärkelser lysande afton," wille ledd af „de känslor af kärlek och tillgifwenhet för wår Höga Öfwerhet, som han hyses hos wittsordat genom ett långwarigt lidande," genom samlandet af dessa transparentbeskrifningar „nedlägga en gärd på Fäderneslandets altare." Han menar, och, nekom det ej, icke utan skäl, att „Samlandet af alla utgör hwad man bör fordra af ett Arbete som detta och tillika dess förtjenst, om icke enda, wärde." Mot denna regel synder dock Utgifw. så framt man förgäfwes här söker beskrifningen öfwer Magister Sesemans transparent, med inskrift:

„Store Prins och Krigs-Magister!
Störste Statsman och Minister,
O att Swerge dig ej mister;
Önskar den som önska kan,
Med Hans Jacob Seseman;"

helst då denna wäl förtjent att ställas bredwid Transparenten hos Barnmorskan Mellberg (s. 76), hwars Inscription:

„Carl XIII:s Period,
För Swea lycklig och god,"

Utgifw., förmodligen, liksom de öfriga, anser wara författad af „wåra utmärktaste Snillen." — En fordran af dylika samlingar torde wara den, att de skola wara correkta. Således icke innehålla sådana omeningar:

„Den dag, som utaf Er, Sudinnor ädla Par?
Uti århundraden förgäfwes önskad war,
Om sidor gån att med förtjusning stra" etc.

Religions-Friheten. Carlskrona 1815.] 21 sidd. 12:o.

Förf. grundar sitt thema på den huswudsatsen, att menniskan äger Frihet till att utwälja och förkasta. De skäl, som anföras, äro hämtade ur Bibeln (det måste wara twister bland Eder, på det att det goda skall fullkomnas; säger Paulus) och af Förnuftet. Förf. röjer härwid ett sundt och säkert omdöme, om än icke skärpt af Spekulationens egg. Stilen är ren och otwungen. Såsom prof uti följande meddelas: „I slumrande och förderfwade tidehwarf, utmärkte antingen af liknöjdhet för Religionen, eller ock någon gång, af ett nit, som egenkärlek och werldskärlek ingifwa, förekommer Skriften, med sitt såkallade enfaldiga skrifsätt, såsom en urmodig kista, som icke äger det utseende och den smak, som man älskar, hwarföre hon sättes afsides i huset, men emot ägarens förmodan, (emedan han icke undersökt) innefattar det bästa guld och de ädlaste stenar. Kommer någon och röfwer uti denna kista, och upptäcker en och annan persedel deruti, och will med ägaren dela de fundna dyrbarheter, så wäckes wäl tåsan om företrädesrätt, och man fattar sig de tydligaste upplysningar om kistans innehåll." o. s. w.

Den lustige Pratmakaren eller Qwicka Anekdoter; Infall, Skämt och Narraktigheter. En ganska nöjsam Sällskapsbok för glada, bildade Cirklar i Staden och på Landet. Öfwersättning. Jönköping, 1814. 176 sidd. 12:o.

En smutsigt tryckt träkig bok innehållande i allmänhet högst dumma anekdoter, och Infallen alla af den art, att man i hwarje muntert talrike sällskap dagligen får höra bättre. Rec. gör sig öfwertygad att han ej behöfwer bewisa detta omdöme med mer än ett exempel. S. 9. „Då en wiss man såg sin läkare komma, sprang han hastigt bort. Man frågade honom orsaken dertill. Jag skäms att wisa mig för honom, ty det är en så lång tid sedan jag icke warit sjuk."

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 24. Lördagen den 17 Juni 1815.

Anmärkningar wid Kongl. Swenska Academiens för de fria Konsterna Exposition, år 1815.

Den öfwertygelsen börjar allt mer och mer hos oß blifwa allmän, att de bildande konsternas produkter äfwen äro en wigtigt integrerande del af Literaturen, och att det är ett elakt tecken för den intellektuella odlingen i ett land, då emellan hwarje Wettenskap och hwarje gren af konsten ej herrskar en sträng öfwerensstämmelse. — Ty måste icke den bildande Konstnären af Poeten och Wettenskapsidkaren hämta ledande ideer och principer; de senare åter, af den förre lära formens betydelse, bestämda gränsors nödwändighet och den swåra förmågan af en sann objektivisering? För att ännu mera utbreda denna öfwertygelse, hafwa wi ansett det nödigt att, i en egenteligen för böckers granskande, ämnad Tidning, gifwa rum åt nedanstående anmärkningar.

Anmärkaren will dock icke uppehålla sig wid hwarje Nummer, som finnes i den öfwer närwarande Exposition af trycket utgifna Katalog. Dertill lemnar hwarken denna Tidning utrymme, eller har det öfwerensstämt med Anm:s håg och åsigter, att granskande dröja wid åtskilliga dels architektoniska, dels pikturiska småsaker, till det mesta alster af börjande konstidkare och Kgl. Akademiens Elever, hwilka snarare påkalla mästarens techniska råd och rättelse, än den offenteliga granskarens, på ästhetiska grundsatser hwilande omdöme. — Deremot skall Anm. fästa en så mycket naggrannare uppmärksamhet wid åtskilliga i Katalogen icke upptagna konstarbeten.

Katalogen börjar med åtskilliga Architektur-ritningar af Hr HofIntend. Sundwall, och då Architekturen utan fråga är den äldsta af de bildande konsterna, är den fria imaginativa menskliga werksamhetens första steg ur den betingade och blott beräknande handtwerksskickligheten, så will Anm. följa denna ledning och börja sin anmälan, med de här till publikt bedömmande uthängda Architektur-ritningar. — Hr Sundwalls utmärkta och öfwerträffande konstfärdighet är genom äldre arbeten så ärofullt känd, att hans rättwist wunna beröm egentligen föga kan lida wid den an-

Digitized by Google

märkningen att den under N:o 1. upptagna touche-ritningen: Idee till ett Bibliothek för Upsala Academie, är nog oportisk, tom och fattig, ty detta har sin grund i wissa lokala och temporella, utom konstens sfer, liggande omständigheter. Detta Bibliothek är i den moderna byggnadsstylen; långt och lågt, hwarigenom en wiss lätthet eftersträfwas, men hwarigenom allt det betydningsfulla och imposanta i byggnaden, som winnes genom fasthet, högd och ornament, uppoffras. Denna styl har sin orsak i begäret att härma antiken. Grekernes glättiga byggnader, genom hwilka de symboliserade sitt muntra, säkra naturlif, hade äfwen denna längd och denna lågher; men en stor del af byggnaden war öppen såsom deras klimat fordrade. Wi åter inbyggare i ett owänligare himmelsstreck måste nödwändigt skyddas inom säkra betäckningar, och derföre hade äfwen de germaniska Europeerne under medeltiden, bildat sig en så originel, så högtidig byggnadskonst, den såkallade göthiska, som i det den fullkomligen skyddade, gaf tillfälle för alla med klimatet och ett kraftigt folk öfwerensstämmande prydnader. Såsnart man hos oss öfwergifwer denna i luften uppsträfwande gothiska stil, för att eftersträfwa den lång-låga grekiska, och således förwandlar pelarraderna till täckta, af fönster genombrutna wäggar, så får man, oundwikligen, derigenom långa tomma och nakna fält, å hwilka de parallelogramiska fönsterna hindra anbringandet af andra prydnader än pelare, hwilka åter äro betänkliga, emedan huset för dem är för lågt och taket så hoppreßadt att de komma att stå alldeles meningslösa, ty pelare som ingenting bära eller uppehålla, äro enbast onyttiga och osmakliga tillbehör. Det enda ställe derför, der omtänktare moderna Architekter kunna anbringa pelare, är under den

alton eller architrav som dekorerar porten, så som Hr Sundwall ställt twenne joniska colonner på hwardera sidan om ingången till det projekterade Bibliotheket. — Deremot har projektet till ett Museum en rikare och högtidligare façade, men är ritadt i en wida mindre Scala. I anseende till de techniska förtjensterna och den äkta symmetrien i wåningarnes indelning, äro båda profritningarna lika mästerliga*). Deßa, om till dem lägges N:o 7, eller Project till en är 1798 af Kongl. Majt påtänkt Arsenals Byggnad i Stockholm, af HofIntendenten af Sillén, äro äfwen de enda egenteliga Architektur-ritningar, ty de andra äro antingen såsom t. ex. Hr Carlbergs N:o 119—121, blott mechaniska compositioner eller också blott och bart Architektoniska praktwerk, bland hwilka wi med werkelig förwåning åskådat N:o 56. Projekt till ett Monument, i form af en Pyramid, helgad åt Historien och Förtjensten, med 2:ne Tempel wid sidorna åt Segern och Åran, ty det lemnar det enda exempel wi känne, på en fullkomlig architektonisk Parenthyrsus. — Hwar och en som någorlunda fattat Architekturens allwarliga anda, och som drager sig till minnes, att af alla konster är Byggnadskonsten den som minst fördraget effekt-påfund och Nürnbergarideer, lär genast, utan widare förklaring, slu-

*) Ett skönt Monument af Hr HofIntendenten Sundwalls utmärkta konstfärdighet har Sweriges hufwudstad nyligen bekommit i St. Jacobs kyrkas nya altare. För sig sjelfst betraktadt kan man ej nog beundra den enkla storheten i det hela af detta herrliga altare. Men om det så helt och hållet paßar i en gothisk kyrka, blir en annan fråga. Dock Jacobs Kyrka är hwarken gothisk eller modern och då deß architektur således har föga wärde i sig sjelf, skadar det den icke att erhålla ett främmande.

Digitized by Google

ta, att den Konstnär som talar om Genier och Trophee-grupper på en pyramid af 40 alnars diameter, och att i det inre af pyramiden skola vara „Nicher, prydde med Urner, innehållande aflednе Hjeltars aska; och i midten ett på upphöjd plan med trappsteg hvilande Altare, omgifvit med 4 antika Trefötter, för att wid högtidliga tillfällen bränna rökelse till Den Högstes åra, och namnkunnige mäns åminnelse," denna gång miſsförstått naturen af sin konst och att han i egentelig mening bygger i luften, då man med luften tåaker sig det tomma inuti. — Denna anmärkning kan äfwen till en del gälla om N:o 57, En Triumphbåge, till Hans Kgl. Höghet Kronprinsens åra, öfwerst å hwilken man placerat „Hans Kgl. Höghets Statue stående i en Triumphwagn och krönt af Åran samt hälsande oliven." Rimligare är dock detta, än företaget att, som på en annan exponerad ritning, lyfta en Elefant upp på Triumfbågen.— Att utlåta oß öfwer den ypperliga teckning som utmärker N:o 56 och 57, anse wi mindre nödigt, då detta icke kan wara någon egentelig förtjenst för en Architekt, som tänker engång att bygga annat än orimliga Pyramider på regolpapper. — Det för i år af Akademien utsatta Architektoniska Prisämne war Förslag till Minneswård öfwer Högstsal. Hans Maj:t Konung Carl XII, och öfwer detsamma såg man flera ritningar, utan att någon bland dem utmärkte sig mera än den, som föreställde en enkel pyramid wid hwars fot ett såradt lejon uptet af ädel harm. En tacka, så stor och djup, att den alldeles öfwerskyler den på Pyramiden anbragta högst platta inskriften. Då allwarsam fråga blifwit wäckt, att resa ett länge saknadt Monument öfwer den store nordiska Hjelten, Carl XII, förtjenar walet af detta prisämne alle loford.

Men så mycket mera torde böra inwändas mot Alternativ-Prisämnet för civil Architekturen: Projekt till en Byggnad att förwara Minnet af Xyktbare och Store Män. Det är onekligen att, likſom sin genesis, hämtar Architekturen sina egentliga regler och proportioner från werkliga boningar; dragas eleven nu för tiden från sådana, till behandlandet af blott imaginära praktämnen, så fall han oundwikligen förfalla i detta slårdfulla och halslösa manér, som i wåra dagar är så wanligt.

Bland Skulpturarbeten hade Akademien åter uppställt Hr Byströms för 2:ne år sedan från Rom hemsända herrliga Bacchant; en liggande figur i marmor; men då den äfwen wid expositionen år 1813 war till allmänhetens åstådande utställd och redan blifwit offentligen bedömd, så will Anm. i afseende på den, endast åberopa hwad han, med anledning af en uppsats i Klyta, i denna Tidning anfört. Han begifwer sig derföre genast till Hr Fogelbergs arbeten, hwilka icke finnas i Katalogen, men deremot lefwa så mycket oförgängligare i hwarje ädla konstwäns minne. I afseende på dessa will Anm. först nämna, att han med glädje sett Hr Fogelberg såsom börjande Skulptör, till sina ämnen wälja fullåndade, starka, manliga figurer. Modernitetens Bildhuggare hafwa wanligen helst sysselsatt sig med Faunер, Amorer, Bacchanter, Hermaphroditer o. s. w., och derigenom want sig wid wekhet och jagt efter finhet och grace som i Sculpturen mindre än i någon annan konst, kan umbära kraft och mognad till sin basis, utan att bli slapp och betydningslös. Deßutom är det en allmän regel, att hwarje konstnär, i hwad genre som helst, hwilken ej börjar med det karakteristiſk bestämda, aldrig hinner till ren konstskönhet, som till Ett förſmälter kraft och behag.

Digitized by Google

— Af deßa Hr Fogelbergs arbeten fästades i synnerhet uppmärksamheten på Philoktetes, en ypperlig originalcomposition, som förråder hwad man af denne unge artists genie och talent må wänta. Figuren har något mindre än half lifsstorlek, och sitter på en sten, ensam lemnad på stranden af Lemnos. Den sårade och ombundna foten har han uppdragit bakom sig på stenen; hårdt trycker han den med den manliga högra handen, liksom för att, om möjligt wore, på engång utpreßa allt det gift, som så länge och så grufligt smärtat honom. Den wenstra handen hwilar mot hans panna och det wenstra benet är stadigt stödt emot marken; i kogret på ryggen hänga obegagnade de kära och dock så förderfliga Herakleiska pilarna. Förträffligt är denna ställning wald, icke blott derföre, att den så okonstladt frambringar i bilden den högsta symmetri, utan äfwen derföre att den sätter alla muskler i det lifligaste spel. Man ser lidandet, ända från den ombundna foten, genomlöpa hela kroppen ända upp till de mot himlen rigtade ögonen, och dock, oaktadt alla giftets, hjelplöshetens och ensamhetens qwal, intet raseri i Hjeltens rörelser, inga förbannelser i hans ögon, intet skri ur hans mun. På hans halföppnade läppar dör ett owillkorligt ατταται, och i hela hans wäsende råder en manligt lugn resignation under det stränga Öde, hwars oblidkeliga makt han sett utöfwas mot hans wän och wälgörare, mot Zeus' egen son Herakles, och hwars wrede han wet med sig att han sjelf sig beredt. Så måste också den Philoktetes lida, som af Sculptörens hand skulle förewigas, och så föreställd, kan man på detta sköna konststycke fullkomligen lämpa Plinii ord (Lib. XXXIV. sid. 19) öfwer en Statue af Pythagoras från Leontion: ejus ulceris dolorem sentire etiam spectantes

videntur. — Innan wi lemne denna sköna bildstod, måste wi äfwen hembära Hr Fogelberg wår tack för det han, i Grekernes sanna anda, med rent konstnärs sinne, låtit bisaker wara bisaker och icke egnat dem en utarbetning, som de ej förtjena. Så hänger det korta draperiet på ryggen, under kogret, något tungt och groft, men ger werkligen mera relief och säkerhet åt sjelfwa figuren. — — Hr F:s öfriga arbeten utgöras af 1) en ganska lyckad copia af Agesias' idealiska Krigare, eller den så kallade Borghesiske Gladiatorn, i förkortad dimension. — 2). Buste af framl. Öfwerste-Lieutnanten Baron Sture, efter hans Masque. De, som sett originalet, påstodo att Busten icke war lik. Den är i alla fall ej wacker; i synnerhet är öfra delen af ansigtet, med de fingerstjocka, pannan nedtyngande ögonbrynen, nog rå. — 3) Medaillon af Professorn och Ridd. Olof Swartz. Här igenkänner man åter Herr Fogelberg. Porträtet är mycket likt och dock en werklig konstprodukt.

Hr Professor Göthe hade denna gången uppställt fyra sina nyaste konststycken. 1) N:o 25, Stor Basrelief, föreställande, i en sittande Qwinnas Bild, Historien, som slutat rista inscriptionen å Monumentet öfwer framledne Hans Excellens Riks-Marskalken, m. m. Hr Grefwe Axel von Fersen. Anm. behöfwer wißt icke göra någon uppmärksam på det sökta och dock så oppetiska i sjelfwa denna idée, hwilken endast kan jemföras med den motbjudande underlighet, som råder i sjelfwa utförandet. Hr Göthe har äfwen tänkt sig en besynnerlig Historia, ty hon är försedd med wingar och håller i handen en riksmarskalksstaf. Hela figuren med sitt kalla, intet sägande ansigte, är blott ett aggregat af kraftlösa och ocharakteriskt rundade former. Den wenstra armen hwars hand

Digitized by Google

håller Riksmarskalksstaswen, är alldeles försträckt, och den högra som ett liflöst ting klistrad wid sjelfwa planen. Förträffligt bearbetade äro deremot wingarnas fjädrar och Serafimerkedjan, hwilken omgifwer den på marken liggande Fersenska wapensköldén, betraktade neml. som blotta naturhärmningar. — 2) N:o 26. Portrait en Medaillon, af Justitie Cancelleren m. m. Hr Gr. Trolle Wachtmeister. 3) N:o 27. Dito dito, af Fru Wachtmeister, född Frih. Leyonhufwud, hwilka båda hafwa likhetens förtjenst. Samma anmärkning gäller äfwen om 4) Buste af H. K. H., Hertigen af Södermanland, hwilken icke finnes upptagen i Katalogen. Deremot fanns Hr Linnings Buste, N:o 55, i Katalogen, men icke på expositionen.

Hr Salmson, Kgl. Akademiens Eleve hade i bränd lera uppställt en haut relief öfwer detta årets Prisämne för Composition i Bildhuggeri och Målning, neml. Diogenes och Alexander, N:o 99, hwilken är ett berömwärdt prof på framstegen i hans Studier. — Slutligen såsom hörande till Bildneri i allmänhet, må nämnas, att Medailleuren Hr Enegren dels i wax dels i tenn uppställt åtskilliga Medailler, N:o 88—92, så wäl originaler som copior. Då Medailleurskonsten hos oss är i ett sådant förfall, kunne wi icke annat än uppmuntra till flitig öfning i densamma, på det den tiden måtte inträffa, då från Swenska Stämpeln icke mera framgå sådana fula arbeten, som t. ex. Medaillen öfwer H. K. H. Kronprinsen, nyligen slagen på Nyköpings Borgerskaps bekostnad, alldeles owärdig det land, som så länge hyst en Hedlinger i sitt sköte.

(Slutet följer.)

Recensioner:

Jorden och Deß Innewånare, Historisk Tafla af det Adertonde Århundradets Upptäckter om fremmande (främmande) Folkslag och Länder; af E. A. W. v. Zimmermann, Andra Delen; (1) Westindien, med 1 charta och 3 plancher. Ifrån Tyskan. Stockholm 1815. 376 sidd. 12:o.

I N:o 9 af föregående årgång hafwa wi charakteriserat detta Werk såsom ett Archiv af wäl walda underrättelser och samlingar, hwilket Geographen, Natur- och Menniskoforskaren icke lemnar utan tillfredsställelse. Inledningen begynner med en målning af de „underjordiska trägårdar," hwaröfwer den atlantiska Oceanens seglare swäfwar. Botten framskimrar på 60 fots djup, och i den rena christallböljan, som sakta waggar hit och dit den skönaste vegetation af hafswäxter, simma fiskar med de yppigaste färgor. Ställen gifwas, der källor af sött watten, 2 till 3 sjömil från landet frambryta midt i hafwet. — Sid. 9. gifwes en historisk-geographisk öfwersigt af denna öfweld som antages hafwa uppkommit genom jordklotets hjulswängning kring äquatorn, i förening med det starka strömdraget från SO. emot NW. och med någon annan revolutions-princip i wårt jordklots urtid. Sid. 17. beskrifwas WestIndiens klimat, årstider och produkter. Hettan stiger här endast till 85 gr. (Fahrenh.), när thermometern wid Senegal uppgår till 116, då ägg kunna kokas i sanden. Antillerna hafwa egentligen endast twå årstider; den wåta (April-Nov.) och den heta. Den förra är ganska osund och pröfwar starkt främlingens helsa. Störtskurarna äro ofta förfärliga, i förening med ljungeldar och stormar, som öfwergå all föreställning. — Sid.

Digitized by Google

29 — 75 beskrifwas de större öarna. Ur-Inwånare woro wid Columbi ankomst af 2 slag: den mildare menniskostammen, som bebodde Cuba, Domingo, Porto Rico och öarna deromkring, hade den lotten att nästan alldeles utrotas. Inom 15 år återstodo af 3 millioner endast 60,000, som sedermera äfwen utrotades. Caraiberne, en wildare menniskorace, sannolikt härstammande från södra Amerika, gjorde bättre motstånd. Deras språk röjer en märkwärdig likhet med flera österländska dialekter. — Derefter beskrifwas de mellanarter af menniskor, som uppkomma genom blandning af Hwita, Swarta och Amerikaner. I Westindien sedan längre tid bosatte Europeer kallas Creoler; afkomlingarne af Hwita och Swarta, eller Creoler: Mulatter, deras färg är brungul; Sambo de som födas af en Swart och en Mulatt. Deßa slafwar hafwa en mörk kopparfärg, äro till gestalten sköna och bära ett lockigt, men kort hår. De barn en Europé aflar med urinwånarn heta Mestiser; hafwa en mörk kroppsfärg, men söga skägg. Alla deßa barn följa modrens stånd. Antalet af neger-slafwar på deßa öar skattas (s. 128) till öfwer 1 million. Nu följer en målning af deras tillstånd och behandling. Man wet att uppgifterna härom äro mycket olika: den tafla Z. uppdragit är ryslig, då Rec. deremot sett andra Resbeskrifware framställa deßa olyckliges belägenhet i en mindre förfärlig dager. Så försäkrar en nyare Resande, Mac Kennan, som år 1802 och 1803 besökte Brittiska Öarna i Westindien, att mången Neger der är mera wälmående än den förmögnaste Bonde i Europa. Det är i alla fall märkwärdigt att det wackra köner utmärker sig genom grymheter och mißhandlingar, i synnerhet när deras swartsjuka är wäckt. Samma drag wisade sig ock hos de fordna Romerska Damerna, (man läse Böttigers Sabina oder Morgenscenen im Putzzimmer einer reichen Römerinn) äfwensom ännu i dag, efter Massons uppgifter, hos många förnäma Ryska fruntimmer. Wi skynde förbi deßa förfärliga scener. Hwem må nu undra öfwer de olyckliges täta rymningar eller uppror? På Jamaica hade sedan 1655 en liten stat af fria Negrar bildat sig, hwilka, skyndade genom det inre landets otillgänglighet, icke medelst wanlig krigskonst kunde underkufwas, ända till deß 1795 100 blodhundar från det Spanska Amerika efterskrefwes. Förfärlig är dock teckningen af de olyckor, som National-Conventets förtidiga proklamation af de Swartes frihet åstadkom på St. Domingo.

Andra Afdelningen, sid. 214 — 318, handlar om Westindiens produkter. Den förnämsta är, såsom bekant, sockerröret. Det har wanligen sex till tolf (någongång 20) fots höjd, och wäger stundom 24 skålp. Deß fädernesland är Orienten, och öfwerflyttades af Portugiserne till Azorerna o. s. w. Chineserne hafwa sedan urminnes tider förstått konsten att preßa socker, och blefwo förwånade, när de Guignes försäkrade dem att denna konst äfwen ej war Europeerne obekant. Röret planteras regntiden i torr, wäl gödd jord; plantan uppkommer efter 8 till 14 dagar, och är efter 14 t. 18 månader mogen till skörd. De afskurna stammarna drifwa åter skott, och behöfwa ej på ett fält af god jordmån ny omplantering på hela 20 åren. Wid skörden afskäras först det öfre skottet som begärligt ätes af boskapen, sedan röret, med ett enda tag wid roten; hwarefter de öfre bladen som nyttjas till taktäckning, afstrykas. Derpå föres röret till sockerqwarnen, hwarest mergen utpreßas. De wanliga qwarnarna lemna hwarje timma 350 galloner, men de efter ny engelsk modell inrättade ända till

Digitized by Google

500 galloner (ungefär 750 Sw. kannor). Det sålunda kroßade röret gagnas såsom wed (man nyttjar wid sockerkokerierna ingen annan): den utrunna saften åter befrias genom kokning och tillsats af kalk och alkali-lut från främmande beståndsdelar, då det uppflytande skummet borttages. Den kallnade saften kokas ännu i twenne andra pannor. Har den äntligen sin behöriga consistens och klarhet, slås muscovaden i kylfat, der sockret börjar korna sig, eller söndra sina chrystaller från de ännu flytande delarna. I beredningshuset hålles maßan på i botten genombårade kärl, hwarur det flytande, ochristalliska ämnet neddryper, kallas melaß och deraf beredes genom destillation, rumm, som försändes kring alla werldsdelar. Enligt Edwards beräkning, hwilken här anföres, gifwer en sockerplantage på Jamaica 14 Proc:t i ränta: men denna winst är troligen för ringa uppskattad; åtminstone fann Mackkinnan på ön Barbados denne Förf:s winst-beräkning mycket för låg. Enligt Will. Guthrie (Géographie univers. Paris 1802) kan ej den obetydligaste socker-plantage anläggas utan ett capital af 120,000 francs. — Näst sockret är Bomullen WestIndiens wigtigaste produkt. Den sort, som der odlas, är Gossypium hirsutum, L.; en wacker men luktlös blomma, sammansatt af 5 gula blad och wid basen prydd med en purpurfläck. Den ovala frukten är stor som ett hönsägg. När hon öppnar sig, wisar sig bomullen, i hwars midt kornen ligga inbäddade i trenne eller fyra afdelningar. Busken är 6 till 8 fot hög. Den bästa bomullen erhålles från Holländska besittningarna; denna är så seg att af ett enda skålpund kan en tråd utspinnas till en längd af 25 sw. mil; sedan kommer i ordningen den från Cayenne och Domingo och slutligen den från Jamaika. Hwarje tunnland gifwer i goda år 112 sk:pd

bomull. — Sin öfriga rikedom hämtar WestIndien af Indigo'n och Kaffet. — Insekter och andra tillfälligheter göra odlingen af den förra ömtåliga plantan ofta ganska osäker. Kaffeträdet öfwerfördes först 1720 till WestIndien. 1 Träd gifwer wanligen halftannat skålpd: i god jordmån 6 till 8; öfwerhufwud räknas tunnlandet producera 750 skålpd. — Mindre betydlig är WestIndiens afkastning i Cakao, Indisk peppar, aloe o. s. w. Wärdet af Utförseln från de Brittiska öarna öfwerstiger 5 mill. pund st. Och detta produceras genom en folkmängd af 65,000 Hwita och 455,000 Swarta. Regeringens inkomst war 2 mill. pund.

Efter en kort uppsats om Negrerne och deras tillstånd på Domingo, följer en skillring af WestIndiens Naturmärkwärdigheter. 1. Turlulen är en wandrande landtkrabba. Under sina tåg åt sjön, der de lägga sina ägg, framwandra de i raka colonner, ofta af 50 fots bredd och 3 engelska mils längd, alltid den genaste wägen. Stöter denna passar-klädda, gnyende, endast om natten tågande armee, som anföres af de tappraste bland hanarne, på ett hus, en kyrka, öfwerstiga de taket och fortwandra i rak linia. Man har haft exempel på, huru de nattetid klättrat in genom fönstret, öfwerraskat och förskräkt de sofwande i sin bästa sömn, och på andra sidan af huset åter stigit ut för att fullfölja sin wäg. 2. Förf. beskrifwer sedermera en kräfta kallad Soldaten, som nyttjar hafssnäckornas skal till boning för sin nakna bakdel. Mindre intreßanta äro de följande uppsatierna om den hwithufwiga Örnen, om Fiskhöken, om Diablotins- och Leguans-jagten, samt om sköldpadd fängsten. — En biographi öfwer den store werldsomseglaren Anson slutar denna Del.

Titelvignetten föreställer sistnämde Hjeltes

Digitized by Google

porträt. Den andra planschen wisar utseendet af en sockerqwarn, den tredje afbildar nyssnämde krabba samt Westindiens fem Hufwudprodukter: Sockerrörer, Bomullsbusken, Indigen, kaffeträdet, samt Maniot-plantan, af hwars naturligen giftiga rot Inwånarne bereda ett bröd, som här är flafwarnes och de mindre förmögnes hufwudsakliga näring. Det sista kopparstycket utgöres af en Charta öfwer WestIndien. De äro alle wäl och prydligt stuckne.

Smärre Skrifter.

Tal om Nyttan af de gamla Classiska språkens studerande i Scholorne, hållet i Malmö den 9 Maji 1814 af Jonas Palm Con-Rector Scholæ. Malmö 1814. 24 sidd. 8:o.

I företalet yttras att „detta Tal hölls på (i) Malmö Schola, wid det tillfälle då Författaren tillträdde ConRectors syssla derstädes." Det ämne utgör en högst wigtig del af den offentliga bildningen, och wår Förf. har utfört det med det rena allwar och det warma, fromma nit, som man allestädes icke blir warse. Wäl kan i detta ämne ingenting nytt sägas, men med hänsyn till tillfället då detta tal blef hållet, gör det wälförtjenta anspråk på en mera allmän uppmärksamhet. Sedan Förf. afhandlat sitt ämne (s. 11-22) uppstar han några inwändningar deremot, hwilket ställe wi här wilja anföra. „Det bör äga wärde och winna gehör från en nitisk Schol-lärares mun. „Man inwänder till åtwentyrs, att lärlingen, åtminstone wid de lägre Scholarna dock aldrig kan komma till annat, än en elementarisk kännedom af de gamla språken, och att således hela den bepriſade nytten deraf för bildningen åtminstone i denna krets är så godt som ingen. Detta synes mig ungefär wara samma slutföljd, som om någon wille afråda oß att så, derföre att skörd ej genast är förd. Det skulle wara märkwärdigt att weta, huru man lärer ett språk, eller huru man i allmänhet lärer något, utan att börja att lära det. Det gifwes till kunskap som till dygd, alldeles ingen genwäg. Man måste göra sig den mödan att gå, om man will hinna till målet. — „Men dessa språk, säger man, äro dock så swåra att lära; det är synd att med dessa dåda ord plåga den glada barndomen, som dock endast borde lära hwad som är lätt och angenämt eller af praktisk nytta." Jag känner dessa ömkeliga grundsatser af en förkrämmad uppfostringslära. Hwad hafwa de hittils åstadkommit? En barndom utan lydnad och hwars jollrande sjelfswäld man liksom bemödar sig om att förewiga; en ungdom utan seder, utan arbetshåg och ihärdighet, och slutligen en mannaålder, känslig hos hopen endast för ögonblickets handgripliga fördel, och åfwen hos wettenskapsidkaren nöjd med den ytliga mångkunnigheten, som fuskar i allt. Man har icke försummat att åfwen i Språkkunskapen wilja införa lättare och i samma mån ytligare methoder; men den grundligaste methoden, wore den ock långsam och träkig, är redan derföre den lämpligaste, att den lär barnen, att lifwet ej ständigt kan wara en lek, att sinnet måste styrkas liksom kroppen genom arbete, och att man ej sofwer sig till kunskap och förtjenst. — Den wanligaste inwändningen mot de gamla språken, att de upptaga för mycken tid, och att man ej kan medhinna allt, är också den orimligaste. Ty om ej allt kan medhinnas, hwarföre skall då just det wigtigaste försummas? Det war en tid i wårt Fäderneland, då Statens Store, ja deß Konungar sjelfwe giorde sig en åra af, icke blott att uppmuntra, utan åfwen sjelfwe idka deßa studier. —— Man lärde då detta onyttiga pedanteri från barndomen, man lärde det efter en swårare och långsamare method än nu - och likwäl kunna wi ej neka, att man åfwen i det practiska lifwet hann mera än nu; ty man hade från barndomen want sig wid arbete, man förskaffade flärd och ytlighet i Studier, som i lefnad, och närde sin manliga själ med forntidens höga anda." — —

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 25. Fredagen den 23 Juni 1815.

Anmärkningar wid Kongl. Swenska Academiens för de fria Konsterna Exposition, år 1815.

Bland Historiemålningar har Hr J. von Bredas Belisarius, hwilken först uppkom sista dagen af expositionen, det första rummet. En ganska lycklig tafla, hwilken på ett hedrande sätt bewittnar huru mycket man af den unge konstnären har att wänta. Den blinde hjelten hwilar sig på en sten, nedanföre en en öfwer någon af Belisarius wunnen seger, åt Justinianus upprest triumfbåge. Sin högra arm hwilar han på axlarne af en ung goße, som i hjeltens hjelm insamlar almosor åt Italiens nu mera förskjutna befriare. Ett owäder uppstiger öfwer det i fonden synliga hafwet. — Den rent poetiska idee, som ligger till grund för compositionen, motswaras fullkomligt af utförandets förtjenst. Det höga lugn som åfwen i olyckan är en följd af sann storhet och medweten redlighet, utmärker fullkomligt Belisars högst ädla och dock så kraftiga figur. Hjeltetankar throna ännu på den höga pannan, öfwer de krampaktigt hoptryckta ögonen, och i det halflidande smålöjet på läpparna uttryckes hans ädla trots mot ett hårdt öde, som ännu hotar honom med nya förföljelser. Wäl beräknadt har konstnären lagt egentligen allt lidande på den sköna goßen. Medlidande, sorg- och fruktan genomskimra på engång hans oskyldiga anletsdrag. Ännu ser man wäl icke den arm, som enligt berättelsen, beröfwade goßen lifwet och den olycklige Belisar sitt sista stöd, och den enda warelse, som ännu ömmade hans lidande; men i barnets anande rädsla skådar man den förebådad, och åskådaren betages af en mild rysning öfwer att i nästa ögonblick få se den giftiga gadden. — Teckningen i denna, i flera afseenden, stora tafla, är fullkomligen correkt, rask och säker, men coloriten är kanske nog hård och entonig. Hr Breda har derigenom wunnit sin afsigt, att gifwa sin tafla utseende af ålderdom, men Anm. tycker för sin del, det wara bäst att låta tiden dra försorg om att göra taflor gamla. — Af twenne franska Målare, Gerard och David, har man i nyare tider taflor öfwer Belisarius. Den

Digitized by Google

förres skön målning föreställer den blinde Hjelten, på en smal väg mellan en ström och en klippa, vandrande med sin nyss af ormen dödade unga följeslagare på ryggen. David har deremot valt ungefär samma moment som Hr Breda. Den i flatsvor höljde Belisarius sitter på trappan till ett palats; bredvid honom står Gossen, emottagande almosor af ett fruntimmer. På sidan står en Soldat, som förundrad åskådar händelsen. Enligt Anm:s tanke, har Hr Breda mycket lyckligare valt sitt sujet. Den olyckliga blinde midt i en folkrik Stad, omgifven af menniskor, är icke mera i hjelplös belägenhet, allraminst då han råkar en Soldat, som fordom segrat under hans befäl. Lika mycket berömvärdt förtjenar Hr Breda för det, att han icke med några trasor gjort anslag på åskådarns materiella rörelse. Utom denna store tafla, woro äfwen twenne små ganska lyckliga exquisser af Hr Breda, på samma gång utställde. Den ena föreställer Hercules på Bålet, den andra Evangelisten Johannes. Den senare, en ganska skön figur, har dock för mycken Petrisk ifwer och kraft, för att kunna tagas för den swärmande, milde contemplativa Johannes.

Samma egna skicklighet, samma friska lif, samma wälberäknade effekt af eld och ljusken, som kännare beundrat i Herr Lourâi äldre arbeten, utmärkte äfwen nu uthängda femton (fr. 34 — 48) nya taflor af denna konstnär, af hwilka de flesta woro Bambacciater, men äfwen några rentaf historiestycken. Bland de senare war N:o 34, Christi Födelse förkunnas Herdarna om natten, minst lycklig. Ämnet är för högt, för att tåla en sådan i det burleska fallande behandling. Förträfflig deremot war N:o 35, som föreställer huru Gustaf Wasa, förföljd af Danskarne, räddas af Bonden Swen Nilsson, i ett halmlass; ty här kunde den historiska wärdigheten icke skadas af konstnärens muntra Bambacciamanér. Hr Lauréus hade äfwen stuckit denna goda tafla i Koppar. Stycket war något grof, men rask och säker. — Den tafla deremot, som minst behagade Anm. war N:o 39, Ett Fruntimmer, som kommer från badet. En så sällsynt talent, som Hr Lourâi, bör ej profaneras genom producerandet af, endast på kittlingen af slappa nerver, beräknade boudoir-bilder.

Tretton taflor woro att beskåda öfwer det utsatta prisämnet, Diogenes anhåller af Alexander, att ej bortskymma Solskenet, af hwilka N:o 94 war den förste och kanske den bäste. Dock will Anm. ej säga att den war god. Alexander är blott och bart en Theaterhjelte, som tyckes stå och wänta på soufflören och Diogenes, som dock är bättre lyckad, har wisserligen i sin figur mycket af en hund (cynisker), men ganska litet eller snarare ollsintet af en Philosoph. Det är också icke gerna möjligt att detta ämne skall i pikturisk behandling lockas. Wäl wet Anm. att det under grekiska konstens förfall, någon gång blifwit bearbetade af Skulptören i basreliefser, men för att kunna falla på den tanken att begagna det i måleri, måste man till den grad hafwa förlorat sinne för målerietes musikaliska anda, för att inbilla sig att pittoreska epigrammer skulle kunna blifwa sanna konstalster af målaren. Hela behaget af denna anekdot om Diogenes och Alexander hwilar ju blott på ett infall, men har i sig sjelf intet, och kan derför aldrig så något som talar till känslan, till den inre sympathiserande menniskan. Något bättre war förledne årets Prisämne: Theseï tidiga hjeltemod, utan att dock hafwa gifwit anledning till en bättre Tafla, N:o 98. Den lille Theseus i wida, röda sjömansbyxor roglar fram

Digitized by Google

öfwer golfwet, bland en mängd menniskor, hwilkas manererade ställningar äro lika obehagliga som onaturliga. Anm. är också öfwertygad, att det affekterade som utmärker de flesta moderna konstnärer, till en betydlig del härflyter från den olyckliga wanan, att afbrig föreläggа lärjungens öfning annat än ämnen ur den Grekiska och Romerska ålderdomen; hwilken han wanligen söga känner, och med hwilken ingenting i lynne, charakter eller sedwanor kan sätta honom i förbindelse. Det är dock nödwändigt för att lyckligt utföra ett antikt ämne, att känna alla andra, att rigtigt hafwa uppfattat hela ålderdomens anda; och huru kan detta begäras af yuglingar, hwilka engång sällan weta att rätt uttala ett Grekiskt namn? Den klassiska ålderns, Grekernes och Romarnes, händelser och handlingar äro i följd af den afgjorda objektiviteт, den plastiska bestämdhet som utmärker dem, alldeles icke egnade att låta sig genom en slags propheтisk återskådning uppfattas: de äro alla rent af yttre handlingar, och kunna endast genom sig sjelfwa blifwa bekanta. Deßutom må erinras att måleriet i sitt närwarande skick, är en romantisk konst; för Bibelns, för Legendernas och medeltidens subjektiviteт egnades deß framställningsmedel, hwilka äro lika så idealistiska som romantikens lynne, och lika illusoriska som fordlifwet är, enligt christendomens Dogmer. Det är likwäl naturligt, att genіet wet finna sig i alla förhållanden, men blotta talenten måste ledas till det rätta. Och den som will se det påtagligaste exempel, huru osäkert den wandrar, som utan ledning af geniets fackla och upplyst af forskningens lampa, befattar sig med klassiska ämnen, behöfwer blott träda fram för N:o 29: Deucalion och Pyrrha, hwilka efter öfwergången wattnflod, åter befolkade jorden medelst stenars kastande bakefter sig, enligt Themidis Orakels föreskrift. Det är werkligen ett sällsynt prof af total misslyckning, en bitter ironi öfwer konsten. Det tanklösa waiet af ett så onaturligt ämne, det komma landskapet, de lifslösa figurerna, deßas orimliga ställningar och den smutsgröna coloriten; allt är lika sult och wanskapligt. — Att Hr Eckstein dock för en wiß gren af konsten icke saknar talent, wisa icke blott de på denna taflа befintliga kärl, utan äfwen allegoriska Compositionen, N:o 30, som werkligen war en lycklig transparent.

Hr Limnell är den af wåra inhemska konstnärer, som mest uteslutande egnat sig åt framställningen af moderna och romantiska ämnen. Bland de fyra wackra aquarelle-ritningar, N:o 10—13, som Hr L. wid denna exposition till allmänhetens fägnad framwisat, har dock N:o 13, Aeneas' besök hos Sibyllan blifwit hämtadt ur Virgilius. Men detta uppträde är till sin anda mera romantiskt än antikt, och gifwer en lycklig pendant till N:o 12, Saul, hos Spåqwinnan i Endor. Man her med skäl anmärkt, att då Hr Limnell för icke haft andra källor till sina föreställningar än wåra swenska dåliga Roman- och Skådespels-originaler och öfwersättningar, ha hans figurer antagit de outrerade theatermaneren, och wißerligen märkas deßa ännu i N:o 10, hwars ämne är hämtadt ur Lings Agne, förnämligast i Skialfs person. Endast på en theater höjer man ett dryckeskärl med sådan onaturlig prunk. Men då nu tillgång, äfwen på wårt språk finnes, till werkliga konstwerk, till rena poemer, och Hr L. börjat att tillegna sig dem, är Anm. säker om att Konstnärens uteslutande kärlek för konsten skall leda honom till det rätta. N:o 11, med ämne ur Wallenstein, ger wißhet åt detta Anmis hopp.

Digitized by Google

Hr Sandbergs stora ritning öfver H. M. Konungens intåg från Ladugårdsgärde 1812, förtjenar på gränsen mellan porträt och historiemålning. Flere af de sig här presenterande personer äro genast igenkänliga och detta är väl allt, hvad man i detta afseende af en sådan taflа, som denna, har att fordra. Men denna likhet är icke denna taflas ända eller högsta förtjenst. Den igenfinnes i ställer i den lyckliga grupperingen, i den poetiska uppfattningen af det hela, och i de så väl valda, så betydningsfulla accessoirerna. Man har anmärkt, att hästarnes framben synes så långa, men denna observation torde förmodligen ha sin grund i gissningen att hästarnes figurer egentligen synas i förkortningar, ehuru Anm. är benägen med sig själf, om icke frambenen på Hans Kgl. Höghet Kronprinsens häst verkligen vore något för långa. Så vacker denna ritning än är, måste Anm. dock förklara det ritade porträttet af Frun Greswinnan Wachtmeister, för det allramästerligaste af Hr Sandbergs nu framvisade arbeten. Det är emellertid mackert! Det är fullkomligen individuelt och dock icke blott en viss gifven individ, utan man skulle snarare kunna säga att det är förkrafvad den idee, som lefver och bestjälar individen, och genom hvars framställning porträttet upphör att vara blott naturhämning och blir ren konstprodukt.

Af vår förste svenske porträttmålare Hr Professor von Breda, såg allmänheten med glädje, under N:o 8, ett contrefej af H. M. Konungen, utmärkt af denne förtjenste konstnärs säkra idealisering och lysande colorit. Men så detta porträtt är i mindre dimension, än Anm. för sett något arbete af Hr Breda, är det icke efter detta som man egentligen skall bedömma hans stora konstfärdighet.

Genom ett litet porträt af Hr Archiater

David von Schulzenheim, har Hr John Breda åter visat, hurn värdigt han äfven i denna gren af konsten, följer sin utmärkte fadrs fotspår. Det är konsten icke alldeles lik den bland oss vandrande mörknadsmäckande Zoära mannen; konstnären har i Archiater von Schulzenheim tänkt sig den utmärkte patrioten, den store Litteratören, som aldrig åldras; och detta torde vara en förtjenst mera.

Af Hr Professor Westin hade allmänheten icke det nöjet att se någon af dessa historiska compositioner, med hvilka han så ofta väckt förtjusning och tårfallet en rättvis beundran. Hvad han nu lemnar, utgjordes blott af porträtter och det är redan anmärkt, att han i denna sfer icke är fullt lycklig. Det genie som vant sig vid att uppfatta idéen, händelsen och gruppen, känner sig trängde och besvärade då det skall framställa den gifna individen; det är icke samma förmåga som diktar och öfversätter. — Bland de närvarande porträtterna, af hvilka N:o 22 öfver Öfverstlieutnanten Stjernerans icke fans på expositionen, var N:o 23, öfver Frun Göthecke: det bästa. Äfven N:o 21, Hans Kgl. Höghet Hertigen af Södermanland hade likheten förtjenst, men var hårdt och saknade ungdom och idealisering. N:o 24, Frun Moll, kan man åter anse som en lycklig produkt af ett lyckligt ögonblick. Ställningen är stel; minen är den af en nödsnad, hvem har icke den naturliga rodnaden; armen oeentourerad af bröstbenen, och synes vara antingen uppsvullen, eller snarare en blott chaucherad gipsarm; händerna bortvissnade, dödsblicka och misstrogne. Öfra delen af högra armen är för lång, och om man följer den, går den in under axeln. Alla detta tyckes antyda, att detta porträt är ett resultat af den vrede som intagit konstnärens Genius, att han öfvergifvit

Digitized by Google

den bana, der endast segrar wänta honom. Öfwer N:o 14, en slags historierad porträttmålning, förställande Demoiselleren Laurent, hörde Anm. delade omdömen. För sin del fann han i denna tafla mycket sult och stötande. Coketteri och åskådnings-brgår i den sittande figuren; hennes ställning lika så pretensiös som onaturlig; den hwilande armens öfra del stel och rak som en lineal; den stående rödblommiga figuren utan grace och widrigt grimacerande: den af flickorna öfkransade busten fernuung och mißtecknad. Endast fidensarsklädningen förträfflig. Men den som will se Hr Professor Kraft såsom werklig Konstnär wänder sig derföre ifrån denna twetydiga produkt, för att glädja sig åt N:o 16 eller det så högst lyckliga porträttet af Hr N. Nathan, utmärkt af säkerhet, raskhet och träffande charakteristik.

Intagande är äfwen Hr Hilleströmms Porträtt, N:o 49, målade af Hr Hanßon. Denna förmåga att så sant uppfatta och så rent återgifwa en bestämd individualitet, bewittnar en afgjord och sällsynt talent. — Så mycket obehagligare war porträttet af ett fruntimmer som genom Lettres sur la Danse, hwilka hon höll i handen, wille emblematisera sitt kall i samhället. Allt i nämde tafla kan sägas wara lika mißlyckadt.

Detta års exposition war, efter wanligheten, ganska rik på miniaturporträtter. Deribland will Anm. för att spara rummet, endast utmärka Hr Professor Sparrgrens under N:o 9. Men detta är han också skyldig åt den sällsynta förmåga som äfwen i denna inskränkta genre gifwit sig tillkänna, för att göra rättwisa anspråk på aktning. Men ett miniaturporträtt måladt såsom det öfwer Hr Hall, är icke en liten produkt, såsnart man icke dömmer efter tumstock, utan efter idee och

konst-effekt, och ej mäter storhet efter rum och utsträckning.

Anm. har hittills gjort wåld på sig sjelf, för att först på sitt rum uttala sin beundran och förtjusning öfwer Hr Professor Fahlcrantz' fyra Landskaper, N:o 17—20. Hwarje ny tafla af denna store mästare skall betydligt föröka den konstälskande allmänhetens nöje, utan att dock kunna öka den ära denne herrlige konstnär redan wunnit, såsom en wärdig medtäflare med werldens fyra största Landskapsmålare. Lika med dem i förtjenst, har han dock, åtminstone så widt wi känna, en alldeles egen från dem skiljaktig charakter. Den med hwilken Hr Fahlcrantz skulle kunna sägas ega något tycke, är kanske Ruisdahl: både älska framträdande och fulla trädmaßor. Men Hr F. har en mera elegisk stämning, ett allwarligare lugn i sin composition, en djupare ton i sin colorit, och framförallt en manligare mildhet i helheten af sin konst. Wi hemställa till en och hwar, som fett deßa fyra nu framwisade mästerwerken, om ej deßa egenskaper igenfinnas i dem. De äro utan fråga alla fyra lika förträffliga, men Anm. måste bekänna, att Natstycket egentligen starkast anslagit hans känsla. För sin del tycker han, att Hr F. har fett naturen så, som den af en himmelsk ande måste betraktas. Allt är så ljuft och stilla som när dygden, trygg wid Försynens wård, bortlägger sina mödor och sina bekymmer för att blifwa salig genom besk?dandet af den Oändliges godhet, och från det hela tyckes man höra den Zumzuma, eller den himmelska melodi, som, enligt orientalernes begrepp, genombäfwar Konstnärens själ under det han componerar. — Lycklig den som kan förewiga sitt namn genom dylika mästarwerk!

Hr Cederholm hade äfwen framställt fyra Landskaper i guache, N:o 82 — 85, måla-

Digitized by Google

de i hans bekanta punkterande Copistmanér. Han har, som målare, samma fel som utmärker hans theatrilista aktion; han kan ej så det böra nog fört och det betydningsfulla nog betydningsfullt. Med allt detta finnes dock twifvelsutan mycket godt i hans compositioner. De hafwa någon fond för sitt behag, och man fästes wid dem af en genialisk egenhet. Anm. sätter dem derföre, för sin del, wida öfwer Hr von Heidekens, N:o 66 — 75, hwilkas partiella förtjenster Anm. icke will neka, men hwilka dock förekomma honom så tomma och triviala, att de aldrig kunna qwarhålla ögat.

Såsom en underordnad gren af Landskapsmåleriet kan man anse copierandet af wilda naturföremål, hwarigenom wäl icke geniet har tillfälle att yttra sig, men för hwilket talent och färdighet erfordras. Dessa egenskaper finnas också i utmärkt grad i Mademoiselle Sternhoffs Sex ritningar efter naturen, N:o 134 —139. I synnerhet har N:o 136, En klase med Jordgubbar och N:o 139, En Påronqwist, i hög grad, både natur och gratie.

Bland copiorna efter äldre målningar, woro, enligt Anm:s tanke, i synnerhet twenne utarbetade med den fromma hängifwenhet till originalet och ändock den grad af sjelfständig enthusiasm som nödigt fordras för att lyckas som öfwersättare. Den ena N:o 34, en äldrig Familie som läser från Bordet, efter von Dyck, är målad af Kgl. Räntemästaren Müller, hwilken förr med utmärkt lyckliga copior hedrat Akademien, af hwilken han är ledamot. Den andra, finnes icke i katalogen, war en Magdalena efter Annibale Carracci, målad af Hr Lundgren. — Utan förtjenst woro icke heller N:o 76, Porträtt af Madame Sevigné, copieradt af Hr Roos och N:o 115, S:ta Cecilia, efter Carlo Dolci, af Herr Vougt. Men så mycket obehagligare woro twenne, enligt påskrift, af Hr Löwstedt gjorda copior, hwilka icke funnos i katalogen och hade icke bordt finnas på Akademien. Den ena efter Madonna della Sedia, frapperade genom sin widriga genomskinliga colorit och de swullna Möpsansigten copiskan gifwit figurerna. Den andra efter Alloris Judith, hade i coloriten en lika skrikande falsk ton, och Judith sjelf tycktes i sjette månaden wara hafwande. Den, som i store mästares arbeten icke ser annat än dylika styggheter, dens kallelse till Konstnär är ganska twifwelaktig. Af de öfriga copiorna will Anm. blott fästa uppmärksamheten wid David med Goliaths hufwud, efter Michel Angelo Caravaggio, af Hr Berndes, emedan copien war i Miniatur. Och det infallet att wilja förwandla en tafla af Caravaggio, utmärkt af hans på krafteffekt beräknade naturalism, är wäl lika orimligt, som det försöket skulle wara, att wilja öfwersätta Drottqwädet Gylfe i en Sonnet.

Och må här en gräns sättas för anmärkningarna öfwer detta årets Konstexposition. Owan wid offentlig granskning, äro wi beredde på obilda omdömen af de konstnärer, hwilkas egenkärlek här blifwit sårad. Wi tröstas dock af medwetandet om wår goda och partilösa afsigt. Måtte dessa anmärkningar gagna såsom en eggelse för de unga Snillen, som äro kallade att hedra Swenska Måleriets Pantheon, och måtte framför allt leda till en sundt och åstetisk wäl af ämnen, hwarpå här allt liksom i hwarje annan konst beror.

Digitized by Google

Recension:

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o. (Forts. fr. N:o 17).

Af Psalmerna Om den Heliga Anda, äro N:o 180, 181, 182, 183 och 184, omarbetningar af äldre Psalmer. Af deßa har N:o 180 allrabäst lyckats. Sådana strofer som deßa:

Ditt ljus i själens mörker tänd.
Och hjertats köld i kärlek wänd;
Upplyft oß, hjelp oß i wår strid
Mot köttet och wår onda tid!

Du kraft af Herrans högra hand!
Lös, till Hans lof, wår tungas band;
Wår wilja böj, wår anda stärk
Till tro och hopp och goda werk."

äro icke blott i metriskt afseende bättre än de ursprungliga:

„Tit ljus tänd i wårt mörka sinn,
Gif kärleksdygd i hjertat in:
Hwad oß fela och brista må
Låt oß af tina nåder få."

„I tin gåfwo äst tu margfald,
Guds högra hands finger utwald;
Tu lärer Christi lärjungar,
Prisa Gud med marga tungor." —

Omarbetningen af N:o 184, har icke haft samma framgång, men det är också icke en obetydlig sak att förbättra en Psalm af Spegel. T. ex. deßa verser af 2:a str.:

„Tu äst ordets wittne sant,
Och min återlösningspant,
Själens hugnad, Herrans finger,
Hoppets ankar, trones wingar."

äro, oaktadt det wäkta rimmet, wäl af en oändligt högre anda än deßa:

„Du gör ordet fast och sant,
Du är min förhoppningspant,
Du ger ljus åt mina tankar,
Lif åt tron, åt hoppet ankar."

Det är wißerligen mera att wara Ordets sanna wittne än att göra ordet fast; mera att wara trones wingar och Hoppets ankar, än att gifwa lif och ankar åt tro och hopp; att ej omtala, det en förhoppningspant som ger hoppet ankar, synes innebära en tautologi.

N:o 185, är ny, jemn och ren, men ren som watten. Åtskilliga strofer hafwa dock mer än negativa förtjenster, t. ex. strof. 3 o. 4.

N:o 186 och 187, äro åter lyckliga omarbetningar af motswarande Numror i g. Psb. Månget andäktigt hjerta torde dock i 4:de str. af N:o 186, sakna deßa innerliga verser:

„Kom, ack! kom min längtan,
Kom min hjerteträngtan,
Och mitt qwal bortwänd."

och för förlusten af dem blott finna en swag ersättning i den nya Psalmens:

„Sönderslit de banden,
Som än fängsla anden
Wid en syndig werld." —

Psalmerna om den heliga Treenighet börjas med en omarbetning af gamla Psalmen 188. Wid den må anmärkas att deßa verser i 3:e strofen:

„Du (Jesu Christ) känner bäst wår nöd och brist,
Som dig betungat hade,"

hwarken äro dogmatiskt rigtiga, ty Jesus hade ingen mensklig brist, eller sanna tolkningar af originalets:

„Tu wetst wäl sjelf wår stora brist,
Efter tu ock mandom hade." —

N:o 189, har ungefärligen samma meter som motswarande N:o i g. Psb., men till innehållet är den ny. Den är kort, utan att någon lärer finna den för kort.

Digitized by Google

N:o 190, 191 och 192, äro omarbetningar. Wid den första må anmärkas, att orden bistå will äro för swaga, och all wår nöd wanpaßande att repeteras i en Psalm, som tacker för frälsning och upplysning. Wid 5:te str. åter af 192, att det wißerligen wore önskligt för oß menniskor, att lära den Heliga Andes seder, men då man gör sig klar reda för hwad den Hel. Ande är, torde denna bön af en dödlig synas nog öfwerdrifwen.

N:o 193, är ny och är i detta uttrycks sublimaste mening, en Psalm i högre choren. Kraftigare än alla loford, må denna herrliga sång, oförgänglig för hwarje ädelt och rent bröst, prisa sig sjelf. Den äger äfwen den förtjensten framför de öfriga, att omfatta hela Treenighetens mysterium. Häraf ett prof:

„Oändlige! i ändligheten
Du sänker dig, försonande.
O höjd! o djup! och menskligheten
Får uti dig en like se,
Som hwarje smärta, hwarje börda
Uppå ett skuldfritt hjerta bär,
Och låter sig på korset mörda,
Och säger: Allt fullkomnadt är. —

Så Ewige! den nåd du skrifwit,
Som Fader, uti Kapelsen
Utaf din Son förnyad blifwit,
Och Anden sjelf bekräftar den.
En i bitt wäsen, du förklarar
I dina werk dig trefallt stor;
Och Helig, Helig, Helig swarar
På jordens lof din englachor."

N:o 194, är en lätt omarbetning af motswarande nummer, men N:o 195 åter af N:o 118 i G. Ps.B. Comiteen nämner det i företalet, och förmodar att det icke skall ogillas. Rec. tycker dock att det gifwes skäl att ogilla det denna, som i sjelfwa sitt wäsende är en högstämd lofsång, fått sin plats bland

Psalmerna om de Helige Englar, af den orsak, att Seraferne i förbigående nämnas och beskrifwas. Hwad innehållet angår är den wacker, men dock måste Rec. gifwa ett högre bifall åt Hr Hedborns behandling af denna sång (Psalmer, 1812. s. 43). De i den närwarande, t. ex. i verserna 5 och 6, förekommande alltid förslappande, inskjutningar och mellanmeningar, saknas med största fördel i Hr Hedborns redaktion; och dennes läseart:

„Guds gärdar bäfwade wid deras skall,
Och rök uppfyllde helgedomen all,"

är wäl i allt afseende högtidligt skönare än denna:

„Allt nederföll. Af rök i samma stund
Blef templet fylldt och skälfde på sin grund."

N:o 196, har samma melodi och ungefär samma början som den nistrofiga Sången under detta nr i g. Psb., men föröfrigt röjer nuwarande psalm, med sina sex strofer, ingen likhet med den gamla. Denna nya är dock högtidligt anderik och förtjusande wacker. Såsom bewisande exempel, må anföras:

„Hos mig besök de (Englarne) göra,
Som förr hos Israel:
De mig ur faran föra
Som fordom Daniel;
De leda mig wid handen
Som Loth ur eld och glöd,
Som Petrum utur banden,
Som Paulum utur nöd."

„Och när på jorden händer,
Att någon syndaträl
Sig ängrar och omwänder
Och tänker på sin själ,
Då hörs i himlens rike
Guds englars fröjdeljud:
„Wi hafwa fått en like;
Högtlofwad ware Gud!"

„Gud! låt mig äfwen söka
Att dem bereda fröjd,
Och deras tal föröka
Engång i himlens höjd.
När de på händren wilja
Mig bära till dig hem,
Gud! låt ej synden skilja
Ditt swaga barn från dem." —

Säll den, som fått ett så gudlifwadt hjerta och en så englalik fantasi, som fordras till compositioner af denna art!

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 26. Lördagen den 1 Juli 1815.

Recenſioner:

Förſlag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Kommité. Stockholm 1814. - 622 sidd. 8:o. (Forts. fr. N:o 25).

Nu följa Evangeliſka Lärdomar och Berättelser, från s. 291 till 322. — Förf. af den förſta af deſſa öfwer Luc. 2:o Cap., har af berättelſen om huru Chriſtus lärer i Templet, dragit åſkilliga uppmuntringar och förmaningar, att barn förehålla, och framſtält dem i rent ſpråk och lätta verſer.

N:o 198, är en omarbetning af ſamma N:o i g. Pſb. Det är ett wanſkeligt förſök, att wilja bringa Chriſti herrliga federegler (Matth. 5.) på rim. Detta kan ej gerna ſke utan uppoffring af de fordringar ſom höra till pſalmens wäſende. Hwarje poetiſk produkt måſte hafwa en enhets-punkt, ſom ſammanhåller och till allomfattning för fantaſien organiſerar det hela, och denna enhets-punkt ſaknas här.

N:o 199, är deremot ny och i alla afſeenden bättre än den föregående. Den utgår från Chriſti kärleksrika uppenbarelſe i köttet, och leder derifrån, ganſka naturligt, kärlekens evangelium, Chriſtendomens ſtora huſwuddogm.

N:o 100, framſtäller, i lätta verſer, i anledning af Joh. 10, den frommes längtan att få wara när Chriſtum och förtröſta på hans löfte derom.

N:o 201, handlar om Jeſu freſtelſe af Djefwulen, och är wacker.

N:o 202, är verſifierad efter ſamma ſchema ſom g. Pſb:s N:o 203. Förf. ſynes dock werkligen beſwärad af den rimmande halfverſen, mellan verſerna 6 och 7, hwilken i alla ſtroferna har utſeende af ett appendix. T. ex.

„Af egen kraft jag ej förmår
Att honom wärdigt dyrka,
I hans kyrka.“ — —
„O! må jag ej på tungan blott
Ditt namn o Jeſu! föra,
Dig blott höra.“ etc. —

N:o 203 i g. Pſb. är här med högſt få och obetydliga förändringar återgifwen.

Digitized by Google

N:o 204, är ny, och innehåller allehanda betraktelser öfwer faran att icke willigt hörsamma Christi nådekallelse, i anledning af Lucä 14 Cap. Den falska accentuationen af ordet

— ∪ —

lekamen, i 5:te str. 5:te vers, gör den högst swår att uppläsa.

N:o 205, en ganska wacker Psalm, i anledning af Upp. Bokens 10 Cap. Ett fint öra torde dock finna det redundativa ljudet i hwarje strofs slutord: mer är, något obehagligt; ty versifikationen har en fallande take, och hårdhet uppkommer deraf, att det starkare ljudet följer efter det lindriga. Första strofens: är mer, förefaller ej så stötande.

N:o 206, kan med skäl kallas en wacker andelig Romans om den förlorade Sonen. Äfwen är slutanwändningen naturlige dragen af berättelsen, och innerligt uttryckt, t. ex. i sista strofen:

„O Fader! jag i himmelen
Och inför dig har brutit,
Och nalkas nu med blygd igen
Den famn, som jag förskjutit.
Jag wet, att jag ej mer är wärd
Ett rum bland barnens skara;
Men låt den lott bli mig bekärd,
Att tjenare få wara,
Och bo i dina gårdar."

Det enda Rec. mot denna Psalm har att anmärka, rörer denna meningslösa vers, i 3:e strofen: „Och redan trött wid öden." Hwad är det?

N:o 207, en wacker Psalm, i anledning af Evangelium om Phariseen och Publikanen, ur Lucä 18:de Cap. En melodisk hårdhet uppkommer i 5te str. af enjamberingen i deßa verser:

„Då Fariseen öfwergick
Dom, utan all förskoning." —

N:o 208, i anledning af Lucä 10:de Cap. är kanske den wackraste Psalmen i hela denna afdelning. Der utgjuter sig ett ömt och förtröstansfullt hjerta.

N:o 209, öfwer Evangelium om arbetarne i wingården. Är wacker, men något för uttänjd. Denna construktion torde äfwen för en Psalm wara nog konstig:

„En stund, når hiertat ledigt står,
Till werldens tjenst ej budet." —

N:o 210, i anledning af Evangelium om Rike mannen och Lazarus Lucä 16:de Cap., är framställd i den opsalmiska, hoppande daktyltakten, och är, äfwen i anseende till innehåller, kall och tom. I slutet af 1:a str. underrättas man, att döden „Förändrar de jordiska öden." (?).

N:o 211, skall wara en omarbetning af N:o 211 i g. Psb., men låter alldeles icke sjunga sig hop med den gamla. Denna har 11 str., den nya äter bara 9. — Den gamla sångens 3:e och 4:de str. äro sammanpreßade i den nyas 2:a. De båda 7:de och 8:de str. i den gamla, motswara de 5:te och 6:te i den nya, o. s. w. Deßutom förekomma här äfwenledes falska och hårda daktyler, t. ex.

— ∪ ∪ — ∪ ∪

werldssorger, klentrogna m. fl. Och hwar och en som något känner andan af Spegels poesi, wet genast att denna curiösa reflexion om fåglarna: „Knoppt skärswen de kosta dig stycket" icke tillhör honom.

N:o 212, och 213 äro twenne nya, jemna och wackra Psalmer. Huru innerlig är ej slutstrofen i den sista:

„Ja, Herrans ljus ej slocknar ut,
Fast det i moln sig dölier.
Det goda segra skall till slut,
Fast werlden det fördöljer.
Och han, som kom i Fadrens namn,
Skall än wälsignad komma.

Digitized by Google

Och samla i en ewig famn,
Från tidens storm, de fromma." —

N:o 214, har samma verktakt och handlar om samma ämne, som motswarande N:o i g. Psb. Men då gamla Ps. har sju strofer, har denna Sex, och afwiker, i afseende på innehåll och behandling, lika mycket från den gamla, som är för mycket berättande att wara rent psalmisk.

N:o 215, öfwer Evangelium om den botfärdiga Syndarkan, Lucä 7:de Cap., är ny och förträfflig. Denna historia om Magdalena har den christliga konsten så ofta, och på så mångfaldigt sätt, alltid med framgång behandlat. Och huru skulle det det förtröstansfulla, andäktiga sinnet annat, då denna historia så rent framställer Christendomens stora, förbarmande evangelium.

„En krosad själ, som närmar sig
Så ömt, så innerligt till mig,
Bli många fel förlåtna." — —

Må wi då icke glädja oß öfwer att wara Christne? Ty

„Hwem syndar ej på denna jord?
Men wäck oß, Jesu! med ditt ord,
Att wi må bättring göra."

En utmärkt innerlig och poetiskt utförd Psalm, under N:o 216, börjar Sångerna Om Menniskans Fall och Upprättelse. Endast 5:te och 6:te strof. synas Rec. nog kalla.

Äfwen N:o 217 och 218, båda nya, äro ganska wackra psalmer; Den senare som ungefär har samma verstakt som g. Ps.bokens N:o 218, andas ispynnerhet en sann christlig känsla, och Rec. har gjort wäld på sig att ej afskrifwa de skona 3:dje, 4:de, 5:te och 6:te stroferna.

N:o 219 är en omarbetning af sången under samma N:o i g. Psb. Den är mycket afwikande, men också wackrare än gamla Psalmen.

N:o 220, är en trognare omarbetning af g. Psb:s motswarande Sång, och i allmänhet såsom sådan icke miß lyckad, ehuru uttrycket att wår ande måste drifwas till lydnad för Guds lag (i 3:e str.) förefaller stötande, och gamla Psalmens:

„Til lagen må nu mera wärt tal:
Trots at tu mig fördömma skall,
Christus tig fullgjort hafwer."

uttrycker wida kraftigare innerlig tillit, än den nya periodens:

„Ej lagen den fördömmer mer,
Som Gud i tron ett hjerta ger
Ur syndens boja lösadt." —

Mindre lyckad är omarbetningen af N:o 221, hwars Förf. icke lärer förstått djupet af de anwända Bibliska bilderna i gamla sångens 2:a och 7:de strofer, emedan de här blifwit utlemnade. Samma förfarande har omarbetaren iakttagit med den träffande liknelsen af lifwets flyktighet (g. Ps. str. 10): „Som wattnet i jorden ineinner," hwaröfwer Rec. också måste yttra samma omöme. Likså begriper han ej hwarföre deßa verser ur g. Ps.

„Gud Fader, Son och then Helige And,
Ware lofwad och prisad i all land;" —

skulle förändras till:

„Då skall min röst, bland helgonens ljud,
Förkunna ditt lof, min Herre och Gud." — —

Eller huru denna anmärkning:

„Jag känner i mina lemmar (?) en lag
I strid med den heliga lagen."

kunnat komma in i 2:a str.; eller huru ett paradis kan förwandlas i tistlar och törnen. Det är naturligtwis annat att säga det den ros som wäxer i en trägård, förwandlat sig till en tistel, än att säga, det trägården blifwit en tistel. — Det wid denna psalm begångna metriska mißtag, är redan anmärkt.

Den Sång som börjar g. Psb:s afdelning om Guds Ord och Församling är genom-

Digitized by Google

trängd af en widrig polemisk anda, hwilken icke bör finna rum i ett christligt kyrkoqwäde. Rec. kan således ej annat än hembära Kgl. Comiteen sin wördnadsfulla tacksägelse derför att den bortlemnat denna obehagliga psalm, och under N:o 222, upptagit en ny majestätisk lofsång till den Gud, „kring hwars thron allt folk engång skall sjunga segrens höga sång, och Cherubim beswara Serafim.“

N:o 223, är äfwen ny, men mera moraliskt sententiös och i samma mån mindre christelig (emedan moralen blott är christendomens negativa sida) än den föregående, men förtjenar icke misslyckad.

En högre ande talar ur N:o 224 och N:o 225, hwilken senare är öm och djupt rörande.

N:o 226 skulle Rec. åter önska utbytt mot Dr Dahls 27 Psalm (s. 54) eller mot Dr Ödmanns (3:e uppl. s. 66). Den närwarande är tom, själlös och torr, såsom t. ex. denna strof:

„För Gud, som dina bröster wet,
Må du ditt hjerta pröfwa,
Och, äfwen i din enslighet,
Gudaktigheten öfwa.
De bud, som du i templet hört,
Det ord, som der ditt hjerta rört,
Må i ditt hus ej glömmas.“ etc.

Skön, innerlig och betydningsfull, skall deremot N:o 227, tränga till hwarje känsligt andäktigt hjerta. Den har wäl samma melodi, med g. Psb:s n:o 227, och wissa reminiscenser ur densamma, men att ej tala om den närwarandes högre företräfflighet, äfwen betydliga, genast i ögonen fallande olikheter. Så t. ex. har gamla sången bara åtta strofer, men denna tio. — Denne är annars förut bekant (Hedborns 2:a Saml. s. 44,) men har erhållit några förändringar, hwilka med all rätt heta förbättringar.

N:o 228. I enlydning af denna icke alldeles förkastliga Psalms 1:a och 4:de str. må den frågan tillåtas: om det är så egentligt att säga, det Gud klagar deröfwer, att ett folk är förderfwadt, då han,

„— kan tusen werldar styra
Med ett enda allmakts ord.“? —

N:o 229, är en lycklig omarbetning af motiwarande sång i g. Psb. Dock träffar man här dessa uppflyttningar af uttryck och bilder ur en strof in i en annan (man jemföre den nya sångens 4:de och 6:te str. med den gamlas 5:te och 6:te), hwilka lägga stora hinder i wägen för den gamla och nya redaktionens gemensamma enwändande. Den nya strof, som tillkommit:

„Man werkar mot ditt ändamål,
Med ljumhet eller känslopräl,
Med owisst nit, med liknöjd ro,
Med otro eller öfwertro.“

tyckes dock icke alldeles tjenlig för en psalm.

N:o 230, en herrlig och högstämd sång, full af brinnande andakt. Enskildta strofer må ej anföras, då hela psalmen från början till slutet är genomträngd af en enda anda, som utgått från ett warmt bröst och skall icke fela att till hwarje likstämdt sinne finna en säker wäg.

N:o 231, 232, 233 och 234 äro omarbetningar. Rec. har wid dem säga att anmärka, och detta säga är endast exempel, huru man för correktion af språket, uppoffrat det kraftiga i uttrycket. Så har t. ex. N:o 231 i 2:a str.:

„I tino huse är en dag
Fast bättre till att bliswa“ — —

hwaremot i omarbetningen:

„Uti ditt hus en enda dag
Mer dyrbar mig skall bliswa“ — —

Och i N:o 234. 2:a str.:

„Låt öpnas mun till tins namns pris,
Styre hjertan tin ände wis“ — —

Digitized by Google

samt i 3:e str.:

„Och skåde hans Ansigte klar" — —

hwilka verser nu blifwit förbytta till

Upplåt wår mun till ditt namns pris,
Styr wåra hjertan, god och wis (?);" — —
„Och saligt skåde ljusets Far" — — —

N:o 235, är ny, lågstämd, men derför icke platt och innehållslös.

Bland Psalmerna Om Guds mäktiga Beskydd, har Comiteen först under N:o 236 upptagit den omarbetningen af Wår Gud är oss en wäldig borg etc. som finnes bland Prof-Psalmer af Franzen och Wallin 1812, s. 17. Rec. har redan förklarat sig emot detta wal, då deß meter i afseende på melodien är falsk. 5:te vers: i hwarje str. har neml. twå stafwelser för litet, och den 6:te en. — Psalmen är förösrigt, i anseende till innehållet, icke utan förtjenst.

Bland de många anledningar till tacksamhet som allmänheten är skyldig Kgl. Psalm-Comiteen, må äfwen räknas, att den under N:o 237, meddelat en så i alle afseende lycklig öfwersättning af den herrliga så kallade Gustavs Lied hwilken wår store Gustaf II Adolf diktade och afsöng om morgonen innan han, i slaget wid Lützen, gick till sin martyrdöd för protestantisk tro och frihet (se N. Vogt. Gustav Adolph König in Schweden. Mainz, 1790, 2:r Th. s. 184). Den bör wäl, om någon, hafwa ett rum i swenska kyrkans Psalmcodex, liksom han funnit det i åtskilliga af wåra tyska trosförwandters.

N:o 238, en ny och en god Psalm; — Den följande Nummern är med obetydliga förändringar ur S. Ps.B. upptagen.

Nu följa Sånger Om Guds Råd och Syndernas Förlåtelse, och först bland dem, en omarbetning af 9 Ps:s N:o 240. Deß

språk och versification är jemnare; men annars torde den gamla Psalmen på många ställen befinnas bättre. Så äro deßa verser, ur 1:a str.

„Från himmelen är ingen sänd,
Och ingen här på jorden känd," — —

trots den correktare diktionen wida mattare än de motswarande gamla:

„Från ewig tid är ingen utkorad,
I werlden är ingen människa boren." — —

Samma anmärkning gäller äfwen om följverser i 2:a str.

„Och låt mig tro att du så huld,
Hos Fadren har betalt min skuld" — —

om hwilken tro en christen icke kan bedöma, ty om han ej har denna tro, är han ej christen; och äfwen i afseende på deßa, ur 3:e strofen:

„Gif mig af din barmhertighet
En tro som är den rätta:
Så att, då jag din wilja wet,
Jag den i werk må sätta:" — —

men den rätta tron, är att wi menniskor icke kunna i werker sätta Guds wilja, utan består all wår rättfärdighet i tillegnandet af Christi förtjenst. — De gamla, motswarande verserne lära följande:

„Och säg thet tinom Fader huld,
Att tu betalte mina skuld" — —
. . . . .
„Gif mig af tine barmhertighet,
Then rätta christna trona,
På thet jag tina kärlighet
Må innerliga röna:" — — —

Nya sången har äfwen ett meterfel. I 2:a str. 3:dje vers, är ordet Genom nyttjade så som jamb, då det twertom är en troché.

N:o 242, är deremot blott en obetydlig förändring af motswarande gamla Psalm. Största olikheten finnes i de 2:ne första verserna af 4:de str. — Nya Psalmen:

„Gif att jag alltid må i dina budord wandra,

Digitized by Google

Tillfredsställd med mig sjelf (?) och kärleksfull mot andra." — —

Den gamla åter:

Gif att jag alltid må uti tin budord wandra,
Och allt hwad tig är ledt, med allo flit förandra." — —

I jemförelse hwarmed Rec. måste gifwa sitt bifall åt Chordi lösart:

„O! att jag kunde så min korta bana wandra,
Att Gud mig bifall gaf, när jag fördömts af andra." — —

Den följande är swag och saftlös. N:o 243 åter en lyckad omarbetning af g. Psb:s motswarande Sång. D:r Ödmann har äfwen bearbetat denna Psalm, och äro, enligt Rec:s öfwertygelse, hans lösarter of 4:de och 5:te, 6:te stroferna, bättre än de här antagna. Isynnerhet af 4:de str.; ty så i gamla som i den närwarande sången, införes Gud sjelf talande, hwilket hos den enfaldige kan lätt förwilla: ett misstag som af upplysande Förf. är undwiket.

N:o 244, har samma werkan som den under detta n:o i g. Psb upptagna sång. Äfwen råder betydlig likhet mellan nya Psalmens 1:o, 4:te och 7:de str. och den gamlas 1:a, 11:te och 13:de str. Men förutom så många olikheter, att de omöjligen kunna på engång anwändas.

Arrhenii Psalm under N:o 245, i g. Psb. är här alldeles oförändrad upptagen, så wida man ej anser den moderna rättskrifningen för en förändring.

N:o 246, har äfwen undergått få förändringar. Bland dessa wet Rec. icke om följande:

„All min kraft jag bar af dig." — —

Fastän jag i synden swäfwar,
Ofta mot din wilje träfwar" — —

i stället för:

„Ty jag boppas uppå tig" — —

„Fastän jag i synden swäfwar,
Ofta mot tin wilja träfwar" — —

just woro nödwändiga.

N:o 247, är deremot mera betydligt, ja, man kan säga helt och hållet omarbetad, och har derigenom onekeligen, i alla afseenden, ganska mycket wunnit. I 1:a str. 4:de wers, förekommer dock ett oanmärkt tryckfel, som måste ändras. Der står sig i st. f. dig.

Med sid. 366, widtaga Bot-Psa'mer. Den första bland dem eller N:o 248, är ny och ett sant och rörande uttryck af ånger och förtrstan. Följande wers „Ack! att jag mig ej omwändt förr!" förekommer endast Rec. anstötlig. Men huru innerliga äro ej deßa strofer:

„O we! jag kommer dä försent!
Jag dåre, som likwäl förment
Mig ega tid och stunder!
På werlden lekte all min häg
Den långa dag; och jag ej såg
Hur solen sjönk derunder.
O we! hur jag mitt wäl försatt!
Det mörknar, ack! det blifwer natt:
Och werlden mig förskjuter,
Och himmelen sig sluter."

„O Herre! slipper jag ej in?
O Fader! är jag mer ej din?
Har jag ej bröllopskläder?
Skall jag nu gå den mörka stig,
Der ingen stjerna lyser mig
Och ingen wän mig gläder?
Ack! finns i himmel och på jord,
För mig ej mer ett tröstens ord,
Som hjertat wederqwecker
Och hoppet åter wäcker?" —

Den som mera glädes af en såkallad lätt wers, en bildlös, wattenklar diktion och ett rent språk, skall wisserligen egna sitt bifall åt den af Comiteen upptagna Psalmen under N:o 249., framföre Konung Erik XIV:s sång. Den åter, som för innehållets djupa innerlighet

Digitized by Google

och genomträngande kraft, öfwerser bristerna i formen, skall wißerligen här sakna den gamla Psalmen; och Rec. måste bekänna sig wara bland deßes antal.

N:o 250, är en ny, kanske för ordrik, men annars icke mißlyckad, Sång.

N:o 251. Mellan 1:a, 2:a, 6:te, 7:de och 8:de str. i den nya och gamla sången råder mer och mindre öfwerensstämmelser. 3:e, 4:de 5:te och 9:de i den nya afwika åter alldeles från de motswarande i den gamla. Isynnerhet är den 4:de str.

„Det bätar ej, att mäktig och nådig heta,
Att wara lärd och menniskowisdom weta,
Att efter winst kring watten och länder leta,
Att pustande på fädernas mull arbeta;" —

så modern, att den hardt när är opsalmisk. Den egna mystik som omgifwer denna Psalm, i sin gamla ekonomi, är äfwen, genom omarbetningen, alldeles förswunnen. Och dock är den så homogen med versarten.

N:o 252 och N:o 253 äro båda omarbetningar af gamla Psalmer. N:o 253 är mer förändrad, och i anseende till sina täta falska rim, behöfde den gamla Sången det äfwen mera. N:o 252 har blifwit något för ordrik. Så t. ex. hwem finner ej denna läsart matt:

„När jag till bättring ej är sen,
Som David och Manaße ren,
Du i dit blod wig twager." —

mot denna:

„Och will att tu af syndsens men,
Som David och Manaße ren,
Uti titt blod mig twager." —

N:o 254, är ny och icke utan anda. I sista strofen förirrar man sig dock bland lifwets öden.

N:o 255 en omarbetning, men långt under den gamla Psalmen, af Biskop Spegel. Endast slutet af fjerde strofen är i den nya:

„Då faller på mitt bröst en sten,
Af sorg försmäkta mina ben,
Min blod af ängest stelnar;" —

starkare än i den gamla:

„Thet warder tungt och swärt som sten,
Och lemuar uti mina ben
Alsingen frid och styrko." —

Men för öfrigt hwad är, t. ex.

„Med synderskan jag till dig ser
Och faller om ditt kors och ber:
O Jesu dig förbarma."

Och:

„Men all min ånger, all min bot
Kan ej min skuld afplana,
Ej frälsa mig från dödens hot,
Och ej från syndens wana,
Och du, hwars blod der strömmar ner,
Ej hos din Fader för mig ber
Och sänder mig din Anda." —

Och:

„Ack! jag har lefwat werlden lik,
Och, för deß fröjd, på qwal blott rik,
Din salighet föraktat."

mot deßa läsarter:

„Och wille gerna gräta blod,
Om thet i mina krafter stod,
Att jag thet kunde göra."

„Men ack! min blod och all min grät
Kan ej min synd afplana;
Tin blod, o Jesu! har förmått
Mig rensa, och kan mana
Inför Gud Fader godt för mig,
Och talar ej så strängelig,
Som Abels blod thet ropar."

„Jag hafwer lefwat werlden lik,
Och följt min egen wiljas swik,
Titt körß förglömt och hatat." etc.

Att omarbetningen är bättre rimmad, kan ingen neka.

N:o 256. har i närwarande Förslag endast undergått obetydliga förändringar, wid hwilka ingenting mer är att anmärka än det falska rimmet i 4 strofen: we mot anlete.

Digitized by Google

N:o 257, är ny och affattad i den opsalmiska daktyltakten. Den religiösa ingifwelsen har icke warit jemn, ty i den händelsen skulle Förf. wist icke, för effektens skull, i 3:e str. fallit på den underliga ideen, att framställa Syndaren, med Gud uppöfwer sig, helwetet inunder och syndernas klagande ljud samt lagens dunder på båda sidorna. Sången är annars icke utan wackra ställen.

N:o 258, är åfwen ny och wißerligen, på det hela taget, bättre är den föregående. Endast skulle Rec. önskat att sakna 3:e str.

„Men skall rätt mitt hjerta swida
För hwad jag gjort Gud emot;
Ack! må Davids sorg och qwida
Finnas i min syndabot:
Må Manaße bättringsljud
Bli mitt bönerop till Gud:
Må jag med förtröstan klaga,
Tålig Herre! för din aga." —

Den tyckes wara författad senare än det öfriga af Psalmen. Det är ingen innerlighet i detta Bibliska beläsenhetsskryt. I 5:te str. förekommer åfwen ett rimfel. — Christe symphonerar icke med bewiste.

N:o 359, är omarbetad, och stundom bättre, stundom sämre än gamla Psalmen. Bland D:r Ödmanns KyrkoSånger finnes åfwen en omarbetning af denna psalm, som utmärker sig genom en renare hållning, en säkrare poetisk organisation än den i Comiteens förslag upptagna, fastän den betydligare skiljer sig ifrån den gamla sången.

(Forts. följer.)

Smärre Skrifter.

Anteckningar om Napoleon Bonaparte; af en Man, som i 15 år är städse omgifwit hans Person. Sthm. 1815. 126 sidd. 8:o.

Originalet är tryckt i Paris år 1814, och såsom Författare har man welat uppgifwa än Bonrienne, är Rustan, än Bost-Montbrun. Förf. försäkrar strax i början, att ingen närmare känt Bonaparte än han, icke engång B. sjelf: det måste wara Jag, säger han, för att kunna betjena sig af ett sådant yttrande. „Deßa mémoires secrètes innehålla, i det hela, wäl föga nytt för historie-forskaren, men dock månget charakteriskt drag, för den som samlar alla data till upplysande af denna märkwärdiga mans bildning och utweckling. Wi wälje följande utdrag: „Allt röjde hos Bonaparte, efter återkomsten från Aegypten, det han hade en stor plan i sinnet. Den märkwärdiga 18 Brumaire skred allt närmare. Några dagar före hans besök i Femhundra-rådet, rådde man honom att insinna sig derstädes med en stark betäckning. „Om jag insinner mig der med troppar, sade han, så sker det af artighet för mina wänner; ty jag har werkligen den största lust, att wisa mig der, såsom Ludwig XIV. i Parlamentet, nemligen i stöflor och med piskan i hand. Stolt och herrskande af naturen, utwecklade sig denna charakter ännu mera das Bonaparte, sedan han uppstigit på magtens tron. Allt som omgaf honom, kände tyngden deraf. Åfwen hans bröder singo ofta af honom uppbära hårda och skarpa ord. „Om Majestätet — sade han en gång till sin broder Hieronymus — står skrifwet på Konungars panna, så kan ni resa incognito; ni skall icke blifwa upptäckt."

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning,

utgifwen

i

Stockholm och Upsala.

1815.

Sjette Bandet:

Juli—December. (N:o 27—52).

Upsala,
hos Seidel och Palmblad.

Digitized by Google

N:o 257, är ny och effektad i den opsalmiska dakrylitakten. Den religiösa ingifwelsen har icke warit stenn, ty i den händelsen skulle Förf. wist icke, för effektens skull, i 3:e str. fallit på den underliga ideen, att framställa Syndaren, med Gud uppösw:r sig, helwetet innunder och syndernas klagande ljud samt lagens dunder på båda sidorna. Sången är annars icke utan wackra ställen.

N:o 258, är äfwen ny och wigerligen, på det hela taget, bättre är den föregående. Endast skulle Rec. önskat att saknа 3:e str.

„Men skall rätt mitt hjerta swida
För hwad jag gjort Gud emot;
Ack! må Davids sorg och qwida
Finnas i min syndabot:
Må Manasse bättringsljud
Bli mitt böneorop till Gud:

Må jag med förtröstan klaga,
Tälig Herre! för din nåd.“ —

Den tyckes wara författad senare än det öfriga af Psalmen. Det är ingen innerlighet i dessa Bibliska beläsenhetsskryt. I 5:te str. förekommer äfwen ett rimfel. — Christe symphonerar icke med bewisle.

N:o 359, är omarbetad, och stundom bättre, stundom sämre än gamla Psalmen. Bland D:r Ödmanns KyrkoSånger finnes äfwen en omarbetning af denna psalm, som utmärker sig genom en renare hållning, en säkrare poetisk organisation än den i Comitéens förslag upptagna, fastän den betydligare skiljer sig ifrån den gamla sången.

(Forts. följer.)

Smärre Skrifter.

Anteckningar om Napoleon Bonaparte; af en Man, som i 15 år är städse omgifwit hans Person. Sthm. 1815. 126 sidd. 8:o.

Originalet är tryckt i Paris år 1814, och såsom Författare har man welat uppgifwa än Bonrienne, än Rustan, än Bost-Montbrun. Förf. försäkrar strax i början, att ingen närmare känt Bonaparte än han, icke ens B. sjelf: det måste wara Jag, säger han, för att kunna betjena sig af ett sådant yttrande. „Dessa mémoires secrètes innehålla i det hela, wäl föga mat för historie-forskaren, men dock många karakteristik drag, för den som samlar alla data till upplysande af denna märkwärdiga mans bildning och utweckling. Wi wälje följande utdrag: „Allt rörde hos Bonaparte, efter återkomsten från Egypten, det han hade en stor plan i sinnet. Den märkwärdiga 18 Brumaire fred allt närmare. Några dagar före hans besök i Femhundra-rådet, rådde man honom att inställa sig derstädes med en stark betäckning. „Om jag inställer mig der med troppar, sade han, så sker det af artighet för mina männer; ty jag har werkligen den förra lust, att wisa mig der, såsom Ludwig XIV. i Parlamentet:, nemligen i stöfwor och med piska i hand. Stolt och herrskande af naturen, utweckade sig denna charakter ännu mera hos Bonaparte, sedan han uppstigit på magtens tron. Allt som omgaf honom, kände tyngden deraf. Äfwen hans bröder fingo ofta af honom uppbära hårda och skarpa ord. „Om Majestätet — sade han en gång till sin bröd:r Hieronymus — står skrifwet på Konungars panna, så kan ni resa incognito; ni skall icke blifwa upptäckt.“

Digitized by Google

Swenſk

Literatur-Tidning,

utgifwen

i

Stockholm och Upſala.

1815.

Sjette Bandet:

Juli—December. (N:o 27—52).

Upſala,
hos Seipel och Palmblad.

Digitized by Google

N:o 257, är ny och affattad i den opsalmiska dakrylitakten. Den religiösa ingifwelsen har icke warit jemn, ty i den händelsen skulle Förf. wist icke, för effektens skull, i 3:e str. fallit på den underliga ideen, att framställa Syndaren, med Gud uppôfwer sig, helwetet innunder och syndernas klagande ljud samt lagens dunder på båda sidorna. Sången är annars icke utan wackra ställen.

N:o 258, är åfwen ny och wißerligen, på det hela taget, bättre är den föregående. Endast skulle Rec. önskat att sakna 3:e str.

„Men skall rätt mitt hjerta swida
För hwad jag gjort Gud emot;
Ack! må Davids sorg och qwida
Finnas i min syndabot:
Må Manasse bättringsljud
Bli mitt böneropp till Gud:

Må jag med förtröstan klaga,
Tälig Herre! för din nåd." —

Den tyckes wara författad senare än det öfriga af Psalmen. Det är ingen innerlighet i detta Bibliska beläsenhetskryt. I 5:te str. förekommer åfwen ett rimfel. — Christe symphonerar icke med bewiste.

N:o 359, är omarbetad, och stundom bättre, stundom sämre än gamla Psalmen. Bland Dr Ödmanns Kyrko-Sånger finnes åfwen en omarbetning af denna psalm, som utmärker sig genom en renare hållning, en säkrare poetisk organisation än den i Comitéens förslag upptagna, fastän den betydligare skiljer sig ifrån den gamla sången.

(Forts. följer.)

Smärre Skrifter.

Anteckningar om Napoleon Bonaparte; af en Man, som i 15 år är städse omgifwit hans Person. Sthm. 1815. 126 sidd. 8:o.

Originalet är tryckt i Paris år 1814, och såsom Författare har man welat uppgifwa än Bourienne, än Rustan, än Bost-Montbrun. Förf. försäkrar strax i början, att ingen närmare känt Bonaparte än han, icke ens B. sjelf: det måste wara Jag, säger han, för att kunna betjena sig af ett sådant yttrande. „Dessa mémoires secrètes innehålla, i det hela, wäl föga mått för historie-forskaren, men dock många charakteristik drag, för den som samlar alla data till upplysande af denna märkwärdiga mans bildning och utweckling. Wi wälje följande utdrag: „Allt rörde hos Bonaparte, efter återkomsten från Aegypten, det han hade en stor plan i sinnet. Den märkwärdiga 18 Brumaire kred allt närmare. Några dagar före hans besök i Femhundra-rådet, rådde man honom att insinna sig derstädes med en stark betäckning. „Om jag insinner mig der med troppar, sade han, så sker det af artighet för mina wänner; ty jag har werkligen den förra lust, att wisa mig der, såsom Ludwig XIV. i Parlamentet, nemligen i stöfwor och med piska i hand. Stolt och herrskande af naturen, utweckade sig denna charakter ännu mera hos Bonaparte, sedan han uppstigit på maktens tron. Allt som omgaf honom, kände tyngden deraf. Åfwen hans bröder klago ofta af honom uppbära hårda och skarpa ord. „Om Majestätet — sade han en gång till sin broder Hieronymus — får Kriswet på Konungars panna, så kan ni resa incognito; ni skall icke blifwa upptäckt."

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning,

utgifwen

i

Stockholm och Upsala.

1815.

Sjette Bandet:

Juli—December. (N:o 27—52).

Upsala,
hos Seipel och Palmblad.

Digitized by Google

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 27. Lördagen den 8 Juli 1815.

Recensioner:

Anmärkningar wid det af den Kongl. Psalm-Kommitén utgifna Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Stockholm 1815. 88 sidd. 8:o.

Man må ej neka Förf. af denna lilla Bok wälmeningens förtjenst; men detta är också det enda loford, då man will säga någonting fördelaktigt om närwarande skrift, man billigtwis kan tillegna dess Förf. Ty bland alla satser, som här yttras, gifwes ej en enda, hwilken ej är falsk eller bygd på en origtig princip. Wi wilja då genomgå dessa anmärkningar i den ordning de här förekomma, mera i afsigt att utpeka det förwända och grundfalska, än deröswer ingå i en widlöftig bewisning, onyttig i en tid, då sanningen, äfwen i Religionen, återtagit sin urgamla rätt, och fördens och fördomarnas dimmor ej mera skymma Wäktarnes ögon.

„I den mån snillet, konstsmaken och smaken, heter det på första sidan, i sednare åren lyckligen förenat sig med Religions-känslans wärme och lif, att rena och uppbygga andakten i wåra Tempel; — — — i den (samma) mån synes mig äfwen i sjelfwa erfarenheten bewisadt woget hos dem, som ännu hata i wåra Gudstjenster (! — eller gifwes det mera än en Gudstjenst?) alla tecken af en sednare tids odling.“ — Frågas först: hwad smak har Religionen? eller hwilken smak är der den säkraste och solidaste? Och Snillet och konstkaperna hafwa då helt nyss inkommit sig i wår Religion! Skada, att ej åtminstone uppgifwes. Det är någonting högst widrigt, att höra dylika meningar yttrade af en Förf. som sjelf är Prest (sid. 5.). — „Rena och uppbygga andakten i wåra Tempel!“ Wåra fäders andakt war då helt obetydlig och slöt nemligen ur en oren källa, widskeppelsens. Förf. medger sjelf (sid. 8), att Religions-föraktet twerom om nu för tiden gripit omkring sig — „emedan Kyrkan wid sina årsdagar ofta qwarstannar efter, i stället att den alltid borde föregå tidens anda.“ — „I wåra Gudstjenster tecken af en sednare tids odling.“ — Är då Religionen en annan än den war i wåra fäders dagar? Är Gudsdyrkan ett ceremoniel, som omskiftar

Digitized by Google

efter dagens nyheter, och Religionen en docka, som ombyter drägt efter hwarje mode-påsinnares nycker. — „Och wår tids religions-odling," hwar finnes den? Rec. har icke hört talas något derom, allraminst i Swerige. Åtminstone bewisar ej denne Förf:s bok annat än förwirrade begrepp i salighetslärans första grunder.

„Om anledningarna, att af Nya Ps. Bokens förändringar efter krafwet och tidens odling frukta för den samtidiga fromma enfalden, äro färre och mindre betydliga; lära de wara så mycket större och betydligare att af (genom) anstötligheter emot smakens och odlingens fordringar frukta för tidens lättsinnighet." — I gamla tider skref man andakts-böcker för den fromme christne, som i Religionen sökte tröst och wederqwickelse: man fruktade icke då dårskapen och lättsinnigheten: man föraktade dem. — Den satsen hör således till „den senare tidens odling," att böcker skola inrättas efter dårens och begabbarens fåkunniga önskningar.

„Efter de högre folk-klaßerna bilda sig gerna de lägre. De förres kallsinnighet eller föraktet för Salighetslärans Ord tillskrifwes såsom första anledningen „något för Religionen widrigt uttryck eller omdöme de hört," (sid. 10). „Men hurudant är nu sättet — frågar wår Förf. — att samla snillet och smaken, börden och rikedomen i Herrans tempel?*) Swar: "Man skall läsa Förespråket till Lehnbergs Predikningar om hans predikosätt, och derpå Lehnbergs tryckta Predikningar (sid. 10); och så komma snillet och smaken, stärden och lättsinnigheten, börden och rikedomen vullande i sina wagnar, och rulla hem — förbättrade??

Efter deßa förberedelser kommer Förf. till hufwudsaken, nemligen „wäckelsen af Religion och andaktens rening och uppbyggelse." Ett af de största hindren härföre, som Förf. med rätta sätter i första rummet, är nemligen: „Satan och Djefwulen," hwilken Förf. ej blott ur wåra Religionsböcker will bannlysa, utan helt och hållet, såsom ett non-ens, förinta. Det kan tywärr icke nekas, att ej Satans person är en stor stötesten för „de fleste af odladt begrepp," och till och med „för de Theologer, som ej stadnat för långt efter sitt tidehwarf;" men Rec. fruktar mycket att han icke på de grunder, som Förf. sid. 14 anför, låter afwisa sig. Twertom befarar han, att om Förf. rådför någon Theolog, som ej allenast hållit jemna steg med tidehwarfwet, utan äfwen njutit en helsosammare wisdoms frukter, skall han förklara honom, att begreppet om Satan ej är ett hjernspöke från munktiden, att den Hel. Skrift ej låter bortaregetisera sig, utan är wäsentlig för Christendomen, och har och måste, under olika former, finnas i hwarje Religion. Rec. fruktar, att philosophen skall bewisa honom, att det Onda finns, är werkligt, och således ej blott en negation af det Goda, och att, om det gifwes ett individuelt Wäsende, hos hwilket alla fullkomligheter lefwa, så måste äfwen det Onda förebildas af ett Individuum, från hwilket det Ofullkomliga utgår. — Men om någon Psalm-skald hyste den öfwertygelsen, att Satan och Helvetet blott wore ett foster af widskeppelsens blinda fasor, männe han deraf skulle låta hindra sig, att anwända dem, såsom bilder eller poetiska ideer i en psalm. — Wißt icke. — Jo; swarar Förf., ty han hyser om Poesien lika enfaldig

*) Deßa ord äro afskrifna. Originalförf. will ej blott samla snillet och smaken, börden och rikedomen i Templet, utan äfwen de odlade sederna, det sinna wettet, sågringen, flyktigheten, fåsängan och de glada umgängesmenniskorna.

Digitized by Google

ga begrepp som om Religionen. Så här talas sid. 15, der warsamheter wid bruket af poetiska talesätt i wåra psalmer föreskrifwes; „Ämnade för gudaktigheterns wäckelse eller underhållande, blir icke om dem första frågan: huru skönt är detta sagdt? utan, huru tröstande och öfwertygligt.“ — (I förbigående männe det i grunden gifwes något rörande som ingifwes af ett skönt föremål „eller något werkligt skönt, som af öppna sinnen kan åskådas utan rörelse.“ Men widare:) „Mera den yttre (menas förmodligen metern, som ej är den yttre Poesien, utan Poesiens form) än den inre Poesien (!!) hörer till en psalm, som för musiken ej kan umbära den förra. Den senare deremot är egentligen inbillningens språk och illusionen icke blott hennes tänkesätt, utan en förbindelse, hwarförutan hon sällan lyckas att winna sitt ändamål, nöjet af ett inbillningens ädlare spel. Detta profana (!) hjelpmedel bör deremot icke tillåtas i en andelig Sång. Dess ändamål är heligt, och dess medel få icke wara bedrägliga: dess werkan bör icke upphöra med ögonblickets förnöjelse eller förswinna wid efterreflexens betraktelser. Poeten derföre, som lånar sin tunga åt framställandet af någon helig sanning, synes aldrig eller högst sparsamt böra tillåta sig öfwer det werkliga förhållandet (?) någon utflygt på Fantasiens wingar.“ — O Luther! o Spegel, män af kraftens och den grundfasta gudaktigheterns åldrar, hwad skullen I säga åt en Wareise af den nyaste religionssmaken och den såkallade odlingen, som uppträder med det påståendet, att Poesie ej får gifwes i en psalm? En sådan mening förtjente intet swar, om den ej delades af förståndigare män än Förf., hwilka äga en högre syn af Religionen, men en desto lägre af Poesien, hwars förening med Religionen de för denna anse wandrande. Wore Poesien ett blott gyckel, en lek utan betydelse, ett dockspel af en feberhetsad inbillning, då förnedrades wisserligen Religionen genom Diktkonstens färgor. Men Poesien är wisserligen någonting mer än irrbilderna af en prande dröm: den är framställningen, i sinnliga, således förgängliga bilder, af det Ewiga, Högsta och Sudomliga; den är, betraktad från dess formella sida, utan realitet; men dess färgor, bilder och gestalter uttrycka en sann, en helig Idee. Och denna Idee, i sin högsta bemärkelse är Religionen: som själf, kroppslös, måste i Poesiens klädnad uppenbaras för köttet, för den kroppsliga menniskans hjerta och sinnen. Derför är hela Bibeln skrifwen, ej i ett abstrakt språk, utan är hel och hållen en lefwande poesi, nemligen den högsta; och derför tala Moses och Profeterne och Jesus Christus icke i moralpredikantens läroton, utan i det gudauppfyllda hjertats fulla tungomål.

Ej blott „det höga Snillet,“ utan äfwen det wanliga sunda menniskoförståndet „förtörnas“ således werkligen på Förf., då han för. 16 förbjuder Psalmisten att nyttja sådana uttryck, som i några af de tadlade Sångerna, der själen lyfter wingen, der tanken, att fatta den Oändlige, förgäfwes mattar sin winge, eller N:o 102, hwareft skalden ströer stjernor såsom guldstoft på den Ewiges mantel, af det skäl att den enfaldige, genom dessa skönheter, som „oskyldigt (!) förtjusa den bildade smaken,“ kunde „förledas att föreställa sig själen, såsom werkligt bewingad, eller såsom werkligt klädd i en mantel.“ Rec. kan ej begripa, hwilken olycka derigenom skulle uppstå, helst en menskligt fantasi aldrig kan tänka sig själen utan winger, eller Gud annorlunda än i menskligt skepnad, åt hwilken inbillningen lånar Konungslig

Digitized by Google

drägt. Olycklig den, hwars själ känner sig i saknad af wingar att uppswinga ur jordkretsens rymder; och hwars Gudom blott är ett Abstraktum, ett postulat af förståndet, men utan lif och tillwarelse för fantasien och hjertat.

Sid. 16 tadlas Psalmen N:o 195, såsom full af „förwillande och för Gudaktigheten otjenliga begrepp, och utan allt religiöst wärde." Denna Psalm är dock efterskrifwen en bland Werldens största skalder, som på sin tid ansågs drifwen af ett „Religiöst" intresse: Esaias. I allmänhet kan ej Förf. nog ofta uttrycka sitt mißhag mot deßa andans män. Sid. 91 warnas man, att ej för mycket hålla sig till Konung David, utan till Biskop Lehnberg. Ty Lehnbergs Predikningar och Leopolds Philosophi öfwer Spökrädslan*) äro Förf:s enda symboliska böcker.

I det föregående hafwa wi sett wår Auctor uppträda som Satans förklarade motståndare. Denna ifwer bör i wißt afseende ganska mycket gillas. Mera owäntadt är att sid. 17 se Förf. gå att ur Swenska Församlingen utrota berget „Zion," och ur wår kyrka bannlysa Herrans Englar „Cherubim och Seraphim," ja Herran „Zebaoth" sjelf — — — såsom „tomma ljud utan begrepp." Kyrie Eleeson och Hosianna skola öfwersättas. Hallelujah heta: Lofwer Herran. o. s. w. Menigheten, det är sant, känner ej deßa ords etymologi, kan ej resolvera och afleda dem från sina radicer: men i sekler sjungna i Swenska kyrkor, hafwa deßa ord först i wårt århundrande blifwit oförståndliga och för hjertat meningslösa? Wi tala ej ändock om den oersättliga förlust, som musiken genom uppoffring af sådana ljudfulla ord, som Hallelujah, Hosianna, o. s. w. skulle göra.

*) Hwaribland annat det påståendet förekommer, att fruktan för spöken war okänd för fornwerlden.

Såsom Judiska talesätt och liknelser förkastas widare sid. 18. Herrans portar, Herrans gårdar, Herrans berg, „hwarmed allmänheten antingen tänker ingenting eller blott på wanliga portar, gårdar eller berg" — De i Psalmerna förekommande uttrycken kroßad, förkroßad, dem Förf. anser „tillhöra en trälaktig och bäfwande gudsdyrkan," skola utbytas mot sorgsen, ödmjuk o. s. w.

De öfriga anmärkningarna (sid. 21—33) beträffa språket hwilket, i afseende på ortographi och diktion, skall i Bibel och Psalmbok fullkomligt inrättas sådant det år 1815 skrifwes. Då Förf. i wida wäsentligare ting mißtager sig, wore det en obillig fordran att förmå honom att inse, det Guds ord ej så göras om hwart tionde år, att Förfädernes språk mera kraftigt uttrycker forntidens anda och till wåra hjertan talar i en wida mäktigare ton. Då härom i denna tidning redan är utförligt handlat, må här sparas deßa anmärkningar. Såsom prof på Förf:s underliga smak, må endast anmärkas, att då gamla genitiv-ändelsen dödsens, accusativen dyran, dativen Herranom, Gudi, ogillas, anses blott den obehagliga, af ingen senare werklig skald nyttjade paragogiska ändelsen er (goder, löser) förtjena bifall, sid. 25.

Sid. 34 widtaga detaljerade anmärkningar. De äro ytterst lösliga och ytliga, uppehålla sig blott wid ett ord eller ett uttryck, som Författarn funnit antingen för widskepligt, gammalmodigt eller poetiskt, i utbyte mot hwilka en annan, merendels mattare och sämre, läsart föreslås. Således, der Satan förekommer, måste enligt Förf:s mening, läsas Frestarn, Ondskan o. s. w. Några prof må här intagas: sid. 41:

Trygg wid Herran Zebaoth
Will jag gå mitt mål emot;

Digitized by Google

bättre påstås det böra heta:

Trygg wid Herran, i allt hot o. s. w.

Sid. 47 „Från Zion sträcks din spira ut!"

i hwars ställe föreslås:

Från höjden . . . .

Sid. 48 „Zions Gud är hög och stor"

Hellre, enligt Förf.:

Gud, wär Gud är hög och stor.

Sid. 66 „Se, Templets portar öppna sig;"

bättre föregifwes nu wara:

Se, Templets dörrar öppna sig,

såsom „rättare efter wårt språkbruk."

Sid. 79 „Den frukt, uti deß sköt wi sänkt,

I gyllne mognad lyser."

Rättare skall det nu heta:

Det frö uti deß sköt wi sänkt

I gyllne frukter lyser.

Sid. 49 i stället för denna målning:

Din herrlighet i Solen strålar:

Hon är den blick, Du jorden skänkt:

Hwart guldboft, på din mantel stänkt,

En werld är som på fästet prålar:

föreslås följande förändring:

Hwart guld-doft, på din Himmel stänkt

En werld är, som för ögat prålar.

Den anförda versen, sådan den i Nya Psalmboken läses, innehåller en målning, som hör till skönheterna af första ordningen: den läsart Förf. föreslår, är en astronomisk läxa, som på prosa inhämtas på första bladet i Djurbergs lilla Geographi. Så platta och trivialiserande äro de flesta af denna Förfs ändringar.

Relation om Ljungby Gård, Deß Horn och Pipa. Författad af Wilh. Jul. Coyet, Hof-Canzler. Carlskrona 1813, 26 sidd. 8:o.

En ny upplaga af den gamla, genom åtskilliga handskrifter bekanta berättelse, som är

uppsatt af Coyet den 11 Febr. 1692 och första gången tryckt i Stockholm 1775. Wid tryckningen har man förmodligen begagnat sig af en wårdslöst tagen copia, ty de fel mot Grammatik och interpunktering, som här i öfwerflöd träffas, kunna icke gerna skrifwas på en HofCanzlers räkning, som lefwat under Carl XI:s regering. Såsom en gammal folkstradition förtjente den wäl att genom tryck bewaras; dock saknar man ogerna här en correkt och säker teckning af Hornet och Pipan. Då deßa, — man må nu tänka om deras trollextraktion hwad man behagar, dock onekligen äro märkwärdiga ålderdomslemningar, skulle en grundelig historisk undersökning om dem icke wara utan intereße. I förhand torde wi få meddela följande underrättelser. Von Linné såg under sin Skånska resa Hornet och Pipan jemte Coyets handskrift på Pergament hos ÖfwersteLieutenanten Coyet på Ljungby 1749. Om Hornet yttrar han sig:*) „Det war stort nästan som ett oxhorn, till färgen mörkt mot spetsen nästan trekantigt, att man skulle tro det wara ett Tartariskt Jämsehorn. Det war beslaget med förgylt silfwer och hade silfwerfötter att stå på." — „Pipan är krokig och af Elfenben, kan blåsas i begge ändar, som swara hwarannan efter den ton som Göken gal." v. L. berättar äfwen det förenämde ÖfwersteLieut. Coyet höll för sannolikt, att detta Dryckeshorn warit en Bragebägare. Ritning så af Hornet som Pipan har v. L. bifogat sin resa. — Afskrifter af denna Relation finnas i flera så offenteliga som privata Bokförråd. Enligt Warmholtz (Bibl. Histor. Sveog. 1 : 221) förwarades en wacker Copia med ritningar i då warande AntiquitetsArchivum. Med en

*) Linnäi Skånska resa s. 408.

sådan tillgång på handskrifter hade det ej bordt kosta Förläggaren någon synnerlig möda, att åstadkomma en i tryck anständigare och felfriare upplaga.

Smärre Skrifter.

Tal då Vice Präses i Stockholms Consistorium, Kyrkoherden i Clara och Ledamoten af Kongl. Nordstjerne-Orden, Högwördige Höglärde och Widtberömde Herr Doctor Arnold Asplund Jordfästes. Hållet i Clarå Kyrka d. 19 Januarii 1815 af Per Samuel Drysén, Theol. Doctor, Pastor-Primarius och Präses i Stockholms Consistorium samt L. af N. O. Stockh. 1815. 32 sidd. 8:o.

Talet, i anledning af 2 Petr. 1: 15 intager sid. 1—13. Wärdigt och enkelt är den wördnadswärde läraren tecknad i deßa rader: „Doctor Asplund har under hela sin lefnad winnlagt sig derom, att, efter hans död, åminnelsen af hans bemödanden som Lärare, som Embetsman, som förman, som medborgare och undersåte, skulle gagnande fortfara." Med sid. 14 widtager en Biographi af Doct. Asplund sjelf i lifstiden uppsatt och lemnad till Hr Medicinal Rådet Dr Odhelius hwilken derwid gjort några tillägg. (s. 14—23). Begge uppsatserna äro läswärda. Ur den senare meddela wi: „Doctor Asplund hade en swag kroppsconstitution; från ungdomen klen och sjuklig. Igenom mycken kunskapshåg, flit och arbetsamhet, blef hans helsa under ungdomsåren mer förswagad än förstärkt. Hans enträgna, oafbrutna läsgirighet ådrog honom i Upsala flere sjukdomar, ibland andra blodspottning; en swår flußfeber efterlemnade swag hörsel; ett fall hade ock minskat hans färdighet att gå. Men i denna förswagade kropp bodde en stark själ hwars eldiga art ständigt inledde honom i tillwexande kunskaps- och lärdoms-öfningar. — Hans wältalighet på predikstolen war beledsagad af ett så intagande hjertats språk, att han utmärkte sig wara uppfylld af en Pauli anda. De så ofwannämnde hans tryckta afhandlingar wittna owedersägligen derom. Han granskade noga allt hwad han som Predikant sade, och ännu mera strängt hwad han deraf lemnade att tryckas." Till slut följa 4 Bilagor hwaribland märkes Pastoral till Kyrkoh. Asplund d. 25 Apr. 1790 (i anledning af deß flyttning från Ulr. Eleonorä Församl. till Clara), af Bellman.

Stockholmska Promenader, af Fuselbrenner. Första Samlingen. Sthm. 1815. 45 sidd. 8:o.

Denna lilla skrift (som med wißa förändringar är eftertryckt ur Allm. Journalen) är en satir af det Kongl. Swenska slaget, det will säga: en satir öfwer polis, hyrkuskar, slagtare, bagare, lotterispelare, Abderiter, antiquarier och gourmander (hwilken skada blott att de ej läsa deßa qwicka snillefoster!). Man ser således att syftningen af deßa slags skrifter är helt och hållet patriotisk och förbättrande. Endast de läsare som ej äro gewaldiger, hyrkuskar, slagtare, antiquarier eller gourmander uppoffras; ty boken, så liten den synes, är af en dödande ledsnad. 1:a afdeln. utgöres af ett bref från en landtman, som nu andra gången besöker Stockholm och deß slagtarhus: i den andra spaße, rar han på Norrbro, men i det följande hör man ej widare talas om denna Herrn. Ty 3:dje Afdelningen lyfter sig redan till charakteren af ett Drama, och den person som i den 4:de spaßerar på Julmarknaden är ej densamma som för ett dußin sidor sedan grålar med åkare och slagtare. 5:te Afd. är en dålig imitation efter Wieland, och i den 6:te beskrifwes en Samling af alla sorter Stockholms-bröd, ifrån Konung Christoffers Barkbröd ända till den nu warande hwetesemlan. Den 6:te Afd. är på engång kroßande för stora literatörer och stora åtare; och wore än mer kroßande om den djupa mystik, hwari hela detta stycke är inswept, wore något mindre ogenomträngligt.

Digitized by Google

Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 28. Lördagen den 15 Juli 1815.

Recenſioner:

Förſök till en kort Beſkrifning om Skara Stift; Författadt af P. E. Lindſkog Filoſof. Magiſter och Teolog. Candidat, Lektor, Domkyrko Sysloman och Ledamot af Samfundet pro Fide et Chriſtianismo. I. Häftet Skara 1812. 135 ſidd. utom Dedication, Företal och Regiſter. – II. Häftet 1813. 244 ſidd. – III. Häftet 1814. 207 ſidd. – IV. Häftet 1814. 180 ſidd. 8:o.

Då Swenſka Literatur-Tidningen nu förſt omnämler detta för fädernesslandets topografiſka kännedom wigtiga arbete, wille wi i förhand förklara, att wi med affigt dröjt till deß, genom flera utgifna häften, arbetet kommit fullſtändigheten närmare, då ock wår granſkning kunde blifwa mera utförlig.

Skara Stift, ſå widt det innefattar Weſtergöthland, har hittills ej haft någon Topograf. Gabr. Tidgren, Profeßor i Öſterländſka Språken wid Åbo Akademi, hade ett ſådant arbete om ſin födelſebygd under händer; men han hann blott att utgifwa I:ſta delen af Weſtergöthlands Hiſtoria och Beſkrifning. Stockh. 1787. 8:o, då döden afbröt hans arbete. Denna förſta del innehåller förnämligaſt Weſtergöthlands äldre Hiſtoria förträffligt och grundeligt utarbetad, och wi kunna anſe denſamma ſåſom en inledning till närwarande Beſkrifning öfwer Skara Stift af Hr Lector Lindſkog. Rec. har med mycket nöje genomläſt detta arbete, ſom utmärker ſig lika ſå fördelaktigt genom en grundelig kännedom af ifrågawarande ämnen, ſom en berömwärd noggranhet i utförandet deraf. Wi hoppas att hwarje medborgare och iſynnerhet hwarje embetsman, hwars befattning har någon gemenſkap med de ämnen här afhandlas, ej måtte lemna detta och dylika arbeten oläſta, ſå framt han annars ej blyges att wara peregrinus in patria, hwilket, ſanningen att ſäga i ſenare tider warit på modet, och hwad Styrelſen deraf i ſin mån lidit, kan hwar och en, ſom gifwit akt derpå, lätteligen finna.

Skara Stift och Biſkopsdöme, det äldſta i Swea och Götha rike, beſtår af 14 Contrakter, hwaraf 10 ligga i Skaraborgs Län,

Digitized by Google

2 i Elfsborgs och 2 dels i Skaraborgs dels i Elfsborgs Län, hwarom se widare H. I. s. 1 I:sta Häftet beskrifwer Skara Contract i. Dom-Prosteriet, som består af 9 Pastorater. 2:dra Häftet beskrifwer Kinna, Winkels och Wilska Contracter, som hwardera bestå af 8 Pastorater. 3:dje Häftet beskrifwer Wartofta och Käkinds Contracter, som hwardera bestå af 7 Pastorater, samt Källands Contract som innehåller 8 Pastorater. 4:de Häftet beskrifwer Södra Wadsbo och Norra Wadsbo Contracter, af hwilka det förra består af 9 och det senare af 8 Pastorater. Alla dessa här uppräknade Contracter äro i Skaraborgs Län belägna. Då Förf. valt den Ecclesiastika indelningen är det besynnerligt att han, då han angifwer, om Pastoratet är Regale, (Förf. har öfweralt Konglig, som är detsamma; den förra benämningen är dock antagen i Kyrko-Lagfarenheten), Consistoriele, Patronelt eller Prästbende, kunnat förbigå en lika så nödwändig uppgift, till hwilkendera af de Tre Classerna, hwarje Pastorat hörer. Rec. will tro, att till följe af det Kongl. Påbudet en sådan classification i Skara Stift redan för sig gått för att derefter kunna tillämpa Prästerskapets befordringslagar. Det synes åtminstone så af Strålis Matrikel (Christianstad 1810), der äfwen för Skara Stifts Pastorater Classificationen är angifwen.

Hwad sjelfwa arbetet i allmänhet widkommer, anse wi det äfwen wara ganska berömwärdt, då man besinnar de många swårigheter, som möta wid dylika skrifters utarbetning i fädernesländets Statistik och Ekonomi. De hinder, som ligga i wägen för pålitliga och fullständiga underrättelsers erhållande, äro i sanning ej de lättaste att undanröja. Förf. angifwer i företalet till 1:sta och 2:dra Häft. sina källor, och bland dem som bidrådt med råd och upplysningar, räknar Förf. isynnerhet Wördige Prästerskapet i Stiftet, „som ej trätmat, att under trägen bre'wäxling, gå mig med upplysningar tillhanda åfwen som jag får förklara, att om jag med denna Beskrifning lyckas att bereda Läsarens nytta eller nöje, är det endast åt detta Prästerskap, som jag derföre finner mig förbunden." Underrättelserna så wida de röra Socknarne i allmänhet, deras Kyrkor, öfriga märkwärdigheter och förnämmingar äro wäl utförda och så wida den föresatta kortheten det medgifwit, så utförliga, att i den wägen föga återstår för en granskare att önska. Men om det Statistiska och Ekonomiska kan man ej säga det samma. Det är en gammal erfarenhet, att det är swårt att i dessa mål erhålla fullständiga och tillförlåtliga underrättelser. Hr S. yttrar derföre i företalet: „I anseende till kännedomen af ekonomien å wissa märkeligare Hemman i Stiftet m. m. hade jag wäl önskat att kunna wara mera utförlig; men då på min ödm. anhållan resp. Wederbörande ej behagat lemna några uppgifter i detta afseende, har jag warit nödsakad att inskränka min åtgärd till det som anförde blifwit." Af detta och mångfaldiga andra wittnesbörd synes, huru Wederbörande i dessa och dylika ämnen äro dels owana dels rädda för publicitet, att förtiga det många finnas, som äga intresse uti, att sanna förhållandet är och blir undangömdt. Men om wårt lands ekonomiska ställning skall blifwa bättre, är det nödwändigt att mera publicitet gifwes åt de ämnen, som i sin mån derpå hafwa ett närmare eller fjermare inflytande. Ty utom det att denna publicitet leder till säker kännedom af wåra inhemska tillgångar och behof, bereder den också förtroende i det allmänna. Utan denna publicitet, huru will en tjenste-

Digitized by Google

man, för sina embetsåtgärder förwärfwa sig nödiga insigter? Ännu mera huru will en Riksdagsman ens kunna rådslå om sitt lands wäl, utan att förut hafwa med sin uppmärksamhet följt de åtgärder och de omständigheter som derpå haft inflytande? Ty will man lika fullt, det må wara i den bästa wälmening, hafwa sitt ord med i laget; anställer man experimenter på mäfå, och förgäter att wårt land ingalunda har råd, att i slika fall widkännas kostnaden. Wi åberopa här åter hwad som i wår Tidning är yttradt (i Recensionen af Landtbruks-Akademiens Annaler N:o 5 af denna årgång) om nödwändigheten af en Statsekonomisk Journal, och det gläder oß att frågan derom blifwit wäckt wid denna Riksdag i ett af Ståndernes Utskott.*)

Men wi återwända till i fråga warande arbete. Recensionen deraf kan wäl ej bli annat än ett utdrag: wi skola dock icke så beqwämligt, såsom i andra Tidningar plägar ske, afsärda denna bok, med att afstycka rad för rad några sidor, utan wi wilja meddela en kort öfwersigt af deß innehåll, alle efter ämnenas olikhet, och först af de städer, som här beskrifwas, nemligen Skara, Falköping, Hjo, Lidköping och Mariestad. Den förstnämde eller Skara, en wåra äldsta städer, fordom större, hade 10 Kyrkor och 11 Kloster. En lång tid efter Christendomens införande war orten härikring Konungarnes hemwist; men ingalunda war Skara den tiden Rikets Hufwudstad som Förf. förmenar sid. 5. Hela staden utgöres af 110 Tomter af olika storlek irregulierat anlagde. Folkmängden angifwes wara omkring 950 personer. Borgerskapets näring består dels af åkerbruk, dels af handel och

*) Se Hr Prosten Greffwe Schwerins yttrande till Särskildta Utskottets Protocoll d. 6 Jun. 1815. sid. 118 och följ.

handtwerk, dels och förnämligast af den förtjenst de kunna hafwa af de Studerande wid Gymnasium och Trivial-Skolan härstädes. Stadens ägor äro: Domkyrkojorden 164 Tunneland af bästa beskaffenhet. Stadsjorden innäles 871 T:ld af medelmåttig och sämre, samt Brunsbo-marken (afmätt och delad på tomterna) 215 T:ld af sämsta beskaffenhet. Stadsegorna åtfölja ej tomterna, utan säljas särskildt. Stadens egande Skog utgör inalles något öfwer 1400 T:ld, war förut i samfäld ägo, men blef för 20 år sedan utmärt och delad mellan tomterna. „Häraf har händt att wid dödsfall eller af andra orsaker wilsa tomters skogslotter blifwit dem främmande och sålde dels till andra stadens innewånare, dels till andra Landsboar, åfwensom torp anlagde och odlingar werkställde; för hwilka orsaker skogen blifwit så medtagen att wedbrist för staden redan i betydlig måtto yppats." Flanells-tryckeri och Tobaks-spinneri hafwa här warit i gång, men beggedera äro längesedan nedlagde. — Stadens Domkyrka är bygd af huggen sten och som det berättas på 18000 aspepälar. Wid paß år 1150 inwigd, sedan deß byggnad lärer påstått 140 år. Hade förut 7 torn hwaraf 4 ännu woro qwar 1799. Efter sista reparationen 1809-10 äro 2 bibehållna fast moderniserade*) Ibland Kyrkoskrudet, som till större delen är skänkt af Soopiska och Hästhufwudska Slägterna, märkes en präktig Guldkalk med 60 små insattade Diamanter, och patén dertill, tillsammans wägande 58 3-4dels lod, gifwen af den bekanta Öfwersten Er. Soop, som i Domkyrkan äfwen har sin präktiga hwilostad och minneswärd. Trivial-Skolan har af ålder warit. Gymnasium stiftade af Drottn. Christina 1640, har 7 Lectorer.

*) Domkyrkans fordna utseende kan ses af Dahlbergs Svecia Ant. & Hod.

Digitized by Google

Gymnasiihuset, till hwars byggnad Stiftets Presterskap gjort berömligt sammanskott, har 42 alnars längd och 18 aln. bredd. Om antalet af Studerande nämner Förf. intet. Uppgifter härom både för äldre och nyare tider hade dock här warit på sitt ställe. Gymnasii Bibliothek äger eget hus uppbygdt 1748, har icke så längesedan blifwit i ordning satt, sedan Kongl. Maj:t i nåder anslagit medel af besparda DomProstlönen till husets reparation. Volumernas antal uppgifwer Förf. wara omkring 5500. Astronomiskt Observatorium, som Rector Scholä och Led. af K. Wet. Akad. A. Falk för sin enskilda räkning lätit uppbygga, blef efter deß död 1796 skänkt till Gymnasium, med dertill hörande husplan, astron. instrumenter och öfriga inventarier. Boktryckeriet blef genom Bisk. Swedbergs försorg 1707 inrättadt, då Kongl. Maj:t anordnade till deß understöd 20 Tunnor af Domkyrkans Kronotionde, hwilka 1798 blefwo indragna. — Falköping: Deß Folkmängd år 1810 war 461 personer. Borgerskapets näring består i åkerbruk, handel samt de i uppstäder wanliga handtwerksyrken, hwilka, enligt Förf:s utsago, ej äro obetydliga. Här äro 5 Garfwerier, af hwilka 2:ne hafwa en ganska widlöftig rörelse. Staden skall anses för 12 hela hemman. Deß tillhörande jord, som är delad mellan tomterna, fast olika, och derifrån aldrig får afhändas, utgjorde, enligt den af sista RoteringsCommissionen tagna grund, 595 och ett halft T:ld åker samt 185 och ett halft T:ld äng, utom för närwarande onyttiga (?) moßar omkring 12 Geometriska T:ld på hwarje tomt. StadsSkolan inrättad af Dr. Christina. Skolmästaren har 16 T:r Kronotionde och några andra löneförmåner. — Hjo: bland de minsta städer i riket, hade 1810 en folkmängd af 405 personer.*) Enligt wår Förf. „tässa handtwerkerierna och åkerbruket om hedern att wara inwånarnes hufwudnäring." Utsädet för hela staden utgör 60 a 70 tunnor råg och dubbelt så mycket hafre. Jordmånen består mestadels af sand, och gifwer från 3:dje till 6:te kornet. Potäter planteras i myckenhet. Jorden åtföljer icke tomterna, utan säljes derifrån. Skogen skulle ej kunna abalieneras, säger Förf., men likwäl har man sett exempel derpå i senare tider. Nu för tiden idkas här sjöfart med båtar, som kunna bära 16 a 20 personer och besökes i handelswägen Wadstena och Jönköping och någon gång Askersund. Enligt Tuneld skulle fiske utgöra en näringsgren för inwånarne, men denna uppgift är åtminstone för närwarande origtig. Förf. förmodar att „Götha Kanal, skall medföra fördelar äfwen för denna stad, ehuru större fartyg ej synas kunna komma honom närmare än till en fjerdedels mils afstånd." Stadens Kyrka afbrann tillika med en del af staden. En wacker Kyrka af tegel blef derefter uppförd. StadsSkolan har en lärare med 10 och en half Tunna Kronotionde och 11 R:d. i penningar. — Lidköping har sitt namn af ån Lidan, som delar den i 2 delar. Den i öster kallas gamla och den i wester nya staden. Den gamla staden hade redan 1446 privilegier af Kon. Christopher och förde en lång tid riktande handel på Wenern, som aftog då Mariestad och Carlstad wid samma sjö år 1583 anlades. Drottn. Christina skänkte 1651 alla Kronans inkomster af staden åt GeneralFältherren Gr. Jac. De la Gardie, hwilken redan 1615 erhållit

*) Förf. har wid sina uppgifter om Folkmängden så wäl i städerna som på landet ej angifwit om han följt Quinquennii Tabellernas eller mantalsskrifningens uppgifter.

Digitized by Google

Leckö Slott och Län som Grefskap. Wid 1655 års Riksdag beslöto Ständerna att Lidköping skulle återställas till Kronan, med rättighet för Grefwen af Leckö att på egen grund inwid Lidköping anlägga en annan stad, hwilket RiksCanzlern Gr. Magn. Gabr. De la Gardie 1670 werkställde efter egenhändig planritning, hwarom widare hos Förf. Till sin nya stad flyttade Grefwen den Skola han förut wid Leckö anlagt, med dithörande löner för lärarne. 1675 anlade han ett Barnhus, hwars årliga inkomster nu utgöra 103 T:r 18 K:pr Kronotionde, och hwarest nu underhållas 12 barn som intagas när de fyllt 6 år och utgå när de uppnått 16, sedan de under tiden i Barnhuset njutit föda, kläder, underwisning i Christendom, handtwerk, m. m. Genom reduktionen blef denna del af staden tillika med Leckö Grefskap under Kronan reducerad 1683. Lidköpings folkmängd 1810 war 1435 personer. Gamla staden, mindre reguliert anlagd, består af 58 tomter och den nya af 130. Den förra äger i skog och utmark 1200 T:ld och begge samfält innehafwa odlad jord 800 T:ld. Jordmånen sandblandad, men genom circulations-bruk temligen gifwande, så att man efter rågsädet wanligen räknar 12:te och efter wårsädet 6:te Kornet. Den marknad här hålles är en af de större i riket, wid hwilken Westergöthland förser sig med Wermlands produkter, jern, bräder och näfwer och Wermlands inwånare återhämta Spanmål, hwaraf likwäl deras behof nu är mindre än i förra tider. Denna sistnämda uppgift af wår Förf. bör icke lemnas utan uppmärksamhet i frågan om förbud mot införsel af utlänsk Spanmål.*) Handeln och

Sjöfarten härstädes har blifwit lifligare sedan Trollhätte Kanal öppnades, och besöka nu stadens fartyg förnämligast Götheborg, Wennersborg, Carlstad och Christinehamn. Stadens kyrka blef på Gr. De la Gardies bekostnad 1676 ansenligt utwidgad och nästan förnyad och med torn samt 2 nya Klockor försedd. Utom det att Grefwen hade Jus Patronatus härstädes utnämde han Borgmästare, Rådmän, Tull- och Postwerkens tjenstemän, förrättade alla Landshöfdingens åliggandeu, uppbar af Stadens utskylder sjelf en tredjedel och af Sakören halfparten. Wärdigt yttrar sig Förf. häröfwer „om man will kalla de honom tillerkända rättigheter lysande, måste man dock tillstå att de werkliga förmånerna icke warit full ersättning för den jord och den betydliga byggnadshjelp, som Grefwen meddelade dem som emottogo tomter i hans nya stad eller för de kostnader han anwände på Kyrkan, Scholan och barnhuset. Och sjelfwa sanningen måste bära Gr. De La Gardie det wittnesbörd, att han i denna del anwändt sina rika inkomster till landets nytta och heder." (III: f. 151)— Mariestad: Sätet för Landshöfdingen och fordombags (1593—1646) för Superintendenten öfwer Wermeland samt Wadsbo och Walla härader i Westergöthland. Staden anlades af Carl IX. 1582 och fick sitt namn efter Hans första gemål Maria af Chur Phaltz. Folkmängden 1750 war 710 personer, och 1810 hade den ökats till 1044 personer. Efter branden 1693 anlades staden efter ordentligare och rymligare plan med räta gator. Såsom belägen wid Wenern, har den godt tillfälle till handel. Den har 8 fartyg. Ett ansenligt garfweri är af Handl.-Dyrén anlagdt och inrymdt

*) I flera af detta årets Tidningar, som i landsorterna utgifwas, hafwa klagomål warit införda öfwer de betydliga förråd af spanmål, som hos så många producenter ännu ligga oförsålda.

Digitized by Google

i Krono bränneri-stenhuset. En strumpfabrik och en pillefabrik äro nedlagde. Staden har jordbruk och af deß 117 tomter äro 89 och en half, som hafwa odalägor hwilka derifrån ej få skiljas. Stadens skog och utmark utmärktes 1794 och fördeltes på tomterna. Deßa ägor utgjorde då tillsammans 1832 T:ld. Skogen består af gran och tall, och på en trakt deraf är någon timmerskog: den öfriga delen har blifwit genom swedjande och intägter nog mycket utödd. Stadens jord är mästadels att räkna ibland den bästa i Länet. Åkerjorden består af lera och mylla, och gifwer rågutsädet ända till 20 kornet samt af wårutsädet 12 till 14 kornet. StadsSkolan föreståes af Rektor och Collega. Den förra har sedan 1744 tillika warit Pastor i Leksbergs prästbendepastorat. Stadens Kyrka af sten, som började byggas 1593, är 90 alnar lång och 24 bred, samt ganska wacker.

(Fortsättn. f. a. g.)

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o.
(Forts. fr. N:o 25).

Följande afdelning handlar Om ett Christeligt Sinnelag, och börjas N:o 260 med en ny Psalm. Den är lång, tom och matt. Rec. hyser det hopp att ingen Prest skall wara så obarmhertig att låta en församling sjunga dylika tråkiga läror som t. ex.:

„O! må jag christligt kona
Den som mig fyldig är (?);
En broder mig försona,

Måe tillgift han begär;
Och, oförtruten, då
Når han är obenägen
Att möta mig på wägen,
Jag hela wägen gå.“ — —

Eller som denna:

„I helsans glada dagar
O! må jag tacka dig;
Och wörda dina lagar,
Når du täcks pröfwa mig;
Dig, Herre höra till
I alla mina öden (?);
Ditt barn jag wara will.“ o. s. w. —

I 10:de str. har meningen, genom en högst felaktig construktion, blifwit otydlig.

N:o 261, är nästan gamla Psalmen, med så förändringar, hwilka skäligt torde kunna kallas förbättringar. Endast i versifikatoriske afseende förtjenar anmärkas, att enjamberingen:

„Om icke Gud will föra
Mig med sin Andas nåd;“

är nog hård emot gamla Psalmens:

„Om Gud mig ej will föra
Allt med sin Andas nåd.“

Då choralmusikens takt är långsam, och alltid pauserad wid slutet af hwarje wers måste man i Psalmpoesien sorgfälligt undwika enjamberingar, och framför allt icke enjambera de för meningens fullhet oumgängliga pronominer.

Afdelningen Om Tålamod och Förnöjelse i Gud börjar med omarbetningar af g. Psb. N:o 262, N:o 263 och N:o 264. Den sista har utan fråga i allmänhet wunnit genom förändringen. Detta kan äfwen sägas om N:o 262, ehuru början af 3:e str.

„Från denna werlden måste jag
En gång mig bådan skiljas.

blifwit allt för ordrik. — Men N:o 263, har icke allenast mycket afwikit, utan äfwen kommit att föga handla om Tålamod och för-

Digitized by Google

nöjelse i Gud. — Deßutom hwad skall man säga om dylika infall som Lid och war tyst och:

„Bryt i din nöd Det sista bröd
Som åt ditt barn du sparar;
War lugn igen. — — —."

Och för öfrigt är wißerligt denna låsart:

„Som gullet röd Pröswas i glöd
Och kan dock ej upphrinna,
Skall tålamod ock winna."

poetiskt bättre än denna:

„Han sade dig: åkalla mig,
Jag will dig hielp bewisa,
Att du min nåd skall prisa."

N:o 266, är omarbetad, och ändringarne, i allmänhet, gjorda med lått hand. I 1:a str. 5:te vers har dock den sökta climax i deßa ord: „Suckar, bidar, trängtar," förlorat sin effekt i jemförelse, med det mera okonstlade uttrycket i gamla Sången: „Och tig efterträktar."

N:o 267, är ny och wärt. Förf. synes wara en ifrig fatalist, ty enligt 1:a str. säger han:

„ — — i alla öden:
Gud är Immanuel."

Enligt 2:a str. har Gud Ödet i händer, och enligt den 6:te str. möter Förf. alla öden „med hopp och tålamod." — Deßutom få wi weta af 4:de str. att

„ — lönen är till möte
Wid pröswobanans (?) slut."

Och 3:e str. slutas med deßa tungt construerade matta ord:

„Will han oß framgång ge,
Det kan ej någon hindra;
Ej heller någon lindra,
Om icke han, wärt we." —

Huru mycket bättre är icke gamla Psalmen, af hwilken wißerligen den nya förråder åtskilliga minnen, liksom den har lika många strofer och samma verstakt.

Afdelningen Om Werldens Wäsende,

Fåfänglighet och Förakt börjar med en omarbetning af g. Psb:s N:o 268. Att den på de flesta ställen wunnit genom förändringarna, är oneklight, men lika wist är det, att den här och der ej mindre förlorat. Så är gamla låsarten, i 2:a str.

„Obeständig är wår wandring,
Gielswa lifwet ändrar sig!

bättre än den nya:

„Owaragtigt är wårt wäsen
Tidsfördrif och hufwudbry!" —

Hwilken anmärkning åfwen gäller om gamla låsarten i 3:e str.

„Thet all wår förwandlings stånd
Blifwer styrdt af Herrans hand."

i jemförelse med deßa ord:

„Att jag mina öden har
Skickade ifrån en Far." —

I sista wersen af 5:te str. har troligen, genom tryckfel, nytta blifwit satt i st. f. bästa.

Hwi skulle Biskop Swedbergs kraftiga Sång under N:o 269, i g. Psb. bortbytas mot den nya, andefattiga och matta, som i Kgl. Committéens förslag har samma N:o?

N:o 271, 272, 273 och 274 äro lätta och lyckliga omarbetningar af de under samma N:o i g. Psb. upptagna Sånger, mer och mindre betydliga, allt efter det större eller ringare behofwet af förändring.

N:o 275, är ny, jemn och wacker, men handlar föga om Werldens wäsende och fåfänglighet. Snarare är den en god Botpsalm.

N:o 276. Denna korta men förswarliga Psalm, handlar egentligen om ett christligt förakt för werldens sinliga frögder.

N:o 277, är också ny, wacker, om man så will, men i sin daktyliska versform, af en sådan totalcharakter som icke symmerligen paßar hop med det ämne den skulle behandla.

Psalmer i Bedröfwelse, Kors och An-

Digitized by Google

fåttning börjas med en ny under N:o 278, som är en sjuf, men lågstämd andelig wisa. Herrlig, högtidligt triumpherande äfwer nåden wid Frälsarens kors är åter N:o 279; en Psalm full af hög, andelig resignation, och uttryckt i ett kärnrikt sammanträngdt språk. Såsom bewis må dessa strofer gälla:

„Ju större kors, ju bättre Christen:
I elden guldet luttradt är:
I nödens degel syndabristen
Sig dagligt mer och mer förtär:
Och herrlig dygdens blomma står,
Besuktad utaf sorgens tår."
— — — -- —
— — — — —
„Ju större kors, ju mer blir hoden
För dig en sjuf och säker hamn
Mot alla lifwets olycksöden (?):
Förlossning är hans rätta namn.
Så grafwen korset ställs till slut:
Bewis att du har lidit ut."

„Så will jag, Jesu! korset bära,
Med tålamod i dina spår.
Att följa dig, är högsta ära,
Och korsets wäg till himlen går.
Den trycktes suck af dig är hörd,
Och tårars säd blir glädjens förd."

N:o 280, har samma verstakt, som den i g. Psb. under detta N:o intagna Sång, men är förbättrigt ny, och har tre strofer, då den gamla har sex. — Innehållet är medelmåttigt.

N:o 281 och N:o 282, twenne nya och temligen goda Psalmer, isynnerhet den senare. —

N:o 283, är en omarbetning af motswarande sång i g. Psb. men kunde wäl behöfwa att ännu engång arbetas om. Så t. ex. är detta uttryck i 1:a str.

„När Gud med mig will så,"

både egentligt och widrigt. Och förra hälften af detta omdöme gäller om dessa wersor i 2:a str.:

„Wäl den, sitt öde (?) ställde
Allena i hans råd."

Till hwilkendera finnes anledning i gamla Psalmen. — Den närwarande har äfwen i str. 7, ett origtigt rim, nemligen wexlingar och arfwingar, nytjadt såsom maskulina rim. Daktyler i jambiska och trochaiska versarter kunna ej undwikas: men icke må de så anwändas, att rimmet hwilar på den sista korta stafwelsen.

(Forts. följer.)

Smärre Skrifter.

Minne af Lars Fred. Gravander, Medicinä Doctor och Provincial-Medicus i Stora Kopparbergs Län. Upplåst för några wänner efter hans begrafning den 12 Mars 1815. Fahlun 1815, 22 sidd. 8:o.

Sjelfwa minnet innehåller icke några biographiska underrättelser; blott en Charaktersmålning af manlig beskaffenhet. I stället äro de 5 sista sidorna upptagne af Hr Gr. lefnadsomständigheter, hwilka äro correkt antecknade. Utur dessamma må anföras att Hr Gr. war född 1778 och blef Med. Doctor i Upsala 1804. De skrifter han utgifwit, hwilkas titlar i denna minnesskrift angifwas, innehålla förnämligast några läkare-föreskrifter till allmänhetens tjenst wid gängse swårare sjukdomar i orten.

Digitized by Google

Swensk

Literatur = Tidning.

N:o 29. Lördagen den 22 Juli 1815.

Recensioner:

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o. (Forts. fr. N:o 28).

N:o 284 och 285, äro nya Psalmer af det moraliskt sententiösa slaget, men såsom sådana, alldeles otadliga, jemna, lätta och rena. Men passa de såsom Psalmer i Bedröfwelse, Kors och Anfäktning? — Sånger af denna art måste, enligt Rec:s föreställning, icke innehålla reflexioner öfwer lidandet, om deß följder och ändamål, utan ett christligt förnöjdt öfwerlåtande åt Guds tuktande hand, ett triumpherande öfwer wärdigheten att bära Christi kors, en salig förtröstan på hans kärlek; med ett ord, de måste lifwas af ungefär samma men en eldigare, anda än den som råder i denna strof af N:o 284:

„O Siäl! låt aldrig modet falla:
Du under korset salig är.
Din Jesus spisades med galla;
Du äfwen då war honom kär;
För dig hans hjerta blöder än,
Han ser din nöd och är din wän." —

Derföre uppfylla N:o 286 och 287, som äfwen äro nya, närmare alla fordringar; i synnerhet N:o 287, den ingen lärer neka namnet af en lycklig psalm.

N:o 288 är med obetydliga förändringar ur g. Psb. upptagen.

Gamla Psalmen N:o 289, „Zion klagar med stor smärta" etc. är ur närwarande Prof. Ps. Bok utesluten. Detta förfarande mot en af de wackraste bland wåra gamla psalmer torde hafwa sin grund i en nog långt sträckt renlärighet. Isträgawarande mystiskt innerliga sång hafwa neml. de så kallade herrnhutiske Pietisterne tillegnat sig. Den nya Sång som i stället här blifwit upptagen är dock ganska wacker, fast den icke uppgår mot den gamla i salfwelse.

N:o 290, är en icke betydligt afwikande omarbetning af den under detta N:o, i g. Psb. upptagna Sång. Men så wäl den gamla som nya sången är egentligen en böne Psalm.

Digitized by Google

N:o 291, har betydligt förändrade läsarter men samma innehåll och strofantal som g. Ps.

Deremot följa N:o 292, N:o 293 och N:o 294, så mycket närmare på spåren de trenne gamla sångerna, från hwilka de högst obetydligt skilja sig.

Nu följa BönePsalmer. N:o 295, som börjar denna afdelning, är ganska tjenlig som inledning till en samling BönePsalmer; ty den har ganska rigtigt uppfattat Bönens wäsende, och werkningarne af densamma. Men är i utförandet nog matt såsom t. ex. början:

„Skapare! att nalkas dig
Genom bönen du mig lärde.
Hwilken tillflykt kan för mig
Äga mera dyrbart wärde?

N:o 296, är den såsom ett stort andeligt mästerstycke bekanta Litanian af D:r Ödmann. Anmärkas måste dock, att denna sköna kyrkosång fått samma rum och nummer som en gammal sångwis författad Litania hade i g. Ps.; men att den ingalunda kan sjungas på Melodien af den gamla sången, då versifikationen i begge icke hafwa någon likhet.

N:o 297 har i omarbetningen, som dock är trogen, blifwit ledigare och kanske språkrigtigare, men den poesi som ursprungligen saknades, har icke kunnat framtwingas. På sina ställen, är det moderna uttrycket hwardagligare än det gamla. T. ex. 5 str. börjas i nya Psalmen sålunda:

„Låt mig med hwarje man I frid och endrägt lefwa,
Så widt jag nånsin kan."

I gamla Psalmen deremot så:

„Låt mig med hwarje man I frid och endrägt lefwa,
Så widt en Christen kan." — —

I 7:de str. beder man:

„Låt mina ben få ro Ehwar de få sin graf."

Att benen skola få ro, derom behöfwer man wäl icke bedja; icke heller har gamla Psalmens Förf. lagt egentliga styrkan af bönen i att benen i allmänhet skulle få ro, utan att de måtte få hwila wid fädernes grafwar. Om än wår tids kosmopolitism förlöjligat detta begär att få sluta lifwet der det tagit sin början, måste wäl dock icke en Psalmförfattare miskänna den rörande framhet som framkallar denna önskan.

N:o 298, är ny och ren fastän lågstämd.

N:o 299, är G. Ollons allmänt bekanta och mycket brukade Psalm, med några förändringar, som ej alla äro förbättringar. Åtminstone ej denna:

„Stor är den Gud i nåd, i makt och wishet stor,
Som sade: bed och tro, och få dig som du tror."

i stället för:

„Ty Fadren bjuder tig, tig kallar ock Guds Son,
Att träda tröstelig in för sin nådes thron."

N:o 300, är ny och ganska wacker, i synnerhet har sista strofen:

„Jag skall ej dwergifwa
Den enda tröst jag har:
Jag skall ej trättgad blifwa,
Att sucka till en Far:
Ack nej, förtwifla dicke
Sin kalk och glömme dig;
Jag, Gud! dig släpper icke
Förrn du wälsignar mig!" —

mycken förtjenst af innerlighet och kraftfullhet. Deremot skulle Rec. rösta för uteslutandet af den mindre lyckliga 5:te strofen:

„Mig lär i tid begrunda
Den wåg jag fara skall,
Der dyra döden (?) stunda
Af seger eller fall(?).
För sent jag mig bereder,
När döden rycker an:
Hwad hjelper, att jag beder,
När werka jag ej kan."

Digitized by Google

Hwad betyder här sista versen? — Lutherska Orthodoxien lärer, att frälsning winnes endast genom Guds nåd, till följe af fast tro på Försonarn, men att inga werk och gerningar dertill äro tillräckliga.

Lof- och Tacksägelse-Psalmer börjas under N:o 301, med Hr Hedborns bekanta, herriga Te Deum som likwäl här har undergått åtskilliga förändringar dem Rec., för sin del, icke kan gilla. Så är denna sköna strof:

„Gud! Ditt namn kring werlden skallar;
Och Jehowah Ditt werk dig kallar:
Ty förrän jorden grundad war:
Och förrän hällebergen woro
Och stjernorna i rymden foro,
Du war Dig Sielf blott uppenbar.
I Wäktarenas råd
Du utaf ewig nåd
Allt beslutit:
Utur Ditt sköt
Fram werlden bröt
Din anda in i stoftet flöt;" —

Rec. kan icke gissa af hwad skäl, utesluten. Endast denna förändring i 3:e str.:

„Åskans knall och blixtens lågor
Och stormens ljud och hafwets wågor
Förkunna, Gud! ditt majestät." —

kan., om den ej är bättre än förra läsarten, dock ej aldeles oantagas;

„När du går på wädrens wingar,
I wågens swall, i löfwen klingar
Gud Zebaoth! Ditt Majestät."

Men förbrigt, hwad äro de nya läsarterna:

„Helig är Gud,
All werldens Gud."
All krafts och nåds och wisdoms Gud." — —
— — — — —
„Och då ljuft naturen swalkas,
Med lika offer månan nalkas
För dig, i nattens helgedom" — —

mot de gamla:

„Helig är Gud,
All werldens Gud!
Dig Saligbet i höjden, Gud!" — —
— — — — —
„Och, då ljuft naturen swalkas,
Med friden wördsamt månan nalkas
För Dig i nattens helgedom." — —

Det är wißerligen en ganska falsk föreställning, att en Psalm skall blifwa mera populär, derigenom att man gör den mindre poetisk.

N:o 302, är äfwen ny, men nog lågstämd för att wara en Lofsång.

N:o 303, är en förkortad omarbetning af gamla Sången. Då den nya har blott sex, har den gamla D:r Spegels lofsång elfwa strofer. Om de widtagna förändringar äro förbättringar, är swårt att afgöra. Det är dock wißt, att den falska tonwigten i denna wers:

⏑ —
„Och de trogna ej glömmer;"

bordt undwikas. Falskt accentueras äfwen i 7:te str. ordet Lofsånger såsom — ⏑ — i st. f. — — ⏑.

Ny är äfwen N:o 304 och wacker nog. Följande ställe wille dock Rec. rekommendera till en ny omarbetning:

„Din starkhet fattar herdens staf
Och resen stuper i sin graf,
Wäst man förtryckarn blomstra ser,
Hans rum är icke funnit mer." —

N:o 305 är g. Psb:s N:o 305 med få förändringar.

Med N:o 306, en ny Psalm, mot hwilken man just ingenting har att säga, börjas Sångerna Uti Stora Landeplågor.

N:o 307, är också ny, samt starkare och innerligare är den föregående, men afgjordt blott en krigspsalm. I 11:a str. förekommer ett oegentligt uttryck:

Digitized by Google

„Wår owäns band, Med mord och brand,
Mot oß är wäpnad worden.“

Hwem wäpnar sina händer med mord?

N:o 308. är den bekanta latinska Psalmen Aufer immensam etc. med en ny swensk öfwersättning. Det är Rec. icke bekant när denna Psalm, med sin hedniskt sapphiska och och således all choral motstridande meter, blifwit upptagen i Psalmböckerna. I twenne Katholska Sångböcker, som Rec. sett, sinnas de icke; ej heller i de båda äldsta SwenskLutherska. På tyska gifwes dock deraf en tysk version, författad af Melanchthon och torde detta hafwa förmått wår församling att upptaga den, hwartill deß inre wärde äfwen gjort den förtjent. — Den närwarande Swenska sången är wacker om man betraktar den i och för sig sjelf; som öfwersättning åter är den nog fri. Bland Omarbetade KyrkoPsalmer af Choräus och Wallin (Ny uppl. s. 118) läses en omarbetning af denna sång, som emedan den strängt iakttager de Sapphiska verslagarne, för melodien är oanwändbar men här och der närmre slutar sig till originalet. T. ex. str. 5.

Nos parentales maculant reatus,
Et caro mentem trahit imbecillem;
Ergo tam sortem fragilem benigno
Respice vultu.

hwilken, enligt Comiteens förslag, sålunda är gifwen:

„Bojor wi draga Af den lott wi ärfwa;
Lustar oß jaga, Frestelser omhwärfwa!
Herre! så swaga, Will du oß förderfwa
Utan förskoning.“ —

läter i den äldre öfwersättningen så:

„Si, jag är af syndelig stämma sprungen,
Si, jag är i sinnliga bojor twungen:
Ach! min wanmakt, stoft-lifwets (— — ∪)
willkor skäda —
Och mig benäda. —

N:o 309 är ny. Deßa båda verser i 1:a str:

„Sjuka, döda, wid hwarann,
Knappaß mer man räkna kan.“

äro kanhända nog hwardagliga.

En lätt omarbetning af g. Psb:s N:o 310 står i spetsen för Psalmerna Om Frid och Allmänt Wäl.

N:o 311, är den under samma N:o i gamla Psb. upptagna korta bönen, med följ. förändring: „Gud! gif wår Konung gif wår Öfwerhet wälsignelse och frid,“ från gamla läsearten: „Gud gifwe wårom Konung och all Öfwerhet Frid Och godt regemente.“ Under en Stjerna (*) följer sedan en ny sång, öfwer bönens thema, af blott twenne strofer. Den är wacker, åtminstone första strofen.

N:o 312 är äfwen ny och lyckad, isynnerhet andra strofen, der det bedes för Riksens ständer:

„Styrk dem, o Gud! som fäders bygd
Med fäders mandom stöda.
Hielp dem, som sig för bröders bygd
Och ljus och tröst bemöda.
Låt ymnigheten flöda
Af borgarns flit och trefna ro.
Gif hägn åt åkermannens bo
Och arbete och gröda.“ —

Den kan också anwändas såsom en Riksdags-Psalm.

Om Jordens Fruktbarhet och Årets Tider är rubriken på nu följande afdelning. Den börjas med Bön om Regn under N:o 313. Den är ren, innerlig och andaktsfull.

N:o 314. Tacksägelse efter regn. Denna Psalm är ny och är såsom poetisk naturmålning af en icke medelmättig förtjenst. Men den lånar, enligt Rec:s omdöme, förmycket

sitt behag af werldsliga färgor och bilder. Ty tirader, som deßa:

„Af Solens heta blickar
Förtärd, sitt hufwud blomman fällt.
Ej hjorden swalka hämtar
Wid trädets höljda stam,
Och willebrädet flämtar
Sin nöd ur skuggan fram." — —

„På Skördemannens kinder
Man glädjen målad ser,
Och, då han kärfwen binder,
Han prisar dig, som wexten ger." —

har mera utseende af en Matthißon'sk idyll än af en kyrkopsalm.

N:o 315. WårPsalm är åfwen ett nytt, intagande men kanske också nog idylliskt blomsterpoem, isynnerhet 2:a strofen:

„Uti de gröna dalar
Går fria källan fram,
Der herden sig hugswalar (?).
Och wattnar sina lam,
Och blandar sina qwäden
Med fogelskarans fröjd,
Som sjunger uti träden
Sin Faders lof förnöjd." —

Men slutanwändningen i de båda sista wackra strofernа är så psalmisk och innerlig, och målningarne i allmänhet så utan allt anspråk, att man ej gerna ur samlingen kan bortönska denna sköna sång.

N:o 316 eller den första SommarPsalmen är en naturhymn af den högre choren. Målningarna lifwas alla af en genuin psalmisk anda.

N:o 317, är en omarbetning af Kolmodins Sång, under samma nro i g. Psb. — Minst lyckad är förändringen af 2:a och 6:te strofernа:

„Hur skön är ej naturen
Uti sin högtidsdrägt!
Hwad kraft, hwad wällukt buren
På hwarje windens slägt!

Hwad prakt, hwad rikedommar,
Som skifta tusenfaldt!
Allt lefwer, doftar, blommar:
För dig, o menska! allt."

„Låt ymnigheten flöda
Med glädje kring wår bygd.
Gör landet rikt på gröda
Gör folket rikt på dygd.
Som bröder må wi wandra
En stund i gruset än;
Som bröder se hwarandra
En gång hos dig igen." —

i jemförelse med originalet:

„The fagra blomsterängar
Och åkrens ädla säd,
The grönskand' örtesängar
Och alla gröna träd,
The skola oß påminna
Guds godhets rikedom,
Att wi Guds nåd besinna,
Som räcker året om."

„Wälsigna årets gröda
Och watna tu wårt land.
Gif oß nödtorftig föda,
Wälsigna sjö och strand.
Tin fotspor drype af fetma:
Bespisa med tit ord,
Och med thes ljufwa sötma
Oß uppå thenna jord."

N:o 318, SkördePsalm; ny, skön och ypperlig. Endast de här och der förekommande metriska hårdheter lemna granskarn anledning till anmärkningar, t. ex.

„Hwad wårt war, äga andra."

Deßa allitterationer göra verserne swåra att uttala. Samma anmärkning gäller åfwen wid ett par andra verser sammansatta af bara enstafwigheter.

N:o 319, HöstPsalm är åfwen ny och utmärkt wacker. Första strofen må bekräfta detta omdöme:

„Si, blomman, lutande och bräckt,
Är menskans like worden.

Digitized by Google

Lik dödens kulna andrägt,
For stormen öfwer jorden:
Och öfwer haf och öfwer land,
Så fjerran till en bättre strand,
Nu luftens härar draga:
Och Herden dem sig tager an;
De wandrande allena han
Kan mätta och ledsaga.

N:o 320, WinterPsalm är också ny och långt ifrån att wara mißlyckad. fastän den är mera sententiös än de öfriga. Dock öfwerensstämmer detta icke illa med ämnet. Wintern och ålderdomen är reflexionens period.

Psalmer wid åtskilliga Tillfällen och för åtskilliga Personer börjas med N:o 321, KröningsPsalm och ett afgjordt mästerstycke. Rec. kan icke afhålla sig ifrån att åtminstone afskrifwa den sista strofen:

„Hell! Landsens Brudgum, i din Skrud!
Du lyfta skall din ädla Brud
I ära wid din sida.
Ifrån din Konungsliga stol
Ditt anlete, lik Herrans Sol,
Skall ljus och glädje sprida:
Ty Herren höjer ditt banér,
Han hörer hwad ditt hjerta ber,
Och will ditt werk fullborda:
Hell dig, du Herrans Smorda!" —

Så nöjd kan Rec. icke wara med N:o 322 För en Krigsman, hwilken snarare är en god andelig Krigswisa än en Psalm. Dessa twå saker äro icke desamma. Psalmen måste oundwikligen wara christelig, wara för andaktsöfning bestämd. I den måste således allt werldsligt, allt som påminner om blott borgerliga förhållanden, skjutas i skuggan, men icke med prunk och stät ställas till exposition, som i 2:a str.:

„Kanonen dundrar, trumman rörs
Och krigstrummeter skalla:
Och sädrens rop af höjden hörs

Till mannawärf oß kalla,
Med hoppfull själ och kraftfull hand
Wi farorna omfamna (?):
För Kung och lag och fädersland
Wi segra — eller hamna
I rätta fäderslandet." —

Man omfamnar ju deßutom icke med en hand? —

N:o 323, För en Prest, är en sjustrofig förderfning af Biskop Swedbergs niostrofiga Psalm. Icke blott äro den gamla Sångens 5:e och 6:te strofer:

„Styrk mig med andans kraft, Tin sannina at utsprida,
Och intet spara straff, Fast jag skal therför lida.
I tit förswar mig tag, Ty jag ej tala får
Til hwars och ens behag, Men hwad tit ord förmår."

„Tå jag förkunna skal Tit ord och tina under,
Thet ware gudligt tal, Och inga menskofunder.
Gif att tin goda säd, Som är tit helga ord,
Af mig må läras rätt, Och falla i god jord;"

hwilka så wäl och nödwändigt höra till ämnet, uteslutna, utan åfwen alla de andra, som bliswit bibehållna, på ett obegripligt sätt förplattade. T. ex. 2:a strofen:

„Jag är bland tina får, Dock hafwer du mig kallat
Til herdasyslan swår, Och wärden mig befallat
Om tin dyrköpta hjord; Ach herre! huru skall
En matk på thenna jord Förrätta så högt kall:"

och 8:de strofen:

„Gif att jag ej begär Gods, rikedom och ära.
Men at jag nögder är Med thet tu wilt beskära:
När jag har dagligt bröd, Jag mig ätnöja will,
Och wänta til min död, Hwad tu mig skickar til."

heta i det nya skicket:

„Jag är bland tina får, Och, om ej du mig leder,
Jag sielf i willa går · Likwäl du mig bereder
Det answarsfulla wärf, Det mig så höga kall,
Att jag ifrån fördärf Din hjord bewara skall(!!!)."

„Den lott jag skatte mest, Och sinne stor den ära,
Att, som en wärdig Prest, Förkunna Jesu lära.

Digitized by Google

Har jag se'n dagligt bröd, Jag mig ätnöja will,
Och dig i lif och död Allena höra till." —

N:o 324, För en Bonde är ny. Det är wißt rigtigt att wilja införa religion och poesi i fattigdomens enfaldiga och inskränkta huslighet (Introite, nam et heic Dî sunt); men deremot torde det wara mindre berömwärdt att wilja införa fattigdomen och inskränkningen i poesien: närwarande sång, ett motstycke till den bekanta danska bondwisan: Jeg er saa fro. jeg er saa frii jeg er min egen Herre, gifwer anledning till denna anwärkning. Åtminstone äro följ. föreställningar icke psalmiska:

„Så glad jag plantar (?) då och sår,
Och wet att jag min nödtorft får
Af Gud, som wexten gifwer."

„När döden kastar oß omkull,
Wi få dock sämjas i den mull,
Det stoft hwarom wi kifwas (!?!)"

„Då jag till kyrkan mig beger,
Från grafwens hög jag ofta ser
På fältets rika gröda:
Då synes mig, som Herren will,
Att jorden wäl skall hinna till
Åt lefwande och döda."

Åfwen förekomma åtskilliga ord med falsk ton-
— ◡ — — ◡ — — ◡ —
wigt t. ex. Samwete, arbete, owåder, o. s. w. Betraktad såfom hörande till en werldslig sång är denna sista strof rätt wacker:

„Då skall jag nöjd till fädren gå,
Och af min son mitt stoft skall få
Sitt kors på kyrkogården;
Dock lika godt hwad wärd der står:
Ett ärligt namn och wänners tår
Är bästa mmeswärden."

N:o 325, Wid Prestwigning och N:o 326, Wid KyrkoInwigning äro båda nya, och hwarken rätt goda eller dåliga.

N:o 327 och 328, äro Bröllopspsalmer, bland hwilken afdelning Rec. icke utan förwåning saknat den herrliga Psalm som träffas, s. 57, i 2:a Samlingen af Hr Hedborns Psalmer. Huru långt står icke N:o 327, som är ny, efter denna! — Ty hwad anda eller andligt finns i denna och dylika strofer:

„Fridens Gud! lät enighet
Städse deras hydda freda;
Helsa, flit, förnöjsamhet
Dem bland dagens mödor leda,
Göra hwilostunden söt
I förtrolighetens sköt." —

N:o 328, en omarbetning, är bättre.

N:o 329. På en Födelsedag är ny, och utmärkt af innerlighet och andakt. De båda sista stroferna må här finna ett rum:

Hwad mer om hjertat ock skall blöda
Ännu af korsets tyngd och qwal?
Jag wet att tidens wedermöda
Och några mulna timmars tal
Ej är att likna mot den fröjd,
Som wäntar mig i himlens höjd.

O du, som räknat mina dagar
Och känner hwad mig görs behof!
Jag wet att du mig ock ledsagar
Till målet genom alla prof:
Ty är jag nöjd med ditt behag
Och tackar dig för hwarje dag."

N:o 330, För ett Barn, har blott obetydliga förändringar af den, under samma N:r i g. Psb. intagna sång.

N:o 331, är ny, öfwer samma ämne som den föregående och med den i godhet jemförlig.

N:o 332, För ett Barn, som beredes till Nattwarden och N:o 333 För ett Barn, som confirmeras, äro medelmättiga. De

Digitized by Google

sakna den anda, som finner wäg till barnasinnet.

N:o 734, För en Yngling är också ny och andligt kraftfull, ehuru icke uton förtjenst af enkelhet och warm känsla.

N:o 335 och N:o 336 äro Psalmer bestämda för Föräldrar, bland hwilka den sista är mest utmärkt.

N:o 337, Wid ett Barns Död, är ett mästerstycke genom den innerliga hängifwenhet till Gud, som utgör liksom Sångens lifsprincip; genom det sanna uttrycket af den halfqwäfda och dock beständigt frambrytande smärtan, och ej mindre genom renhet i diktionen och den yttre techniska säkerheten. Huru hänförande äro ej t. ex. dessa strofer:

„Allsingen så, som du, förmår
Hugswala den som lider,
Rätt föra den, som wilse går,
Och styrka den, som strider.
Omger mig natt ur dödens hus
En enda stråle af ditt ljus
Kan grafwen sjelf förklara."
— — — —
„De sorgefulla är du god,
Och wäl bekant med smärtan.
Du offrade ditt eget blod
Att trösta menskors hjertan,
Den lidande du drar till dig,
Och jag wälsigna will den stig,
Som mig till dig kan föra."
— — — —
„En dag, du rör ock wid den graf,
Som bädas stoft omgifwer.
Du då den telning, nu bröts af,
Föräldrar återgifwer.
Så kärlek är! Den smärta ger,
Men äfwen genom tårar ler,
Och hoppas än i grafwen." — —

N:o 338, Wid en Makas död, är en till fyra strofer förkortad omarbetning af den g. Psb. under n:o 331 upptagna fjustrofiga

Sången. Strofernа 1 och 3, i den nya följa temmeligen noga efter de motswarande i den gamla. (Forts. följer.)

N:o I. De Franska Krigssångarna i Swerige. Sthm 1815. 41 sidd. 8:o med en musik-bilaga.

N:o II. Ande-Grottan. Skottländsk Händelse. Sthm 1815. 140 sidd. 8:o.

N:o I. angifwer sig såsom Swensk Original-Roman, och förtjenar att i sin art särskillt utmärkas. Ty man träffar ej här detta plumpa skämt, denna tölpaktiga qwickhet, dessa widriga och eckliga uppträden, som man är wan att anse oskiljaktligen tillhöriga den swenska Roman-genren. Wäl äro ej de händelser här berättas, af något äkta romantiskt intresse eller ens genom det owanliga, fängslande nyfikenheten; men de äro med enkelhet framställda, och det behag och den sirlighet som råder i stilen, förråder en bildning hos sin Förf., som fördelaktigt contrasterar mot tonen i wåra wanliga inhemska dräng-romaner. (Förf. nyttjar origtigt e i stället för i i wissa imperfecta, såsom weste, feck, geck, i st. f. wißte, fick, gick. o. s. w.)

N:o II. är åter på intet sätt märkwärdig. Det är en Engelsk Röfwar-historia i den bekanta Anne Radcliff'ska smaken, med flott, underjordiska gångar, spöken, bofwar, bortröfwade flickor, ädla riddare o. s. w. Den oreda, som kommer på Förf:s räkning, har Öfwers. ökat då han merendels förswenskat det i Originalet förmodligen förekommande frather-in-law med bror, då det betyder swåger. Detta mißtag gör genealogien på många ställen nog mörk.

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 30. Lördagen den 29 Juli 1815.

Recensioner:

Michaël Choräi Samlade Skaldestycken. Örebro 1815. 311 sidd. reg. 8 o.

„Otta och ett halft år äro förflutna, — säger Utgifwaren, Hr D:r Franzén — sedan Choräi död gaf anledning att wänta en upplaga af hans samlade arbeten; och sju år har man wäntat den af min omsorg, efter min förbindelse med hans Enka." Om således Allmänhetens wäntan redan länge warit wäckt, är deß tacksamhet och förbindelse dock icke minskad, då den nu af Hr Franzéns hand går att emottaga det dyrbaraste af deß afledne Wäns egendom.

Efter ett kort Företal, öppnas Samlingen med Förf:s Biographi. Den är författad efter en plan, som i wårt land de senare åren warit temligen owanlig. Man har hittils, i stilen af ett Åreminne, endast flyktigt och liksom i förbigående widrört den aflednes allmännaste lefnadsomständigheter, mellanflätade med triviala reflexioner och prunkande deklamationer. Läsaren träffar åter i denna lefnadsteckning — hwad han söker — en enkel historisk framställning af Choräi öden, en trogen och charakteristisk målning af den älskwärde Skalden, tecknad med alla de nuancer och egna färgor, hwarigenom åskådaren erhåller en lefwande och individuel bild. Denna naturligare färgblandning är här så mycket mera på sitt ställe, som läsaren, enligt wåra Biographers wanliga förfarande, annars skulle förlorat kunskapen om de små men märkwärdiga händelser, som spridde ett romaneskt intreße kring Choräi första öden. — Född d. 15 Mars 1774 i Christinestad, förlorade han wid femton år med sin far utsigten af uppfostran och bergning åtminstone på denna sidan af hafwet. Deßa hans fars sista ord woro det enda testamente som lemnades honom: „Res till Swerige: sök opp Domprosten Fant i Westerås, och säg att en döende fader skickat dig till honom, och att din farmor hetat Fant." —

Den unge Choräus ankom till Stockholm, utan ledsagare, utan rekommendationsbref. Återstoden af hans rese-caßa — en skänk af några Handlande i Christinestad — förswann

Digitized by Google

i en för ynglingen hittils okänd förförelse — körsbär och päron. Det finska skeppet hade förswunnit från skeppsbron; intet Westerås-fartyg fann han, och i saknad af husrum, mat och allt, dref honom hans förtwiflan eller snarare lättsinnighet att taga wärfning. När sansningen och ångren återkom, war dock officeraren nog ädelmodig att återskänka den bedröfwade ynglingen friheten och de redan erhållna penningarna, så att han kunde uppsöka det främmande hus, „der hans namn aldrig warit nämdt." Men för Domprosten Fant war den döende faderns patriarchaliska helsning tillräcklig: han gaf denne aflägse och owäntade slägting fri uppfostran och underhåll så wäl under Skoleåren i Westerås som under deß wistande wid Akademien i Upsala, der han år 1797 tog den philosophiska graden. Efterhand befordrad till Docens wid Åbo Akademi (1799), till Theologiä Adjunkt, Kongl. HofPredikant och RegementsPastor (1802) med utsigt om befordran till Theol. Professionen i Åbo, tärdes dock hans bröst af en länge närd hektik, som i förening med en hemlig sinnesoro och trånad, slutade hans dagar, den 3 Juni 1806.

Redan denna korta lefnadsålder — 32 år — förbjuder läsaren att här wänta mästerstycken, dem snillet, mognadt af den långa konsten, wanligen i en senare ålder danar. Men en ännu wigtigare orsak hindrade utwecklingen af Choräi skalde-anlag: den tidpunkt, i hwilken han framträdde. „Flera omständigheter, säger Hr Franzén, hade wällat, att witterheten ej mer skattades för sin egen skull: hwaraf följde, att hennes idkare genom den moraliska, religiösa eller politiska wigten af de ämnen, de behandlade, sökte att bibehålla hennes anseende. . . . Derigenom hände, att ett mått af snille och talang som

i en liten lyrisk blomstersång med fördel kunnat anwändas, på ett didaktiskt sädesfält nästan förspildes."

De skaldestycken, som under titel af Prisskrifter utgöra denna boks första afdelning, gifwa egentligen anledningen att sanna wigtigheten af denna anmärkning. De äro alla utmärkta af ett ganska rent språk, en upphöjd diktion, en wårdad rythm och correkt versbyggnad. Men deßa negativa förtjenster äro också de enda företräden, som granskaren kan tillerkänna deßa Prisskrifter; ty de äga föröfrigt alla de brister, som äro oskiljaktiga från denna art eller o-art af Skaldekonsten: ett onaturligt wal af ämnen, en onaturlig behandling, ett onaturligt språk, ordståt, widrig oratorisk häfning och pathetisk kallfeber. I det Skaldestycke, som står i spetsen för denna samling, Sång öfwer Ehrenswärd, äro dock deßa brister minst synbara. En Talare, en Skald, som prisar Sweaborgs Skapare, kan ej fela att wäcka uppmärksamhet, äfwen om ej lysande drag af sann poesi gåfwe denna Lofsång ett afgjordt företräde framför de öfriga. — Men när skall man i wårt fädernesland erkänna, att Hjeltens minneswärd är bildstoden, Historien eller Epopeen, (om den i wåra dagar är möjlig) eller cothunen, icke lyran? — Skaldestycket Yppigheten qwarlemnar all den ledsnad och tomhet, hwarpå man redan genom titeln är förberedd. — Trollhättan är ett lyckligare ämne för Sången, men tywärr håller skalden sig föga wid naturen, som kunnat gifwa anledning till sköna målningar, och han betraktar detta menniskosnillets mästerstycke från en opoetisk och falsk synpunkt.

I andra Afdelningen, som innehåller Lärodikter, utmärka wi Twiflan och Hopp samt Oskuldens Hämd såsom de mest läsbara. —

Digitized by Google

Mera bekant med Choräi hjerta war Sångmön, då hon i 3:dje Afdelningen uppträder såsom Elegie. Choräus hade ej af naturen emottagit det skapande Snillets lysande lån: men hon gaf honom känsla för deß naiva behag, sinne för det enkelt sköna i skapelsen, hjerta för den lidande menskligheten, och denna stilla ljufwa längtan, som bessunger sitt hopp om ljusare öden. Religionen tände i hans bröst sin heliga fackla, och, efter en strid mellan Twiflet och Trons förhoppningar, af hwilken denna Samling bär nästan öfweralt synbara spår, förjagade mißtröstans dimmor och gaf hans florbeklädda luta denna wemodiga stämning, som utgör deß största behag. Icke utan djup rörelse har Rec. genomläst den sköna Elegien Till mina Barndoms Wänner (s. 83): hwem skådar ej utan ljufbitter hågkomst tillbaka på förswunna dagar, då han läser deßa ljud af ett snart kolnande hjerta:

Är han glömd, er trogna barndomswän?
Gode goßar! denna handen fatten:
Lika redlig, räckes hon er än,
Lika redlig i den sista natten.

Detta hjerta mäktar än att slå
Lika ömt: af tusen härda skiften
Mer betryckt, men lika warmt ändå,
Tills det gömmes i den kalla griften.

Redan ägen I en makas famn,
Redan edert knä en ättling waggar.
Och hwad äger jag? ett sjukligt namn,
Kännande, som swärd, de minsta taggar.

. . . .

Minnens I den glada julen än,
Och wär hwita drägt, wär klara stjerna,
Då wi gingo kring som wise män,
Sjöngo illa, men dock hördes gerna.

. . . .

Minnens I den glada sommarns fest,

Hur wi sprungo kapp till blomsterstängen,
Och wär stolthet, när wär goda prest
Log åt dansen och åt segersängen.

Icke mindre ljuf är följande Elegie, som begynner med denna sköna strof:

Hwar är min graf, hwar är det mörka tjellet,
Der jag skall ensam bo?
Männ någon gång jag skådat detta stället,
Och trampat det i ro?

Rec. hade önskat att Förf. slutat med denna vers:

Så tag då Jord, tag hulda Mor tillbaka,
Och göm uti din famn
Den ädla skatt, du gaf mig att bewaka
Min aska och mitt namn.

Ty sista versen i slut-strofen:

Förwara den, till deß hon hör den rösten,
Som döda wäcka kan:
Ljuf är den tron; förträfflig är den trösten,
Och derför är hon sann;

är ett mißljud och påminner om detta Voltaires bekanta tröstespråk: Om Gud icke funnes, borde man dikta honom.

Samma anda herrskar åfwen, till större delen, i följande afdelning med öfwerskrift: Blandade Stycken, de flesta författade af tillfällig anledning, bland hwilka läsarn igenkänner redan bekanta stycken, som t. ex. Enkans Wisa (s. 106) samt Barnsligheten mera känd under namn af Lilla Clara; Förwandlingen (Första gången m. m.), stycken som wunnit en stor och ännu icke förlorad popularitet. — De flesta af deßa dikter låna sin täckhet af en enkel naiwitet, en öm idyllisk ton eller en stilla klagande trånad. Så är Den högtidliga Förlofningen ett högst lyckligt thema, som blott behöft en semiton af högre, mera idealisk stämning, för att wara ett förtjusande poem. Helt och hållet lyckad är den lilla sången till Sommarnat-

Digitized by Google

ten (s. 116), hwilken wi ej här må wägra ett rum:

Nattliga stunden
Sänkes mot lunden,
Blomman är redan af daggperlan kyst;
Aspen och linden
Sofwa med winden:
Allt är så lent och så ljuft och så tyst.

Ädle! som wakar,
Och som försakar
Hwilan för andra, kom skäda din lön;
Dagen war mulen,
Stormig och kulen,
Men nattens timma är härlig och skön.

Lyckliga stunder!
Njutna i lunder,
Hwilka den ensamma midnatten prydt:
Muntre ert minne
Ofta mitt sinne;
Till deß en sommar mig gläder på nytt.

Ännu skönare är den lilla för en del läsare ej okända afskedssången sid. 128, kallad Bortresan; en dikt i den enklaste och ljufwaste tonart. Rec. fruktar ej läsarens förebräelse, då här afskrifwer den:

Om jag far bort, så gräter du,
Och Gud din ömhet wedergäller;
Men jag är awar hos dig ännu
Och tacksamheten tårar fäller.

Om jag far bort en färd så läng,
Så läng, att jag ej kommer åter:
Så wet jag wißt att mången gång
Du saknar mig och mig begräter.

Så wet jag, att du unnar mig
Den ljufwa tröst, den himlahugnad,
Att stundom blicka ner på dig,
Och åter se dig glad och lugnad.

Om du far bort, så gräter jag;
Men många stunder jag ej gräter:
Jag reser efter, samma dag,
Och finner dig, och glädes åter.

Såsom lyckliga foster af en barnsligt o-

skyldig fantasi kunna wi äfwen ej undgå att utmärka Ederna (s. 149), De tre Äldrarne s. 159, Rosen, Fjäriln och Biet s. 216, äfwensom Ord till en finsk melodi (s. 112) samt Idyll sid. 115. Mindre lyckliga äro de tillfällighets-stycken, som widtaga s. 161. Isynnerhet hade säkert deß begge prosa blandade skaldestycken — Krigsförklaring mot Hr Grefwe C. samt Bref till Fru W.— utan saknad kunnat wara borta. De göra anspråk på qwickhet, men innehålla blott tomt och obetydligt joller. Samma förolyckade sträfwande uppenbarar sig äfwen i det mißlyckade skämtet: Babels Torn. Deremot äro Blommorna s. 220, Fastlagsris s. 223, Impromtuer s. 224 samt Flugan och Ljuset s. 225 icke alldeles mißlyckade lyriska epigrammer. Några må bland de förstnämde anföras:

En hwit Törnros åt Charlott.

En ädel oskuld utan fläck,
Är lika sällsynt i wår werld,
Som denna blomma war för mig:
Jag fann blott en, den ger jag dig.

En Leukoj åt Rosali.

Så ädel blomma sällan gifwes,
Som denna är, min Rosali:
Hon liknar dig ock deruti,
Att hon i sönster gerna trifwes.

En Nattviol till Iris.

Den blomma, jag åt dig förär,
I nattens timma skönast är.

Härefter följa Psalmer i gamla Swenska Psalmboken, omarbetade. Till Utgifwarns eget omdöme har Rec. föga att tillägga: „Ostridigt hade han (Förf.) till detta skaldeslag icke blott den yttre kallelsen genom sitt stånd, utan en inre genom sin warma känsla, sitt enkla och lätta språk. Men utom

Digitized by Google

det att hans förslag dertil ej hunno fulländas innan hans död; hade man den tiden andra begrepp om den reform, wår gamla Psalmbok borde undergå, än man sedan fattat. Wisserligen funnos då redan de yppersta Kyrkosånger, med hwilka Dr Ödmann gjort epok i swenska Psalmpoesien; men detta mönster gällde egentligen i afseende på nya Psalmer, och Choralt bemödande åsyftade endast de gamlas förbättring. Den rätta konsten derwid war då ännu icke funnen, icke ens af hans medtäflare och wän Dr Wallin, som sedermera till förtjensten af så många egna mästerstycken, tillagt den mindre lysande, men dubbelt skattbara, att på ett förundranswärdt sätt hafwa räddat de flesta af wåra gamla. Ch. är föröfrigt ej den ende, som i detta swåra och granlaga skaldeslag behöft tidens hjelp genom öfning och prof. Emellertid wunno hans Psalmer ett utmärkt bifall; och tjena ännu till mångas andakt: hwarföre de äfwen här blifwit ånyo ofryckta; helst större delen saknas i den Nya Prosapsalmboken." — Wid jemförelsen af dessa Omarbetningar med Originalerna, skall man finna att allt, som hör till ett rent eller sårskadt städadt språk, en flytande och säker versifikation, här blifwit återfodkommet; men att äfwen under den yttre glättningen den inre kärnan icke sällan blifwit bortfilad. Också trodde man sig den tiden ej kunna göra Religionen större tjenst, än att afkläda den alla mysterier, utpressa dess lifssaft och förwandla den till ett moraliskt petrifikat.

Samlingen slutar med några Fragmenter och ofullständade Stycken. De äro följande: Stycken af ett Tal hållet för Kongl. Akad. i Åbo den 29 Nov. 1795; Menniskans Bestämmelse; Sång öfwer Gustaf III, samt Andaktspoem: allesamans af ganska medelmåttigt wärde.

Nittonde Århundradets Krönika af Bredow, (fortsatt af Carl Venturini). 12te Häftet, Örebro 1813 260 sidd., 13de Häft. 253 sidd. 1814, 14de Häft. 253 sidd. 1814, 15de Häft. 284 sidd. 1814, 16de Häft. 258 sidd. 1815, 8:o.

11te Häftet af närwarande intressanta Werk är i denna Tidning anmält i N:o 34 af Årgången 1813. Det 12te Häftet fullföljer skildringen af 1808 års händelser och det 16de innefattar året 1810-11. Hwilka år, rika på stora skådespel, på förwånande omskiften och de mest undranswärda uppträden! Wisserligen skola dessa år ej upptaga de minst märkwärdiga blad i Werldshistorien.

Det första häftet bland dem, som här fästa wår uppmärksamhet, lemnar en målning af Tyskelands tröstlösa belägenhet: sid. 239—326. Derifrån begifwer sig Förf. till Turkiet, hwarest Mustafa IV af Wesiren Mustafa Bairaktar störtas från thronen, och hans bror Mahmud II emottager spiran. Den store Bairaktars anstalter och hastiga död beskrifwas sid. 326—42. Sedan Förf. kastat en blick på de barbariska Rösswaceterna (äfwen i Algier hade en revolution utbrustit den 7de Nov.), på Persien och Amerikanska Freestaterna, kommer han sid. 373 till det Europeiska Nordiska kriget år 1808.— Nyssnämnde Förf. anmärker, att Nyssland, som år 1723 skattades till 13 millioner, år 1783 till 27 mill., uppgifwes detta år hafwa wäxt till 35. Dess

Digitized by Google

och korpsen bivuakerade med fältherren i mitten på den nedrifne wallen wid Petriporten. Underrättelsen om Reubels anmarsch bekräftades följande morgonen, och Holländska divisionen antågade öfwer Halberstadt; Hert. måste genom ett djerft wågstycke göra sig lust.

Anfallet skedde kl. 5 eftermiddagen, elden ur kanoner och handgewär underhölls flera timmar å bmse sidor. Westfalare försworade Oelper med ständaktighet. Wilhelm satte sig derföre sjelf i spetsen för anfallet, och wid detta tillfälle blef en häst skjuten under honom. Westfalarnes afsigt på Braunschweigarnes wenstra flygel miszlyckades dock; äfwen blefwo de förstnämde hwarje gång tillbakadrifne, när de wille frambryta ur Oelper. Natten gjorde slut på drabbningen, och 5000 Westfalare måste draga sig tillbaka för 1500 Braunschweigare. Hert. behöfde till och med icke att om natten intaga Oelper genom en öfwerrumpling, som hans afsigt war, ty de utsände patrullerne lemnade säker underrättelse om Reubels fullkomliga återtåg. — Emellertid war natten mellan den 1 och 2 Augusti en af de förskräckligaste för den nödställde Hert.; ty många officerare, isynnerhet kompanichefer, fordrade af honom, att han skulle kapitulera, emedan de icke sågo någon utwäg mer till räddning. Hert. wågade i detta ögonblick icke taga några stränga mått, tröstade dessbre de oroliga, och afslog icke alldeles deras begäran. Likwäl begärde 16 officerare afsked, och Wilhelm kunde icke straffa de sega, ty redan war Gratiens awantgarde wid Wolfenbüttel. Man gjorde skyndsamt anstalt till uppbrottet, och eftermiddagen den 2 Aug. gick det för sig utan att oroas af Reubel, emedan den strategiske mannen hade wid Schwülper gått öfwer Ocker, för att efter en omwäg af 4 mil angripa och eröfra Braunschweig. — Medan detta werkligen skedde, dock utan allt motstånd, och Braunschweigs inwånare endast genom sin prefekts manliga rädighet befriades från den hotade plundringen, hade Hert. redan ankommit till Burgdorf, och inträffade den 3 Aug. i Hannover, hwarifrån Franske guvernören, intendenten och öfrige Franske embetsmän med största brådska hade flytt. Hert. höll öppen tafel på Londons wärdshus, begapad af en dyantlig mängd menniskor. Hans husarer togo emellertid ur styckgjuteriet sexa nya kanoner och eröfrade ärskiliga effekter, hwilkas wärde man sattade till 7000 R:dr. Redan den 4 marscherade korpsen öfwer Nienburg till Hoya, och hade på sistnämnda ställ: knappt hunnit uppresa bron öfwer Weser förrän Reubelska korpsen wisade sig. Den 5 Aug. fortsattes marschen till Syke, och därifrån detacherades Korses med 40 husarer, 150 jägare och 2 kanoner till Bremen, för att förwilla de förföljande Westfalarnes uppmärksamhet och leda dem på en falsk punkt, medan Braunschweigarnes hufwudstyrka ryckte till Elsfleth och om natten marscherade öfwer Delmenhorst. Den 6 Aug. lät Hert. sitt folk gå öfwer Hude. Korses kom och åter med det till Bremen sända detachementet, satte den honom förföljande Westfaliska förtroppen genom några wäl afpassade kanonskott i förskräckelse, gick lyckligt öfwer den lilla floden Ocke och inskeppade sitt manskap, hwarmed han åter stötte till Hert. wid Helgoland.

Förnämsta inskeppningen war med infanteriet den 7 Aug. i Elsfleth, hwarest man hade sett alla till sidorna dugliga fartyg i requisition; men kawalleriet, emedan skepp selades (sedan däckarna woro sålda till hwad pris som helst), inskeppades till största delen i Brake. Hert. war den allrasiste; han begaf sig först om aftonen kl. 6 om bord på Amerikanska briggen the Shepherdess och hade 22 officerare hos sig. Ifrån Bremerlehe gjordes öfwer 40 skott på hans skepp, och strandbatterierna förföljde äfwen samma skepp; två andra skepp blefwo tagne wid Bremerlehe af Dankar och tullwakt, på det ena war Herts sekreterare, som dock sedan undkom. — Lord George Stuart wäntade de tappre med en icke obetydlig flotilj wid Strömmens utlopp; all Engelska skepp saluterade och flaggade. Slutligen anlände Hert. lyckligt till London, der han emottogs med största glädjebetygelser. Konungen af Preussen hade wäl nödtwungen, såsom öfwer-Länsherre, lagt bellag på Furstendömet Oehls, och således war allt, som han ägde på saka landet, förloradt; endast icke den höga krigsära, som hans sista tåg förwärfwat honom och som äfwen hos hans fiender wäckte beundran och aktning för den nedrigt smädade hjelten. Wilhelm gick som General-Löjtnant i Engelsk tjenst; Parlamentet tillade honom en årlig pension af 10,000 pund sterling; hans korps kom till ön Wight, och transporterades sedan till öarna Guernsey."

(Forts. följer.)

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 31. Lördagen den 5 Auguſti 1815.

Recenſioner:

Förſök till Granſkning af Kongl. Pſalm-Kommiténs Förſlag till förbättrade Kyrkoſånger. Stihm, 1815. 63 ſidd.

Efter ett kort Företal, ſom innehåller ſåga märkwärdigt, begynner denna Bok med en Inledning eller ſåkallad Allmän Anmärkning. Förf. är åfwen en bland dem,*) ſom inſe olägenheterna af Comiteens afſigt, att i nya Pſ.B., upptaga ett lika antal Pſalmer ſom i den nu brukliga, „för att kunna under ſina gamla Numror bibehålla wiſſa goda och brukbara pſalmer ur den ſiſtnämda, hwilka wid gudstjenſten till en början ſkulle enſamme nyttjas, intilldeß den nya Pſ.B. hinner bliſwa allmänt ſpridd, ſå att den gamla Pſ.B. ännu någon tid efter den nyas införande, jemte den ſiſtnämde, ſkulle bliſwa brukbar.“ Med ſanning och utan öfwerdrift anföras de ſtora uppoffringar, ſom måſte göras för att winna en ſå ringa, och för kort tid endaſt gällande förmån. — De typographiſka beräkningar ſom ſedan anſtållas, i afſigt att, då allmän täflan är öppen, kunna lemna den bliſwande Nya Pſ.Boken för billigt pris i Allmänhetens händer, förråda kännedom och iſrigt. Sid. 11 widtager den egentliga Kritiken öfwer ifrågawarande kyrkoſånger.

*) Jfr Sw. Lit. Tidn. N:o 13, år 1815, ſid. 190, o. f.

Hwad Förf. yttrar i anledning af Pſ. N:o 1—5, kan Rec. för ſin del ej annat än gilla, utom då han påſtår att om N:o 1 ſkall bibehållas, bör refrainen: Kyrie Eleeſon „ſåſom onyttig, om ej otjenlig, bortläggas, och melodien förändras.“ Rec. förſtår ej hwarföre deßa heliga, inom chriſtna Församlingen i århundraden med uppbyggelſe nyttjade ord, nyligen ſkulle bliſwit onyttiga eller otjenliga. Rec. har af annat ſkäl hört Kyrie Eleeſon i denna pſalm tadlas, emedan nemligen Gud här införes talande. Men denna anmärkning ſynes förfalla, då man föreſtäller ſig deßa ord ſåſom Församlingens egen chor. Förf. har ej mindre miſtagit ſig, då han tror att de gamla melodierna, på måſå och efter behag, kunna omſkapas och förändras. Då är det wiſſerligen bättre, att, ſom ſtrax dereſter föreſlås,

Digitized by Google

wälja en helt annan melodi eller N:o 229. — Anmärkningen öfwer N:o 8 och 16 öfwerensstämmer helt och hållet med Rec:s mening. Olycklig åter är Förf. då han wid N:o 17 i st. f. Stor skuld mitt samwet drager, föreslår Stor skuld mitt samwet gnager. Att draga skuld är ett i andlig styl icke owanligt uttryck: det heter ju om Frälsaren, han bar all werldens skuld. — Någon ändring torde wäl denna vers i N:o 24: Si glädjens känslor strömma, behöfwa; icke derför att känslorne, som hos menniskan äro inneboende, icke skulle kunna sägas strömma" — Anm. wisar med denna något enfaldiga erinran att det felas honom allt sinne för poesi — utan derföre att detta uttryck ej hör till den andliga stilen; Förf. will att de Christne Må för hwarandra ömma, hwarigenom denna vers ej blott blir lika nymodig som förut, utan äfwen platt.

Med fullt skäl yrkar Förf. uteslutandet af den, i afseende på innehåll och melodi, lika förfelade Psalmen N:o 26. Derefter följa sid. 17—21. åtskilliga till större delen mindre wigtiga anmärkningar som dock wid en ny redaktion icke torde sakna all nytta. Men då sid 21 påstås, att gamla ordet ånne „åtminstone bland allmänheten är okändt," wisar sig att Förf. ej mycket känner wår allmänhet och deß språk. Det är snarare sannolikt att mången bland de såkallade bildade klaßerna ej förstår deß betydelse, men bland menigheten lefwer detta gamla ord i Guds ord och hundrade folkwisor. — Men Anm. har så mycken wederwilja för så wäl gamla som alla poetiska och mera upphöjda uttryck, att han till och med s. 22 förkastar stunda för tillstunda. s. 27 kora för utkora, o. s. w. Läsarten i N:o 63:

Hjelp skall du dem aldrig låna,

är icke „twungen," men blir det genom det af Förf. föreslagna emjambement:

Du dem aldrig skall förlåna.
Hjelp . . .

Förf:s omdöme öfwer Dr Dahls herrliga hymn, N:o 102, är ett bland hans stora mißtag. Förf. menar att den förutsätter lärdom och bildning för att förstås. Twertom. Endast ett klart, af ingen halfklokhet mißbildadt natursinne. Fråga barnet, fråga den olärde ynglingen, som icke läst någon rhetorika, men endast en ljus winternatt beskådat himlens stjernor, om han förstår deßa sublima verser:

Hwart guldbost på din mantel stänkt
En werld är, som på fästet prälar.

. . . .

För strålen af ditt majestät
I stoftet mina blickar digna,
Att i naturen dig wälsigna
Och tillbedja i dina sjät.

— verser, hwilka Förf. med tillhjelp af alla troper och figurer icke kan upplösa, — och deß höjda bröst skall säga dig att han känt och förstått Skalden. Det är endast den förtorkade, sjelfwise warelsen, hwars öra och själ sluter sig för poesiens röst: men buxden, som omgifwes af Guds sköna och lefwande werld, begriper skaldens tungomål, ty han lånar ju sina bilder och färgor från den sinnliga omgifwelsen. Huru beklaganswärd är således ej deras förwillelse, som förmena att en psalm, för att fattas af menigheten, måste wara torr och abstrakt! —

Hittils har Förf. nästan endast uppehållit sig wid särskillta uttryck i en wiß psalm, utan att inlåta sig omdömen, öfwer det helas wärde. N:o 147 åter förkastas hel och hållen, och Förf. uttrycker här ett nit, en bitterhet, man kunde säga fanatism, som illa

Digitized by Google

contrasterar med deß wanliga saktmodiga skriftart. Wi meddela först denna Psalm hel och hållen:

Offerstigen, hemsk och öde,
Är af Medlaren beträdd.
Af blod-rosor, rysligt röde,
Örtagården är beklädd,
Och de strida tårars flöde
Daggen är på blomstrens bädd.

O hwem är du? Härold blifwen
Ifrån Gud till menniskor!
O hwem är du? Öfwergifwen
Dock af dem, du dig betror!
Ack! så wäntad, så beskrifwen
Herrans Christ ibland oß bor.

Ej anammad af de sina,
Bär han dock all werldens skuld;
Löser oß med död och pina,
Ej med silfwer eller guld.
Så hans Gudom skulle skina,
Utaf nåd och sanning full.

Så, I fallne! så allena
Jorden bär wälsignelsen;
Så från satans ogräs rena,
Himlens skördar blomstra än;
Så, försonta, sig förena
Gud och menniskor igen.

Waka, Christen! kom att smaka
Kalken af hans blodsförbund.
Werldens lusta glad försaka:
Jesus är din sällhets grund.
O! förmätte du ej waka
(Ropar han) med mig en stund?

Stunden ilar. Bed, war trogen,
Följ din Frälsare förnöjd,
Intill döden redebogen,
Under korset täligt böjd.
Bed och waka, och blif mogen,
Jordens son! för himlens fröjd.

Olycklig den warelse, hwars hjerta blifwer stumt wid denna herrliga paßionssång! —

Man höre nu wår Auktors omdöme: „Att Kongl. Psalm-Komitén intagit denna Psalm i samlingen af de till Kyrkosånger föreslagna, är förmodligen ett bewis på deß afsigt, att icke wilja göra någon mißnöjd, som tilltrott sig förmåga att wara medarbetare i detta företag. Den har likwäl härigenom från sig sjelf hänskjutit en obehaglig skyldighet, till en hwar som, till följe af deß åstundan och anmaning, will anmärka de fel och brister, som han anser sig finna uti de till allmänt bedömmande framställda Psalmerna. Författaren till nu gjorda anmärkningar, sjelf i förbindelse för skonsamhet hos Kongl. Komitén, (Förf. låter härmed förstå, att åfwen han har Psalmer införda i denna Samling), önskar högeligen, att deß erinringar icke måtte blifwa för någon sårande. Men då han en gång föresatt sig, att redligt yttra allt hwad som förefallit honom anmärkningswärdt, för att efter sin förmåga bidraga till Kongl. Komiténs ändamål; kan han icke undgå att fästa sin uppmärksamhet wid den esprit, som i förewarande Psalm är rådande, och hwilken tyckes alltför mycket närma sig till den slags skaldekonst, som i närwarande tid af några nymodiga witterhets-idkare med ganska förmätna anspråk blifwit nyttjad, men af ingen upplyst domare än blifwit gillad. Icke måtte meningen wara, det, för att åfwen foga sig efter denna sectens smak, man bordt lemna rum åt något af deß försök. Antalet af dem, som åstunda så beskaffade Kyrkosånger, kan ej wara betydligt, och Kongl. Psalm-Komiténs så allmänt wördade Ledamöter kunna aldrig hafwa för afsigt, att befrämja någon slags witterhet, som icke är byggd på sanna ästhetiska principer. Man gör sig derföre säkert hopp, att ehuru denna Psalm blifwit intagen bland försöken, den dock måtte uteslutas

Digitized by Google

ur den Samling, som till allmänt bruk blifwer gillad; men då skäl bör gifwas till en sådan önskan, nödsakas anmärkaren att rent af yttra, det orgentlighet, mörkhet och affectation i uttrycken, osammanhang, somt till och med oriktighet i afseende på Bibliska dogmerna, föranleda densamma, och genom ett och annat anförande söka wisa grunden till sitt omdöme."

För att engång gifwa ett exempel af de förwillelser, hwarför ett dödt prosa-förstånd, utan aning af Religionens och Poesiens innerska mysterier, blottställer sig, då den i sin platta fräckhet will upphöja sig till domare öfwer werk, hwarpå en högre Genius tryckt sin stämpel, må dessa klyftiga anmärkningar jemte Rec:s upplysningar — så själmördande ett dylikt tidsfördrif wißerligen är — här finna ett rum.

v. 1. „Offerstigen hemsk och öde
är af Medlaren beträdd."

„Hwad (psalm-) Förf. menar med denna hemska och öde Offerstigen, torde ej lätteligen kunna utrönas." — Rec. åter meenar, att man måste hafwa ett inskränkt mått af wett för att icke begripa, att denna wäg ej kan wara någon annan än den, som beträddes af Medlaren då han gick att förmenniskoslägtet offras, eller, om det ej ännu är nog tydligt, att på korset lida döden.

„War denna wäg hemsk; war han öde, enslig?" Om wägen till Golgatha från Jerusalem war öde och enslig, eller omgifwen af leende planteringar och hwimlande af menniskor, torde wår lärde Anmärk. ha lika swårighet att bewisa som Psalmförf. att neka, då icke ens läget af denna ort är med wißhet bekant. (Se Dr Ödmanns Handlex. öfw. N. Test., Artikl. Golgatha). Men en sådan undersökning skulle här ej blott wara onyttig, utan äfwen löjlig. Har då ej Förf. någonsin läst ett Skaldestycke? Har han aldrig sett huru en Skald, wid en makas, en älskarinnas, en faders graf kläder hela Naturen i sorgdräkt: huru mycket rimligare är det då icke, att när den Gudomlige gick till döden, göra Skapelsen hemsk och förjande, och den wäg, de orter han genomwandrande, dystra och ödsliga? —

Med blodrosor tyckligt röde
Örtagården är beklädd.

„Förf. har här förmodligen sökt att omförmåla Jesu blodswett i Örtegården, men att det skedt (skett) på ett widunderligt sätt, låter ej nekas." — Hwad Anmärk. med denna period will omförmåla, torde ej mindre lätt kunna utrönas. Är meningen den att Jesu blodswett i Örtagården skett på ett undranswärdt eller (som Förf. uttrycker sig) widunderligt sätt, så är wißerligen Rec. af samma mening. Men skall denna förwirrade period ungefär ge tillkänna, att Skaldens uttryck är widunderligt, så wädjar Rec. till hwarje läsare. Ty är icke det en, om icke sken, åtminstone enkelt begriplig tanke, att låta blomsterna i Örtagården färga sig af den lidande Försonarns gudomliga blod, och befuktas af hans nedströmmande tårar: hwilken senare målning äfwen kallas en öfwerspänd idee.

O hwem är du? Härold blifwen
Ifrån Gud till menniskor?

„Han anropas såsom Härold från Gud till menniskor, hwilken befattning dock högst swagt och ofullständigt uttrycker hans för menniskoslägtet öfwer alle hwad sägas kan wigtige och wälgörande förrättning" o. s. w. Så må då Anm. själf uppgifwa en mensklig benämning, som kraftigt och fullständigt uttrycker Jesu Christi wälgerningar mot menniskoslägtet. — De öfriga Förf:s anmärknin-

Digitized by Google

gar äro ej af den beskaffenhet, att Rec. med deras besvarande will förderfwa tid och papper.

Häreftet widtaga åter detaljerade Anmärkgar, wid hwilkas granskning det blefwe nog widlöftigt att uppehålla sig. De flesta af dessa erinringar röja en wiss analytisk förmågo, som dock stundom urartar till det minutiösa och öfwerdrifna. Rec. önskar i synnerhet att Comiteen wille behjerta hwad som yttras öfwer den förolyckade omarbetningen af Biskop Swedbergs wackra psalm N:o 323, öfwer den af den tröstefulla och för så många fromma Christne af ålder heliga psalm N:o 375: Nu hwilar hela jorden, som i omarbetningen heter: Nu hwilan sänks till jorden, åfwensom, sid. 55, angående saknaden af en psalm för Resande. Förf. har sjelf gjort ett försök att afhjelpa en del af denna brist, genom en Psalm för Sjöfarande sid. 56. Den lyder så:

Du, som wädret kan befalla,
Och som wågen lugna kan,
Werldens Gud! wi dig åkalla.
Tag oss i din wårdnad an!
Blif wårt wärn i farans timma,
Och oss för med Faders-hand
Nådigt till en önskad strand!

Oss på wattnets rymder bota
Stormens il och wågens swall;
Menniskig klokhet ej kan mota
Sjömans hwarje olycksfall.
Böljan dolda klippor höljer,
Och det bolwerk, som oss bär,
Blott en bräcklig planka är.

Innan nödens stund är inne,
Dig wår tanke söker opp,
Gud! i dig ett helgadt sinne
Äger frid och mod och hopp.
Säll är den din wilja lyder,
Han i faran kan bestå,
Och ditt pliktånd räkna på.

Jesu, når din nåd och lära
Rena sätt wår själs begär,
Blir oss icke swåret att bära
Allt hwad tungt och widrigt är;
Ja! wid sjelfwa dödens möte,
Ger oss då frimodighet
Löftet om Guds saligbet.

Om oss jordens mull betäcker,
Eller böljan blir wår graf,
Herrans wård de trogna räcker:
Sjömans roder, wandrarns staf,
Dygdens wän till hamnen hjelpa,
Der, från ondskans stormar fri,
Saligt lugn hans lott skall bli.

Ehuru den saknar andans innerste merg och den heliga salfwelse, som tillhör den utkorade psalmskalden, har den dock förtjenst af klara tankar och rent språk och torde således förtjena Kgl. Comiteens uppmärksamhet.

Traditioner af Swenska Folkdansar. 1:a Häftet 20 sidd. — 2dra Häftet 20 sidd. Sthm 1814. regal 4:o.

„Att rädda några dyrbara lemningar af fordna tiders musik för dans och lekar — heter det i företalet — hwilka till en del ännu lefwa blott i de gamlas minne och snart skulle alldeles förgåtas, är ändamålet med detta anspråkslösa arbete.“ — Ett sådant företag gör dock billiga anspråk på hwarje musikälskares tacksamhet, och gör det ännu mer i wåre land, der ett monopolium för Musik-tryck — det enda som finnes i den cultiverade delen af werlden — ännu hämmar hwarje compositörs eller musik-förläggares bemödanden, som ej har

Digitized by Google

händerna fulla med pengar, att wara sin konst nyttig. Deraf har också följden warit att ehuru det ej felas nationen anlag för musik, är compositionen i wårt land (om några så undantag är här icke frågan) ännu i sin barndom, och stora summor gå årligen ur landet till införskrifwande af utländske mästares arbeten. „En samlare af wår forntids sånger och musik — fortfar Utg. — med hwars biträde jag företagit det och några om wår litteratur högt förtjente män hafwa uppmanat mig till deßa Traditioners utgifwande. Melodierna lemnas oföråndradt sådane som de i Landsorterna blifwit upptecknade." — Att troget bibehålla melodierna efter deras ursprungliga scala är utan twifwel en sådan Musik-upptecknares första pligt: men då en melodi så ofta sjunges eller spelas olika — i Westergöthland, i Upland, t. ex. — hwilken är nu den äkta? För att göra ett rigtigt urwal mellan ett dussintal af varierande traditioner, dertill fordras i sanning icke måttliga musikaliska insigter: dertill fordras kännedom af harmoniens gång, af hwarje särskild ton-scala, äfwensom en med praktisk öfning förenad theori. — Beklagligen har Rec. här nog ofta saknat deßa kunskaper. N:i 6, 7, 9 och 18 äfwensom sista Ringleken (för att blott tala om 1a Häftet) wittna bland annat, huru olycklig Utg. wid uppteckningen af melodierna warit. Ännu mera mißlyckad är Harmonien. Icke nog att styckets Natur och Charakter ej blifwit rådfrågade: äfwen konstens reglor hafwa icke sällan blifwit wåldförda. Likwäl uppträder denne anspråkslöse Utg. med en wiß förmätenhet som så ofta är wanlig hos de Förf., som skryta af sin modesti, och förringa sig så djupt, att läsaren af medömkan måste se sig nödsakad att taga parti emot deras älskwärda blygsamhet. Utg. förråder sig dock

nog mycket, då han yttrar: „Harmonien tillegnas dem, som ej sjelfwa äga färdighet nog att sätta dem." Här skulle man (i fall stora mästare förde detta uppblåsta språk) tro sig höra en af Europas ypperste Compositörer tala, men icke samme anspråkslöse Utgifware, som ej kan skrifwa fyra hela takter fellöst. „Några folkdansar af förtjenst äfwen i nyare tonarter har man ej trott sig böra utesluta." Denna föresats må icke ogillas: men det är endast att beklaga, att hela Häftet från början till slut är skrifwet i en enda tonart, som hwarken är modern eller antik, såwida ej en mängd falska tonföljder och origtiga harmonier skola paßera för antik musik.

Att kritiskt analytisera deßa Häften, wore ett långsamt arbete utan ändamål. Några anmärkningar måste dock här insyta, för att besanna sträugheten af wårt omdöme: — endast de gröfsta felen mot moderna Harmonien må här upptecknas, ty något spår till gamla scalan finnes, som sagdt är, icke i deßa Häften. I N:o 2. (1sta Häftet) är 3dje takten folsk; i andra reprisen har 1sta, 2dra, 5te och 6te takterna helt okända harmonier: till hwad system de höra, är obekant. — I N:o 3 är 4de takten så falsk, att en månads eleve ej skrifwer en sämre harmoni. — N:o 6. Ur hwad för ton, eller efter hwad för en scala går denna dans? Upptecknarn har glömt att äfwen upptecknа slutet. — I N:o 7. tyckes meningen wara, att 3dje och 4de takten skola wara i gamla scalan. — I N:o 14, äro de twenne sista takterna alldeles falska. Detta mißtag tyckes sannolikt kunna skrifwas på Harmonistens räkning. I N:o 20 äro uti andra Reprisens 2ne första takter; uti N:o 23 i 3dje, 4de, 5te och 6te takterna; uti hela N:o 26; uti N:o 29 i 11e och 12e takterna, sådana fel begångna, som ej ger

na urſäktas Nybörjare. — I N:o 30 eller Qwarndansen, har Förf. tagit Voglers Harmoni. Men Vogler walde denna Harmonie såsom basis till sina Variationer, mot hwilka den borde contrastera, mest hade säkert ej så behandlat en gammalt thema, om hans mening warit att bewara en national-dans. — Wi förbigå ännu mycket annat. Så, t. ex. får i en Ringlek, ingen paus eller uppehåll äga rum: deß gång är ett löpande hjuls, i oupphörlig rörelse ända tills det stannar. Hwilken skada på Nordens sköna folkdansar: intet tidehwarf, inter-land, Skottland icke undantaget, kan uppwisa sånger af denna rörande och starka djuphet, af denna högtidliga enkelhet, detta stilla, dystra behag. — För att efter förmåga, gifwa ett bewis att Rec. ej är en partisk och sjelfklok todlare, har han walt den första och sista af de traditioner som i 1sta Häft. af detta Werk äro upptecknade, satt dem i den form, af harmoni, hwilken de efter hans mening böra äga samt inlemnat dem i Hr Mag. Wiborgs Bokhandel, hwareſt de för hwar och en, som will anställa jemförelse mellan Rec:s och Utg:s sätt att behandla gamla musikaliska traditioner, äro att tillgå. Om Hr Krigs-Rådet Åhlström, som ensam är i tillfälle att utan uppoffring kunna skaffa Allmänheten nöjet af musik, skulle behaga upptaga dessa båda melodier i Musikaliſt Tidsfördrif, skola de willigt erhållas och utlemnas från Boklådan på hans requisition. För kännare, som skulle hedra deßa prof med sitt genomseende, erinras, att i N:o 1. kunna, utan att träda denna tons scala för nära, 5te och 6te takterna sättas i en contrapunktisk förändring: men det blir alltid en sjelftagen fri het, och dansen går då ej mer efter Nordiska scalan, utan ur G. moll! Äfwen anmärkes, att, om någon skulle klandra i andra stämmans fyra första takter sprången från b till fis, dansen är utdragen för klavér, men att i stämmorna denna oharmoniska öfwergång förfaller.

(Slutet följer.)

Mittonde Århundradets Krönika af Bredow, (fortsatt af Carl Venturini). 12te Häftet, Örebro 1813 260 sidd., 13de Häft. 253 sidd. 1814, 14de Häft. 253 sidd. 1814, 15de Häft. 284 sidd. 1814, 16de Häft. 258 sidd. 1815, 8:o.

(Fortsättn. från N:o 30.)

14de Häftet begynner med en skildring af Franska Kejsardömets inwertes tillstånd under år 1809, samt Napoleons politik efter Freden. Statstalarne förklarade att det warit lätt för Frankrike att utsträcka sina gränser öfwer Rhen; men denna ström är den orubbliga gränsen för rikets omedelbara stater. „Hanseståderne skola behålla sin sjelfständighet." — „Hans Majest. har aldrig haft Polens återställande för ögat. — Kejsardömets folkmängd steg nu till 38,262,440 menniſkor: efter de rigtigaste tabeller gifwes det bland en folkmängd af 35 mill. 607,530 i en ålder af 20 och 21 år; afräknar man hälften för qwinnokönet, så återstå 300,000 för conscriptionsåldern. — I Napoleons skapelse funnos nu 20 hertigar, 197 grefwar, 263 baroner, öfwer 200 riddare och 20,000 medlemmar af Hederslegionen. — Likwäl blefwo 3 nya förstar utnämde och en Orden stiftad. — Men en mera märklig handling, som detta års Krönika har att uppteckna, är Napoleons och Josephinas äktenskapsskilnad. Konung Lud-

Digitized by Google

wigs äldsta son tröstades, genom utnämbandet till beherrskare öfwer det efter Joachim vacanta Storhertigdömet Berg öfwer den förlorade utsigten till franska Kronan.

Sid. 287 widtager en målning af Frankrikes ewärdliga antipod: Stor Britanien. Först beskrifwas Engelska flottornas fördelar öfwer de Franska på Europeiska haf: — wid Basques d. 11 April, — wid Rhonemynningen d. 24 Oct. — nederlaget på Rosas redd — Engelsmännens eröfring af Barna Zante, Ithaca och Cephalonia; — samt sedan på de öfriga werldshafwen: Capenne's, Martinique's, St. Domingos, Coloniernas wid Senegal eröfring af Engelsmännen samt expeditionen mot ön Bourbon. — Stor Britaniens folkmängd ansedde wid räkningarne år 1806 innalles 16 millioner. Statsutgifterna för England ensamt, utgjorde ifrån d. 5 Jan. 1793 till d. 5 Jan. 1803, en summa af 504 mill. pd st., och från 1803 till 1809 omkring 396 mill. Detta års Budget steg till 53,861,990 pund. Londonska cabinettet fullföljde sitt system med en energie och en consequens som i nyare historien är owanlig, fastän ministeren detta år helt och hållet ombyttes.

Sid. 327 wänder sig Förf. till Westra Rejsardömets Skydds- och Förbundsstater: Holland, Konungariket Italien, Rom, som d. 17 Maj förenades med Frankrike, Neapel, Illyriska provinserna, Schweitz samt Rhenförbundets Stater (sid. 379). Med warma och lifliga färgor beskrifwes den nöd som wid denna tid herrskade i Preußen, der Fredrik Wilhelm bar sin och statens olycka med resignation och manlig wärdighet. Derpå skildras de Nordiska Rikenas tillstånd detta år och thronförändringen i Sverige, och sist i Häftet gifwes en öfwersigt af händelserna i Turkiet, Persien, China och Amerika.

Historien för 1810 — som begynner 15de Häftet — är icke mindre rysslig än det förra årets. „Emot Södern utwidgade Frankrike, under ständig kamp med England, sina gränsor, genom den till twenne departementer af det stora riket omskapade Kyrkostaten; sydostlige blef Walliserlandet, som i åtta år warit en egen republik, omskapadt till ett Franskt departement, och i nordost utsträcktes Frankrikes gränsor ända till Österssöns stränder, i det Hamburg, Bremen och Lübeck förswunno som Hanseståder, för att blifwa införlifwade med den stora Monarkien. Sjelfwa Holland, beherrskadt af en broder af Napoleon, gick såsom Stat förlorad och Bataverne förswunno ur nationernas antal, emedan deras köpmanna-politik, några undantag i continentalsystemet, icke kunde förenas med den store mannens planer, som anslog sig kallad att förödmjuka England! Man skulle nästan kunna tro, att werlden blifwit för gammal, och måste föryngras." Endast en nation i Söder hade beslutat att wara fri och en enda liten ö — Cadiz — trotsade Eröfraren, under hwars spira halfwa continenten darrade. Kriget i Spanien utgör dessa årens skönaste tafla: såwida det är ett stort skådespel att se ett ädelt folk, med ansträngning, klokhet och enthusiasm wärna sig mot en öfwermäktig förtryckare. Också har Förf. med synbart deltagande beskrifwit detta krig, som först undergrof tron på franska örnarnas oöfwerwinnerlighet. — I sammanhang med händelserna i moderlandet beskrifwas också de Syd-Amerikanska Coloniernas eldiga, men icke sammanstämmande bemödanden för friheten. Slutligen kommer Förf. åter till en af den moderna historiens poler, England, hwarest regentskapets förändring är den sista händelse som detta Häfte berättas. (Slutet följer).

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 32. Lördagen den 12 Augusti 1815.

Riksdagslitteratur.

Tal till Respective Medståndet, då Hederwärda Bondeståndet gjorde sin första Helsning wid Urtima Riksdagen i Stockholm d. 4 Mars 1815. Jemte Återhelsning till Ståndet af Deputations Ordförande Johan Magn. Weßing, från Westmanland; Riksdagsman för Norrbo, Siende och Tuhundra Härader. Stockholm*), 1815. 1 halft ark 4:o.

I fordna tider plägade det Hederwärda Bondeståndet, under Riksdagarna, hänskjuta wisse saker, dem ståndet tyckte wara öfwer sin sfer till de Förnämligare Ståndens djupare insigter. Nu täflar det med de andra ståndden i anwändandet af akademiskt prunkande wältalighet. Närwarande complimenter, hwilka påtagligen af Riksdagsmannen Weßing sjelf blifwit uppsatta, bära inom sig, i sin något oredliga granlåt, derpå tydliga bewis.

*) De skrifter som följa, wid hwilka tryckort icke är utsatt, äro alla tryckta i Stockholm.

Memorial, uppläst i Wälloft. BorgareStåndet den 20 Mars 1815, innehållande förslag till ett nytt JudeReglemente; af Gustaf Stobeck. 1815 10 sidd. 4o.

Som bekant är, gaf detta Memorial första anledningen till de oerhörda literära påbeluppträden, som man inom wårt fädernesland sett uppföras; och tidigt utkom mot detsamma, såkallade Owäldige Anmärkningar, författade af en wiß känd sakwrängare, man wet ej säkert om i commission eller för egen räkning För att finna owäldigheten i deße Anmärkningar, behöfwer man blott att bredwid dem lägga sjelfwa Memorialet, som föreslår: 1) att inga flere Judar må i Sverige så inflytta. 2) Att alla Judar, „hwilka, utomlands födde, sig härstädes såsom Resande eller Handelsutliggare uppehålla," genast må förwisas Riket. 3) Att här i landet redan bosatte Judar och deras barn, må, mot willkor att uppgifwa sin förmögenhet, hwar som helst anlägga Fabriker af hwad natur som helst; införskrifwa alla för deras manufakturier nödiga rå ämnen och åga frihet

Digitized by Google

ett idka all slags exporthandel. 4) Att ingen Jude, utom förenämde ämnen, ingen ting må få importera. 5) Icke begagna sig af Swenske tjenstefolk och 6) icke träda i äktenskap med Swenske Christne.

Yttrande till Protocollet hos Höglofl. Riddarskapet och Adeln, den 20 Mars 1815, af Carl D. af Uhr. 1815. 8 sidd. 4:o.

Talaren tecknar Rikets och deß innewånares nuwarande allmänna nöd, hwars orsaker han igenfinner i den orimligt utwidgade importhandeln, och en, i följd deraf, hög och osäker wexelcurs. Såsom botemedel föreslås: 1) Att den åt wissa Städer förunnade oinskränkta Nederlagsfriheten må upphöra. 2) Att tillåtelsen till främmande varors införsel och förbrukning inom Swerje, så länge möjligen ske kan, må blifwa inskränkt. 3) Att författningarne mot Lurendrägeri och Tullförsnillning må skärpas. 4) Att wißbruket af Wegötharnes gårdfarihandel må afhjelpas, och 5) Att Stadgarne om Wexelbrefver må öfwerses och förbättras.

Yttrande till Protocollet hos Höglofl. Riddarskapet och Adeln den 29 Mars 1815, af Axel Rosen. 1815. 1 ark 4:o.

Detta yttrande åsyftar en wederläggning af Hr Directeuren af Uhrs Memorial. Förf. will isynnerhet bewisa Nederlagsfriheterns gagnelighet, och det genom dem wälmåga densamma beredt Göteborgs stad och näst belägne provinser.

Memorial, angående orsakerna till Klagan öfwer Penningebristen och sättet att afhjelpa den, upplåst hos Höglofl. Riddarskapet och Adeln, den 31 Mars 1815 af B. F. Rothoff. På Rikd. och Adelns begäran till tryckes lemnadt. 1815. 12 sidd. 4:o.

Orsakerna sökas 1) i den hämmade Bränwinsbränningen och den deraf beredda införseln af utländske Bränwin. 2) I den af förunnad widsträckt nederlagsfrihet förorsakade starka importen af mest öfwerflödsartiklar. 3) I Diskonternas wona att lemna stora lånesummor på hypothek af utländska waror. 4) I en oförnuftig fördelad beskattning. Och 5) i en emot förr öfwerdrifwen fastighetshandel, drifwen icke med Bruksmark utan med landtegendomar. Genom upphäfwandet af deßa nödens orsaker, hoppas Förf. att nödens minskning skall blifwa en följd.

Memorial, angående Luxen och deß inskränkelse på Swenska handelsskeppen, upplåst hos Höglofl. Riddarskapet och Adeln den 3 April 1815 af Christian af Stenhof. 1815. 1 halfk ark 4:o.

I likhet med hwad som skedde år 1766 och år 1794 önskar Förf. att en sträng Öfwerflödsförordning måtte utfärdas och handhafwas med noggrannhet. I sammanhang dermed önskas äfwen en ny cursstadga.

Wördsamt Memorial, rörande Landets ekonomiska ställning, upplåst uti Hederwärde BondeStåndets Plenum wid Nyttne Riksdagen i Stockh den 4de April 1815; Ingifwit af Riksdagsmannen Bengt Swenson från Östergöthland. Enligt Ståndets enhälliga beslut, till tryckt befordradt. 1815. 1 ark 4:o.

Digitized by Google

Efter en ryslig teckning af den allmänna nöden, föreslår Talaren, till densammas afhjelpande, 1) hämmande af den onaturligt förhöjda importen; 2) beredda Länetillfällen mot lägre ränta, för Jordbrukare, hwilka Talaren förmodar skulle kunna, mot hypothek af inteckned egendom, gifwas af Banken, mot 4 procent, åtminstone till en femtedel af den pantsatta Jordens wärde, och 3) en fullkomlig handels- och näringsfrihet, inom lander, utan hinder af skrånwång och monopolier.

Memorial, uppläst i Höglofl. Ridderskapet och Adelns Plenum den 4 April 1815, af Gust. Malmerfeldt. 1815. 1 half ark 4:o.

Memorialet är föranledt af Hr Stobecks föreslagna nya Judereglemente. Den humoristiske Talaren will förswara Judarnes gagnelighet ibland oss och i anledning deraf widröra han beskattningen, titelsjukan, hälsskjutsen, husförhören, sjöfarten, handelsspekulationen, concursstadgan m. m. Dock åstar han 1) att ingen Jude måtte få bosätta sig i Swerige som ej kunde bewisa att han medförde ett capital af 12,000 Rdr B:co; 2) att dem endast mot en afgift till Statscassan måtte förunnas att betjena sig af Swenskt tjenstfolk och 3) att de måtte lockas att odla Jorden. I afseende på Förf:s resonement härom torde Rec. till historiens bästnad, så anmoda Hr Malmerfeldt att snart uppgifwa i hwilket land och hwilket tidehwarf de Munkar som erhållit jord att bruka, wistat denna jord och erhållit penningelöner?

Anföranden uppläste i Ridderskapet och Adelns Plenum den 4 April 1815, om

förbättring af Allmänna Magazins-Inrättningen, till förekommande af Spannmålsbrist wid inträffade Misswäxtår. Af Carl Herzenhjelm. 1815. 7 sidd. 4:o.

Det första af dessa Anföranden yrkar att i nödens stund, ingen hjelp af Allmänna MagazinsDirectionen wore att winna, hwadan Förf. föreslår en annan reglering af denna stiftelse, och yrkar att den mera öppet och offentligt måtte opereras. I det senare åter förswaras nyttan af dylika allmänna Magaziner, mot Edmund Burke och dem som hans auktoritet åberopa.

Wördsamt Memorial, rörande Afrads-Krono- och TiondeSpannemålens levererande i KronoMagazinerne, samt till Löntagegare, efter Wäge. Uppläst hos Hedervärda BondeStånder den 13 April 1815, och remitterad till Stats- samt Allmänna Beswärs- och Ekonomiutskotten. 1815 1 half ark 4:o.

Riksdagsmannen Olof Bruhn grundar sitt förslag på den erfarenhet, att genom åtskilliga handlag wid sädens packning, den tunna som ena stunden är laglig blir andra stunden under det lagliga målet.

Yttrande, uti Höglofl. Ridderskapets och Adelns Plenum den 13 April 1815 af E. Munk af Rosenschöld. På Ridderskapets och Adelns begäran särskildt till trycket befordrad. 1815. 13 sidd. 4:o.

Detta yttrande är egentligen att anse såsom en wederläggning, af ett, d. 31 Mars å Riddarhuset, uppläst Memorial af StatsSecreteraren Hr Grefwe A. G. Mörner, hwil-

Digitized by Google

ket försvarar den nu en tid tillåtna fria Spanmåleimporten. Förf. af närvarande Dictamen utgår från den anmärkningen, att det gifwes egentligen trenne särskildta finans-systemer: JordbrukSystemet, det Merkantila Systemet och NäringsfrihetsSystemet. Derefter observeras att Hr Greswen och StatsSekreteraren genom sitt Memorial, wisat sig icke wara anhängare af Jordbrukssystemet; att man af åtskilliga omständigheter icke bör kunna tro honom mera gynna det merkantila och att det är swårt att bestämdt säga om han är tillgifwen näringsfrihetssystemet, emedan han icke yrkar fri införsel af utländska manufakturer, fastän han yrkar den af utländsk spanmål. Talaren anser dock införsel af manufakturer, hos oß, wara lämpligare än införsel af spanmål, ty spanmål kunna wi Swenskar producera lika så god som utlänningen, men icke så med fabrikswaror. Deßutom utarmas lanktbrukaren, genom den widtagna åtgärden, i det att priset faller på hans säd, utan att priset faller på de monopoliserade fabrikswarorna. Och att gynna handtwerk och manufakturer, på Jordbrukets bekostnad, anses, hos oß, så mycket mera skadligt, som fabrikerna ge swagare och osedligare ämnen till säderneslandets förswar, än det fria, med naturen sammanhängande jordbruket, hwilket slutligen i en stund af allmän nöd, då krig och andra omständigheter hindra spanmålsinförsel från utrikes orter måste anlitas om biständ för nationen, hwilket det icke kan gifwa om det förut, genom oklyka författningar, blifwit utarmadt.

Memorial, uppläst i Ridderskapet och Adelns Plenum, d. 13 April 1815, af ÖfwerstLieutenanten och Riddaren Carl Flach. 1815. 8 sidd. 4:o.

Talaren har rigtat sitt Memorial mot StatsSekreteraren Gr. A. G. Mörners, d. 31 Mars detta år, på Riddarhuset uppläste Dictamen, för att förswara sina, redan den 20 Mars yttrade, meningar om jemnhet i Spanmålspris och nödwändigheten att ställa SpanmålsMagazinsDirektionen på en annan fot. Hwad man i afseende på detta Memorial egentligen har att bekläga, är att Talaren gjort den erfarenhet att „historiska uppgifter ej äro alltid lika, hwarigenom misstag så lätt kan uppkomma, och gör så wäl den ena som den andra citationen mindre tillförlitlig" (Sid. 4).

Memorial af Carl v Qvanten, Uppläst hos Höglöfl. Ridderskapet och Adeln den 13 April 1815, och remitterad till Allmänna Beswärs- och Ekonomi-Utskottet: 1815. 8 sidd. 4:o.

Talaren finner grunden till wår förlägenhet i „wår osunda Handelsunderbalance som ensamt werkat rörelseCapitalets förminskande," och enda „medlet till Jordbrukarens existence och utlagornas utgörande, är (enligt Förf. tanka) att öka wårt rörelseCapital till det ungefära belopp, att ersättning winnes för det wi förlorat." Men detta rörelsecapital bör ej anwändas till transitohandel och uppköp af öfwerflödiga importer, utan till inköp af Jordbrukarens öfwerflödiga Spanmål. Till den ändan föreslås inrättande af Sädesmagaziner i hwarje fögderi.

Memorial om Penningestockens belopp Uppläst hos Höglöfl. Ridderskapet och Adeln den 13 April 1815. 1815. 1 ark 4:o.

Detta Memorial, som innehåller så wig-

Digitized by Google

riga och intressanta grunddrag till wårt penningewerkshistoria, är författadt af Archiatorn D. von Schulzenheim. Såsom det säkraste medel att försäkra Bankosedeln deß credit och „till alla willemeningars förekommande," föreslås att „Wexelbankens Skuld, eller Sedelstockens belopp, må nu och framgent, i likhet med RiksgäldsContorets Crediserdlar, uppgifwas." Så öfrigt yrkar Förf. att allmänna nöden icke har sin grund i en, nu för tiden, minskad och förkrten Sedelstock, ty den uppgifwes för närwarande, alla Distonters och andra Corporationers Obligationer oberäknade, till omkring 26 millioner Rdlr B:o, då, mellan åren 1777 och 1789, den aldrig war högre än 7,800,000 Rdlr B:co.

(Fortsättn. e. a. g.)

Recensioner:

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o.

(Forts. fr. N:o 29).

N:o 339 och N:o 340, För den Ålderstegne, äro båda goda Psalmer. N:o 341, har äfwen det egna att genom sin grundton uttrycka det swåningom afmattade lugn som åtföljer en nöjd ålderdom. Endast i technisk affeende bör anmärkas den i str. 5, förekommonde mindre behöriga sammanblandning af twenne särskilda bilder. Grafwen föreställes der på engång såsom en bädd och såsom ett bo.

N:o 341, SjukPsalm. Stroferna 6 och 7, äro oförändrade ur gamla Psalmbokens N:o 332, der de utgöra den 9de och 10de. Stroferna 1, 2 och 5 äro åter förändringar af samma psalms 1a, 3e och 8de Strofer. Det war således wälberänkt att denna åttastrofiga Sång icke upptogs under den gamla tolfstrofiga Psalmens Nummer, ty båda kunna icke på engång sjungas. — Den skönaste Sjukpsalm Rec. sett på swenska, ja kanske på något språk, läses sid. 57 bland Psalmer S. Hedborn, Stockh. 1812.

N:o 342, har till ämne: Tackfägelse efter Sjukdom och N:o 343, Tackfägelse för Hälsa.

N:o 344, Den Fattiges Psalm. I 3e str. läsa wi:

„Den arbetsamma är du blid:
Än säg jag icke, någon tid,
Hans barn gå efter brödet
Och klaga uppå ödet (!!)." —

Erfarenheten wisar dock, att om den arbetsammes barn icke sjelfwe äfwen äro arbetsamma, kan det lätt hända att de både få gå efter brödet, och att de få skäl att klaga på ödet.

N:o 346, utgöres af ett par Måltids-Verser.

Ingen afdelning är så rikt försedd som den nu börjande afdelningen: MorgonPsalmer. De gå från N:o 346 till N:o 363. Wißerligen är anblicken af den återwaknande naturen, de till ny werksamhet genom hwila stärkta lefwande warelser — denne Symbol på uppståndelse wid ewighetens morgon — ett godt psalmämne; dock skulle Rec. tycka, utan att derigenom wilja tadla ett sådant öfwerflöd, att för en Christen borde åtanken af Christi tillfyllestgörande förtjenst, af den ne-

Digitized by Google

lofwade Hugfwalaren o. s. w:, wara icke mindre lifwande. Naturligewis kan här med denna anmärkning dock inter tadel åsyftas. Ju flere goda psalmer, öfwer hwilket ämne som helst, kunna wara att tillgå, ju bättre är det wißerligen.

N:o 347 är en obetydlig, dock en förbättrande omarbetning af Brunneri wackra Sång, under detta n:o i g. Psb. Det följande Numret är äfwen en omskrifning.

Psalmerna från N:o 348 till och med N:o 353 äro alla nya, och Rec. har der icke funnit anledning till någon betydlig anmärkning. Wackraft är N:o 352.

N:o 354, är en omarbetning af den under samma N:o i gamla Psalmboken upptagna sången. Dennes sköna 4de strof: „Thet heliga korset" etc. är dock i omarbetningen utesluten, hwarigenom stroferna 4 och 5 i den nya, komma att motswara stroferna 5 och 6 i den gamla, hwilket nödwändigt måste göra confusion om de båda skola sjungas på engång. Strofen 6 i omarbetningen är dock alldeles ny, hwarigenom de trenne sista stroferna i den nya komma att rigtigt motswara de gamla.— Metern i denna Psalm är daktylisk. Dock har Förf. warit nog owarsam att här och der utbyta daktylen mot en trochée, t. ex. i 3e str. 1a wers; i 4de str. 6te wers; i 5te str. 1a wers och i 9de str. 4te wers.

N:o 355, är ny, och stadlig.

N:o 356, är en omarbetning af den under detta nummer i gamla Psalmboken befintliga Sången. Flere af de gjorda förändringarna äro dock icke förbättringar. Huru swag är ej nya läsarten:

„Men wårt hjerta är betaget
Af en dimma, tung och kall."

mot den gamla:

„Men wårt hjerta är betaget
Utaf dårhets dimba kall." —

Samma anmärkning gäller äfwen om dessa wers:

„Låt wår lampas olja brinna
Intill sista stunden klar."

mot dess gamla:

„Låt wår lampas olja brinna
Når du dömmer werlden wid." —

N:o 357, har en anapestisk och således epsalmisk meter. I sig sielf är den icke utan wärde, men Rec. saknar den kraft och det högtidliggre allwar, som utmärker Biskopp Spegels gl. ps som, 20 strofer lång, endast synes hafwa erfordrat någon förkortning.

Följande Nummer är en med en skicklig penna genomförd omarbetning. Sista raden i 2a str.:

„To Fall med kropp och själ
Hans (Guds) kärlek jag berömma
Och aldrig honom glömma
Som endast will mitt mål."

synes dock bliswit nog triwial. Också föredrar Rec. gamla läsarten i sista str.:

„Når jag fall hädan wandra
Af denna jemmerdal,
Då slut bland helgon andra
Mig i din fröjdesal;"

framför den nya:

„Når jag, så wäl som andra,
Förlossas af allt qwal,
Har hunnit genomwandra
Den mörka dödsens dal."

N:o 359 är den sköna, så många fromma hjertan af ålder heliga lofsång: Wak upp, min själ! gif åra. Metern och rimmen äro i omarbetningen renade, stundom med framgång i str. 5:

„Och nu, som du mig bådat
Mitt öga Solen skådat;
Från nöd och fara frälsade
Mitt hjerta dagen helsat:

Digitized by Google

stundom med uppoffringar, t. ex. str. 3:

„Gud! ingen frukten qwäljer
Den till ditt barn du wäljer;
Han trogg uti ditt föde,
Förbidar dagens möde.

Man jemföre gamla Ps! Äfwenså den 6te str. med den nya upplagan!

N:o 360, författad af Spegel och ett mästerstycke af den stilla och enkla andakten, har undergått mindre betydliga förändringar. Rec. för sin del ogillar ändringen i 3e str. Det större med det mindre, äfwensom början af 4e str.:

„Med färdig kropp med själ och wett
Du mig så underbart beredt
Och fram i ljuset dragit.

och några andra, dem rummet ej tillåter anföra.

Följande Ps. är ny och lycklig. Endast 3e strofen är något matt, och constructionen i begynnelsen af den sista kanhända nog inwecklad.

N:o 362 är till sitt innehåll oförändrad. Men då rythmen förbättrigt med omsorg blifwit renad, undrar Rec. hwarför de båda spondeerna i 7e och 8e str. tillflykt, bråddöd, onwända såsom jomber, blifwit stående: deras ställning i versens slut och rimmets tonfall på sista stafwelsen gör denna hårdhet i sången ännu mera märklig.

En ny Sång af medelmåttig förtjenst begynner Afton-Psalmerna. — Den följande är också ny, men under medelmåttan. Den saknar anda och lif. — I N:o 366 äro tankarna i gamla Ps. nästan öfwerallt bibehållne, men metern har föranledt en nästan helt och hållet ny omskapning, och 6 str. blifwit 4. Poeten har icke alltid wunnit derwid, åtminstone ej denna strof:

„Människan liknad blifwer
Wid blomstret i en lund:
Om morgonen i daggen
Står det i fägring skön;
Strax warder det ostagit
Och förtorkas till hö."

hwilken i omarbetningen motswaras af en ganska andefattig strof.

N:o 366 är ny och icke utan wärde. — N:o 367 är en lyckig omarbetning: alla de ändringar som häe blifwit widtagna, kunna anses som werkliga förbättringar.

Den gamla Ps. N:o 368 har lemnat rum åt en wackrare sång. Den är innerlig och enkelt ljuf.

Till N:o 369, som i gl. Ps. innehöll en strof, har ännu en blifwit lagd, och är den förra wärdig. — Den följande, liksom den föregående af Columbus, har med få ändringar blifwit upptagen. — N:o 371 är åter ny, och Rec. kan ej inse, hwarför den förtjenar sitt rum framför Spegels gamla psalm, som, utan att wara bland den odödlige Skaldens mästerwerk, dock är skrifwen i en mera religiös stämning än ifrågawarande Psalm. — Med mera rätt har den följande lemnat rum för de begge wackra strofferna, som i nya Prof. Ps.Boken är upptagen under N:o 372. — Samma anmärkning gäller äfwen om följ. N:o 373. — N:o 374 har undergått några ändringar, dem ingen torde ogilla.

N:o 375 är Biskop Spegels herrliga psalm: Nu hwilar hela jorden, och har i omarbetningen undergått förändringar, som nästan alla äro förfämringar. Så är början: Nu hwilan sänks till Jorden mera konstlad och främmande. Andra raden: All werlden sofwer sött heter nu: Min kropp är matt och trött: man wet ej hwarföre. Förändringen af slutet i 2a strofen gör tanken mera matt: tredje raden i den 4de str.:

Digitized by Google

„Åt sömnen jag mig gläder
Bortlägger mina kläder
Och nalkas hwilans hamn;

i stället för:

Till sömn jag mig bereder
Bortlägger mina kläder
Den dödelighets hamn,"

är tung och twungen. — Förändringarna i 5te och 6te strofen förtjena mera bifall. Början af den 8de:

„Men Fader! jag har sondat,
Jag har i blindhet kyndat

Att följa werlden åt:

torde ännu betarfwa en ny redaktion.

N:o 376 är ny och wacker. — Förf. af den följande har blott styckewis begagnat det gamla themat. Den är lemn och säker. — En högre anda förkunnar sig i N:o 378: en majestätisk och herrlig hymn. — N:o 379, som slutar denna afdelning, är i en lägre stämning. Till mods och gods i 3e strof. rimma icke, och tung är 4de raden i sista strofen:

En ny menniska stå opp.

(Forts. följer.)

Smärre Skrifter.

Tal hållet wid Konungens Tro-Tjenare och Ordinarie Hofpredikant, Ledamoten i Kongl. Hof-Consistorio och af Samfundet pro Fide & Christianismo, Komministern i S. Jakobs och Johannis Församling i Stockholm samt utnämde Kyrkoherden i Norrberkes Församling af Westerås Stift, Högärewördige och Höglärde Herren Hr Pehr Isak Renströms jordfästning i S. Jakobs Kyrka i Stockholm den 12 November 1814 af Johan Jakob Hedrén Kyrkoherde i S. Jakobs och Johannis Församling. Stockh. 1814, 16 sidd. 8:o.

Detta tal, i anledning af Davids ord: „Herre min tid är i dina händer," har flera wackra ställen, isynnerhet wid slutet (s. 8-11). De flesta sidorna upptagas af Hofpred. Renströms lefnadsomständigheter, ganska wäl utförde. Af dem förtjenar följande anföras. „Isynnerhet utmärkte Hofpred. sig af en lycklig altarsång, som i klar skönhet och rörande kraft näppeligen lärer kunna öfwerträffas. Han hade ej haft tillfälle att uppöfwa denna wackra egenskap efter konstens lärdomar: men kanske war ock detta orsaken, att hans toner aldrig saknade naturens enkla, milda och kraftfulla majestät. Man tyckte sig höra en lärjunge af de mästare, som sjöngo ära i himlen och frid på jorden. Aldrig ljöd hans bewakande stämma ifrån altaret, utan att en fröjdefull känsla genomströmmade alla de hjertan, som egde minsta sinne för denna del af wår gudstjenst skönheter. Få äro de ibland hans embetsbröder, mähända ingen, som eger denna rörande gåfwa i samma grad; men de flesta af oss ega den tillräcklig, att kunna uträtta mycket: och hwad kan ursäkta den allmänna wanwärdnaden deraf, då wi så tydligt se deß inflytande på en högtidlig gudstjenst?" Hofpred. R. dog 48 år gammal af slag. „Söndagsmorgonen den 30 Oktober förrättade han, utan synnerlig swårighet, Kristenmålet i S. Jakobs Kyrka. Men då han derefter skulle förrätta Altartjenften i Hof-Kapellet, måste han af wanmakt begifwa sig hem, der han genast intog sängen, samt efter en orolig natt insomnade kl. 3 på morgonen och afsomnade kl. half 9 följande dagen." Derom heter det i slutet af Talet (s. 10): O Du wår Herre, wår Frälsare och wår Gud! Hjelp oss, att wi må kunna göra wår sista räkenskap inför dig med fröjd och icke med suckan. Om det wore ditt behag, när wår förelagda tid, stund, kommer, inträffar, huru önskade wi icke, att likasom denna wår bortgångne medbroder, blifwa wäl förberedda på din ankomst: huru skulle wi icke glädja oss, att, lika som han, få anwända wår sista dag i din tjenst: huru skulle wi icke bedja dig att få gå utur ditt tempel till wår dödssång! Ach Herre, wår tid är i dina händer!

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 33. Lördagen den 19 Augusti 1815.

Recensioner:

Konunga-Riket Danmarks Historia, af H. A. Kofod. Adjunkt wid Köpenhamns Cathedral-Skola. Öfwersättning. Sthm 1815. 166 sidd. jemte 2 Tabb. 8:o.

Hwarje Special-Historia öfwer hwilken Stat som helst, kan skattas såsom en wälkommen skänk för wår literatur. I få länder äro främmande Staters öden så okända som i Sverige, och då wåra inhemska bokpressar dagligen gifwa ifrån sig så öfwerflödiga packor af olikartade skrifter, är det werkligen undranswärdt, att så sällan wåra Förläggare tänka på det stora behofwet af en god historisk läsning. Också torde det medgifwas, att af all literatur och af alla folkslags historier gifwes ingen, som är oss mera okänd än wåra grannars. Utom ett kort Sammandrag af Lagerbring, har Rec. sig ej bekant någon särskild Historia om Danmark, som i senare tider på wåret språk utkommit.

Märwarande Skrifts korthet uppfyller mellertid ej deras fordringar, som åstunda något mer än ungefärligen känna Danska statens öden. Också har Förf. ej alldeles förmått att inom den trånga krets han föreskrifwit sig, gifwa det wigtigare rum framför det mindre wigtiga. Många prof kulle derpå kunna anföras. Så, t. ex., upptager Tordenskjölds och Schumachers biographier wida mera rum än Danmarks nu regerande Konungs historia. — Då detta lands häfder äro wida mera bearbetade och bragta till en större redighet än wåra egna, så har det, i afseende på uppgifternas rigtighet, kostat Hr Kofod en ringare möda att beträda sina stora föregångares fotspår, än dem bland oss, hwarest nästan hwar och en af wåra berömdare författare har en egen åsigt och sitt egna system, hwilka i de äldre Swenska Häfdernas labyrinther kulle wilja wälja samma wäg. Äfwen Swenska historie-skrifware hafwa blifwit rådfrågade, och owäldigheten, der Danskarnes trolöshet mot oss och sina nederlag icke kunnat förbigås, på de flesta ställen temligen noga iakttagen. Förlåtas må det wisserligen, om en nation, som på öppna fältet mot oss haft så få segrar att berömma sig

Digitized by Google

af, med wälbehag dröjer wid lyckligare minnen och wid de korta framgångar wapenlyckan densamma sparsammare tilldelat. Wi nuna wåra grannar gerna denna glada känsla, endast deßa segrar ej på måfå tillskapas och öfwerdrifwas. Hwad Rec. redan förut några gånger sett i Danska böcker berättas, upprepas åfwen här sid. 97, neml. huru Daniel Ranzau wid Swartån, med 4000 man omringad af 25000 Swenskar, „angrep fienden — och segrade." Oehlenschläger har till och med derom skrifwit en Romanz (Digtninger, 1811 sid. 143), der denne hjelte wida sättes öfwer Daniel i Roeverkulen och Leonidas, som stod bag Klippen, Men Daniel Ranzau stod bag Svaerdet, og brugte Swaerdet til han vandt; men ifall denna seger werkligen warit så hedrande, har åtminstone en så stor nationel idrott, af nationens största skald aldrig så eländigt blifwit besjungen*). Wåra Swenska Häfder witsorda Daniel Ranzau som en käck och manhaftig anförare, som wißte att begagna sig af oredan i Swenska Hären under det att Konung Erik XIV, i sin wanliga

*) Ett prof af denna dithyramb må roa läsaren:

Jeg sjunger om en Helt i Norden
Og Daniel Ranzau er hans Navn,
Saa stor, som nogen Helt paa Jorden
En Sparter fra min Foedestavn.

(I prosaisk parenthes anmärkes att Ranzau war Tysk, född i Holstein. Men hörom widare Skalden):

O kunde Harpens swage Toner
Din Roes udbuldre med en Klang
Af hine tredive Kanoner,
Som vaeldig du fra Svensken twang;
O dirred Straengen med en Brusen,
Lig Skriget af din raedde (?) Haer,
Der veeg, skiönt fem og tyve tusend
For fire tusend Danske Svaerd.

obeslutsamhet, ständigt ombytte befäl och dröjde med tropparnas afsändning: men något så märkligt nederlag widkännas de ej, åtminstone icke Dalin (se Cap. 10 o. 11, Del. III). De fem og tyve tusend som veeg för fire tusend danske Svaerd, torde således wara en poetisk hyperbole, hwarmed Skalden, genom numerär addition will ersätta hwad som felas i qvantitativ skaldekraft.

Hwad stilen och afhandlingssättet i närwarande arbete beträffar, är det fritt från det phoebusiska pathos, som wanställer så många af wåra Swenska historiska uppsatser. Deremot kan Förf. ej frikännas från ett annat icke mindre ofta förekommande fel, det att han i några afgörande rader tillåter sig att efter godtycke fälla dom öfwer de hjeltar, hwilkas öden och handlingar han borde beskrifwa. Denna moderna osed är i Historien lika löjlig, som om någon i ett dramatiskt stycke wille skicka en härold före den uppträdande personen och basuna ut om den ena: denne är ganska beskedlig man, men en narr; denne här är en ädel, men stolt herre: denne en listig och försätlig meniska o. s. w. Forntiden kände ej denna owana: man förstod då att genom gången af handlingarna sätta de uppträdande historiska personerna i det ljus, att läsaren ej behöfwer egenmyndiga omdömen. — I allmänhet är Hr Kofod en nog sträng mätisman af furstars handlingar: hos alla, till och med hos Knut, hos sjelfwa Waldemarerne, finner han någonting att tadla. Merendels äro deßa anmärkningar beklagligtwis något enfaldiga och icke sällan löjliga, som t. ex. den om Margaretha. Det har gått med Hr Kofod, som med alla dem, hwilka liksom med alnmått wilja afmäta en stor mans förtjenster: knapt har han tillagt sin hjelte ett par berömmande epitheter, förrän han, i ångesten att

Digitized by Google

ej wara nog opartisk, tillsätter ett par andra som borttaga de förras kraft, och derefter för att likwäl wara liberal, åter något rökwerk, o. s. w. tills hela bilden, sammansatt af motstridiga grundlinier, äntligen i moln förswinner för läsaren.

Det är bekant, att nyare Danske häfdetecknare i Christian II. börjat se en stor och kraftig man, som föll ett offer för stora afsigter. Wår Auktor drifwer wäl ej paradoxien alldeles så långt: dock finner han hos Christian ganska stora anlag, och oaktadt hans många fel ganska många goda egenskaper. Man behöfwer dock endast hafwa sett Christian IIs porträtt för att finna, att denne Konung war en kall egoistisk natur, som, utan aning om ideer, med en Albas grymhet och list och en märkwärdig obeslutsamhet, förenade en mättlig energi i charakteren. Men de som ej tro på physionomiken, behöfwa endast, för att fatta ett rätt omdöme om detta redan i moderlifwet utmärkta mißfoster, göra sig bekanta med hans första uppträde i historien.

Hwad öfwersättningen beträffar, har Rec. ej haft tillfälle att jemföra Originalet. — Upplagan åter är belastad med en sådan mängd tryckfel, att arken tyckas blifwit aftryckta så dana de kommit från Sättarn, utan ringaste correktion. Rec. har ej sett någon bok, som ej är tryckt i Skara eller i Christianstad, så wanställd af typographiskt slurf, och knapt finnes en sida, som ej har 4 a 5 de orimligaste och mest i ögonen fallande tryckfel, t. ex. Christina för Christian o. s. w. Öfwers. skrifwer öfwerallt Stockholm blef bestormad, Swerige blef eröfrad.

För att sätta Läsaren sjelf i stånd att fälla ett omdöme öfwer denna compendiösa Rikes-Historia, må här ett prof aftryckas:

„Efter Christian 4:des död styrdes riket i 3 månader af en interims-regering, som Rådet hade tillsatt, och hwari Rikets Hofmästare Corfitz Ulfeldt war den förnämste. Fredrik den tredje fann många swårigheter för sig innan han kunde befästiga sin faders Thron och måste först underskrifwa en öfwermåttan hård Handfästning, hwarigenom Adelsaristokratien nådde sin största höjd. Konungen torde icke motsäga hwad Råder hade bestämt; icke utan deß tillåtelse föra krig eller sluta fred; ej insätta någon annan i de högste Rikesembeten än en af de 3 Candidater, som Rådet hade föreslagit. De första åren af Fredriks Regering förflöto utan att der föreföll något af wigt, mer än att Fästningen Fredericia blef anlagd. Äfwen hade Hofwet åtskilliga stridigheter med den stolte Ulfeldt, som ej kunde tåla att se sig åsidosatt. Man kan icke neka att Ulfelds uppförande, isynnerhet längre fram förtjente att tadlas, men han blef wäsentligen mycket uppretad af Hofwet genom deß fiendtliga sinnelag. Drottningen, den herrskelystna Sophia Amalia, kunde alldeles icke lida Ulfelds åtkwärda Gemål, och bidrog derföre utan twifwel mycket att störta hennes man. En wiß Öfwerste Walter gick till och med så långt att han förmådde ett fruntimmer, Dina, till att beskylla Ulfeldt att hafwa welat förgifwa Konungen, men härifrån frikändes han, hwareftersom han först begaf sig till Holland och sedan till Swerige. Ulfeldt blef derpå afsatt från sina Embeten, hans Gods indragne, och hans familj måste öfwergifwa Danmark.

Emedlertid war kriget utbrutet mellan Carl den 10de och Johan Casimir af Polen. Den förste war nästan alltid lycklig och eröfrade nästan hela Polen, men uppwäckte derigenom afundsjuka hos andra Nationer, som sökte att kufwa honom fiender. Holländarne förmådde

Digitized by Google

Danmark att förklara Swerige krig i hopp att återwinna de wid sista freden förlorade Provinser. Danmarks tillstånd war eljest ännu sådant, att det långt hellre bort i fred hafwa sökt att bota den sista stöten. Finanserna woro i ett så dåligt tillstånd, att Embetsmännerna i flera år ej hade fått deras löner, och Krigsmakten war i den medelmättigaste författning: att begynna krig under dylika utsigter och det med en Konung af Carl Gustafs krigs-talanger, kan man, i de mildaste uttryck, knappt annat än kalla den den högsta grad af oklokhet. De Danska öppnade Krigs-skådeplatsen genom eröfringen af Bremen, som de ej länge blefwo i besittning af. Då Carl Gustaf fick underrättelse om de Danskas anfall, lemnade han i största hast Polen, efter att hafwa slutat ett stillestånd med Johan Casimir, och skyndade till Danmark. I Hamburg blef hans armé, som blott war 12,000 man, försedd med det nödwändiga, hwarpå han marscherade nästan utan motstånd in i Jutland, der den nyligen anlagda Fästningen Fredericia gaf sig till General Wrangel. Naturen sjelf tycktes hafwa sammanswurit sig med den Swenska Konungen till Danmarks undergång: under en stark köld frös det lilla Belt, på få dagar, så att Carl wågade gå öfwer isen med hela sin Armé, och detta djerfwa tåg lyckades med obetydlig förlust, hwarpå Fyen föll i Segerherrens händer. Derifrån marscherade han öfwer Langeland, Laaland och Falster till Seeland, hwarest allt kom i den största förwirring genom en så owäntad fiendes ankomst. Då Köpenhamn ej war i det bästa förswarsstånd och icke heller hade Troppar, beslutade man att skicka Gesandter för att underhandla om fred, hwilken naturligtwis wid dylika omständigheter skulle blifwa dyr. Gesanterna

mötte Carl nära Wordingborg i sällskap med Uhlfeldt, men de wilkor hans föreskref woro så öfwerdrifna, att de Danska ej wågade antaga dem. De wände tillbaka, och Carl fortsatte marschen till Köpenhamn. Dock wille Fredrik ej låta det komma till det yttersta. (1658) Underhandlingarne begyntes å nyo, och freden blef sluten i Roskild, ehuru på wilkor som blott den högsta nöd kunde aftwinga. Danmark skulle till Swerige afstå Skåne, Halland, Blekingen, Bahus Län, Trondhjem och Bornholm, utlefwerera 12 Krigsskepp och 2000 Ryttare. Utan twifwel warade det icke länge för än man på bägge sidor förtröt detta Fredsslut, dock blef det på de Danskas sida uppfylldt med noggrannhet. Carl Gustaf deremot kunde ej så lätt öfwergifwa den smickrade idéen att beherrska hela Norden, och sökte derföre nytt tillfälle till fiendtlighet, hwartill han uppmuntrades genom betraktandet af den Danska Statens wanmakt, som han nu med egna ögon kunde se. Han påstod, att fredstraktaten ej rigtigt blef uppfylld och landsteg i Augusti månad wid Korsör. Icke heller denna gången war man beredd på hans ankomst i Köpenhamn, men Carl gaf inbyggarne tid att sansa sig efter deras första skräck. Man föreslog Fredrik att han skulle öfwergifwa staden men han swarade bestämdt att han wille dö i sitt bo, och alla grepo nu till wapen, uppmuntrade af Konungens exempel, för att göra det kraftigaste motstånd. Studenter och Borgare täflade med hwarandra att bidraga till Stadens förswar, och Carl Gustaf fann en sådan stämning som han ej hade wäntat.

Emellertid sökte han att sätta sig i besittning af Cronoborg, hwilket war honom så mycket wigtigare, som de Danska wäntade en Holländsk Flotta. Cronoborg kunde nog för-

Digitized by Google

swarat sig någon tid, om man ej fått den med list. Wrangel inbillade de kommenderande på Fästningen, att Köpenhamn war eröfrad och Konungen fången, hwarföre Kommendanten Brunau och Öfwersten Benfeldt, utan widare undersökning, öfwergaf denna wigtiga Fästning till de Swenska, som nu ej allenast kunde göra Holländarnes inlopp genom Sundet mycket wådligt, utan också bruka en del af Kronoborgs kanoner mot Köpenhamn. Här gjorde man ärkilliga utfall, som ganska ofta hade de lyckligaste följder, och således uppmuntrades inbyggare till ståndaktighet. Den förwäntade Holländska Flotten kom också, oaktadt allt motstånd, lyckligt till Köpenhamn, dit den bragte lifsmedel och undsättning. Oaktadt den Holländske Amiralen Opdam på en gång blef angripen från Kronoborg och af en Swensk flotta, som låg i Sundet, slog han sig dock igenom med förlust af ett skepp, hwaremot de Swenska miste 7. Holländarne förlorade emellertid 800 man, 2 Contre-Amiraler och 5 Skepps-Scheser.

Medan detta gick för sig på Seland hade Trondhjem och Bornholm gjort sig fria från Swenskt Herrawälde. Den Bornholmske Stathållaren Printzenskjöld blef dödad tillika med en stor del Swenskar, som låga inqwarterade omkring i landet, hwarpå Fästningen Hammershus blef twungen till att gifwa sig. Inbyggarne gåfwo på nytt Ön till Fredrik den 3dje, som bewiljade dem ärkilliga friheter och lofwade att aldrig mer afträda landet till Swerige. Hufwudmännerne för företaget war Jöns Kofod och Presten Paul Anker.

Ett försök, som ärkilliga Patrioter gjorde att tillbakataga Cronoborg, war mindre lyckligt. Den Danske Ingenjören Steenwinkel förbant sig med Ämbetsförwaltaren Rostgaard och Presten Henrik Gerner, men saken blef upptäckt, Steenwinkel blef halshuggen och Hans Rostgaard undkom med möda. Danmark hade nu också fått främmande hjelp: Churfursten af Brandenburg, den store Fredrik Wilhelm, hade ryckt in i Jutland och i förening med några Keiserliga och Pälackar, anförde af Czarnetzky, gaf han de Swenska nog att göra. Allt detta war ej efter Carl Gustafs förmodan, han beslutade derföre att afgöra allt på en gång och wåga Köpenham med storm. Planen till stormen blef Fredrik meddelad af Lorentz Turen, som med egen lifsfara hade gjort sina landsmän många wigtiga tjenster. Natten mellan den 10 och 11 Februari 1659 gick denna storm för sig. De Swenska hade hwita skjortor på det man ej skulle känna dem från snön, och hufwudanfallet skulle ske imellan Westerbro och Langebro, och mellan östra porten och Kastellet. Men lika så wigtigt det war för Carl att eröfra Köpenhamn, så wigtigt war det för Fredrik att tillintetgöra detta försök. Han red sjelf allestädes omkring för att uppmuntra Borgarne. Man war beredd på fiendens ankomst. Stormen begyntes wid midnatten, och der kämpades på båda sidor med det mod, som sakens wigt fordrade. Fyra Swenske(r) komme wäl upp på wallen, men blefwo strax kastade båda tillbaka, och Carl Gustaf måste låta stormen upphöra. Wid Österport hade första anfallet begynt klockan 4 om morgonen genom General-Major Banér, men också här fann han samma motstånd, och drog sig tillbaka efter en stor förlust. I denna storm skall Carl hafwa förlorat 3000 man, hans hopp war tillintetgjordt och hans stora planer woro förswunna.

I stället för att kunna wåga något mer mot staden, woro de Swenske nödsakade att

Digitized by Google

bakom sina förskonsningar söka säkerhet mot de utfall man kunde göra. Carls lycka war nu förswunnen, men likwäl wille han ej låna öra till fred, ej heller woro de Danska nu så mycket benägna dertill, på de wilkor som woro bestämda i Roskild; de kunde säkert om deras alliérade hade haft större lust till att hjelpa dem, tillkriga sig en långt fördelaktigare, men Holländarne önskade ej, för Tullens skull, att de Danska woro ägare af båda sidorna af Sundet. Dock satte den Holländska Amiralen Ruyter trappar i land på Fyen för att derifrån förjaga de Swenska. En Swensk Armé, 6000 man stark, som stod wid Nyborg och anförd es af Generalerna Stenbock och Horn, blef angripen och slagen af de Danska och Brandenburgarne under anförande af Schak och Eberstein: Nyborg som ännu war i de Swenskas händer blef eråfrad, och Carl, som den gången uppehöll sig i Korsör, emottog denna underrättelse med mycken ledsnad. De förnyade insallen i Norrige och belägringen för Fredrikshall hade också en olycklig utgång för de Swenska. Fredrikshall trotsade trenne gånger en segerwan fiendes ifriga bemödande. Emellertid dödde Carl Gustaf i Göteborg, (1660). Fredsunderhandlingarne begynte på nytt och freden slöts samma år i Köpenham, derigenom Sverige behöll Skåne, Halland, Blekingen och Bohus Län."

Romerska Historien i Sammandrag af Goldsmith. Öfwersättning. Första och Andra (Förra och Senare?) Bandet. Upf. 1814. 440 sidd. 8:o. Utom företal och Register.

Utan twifwel äro Romarne en af forntidens märkwärdigaste nationer. Wår tids förste tänkare har anmärkt att den period i historien, som wanligen kallas gamla tiden, är perioden för Ödets öfwermägde, och detta wälde har tydligast och mest skärande framträdt i Romarnes handlingar och bedrifter. Man kan säga att de woro det stränga, oblidkeliga ödets grymma organer till förstörande af en ensidigt realistisk och så medelst förselad cultur. Men olycklig den, som på något sätt inkommer inom ödets hårda krets! Derföre föll äfwen Rom under sin egen tyngd och derföre led denna stat, som föttryckte alla folkslag, själf under det tyngsta och rysligaste ok. En sinteressad episk behandling af en sådan stats historia måste derföre blifwa alltför rysslig och nedslående. Romerska historien är en stor Tragedi, i ren antik mening, och måste så behandlas. I den fordras alltså nödwändigt en reflecterande Chor, som i sin betraktande subjektivitet uppfattar handlingarna och på detta sätt försonar dem med den i hwarje hjerta inneboende humanitetskänslan. Och för denna behandlingsart har den osswerträffliga Tacitus uppställt det äkta mönstret. För sådana häfder är hwad man kallar pragmatism helt och hållet på sitt ställe, liksom Romarnes statshändelser äro de mest talande exempel på Tyrannietś gradwisa utweckling. Äfwen då man hågkommer, att det war genom widsträckta krigsbragder som Romarne spelade sin rolle, måste man i detta afseende, gilla den synpunkt som Polybios utwalt till anbringande af enhet i sin Romerska historia: nemligen taktikens stigande fullkomning. Men deremot måste den minst af alla wara tjenlig för ett epitomatiskt bearbetande, såsom förhållandet är med den närwarande arbete af Goldsmith, ty hwilken bortwänder ej owilligt ögonen från en tafla der, inom en liten rymd, de afskywär-

Digitized by Google

daste gerningar och rysligaste illbragder sammanträngas, och detta så mycket mera, då de framställas med en wiß kall och liknöjd elegans.

Detta i allmänhet öfwer Hr Magister Docens Wallins wal af den bok åt hwilken han egnat sin öfwersättningsmöda; hwaremot det alltid blir berömwärdt, att hafwa företagit sig ett offentligt arbete till utbredande af kännedom om den Literatur, i hwilken man bestrider ett läro-embete. Men i afseende på ofwannämnde skäl, måste Rec. bekänna, att enligt hans öfwertygelse, skulle allmänheten till Hr Wallin stått i ännu större förbindelse, om han skänkt oß en öfwersättning af en Romersk historia författad af någon Romare, till och med om det icke warit någon annan än den sammanträngde Eutropius; ty de ohyggligheter en inföding blott upprepar, göra icke ett sådant obehagligt intryck, som då de repeteras af en utländning från en senare tid, emedan detta hans företag tyckes förutsätta att han gillar och som något stort anser det, från hwilket menskligheten bortwänder ögonen.

Hwad föröfrigt det faktiska i detta arbete widkommer, må man, då Romerska Rikets häfder med så mycken flit blifwit bearbetade, af en utmärkt och kunnig Förf. icke wänta annat än någonting tadelfritt. Det enda som Rec. trott sig kunna anmärka, är att det inskränkta rummet understundom nödgat Förf. till ofullständigheter och anachronismer. Så går Hr Goldsmith för hastigt öfwer den särskildta wakt som bewiljades Romulus (s. 5), och likwäl hade detta icke warit utan wigt då de trehundrade beridne ynglingar, hwilka utgjorde denna wakt, woro början till de sedermera i Romerska häfderna så betydande Equites. — Äfwen träffas sid. 6. en icke så alldeles noggrann uppgift, då det heter att den af Romulus bestämda formen för Romarnes Gudsdyrkan, är alldeles obekant. Så mycket weta wi åtminstone, att han, härmande Etruskerne, inrättade ett art heligt collegium af män som skulle gifwa akt på, och bestämma Statens angelägenheter efter fåglarnes flygt och offerdjurens inelfwor (Auspices & Haruspices); att alla eröfrade Spolia Opima skulle helgas åt Jupiter Feretrius o. s. w. — Sid. 52 ordas om de oroligheter hwilka, under Manlii och Fabii Consulat uppkommo i anledning af den Agrariska lagen „som — heter det — någon tid förut blifwit föreslagen." Men den Agrariska lagen war ju enligt hwad wår auktor äfwen sjelf berättar sid. 13, redan af Numa fastställd och gifwen? — Sid. 72 talas om en Claudius, hwilken föreslog att wälja Sex Styresmän i Consulernes ställe, utan att någon uppgift meddelas hwem denne Claudius war. Detta är så mycket mera oegentligt då på nästföregående sida Claudius nämnes såsom Appii medbrottsling som blef landsförwist, och med hwilken denne således kan förwexlas. — Sid. 119 widröres Romarnes början de cultur hwilken sättes i perioden mellan första och andra Puniska kriget. Der omtalas att Tragedien och Komedien lånades från Grekerne, men denna anmärkning gäller äfwen om Satyrspelet: en rent Grekisk uppfinning. Äfwen är det något anachronistiskt att påstå det, i denna period, Elegien och Herdaqvädet „begynte få nya skönheter på det Romerska språket," då ännu Catulli (Cäsars Samtidings) Elegi är rå och tung och då man icke äger några äldre Idyller än från Augusti tidehwarf, af Virgilius. — Bland Sullas bedrifter, sid. 157—168, omtalas alldeles icke hans besegrande af Samnitiske fältherrn, Pontius Telesinus, hwilken,

Digitized by Google

enligt Velejus Paterculus (Lib. II. 26) war Romano nomini infestissimus. — Att Nemesis „war den Gudomlighet, som straffade dem, hwilka förösvat grymhet emot olyckliga (s. 212), är förlitet sagdt. Nemesis straffade i allmänhet hwarje oförrätt — o. s. w.

För att icke blifwa widlöftig will Rec. ej anföra flera exempel då han förmodar sig tillräckligt hafwa ådagalagt sin mening, då han säde att närwarande Romerska historia, i wisa detaljer, icke är utan ofullständigheter och anachronismer.

Öfwersättningen är i allmänhet nog tung och öfwerflödar af utländska språkwändningar. Flera Gallicismer wittna att en Fransk öfwersättning mycket blifwit rådfrågad. — Ett Innehålls-, ett Historiskt och ett Geografiskt register, åfwensom en Geografisk Uppställning ur Silverstolpes Geogr.- Historiska Lärobok, förkorsar detta arbete; skada endast att tjelfwa denna geografiska Uppställning med en nog registerlik magerhet är författad.

Smärre Skrifter.

Berättelse om Westerås Bibel-Sällskaps Stiftning, tillstånd och åtgärder, uppläst i Offentelig Sammankomst den 21 September 1814. Westerås 1815, 15 sidd. 8:o.

Detta Sällskap blef genom det Brittisk-Utländska BibelSällskapets frikostighet år 1813 stiftadt af den förtjente Legations-Predikanten Doct. Brunnmark. Han medbragte en gåfwa af 200 exemplar af Bibeln, af 500 ex. Nya Testamentet, åfwensom han säkerhet nedsatte en gåfwa af 200 Rdlr B:co. Strax efter Sällskapets Stiftelse ankom en skrifwelse från Brittiska Sällskapets ordförande Lord Teignmouth, hwilken beledsagades af en ny gåfwa stor 300 Pund Sterling. Sid. 5-14 uppräknas Sällskapets Ledamöter i alphabetisk ordning med de af hwar och en subskriberade summor till ett belopp af 543 Rdlr 8 ß. Sällskapets inkomster från Sept. 1813 till Sept. 1814 utgjorde 3852 Rdlr 42 ß. B:co. Ett betydligt antal exemplar af den H. Skrift har Sällskapet låtit gratis utdela i WesterDalarne och de fattigaste församlingar i ÖsterDalarne samt till Stads-Skolarna inom Stiftet.

Wår Frälsares Jesu Christi Barndoms-Händelser, Sammanfattade utur sednare funne Judiska Handlingar år 1786. Öfwersättning. Carlstad, 1813. 48 sidd. 8:o.

Rec. känner hwarken Originalet eller de föregifne Judiska Handlingar, hwaraf denna lilla skrift skulle wara ett sammandrag. Den har mellertid mycken likhet med de Legender, som i medeltiden och ännu inom Catholska Församlingen warit en omtyckt och uppbygglig läsning. På den historiska trowärdigheten lärer således ej wara mycket att bygga; men detta hindrar dock ej förwarande skrift, som är författad med „wälmenande enfald och gudaktighet," att gifwa en helsosam religiös näring åt allmoge, barn och andra fromma sinnen. — Ungefär hälften af boken upptages af underwerk som föregått Christi födelse; de som handla om den hel. Anna, Jungfru Marias Moder, öfwerensstämma med de urkunder som Rosegarten följt wid utarbetningen af den Legendsamling, han år 1804 i Berlin utgifwit, helt och hållet i den fromma anda, som är deßa heliga Sagor egen.

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 34. Lördagen den 26 Augusti 1815.

Öfwer Fransyska Theatern.

Af Aug. Wilh. Schlegel*).

Att länge uppehålla oß wid Tragediens uppkomst i Frankrike, finna wi intet skäl. Wi kunna öfwerlåta åt fransyska konstdomare, att wederbörligt nedsätta sin äldre literatur, endast i den afsigt att så mycket mer ha tillfälle upphöja Richelieu's och Ludvig XIV:s tidehwarf. Det är sant att deras språk först wid den tiden upparbetat sig ur en outsäglig råhet och barbari, under det att italienska och spanska prosans diktion redan längesedan hade utwecklat sig till den skönaste blomma och redan då åter började urarbeta. Det är således icke underligt, att Fransoserne sätta ett så stort wärde på alla negativa företräden, på undwikandet af det opaßande; också har hela syftningen af deras kritik sedan endast gått ut på att förekomma återfallet till det gamla maneret. När Laharpe säger om Sorgespelen före Corneille, att deß ton endast aflägsnar sig från det platta för att falla i det affekterade, så hafwa wi, efter de prof han anför, ingenting att inwända deremot. Det är för wårt ändamål tillräckligt att charakterisera deras tre förnämsta Tragici, Corneille, Racine och Voltaire, hwilka för ewigt, tyckes det, hafwa bestämt formen af deras tragiska theater: ännu wigtigare blir det att pröfwa de grunder, hwilka deßa triumvirer såsom de enda gällande, föreskrifwit den dramatiska konsten; och i denna undersökning blifwer frågan, om och huruwida Franska tragedien till sin anda och inre wäsen öfwerensstämmer med den Grekiska, en af de wigtigaste.

Hos Fransmännen hade hågen att imitera de gamla, redan tidigt yppat sig. Och detta, mente man, skulle allrabäst lyckas genom iakttagandet af formens yttre regelbundhet, efter de begrepp man oftare hämtade ur Aristoteles och af Seneca, än genom en förtrognare bekantskap med de grekiska wönstren. I de först uppförda tragedierna, Cleopatra och Dido af Jodelle, funnes Prologer och Chörer: Jean de la Peruse öfwersatte Senecas Medea; Garnier's stycken äro alla lå-

*) Ueber dramatische Kunst und Litteratur. 1809. Neunte Vorlesung. — Öfwers. har tillåtit sig åtskilliga förkortningar.

Digitized by Google

nade af Grekiska tragici eller af Seneca; i utförandet närma de sig mest den senares manér. Hwar och en som känner hur det äkta geniet skapar, icke efter en af andra hämtad öfwertygelse och deraf afledda slutsatser, utan efter en nästan medwetslös och omedelbar åskådning af stora sanningar, torde redan mißtänka all sådan artificiel werksamhet, som utgår från en abstrakt theori. Endast Corneille såg sig ej i nödwändighet, att liksom en antiquarius, efter gamla mönster, utarbeta sina dramer, såsom lärda chrior. Wäl hade Seneca mißledt äfwen honom, men han kände och älskade spanska theatern, den hade haft en stor inflytelse på hans bildning. Hans första stycke, som äfwen allmänt erkännes såsom ett af hans bästa werk, och tillika begynner franska tragediens classiska epoch, Cid, är, såsom bekant, lånadt från Spanskan, fastän förderfwadt genom begreppen af tids- och rums enheten, och andas helt och hållet ridderlig kärlek och ära. Men hans samtidas fördom, att en tragedi alldeles icke dugde, såwida den ej noga wore inrättad efter Aristoteles' reglor, war för allmänt herrskande och allt för djupt inrotad, för att någonsin kunna häfwas. Corneille fick sjelf wid slutet af sin dramatiska bana så starka sammetstwifwel, att han satte sig ned för att i en särskild afhandling bewisa, att hans stycken, wid hwilkas utarbetande han ej tänkt på Aristoteles, dock noggrant woro förfärdigade efter dennes föreskrifter. Han lyckades likwäl icke synnerligt deri, i det han tillåt sig allehanda twungna utläggningar. Och hade han werkligen derom öfwertygat werlden, så hade han endast bewisat, att Aristoteles' reglor wore ganska odestämda och otillräckliga, emedan så olikartade werk, både till anda och form som Grekernes och Corneilles tragedier, dock så noga kunde likna hwarandra.

Helt annorlunda war förhållandet med Racine: han är otwifwelaktigt bland alla franska skalder den, som bäst känt de gamla, och han studerade dem ej blott på ett lärdt sätt, utan senterade dem äfwen som poet. Dock fann han redan en bestämd theater-praxis före sig antagen, och hade ej mod, att af kärlek för sina mönster aflägsna sig derifrån. Han öfwerflyttade således endast pridda skönheter från de grekiska skalderne; förösrigt, ware sig för att följa tidens smak eller af egen böjelse, höll han sig wid det för grekiska tragedien så främmande galanteriet, och grundade derpå intrigen i sina flesta stycken.

Sådan war franska theaterns beskaffenhet, då Voltaire uppträdde. Han ägde blott en medelmåttig kännedom af Grekerne, om hwilka han här och der talar med enthusiasm, för att på andra ställen sätta dem djupt under sin nations nyaste mästare, sig sjelf inberäknad; men han höll sig frikallad att predika Grekernes enkelhet och storsinniga stränghet såsom wäsentlig för tragedien. Han tadlade sina föregångares afsteg såsom förwillelser, och ifrade derjemte för skådebanans hyfsning och utwidgande, hwilken hittills, enligt hans mening, genom hofsedernas twång nästan war sammanträngd till ett förmak. Han talade också först om Shakespeare's genialiska drag, och lånade mycket från denna för hans landsmän hittills okända skald; han yrkade en större djuphet i passionernas skillring, på starkare theatralisk effekt; han wille hafwa en majestätiskt prydd Scene, och sökte slutligen icke sällan låna sina stycken ett för poesien främmande politiskt eller philosophiskt intreße. Ostridigt har han genom deßa bemödanden gjort franska theatern mycken nytta, ehuru i afseende på språk och versbyggnad (hwilka i rangordringen af dramatiska förtjenster dock borde intaga ett lä-

Digitized by Google

gre rum, men i Frankrike nästan ensamt bestämma styckets framgång), de fleste domare sätta honom under hans föregångare, åtminstone enhälligt under Racine. Men det hör nu till modet, att på allt sätt behandla det förflutna tidehwarfwets afgud med den mest fientliga partiskhet. Hans förslag för theaterns förbättring utropas såsom äfwen så många literariska kätterier af deßa kritiska Zions wäktare, som tyckas antaga att Ludwig XIV:s sekel ej lemnat den följande tiden ända till werldens ända öfrigt annat än en passif beundran för alla deß fullkomligheter, utan att man någonsin tordes fatta den förmätna tanken om en fri och individuel konstutbildning.

Så snart wi wäcka twifwelsmål emot den oinskränkta giltigheten af de reglor äldre franske tragici hittils följt, emot deras arbetens förmenta öfwerensstämmelse med andan af de grekiska, äfwensom mot oundwikligheten af många andra conveniens-föreskrifter, finna wi i Voltaire en bundsförwänt. I många andra punkter har han utan pröfning, ja utan medwetande deraf, förutsatt sina föregångares maximer och följt deras praxis. Han är af lika öfwertygelse med dem, som mer stödja sig på kanhända blott nationella egenheter, än på menskliga naturen och tragiska poesiens wäsen i allmänhet. I denna hänsigt kunna wi således pröfwa honom gemensamt med de öfrige; ty här är icke frågan om utförandet ställwis, utan om tragiska konstens allmänna grundsatser, som röja sig i deras werk.

I afseende på den regelbundhet som är ett willkor för ett franskt sorgespel, så reducerar sig hufwudfrågan egentligen till Aristoteles' så kallade tre enheter. Wi skola undersöka, hwad den grekiska philosophen deröfwer lärer; huruwida de grekiske tragöderne känt och iakttagit deßa reglor; om de franska poeterne werkligen löst swårigheten, att utan twång och osannolikhet iakttaga desamma, eller blott på ett skickligt sätt swängt sig omkring sjelfwa klippan samt slutligen om denna förtjenst i sjelfwa werket är så wäsentlig, och om icke snarare wida wäsentligare skönheter måste uppoffras för att winna ett så inskränkt ändamål.

Men franska Tragedien har ändå en annan sida, för hwilken hon ej kan låna sitt förswar från de Gamle; denna består i poesiens fängslande wid en mängd tillfälliga endast conventionella förhållanden. Häröfwer äro Fransmännen wida mindre ense, än öfwer de positiva reglorna; ganska naturligt, emedan nationer pläga känna och bedömma hwarandra lika ofullkomligt, som särskilta individuer. Detta står i ett nära sammanhang med fransyska poesiens allmänna anda, ja med hela deras literatur och sjelfwa deras språk. Allt detta har i Frankrike uppstått under societetens förmynderskap, har immerfort i sin utbildning deraf blifwit ledt och bestämdt; och det af en societet, hwars ton troget lämpade sig efter hufwudstadens, likasom denna efter modet wid ett lysande hof. Deraf låter förklara sig, hwarför Franska literaturen sedan Ludvig XIV öfwer hela Europa gjort en stor lycka i den högre werldens kretsar, då deremot de folkslag, som förblefwo sina seder trogna, föga derför wisat någon hjertlig böjelse.

Deßa bekanta tre enheter, hwilka föranledt en hel Iliad af kritiska kämpar, äro handlingens, tidens och rummets enhet.

Den förstas giltighet är allmänt erkänd: man strider endast öfwer deß betydelse, och werkligen är det ej så lätt, att komma öfwerens derom.

Andra anse tids- och rums-enheten såsom en blott bisak, då andra åter tillägga den en

Digitized by Google

ganska stor wigt, och påstå att den förutan ingen dramatisk konstnär får göra de ringaste anspråk. I Frankrike inskränker sig denna ifwer ej blott till den lärda werlden, utan tyckes äfwen ha blifwit en rigtig nationalangelägenhet. Hwar och en Fransos, som med modersmjölken insugit sin Boileau, håller sig för en född förswarare af de tre enheterna, liksom Konungarne i England sedan Henrik VIII. beständigt föra titel af defensor fidei.

Lustigt nog är det, att Aristoteles ensam för alla måste låna sitt namn till alla dessa tre enheter, då han blott med någon utförlighet talar om den förste — handlingens enhet —; ger blott en obestämd wink om den andra, eller tidens enhet, och nämner om rummets ej ett enda ord.

Jag besinner mig här alldeles icke i ett polemiskt förhållande mot Aristoteles; ty jag bestrider ingalunda handlingens enhet; endast en större frihet fordrar jag för åtskilliga slag af skådespel; ja, jag håller den till och med för dem alldeles för wäsentlig. Emellertid måste jag tala några ord öfwer Aristoteles' Poetik, dessa få blad, som föranledt så digra Commentarier, för att ställa oß i den rätta synpunkten:

Utan tvåga är denna skrift blott ett fragment, ty åtskilliga wigtiga ämnen widröras der alls icke. Några lärde ha trott, att den ej wore ett fragment af det rätta originalet, utan af ett utdrag, som någon deraf gjort till sin egen underwisning. Alla philologiska kritici äro öfwerens derom, att texten är mycket förfalskad, och hafwa genom sina gißningar sökt återställa den. Denna mörkhet beklaga utläggarne antingen otaligt eller bekräfta den derigenom, att de förkasta sina föregångares förklaringar, utan att sjelfwa kunna göra sina egna för deras efterföljare allmänt antagliga.

Helt annorlunda är förhållandet med Aristoteles' Rhetorik. Intet twifwel har uppstått, att detta werk ej wore äkta fullständigt och lätt att förstå. Men huru betraktar han deri Talekonsten? Såsom en syster af Dialektiken, som begge hafwa för afsigt att werka öfwertygelse. Det will ungefär säga att betrakta den så, såsom om någon afhandlade Architekturen blott som en konst att bygga starkt och beqwämt. Wißerligen måste hon först åstadkomma dessa förmåner, men derigenom höjes hon ej till sjön konst, utan wi fordra, att hon jemte dessa hufwudsakliga ändamål för en byggnad nödwändigt måste förena en sjön anordning, harmoniska förhållanden och ett deremot swarande intryck af det hela. När wi nu se, att Aristoteles blott uppfattar Talekonsten från en sida, som, tillgänglig för blotta förståndet utan känsla och inbillningskraft, beherrskas af ett yttre ändamål; kan det då förefalla oß underligt, om han än mindre utforskat Poesiens hemlighet, denna konst, som ej erkänner någon annan afsigt, än att genom fri dikt skapa, och i ord och ljud framställa det sköna. Jag har haft den förmätenheten att yrka det, och finner intet skäl att gå derifrån. Leßing war af annan tanka. Men hwad, om Leßing genom sin skarpsinnige analyserande kritik just råkat på samma afwäg? Denna kritik är fullkomligt grundad då den för förståndet ådagalägger motsägelserna i sådana werk, som blott äro sammanfogade med förståndet; swårligen är den i stånd att lyfta sig till ideen af ett werkligt geniskt konst-skapelse.

En philosophisk theori för alla de sköna konsterna (techniska läroböcker öfwer hwarje särskilt, hwari blott medlen för utförandet af-

Digitized by Google

handlades, hade de nog, war i allmänhet i fornti-den föga utbildad som en särskild wetenskap. Skulle jag bland de gamle mästarne wälja mig en ledsagare, så wore det Plato, som ej genom analys, hwilken deri aldrig lyckas, utan genom lefwande enthusiasm uppfattat skönhetens idee och i hwars werk från till en äkta konstlära öfwerallt finnas utströdda.

Härom hwad Aristoteles säger öfwer handlingens enhet.

„Wi antaga, att Tragedien är en imitation af en fullständig och hel handling, som har en wiss storhet. Ty det ges också ett Helt, som alldeles icke har någon storhet. Men ett Helt är det, som har början, midt och ända. Början är det, som ej nödwändigt följer efter ett annat, men i hwars natur det ligger att något derefter följer eller uppstår. Ända åter är det, som i kraft af sin natur följer efter ett annat, antingen nödwändigt eller wanligtwis, efter hwilket intet annat följer. Midt är det som sjelft följer efter ett annat, och hwarpå ett annat följer. Följaktligen måste wäl sammansatta poetiska stycken hwarken börja eller begynna hwarest man behagar, utan rätta sig efter de bestämningar som här angifwas."

Strängt taget är det motsägande att ett Helt, som dock skall ha delar, kunde wara utan storhet. Men Aristoteles förklarar strax derefter att han med storhet, såsom ett willkor för Skönhet, förstår ett wisst mått, som på ena sidan ej går under Delarnas oskiljbarhet, och på andra sidan ej öfwer det Helas öfwerskådlighet. Detta är således blott en ur erfarenheten hämtad ytlig bestämning af det Sköna, som står i förhållande till wåra sinnliga werktygs och wår fattningsförmågas beskaffenhet. Märkwärdig är mellertid denna anmärkning härifrån på den dramatiska poesien. „Hon måste hafwa en utsträckning, dock så att hon för minnet blifwer lätt fattlig." Att bestämma längden efter behofwet wid representationen, hör icke konsten till. Men i hänseende till sakens natur wore en dikt så mycket skönare, ju större widd den ägde, utan att skada fattligheten. Detta wore ett gynnande yttrande för Shakespeare och andra romantiska Dramatici, som uppdragit en wida mera omfattande krets af lif, charakterer och händelser än den enkla grekiska tragedien, som blott föreställer en enda målning; såwida de endast förmått att iakttaga den härwid nödiga enhet och klara öfwersigt, hwad wi likwäl wåga antaga.

På ett annat ställe fordrar Aristoteles af den episka skalden samma enhet i handlingen som af den dramatiska; han upprepar sina förra definitioner, och säger, att Poeten måste ej göra som häfdateckenaren, som berättar samtida händelser, ehuruwäl de allsicke hafwa något inflytande på hwarandra. Här är fordran om sammanhanget mellan de framställda händelserna, såsom orsaker och werkningar, hwilken redan ligger i hans förklaring af delarna uraf ett Helt, ännu bestämdare angifwen. Likwäl medger han, att den episke Skalden kunde utbreda sig öfwer en större mängd händelser, som hafwa sammanhang med huswudhändelsen, emedan den berättande formen skaffar honom den fördelen att skildra mycket såsom tillika fortgående; den dramatiske Skalden kunde deremot ej framställa mycket såsom på engång skeende, utan blott det som tilldrager sig på theatern och den andel som de der uppträdande personerna taga i en handling. Men hwad, om den dramatiske Skalden dock hade funnit medel, att medelst en annan inrättning af scenen och ett konstigare theatraliskt perspektiw, utan förwirring och förstån på ett

Digitized by Google

mera inskränkt rum utweckla en handling, eller efter de gamles konstspråk, en Fabel, som ej wore mindre widsträckt än den episka. Hwad wore då ännu att deremot inwända, då grunden till förbudet endast låge i en nekad omöjlighet?

Detta är ungefär allt hwad i Aristoteles Poetik förekommer om handlingens enhet. En kort undersökning skall wisa, huru litet sådana analytiska begrepp, som man stämplar till reglor, kunna gälla som egentliga poetiska fordringar.

(Forts. följer.)

Recension:

Försök till en Historisk Framställning af Napoleons Återkomst till Frankrike och de Händelser som dermed stå i närmaste förbindelse. Första Häftet. Sthm 1815. 196 sidd. 8:o.

Med rätta räknar Förf. på alla läsares deltagande nyfikenhet, då han walt ett ämne, som förwånat Europa och swårligen kan jemföras med någon lika händelse som tideböckerna förwara: Napoleons återkomst. Likwäl finner man i denna bok så upplysningar om de hemligheter, som ännu hölja denna sammanswärgning: knappt mer allmänt kända officiella acta och händelser, än hwad man af de allmänna tidningspapperen förut wißte. 1 Cap. skillrar Frankrikes tillstånd wid början af året 1814. — Det andra: Tillståndet i Tyskland och Italien. I tredje och fjerde finner man de bekanta offentliga underrättelserna om Napoleons

Resa från ön Elba tills hans intågande i Lyon och Paris. I 5te Cap. lemnas en Tafla af allmänna tillståndet i Paris under denna tiden; 6te Cap. har till öfwerskrift: Officiel berättelse om händelserna från Napoleons landstigning till Ludvig XVIII:s bortresa från Frankrike; 7de: de första werkningarna af Napoleons återkomst, i anseende till Frankrikes förhållande med andra Makter. — Man ser således att denna bok ger oß mer än hwad den lofwar: ty enligt titeln borde den sluta med 4de Capitlet eller åtminstone med denna del. Men oß lofwas ännu en fortsättning. Fäster man sig wid tillägget på titelbladet: och de Händelser, som dermed stå i närmaste förbindelse (sammanhang?) så tyckes planen wara nog widlöftig.

Wi meddela ur första Cap. följande utdrag. „Man har funnit ett bewis af Ludvigs werkliga afsigt att regera efter den Konstitution han antog, i den warsamhet hwarmed han personligen behandlade de nya inrättningar, som under den förra Styrelsen uppkommit, och äfwen deri att han icke allenast lät Armeens chefer och de af Napoleon utnämde Marskalkar bibehålla sina wärdigheter, uton äfwen genom förläningen af wigtiga och indrägtiga poster sökte att fästa dem wid sitt intreße. Prinsen af Wagram, Berthier, war utnämd till Kapten wid Konungens Lifgarde, Marskalken Jourdan, som nyligen blifwit Grefwe, till Guvernör wid 15:de, Marsk. Maßena till Guvernör wid 8:de, Marsk. Augereau till Guvernör wid 14:de, Marsk. Mortier till Guvernör wid 16:de, Marsk. Ney till Guv. wid 6:te, Marsk. Victor till Guv. wid 2:dra, Marsk. Oudinot till Guv. wid 3:dje, Marsk. Marmont till Guv. wid 1:sta

Digitized by Google

och Marsk. Suchet till Guv. wid 5:te Militärdivisionen. Marsk. Soult blef Minister Staats-Sekreterare i Krigsdepartementet, och hans företrädare Grefwe Dupont blef åter Guvernör wid den 22:dra Militär divisionen. Marskalken Moncey bibehöll General-inspectionen wid Gens d'armerier, Marskalken Serrurier Guvernörsplatsen wid Invalidhuset: endast Marskalkarne Brune, Davoust, Gouvion St. Cyr, Kellermann, Lefebure och Perignon hade ej blifwit anwände; de båda förstnämde hade ej heller blifwit Pairer. De i början slösade utdelningar af Hederslegionens dekorationer blefwo inskränkte genom en förordning af d. 17 Febr. enligt hwilken ingen borde i fredstider kunna blifwa delaktig deraf, innan han utmärkt sig under en 25-årig civil- eller militär tjenst. Antalet af Storkorsen bestämdes till högst 80, Stor-Officerare till 160, Kommendörer till 400 och Officerare till 2000; Riddarnes antal blef obestämdt.

Nya anstalter gjordes för allmänna upplysningswerket, och för Polisen: den senare hade till chef Hr d'André. Till President i Konseilen för allmänna Underwisningen utnämdes, d. 17 Febr., den fordna Biskoppen i Calais, Boussel, och den genom sina Krifter bekanta Chateaubriant troddes wara bestämd till Minister för detta Departement.

Franska Finanserna hafwa, efter offentliga uppgifter, ansetts wara bättre än de flesta Europeiska rikens, och Statsskulden, som uppgifwes till 2919 Millioner francs, endast wara fjerdedelen af den Engelska. En märkwärdig twist emellan Finans-Ministern och Banken, afgjordes till förmån för den senare, som förklarades alldeles oberoende af Regeringen. Ett förtjent bifall förwärfwade Ludvig genom indragningen af de flesta Nummer-Lotterier,

hwaraf man endast ämnade låta det i Paris fortfara, med twenne dragningar i månaden.

I December 1814 blefwo Guadeloupe och Martinique, af Engelska Amiralen Cochrane, öfwerlemnade till franska Kommissarierna. Försöket att återwinna St Domingo hade deremot ingen framgång och Dauxion Lavayße, som, redan före Ludwigs ankomst, af den provisoriska regeringen blifwit skickad att derom underhandla, återkom i Mars 1815, med oförrättadt ärende.

Man i sjelfwa Statsförfattningen låg ett fel, som kunde hufwudsakligast skada alla Konungens goda afsigter; det war sjelfwa den skarpa gränslinia som war dragen emellan de särskilta Ministrarnas göromål, och att ingen egentlig central-punkt gafs hwarigenom de kunde förenas, inbördes kontrollera hwarandra och öfwerenskomma om ömsesidiga planer. Emedan hwar Minister war inskränkt inom sitt departement, emedan inter steg, som skulle tagas, gemensamt öfwerlades, och den ene Ministerns tendens war ganska olika med den andres, kunde följden icke blifwa annan än att Regeringen saknade enhet, sammanhållning och konseqwens. Konungen sjelf war ingenting mindre än benägen för despotism, men man beskyllade den af honom tillsatta Styrelse för ensidighet och en synbar benägenhet att åter införa de gamla missbruk och feodal-principer, som genom revolutionen blifwit afskaffade.

Dessa beskyllningar fingo trowärdighet genom den flock af emigranter som återkom, och som alla sökte ersättning för hwad de förlorat, icke blott i egendomar, utan äfwen i företrädesrättigheter. Konungen hade högtidligen erkänt bestämningen af de konfiskerade, och så kallade National-godsen, hwilka anim-

Digitized by Google

gen woro köpte, eller anslagna till underhåll för de tappra som förswarat fäderneslandet; men Regeringen tycktes likwäl utan owilja lysna till de reklamationer som mer och mer offentligen gjordes och förswarades. De syßlolöse emigranterna, som trodde att den tillgifwenhet de wisat för sitt stånds privilegier aldrig nog mycket eller nog snart kunde belönas, wågade wäl icke ännu fordra att de personer af oftälse stånden, som, genom större eller mindre förtjenster, erhållit höga civila embeten, skulle afträda dem; men man nyttjade alla tillfällen att i allmänna uttryck angripa dem under den gemensamma benämningen af Parvenyer, och det war endast emot militäriska förtjenster de funno sig befogade att wisa någon skonsamhet. På detta sätt bidrog Adeln att göra den nya Regeringen förhatlig, och åtskilliga presters widskepliga nit underblåste lågan. De dolde icke att de wille åter införa alla de gamla sedwanorna, och lemnade ett bewis derpå då de nekade begrafning åt den namnkunniga Aktrisen Mamsell Raucourt. Denna händelse torde förtjena att särskilt nämnas.

Mamsell Raucourt hörde till La Roch's Församling, hwars Pastor för 7 år sedan nekade att låta Mamsell Chameroi's lik föras till kyrkan, och derföre blef af Napoleon på 6 månader inspärrad i Seminarium; men man trodde så mycket mindre att han nu skulle förnya samma uppträde, som han wintren förut hade af henne emottagit 6000 fr. till allmosor, och sjelf nyligen utnämnt henne att utdela le pain beni, som hon likwäl icke kunde förrätta, hwarföre hon gjorde en gåfwa af 20 Louisd'orer. Den 17 Januari skulle begrafningen ske, och det war wanligt att Jordfästnings-ceremonierna förrättades i kyrkan innan liket fördes till begrafningsplatsen. Man hade gifwit sådant tillkänna, men när

processionen, som bestod af 70 wagnar, kom till kyrkan, war stora porten tillstängd; en mindre port, som gick åt en annan gata, war wäl öppen, men Kyrkan war tom, inga anstalter till ceremonien woro gjorda, ingen prest syntes, och strax derpå fick man weta att Pastorn i St Roch, jemte hans Vikarier, förklarat att de icke kunde tillåta att en skådespelares lik fördes till kyrkan, eller de wanliga begrafnings-ceremonierna för henne gjordes. Processionen måste härigenom stanna, något larm uppkom och mycket folk skockades. De som anförde processionen skickade underrättelse härom till PolisPrefekten, och uppfordrade några prester att begifwa sig till kyrkan och förrätta sitt embete; men låte emellertid processionen, till förekommande af alla oordningar, göra en omwäg, hwarigenom den icke förr än efter en timmas förlopp kom tillbaka. Men de Andelige hade enwist fortfarit i sin wägran, och inga anstalter woro ännu gjorda. Händelsen hade under tiden blifwit bekant; från alla kanter strömmade menniskor till kyrkan, och när man andra gången kom dit med liket woro 20 till 30,000 personer församlade. Presternas förnyade wägran uppwäckte en allmän owilja, men yttrade fruktanswärda hotelser emot dem; en del af folket trängde genom den mindre dörren in i kyrkan och öpnade med wåld den stora Portalen; man skall äfwen hafwa twingat några prester, som warit på gatan, att följa med till kyrkan och det förrätta den wägrade begrafnings-ceremonien. Emellertid hade en af Processionen begifwit sig till Tuillerierna, som lågo nära den gata man paßerade, och för Konungen framställt hela händelsen, och då larmet, i och utan för kyrkan, war som störst, kom en Konungens Aumonier, beledsagad af ett detaschement Gensdarmerie, för att sjelf förrätta begrafningen. Knappt war allmänheten underrättad derom innan luften skallade af lefwe Konungen. Inom få minuter woro alla ljus tände, och Mamsell Raucourt fick den högtidligaste jordfästning som nåusin warit sedd. Hwarefter liket i stillhet fördes till begrafningsplatsen och folket skingrades af sig sjelf," (sjelft).

Digitized by Google

Swenſk

Literatur-Tidning.

N:o 35. Lördagen den 2 September 1815.

Recenſioner:

Lunds Stifts Präſtmöts-Handlingar 1814. Lund 1814. 143 ſidd. 4:o.

I September månad förledet år hade Biſkoppen och ProCanzlern Hr Doct. Faxe ſammankallat Wörd. Preſterſkapet i Lunds Stift till allmänt Preſtmöte. Närwarande ſkrift innefattar Protocollerna öfwer de öfwerläggningar ſom wid detta möte förewarit, och ſom deſſamma omfatta ämnen ſom förtjena mera allmän uppmärkſamhet äfwen utom det Stift, till hwars Preſterſkaps tjenſt de egentligen äro tryckta, wilja wi här angifwa innehållet af deſſa handlingar och det i den ordning Protocollerna gifwa wid handen. Deſſa börjas med en berättelſe om förloppet af Preſtmötet och de lärda öfningar ſom derwid förewarit, hwilka, ſåſom redan af denna Tidnings Bihang för Octob. förledet år bekante här förbiſes. Sid. 5 widtager ett tal af Stiftets Biſkopp då Clerus för första gången ſamlades i Conſiſtorii nya Seßionsrum. Det innehåller en intreßant berättelſe ſå wäl om det gamla Conſiſtorihuſet och deß fordna märkwärdighet, ſom om den nya byggnad, hwilken under Biſkopp Celſii tid redan påtänkt genom Biſkopp Heßléns förſorg blifwit färdig 1807 och ämnad till Conſiſtorii Seßionsrum och Archiv, åfwenſom till ſamlingsrum för Stiftets Preſterſkap wid Preſtmöten; omkoſtnaderna för denna byggnad (3133 Rdr 40 ß. B:ko) beſtriddes af de inom Stiftet beſparde Paſtoralier, hwilka Kongl. Maj:t under en tid af 10 år i nåder dertill anſlagit. Talet ſlutas ſålunda: „Mine Bröder: då wi med underdånig tacksamhet wörda den Kongl. nåd genom hwilken tillräcklige medel blifwit anwiſte för denna byggnad, — då wi med högakning, saknad och tacksamhet påminna oß de oförgätelige män, hwilka genom ſin omtanka, rådighet och werkſamhet grundlagt eller berett oß den efterlängtade tillfredsſtällelſen att ſe den fullbordad, förenom oß tillika att nedkalla Guds nåd och wälſignelſe öfwer de åtgärder, de beſlut ſom för närwarande eller kommande tider här ſkola fattas. Måtte deſſa alltid wittna om den renaſte wördnad för Gud, om ett oſkrymmadt nit för tillwäx-

Digitized by Google

ten af Jesu församling, om wakfamkhet för ordning och flick samt sorgfälligt eftersinnande af embetets wärde och wigt. Fridens och enigherens Ande helge deras hjertan, som här waka öfwer friden, rättwisan och menniskokärleken! Mätte öfwer detta rum alltid hägnas och stadgas, hwad sannt är, hwad ärligt är, hwad kyskt, hwad ljufligt och lofwärdigt är! Ja Guds frid, som öfwergår allt förstånd, förware alles wåra hjertan och sinnen i Christo Jesu! Hör oß himmelske Fader! Fader Wår"

Sedan Officiarii wid Prestmötet blifwit complimenterade börjas 2 §. med „de förbättringar inom Swenska Kyrkan i allmänhet, hwilka gjort tiderymden emellan detta och nästföregående Prestmöte märkwärdigt." Häribland uppgifwas den öfwersedda Handboken, Catecheſen, författningarne hörande till Kyrkologen, en förbättrad öfwersättning af den Heliga Skrift, en omarbetning af Psalmboken, flera Kongl. Stadganden i afseende på Prestäldern, befordringar samt dertill förberedande uppmuntran för ökad lärdom och flicklighet. I afseende på gränsorna för Prestерskapets Ecclesiastik- och Civilembets besättning, anföres Kongl. Brefwet af den 16 Jan. 1813 (genom tryckfel står 1818). 3 §. omför förändringar inom Stiftet sedan sista Prestmötet i afseende på afgångne och tillkomne Prestmän: Stiftet har förlorat under loppet af denna tidrymd 192 Prestmän, hwaremot 191 Prestmän blifwit till Stiftets tjenst ordinerade — i afseende på nya inrättningar: Wid Lunds Akademi, Seminarium för blifwande Prester stiftadt 1809, Institutum Clinicum till fullkomnande af den Medicinska underwisningen anlagdt 1813. Den wid Stadens södra tull belägna betydeliga Landtegendom, Hospitalsladugården kallad, blifwer efter Indelningshafwarens bortgång Akademiens tillhörighet genom Kongl. Maj:ts beslut af den 8 Sept. 1813, mot årlig afgift af 19 Rdlr 8 ß. Bko till Seraphimerordens Gille, samt med wilkor att Akademien till Cliniska Institutet årligen lemnar 40 Tunnor Spannmål och att inrättningar göras till underwisning i Skogsplantering och åkerbruk. Utom 2:ne Stipendier har Akademien under denna tid erhållit 2:ne donationer neml. af CanzliRådet m. m. Dr Matth. Norberg en löningsfond af 16666 Rdlr 32 ß. och af Professorn och Ridd. Retzius deß egen byrbara samling af Mineralier, som redan blifwit aflemnad. Hwad Stiftet beträffar hafwa enligt Kongl. Maj:ts befallning af d. 11 Sept. 1811 de säkallade KyrkoInspectorstjenſterna blifwit indragne och redowisningen för Kyrkornas medel åligger hädanefter wederbörande Pastorer i likhet med andra Stifts Pastorer. — 4 §. är utan twifwel den märkeligaſte i detta Protocoll. Den börjar med Pastoralwården i Stiftet. „Hr Biskoppen yttrade sin tillfredsställelſe öfwer lyckan att hafwa funnit den i allmänhet god och på många ställen utmärkt berömlig, — och förklarade den tacksamhet och erkänsla med hwilken han wärderade Hrr HäradsProstarnes nitfulla bemödande wid sine wisitationer till befordrande af allt det goda som för Ståndet medför heder och tillfredsställelſe, och församlingarne nytta och uppbyggelſe. Sjelf hade Hr Biskoppen, under denna och förra sommaren på 25 ställen hållit wisitation, och wid deßa tillfällen, åfwensom wid årskilliga installationer samt af Hrr HäradsProstarnes insände embetsberättelſer, funnit de flеste anledningarne till ett generelt omdöme, så wida ett sådant kan med någorlunda sannolikhet meddelas förena sig i följande: Christendoms-

Digitized by Google

kunskapen är i tilltagande, den heliga Skrift ibland allmogen allmännare, hågen för underwisningens framgång synbarare: men — denna glada målning må ingen rätt erfaren lärare hoppas att kunna fortsätta widare, om icke under owißhet och med en darrande hand. Christendomskunskapen har icke haft något försteg framför den tilltagande färdigheten hos allmogen att räkna och skriswa — Hwad — om den förras tillwäxt ej skulle wara annat än en nödwändig följd af öfwertygelsen om den senares större oumbärlighet i werldsligt hänseende? än mer: det torde kunna befaras att begges tillwäxt, wid sidan af förflutna tidens odlingsgrad, icke kan fins emellan jemföras, utan att den upplysning som hänföres till näringarne skall synas hafwa tilltagit mera än den som närmare syftar till målet af menniskans högsta bestämmelse. Så tillfredsställande det derföre kunde finnas att den bokstafliga kunskapen efter läroböckerna är hos barnen förswarlig, och att mera utwecklade begrepp inom åtskilliga församlingar finnas hos Catechumeni än hos medelåldrige, torde likwäl hwad man med skäl kallar Christendomskunskap hos de sistnämde finnas allmännast och grundligast. Öfwer offenteliga Gudstjenstens försummande har man wäl icke anledning att i allmänhet beklaga sig. Ifrån få orter i Riket har Wörd. Presterskapet härom yttrat mißnöje i afseende på allmogen. I städerna skulle den offenteliga andakten lätteligen winna större högtidlighet och allmännare bewistas, om embets- och tjenstemän dertill, genom sitt exempel, lifwade allmänheten. Den stillhet som af stiftaren ägnades åt hwilodagens helgd torde på några orter å landsbygden störas af winningslystnadens beställsamhet, liksom fruktade man att de stunder wore för menskligheten förlorade, hwilka en-

samt anwändes för hjertats upplyftande åt höjden." I anledning häraf anmälte Prosten Gullander, och flere med honom, den på slättbygden bland allmänheten gångbara osed att på söndagarne sysslosätta sig med hämtning af torf (Bränntorf), och huru anstöteligt det wore, att wid Kyrkobyarne möta hela foror af den, på sådane dagar, i denna beställsamhet innebegripne allmogen och beslöts att Anmälan härom skulle afgå till Konungens Befallningshafwande. — Hwad i detta mötes akter är antecknadt om sedernas tillstånd förtjenar åfwen här att anföras (sid. 28). „Åfwen öfwer sedligheten bör i dag en tafla framställas; men det sker ej utan fruktan att forskarens blick, wid öfwergången från förflutna tider, från densamma wänder åter, nedslagen af häpnad. Förfärlig war den teckning som 1812 års Embetsberättiser medförde öfwer följderna af den då förhanden warande rika tillgång på Brännwin. Upprorliska uppträden, förswårade om icke uppkomne af samma anledning hade året tillförene wisat Skånska allmogens ungdom, som en skräck för samhället. Kongl. Brefwet af den 4 Dec. 1811 och wörd. Presterskapets nitiska åtgärd wid de då hållne Sockenstämmor, lifwade åter känslan för ordning och nykterhet, till hwilkas befrämjande wi sågo öfwerenskommelser å flere ställen afslutas" — „Gröfre brott hafwa antingen aftagit eller ändrat utseende. Barnmord äro sällsyntare, men deremot sjelfmorden flere."*) (sid. 27) — Otukts-lasten

*) Rec. wet ingen annan, men också ingen oswikligare utwäg till hämmande häraf, än det noggrannaste iakttagande af hwad lagen bjuder om sjelfmördares begrafning. Hwem wet icke huru liberalt man härwid i dessa senare åren gått tillwäga, och männ icke just derigenom sjelfmorden tilltagit? Rec. wet, af flera exem-

har ökats och oäkta barns antal är wida större än förr. Tabellerna utwisade för år 1812, att af de födde, i Malmö och Christianstads Län hwarje 17de, och i Blekinge Län hwarje 13de warit oäkta. I förstnämde Län, och ännu mer i en del af Göinge Häraderne är, genom grofwa stölder, ägande rättren på de senare åren ofrare wåldsförd än wanligen pläga inträffa. Täta ansöknixgar om äktenskapsskillnader bewittna mer än alle annat lättsinnighet, som ock af de Författningar, hwilka noggrannare förklarat lagens stadganden i dessa mål, tillskapat sig den falska slutsats, att upplösning af denna heliga förbindelse wore lättare nu än tillförene. Men erfarenheten har wiset att lagarne bibehållit sin kraft och att obehörige ansökningar i dessa grannlaga mål, nu som förr, blifwit inför Thronen afslagne. Wißerligen äger äfwen wår tid sina förtjenster och det wore orättwist att wid detta tillfälle icke omnämna dessamma. Lynnet tyckes bland Allmogen hafwa blifwit blidare(?!). Större och långwarigare rättegångar äro genom Enskiftes-författningarne nästan alldeles förswunne, och ännu färre twister skulle uppstå, om det stode i domares makt, att förekomma kitslige och egennyttige sakförares inflytande på allmänheten. — — Fäderneslandets olyckor tyckas hafwa gjort kärleken för detsamma hos allmogen lifligare, så att den ej utan synbaraste rörelse hör detta ämne omtalas". (Men har allmogen ej i alla tider gjort det?) 5 och 6 §. § handla om Vaccinationens befrämjandes samt examinerade Jordegummors antagande wid Församlingarne. Det senare har i Lunds Stift rönt mycken fram-

gång. 7 §. handlar om Kyrkornes tillstånd samt föreskrifter i afseende på Kyrkornes egendom, inventarier, reparationer m. m §. 8 om Publika Skolwerket och de förändringar det sedan sista Prestmötet undergått. Enhet i uppfostringssättet är hwad Lunds Stift, mer än något annat hittills har saknat. Wid en del af publika Skolerna är Lärarnes antal alt för ringa, wid andre deremot större än man wid werk af dylik bestämmelse kunde förmoda, och saknaden af Gymnasium eller Cathedral-Skola, är saknaden af en föreningspunkt för bemödandet att bringa den deraf uppkommande olikheten till stadga och fattning af Akademisk underwisning och bildning. Till Fond för inrättande af ett Gymnasium eller något deremot swarande lärowerk, har Kongl. M:t i nådig skrifwelse 1810 bewilljat besparade Pastoralier som under 16 års tid kunna inflyta. Fråga blir huruwida medlens tillräcklighet och ändamåls uppnående erfordrar Gymnasium eller 2 Cathedral-Skolor. Härwid yttrade Prosten Doct. Sundius sin öfwertygelse om det förstnämdas afgjorda företräde, med yttrande af den farhåga tillika, att en eller flere Cathedral-Skolor med hwilken omsorg som helst för dem kunde anwändas, torde i afseende på sin rigtning förr eller senare återfalla till formen af wåra wanliga Skolor. Läswärd är denna §. genom de många wigtiga och fägnande uppgifter om publika underwisningens framgång; den innehåller äfwen så wäl som 9 §. om Socken-Skolorna. „Nära 58000 barn måste, ifrån och med kännedomen af bokstäfwerna till och med första beredelsen till Herrans Nattward årligen inom Stiftet njuta underwisning. För detta ändamål finnas 155 Skolor med stående lön och anslagne lägerum, samt 338 så kallade Ambulatoriske Skolor. Rummet tillå-

gel, huruwida en strängt utan afseende på personen handhafd Kyrkotukt kunnat och kan förekomma det, som inga författningar kunnat förbindra. Man pröfwe. —

Digitized by Google

ter ej att anföra allt det Rec. i denna §. funnit fägnande. §. 10 handlar om Fattigwården. Malmöhus Län äger en folkmängd af wid pass 153,700 personer. Bland dessa äro ungefärligen 3800 eller på det närmaste hwarje 40de fattig, som njuter understöd af Församlingarne. Antalet af Fattighusen inom detta Län utgör för det närwarande 101, så att icke hälften af Socknarne äro dermed försedde. De åt Fattigförsörjningsanstalterna anslagne stående Capitaler uppgå inom Länet till 15414 Rdlr 28 ß. 11 rst. B:ko. Utom intresset häraf utdelas efter uppsift wid pass 3200 Rdlr B:ko tillkomne genom sammanskotter, och spannemål till det belopp att den, jemte fördelad, skulle utgöra icke fullt 3ne kappar för hwarje fattighjon, som dessutom af ofwannämde medel kunde erhålla högst 2 Rdlr 24 ß. åtligen. Utan betydelig misräkning kan man deremot antaga att bland 30 inwånare i Christianstads Län finnes en som är och gör anspråk på att wara fattighjon. Der äro 44 fattigstugor, utgörande, liksom de i Malmöhus län blott nödfalls-tillflykter för ålderstige och bräcklige. I Blekinge Län finnas 14 Fattighus; men regleringar för de fattiges underhåll äro der proportionaliter färre än i de 2 öfriga Länen. Om denna allmänna åsigt skulle finnas föranleda till den slutsats, att Fattigförsörjningsanstalterna, i jemförelse med antalet af de behöfwande, äro föga tillräckliga, är det likwäl en på erfarenheten grundad sanning, att knappast något fattighjon saknar det nödwändiga om ej tillfälligtwis, och att det understöd allmänheten särskildt tilldelar de fattige, således är af ett oberäkneligen större belopp än hwad som efter uppgjorde öfwerenskommelser inflyter. Sedan följa åtskilliga föreskrifter i afseende på fattigförsörjningen samt underrättelser om dess tillstånd i

Städerna, de derför gjorda stiftelser och inrättningar m. m. 11 och 12 §. §. om Tiondereglerингar och Prestegårdarne m. m. §. 13 innehåller Hr Biskopens råd och förmaningar till Stiftets yngre Prestmän. De äro så wärdigt och faderligt utfalade att Rec. måste meddela några af dess gyllene ord. „Källan till den kraft genom hwilken ordets tjenare werka är Guds heliga ord, läsningen af Bibeln utrömmer aldrig rikedomen af anwisningar till en lycklig werksamhet, till en sann rigtning åt hwad som skall afhandlas och till walet af det språk som på engång kan upplysa och förbättra åhöraren. Måtte derföre ingen Prestman förgåta, att en Predikans hufwudsakligaste egenskap är den, att wara sant Bibliskt. Måtte hwarje Lärare genom ett moget betraktande af denna urbild hafwa införlifwat sitt föreställningssätt med densamma och inwigt sitt hjerta till känsla för dess efterföljd! Hon skall då icke blottställas för misstödet att predika sig sjelfwan eller wältertheten till pris eller werldsliga smaken till ära, och således uppoffra sin bestämmelse, jemte sin lön af öfwerherden, för hoppet om ett bifall, hwilket swårligen genom dessa afwikelser winnes, ej länge kan bibehållas och allraminst tillfredsställa en folk af den wishet som är högre än himlarne. Åhörarens begrepp och fattningsgåfwa gör härutti intet undantag; ty Andans språk är det enda som säkert kan fattas af alla, och dess skönhet öfwerträffas wisserligen icke, åfwen om frågan skulle owälbigt af werldsliga smaken bedömmas. De tillförordnade texterna böra tydligt och fattligt ligga till grund för afhandlingssättet af hwarje predikan, åfwen af det skälet, att Jesu och hans Apostlars tal och skrifter innehålla det yppersta efterdömet för Religionssanningarnes framställande." — — „Att gå oberedd till

Digitized by Google

Embetsförrättningar, då rådrum funnits att öfwertänka sitt ämne, förråder brist på känsla af embetets wigt och ett förtroende till sig sjelf som ej kan wara grundadt på erfarenhet. Sjelfwa Catechisationen, den allmänheten torde finnas benägen att anse som lättast af allt, skall wißerligen antingen alldeles förfela sitt ändamål, eller högst ofullkomligt upphinna det, om läraren icke förut, under den Högstes åkallan berett sig till utwecklingen af det stycke som förehafwes, utan wäntar af sin fintlighet för ögonblicket, hwad en erfaren och rättskaffens man aldrig bör öfwerlåta åt slumpen." §. 14 innehåller Hr Biskoppens åtskilliga råd och erinringar i afseende på Pastoralwården och (§. 16) i afseende på nödwändigheten för en Prestman att med sin uppmärksamhet följa tidehwarfwets Literatur, isynnerhet wi de grenar som äga en mer eller mindre nära gemenskap med Theologien betraktad som wetenskap. Hr Biskoppen ansåg öfwerflödigt att påminna om Kyrkolagens stadgande i 8 §. XXII Cap. angående Kyrkoherdes skyldighet att wid Biskoppsvisitationer gifwa tillkänna huru han sine studier fortsätter. „Allt, antingen wi betrakte wårt Embete, eller wår förbindelse med samhället, eller tidens uppmärksamhet och billiga anspråk, allt uppmanar den Christelige Läraren att söka tillwäxt i nyttiga kunskaper — och detta bemödande bör i wårt stånd wara allmänt. Aldrig är den tid fruktlöst anwänd som för ett så ädelt yrke anwändes, aldrig äro de kostnader förgäfwes, som ett godt och brukbart bokförråd fordrar. Mycket kan i wår krets umbäras, men icke detta. De exegetiska hjelpredorna, genom senare tiders forskningar, grundligare kritik och säkrare språkkännedom, utwidgade och förbättrade, erbjuda sig till stor mängd, men man måste känna hwilka äro tillförlitliga

för att skilja dem från andra, tillkonstlade i afsigt att paßa för systemer som åsyfta icke mindre än störtandet af wår Christeliga tro. Äfwen Philosophien har de senare åren tagit en rigtning som för Presterskapet icke kan wara likgiltig. Den tyckes wilja sluta sig närmare intill Religionen, förlika Spekulation med uppenbarelse och werkningarne af den förres, så kallade, wetande med werkningarne af den senares tro." Till slut önskar Hr Biskoppen att Hrr Pastorer inom hwarje eller flere nästgränsande Contrakter wille förena sig i literära samband för anskaffandet af utkommande arbeten, Journaler och lärda Tidningar. Denna framställning hedrar Stiftets Styresman. Måtte den ej sakna efterföljd! De öfwerläggningar som widtaga i följande 17—26 §. §. angå ersättning för första Roteringsuppsättningen, Prestgårdars Brandförsäkring, Afgift till PrestEnkors understöd, om förbättring i Comministrarnes lönewillkor, om Helgonskylden*), Prestgårdsbyggnad och ersättning för öfwerbyggnad, m. m. Det Förmaningstal hwarmed Hr Biskoppen slutade mötet intager sid. 127—140 och tål ej något utdrag. DomProsten Doct. Wåhlins swar å Cleri wägnar följer sid. 141—143.

*) Man wet ej när denna uräldriga afgift till Skånska Presterskapet först blef påbuden, men att den utgick i början af 13de Seklet och fått sitt namn af tiden då den utgick, nemligen wid Allahelgonadag, tyckes ej wara twifwelaktigt.

Digitized by Google

Smärre Skrifter.

Försök till en Karakteristik för (af) de Fyra Werldsdelarne. Af Doct. Nicolaus Mölker. Öfwers. Sthm. 1815. 26 sidd. 8vo.

Så rik och individuelt mångfaldig så wäl den physiska som intellektuella werlden utan twifwel är, gifwes det dock wißa stora gemensamma drag, hwarigenom folkslagen särskilja sig i widsträckta hufwudstammar, liksom naturalstren sjelfwilligt uppställa sig i riken, claßer och slägten. Häfdetecknaren måste ej blott uppfatta det individuella hos ett folkslag, eller uti en gifwen händelse, ej blott framställa deß fortgång och slutliga upplösning i det Allmänna: han måste åfwen hafwa hela menskligheten Idee för ögonen, måste hänföra det enskilta till det Universella Lifwet, till ett harmoniskt Helt. Han måste således betrakta menniskoslägtet söndradt i stora slägten: han måste uppfatta deß generiska kännetecken, för att ur sjelfwa roten kunna afleda och ordna det widsträkt utgrenade, spridda och, ur en lägre synkrets betraktadt, osammanhängande och isolerade.

Sann och upplysande är således, enligt Rees öfwertygelse, den ideen att uppställa och betrakta menniskoslägtet i stora maßor: men för att dertill öppna en mera än skum åsigt, fordras en allwarligare och djupare forskning än Förf. af deßa blad welat eller kunnat lemna. Åskådaren måste först känna theatern, hwarpå de handlande uppträda: han will göra sig bekant med de inflytanden som jordmån, luft och himmel på dem åstadkomma: han will känna den rigtning som Religion, wettenskap och konst gifwit deras politiska och privata odling. Slutligen bör han åfwen ej lemnas i okunnighet om själens aftryck i menskliga organismen: jag menar de särskilta folkstammarnas bildning och i synnerhet ansigtets — såsom själens spegel — ställning och utseende.

Dr Möller har föreskrifwit sig en lättare och mindre widlöftig plan. Hans bok är skrifwen med friska och lefwande färgor; nästan med rhetorisk wältalighet: men han har ätnöjt sig, att uppfatta ett enda hufwuddrag, hwarigenom dock ingen bild blir synlig för läsaren. Kanhända har också taflan warit alltför widsträckt, för att i en mera individuel afbildning kunna framställas. Kamtschatdalen och Hinduern, Norrmannen och Neapolitanern, Nilens och Senegals inbyggaren, Grönländarn och Peruanen — hwilka contraster för att under en gemensam enhetspunkt kunna sammanföras! Sannolikt hade målningen blifwit lärorikare om den blifwit fördelad i flera grupper. Således till ex. Asien: i HögAsien, Östra, Westra och NordAsien. Europa i de Slawiska, Göthiska och Romaniska stammarna, o. s. w. Förf. hade då haft tillfälle att säga något mera om deßa stora nationer, än att Asiatens charakterdrag är högmod, Europeens wrede och kraft, Afrikanarns sinnlighet och Amerikanarns phlegma. Bäst är Afrikanarn tecknad sid. 19, — efter Herder. Förf. finner med Steffens en wiß öfwerensstämmelse mellan de gamles fyra temperamenter och menniskans särskilta lefnadsåldrar, åfwensom mellan sjelfwa werldsdelarna och deßa åldrar. Barndomen motswaras således af Asien, menniskoslägtets wagga, „der menniskan är eldig, känskofull, skaldisk, böjd för phantastisk storhet och stät, religiös och gätlik." — „I Afrika finna wi den sinnligt njutande ynglingen. I Europa den käcka, werksamt handlande mannastorheten, förständig och philosophisk. Amerika, afwänd från den öfriga werlden, uppträder först sent och i den sista werldsåldern; och kanske skall menskligheten i denna sköna, aflägsna werldsdel engång framlefwa en stilla lycklig gubbeålder, med återskådande blick på fornwerldens lekar, nöjen, bragder och därskaper."

Öfwersättningen har förtjenst af noggranhet och renhet. Endast några få germanismer påminna om ett tyskt Original: det läses i Schellings allg. Zeitschrift von und für Deutsche. Såsom sådana må anmärkas: „charakterer, som underbart genomskära hwarandra"; — „Asiatens windiga lemnar;" — „Europa, som omplantat Österlandens djur och wäxter," o. s. w. Upplagan

Digitized by Google

är ganska wacker, och typographien temligen wärdad hwarifrån, tryckfel, (utwäxre sid. 6, despoisk sid. 12) göra sällsynta undantag.

N:o I. Jesus allena med tron omfattad, en sann Christens högsta winning, Föreställdt uti en Christelig Predikan, då Professoren, Kgl. HofPredikanten och Kyrkoherden wid Höjs och Keflinge Församlingar, Magister M. Stoltz beledsagades till sitt hwilorum i Höjs Kyrka, d. 29 April 1814, af Anders Hylander Den Hel. Skrifts Doctor och Professor. Lund 1814, 47 sidd. 8:o.

N:o II. Åt minnet af Professoren, Kongl. HofPredikanten och Kyrkoherden wid Höjs och Kjeflinge Församlingar Herr Magister Matthias Stoltz, wid Deß begrafning i Höjs Kyrka den 29 April 1814 af Bengt Jacobsson Bergquist. Lund 1814, 20 sidd. 8:o.

Likpredikningar hafwa de senare åren blifwit mer och mer sällsynta; sedan såkallade Tal, ett slags mellanting af Likpredikan och Åreminne, börjat blifwa på modet. Af de förstnämda är närwarande skrift, N:o I. den enda som Rec. hittills funnit wara af trycket utkommen under förledna året. Förf., som förut är bekant genom ett band utgifne Predikningar, igenkännes åfwen här i sitt enkla och Christeliga föredragningssätt, och huru han nitälskar mot nu herrskande mißbruk deraf, synes af den förmaning hwarmed han slutar närwarande Predikan. Sedan han i tillämpningen talat om den Sal. Döde till deß qwarlemnade maka, Anhörige och Åhörare, fortfar han sålunda: „Älskade och wärde Medbröder! Tillåten mig att tala ett par ord med Eder, innan jag träder ned från detta Gudi helgade rum. Wi hafwe fått ett answarigt kall, på wår lott. Winläggom oß, att bewisa oß Gudi beprösfwade och ostrafflige arbetare, som rätt dela sanningens ord. Låtom icke wårt tal och wår predikan bestå i konstelig ord efter menniskors wisdom utan i andans och kraftens bewisning. Undwikom sorgfälligt twenne farliga afwägar. Den ena att skilja sedoläran från troslåran. Den andra att så höja wårt föreställningssätt, att den enfaldige ej kan följa oß. Hämtom fastmer all kraft till helgelse utur försoningen i Christo. Nedlåtom oß till de enfaldigares begrepp med det enkla, tydeliga och kraftfulla hjertats språk. Mätte wi ej predika oß sjelfwe utan Jesum Christum. Låtom ej hjertat blifwa lottlöst då öronen fyllas med wälljudande ord." m. m.

N:o II. utmärker sig såsom minnesskrift fördelaktigt. Författare af dylika slags skrifter som denna kunna icke nog besinna att det förnämligast är uppgifternas rigtighet, bestämdhet och fullständighet som gifwer desamma något wärde för framtiden. Enligt denna minnesskrift war Professor Stoltz född i Fahlun 1768, der hans fader då war GränseInspector, men blef sedan Tullförwaltare i Landskrona. Studerade wid Akademien i Lund och blef der Philos. Magister 1790, med andra hedersrummet wid Promotionen. Sedan han 2 gånger af Philosophiska Faculteten och 1 gång af Theologiska Faculteten warit till Docens föreslagen men af widriga omständigheter hindrad, blef han Rector Scholä i Helsingborg 1795. Prest 1800. Samma år kallad till Ledamot af Scandinaviske LitteraturSelskabet i Köpenhamn. Kyrkoherde wid Höjs och Kjeflinge Församligar 1804. Kongl. HofPredikant 1808. Sid. 13 berättas att Kyrkoh. Stoltz en gång war nära att werkligen wara Akademisk Lärare och sedermera högtidligen försäkrad att blifwa det; men att det blott återstod för honom att hedras 1812 med den Professorstitel, hwilken wid sjelfwa Lärosätet war honom bestämd, såsom förenad med werklig tjenst. (Mera har Biographen ej behagat tillägga). Död d. 12 Mars 1814 och efterlemnar Enka med 4 barn. Prof. Stoltz's utgifna skrifter uppräknas i en not sid. 16. Bland dem märkes hans åreminne öfwer Hugo Grotius, på Latin, Prisbelönt 1796 af Kongl. Witterhets- Historie och Antiquitets-Akademien och införd i Deß Handlingar.

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 36. Lördagen den 9 September 1815.

Recensioner:

Geometrie, med Kongl. Maj:ts allernådigste tillstånd utgifwen till den Studerande Ungdomens tjenst af Frans Fredr. Sylenspets. Stockh. 1813. 92 sidd 8:o. med 4 Tabb.

Med särdeles nöje ser Rec. i närwarande arbete ett offer åt tidens fordran på den gyllene populariteten. Denna fordran, utsträckt äfwen till de egentliga Wettenskaperna, har hittills minst kunnat tillfredsställas inom de Mathematiska, åtminstone med sken af det wettenskapliga Wäsendets bibehållande. Geometrien eluderar alla försök att smickra tidens anda, säframt icke naturen af deß construktionssätet helt och hållet skall uppoffras. En utwäg synes wäl möjlig för denna popularitetslusta: den nemligen, att låna åt Geometrien Arithmetikens method. Ty Analysen i allmänhet, fastän wida skild från ett blindt resonerande, emedan den äfwen så wäl som Geometrien construerar (ehuru efter ett annat schema); har likwäl så ofta blifwit, och kan oändligt lättare blifwa mißbrukad till ett mechaniskt medel att framlocka resultater, som stå isolerade och liksom utan systematiskt sammanhang, då deras construktion icke är synbar. Nu lefwer denna prisade falska popularitet just i ämnets utweckling till en följd af lättfattliga logiska deduktioner, beroende allenast af det lägre förståndets wanliga operationssätt. Till en sådan Swardagighet tycks Analysen wara dömd, när deß natur mißförstås. Genom ett regellöst anwändande af de arithmetiska operationssätten, synes man blindt kunna framkalla ett resultat, som har att tacka blotta logiska förståndet för sin tillwaroelse. På slutsatser från redan gifna, kan man förmena Analysen helt och hållet bero: ej på någon construktion. Då nu Geometrien skall populariseras; hwad återstår annat, än att upphäfwa deß egentliga construktionssätt, i hwilket den allena lefwer såsom sträng wettenskap, och göra den Arithmetiken underdånig? Detta mål röjer sig äfwen tydligt i de störste nyare Geometrers bemödanden. Blott i England hafwa äfwen senare decennier framdragit några män med Newtoniskt och Maclaurinskt

Digitized by Google

anda i Geometrien: Tyskland har några så lyckliga försök att uppwisa till den gamla Geometriska Analysens återuppliswande. Men det land, som skapat den nyare Analysens förändrade flick, har äfwen utsträckt deß wälde öfwer ett fält, hwareft deß inkräktningar i sjelfwa werket äro brott mot Wettenskapens naturliga rätt. Utan att ingå i undersökning om behörigheten och följderna af detta bemödande, hwilket Rec. för sin del anser som ett nödwändigt offer af tiden åt sin egen lättsinnighet: må det åtminstone wara afgjordt att Geometrien, i samma mån hon närmar sig till Arithmetikens method, afsägnar sig mer och mer från sitt wäsende, som är construktion i rummet — och förlorar med detsamma sitt prisade gagn att skärpa förståndet hos ungdomen, det enda wärde man nu mera något allmännare synes medgifwa henne, såsom Wettenskap.

En annan utwäg att populariséra Geometrien är äfwen öppen: men hwilken endast kan wäljas af menniskor utan allt förstånd — utan all aning ens om logisk sanning. Det borde knapt wara tänkbart, att män någonsin framträder såsom lärare i en egentlig Wettenskap, som saknar allt begrepp om de första, blott negativa, fordringarne af ett system: och ej bryr sig uppenbart bekänna att bewisens stränghet och satsernas nödwändiga sammanhang synas dem nog litet wäsentliga. Erfarenheten wisar dock, till tidehwarfwets blygd, äfwen sådana Mästare i Geometrien: och det är billigt att deß egen praktiska charakter, deß lust att uppoffra allt för nyttan, äntligen bringar det att rodna af skämtlarhet öfwer sig sjelf. Det är i detta afseende Rec. begynner med att förklara sitt innerliga nöje öfwer det Arbete, han nu går att underkasta en pröfning. Detta arbete synes wäl i sig sjelft ej

nog betydligt för att förskaffa ett längre rum från andra wigtigare werk, hwilkas kännedom kan skänka denna tidnings läsare ett lifligare nöje. Men Rec. har likwäl åt detsamma egnat mera uppmärksamhet, af twenne skäl. Först saknar det icke allt intresse — det är twertom ganska lärorikt — att skåda Geometrien i sin offentliga förnedring, beröswad sig sjelf och likasom sanslös, men likafullt framställd med all möjlig pretension, till glädje utan twifwel för Wettenskapsidkarnes pöbel. Sedan framträder äfwen denna skrift, som en Läsbok, egnad till den studerande ungdomens tjenst: konste har äfwen Utgifwaren ansett den wärdig att i allmänna underwisningen anwändas och ämnat för deß antagande anlita offentliga auktoriteter — nyligen har gifwit oß någon anledning till denna gissning. Tystnad bleswe då här ett bref: och en närmare undersökning af Arbetets duglighet torde ej ligga utom denna Tidnings gränsor.

Denna lilla Geometrie är icke Hr G-s eget arbete. Han förklarar sjelf i företalet att Manuskriptet är en annan afsieden mans, som i Stockholm gaf underwisningar åt de ynglingar, som riktades åt sådana yrken som deraf hafwa behof. Hr G. har wid deß utgifwande warit biträdd af en wän, som känner Wettenskapen (känner han då icke sjelf en Wettenskap, hwarmed han likwäl eftersträfwar en slags auktors ära?). Säkert synes det oß åtminstone, sedan wi genomläst Utgifwarens märkwärdiga företal, att han ej känner de billigaste fordringar af den sanna Geometriska methoden. Det wore annars icke möjligt att han kunde söka försmaret för det bristfälliga afhandlingssättet i närwarande arbete, i så förwända och orimliga föregifwanden. Länge ifrån, säger han, att wilja förklena de så andra arbeten som i

Digitized by Google

denna wäg utkommit, har jag trott mig i allmänhet finna att en förkortad afhandling af en Wettenskap, som med mindre stränghet i bewisen, snarare är genomlupen, merå gagnat än en widlöftigare, som de flesta ej hinna genomgå på flera år, utan nödgas lemna halfläst, då praktiska yrken under tjensten fordra hela ens tid och utränga ynglingens widare förkofran i Theorien. Skall man wäl ännu behöfwa erinra att grader i bewisning icke gifwas? Må den som gitter det, och endast för praktiska yrken will känna några Geometriska läror, taga dem af läraren på god tro, utan bewis. Rec. ser icke annan utwäg, när man ej tillåter full stränghet i bewisen. Ty man tillåter då i sjelfwa werket inga bewis. Kallar man wissa satser Problemer, Theoremer o. s. w. med föregifwande att man will bewisa dem, men supponerar i deßa såkallade bewis andra obewista satser, med hwilka de förra stå eller falla: begåe man uppenbara paralogismer: stjäl man undan en och annan länk i demonstrationen, under hopp att lärlingen förmodligen ej skall märka det, utan ändtlig sig med bedrägeriet, blandar man satserna om hwarandra utan systematiske sammanhang: ja! framställer man till och med orediga, halfsanna eller rent af falska definitioner och axiomer — kan man wäl då sägas bewisa? Men denna mindre stränghet i bewisen — hwaruti skall den wäl bestå, om icke i dylika konstgrepp? Winsten af detta mindre stränga, förkortade behandlingssätet, blir då endast att Lärlingen, om han är nog inskränkt att ej inse sweket, bländas genom ett falskt sken af bewisning: men den skarpsyntare måste förakta både Wettenskapen och läraren. — Hwad ändtligen Afhandlingens större eller mindre widlöftighet beträffar; följer det af de elementära läroknas natur i hwarje Wettenskap, att sjelfwa bewisens längd kan föga minskas, om de annars skola förtjena namn af bewis. En Afhandling, som på kortare tid kan genomlöpas, måste derföre endast genom ett färre antal satser kunna åstadkommas. En dylik kan, för praktiska yrken, wäl icke sysslas. Ändamålet med densamma — det yrke, för hwars behof den egentligen är ämnad — sätter då gräns för deß längd å den ena sidan. Men å den andra åter, när detta wisse praktiska yrke fordrar wisse Geometriska läroms afhandlande, finner den en ny gräns för förkortningen i sjelfwa wettenskapens wäsende. Det kan aldrig wara lofligt att förbigå några af de föregående satserna på hwilka deßa nödwändiga stödja sig. Tillåts det att åfwerhoppa en, hwarföre då icke alla? Och så återkomma wi åfwen här till samma påstående att en efter blott nyck och godtycke förkortad afhandling i Geometrien ingalunda wore bättre, åfwen för dem som deruti blott sökte stöd för sitt praktiska yrke, än några på blind tro och tradition antagna sanningar. Rec. tror för sin del att systemet mellan satserna merendels måste blifwa det Euclidiska, om ej bewisen skola upphöra att blifwa bewis. Rec. känner ganska många mer och mindre mißlyckade försök till bewisens förkortande genom ändring af satsernas ordning. De hafwa alla gifwit Rec. anledning att beundra och skatta Euclidis oberäkneliga förtjenster. Rec. får allenast tillägga att närwarande Arbete, som gifwer ett nytt talande bewis för den sanningen att en ändring af satsernas inre sammanhang, i wåra systemlösa tider, är en klippa på hwilken man så lätt strandar; föröfrigt åfwen just derföre skulle wara högst olämplig att recommenderas för den studerande Ungdomens

Digitized by Google

tjenst, emedan den är en förkortad afhandling — förkortad endast och allenast i den afsigt att kunna på mindre tid genomlöpas. Den werkligen studerande Ungdomen må för Guds skuld aldrig fästas wid förkortade afhandlingar. Må den wänjas wid strängt och fullkomligt system i lefnad och wettenskap. Ett annat medel gifwes icke att lifwa och nära en anda af grundlighet och allwar i tanke — och handlingssätt, som nu beklagligen synes wara stadd på sin flykt från wårt slägte.

Men wi wända oß till sjelfwa arbetets närmare granskning. Att genomgå detsamma steg för steg, skulle trötta läsarens tålamod: och wore utan ändamål. Om wi nogare undersöke sjelfwa grundwalarna för byggnaden: om wi sedan förklara oß öfwer de wigtigaste brister och genom några exempel wisa rättwisan af wårt ogillande; tro wi oß hafwa gjort nog. Först wilja wi likwäl anmäla att detta arbete, ehuru ett adopteradt barn, likwäl icke utan all utstyrsel blifwit af Utgifwaren sänd in i en farlig werld: Att Jag (säger han i slutet af företalet) tillagt ett utkast om nyttan och bruket af Logarithmerne, torde ursäktas af dem som ej haft tillfälle att förut göra sig bekante dermed: Rec. har wäl, wid genomläsningen af denna periods senare hälft, warit biträdd af både en och flera wänner, som ehuru de ej känna Wettenskapen, likwäl åtminstone någorlunda känna sitt modersmål: men hwarken Rec. sjelf eller hans wänner hafwa förmått utleta andemeningen af deßa orden: torde ursäktas af dem som ej haft tillfälle att förut göra sig bekante dermed. Utgifwaren wet wäl att han för detta utkasts tilläggande behöfwer ursäktas: wi göra Utg. all möjlig rättwisa för denna ärliga bekännelse. Wi hade blott nogare önskat weta till hwilka

han egentligen wänder sig med sin bön om denna förlåtelse. Antingen innehålla deßa ord en uppenbar non-sens; eller will Förf. på ett listigt sätt i deras mystiska betydelse dölja sig för faran af en swår tillwitelse. Så mycket se wi att Utgifwaren har tillagt ett utkast om nyttan och bruket af Logarithmer. Hwem som läser deßa ord i Utg:s företal kan wäl ej annat förmoda än att här möta Utg. som författare. Med hopp att finna denna lära redigare, lättare och med afseende på närwarande arbetesplan, för praktiska behofwet rikare afhandlad (ty hwarföre skall man idkeligen blott idisla, omsäga och omtrycka hwad wi äge i andra läroböcker t. ex. i Forsells allmänt kända Algebra?); företog Rec. läsningen af detta utkast. Snart trodde han sig träffa någon gammal bekant från sina skolår. Och han bedrog sig ej. Rec. will derföre nu föreslå Utg. att ifall detta Arbete upplefwer en ny upplaga, i stället för sista perioden af företalet, låta följande inflyta: Att jag ur Swenska Öfwersättningen af Bonnycastles Algebra, låtit ord ifrån ord, med bibehållande åfwen af tryckfelen, aftrycka den der införda afhandlingen om nyttan och bruket af Logarithmer; torde ursäktas af dem, som ej hafwa tillfälle att köpa sig denna bok, och ej wilja läsa en mycket redigare afhandling om samma ämne i Forsells Algebra. Rec. will ej förlora ett enda ord för att öfwertyga Utg. att han med ringa möda kunnat förskaffa sig, utur någon annan författare, ett för ändamålet lämpligare capitel om Logarithmerna. Men Utg. bör inse att hans upprigtighet alltid skall blifwa underkastad mindre twetydiga omdömen, om han följer Rec:s wälmenta råd. Oförlåtligt blir det alltid att wid aftrycket ej ens rätta tryckfelen. Till.

Digitized by Google

bewis att de stå qwar, må läsaren jemföra deßa ord sid. 78 i närwarande Arbete: Naturen af dessa Serier wisar ock att om twenne Indices eller Logarithmer adderas, är deras samma Inder till talens produkt uti den geometriska serie de tillhöra, med de lika lydande i Bonnyc. Alg. Upsl. 1801, s. 169. Ordet samma förwandlar det öfriga till omening. Läs: Summa.

Skole wi nu ställa Utg. till rätta äfwen för sjelfwa Geometrien, hwars författare han icke är? Wäl må i allmänhet blott Författaren answara för Arbetets mer eller mindre godhet. Men då Utg. åtager sig deß sak mot alla anfall, och i wissa affeenden prisar det framför andra: då han ej tillkännagifwer att den aflidne Förf. klagat honom ungifwandet som en en pligt: utan han synes af fritt wal och med öfwerlygelse om arbetets godhet hafwa lemnat det i Allmänhetens händer, med nog tydligt anspråk på tacksamhet för sin möda; kan han icke beskylla Rec. för partiskhet, om Rec. stundom skulle af honom fordra någon redo och räkenskap. — Geometrien är indelad i 6 Böcker; af hwilka den första innehåller 23 Theoremer om Parallela Linier, Trianglar och Parallelogramer. Framför denna bok äro 31 Definitioner uppställda. Den 1a förklarar att Geometrien är en Wettenskap som har storheters mätning till föremål, hwartill sagas denna förklaring: Storheter delas i Linier, Ytor, och Kroppar. Wi borde icke behöfwa upprepa hwad som i nyare tider tusende gånger är sagdt, att Geometrien är allena en Wettenskap om utsträckningens eller rummets former. Den har blott i sjelfwa werket ett enda problem: Att construera rummets form. Den gör det, om dertill uttryck tillåtes, approximando, genom att construera deß enskilda former. Något annat tillhör ej Geometrien såsom Wettenskap. Mätning är för Geometrien, såsom Wettenskap, något likgiltigt. Finner ej Utg. att endast den såkallade Praktiska Geometrien här ungefär definieras? Men denna definition är äfwen falsk. Känner ej Utg. de första logiska fordringar af en definition? Wet han icke att den måste utesluta alle hwad som i det definierade tingets begrepp innehålles? Nu är det ju bekant att Geometrien ej har att göra med alla Storheter, och att Storheter äfwen äro andre än Linier, Kroppar och Ytor. Rec. förmodar att Utg. känner skillnaden mellan sammanhängande och discreta storheter: att Utg. wet huru Geometrien alldeles icke har att göra med annat än sammanhängande utsträckta storheter. Gerna wille Rec. efterskänka alla de obestämda halfsanna och falska förklaringar som i det följande anföras. Men Rec. skall sedan kunna wara så mycket kortare, då han wid några af dem wisar, hwilken osmält röra här blifwit framkastad åt allmänheten.

Def. 5. En rät linea kallas den, som då den drages från en punkt till en annan, afwiker hwarken till höger eller wenster, utan går kortaste wägen emellan deße puncter. En rät linia kan då dragas från en punkt till samma punkt tillbaka? Hwarföre finner författaren annars nödigt förorda att hans räta linia drages från en punkt till en annan? — Äntligen detta höger och wenster, hwar finnas de i rummet? Menar författaren relativt till liniens ändpunkter? Eller till den som drager linien? I båda fallen lika wacklande och ogeometriske. — Men alla deßa ord, som swäfwa omkring i det oredigaste dunkel, hwad säga de mer än att rät linia är kortaste wägen mellan 2 punkter?

Digitized by Google

Och hwad will författaren mera för sitt ändamål? — Def. 6. Winkel är lutningen eller öppningen mellan 2 råta linier, som mötas i en punkt. 1) Omfattas Winkeln af linier, så är hon en plan winkel. Utg. wet wäl att det äfwen gifwes Solid Winkel? 2) Om Winkeln omfattas af råta linier, så är winkeln rätlinig. Utg. wet wäl att krooklinier äfwen kunna hafwa en inbördes lutning? 3) Twenne råta linier kunna aldrig mötas i mer än en punkt. Definition innehåller derföre en öfwerflödig bestämning. 4) Äntligen: hwru förstår man lutningen eller öpningen emellan 2ne föremål? Finner ej Utg. att öppningen mellan dem, är något helt annat, än det enas lutning mot det andra? Lutningen eller öppningen mellan dem, är ju mellanrummet, — distansen, som mätes med längd-mått. Eller egentligast kunna wi aldrig förstå hwad lutning emellan dem skall betyda. Men ett föremåls lutning emot ett annat, förstå wi genom jemförelse med de föremål som hafwa ingen lutning, eller ligga i rät linia med hwarandra. Det är derföre icke förgäfwes wi hittills behållit den Euclidiska definitionen. — Def. 10. Distancen från en punkt till en annan, mätes af en rät linia, som sammanbinder dem. Wäl! Men denna råta linia, hwad är den? Kortaste wägen båda mellan punkterna (Def. 5). Och afståndet (kortaste wägen) mellan dessa punkter? Denna råta linia som sammanbinder dem. — Def. 13. Rätlinig plan figur är den som inneslutes af råta linier och om andra råta linier som dragas mellan 2ne punkter af omkretsen, ligga i ytans plan. Hwilken raritet, detta ytans plan? Kan då icke Utg. tänka på att plan är = plan yta och att ytans plan betyder: ytans plana yta? Denna exempellösa wärdslöshet i uttrycket, hwarmed Arbetet flösar, huru kan den af Utg. ursäktas? Om ock Utg. wore ung och wälmenande: må han dock betänka att allmänheten har billiga fordringar af akning, dem hwarje Förf. eller Utg. måste uppfylla — när man nödwändigt will blifwa författare — Men denna Definition är äfwen i grunden falsk. Utg. tänke sig en mångsidig figur, och indele den i trianglar genom diagonaler! Han föreställer sig då att blott en af dessa trianglar ligger i en annan plan än de öfriga! Skall man icke ändock kunna mellan ganska många punkter på figurens omkrets draga linier, som falla inom samma plan? Definition kan således endast derigenom blifwa rigtig till meningen, att ordet andra (som gör den falsk) ändras till alla, och ordet ytans (som gör den nästan obegriplig), till dess (omkretsens) eller snarare samma. — Def. 14. Hwar och en plan figur, som omfattas af tre råta linier kallas Triangel 1) Triangel är hwar och en figur (plan eller icke) som inneslutes af tre linier. 2) Hwar och en plan som inneslutes af tre krokiga linier, är äfwen en Triangel. 3) Hwar och en plan figur, som inneslutes af 3 råta linier är en rätlinig triangel. Således 3 fel blott i Triangelns definition. — Def. 27. En rät linia, hwilken sammanbinder 2 motstående winklar uti en fyrsiding, kallas Diagonal — Att sammanbinda winklar — förgäfwes skall Utg. i alla werldens geometriska läroböcker söka detta problems upplösning. Betänker han ej hwad winkel är? Kan 2 liniers lutning mot hwarandra sammanbindas med 2 andra liniers inbördes lutning; så kan förmodligen mycket bättre en Quadrat sammanbindas genom en rät linia med en annan Quadrat, eller också en linia fällas winkelrät emot en punkt o. s. w. Detta förwirrade

Digitized by Google

sätt att uttrycka sig, som synes wara Förf.s eget, borde ej Utg. hafwa rättat det? Eller har Utg. ingen aning, att man i Wettenskaperna måste tala ett bestämdare språk än i nattmößan?

Då wi förbundit oß att isynnerhet granska sjelfwa grundwalarna; måste wi äfwen stanna wid Axiomerna och Postulaterna. Wi förtiga de närmast följande anmärkningar om Cirkelns indelning i grader: ehuru de för lärlingen här måste blifwa otydliga. Wi fråge endast om det 8de såkallade Axiomet (s. 4), mera kan förswara sitt rum såsom Axiom, än det motswarande hos Euclides (1 B. 11 ax)? Men wi kunna omöjligt neka oß att till läsarens nöje afskrifwa följande 9de Axiom, med de dertill fogade märkwärdiga bihang: — Om 2 Trianglar (läse wi s. 4) hafwa twenne sidor lika med hwar sin och mellanliggande winklarna äfwen äro lika stora, så måste allt det öfriga wara lika, neml den återstående sidan, winklarna, och äntligen hela Triangeln. — Anmärkn. Om detta Axiom ej synes nog tydligt af sig sjelft, så är det lätt att wisa sanningen deraf, om den ena Triangeln lägges på den andra; ty då måste de i anseende till supponerade lika stora sidor och de lika winklarna, paßa ihop i alla deras punkter, och följaktligen till alla delar wara lika stora. — Axiom. De ytor som betäcka hwarandra äro lika stora. Anmärkn. Detta axiom synes nog tydligt af sig sjelft och torde kunna brukas i stället för det 9de. — Således erhålla wi först ett Axiom; derpå en anmärkning som lärer att det icke står rätt till med detta Axiomet, utan att det, om så behagas, kan bewisas; och slutligen ett nytt Axiom som, ifall man hwarken will antaga eller bewisa det förra, lyckligen räddar oß ur denna swårighet. Ett i sanning inom Geometriens annaler exempellöst förfarande! Det röjer att Förf. antingen icke haft ringaste aning om naturen af ett Axiom, som är en sats hwaruti det enda möjliga construktionssättet uttryckes, och som derföre utan all medelbarhet måste wara i sig sjelft sann: eller att han trott att man i Geometrien får handla efter infall och nyck. Wi behöfwa ej bewisa att den (9 ax.) anförda satsen icke är ett Axiom: när Förf. sjelf drar det i betänkande, wore bewiset öfwerflödigt. Men äfwen i deßa anmärkningar är allt så blandadt om hwartannat — så mycken förwirring herrskar i begreppen och deras uttryck; att de för lärlingen alltid måste blifwa obegripliga. Hr G. borde dock finna att det geometriska begreppet täcka hwarandra är något helt annat. än läggas på hwarandra. Allt kommer ju här an på huru de utsträckta storheterna läggas? Om A och B äro lika till alla delar; är det dock möjligt att lägga A på B, och B på A, utan att de congruera. Frågan är om en regel efter hwilken storheterna måste placeras för att betäcka hwarannan. Så länge den ej är gifwen, bör Utg. inse att både Anmärkningarna och Nödbjelps-Axiomet blifwa obegripliga.

Denna dråpliga skefhet, oreda och stridighet med sig sjelf hos Förf, är dock på det mest förwånande sätt ådagalagd mot slutet af sid. 5. Med blandad medömkan och ätlöje hafwe wi bland Postulaterna läst detta 4de: Man antager äfwen som möjligt att man kan göra en linia lika med en annan, en winkel med en annan gifwen winkel och att man utur en punkt och till en gifwen distance kan draga en winkelrätt, eller paralell linia mot en annan, och att hwar och en Storhet

Digitized by Google

har sina delar, såsom halfpart, tredjedel, fjerdedel o. s. w. — Det som supponeras i detta fjerde postulatet, blir framdeles werkligen bewist; men antages nu endast för att lätta det efterföljande. Fruktlöst skulle Rec. bemöda sig att underrätta Urg. hwad ett postulat är: men såsom afgjordt kan anses att aldrig någon menniska med sundt förstånd antagit dessa Problemer för Axiomer. Förf. medgifwer ock att de böra construeras och bewisas; ty han lofwar att i det följande bewisa dem. Finner då icke Urg. att här äro blott twenne fall möjliga? Antingen kunna dessa Problemer construeras utan biträde af de följande propositionerna, eller icke. Behöfwas Theoremerna för dessa problemers construktion, huru kunna då Theoremerna grundas på dem? Bewiset blir ju då en cirkel. Kunna Problemerna åter construeras utan tillhjelp af Theoremerna, hwarföre icke genast i början construera och bewisa dem? Men det synes som Urg. welat lemna i allmänhetens händer ett alldeles fullständigt mästerstycke af inconsequens och tafatthet. För att blifwa denna föresats trogen är det wäl, som han ej låtsat märka, att Förf. werkligen gör sig sjelf till ljugare. Ty Rec. har åtminstone icke kunnat upptäcka i hela boken något af dessa problemer upplöst: Rec. ser dem endast idkeligen åberopade om hwarandra — men de lofwade bewisen saknas. Wi ha således här det märkwärdiga phenomenet af en Geometrie, som i 6 Böcker och bland 63 Theoremer, icke innehåller ett enda problem. Således återstår endast att supponera alla dessa problemer såsom bekanta, och derpå demonstrera löst eller med instrumenter mechaniskt utföra hwad problemerna skulle construera. En herrlig Wettenskap till studerande Ungdomens tjenst! Men den winsten är åtminstone säker för Förf. att han kan i hwad ordning som helst demonstrera sina Theoremer. Att Wettenskapens wäsende uppoffras — att man förstör det i sjelfwa construktionens natur grundade inre systemet mellan satserna — att sjelfwa Demonstrationerna äntligen blifwa bedrägliga: dtwer allt detta kunna sådana Författare och Urgifware icke känna något bekymmer. (Slut. följ.)

Smärre Skrifter.

Berättelser af Engelska Societeterne till Biblars och smärre Gudeliga Skrifters utspridande, för åren 1812 och 1813. Stockh. 1815, 16 sidd. 8:o.

Rec. meddelar härutur de underrättelser han anser för märkwärdiga. „De editioner som blifwit af Engelska Bibel-Societetens Committée utgifna på Gamla och Nya Grekiskan, äro med glädje emottagna i Scandiari, Smyrna, Salonichi, Zante och flera andra ör i Archipelagen. Sista brefwen från Carras meddela underrättelse, att tryckningen af Nya Testamentet på Turkiska är fullbordad, och att en ny Upplaga af Matthei Evangelium ligger under Pressen. Sistnämde Evangelium är ock öfwersatt på Calmuckiska och Committéen har uppmuntrat öfwersättaren deraf, att sträcka sin berömwärda ätgärd till hela Nya Testamentet. — Eldswådan som i Mars 1812 lade i aska tryckeriet i Serampore, uti Bengalen, wäckte så mycket större bekymmer, som den äfwen förstörde flera öfwersättningar af den Hel. Skrift, ämnade till tryckning; men öfwersättarenas outtröttliga möda har, inom kort tid, ersatt hwad elden förstört. — På Ceylon har en Societet blifwit inrättad, under namn af Columbo Auxiliair-Societeten. Den har många unfödda Christna som tala ätskilliga språk. Det förtänkas om en nogaräknare version af Nya Testamentet på Engalska Dialekten och äfwen (åfwenså) en öfwersättning på Paliska Språket. En förträffelig medhjelpare har Committeen förlorat i Henr. Martyn. Climatet i Stürez i Persien, hwarest han arbetade på en Persisk öfwersättning af den Hel. Skrift, passade ej för hans constitution; han dog på återresan till England i Tobat uti Asiatiska Turkiet. Committeen har emottagit ett tryckt exemplar af Lucä Evangelium på Chinesiska Språket, och genom en gåfwa af 500 Pund St. uppmuntrat Hr Robert Morison, att likaledes på Chinesiska öfwersätta flera böcker af den Hel. Skrift. Till Esquimaurerne på kusten af Labrador är öfwerskickad en öfwersättning af Johannis Evangelium på deras modersmål, och versioner af de öfrige 3 Evangelier äro färdige till tryckning. Ifrån detta land skrifwes, att de Christne Esquimaurer, i alla 3 Etablissimenterne, icke smaka större nöje, än då de, om aftnarne, wid återkomsten ifrån deras fiske och jagteresor, församlas i en hytta för att höra Guds ord, som föreläsés af någon ibland dem, antingen ung eller gammal, som i de der inrättade Scholor blifwit underwisad."

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 37. Lördagen den 16 September 1815.

Recensioner.

Geometrie, med Kongl. Maj:ts allernådigste tillstånd utgifwen till den Studerande Ungdomens tjenst af Frans Fredr. Gyllenspets. Stockh. 1813. 92 sidd. 8:o. med 4 Tabb.

(Slut från N:o 36).

Wi hafwa följt Förf. genom sjelfwa Grundwalarna. Då wi redan blifwit nog widlöftiga, skulle wi wißerligen här kunna stanna. Arbetets wärde, som Lärobok i en Wettenskap och som Lärobok för Ungdom, bör redan af det anförda wara temmeligen afgjordt. Men Rec. kunde kanske beskyllas för partiskhet om han ej wisade att samma ofullkomlighet widlåder sjelfwa afhandlingen. Det wore neml. möjligt att hufwudsakliga bristerna i det föregående låge i blotta uttrycket: att det wäsentliga af Theoremernas construktion ej lidit deraf: och att derföre fläckarna lätt kunde aftwås samt det bristande tillflickas och arbetet äntligen då winna rättmätiga anspråk på förtjenst. Det åligger derföre Rec. att wisa huru samma förderfwets anda herrskar i hela arbetet, så att det onda här är ohjelpligt. Rec. kan, då han måste inskränka sig, endast wälja de bewis som först falla honom i ögonen. Redan första Boken skall gifwa dem i tillräckligt antal.

Denna Bok börjar med några satser om parallela linier. Wi skola anföra Förf. parallel-theori, såsom bewis att han icke förstår huru Systemets sammanhang fordrar att nödwändigheten, och den owillkorliga möjligheten, af de genom Definitionerna hypothetiskt postulerade objekter, måste i construction framwisas. Innan ett objekts möjlighet är uppwist igenom construktion, hwars begrepp i definitionen uttryckes; kan ju detta objekt icke anses annorlunda än som en fiktion. Det är möjligt att detta objekt sjelft endast är ett tankespöke, en yr och förwillad imaginations dröm. Derföre har Euklides, som Utg. förmodligen wet, ej nöjt sig att definiera Quadrat, Triangel o. s. w.; han har äfwen wisat huru en Quadrat, Triangel o. s. w. göras. Derföre har han sedan han definierat parallela linier såsom li-

Digitized by Google

nier, hwilka belägna i samma plan aldrig kunna räkas — äfwen funnit nödigt bewisa (1 Bok. 27 & 28. prop.) att linier gifwas så belägna i samma plan: ja! han har (i 29 Prop.) wisat att inga andra än parallela linier kunna hafwa ett wisst bestämdt läge mot en tredje linia i samma plan. — Uppfyller nu wår Förf. denna owillkorliga fordran? Parallela äro för honom (sid. 2) twenne linier då, når winkelräta linier som flutas af dem äro lika stora, ehwareft de dragas. Denna definition kan först icke redigt fattas. Wi weta ej mot hwilken linia de lika stora skola förestållas winkelräta: om mot endera eller båda de parallela eller mot någon tredje linia i samma plan. Allt wore ju klart om Förf. endast sagt: „når linier som från hwilken punkt som helst på en af de gifna linierna nedfällas winkelräta mot den andra, alltid äro lika stora.“ Wi wilja ej undersöka huruwida en parallel-theori grundligare kan byggas på denna definition. Wi wilja här endast anmärka att då Förf. i 9de Theor. genom en deductio ad absurdum styrker att: om en rät linia står 2 andra så att alternat-anglarna blifwa lika stora, äro dessa linier parallela; bewisar han alldeles icke derföre att om alternat-anglarna äro lika stora, skola de winkelräta linierna wara lika stora. Ty det 8 Th. hwarpå det 9de stödjer sig, grundas twertom på denna definition. Möjligheten af parallela linier efter Förfs definition är således obewist och hittills en fiktion, hwars werkliga föremål återstår att uppwisa. — Antligen, för att i förbigående nämna det, anar icke Utg. att Förf:s definition af parallel-linier supponerar en sats, hwars wärdighet som Axiom är ganska problematisk? Den neml. att den linia, som sammanbinder ändepunkterna af flera på en annan rät linia uppresta winkelräta lika stora räta linier, äfwen sjelf är rät. Denna sats borde åtminstone blifwit anförd bland Axiomerna, om Förf. warit consequent: ty på densamma hwilar hela parallelltheorien ytterst. Mathematiker hafwa till och med funnits — skulle utgifwaren tro det? — nog pedantiska att wilja bewisa denna sats.

Förf. har med största wärdslöshet kastat satserna om hwarandra utan afseende på deras inbördes owillkorliga ordning. Till bewis för detta påstående, må wi genast anföra de 3 första Theoremerna. 3 Theor. lyder så: Från en och samma punkt kan ej dragas mer än en enda winkelrät Linia emot en annan linia. Om denna sats behöfwer bewisas, som wi ej wilja neka; finner icke Utg. att det bör ske före både de första Theoremerna? Bådas construktion förutsätter att winkelräta linier kunna dragas, hwilka antingen ingå som sidor i triangular eller blifwa lika stora. Men wore det möjligt att mer än en winkelrät linia kunde dragas från en punkt till en positione gifwen linia, då äfwen dessa olika winkelräta linier wore olika stora; så skulle ju bewisen för 1 och 2 Theor. med dersamma falla. Sjelfwa definition på parallela linier saknade då all bestämdhet. — 7 Th. 1 B. är endast ett enskilt fall af 19 Th. 1 B. Det senare kan äfwen bewisas oberoende af alla föregående, utom det 18de, hwilket hos författaren endast grundar sig på postulater och axiomer. — Under 2 Th. 2 B. finnes ett Corollar som innehåller ett problem: att finna en Cirkels medelpunkt. Wi behöfwa ej bewisa obehörigheten af detta rum för ett problem, som fordrar sin construktion; om denna construktion äfwen stöder sig på det Theorem under hwilket Förf. behagat ställa det. Men wi wilje ej träta med flera exempel.

Digitized by Google

Arithmetiska methoden har författaren oftа anwändt i stället för Geometrisk construktion. Rec. skulle ej förtwifla, att öfwertyga Utgifwaren huru felaktigt detta är, såwida Rec. kunde hoppas att Utg. kände den Wetenskapens natur, i hwilken han utgifwer läroböcker. Geometrien har oftridigt flera operationer med Arithmetiken gemensamma. Man glömmer endast icke att Geometriens figurer och construktioner äro i rummet. När Förf. i 4 Th. 1 B. säger: Då är $ABC = R + ABE$ och $ABD = R - ABE$; derföre är $ABC + ABD = 2R + ABE - ABE$. Men de twenne sista quantiteterna äro $= 0$, ty de förstöra hwarandra; derföre är $ABC + ABD = 2R$; så räknar han werkligen, men construerar ej Geometriskt. Att ABE — ABE $= 0$; är för Geometrien en främmande sats, emedan den saknar all motswarig bild i construktion. Euklides' skenbart öfwerflödiga widlöftighet är nödwändig, om satsen skall anses geometrice bewisad. — Att fjerde Boken (proportionslåran) måste lida af detta fel, kan redan på förhand misstänkas. Också finna wi strax i I Th. IV B. denna analogi: ABC: $ACD = BC. \frac{AN}{2} : CD. \frac{AN}{2} = BC : CD.$ Den senare deduktion är helt och hållet arithmetisk. — Äntligen på flera ställen af VI Bok, och särdeles i Coroll. till 6 Th. rentaf Algebraiska upplösningar.

Bedrägliga, oegentliga och rentaf falska bewis. En källa till dem ligger redan i Förf:s 4 Postulat. Exempel derpå gifwer 6 Th. I B.: Winklarna wid basen i en likbent triangel äro lika stora. Ty Förf:s construktion af detta Th. fordrar att en winkel skall skäras i tu. Så länge nu Förf. ej construerat detta problem på sitt wis:

måste wi hålla oss wid det Euklidiska. Men Euklides supponerar i detta problem (9 Prop. 1 Bok) sin föregående 8de proposte: Om alla sidorna i en triangel äro lika med hwar sin i en annan, så äro äfwen hela trianglarna lika och winklarna lika. Således måste Förf. 6 Th. I B. supponera denna Euklid. Propos., som är Förf:s 17 Th. I B. Men nu bewisar just Förf. sitt 17 Th. I B. genom bitråde af sitt 6 Th. Han bewisar således här i en uppenbar cirkel: eller han bewisar i sjelfwa werket alldeles icke. — Ytterligare Bewis härpå gifwer 4 Boken ymnigt. Sedan Förf. endast om linier bewist att fyra proportionella äfwen äro proportionella componendo, dividendo, convertendo och mixtim, genom en construktion enligt hwilken dessa linier ingå i en triangels sidor; tillägger han (sid. 44): Det som är bewist om Liniers förhållande, bör äfwen förstås om alla andra storheter af hwad slag de wara må: ty om man tager räta linier som äro i samma förhållande som de storheter, hwilka man will jemföra, slutar man detsamma om dem, efter deras förhållande är detsamma. Men då Förf:s definition på geometrice proportionella (s. 37), är det wanliga helt och hållet arithmetiska (att fyra qvantiteter äro proportionella då den första innehålles lika många gånger i den andra, som den tredje i den fjerde); önskade wi weta huru Förf:s Geometrie tager räta linier som äro i samma förhållande med hwilka storheter som helst. Men förr än detta är wisadt; kan icke slutsatsen gälla om qvantiteter i allmänhet. Wi önskade äntligen weta huru författaren på detta sätt will reda sig wid incommensurabla förhållanden. — Äntligen bör wi äfwen nämna att Förf i VI B. befinner sig af det oändliga, för att tillwägabringa sina

Digitized by Google

hewik. Sid. 61 finne wi: Om man föreställer sig att antalet af sidorna i deßa månghörningar blir oändeligen stort o. s. w. I det Postulat som antages wid början af denna Bok (s. 61); läse wi att man måste tänka sig en kropp sammansatt af oändligen små skifwor; m. fl. ställen. Att begreppet: Infinit, som ej låter sig construera, måste för den elementära Geometrien wara främmande: borde kunna anses som afgjordt. Utgifwaren må wara öfwertygad att Euklides icke för ro skull ur Elementerna utestutit detta begrepp, som då det swäfwar i det obestämda, alltid qwarlemnar dunkelhet, och är rent af stridande mot Geometriens construktions-sätt. Derföre anwände de gamle så mycken konst att undwika dylika demonstrationer. Deras method för detta ändamål, då de wisa att Storheten kan hwarken wara större eller mindre än en gifwen storhet; är sträng och tillfredsställande. Men den är också den enda werkligt tillfredsställande.

Men wore åfwen arbetet icke behäftadt med deßa och dylika stora brister skulle det dock wara, såsom compendium i Geometrien, högst otillräckligt. Om Rec. alldeles åsidosätter afseender på deß method och de fordringar man billigt kan göra af en lärobok i Geometrien som Wettenskap: om Rec. blott ser på praktiska nyttan såsom utan twifwel derwid åsyftad; blir utslaget lika litet till deß förmån. Hwilken på Geometriska läror byggd Wettenskap kan wäl wäl wara bekant med en grundläggning af så få Geometriska satser? För att upplysa detta wårt påstående med ett exempel kunna wi nämna den såkallade Trigonometrien, som innehålles i V Boken. Det är sant att Förf. anfört de hufwudsakliga Analogier, på hwilka Trianglars trigon. upplösning föder sig. Men han nämner t. ex. blott twenne fall, när 2 sidor och mellanliggande winkeln eller när alla tre sidorna äro gifna. Kunna nu åfwen de andra händelserna utan swårighet utwecklas af de Theoremer Förf. anför; huru litet är dock lärlingen betjenad med en så beskaffad trigonometri. Han måste ju nödwändigt söka upplysning om de öfriga händelserna — ja! åfwen om tillämpningen af det som häc läres, uti andra läroböcker. — Eukl. 32 prop. III B. och 24 prop. VI B. som wanligen åberopas i läran om kastade kroppar, finnas icke här anförda. — Åfwenså är läran om polygoner så oumbärlig i fortification, i allt hwad fästningswerkens och wallarnas construktion angår, icke det ringaste widrörd. o. s. w. Det är så mycket mera billigt att anmärka denna ofullständighet (och listan skulle efter behag kunna ofantligt ökas) som boken synes ämnad just till inledning för deßa och dylika praktiska konstgrenar.

Wårt fäderneland har ännu ingen literatur i de stränga Wettenskaperna. Åfwen Mathematiken, som wid wåra Akademier funnits i ett slags blomstrande tillstånd, hwilket Rec. för sin del anser som ett bewis på en nationelig böjelse för grundlighet och allwar, under ett tidehwarf då denna anda inom en ännu högre wettenskap nästan saknade alla tillfällen till näring; har så eller nästan inga fullgoda läroböcker på modersmålet. Det är då desto beklagligare att allmänheten beswäras af så förhastade och werkligen obugliga compendier, som det Rec. nu granskat. Wi hafwa länge i wårt land saknat all literär politik åfwer andra produkter än Romaner och dagens obetydliga rimmade lekſaker. Hwilka läroböcker i de egentliga Wettenskaperna, Philosophie, Mathematik, Historia hafwa wäl blifwit underkastade någon allwarligare granskning? Det torde då ej wara onyttigt att den

Digitized by Google

edugliga blick kändt för hwad det är och att Allmänheten, som ofta i wåler mellan flera läroböcker står twehogse, må weta hwilka den alldeles icke bör wälja wid underwisningen. Det är sant, deßa compendier borde för ewigt wara bannlysta derifrån. Men — så länge Nationen sjelf är ett systemlöst compendium — så länge tidens anda fordrar yrlighet och bråska, må man åtminstone återhålla den oförsynta tilltagsenheten från Wettenskapens område, och wisa de förståndige i landet hwart bristen på alla principet leder äfwen inom detta område.

Riksdagsliteratur.

(Fortsättn. från N:o 32.)

Yttrande till Protocollet hos Höglofl. Ridd. och Adeln, den 13 April 1815, af Axel Rosen. Sthm, 1 ark 4:o.

Har afseende på ett nytt, men otryckt Memorial, af Hr Direkt. af Uhr, uppläst på Riddarhuset d. 4 April, och går ut på att widare bewisa gagneligheten af Transitoresen i Götheborg. Talarn andrager för detta ändamål, icke allenast Danmarks och Hollands exempel utan äfwen åtskilliga facta till bewis af den wälmåga som spridt sig från Götheborg till nästbelägna landskaper. Talarns huswudthema är, att Regeringen bör hwarkenmer eller mindre inskränka eller uppmuntra nederlagshandeln än någon annan näringsgren.

Memorial, i anledning af Hr Commerce-Rådets B. H. Santeßons anförande till Wälloft. Borgare-Ståndets Protocoll d. 13 April, innehållande anmärkningar wid Hrr C. D. af Uhrs och B. F. Rothoffs Memorialer af den 20 och 31 Mars; uppläst hos Höglofl. Ridd. och Adeln, den 27 April 1815, af B. F. Rothoff. 16 sidd. 4:o.

Genom åtskilliga beräkningar wisas omöjligheten af att landtboer ända till wälmåga kunnat blifwa förförde genom winsten af de 10 a 12 Millioner Rdlr B:ko som, enligt Hr Santeßons uppgift, utgöra rörelseCapitaler för den i Götheborg och Carlshamn idkade transitohandel, men att deremot en betydlig förlust för riket uppkommit derigenom, att penningar blifwit anwända till dylik rörelse, i stället för till befordrande af inländsk produktion. Sedermera åbagalägges att i England blott en 17dedel af hela rörelseCapitalet anwändes på utrikeshandel, utan allt det öfriga på inhemska näringars befordran; att Holland började drifwa transitohandel såsom följd af wunnen nationalrikedom och högt uppdrifna inhemska näringar och att man icke sett Danmark, som med Sverige deßutom till utrymme för Jordbruk m. m. icke kan jemföras, anstränga någon synnerlig wunnen kraft af enskildas förwärfwade ägodelar. Hela detta grundligt författade Memorial öfwerflödar af tänkwärda observationer.

Wördsamt Memorial, om förbud emot wissa warors införsel, om förändring med Disconterna, samt om Landtbrukets upphjelpande; uppläst uti H. Ridd. och Ad. Plenum den 16 April 1815, af HofMarskalken och Riddaren A. E. von Platen, och till det särskilda Utskottet remitteradt. 8 sid. 4:o.

Digitized by Google

England och Wales. Af Christian Aug. Gottl. Göde. Öfwers. 4de Del. 237 sidd. Sthm 1814. 5te Del. 1815 171 sidd. 8:o.

Fjerde och femte Delarna af detta Werk sysselsätta sig med Konst och Literatur. Det är ej Förf:s fel att denna afdelning är ibland de minst rikhaltiga. 16de Cap. som börjar 4de Delen, handlar om Engelska Literaturen. Deßa notiser äro dock icke fullt tillfredsställande för den som söker en mer än flyktig underrättelse om en literatur, hwars närwarande tillstånd, åtminstone i Swerige, är så litet bekant. Rec. har bland de wittra Författare, som här uppräknas, saknat Walcher Scot, som dock räknas som Englands nu lefwande förste Skald, och hwars produkter af publiken nästan uppslukas. — I 17de Cap. gifwes några begrepp om Engelsmännens sköna konster: måleri, bildhuggerikonst och musik. I allmänhet är det praktiska intreßet för starkt öfwerwägande, för att tillåta nationen fatta någon egentlig smak för de sköna konsterna: de finna i England flera beundrare än idkare, och deßas beundran består merendels i blanka guinéer: en method, som af konstnärerne wißerligen uråkrades, om blott de i England — likasom annorstädes — något förut, än efter döden, komme i åtnjutande af deßa fördelar. — 18de Cap. angår Engelska Theatern, och slutar denna del. Skådespelet står i England på wida lägre grad än man kunnat förmoda. Smaken för Shakespeare aftager beständigt; så mycket mer älskas sententsrika stycken, och äfwen Kotzebues dramer finna i England bifall. Ännu sämre är Komedien, som nedsjunkit till en plump farce.

Femte Delen är ännu mindre intreßant. Det 19de till och med 22 Cap. innehålla uppgifter å de förnämsta konstsamlingar i London och deß granskap jemte of de förnämsta målningar, bildstoder, basreliefs o. s. w. Deßa konstskatter äro för utländingen nästan obekanta; Engelsmännen sjelfwe intreßera sig så litet derför att de ej trycka några cataloger öfwer sina samlingar. Att således gifwa en förteckning öfwer de förnämsta stycken, som Hr Göde funnit i de Brittiska konst-cabinetten, har wißerligen sin förtjenst; men då denna beskrifning, som upptager 124 sidor, blott intreßerar ett högt inskränkt antal läsare, och icke engång andra konstnärer, än dem som ha tillfälle att resa, — ty hwad är ofruktbarare än beskrifningen öfwer en tafla — så synes det som Öfw. här kunnat tillåta sig någon förkortning. — Det 23dje Cap. innehåller beskrifning af några wackra utsigter kring hufwudstaden, åfwensom ett par landtliga scener.

Öfwersättningen är gjord med lätthet och fickighet. Sid. 128 talas dock om Pope, Gray och „andra wackra snillen.“ Originalet har förmodligen Schön-Geister, som betyder beaux-esprits. Sid. 129 öfwersättes berühmt, namnkunnig, ryktbar, med berömd. — Sid. 138 heter det att flaskan wid en måltid gick hurtigt omkring. Bör heta buteljen. Då sådana misstag åfwen hos bättre öfwersättare äro så wanliga, skulle det utan twifwel wara ett nyttigt arbete, om någon gjorde sig den mödan att utarbeta ett litet lexicon på sådana ord, på hwilka den mindre kunnige wanligen misstager sig; så att man ej behöfde läsa i wåra Swenska öfwersättningar huru man „affört en flinta“ (eine Flinte, en bössa), med flera andra löjliga quiproquo.

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 38. Lördagen den 23 September 1815.

Recenſioner:

Poetiſk Kalender för år 1815. Utgifwen af Atterbom. Upſala. 128 o. 60 ſidd. 12:o med en muſik-planche.

I likhet med hwad Rec. wid granſkningen af de förra årens Kalendrar iakttagit, will han ſammanföra de ſärſkildta poemerna af hwarje författare, och tillſammans anmäla dem.

Af Utgifw. finnas här åtta ſtycken: 1) Sångens Ö (ſid. 39), en öfwerſättning af ſamma Förf:s tyska poem, die Inſel des Geſangs i Phosphoros 1810. Utan twifwel lärer hwarje läſare med Rec. fägna ſig öfwer, att återfinna detta ſköna ſtycke i en inhemſk dräkt, ſom alltid är den säkraſte och begwämaſte. Mycket ſom i den tyska ſången war halfdunkelt och beſwärdt framſtår här i klara och rena behag, hwilka icke kola fela att förtjuſa hwar och en med ſinne för poeſi och religion. — 2) Lejonriddarne (ſid. 38—40), en Skål för Swenſka Armeén, afſjungen wid en högtidlighet i i Upſala, d. 27 Febr. 1814 till firande af freden med Danmark. Rec. tycker för ſin del att ordſpelet med Götha Rikes wapen är nog ſökt och driſwes nog långt, åfwenſom med Carlwagnen; och den anmärkning, ſom är gjord, att Hr Atterbom, i ſina patriotiſka ſånger, anwänder Aſamythologien till en nog hopad arabeſk, gäller åfwen om närwarande ſtycke, annars utmärkt af en raſk och ſin melodi motſwarande gång. I allmänhet är det ſällſynt att ſe ſkalder af en ſydligt brinnande fantaſi ſullt lyckas i ämnen, ſom ſå nära ſammanhänga med werkligheten: i hwarje drag läggas en alltför ſtark betydelſe, och innan kort är taflan öfwerlaſtad. — 3) Sjukbetraktelſer (ſid. 41—43): utgöras af trenne herrliga Sonnetter. Med Hr A:s warma muſikaliſka fantaſi, är det naturligt att den muſikaliſka Sonnetten för honom ſkall lyckas. Han älſkar också mycket denna elegiſka reflexion öfwer ſig ſjelf och har redan lemnat till förwar åt minnet ett icke ringa antal förtjuſande klangdikter. Till deſſa ſluta ſig wärdigt de närwarande rena uttrycken af ett ſtilla wemod, ſom på det meſt intagande ſätt uttalat ſina myſterier: wi nödgas åtnöja oß att endaſt anföra deſſa ſköna werſer:

„Säll ängens Flora är, att linn ſlutar,

Digitized by Google

Längt innan höften hennes sägring tömmer,
Det fromma, korta sommarlifvets öden.
Och när hon wissnande mot jorden lutar,
Hon anar först, hwad Modrens hjerta gömmer;
Ty njutningen är stum och stum är döden." —

4) Fjäriln (sid. 44—46). Om en stilla smärta andades i Sjukbetraktelserna, lefwer en from innerlig och mild glädje i detta stycke, skrifwet i den hänförande ton, som de gamle kallade molle atque facetum. En hufwudcharakter i Hr A:s poesi, är hans djupa fiar-blick i naturen, och hans förmåga att förwandla deß föremål till talande mythor. Rec. behöfwer blott erinra sina läsare om Blommorna och om sången om Färgorna i Fågel-Blå. Till denna art hör äfwen närwarande stycke, som man skulle kunna kalla fjärilslifwets philosophi. För de läsare som ej redan känna detta mästerstycke, torde några strofer wara tillfyllest att på det samma fästa den mest deltagande uppmärksamhet:

„Ser du Sylfen, hwar han far?
Rdjets suck, som warm och snar
Från naturens läppar andas?
Se, hur skimmerdrägten randas,
Gyllne, blå och purpurklar:
Sådan wäf blott modren har!" — —
— — — — —
— — — — —

„Blott en oro tär hans bröst:
Ej han kan med Sångens röst
Anförtro sin ljufwa smärta;
Han har wingar blott och hjerta,
Ej ett wälljud för sin wän —
Fromt som blomman, stum som den." — —
— — — — —
— — — — —

„Himlens azur, sommarns luft,
Solens glans och rosens must,
Ljusets prakt på wingen strålad,
Lifwets fröjd för ögat målad.
Sist en sömn, när kärlek bjöd! —
Hwilken lefnad! hwilken död!" — —

5) Den nya Blondel (sid. 47—49) är en ganska lycklig imitation efter Goethes lilla täcka poem: Der neue Amadis, med hwilket detta till och med utjäfner jemförelsen. — 6) Sjöqwinnan (sid. 60—65) är en till alla hjertan starkt talande Romans. Såsom ett prof på huru mycket äfwen denna är genomandad af den reflekterande musik, som är denna skald egen, kunna följande twenne strofer tjena:

„Förlita dig på böljans tro,
Owanskligt är deß sinne!
Hon ewigt speglar smärtans ro
Tillbaka för ditt minne:
Om dagen höddar sig deri
En bild af himlens riken,
Om natten andas, swal och fri,
Din suckning öfwer wiken."

„Från marmorgrottans pelarhwalf
Hör du ej modrens strängar?
Wål darrar hwarje ton blott half
Kring hennes wida ängar;
Dock börjar hon, från qwäll till qwäll,
Den fordna barndoms-sagan,
Och sakta hwälfs, från häll till häll,
En oförgänglig klagan." — —

Äfwen i Novellen träffas twenne stycken af Hr Atterbom, Aftonfantasi (sid. 5) och Dansen (sid. 27), af hwilka i synnerhet den senare — en sjelfständig fulländning af ett kort utkast på Tyska — är ett beundransvärdt bewis på den lifliga lättrörligheten i Skaldens fantasi och på den outsägliga omskiftande rikedomen i hans diktningsförmåga. Det är icke möjligt att läsa detta wilda poem, utan rysning och förfäran; och dock kan man icke upphöra att läsa det.

Med sägnad har Rec., liksom förmodligen hwarje läsare, sett detta årets Kalender prydd med fem poemer af Hr G — A. De twenne första of deßa: Uppwaknandet (sid. 30) och Shakespeare (sid. 32) äro till lika grad

Digitized by Google

lifwade af en så skönt poetisk rikedom i uppfinningen, en så bestämd originalitet i stylen och ett så intagande behag och ledighet i utförandet, att förer:ådet mellan dessa båda stycken icke kan bestämmas. — Det tredje, Den lilla Kolargossen (sid. 34–36), är utmärkt af den liflige raska friskhet, som är denna Förf:egen, och af en säker naturlighet i behandlingen; men stycket har dock väl egentligen icke någon rigtig upplösning. — De twenne andra poemer, som återstå; Längtan (sid. 50) och Förändring (sid. 51) äro mindre betydliga, i synnerhet det förra.

Romeo i Julias Graf, af Elgström (sid. 6–24). I en not har den aflidne Skalden gjort följande anmärkning: „Detta stycke är ej en imitation eller en öfwersättning. Det skulle blif ett original-försök att framställa några scener af en högre tragisk anda. Det war således tydligt, att jag walde Shakespeare till mitt mönster. Händelserna äro uppgifna i hans Romeo and Juliet." Den som närmare är bekant med Shakespears styl, skall också snart medge, att närwarande utkast med originalet ej har mera gemensamt, än namnen och ungefär händelsernas gång. En af de först i ögonen fallande olikheter rejes i teckningen af Paris' charakter. Hos Shakespear är denne en ädel, men något kall, mot Julia wälwillig men alldeles icke häftigt passionerad man, som engång i werlden får det infallet att spela in i det romantiska och strö blommor på sin fästmös stoft. Hos Elgström åter uppträder han såsom drifwen af den innerligaste, mest brinnande kärlek, icke blott för att planera en ros på grafwen, utan, säger han:

„Stänkt af mitt blod, hon skall på reslig stengel
Förmana dem, som älska, till att dö
På grifterna, der deras makar slumra." —

Då Paris så warmt debuterar, måste det ej blott anses såsom ett oswikligt prof på den wolkan af lågande känsla, som brann i djupet af Förf:s själ, utan äfwen på hans säkra, rent utbildade konst, att Romeos, att den äkta, rätta älskarens språk dock genast har en starkare wärma, en genuinare colorit, utan att dock egentligen öfwergå till parenthyrsus. Endast detta ställe är icke den sanna lidelsens språk:

„Ja, om jag kopparbörrn ej störta kan,
Inom hwars dom min Julia förwaras,
Jag willig är, att liksom en omyndig
Som lånar på sitt arf, min andel afstår
Af himlens gamman, om blott rigeln wrides
I detta lås, hwars dörr mig gäckar än" —

En annan lika bestämd olikhet ligger i de båda skaldernas manér. Shakespear, ehurn full af de säkraste geni-blickar in i djupet af menniskan och naturen, glömde aldrig att han war dramaturg, att han war, egentligen att tala, framställande konstnär; glömde aldrig skådeplatsens fordringar. Derför flyga Shakespears idéer som blixtar genom hans pieser, utan att han ger sig tid att till alla detaljer fullfölja och utrömma dem; hans dialog är worm, afbruten och häftig såsom i den högre stämningens oförberedda stund. Deremot flommar Elgströms diktion som en jemn, wäl fördelad och wäl underhållen illumination som kastar läsarens fantasi och hjerta ur det ena ljushafwet in i det andra. Rec. will dock icke hafwa denna anmärkning tagen såsom något tadel mot närwarande stycke. Han ber i stället läsarn hågkomma, att af Shakespear hafwa wi för theatern beräknade, fulländade dramer; Elgström har åter lemnat oss blott en scen, en dramatisk fantasi, om man så will, endast bestämd för den stilla läsningen; och han hade gjort orätt om han, i detta fall, ej betjent sig af mera utwidgade friheter. Åtminstone lärer han derföre icke tadlas af wå-

Digitized by Google

gon med sinne för högre poesi; då han här lemnat sitt werk, sådant som det är, utrustadt med en owärdelig rikedom af de högsta och dyrbaraste skönheter. Läsningen af denna Scen skall derföre wißt icke blott förnya den allmänna saknaden af den ädle, så tidigt bortgångne Skalden, utan äfwen lifwa den önskan att, i stället för att efterspöka dem på olika ställen, få se frukterna af hans rika genius hopsamlade af den wän, som med så ädelt nit städse waket för Elgströms minne.

Detta års Kalender har ännu en annan Dramatisk Scen, neml. den 11:a i Andra Akten af Goethes Torquato Tasso, öfwersatt af Hr Grefwé F. B. Schwerin (sid. 107—126). Då de förra årens Kalendrar warit försedda med årskilliga högst lyckliga tolkningar efter Goethe, af samma hand, lärer Rec. icke behöfwa witsorda deß förtjenst. Och ett sådant witsord lärer äfwen wara öfwerflödigt, då hwar och en som kan jemföra originalet med öfwersättningen, skall medgå att i den senare uttalar sig, på det mest intagande sätt, Goethes anda och expression, genom den renaste och ledigaste språk, den mest wårdade versbyggnad.

Närwarande års Kalender lemnar äfwen öfwertygande bewis, att Swenska fruntimmer äfwen egna sig åt swensk sång och poesi, och offra några stunder af sin ädla tid åt de sköna konsterna. Grefwinnan d'Albedyhll, redan känd i den swenska skaldechoeuren, har smyckat närwarande häfte med tremne stycken: 1) Till Sångmön (sid. 52—54); 2) Stormen på hafsstranden (sid. 55); och 3) Systrarna (sid. 67—59). Af deßa måste wäl Granskaren lemna sitt högsta bifall åt det sista stycket; en art Canzonetta Catenata till Musikens och Skaldekonstens lof. Der bedöm, som denna ädla Skaldinna, i synnerhet genom sitt bekanta större poem, förtjenar, har af ett annat fruntimmer som dolt sig bakom bokstäfwerna H. K. blifwit tolkadt i Sonetten Gefion (sid 96). Granskarn bör icke med sina anmärkningar störa det sköna uttrycket af en så warm beundran och så innerlig högaktning. — Deremot med mera anspråk på Kritikens erkännande och med mera kraft att trotsa deß fordringar, har en tredje Dame, under nammet Sophie uppträdt med ett skönt stycke: Serenad (sid. 93). Den warma känslan har här klädt sig i diktens rosenskimmer och i melodiens glans, hwarunder Författarinnan genom ett wäl besegradt konstwång uppenbarat sitt säkra wälde öfwer språket och deß versformer. Skada att denna lilla täcka Dikt skall af en okänd J. wara beswarad i en så miß:yckad Sonett (sid. 25), hwars slut till och med förråder sig som en stöld från Hr Hedborn. Det förutsätter mycken wälwilja och eftergifwenhet hos Utgifwaren, för att lemna ett rum åt en så beskaffad produkt.

Mistan samma anmärkning kan gälla om en annan Sonett, kallad Hoppet (sid. 37), också af en obekant, w. Dock är den wißt wida bättre än den nyßnämde, och egentligendälig kan man icke kalla den; men den är blott tom, intet sägande och trivial. Och så dana wattendroppar är det egentligen som utnötta wißa poetiska former och sätta dem i wanrykte. Sonetten är i sig sielf en för wacker form att böra undergå detta öde, och af för mycket hög betydelse att kunna uppfatta samma uppblåsta bubbel-prosa som fordom helst lät förnimma sig i den fyrastrofiga trochaiska versart, som är känd under namn af tåla-modsmeter.

Hr Hedborn hwars namn saknades i förledet års Kalender, har deremot i denna för-

Digitized by Google

dat hwarje wän af det äkta skönа, med ett herrligt poem af en stor anda, kalladt Swane-Sång (sid. 25—29). Den milda halfglättiga, halfsorgliga känsla, den träffande bildrikedom och den enkla natur som utgör hufwudcharakteren af Hr H:s poesi, stämplar äfwen denna remstämda sång: produkten af ett ögonblick, då den barnsligt fromma synen omfattat både jordlifwet och himlalifwet och sett de båda werldarna förklarade genomträngа hwarandra. Då rummer nekar Rec. det nöjet att få införa hela detta hänförande stycke, enför han hellre af det samma alldeles intet, utan hänwisar läsaren att sjelf i någon stund af ett wemodigt lugn, öfwerlemna sig åt werkningarne af deßa ljufwa smältande toner.

Twenne stycken äro underteckнade S**. Det ena: Den sista Runstenen (sid. 69) är en Sonett, som hembär ett wäl uttaladt och skyldigt wördnadsoffer åt den store häfdeforskaren Verelius. Det andra kallas Duo (sid. 66—63), är en gloßa öfwer deßa syra bekanta wers:

„Smärtan i en suck förklingar,
Saknan smältes i en tår,
Kärlek ensam allt förstår:
Sången ger den språk och wingar;" —

och är rätt wacker. I synnerhet förekommer denna strof:

„Hwad ditt drukna öga skådar;
Känsla, rörelse och tal,
Är ett ewigt skaldarmal:
Allt densamma Kärlek bådar.
Harpans strängar, känslans trådar,
Allt af honom anda får;
Han på himlen stjernor sår,
Skog och slätt han daggbeskänker:
Kärleken i blomstren tänker,
Kärlek ensam allt förstår."

Rec. utmärkt lycklig. De öfriga stroferna äro denna icke owärdiga.

Signaturen — l — n har gjort sig kär och wäl känd genom åtskilliga ganska lyckliga allegoriska qwäden, dels i Kalendern, dels i Phosphoros. Här träffa wi den åter under twenne poemer, hörande till samma art, och fullt wärdiga sina äldre syskon. Det förra, Morgon och Afton (s. 75—82), förtjenar fullkomligt benämningen af ett äkta wär- och morgon-poem: så friskt, skimrande, och glädjande är det. Det andra stycket kallas Konungsbarnet (sid. 83—92) och innehåller en lycklig teckning af menniskolifwet. — Båda hafwa för öfrigt med sina äldre syskon, samma förtjenster: qwickhet i uppfinningen, rikedom och smak i ornamenterna, träffande fyndighet i teckningen och en blåndande klar färgblandning; men de hafwa också samma fel: de lida något af en wiß kall enformighet.

Af Hr L., redan bekant genom lyckliga öfwersättningar ur Petrarca, finnas äfwen i detta årets Kalender, twenne petrarkiska Sonetter. Den första, efter den 53:de i Seconda Parte, är mindre ordgrann än man warit wan att se af denna tolkare. Ett par ställen till och med uttrycka icke egentligen de italienska orden. Så t. ex. heter sista wersen i andra quatrainen:

„Dig jorden ägt, du himmelska och sälla."

på italiènska:

Sola eri in terra, hor se'nel ciel felice.

Hwilken wers närmare på detta sätt skulle kunna tolkas:

„På jorden ensam war du, nu i himlen sälla."

Den som känner andan af Petrarcas poesi, wet att han icke utan affigt sätter ett liktjudande och liktydande ord i början af en wers och i slutet på den nästföljande, såsom här: Sola och Solo. — Den andra Sonetten

Digitized by Google

I allmänhet har denne Förf. engång för alla föresatt sig att wara af ett rakt motsatt omdöme med Anmärkaren, så att han tadlar hwad denna berömmer och twertom. Understundom har han dock, för att synas troaen denna opposition, sagt dersomma som Anmärkaren, men lätsande såsom om denne sagt twertom; t. ex. om den bristande öfwerensstämmelsen mellan Jacobs kyrka och deß nya altare, (jemf. sid. 8 med Sw. Lit. Tid. sid. 372 not.) och om Hr Prof. Krafts Tafla, föreställande Mamsellerna Laurent (sid. 23 och Sw. Lit. Tid. sid. 393). Men märkligast är, att der Anmärkarns tanke alldeles öfwerensstämmer med Författarens, som t. ex. öfwer Hr Prof. Fahlcranz' landskaper, will han bestrida den förre rättigheten att uttala sin tanka: en rättighet som han blott sjelf blygsamt tillerkänner sig. Men Anmärkarn wädjar inngt till Hr Fahlcranz' egen känsla att afgöra hwilkendera dessom som mest misshagar honom, antingen det som tolkas af en man med medwetande om sina goda och partilösa affigter (och hwar och en som läst de tadlade anmärkningarna må dömma om de motsäga detta uttryck), eller af den, som endast drifwes af egoistisk harm, egenkärlek och afund — känslor som andas ur hwarje rad i nu anmälta skrift.

Såsom ett prof att Författ. gjort allt hwad man kan göra för att berösfwa sina anmärkningar allt förtroende, må nämnas att han icke allenast framställt dem såsom gallblandade foster af en sårad egenkärlek, under beständiga uppenbarelser af sin bristande kunskap om saken, utan äfwen i den mest trösga och barbariska styl. Såsom bewis för detta omdöme will Rec. anföra följ. tirad, sid. 22: „Ej utan saknad fann man Hr Westin denna gång hafwa ägnat sin talent endoft åt förädlandet af jordiska materiella ämnen (?) och uteslutit den från den historiskt omfattande bildningskrets hwilken ensamt borde utgöra föremålet för Hr Westins bemödanden i afseende på redan å denna wördsammare bana så betydligt gjorda framsteg, och will man hoppas det denna tidens lyune följande utsigten till endande af ett hastigare åtwerande, ej måtte förleda Konstnären till en afwikelse från deß rätta bestämmelse." etc. etc. Anmärkarn har öfwer detta thema yttrat sig sålunda (Sw. Lit. Tidn. s. 392): „Af Hr Professor Westin hade allmänheten icke det nöjet att se någon af deßa historiska compositioner, med hwilka han så ofta wäckt förtjusning och påkallat en rättwis beundran. Hwad han nu lemnat, utgjordes blott af porträtter och det är redan anmärkt, att han i denna sfer icke är fullt lycklig. Det genie som want sig wid att uppfatta ideen, händelsen och gruppen, känner sig trängdt och beswärad då det skall framställa den gifna individuen; det är icke samma förmåga som diktar och öfwersätter." Efter detta, torde den opartiske inse huru föga kallad Förf. är att gifwa „combination åt Anmärkarns uttryck" (sid. 13) och huru litet det konstgreppet hjelper att förwrida dem (se nästan hwar sida).

Hwad titeln å denna brochure angår, så lärer den hafwa wäckt de flesta läsares förundran. Till deras upplysning må nämnas, att sedan ett halfår i hufwudstaden circulerar i handskrift ett poem kalladt Hammarspik och riktadt mot en såsom författare af åtskilliga små uppsatser känd person. Då Förf. till brochuren förmodat honem hafwa insände de i Swensk LitteraturTidning införde anmärkningar, har han genom sin titel welat göra sina råa exclamationer personella: ty uselheten är alltid illa men äfwen alltid feg.

Dock måste Anm. tacksamt bekänna, att han af denna brochure blifwit underrättad om ett i sina anmärkningar begånget misstag. Hr Sandbergs Porträtt af Grefwinnan Wachtmeister, — hwilket under expositionen hängde högt upp under taket — ansåg han för att wara ritadt, men det lärer wara målat i olja. Denna omständighet berösfwar det dock icke det minsta af sin stora utmärkta förtjenst. Anm. bekänner att förträffligheten i utförandet så intog honom, att han rentaf glömde att noga re undersöka de mechaniskt tekniska medel, genom hwilka den tjusande effekten af detta stycke blifwit framkallad.

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 39. Lördagen den 30 September 1815.

Recenſioner:

Tillförlitelig Berättelſe om den Ryktbara Trollpackan Kapten Elins förmenta Reſa till Blåkulla, och Bekantſkap med Djefwulen. Sammandragen ur den öfwer bemälte Elin och flere deß medbrottslige hållne, samt i Kgl. Göthe HofRätts Archiv i Jönköping förwarade Ransakning. Jönköping, 1815. 41 sidd. 12:o.

Ett af de märkwärdigaſte phänomener i den Europeiſka menſkligherens hiſtoria, är utan twifwel de trollerier och förbindelſer med Saton, ſom under loppet af det 16de och 17de ſeklet i näſtan alla länder blifwit angifna, och bragt ſå många perſoner på Bålet. Ännu har ingen förſökt att kritiſkt utreda förhållandet härmed, och ſäkerligen lärer det ej heller wara möjligt, utan att man erhåller en ſamling af ſå många af deßa berättelſer ſom inför domſtol blifwit utredda. Att detta är nödigt, ſer man af de likheter eller öfwerenſtämmelſer, ſom träffas emellan de genom trycket allmängjorda ſwenſka häx-proceßer med de omſtändigheter, ſom uppgifwas i Dämonolatria, oder Beſchreibung von Zauberern und Zauberinnen, Hamburg 1693. Th. 1, 2. 8:o, författad af Nic. Remigius, hwilken ſjelf, under 15 år, i Lothringen förrättat ett Domarekall i trollſaker. Deßa öfwerenſtämmelſer mellan de Swenſka och de utländſka trollhiſtorierna beſtå deri, att 1) det ſällan berättas wara karlar ſom företagit Blåkulle-reſan. 2) Att den blifwit under thorsdags-nätter företagen. 3) Att den ſkett derigenom att en ſalwa blifwit wäſtruken käppar, ungerakor, ſopqwaſtar, Kreatur och äfwen menniſkor, hwarefter Häxan på det ſålunda beſtrukna afridit till Helfweteet. 4) Att Häxorna wid ſina beſök, wanligen medförde ſpänker meſt beſtående af mat etc. 5) Att de rätter med hwilka Häxorna trakterades woro täcke, meſt beſtående af grödor, ödlor m. m. äfwen af menniſkokött. 6) Att Saton haft umgänge med Häxorna. 7) Att förluſtelſerna i Blåkulla förnämligaſt beſtått i Dans. 8) Att följden efter denna reſa warit omättlig trötthet, liksom hunger följde på ſpiſningen.

Digitized by Google

9) Omsorg hos Häxorna att förbisja sitt förehafwande och sträng öfwerenskommelse derom.

Då nu enda sättet att komma flere sådana öfwerensstämmelser på spåren eller att upptäcka några charakteristiska olikheter, är, att undersöka alla i wårt fädernesland hållna trollproceßer, för hwilket ändamål handlingarnes tryckning är af nöden, måste hwarje sådant företag wara af ett sant interesse. Reglerna för detsamma äro, som i allmänhet för edervandet af hwilket gammalt Mscr som helst: fullständighet, trohet och ytterlig noggrannhet i afseende på äfwen den minsta egenhet. Man må icke tro att kunna ursäkta sig dermed, att det ämne som handskriften innehåller är orimligt och ridikult, ty den som så tycker kan ju alldeles lätt bli att med ett sådant Mscr sig befatta? Och förbrigt måste Rec. bekänna, att det i hans tanke är en högst egen åsigt, att finna den sak ridikul som icke allenast kostat så många menniskor lifwet, utan äfwen öfwer hela wår werldsdel gjort ett så stort uppseende och deßutom onekligen med sin, låt wara, blott imaginära möjlighet uppenbarar ett nyttigt moraliskt förderf.

Deßa reflexioner har Rec. trott sig böra förutsända, för att motivera det stränga tadel som rättwist drabbar Utgifw. af närwarande handlingar. Om wi, ty wärr! icke på de senare åren blifwit wane wid slurfwigt utgifwande af ålderdomens häfder, skulle wißerligen denna närwarande felaktiga upplaga göra ett så mycket större och obehagligare uppseende. Men i alla fall framstår den som det högsta exempel af slurf och brisfälligbet, med hwilket äfwen den hittills kände mest slurfwiga edition icke kan jemföras. Rec. kan med så mycket större säkerhet derom försäkra, som han haft tillfälle att collationera den härwarande tryckta upplagan, med en ytterst noggrann afskrift efter den af F. Fredrichson och C. Bäckman widimerade afskrift som i Kgl. Göthа HofRätts Archiv förwaras. De anmärkningar som af denna jemförelse blifwit föranledde äro följande.

Först gifwa de handskrifne handlingarne hwilka innehålla den ransakning som hölls den 19 o. följ. Augusti 1720 wid Extra Tinget uti Näs härad och Hög i Huggenäs Socken, ingen anledning, att den här förekommande Elin i Mosskerud, är samma person som den omtalade Kapten Elin, som hon dock kallas, icke allenast på titelbladet, utan äfwen sid. 3 och 4. Skulle inga handlingar finnas eller kunna upptäckas som omtala någon Häxa wid namn Elin med binamnet Kapten, är det wäl troligt att denna är densamma som Elin i Mosskerud, men wißt och afgjordt är det icke. Af åtskilliga äldre personer har Rec. wäl hört omtalas, att de i sin ungdom skulle hafwa läst en tryckt berättelse om den såkallade Kapten Elin; men en sådan berättelse har Rec. icke kunnat öfwerkomma, ja icke engång någonsin sett nämnas i någon BokCatalog, och ingen af dem som denna berättelse omtalat, hafwa ur den kommit att berätta någon omständighet, som med nu ifrågawarande handlingar kunde jemföras.

Widare saknas i den tryckta upplagan hela den ingreß som börjar de handskrefna handlingarna, innehållande en summarisk berättelse om de anledningar som förmått Lands-Cancelliet i Örebro att anmoda Häradshöfding J. Ekstedt att i detta mål ransaka. Huru wigtigt det dock warit att intaga denna ingreß, synes deraf att man läser sid. 21, 22. „Nekar sig sett några Dragoner i följe eller i Helfwetet;" ett uttryck som förefaller högst

Digitized by Google

besynnerligt, emedan här i den tryckta upplagan, framman före inga Dragoner omtalas. Läsa wi åter de handskrefna handlingarna finna wi att KronoBefallningsmannen J. Bagge, den 25 Juli 1720, ingifwit en skrift i hwilken han omtalar huru han förnummit det „en flicka Brita Persdotter uti Nås Härad, bekjendt sig tillika med några deromkring boende hustrur och 2ne Dragoner skola haswa förledne Påskanatt med den Onda Andans tillhjelp begådt faseliga gjerningar" etc. hwarigenom hela detta stället om Dragonerna, blir ganska begripligt och ändamålsenligt. Wäl har äfwen närwarande tryckta upplaga också en ingress sid. 4, men dels så sammanpressad och dels uppfylld med så många origtigheter, att det är så godt som om ingen ingress wore. Så t. ex. säges uttryckeligen sid. 4 att den angifwande flickan Brita Persdotter i Lillängen, war 12 år gammal; men af Originalet inhämtas att man blott till följe af grannars utsago och wissa omständigheter kunde förmoda henne „wara wid pass 12 a 13 år." — Likså berättar wår Utgifw., att flickan först gjort sin bekännelse „för husfolket;" men de handskrefne handlingarne åter, att den första bekännelsen skett för grannhustrun Karin Iskisdotter i Lillängen.

Hufwudsaken af den nu tryckta skriften utgöres af flickans berättelse, hwilken börjas sid. 5, och om hwilken Utg. försäkrar, att den „ej från ord lyder sålunda" som hon här blifwit tryckt. I trots af denna försäkran finns dock årskilliga olikheter mot handskriften. Så t. ex. sid. 5. „uti Morfars hus och Mmors stuga." — Handskr. „uti Morfars och Mormors stuga." — — Sid. 7. „Mer än en'jortel och lintyg." — Handskr. „Mer än en ortel och särk." — — Sid. 8, 9. „uten ha gick till mig och sade, gif dig till freds mitt barn." — — Handskr. „utan hon gick till mig tröstade mig och sade, gif dig till freds mitt barn." — — — Sid. 10, 29 30. etc. „Ny Sockens Kyrka." — Handskr. „By Sockens Kyrka." — — Sid. 11. „du dricker nu D . . . s kalk." — Handskr. du dricker in djefwulens kalk." — — S. s. „derefter slutandes kyrkan." — Handskr. „derefter slutades i Kyrkan." — — S. s. „en efter annan." — Handskr. „en och en efter annan." — — Sid. 13. „then, koppar." — Handskr. thenkoppar." — — Sid. 15. följande ord uteslutne: „lade henne på golfwet och horade med henne, som hon" etc. — Sid. 19 följ. ord uteslutne: „Widare på efterfrågan förklarade flickan att hon igenkänner af dem som med woro i följe, 1:o Elin i Mosikerud 2:o Kjerstin, Michelsmora kallad, 3:o Lisbet i Dalen 4:o Kjerstin i Takene 5:o Lisbet i Tjället 6:o Lisbet i Tchlerudsskog och flere ende hon får se dem; samt att hon icke sof ete." — — Sid. 22 slutar flickans berättelse, efter hwilken i handskriften finnes införd berättelsen om förhöret med Kjerstin Nilsdotter, Michelsmora kallad, hwilken berättelse, jemte den om förhöret med Lisbet i Dalen och Lisbet i Tjället, m. fl. och de nämdes bekännelser i den tryckta upplagan blifwit rent af uteslutna. Rec. lärer icke behöfwa att göra sina läsare uppmärksamme på det obehörliga i dylika uteslutningar. För tänkaren, som will hafwa ljus i dessa underliga händelsers mörker, är en wigtig källa till betraktelser tillgång, då man på detta sätt undandöljt den märkwärdiga öfwerensstämmelsen i de särskilta berättelserna och de egna omständigheter i afseende på hwarje individus bekännelse; och för den som endast läser af nyfikenhet är större delen af hans nöje förstördt. — Wäl förregifwer sig Utg. att, sid. 22, enligt Prote-

Digitized by Google

kollet anföra den bekännelse som Elin Ericsdotter i Mofikerud afgaf; men den är icke mera troget och noggrant aftryckt än flickans berättelse. Sid. 23. „den resa hon skall gjorde med flere Påskdatter." — Handskr. „den resa hon skall gjordt med flere Påskenatten." — — S. f. „Actor Causa." Men härmed menas icke någon Actor som hette Causa, utan Befallningsmannen Baage som war Actor i målet hwadan äfwen handskriften tydligen har „Actor causæ." — — S. 24. felas ett långt stycke som i Handskriften börjas med; „och som det led på aftonen" etc. — — och slutas med: „den Satan henne förblindat förösfwa, med mera" innehållande förösrigt berättelsen huru ransakningen afbröts den 19 och fortsattes den 20 Augusti. — — Sid. 25. felas följ. ord: „haft med honom kjöttslig beblandelse: men som hon förmantes" etc. — — S. 32 „Marit Ananiedotter." — Handskr. „Marit Annonsdotter. — — S. f. felas ett långt stycke, hwilket i handskriften intager ungefär trenne sidor, börjandes med: „Sidsta Påskeafton bad Faen henne" etc. och slutar med: „derefter hon blifwit frist." Detta stycke innehåller Elins berättelse om sin sista resa till Blåkulla, och hwilken Utg. s. 33 säger wara alldeles lika med flickans berättelse, huru den innehåller årskilliga egna omständigheter, såsom om beskaffenheten af hennes ostukt med Satan, och hennes naturliga framfödande, efter en månads förlopp, af fem stycken små stenar. — — — S. 34, felas åter följ. ord: „jemwäl att Kjerstin icke dansade med och att i allas åsyn saen ingen mer dolade med än henne, men wäl att han hade andra in i en kammare och låg hos, som Kjerstin i Takene, Fruen och flere det af en del hon hörde bekänna; yttermera benekar sig ringaste pukeri etc." — — S. 36. „Beata i Bråten och Kjerstin." — Handskr. „Beata i Bråten och Kjerstin Rom med flere." — — S. 37. „Beata Johansdotter i Bråten omkring 44 år." — Handskr. „Beata Johansdotter, inhyseshjon i torpet Bråten under Säteriet Skjönnebohl, förehades, som berättade sig wara paß några och 40 år."

Men till ersättning för alla dessa utelutne ställen, anför Utg. sid. 37—39 sina egna wise och upplysta tankar om alla dessa föregående berättelser. Ibland annat heter det: „Grunden till deras utsagor måste hafwa warit wärkelig och att endast det orimlige, som deruti finnes, bör tillskrifwas en misledd inbildning; äfwen som att Häradsrätten, så framt den warit mindre widskeppelig och mera noggran i sin undersökning, säkert skolat insett och upptäckt att någon Bof i granskapet, af egna synnerliga skäl, funnit sin räkning wid att bedraga dessa Qwinfolk och i egenskap af Djefwul winna fördelar, dem han, som menniska, icke trodde sig kunna erhålla." Rec. kan icke neka det han finner det uppbyggligt att noggranhet i ransakningar rekommenderas ifrån Jönköping, men tror för sin del, att den som genomläser handlingarne in extenso wäl skall finna Häradsrättens noggranhet förswarlig. Så noggran war den dock icke, det måste man medgifwa, att den kunt utspionera den Bof som bedragit dessa Qwinfolk. Sådant kan man endast wänta af en Öfwerrätt och sinnerhet de synnerliga skäl. Att han icke begagnade dem för att winna ägodelar är upplyst; kanske således för att winna sig wägen till dessa äldriga älskarinnors famn? Synnerligt skall det utan twifwel i alla tider förefalla, att en menniska sålänge och ihärdigt föreställer Satans person, och tillställer ett så widsträckt och kostbart mechineri

Digitized by Google

som det måste hafwa warit, för att låta de älskade flyga öfwer Wenern upp i kyrkotornen o. s. w. — endast i afsigt att njuta blommon af sextioåriga skönheter. Också skulle då taskspeleriet nått en höjd, som är ännu mera otrolig än sjelfwa det egentligen otroliga. Uoplösningen af deßa trollerier, häxresor och groteskt-fantastiska uppträden ligger wida djupare och är widare swårare, än Utgifw. enfaldigt inbillar sig. Den är ännu icke löst; men så mycket synes wara klart, att ej blott en noggran kännedom om deßa tidehwarfs folkscultur, utan äfwen en djupare utwecklingen af sjelfwa den onda Principens wäsende och werkningsförmåga bör förutgå undersökningen af deßa sällsamt widunderliga phänomener.

Hwita Frun. Öfwersättning från Franskan. Götheborg, 1815. 95 sidd. 8:o.

Bland de förflutna tidehwarfwens spökhistorier, är det knapt någon, som wäckt ett så allmänt uppseende, som den om den Hwita Frun, hwilken berättas genom sin uppenbarelse förebåda dödsfall i de med henne beslägtade regenthus af den Hannoveranska och Brandenburgska stammen; en berättelse som i senare tider nästan bortglömd, blifwit åter uppfriskad genom den swärmande Jungs andelära. En undersökning om egentliga anledningen till denna berättelse wore wißerligen icke utan intereße; men en sådan får man icke wänta i närwarande bok, helt och hållet behandlad i form af en roman. Wäl angifwes äfwen här den Hwita Frun att wara en Bertha von Rosenberg, hwilken först uppenbarat sig på Slottet Neuhaus i Böhmen, men föröfrigt är denna berättelse uppblandad med en stor mängd omständigheter af Förf:s egen uppfinning, eller åtminstone alldeles okända för dem som annars anföra denna anekdot. — Stylen har äfwen denna lätta flyktiga och halfskrattande ton, som, wanpaßande en historisk undersökning om ålderdomens traditioner, gör boken kärkommen för hwar och en som här endast söker en matsmältande läsning. — Öfwersättningen är temligen ledig. Endast här och der träffar man på ett lågt ord eller ett owarsamhets mißtag, t. ex. sid. 7. „en aldeles nybakad Adelsman." — Sid. 11. „med undantag af måltidstimmarne, under hwilka hon alltid förde ordet wid Baronens bord och gjorde les honneurs, och döljde då med mycken omsorg det qwal, som tärde hennes hjerta, och bemödade sig att underhålla sin Onkels munterhet och krydda winet genom paßande infall." (Skulle denna mening ej så kunna tourneras, att de många och warit möjliga att undwika?). Sid. 34 „Kejsar Venislai." bör wara Venceslai. — Sid. 41. „Kejsaren, min morfar." — Ofwan på sidan förmäles att hon war en Kejsares dotters dotterdotter, och sid. 36, att hennes mor war Kejsarens Sondotter. — Sid 45. „Ack denna historia är mig ej okänd; men jag känner den helt annorlunda än den mest oklandeliga qwinna, som nånsin lefwat har berättat mig den." Detta är ju ren galimathie.

Några Delar af Naturkunnigheten på ett aldeles nytt sätt betraktade. Andra Försöket. Stockholm, 1815. 47 sidd. 12:o.

Digitized by Google

Förf. har med den honom egna häftighet gifwit sitt mißnöje tillkänna öfwer den Recension, af första försöket, som i denna tidning blifwit införd. Rec. bekänner att detta förwånade honom. Han trodde sig med sådan owäld hafwa fullgjort sitt granskare-wärf, så lugnt hafwa angifwit både det berömliga och det tadelwärda i arbetet, och så bestämdt hafwa angifwit skälet hwarför det hela icke kunde göra anspråk på något högre wärde: arbetet saknade nemligen en regulerande idé för det Hela, en philosophisk disciplin i utförandet och wettenskaplig evidens i resultaterna; minst wäntade Rec. att se sig beskyld för en oeftertänkt tadelsjuka. Det är alltid swårt att hafwa sak med sådana författare som fordra såsom nödwändigt willkor för owäldighet, att man skall antaga deras åsigt. Så tyckes werkligen förhållandet wara med närwarande Auktor: han anser blott den för competent domare som med honom delar öfwertygelsen, att naturen intet annat är, än ett phychologiskt-moraliskt compendium i allegorier. Då denna sats icke gerna kan antagas af den, som intreßerar sig för ren bestämd wettenskaplighet, måste Rec. öfwer detta andra försök åfwen med fara att åter mißhaga Förf., upprepa det omdöme han fällde öfwer det första. Åfwen detta innehåller åtskilliga spår af spekulatif qwickhet. Så t. ex. säges, sid. 21, att smaken är trefaldig: Sur, Stark, Len, „Hos menniskan" heter det, „är denna (sura, beska, åfwen salta, m. m.) smak afbildad i hennes egenkärlek." — Den starka „föreställes hos menniskan i ömheten för hennes likar, och i förbindelse med dem." — „Med len eller söt smak kan otwunget (?) jemnföras menniskans religionsbegär, hennes ödmjukhet och undergifwenhet för det Högsta wäsendet; eller kärleken i sin högsta fullkomlighet." Och denna sats will Förf. styrka, sid. 23, med följ. observation: „Det beska, det sura, det salta m. m. är mer och mindre wälgörande för magen. Det spiritueusa (starka) för hufwudet och förståndet. Det lena, det oljaktiga, det söta, för lungan och hjertat." — Att denna observation ingenting bewisar, är gifwet, men deß qwickhet och fintlighet inser en hwar. — Likså träffar man här åtskilliga blixtar af ett mera djupträngande ljus, t. ex. Förf. förkastande af den mechaniska förklaringsgrunden, af naturen (sid. 14); idéen att densåkallade tomma rymden är ett Sensorium divinum „uppfyldt af osynliga, till det helas bestånd nödiga, kraftet" (sid. 5—7, och i förening dermed allt hwad som säges om Barometern, s. 10—16); den satsen att det Phlegmatiska och Sanguiniska Temperamentet föreställer menniskan i sitt naturliga tillstånd och deremot det Melancholiska och Choleriska, menniskan i upphöjdt tillstånd, „der hon söker sin sällhet i förening med sina likar" (sid. 34, 35) — en sats som lätt kan förenas med Steffens lära om temperamenternas rapport till menniskans fyra åldrar — o. s. w. Men i brist af något utbildadt philosophiskt sinne, kan Förf. icke utföra hwad han uppfattat, icke göra bruk af hwad han ser; utan det hela är och förblifwer en haltlös på måfå sammanföst, disparat maßa, föga tillfredsställande för wettenskapsidkaren, och för den olnwigde en stötesten. Isynnerhet är wår Auktor högst olycklig, såsnart en liten smula Metaphysik skall inflyta i hans spekulationer. Utom flere andra ställen lemnar isynnerhet sista Capitlet: Om Enheten eller om Etttalet derpå bewis, enligt hwilket han åfwen (sid. 47) säger sig finna den mathematiska linien i Naturen.

Rec. har sagt, i anledning af första för-

Digitized by Google

söket, att Förf. icke är stylist, likväl utan att derpå lägga någon vigt till principernas förtjenst. Rec. upprepar nu detta omdöme, och der med det tillägg, att Förf. knapt synes kunna fästa något säkert begrepp wid de ord han använder. T. ex. sid 19. „Människor imellan kunna likaledes begår af starkare grad wäckas och underhållas, än hwar och en för sig särskild hoser, och detta likaledes på tre sätt — igenom pröfning af det framforna af historien, af minnet eller af erfarenheten som är det allmännaste begäret (?) — eller igenom pröfning af det närwarande, af detta nu, af umgänget med likar som är under Mathematiquens eller Logikans område etc. etc." Flera exempel att förtiga.

Cygnius le Riche et le Pauvre Gaulois; ou Dureté Brutale de l'homme d'un Jour, envers l'homme d'un Jour, comme lui. Conte Divertisant. Par *Louis Paban*. „Il s'imagine, ce riche superbe, que l'honneur des pauvres gens est une chose vile." Marmontel. A Stockholm, 1815 103 sidd. 8:o.

Då denna bok, ehuru på ett främmande språk är författad af en i Sverige bosatt man och i Sverige tryckt och utgifwen; tror Rec. densamma kunna anses såsom hörande till Swenska Literaturens område. Denna så kallade Conte, som saknar äfwen till den minsta skymt af fantasi och uppfinning, som endast är en sammansöfning af de trivialaste fraser under ett jemt synbart men säfängt bemödande att upphinna de berömda franska mönstrens legerete, grace och lifligahet och som derföre föga förtjenar epithetet Divertisant, är afdelad i twenne halfter. Den förra, (sid. 3 — 56) som skall föreställa en inledning eller berättelse, huru Förf. kommit öfwer den Saga som gifwit Boken sitt namn, nemi. såsom ett grekiskt Mice i en ur jorden uppgräfd urna wid Pompeji, under en resa som Förf. fingerar sig hafwa företagit till Neapel, i sällskap med Madame S***, un Lord anglais, la célèbre Corinne (?) et plusieurs étrangers de distinction är obeskrifligen sång, tom, träkig och obetydlig. S. 56 widtager sielfwa anekdoten om Cygnius le Riche hwilken angifwes hafwa tilldragit sig i Rom under Consulstiden. Den utöfwade Dureté brutale må här med Förf:s egna ord berättas, för att lemna prof på hans styl och framställningssätt, Sid. 73. „Citoyen (der är le pauvre Gaulois som tilltalar Cygnius), je vous supplie très-humblement de vouloir bien accepter ce petit écrit, — — et d'employer un moment de loisir — — — Cygnius l'interrompit en disant brusquement: Je n'en ai pas tems — — Mais, Citoyen, repartit le pauvre Gaulois, un peu ému, je ne merite pas un traitement si dur: je ne suis coupable d'aucun crime, et je ne vous demande rien pour moi-même. Je suis étranger, et redevable aux Romains de l'entretien de ma famille. Voulant me rendre utile à mes bienfaiteurs, j'ai composé ce petit écrit, qui contient le projet — — — Allez-vous-en à tous les d — — — s (säger Romaren!) — s'écria Cygnius le riche, en interrompant une seconde fois le pauvre Gaulois. — Cette brutalité est à peine croyable de la la part d'un homme civilisé, et pourtant, tout ce que je viens de dire n'est qu'une bagatelle en comparaison de ce que l'on va voir. — Le pauvre Gaulois tom-

Digitized by Google

ba de ſon haut; il ne pouvait comprendre la raiſon d'un traitement ſi indigne — — car il était bien ſûr de n'y avoir pas donné lieu. S'étant un peu recueilli, il adreſſa encore une fois la parole à Cygnius. Citoyen, lui dit-il, ſi vous ſaviez que le projet, que je voulais vous préſenter, eſt déjà approuvé et protégé par le Præfectus urbis, par le Souverain Pontife et presque tous les Augures, les Aruspices et les Sacrificateurs, ſi je vous diſais qu'il eſt déjà préſenté à la Cour, et que le ſecond Conſul — — — Il n'eut pas le tems d'en dire d'avantage. Cygnius le riche, qui, jusqu'à ce moment, n'avait point bougé de ſon fauteuil (?) ſe lève comme un furibond, et emporté par la dureté la plus brutale, foulant aux pieds les préceptes de la Religion et de la morale, et tout reſpect humain, il ſ'écrie, d'une voix rauque et féroce: Hoc me non impedit, quo minus te foras ejiciam. C'eſt-à-dire: Cela ne m'empêchera pas de vous chaſſer d'ici. En beuglant ce joli compliment, ſes yeux ſ'enflamment — — — ſa tête ſ'enfonce entre ſes épaules, comme celle d'une tortue effarouchée ſ'enfonce ſous ſon ecaille — — — la mage le domine — — — il devient monſtrueux — — — et, dans cet état, il ſ'élance vers le pauvre Gaulois." &c. En man ſom på ett ſådant ſätt berättat, har wiſſerligen allt ſog att utropa mais je radote (pag. 39). — Förf. har åſwen wiſat ſig ſom poet: följande Quatrain utgör en af de platteheter här förekomma:

Muſes, chantez à la gloire
d'un nom chèr à l'humanité!
qu'il vole au Temple de mémoire,
au ſein de l'immortalité!

författad enligt befallning af Apollo (p. 83), ſom åſwen, tillägt: Ton habile compatriote ***, mon favori, compoſera la muſique, et tout ira bien. Och werkeligen träffas en muſikplanche mellan ſid. 88 och 89.

Riksdagsliteratur.

(Fortſättn. från N:o 37).

Anförande till Protocollet i Höglöfl. Ridd. och Adelns Plenum d. 16 Maj 1815 af Frih. Guſtaf Lagerbjelke. 7 ſid. 4:o.

Ämnet för detta tal är att förmå RiksensStånder till ett underſtöd för Swenſka Theatern. Mekas kan ej heller att om Nationen will haſwa en Stadeplats, ſå bör den underſtödja den; men nödigt är det att underſöka, om ej Theatern genom en rigtig organiſering kulle kunna bära ſig ſjelf. Då detta går on på andra ſtällen, hwarföre icke åſwen i Stockholm? Så t. ex. underhåller theatern i Weimar (en af de bäſta i Europa) ſig icke allenaſt ſjelf, uton införingar åſwen ſtatscaſſan en icke obetydlig afgift: men den är också inrättad helt annorlunda än den Swenſka. Och onekeligt är det åſwen, att det är wår Theater, ſom genom ſin owana att uppföra det dåligaſte kram, förſkämt publikens ſmak och förſtört deß ſinne för det ſköna. — Detta tal är förösrigt författadt i en mycket uppblåſt rhetoriſk ſtrifart.

(Fortſättn. e. n. g.)

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 40. Lördagen den 7 Oktober 1815.

Recenſioner:

De Europeiſka Staternas Hiſtoria, efter freden i Wien år 1809; af Fr. Buchholz. Öfwerſättning. Stockholm 1815. 1 Delen 328 ſidd.; 2dra Del. 328 ſidd. 8:o.

Om man, å ena ſidan, ſkulle inwända att afſtånder i tid mellan Författaren och de händelſer han beſkrifwer, wore för ringa för att med tillbörlig owäld kunna dem öfwerſe, pröfwa deras werkningar och reſultater; ſå är det mellertid å andra ſidan högſt intreſſant att finna de ſpridda uppträden man ſjelf öfwerlefwat, ſamlade i en tafla, och ſig ſjelf, ſåſom läſare ſtäld, lugn och partilös åſkådare, bredwid denna ſtora och ewigt märkwärdiga hiſtorie-målning. Deſſa händelſer framſtälla ſig icke numera iſolerade och ſåſom ſtrödda phenomener, hwilka, likt blixtar, förwånande förſwinna; wi förſtå och öfwerſe bättre ſammanhanget af det hela; äfwen tiden, ſom återförer ſanſningen och ſtillat paſſionernas half-ſtumma ſwindel, har återgifwit oß det lugn, utan hwilket wi ej fullkomligt måtte fatta innehållet af deſſa wigtiga blad ur Tidens ſtora bok, hwilken nu upprullas för wåra ögon.

Detta nöje åtnjutes icke litet genom den ſtora betydelſen af det ämne, wår Förf. wält. Ty hwilken tidepunkt är, i den nyare Europeiſka Hiſtorien, mera rik på ſtora händelſer, mera wigtig för den twekande menſkligheten än åren från 1809 ända till denna ſiſta akten i det ſtora ſkådeſpelet? Här twiſtas ej, hwilken af de twenne monarcherne i öſter eller weſter, ſkulle befalla öfwer de Europeiſka folkſlagen; här afgöres den ſtora frågan, om i nittonde ſeklet menniſkan är ett intet, en lek för en Enda wilja: om klagan öfwer trampade rättigheter ſkall ewigt tyſtna för kanonens åſkljud, och om de ſmåningom ſig utwecklande begreppen om Stat och ſamwigt mellan plikt och frihet ſkola wanmäktigt qwäfwas under en militär-deſpotism, i hwilken lycken, ſlumpen, den råa ſtyrkan och mechaniſka beräkningar äro de enda herrſkande. Stor war frågan: ſtor och förfärlig ſtriden: måtte lärdomen deraf wara ſtor och wälſignande!

Åtminſtone har Hr Buchholz ej förſum-

Digitized by Google

mat att göra sitt ämne betydelserikt och undetwisande för en tänkande läsare. Hans synpunkt är sann och rigtig; hans framställning, hwaruti det mindre wigtiga lemnar rum för det werkligt wigtiga, enkel, men behaglig och angenämt underhållande.' En öfwersättning af ett sådant Werk skola de fleste således anse som en förtjenst af Utgifwarne. Deremot skola de med så mycket mera owilja se, att det fallit i händerna på en så utmärkt okunnig Öfwersättare och en så högst wårdslös Correktor, ty bland de dåliga produkter, som utgå från wåra öfwersättnings-werkstäder, är dock denna en ibland de odugligaste. Wi wilja anföra några af deßa fel såsom de först falla i ögonen: Sid. 45 1sta Delen heter det: Konung Hieronymus tog besittning deraf, i det han till-följe af sin proklamation, tilltrodde Kon. af Engl. Undersåter: att de m. m. I Orig. står förmodligen zumuthete, som har en annan betydelse. — Sid. 59 Rio-akten: menas Riot-akten i England. — Sid. 71. Aranguez (Aranjues). — Sid 91 Skottisk. — Sid. 103 liggande egendomar: i Tyskan liegende Güter, (fastigheter.). — Sid. 121. Adlerkreutz. Detta namns orthographi borde dock ej warit Öfw. obekant. — 2dra Delen. Sid. 89 läses följande: „Tillika lofwade Porten att anwända sin bemedling hos det Turkiska Hofwet." — Sid. 93. kallas Konungariket Danmark en stad. — Sid. 129 och 205 talas om forwäsende: I Urskriften står troligen Fuhrwerk. På andra ställen öfwersättes det bokstafligen med forwerk. — Sid. 144: Gull- och silfwerminer (Goldminen, grufwor). — Sid. 201. står 12,00: förmodl. 12000. — Sid. 263. „Wißerligen skulle stora offer fordras af alla ständer (Ständer?) Meningen säger, att här skall stå stånd.

Detta är, som sagt, skörden af de upptäckter som Rec. funnit wid en senare genomblädbring. Att anteckna alla dem han funnit under första genomläsningen skulle wara ett äfwenså onyttigt som otacksamt arbete.

1a Delen begynner med en målning af de Europeiska Staternas belägenhet wid slutet af år 1809, och innefattar åren 1810-11, samt ett Bihang, innehållande Biographiska skilltingar af Carl Johan, Wellington och General Miranda. Detta Band åtföljes äfwen af ett porträt, som föreställer Marquis Wellington. Det är wäl stucket, men expressionen och charakteren af deßa anletsdrag swara ej mot den föreställning man gör sig om en å stor mans utseende. Rec. har jemfört det med ett annat som finnes i en Tysk Lefnadsbeskrifning af denne Hjelte (Breslau 1813), och har ej dememellan funnit ett spår af den aflägsnaste likhet. — 2a delen upptages hel och hållen af det märkwärdiga året 1812, och slutar med Napoleons rustningar till det nya kriget numera ej blott mot Ryßland och deß beständiga fiender, England och Spanien, utan mot hela Europa. De Biographer, som åtfölja denna del äro alla wida mindre sakrika och intreßanta. De hafwa för afsigt att göra oß bekanta med Lord Bentinck, Marskalk Soult, General Crawford och Furst Kutusow Smolenskoy, men innehålla föga hwad man ej redan wet. Märklig är isynnerhet den öfwer Kutusow, emedan här utom några deklamationer ingenting upptages, än hwad man precist, äfwen med samma ord, ett par 100 sidor förut läst i sjelfwa Boken. Denna del prydes förofrigt af ett wackert porträtt af Först Blücher. — — Nu ett prof ur sjelfwa skriften! Wi wälja scenerna af Fransyska Armeens återtåg efter branden af Moskau.

Digitized by Google

„I twenne dagar dröjde den stora armeen i och omkring Smolensk. Undertiden hade den Ryska armeen ifrån Jelna marcherat rakt på Krasnoi, i affigt att förekomma Fransoserna. Den 16 Nov. inträffade den wid Krasnoi och uppslog sitt läger 7 Werst från staden, wäntande Fransoserna med all den otålighet, som hämndens känsla och medwetandet af öfwerlägsenhet ingåfwo. Nästan på samma tid inträffade den Franska armeen wid Krasnoi. Den 17 Nov. kom det till en träffning. Napoleon, som hade skickat förut sitt garde, för att escortera det till Orsza defilerande bagaget, förde sjelf i början commando. Den 1:sta och 4:de armee-corpsen under Fursten af Eckmühl och vice-Konungen af Italien, uppställda framför Krasnoi, gjorde en rörelse framåt, sannolikt i den förutsättning att de blott hade att göra med en ringa infanteriafdelning. Då denna willa förswann, gick den Franska armeen tillbaka till Krasnoi. Fursten af Ekmühl, på hwilken stridens utgång berodde, manoeuvrerade denna gång så dåligt, att Kejsaren, för att icke blifwa inwecklad i slagets öde, med flera af sina Marskalkar lemnade slagfältet och sprängde med nedsläppta tyglar till Lady. Af hwilken beskaffenhet de fel woro, som Fursten af Eckmühl begick, kunna wi icke säga, emedan de Franska bulletinerna tiga derom, äfwensom de Ryska; men de måste hafwa warit betydliga, emedan Fursten från denna tid förlorade i Kejsarens förtroende. En omkringgående rörelse af det Ryska gardet förwandlade Fransosernas återtåg i en formlig flykt, och några lysande cavalleriattaker fulländade nederlaget. Enligt Ryska rapporter woro 25 canoner, 2 örnar, Furstens af Ekmühl commandostaf, 2 Generaler, 134 stabsofficerare och 9,170 gemena denna dagens tropheer.

Imellertid hade Hertigen af Elchingen inryckt i Smolensk, hwilket han skulle förstöra. Utdrifwen af Kosackerna, hade han icke tid, att utföra sitt uppdrag. Hans corps bestod af 15,000 man. Då han inträffade med densamma den 18 Nov. wid Krasnoi, trodde han i början, att den emot honom stående armeen blott wore ett ströfparti. Ryckt ur denna willfarelse genom en Parlamentärs ankomst, som uppfordrade honom att gifwa sig, swarade han oförskräckt: han skulle weta att göra sig plats. Utan dröjsmål träffade han nu anstalter till anfall. Ett tjockt töcken hindrade honom imellertid att se, det han förde sina troppar rakt fram emot Ryssarnas batterier. Deße låto de anryckande komma på 250 steg nära och emottogo dem då med en skur af kartätscher ur 40 canoner. Nederlaget war förskräckligt. Förwirringen tilltog, då den andra liniens efterryckande förstärkningar sågo sig angripna af General Paschkewitches brigade. Likwäl gjorde Fransoserne ännu flera timmars motstånd under Hertigen af Elchingen, till deß ändteligen inemot kl. 5 om aftonen Parlamentärer ankommo, i affigt att underhandla med General Miloradowitsch. För att icke hafwa någon del i denna capitulation på fria fältet, flyktade Hertigen med några hundra man öfwer Dnipr, och inträffade helt oförwäntadt hos Fransmännens Kejsare, som skattade sig lycklig att se en sådan General räddad. Följande dagen nedlade 12,00 (o?) man wapen och gåfwo sig som krigsfångar, sedan tusende blifwit på platsen och ett dubbelt antal woro sårade. 27 canoner och en betydlig del af det i Moskau gjorda bytet föllo redan nu i Fransosernas händer. Den Ryska Öfwerfältherren begaf sig med de hedersfanor, som befunno sig bland trapheerna, om aftonen samma dag till gardets läger och lät

Digitized by Google

der fälla dem djupt ner till jorden för hwarje regemente, dels för att ära segrarena wid Krasnoi, dels till tecken, att namnen på de wunna slagtningar, som woro upptecknade på deßa hedersfanor, hade förlorat sin betydelse.

Efter deßa händelser afstod Kutusows armee från widare förföljande, för att hämta någon hwila, öfwerlemnande åt sina bröder i wester att fullända fiendens nederlag. Enligt Ryßarnes plan skulle nemligen Fransmännens Kejsare på sitt återtåg blifwa innesluten på alla sidor och med hela sin armee till fångatagen. Planen dertill hade blifwit uppgjord i en tid, då Fransmännens Kejsare ännu befann sig i Moskau. I sydwest af krigsskådeplatsen hade Amiral Tschitgagoff under October månad förenat sig med General Tormaßow; och sedan begge hade trängt Furst Schwarzenberg tillbaka ur ett land, hwarest det war omöjligt, att emotstå en öfwerlägsen styrka, uppbröt Tschitgagoff öfwer Minsk till Borisow, och hade här wid samma tid, som den Franska armeen gick öfwer Dnipr, bemägtigat sig den af General Dombrowsky med 3,000 man förswarade broskansen och satt sig i besittning af denna stad. I nordwest hade Grefwe Wittgenstein, förstärkt genom de Finska troppar, som omedelbarligen efter Kejsar Alexanders sammankomst med Kronprinsen hade öfwer Riga afgått till armeen, ånyo gjort anfall på den 2:dra och 6:te armee-corpsen, drilwit begge först innom förskansningarna i Polotzk, sedan derifrån (18, 19, 20 Oct.) — en strid, i hwilken Bojrarne hade förlorat en god del af sitt artilleri, sin krigscaßa och 22 wäl inpackade fanor — och sedan, förföljande den återställde Hertigen af Reggio, wändt sig till stränderna af Beresina. En enda omständighet kom Fransoserna wäl till paß wid deßa rörelser; och denna war, att Hertigen af Belluno i spetsen för den 9:de armee-corpsen just i det afgörande ögonblicket beträdde krigsskådeplatsen. Härigenom blef jemnwigten i krafter åtminstone någorlunda återställd. Under det nemligen Hertigen af Reggio, dertill uppfordrad af Fransmännens Kejsare, framträngde till Borisow, kastade tillbaka Amiral Tschitgagoffs avantgarde och efter öfwergången öfwer Beresina mellan Borisow och det ställe, der han gick öfwer, tog i täta, med moraser genomskurna skogar en ställning, för att betäcka den från Smolensk ankommande armeen, marcherade Hertigen af Belluno i samma afsigt emot Grefwe Wittgenstein. Så war sakerna ställning i sista dagarna af Nov., då den stora armeen sträfwade att uppnå stränderna af Beresina, nu hwarken stor, eller en armee; det förra icke, emedan den blott bestod af de kejserliga garderna, till hwilka qvarlefworna af de öfriga corpserna hade slutit sig i den brokigaste blandning; det senare icke, emedan den war upplöst i sig sjelf och allt mera upplöste sig för hwarje steg."

Rummet tillåter oß ejanföra mer om detta märkwärdiga och i Historien enda återtåg.

Riksdagsliteratur.

(Fortsättn. från N:o 39).

Wördsamt Memorial. Af P. Tham. Uppläst d. 29 Maj 1815. 1halft ark 4:o.

Talarn yrkar indragning af Fem Helgedagar, emedan de göra en förlust för riket af 47,33,333 Rd:r 16 sk. RGM. „och den, heter det, som kan wisa origtigheten" i denna

Digitized by Google

calcul, bör ersätta denna ostridiga förlust för riket." För att wisa hela besynnerligheten af detta Memorial, behöfwes blott att anföra följ. rad ur tillägget: „De heliga 3 Kungars dag, Trettonde Dagen; äger endast sin förtjenst deruti, att Konungarne med det samma kallas för de Tre wisa Män. Poussins opperliga Taflor deröfwer skilja dem icke från Herdarne med det kända offret och med raka käppar. Wåra Biskoppsstafwar på 11 och 14 Seclarna, fingo ännu en förbättring eftet de Tre wisa Mäns kräckor, hwadan äfwen dessa stafwar med den Påfweliga mössan blef en Öfwerste Prästelig decoration, och wällade att en Biskop i Norrige på en sammankomst blef kallad: Horngumsen." Deraf förmenas följa, att Trettondagen bör indragas.

Götha Canal-Directionens Underdåniga Berättelse till Kgl Maj:t. Ingifwen under Riksdagen i Stockholm år 1815. 19 sid. 4:o.

Beloppet af den summa, som blifwit anwänd till Canal Byggnaden, ända till d. 31 Dec. 1814, uppgifwes, sid. 5, till Rdlr B:co 2,439,980: 45. 2. Men af denna summa ha betydliga penningar måst afgå, dels till inköp af jord, m. m. dels till följe af årskilliga af omständigheterna frambragta förluster, så att till det egentliga canalarbetet icke kunnat, enligt uppgift sid. 13, anwändas mer än Rdlr B:co 972,505: 42: 5. Med dessa medel har Direktionen redan så widt befrifwit arbetet, att 1 tredjedel i cubikfalet af all gräfning och sprängning redan är förrättad; att Kon. Carl XIII:s sluss är till genomfart redan öppnad och 3:ne andra under arbete, hwarförutan betydlige hamnbyggnader, sjöränsningar och en färganläggning äro utförde (se sid. 14). Den effektiva brist till arbetets fullbordande, som Direktionen, sedan alla tillgångar blifwit beräknade, träffat, uppgifwes, sid. 16, till Rdlr B:co 2,890, 452. Blir denna brist betäckt (som det nu öfwen af Ständerna är beslutadt) så kan hela arbetet wara färdigt till år 1824.

Förslag till förändringar i Allmänna Lagen. Uppläst i Höglofl. Riddarskapets och Adelns Plenо af den 4 April 1815, samt Lag-Utskottets deröfwer lemnade Yttrande, jemte de dermed gemenskap ägande Protocolls Utdrag. Stockholm, 1815.

Förslaget är på Riddarhuset uppläst af Frih. Anders Cederström, och berör 1) Förändring af allmänna Lagens Stadgande om förwandling utaf Penningeböter i Kroppsstraff. 2) En närmare bestämning af det i 5:te Cap. 5 §, Straffbalken meddelte Stadgande af de händelser, då Böters förwandling till watten- och bröd-straff i stället för Spö- och Ris straff bör antagas. 3) Att, på lika sätt som för rättigheten till kraf af ägande Skuldfordringar, en wiss präscriptionstid må utstakas, inom hwilken ägotwister böra i laglig ordning göras anhängige. 4) Att Nämdemän icke må af HäradeRätterne antagas, utan af Jordegarne inom Häraderne genom anställande de wal utses. 5) Att Nämdemännens befattning må inskränkas inom de göromål, som egentligen dem tillhöra, och icke sträckas till sådane förrättningar, hwilka åligga ortens Kronobetjente. 6) Att ådömde Saköresmedel icke må fördelas emellan Häradet, Domaren och Nämden, utan tillfalla Soknarnas fattige. LagUtskottet har yttrat sig öfwer dessa förslag genom Protocollsutdrag af d. 11 April 1815, som blifwit tryckt bredwid Baron Cederströms Memorial. Till följe af detta

Digitized by Google

utlåtande har Utskottet ansett det hwad de twenne första punkterna angår, icke tillhöra sin uppgift att nedsätta LagCommissionens befattning. Hwad åter de öfriga, 3—6 punkterna widkommer, har utskottet dels trott sig med dessa föreslagna förändringar icke böra befatta, dels åter tyckt dem wara af den natur att icke kunna tillstyrkas. Då detta Lagutskottets betänkande till ventilering hos Riddarskapet och Adeln företogs, d. 24 Apr. 1815, begärde Frih. Cederström att få befordra alla detta mål rörande handlingar till trycket, och Hr O. J. Lagerheim anmärkte, att han, af tjenstgöring wid Kgl. Maj:ts Högsta Domstol warit hindrad, att i LagUtskottet den dagen wara tillstädes, då Hr Friherre Cederströms Memorial till pröfning förehades.

Rikets Höglofl. Ständers Constitutions-Utskotts Betänkande i anledning af Kongl. Maj:ts Nådiga Proposition om de nya Constitutionella Förhållanden, som till följe af Föreningen emellan Swerige och Norrige uppkommit. Stockholm, 1815. 22 sid. 4:o.

De Paragrafer i Norska Grundlagen som ansetts något röra den Swenska, äro §§. 1, 6, 7, 8, 26, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47 och 48. Af dessa har Utskottet ansett §§, 1, 6, 26, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47 och 48 wara af den natur att till ingen slags ändring i Swenska regeringsformen medföra, hwadan Utskottet föreslår dem till owillkorligt gillande. I afseende på 7:de §§. som widröra sättet huru de båda förenade Rikena skola, i händelse ingen arfberättigad Prins finnes, förhålla sig wid walet af en ny thronföljare, har Utskottet, med anledning af Konungens nådiga Proposition, trott sig böra

anföra förslag till en lag för ett sådant tillfälle: Committerade från båda rikena, till ett antal af 36 personer från hwardera, af och bland ständerna utwalda, skola sammanträda och afgöra walet. 8:de §§. i Norriges grundlag yrkar att Konungens sullmyndighets-ålder borde bestämmas af en lag som gifwes efter öfwerenskommelse emellan Norriges Storthing och Swenska ständerna. I anledning af denna §. tillkännagifwer utskottet, att Kgl. Maj:t redan genom nådig Proposition yrkat förslag till en sådan lag: Men då det är en grundlagsfråga som ej nu genast kan afgöras, föreslår utskottet blott den procedur som bör lagttagas i fall Swenska Ständerna och Norriges Storthing öfwer detta ämne, stadnade i olika beslut: Twisten borde afgöras i en Committé bestående af tolf personer från båda rikena. Slutligen anför Utskottet, att det icke ansett de förhållanden, som till följe af föreningen mellan Swerige och Norrige uppkommit, wara af den egenskap att de behöfwa, till deras bestämning, wera underkastade det behandlingssätt, som Swenska Regeringsformen för afgörandet af Grundlagsfrågor föreskrifwer, hwadan Utskottet tillstyrker att en RiksAct till denna bestämmande genast måtte uppsättas. — Utskottets betänkande åtföljes af ett Dictamen utaf Kammarherren A. G. Silwerstolpe, innehållande en utweckling af de grunder på hwilka utskottet födet sitt Betänkande, samt af ett särskilt yttrande till Protocollet utaf Hr P. Munck af Rosenschöld, rörande en förändring i det föreslagna reglementet för den af utskottet proponerade Committée till wal af Thronföljare.

(Fortsättn. i n. n.)

Digitized by Google

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t tunderdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o.

(Forts.)

Wi slutade wår granskning i N:o 32 med pf. 378 och 379. Rummet tillåt oß blott att nämna den förra såsom en skön naturhymn, pro-

Nya Psalmboken.

1:o Str.

Jag, i tyſta ſkuggors timmar,
Herrans lof förkunna ſkall:
Himlen af hans klarhet glimmar,
Jorden är hans fotapall.
O min tro! du ſjälens öga!
Skåda den ſom, på det höga,
Både Sol och Måna ſatt,
Och har åtſkiljt dag och natt.

2:a Str.

Skrif på ſåfket, ſköna måna!
Skaparns milda majeſtät;
Och ditt blos åt jorden låna,
Att wi kyſa må hans fjät.
Glänſa öfwer berg och dalar:
Allt om Herrans under talar.
Klåd i ſilfwer ſtod och fält:
Öfwer allt ſin thron han ſtält.

3:e Str.

Nattens wind, bland böjda toppar,
Sjunger ſitt Halleluja.
Daggens perſor, roſens knoppar
Binda namnet JEHOVA.
Minſta droppa är en ſpegel,
Smärſta frö är ett inſegel
Af hans makt och kärlighet,
Af hans prakt och herrlighet.

4:de Str.

Ack! ſå nära, mig ſå nära
Är du då, Dödlige!
Faſt mitt öga ei kan bära
Glanſen af ditt anlete;

dukt af en hög och enthuſiaſtiſk ſinnesſtämning. Men då den egentligen är en nioſtrofig omarbetning af N:o 443 i Biſkop Swedbergs confiſkerade pſalmbok och då denna för de fleſta läſare torde wara otillgänglig och Rec. twekar mellan walet mellan mönſtret och imitationen, må de begge här finna rum, på det läſaren ſjelf må jemföra dem och afgöra företrädet:

Swedbergs Psalmbok.

1;ſta Str.

Nu i ſkuggans tid then tyſta,
Som med ſtjernor ſtickad är,
Låt tu tig mitt hjerta lyſta
Lambſens lof uphöja här.
Mörkret mig en klarhet bliſwer
När jag uti gull beſkriſwer,
Hur mitt lif i döden ſig,
För mig förter willelig.

4:de Str.

Låt titt ljus, tu ſköne måna,
Öfwer ſina widder gå;
Och titt klara ſölſwer låna
Wattnen, ſom tu ſpelar på.
Skin och gläntza, blanck och glimma:
Ök tin klarhet i hwar ſtrimma.
Lambſens lof för fort och ſort,
Att det ſpörs på hwarje ort.

5:te Str.

Uti daggens pärlor ſköna,
Lambſens pris utſtickas ſkal;
Berg och dahl, och marken gröna
Briſar ut i loforös tal;
Si hwar droppa är en ſpegel,
Och ett faſt demantinſegel,
Til hans tro och kärlighet,
Til hans macht och härlighet.

. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .

Digitized by Google

Fast min tanke, dig att fatta,
Fåfängt skall sin winge matta,
Lefwer jag och rörs i dig,
Gud, min Gud, så nåra mig!

5:te Str.

Din är jag, när jag uppwaknar;
Din, när jag ock går till ro;
Och det ljus, som här jag saknar,
Bidar jag med salig tro.
Jag af helig andakt tiger:
Men min känsla högre stiger,
Än dit alla stjernor nå,
Än dit alla tankar gå.

. . . . .
. . . . .
. . . . .
. . . . .

9:de Str.

Tin är jag, när jag upwaknar,
Tin när jag till hwilo går,
All min ro och fröjd jag saknar,
När jag tig ej skåda får.
Klarhet all i tig jag äger,
Och til mörkret trygglig säger:
Intet mig förfära skal,
Intet störta mig på fall.

Efter AftonPsalmernas slut, widtaga BeredelsePsalmer emot Döden, hwilken afdelning börjas med en sång som lånat idéen, den daktyliserande verstakten och strofantalet af den gamla Psalmbokens N:o 380, men den innerliga evangeliska mystik som andas igenom den gamla sångens techniska brister, har icke meddelat sig åt den nya. Åfwen har den fått en wiß pretentiös hwardaglighet i uttrycket som fullkomligt motstrider begreppet af poesi; t. ex. i 1:a strofen:

„Du känner dig stark, besutten och wis,
Du sträfwar för jordens glädje och pris
Och om deß torfwor du strider."

I 2:a strofen:

„Och när du sträfwar och strider som bäst." . . .

Deßutom lider denna sång af åtskilliga metriska ojemnheter. Fjerde och femte verserna i hwarje strof, borde wara bildade efter detta schema:

— — ◡ ◡ — ◡ — ◡ ◡ —
— — ◡ ◡ — ◡ — ◡ ◡ —.

men deßa verser i 2:a str. hafwa denna takt:

— — ◡ — ◡ — ◡ ◡ —
— — ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ —.

I 3:e str. åter har 4:de vers. denna:

— — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ —.

Och i 4:de str. har 4:de vers. denna:

— ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ —.

Likså bör 2:a vers. i hwarje strof wara bildad på detta sätt:

— — ◡ ◡ — ◡ ◡ — ◡ ◡ —.

Men i 6:te str. har 2:a versen denna takt:

— — ◡ ◡ — ◡ — ◡ —.

Förf. till de dåliga och af oß redan granskade Anmärkningar wid det af den Kgl. PsalmKommitén utgifna Förslag till förbättrade KyrkoSånger, försäkrar sid. 9, sig med blotta uppläsandet af denna Psalm kunna bringa den lättsinnige till sansning. Wi önska honom lycka till företaget, men tro oß på förhand kunna gå i borgen för att försöket blir fruktlöst. Lättsinnigheten är ett förståndsfel: som antingen skall rättas genom förnuftets stränga bewisning eller öfwerröstas af fantasiens och känslans starka anslående, och för interdera ändamålet paßar en sång af så föga poetiskt lif som den närwarande.

(Forts. följer.)

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 41. Lördagen den 14 Oktober 1815.

Recensioner:

Swenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 386 sidd. — — — Ifrån år 1796. Femte Delen. 364 sidd. Regal-8:o. Sthm, 1813.

(Forts. fr. förra Årg.*) N:o 19.)

Innan wi gå widare, torde (efter ett så långt afbrott) strax en inwändning böra upptagas, som träffar allt det föregående af wår lilla kritiska afhandling, och som, enligt det wanliga begreppet om sådana uppsatser, ej är lätt att wederlägga. Man har nemligen sagt, att den allsicke är någon Recension, att den knapt widrört Sw. Akademiens Handlingar, utan att alltsammans blott är en lös kedja af betraktelser öfwer Inbillningskraft, Förstånd, Katholicism, Protestantism, Goethe, Swedenborg, Uppfostran m. m. här och der temligen willkorligt sammanbunden med inflätade yttranden ur Hr Geijers prisskrift, hwilken den föröfrigt lika litet på något ordentligt sätt recenserar. — Det gifs twenne sätt att recensera. Det ena består i, att föga uppehålla sig wid allmänna reflexioner öfwer det ämne, som blifwit bearbetadt i granskningens gifna föremål, eller wid utförliga härledningar af skälen för sitt omdöme, utan genast skrida till ett summariskt registrerande af bokens innehåll, och wid så

*) Oundwikliga hinder ha wällat det långa dröjsmålet med fortsättningen af denna recension. Då äntligen deßa hinder upphört, eröfrade ämnen af wida högre intreße Rec:s arbetsstunder. Werner säger på något ställe, att det menskliga lifwet är för kort till företal; Rec. känner ännu twenne saker, till hwilka menniskolifwet, för honom åtminstone, ej förslår: de äro bref och recensioner. — Emellertid har det slut, som nu meddelas, redan flera månader legat färdigt i handskrift. En obehaglig känsla, att synas söka collision med ett wißt parti, hwars numera oskadliga tillwarelse föga kan wäcka någon polemisk uppmärksamhet, har länge gjort Rec. twekande, om han borde lemna sin uppsats till trycket. Endast ofta upprepade anmaningar, dels af Redaktionen, dels af ätskilliga Tidningens läsare, hafwa förmått honom dertill.

Digitized by Google

många särskilda fall, som recensenten pröfwar det nödigt, då och då inwäfwa en upplysande anmärkning, en ny uppgift, eller en rättelse; hwarefter recensionen slutas med en kort bannastråle eller wigwattens-stänkning öfwer författarn. Denna method, såwida den annars (hwilket wid all sann granskning förutsättes) stöder sig på sakkännedom och rigtiga åsigter så wäl af litteraturens allmänna beskaffenhet, som af det recenserade werkets förhållande till detta Hela, är twifwelsutan den tjenligaste för sådane periodiska skrifter, som utgifwas i tidnings-format; och i den hänsigten drabbas Rec. wißerligen af fler än en förebråelse. Den andra methoden åter analyserar sitt föremål blott i stora maßor, och fyßelsätter sig mera med grundbegreppet af Förf:s behandling, än med sjelfwa det enskilda i behandlingen. Den construerar genetiskt ur det allmänna begreppet den gifna behandlingen, det will säga: den utwecklar på egen hand ur de allmänna grunder, som bestäma Förf:s bildning och sätt att se sitt ämne, det karakteristiska i hans åsyfning och i framställningen deraf, med ständigt asseende på det högre karakteristiska i tidens själsstämning, ware sig i godt eller ondt. Är åsyfningen en god, och är den framställd med talang, så bifogar Rec. (om så behöfs, och han det kan) på tjenliga ställen en noggrannare bestämning, en öfwerhoppad länk i utwecklingens gång. Denna method kan anwändas endast på arbeten af utmärkt wärde eller owärde, och är den enda, som fullkomligt motswarar deras rätt till uppmärksamhet. Sådan är Kritiken först, hwad den åfwen i smått söker att wara, philosophiens ande, som ordnar litteraturens mångfaldiga och till utseendet olikartade elementer. Recensioner, skrifna ur denna synpunkt, tjena mest att populärisera begreppen om de högsta och gemensamma ideerna för all litteratur, den må grena sig i så många underdelningar som helst. Rec. medgifwer, att blott tidskrifter af en mera theoretisk plan kunna utöfwa denna method i hela deß art och widd. Sådant är t. ex. det ypperliga Athenäum, hwarmed Bröderne Schlegel, i Lessings spår, begynte en för ewärdliga tider märkwärdig epoch i Kritikens annaler. Men då så ytterst få utkommande arbeten, sädeles i Sverige, kunna föranleda granskaren till tänkwärdiga betraktelser, bör man wäl förlåta recensenterne, om de wid någon yppad möjlighet besegras af frestelsen att hålla sig skadeslösa; helst som denna frestelse aldrig kan leda derhän, att förlora det egentliga ändamålet ur sigte, men wäl att närma det till sig med en sjelfständig werksamhet.

Också skall man wäl, i närwarande fall, wid ett mera noggrannt påseende finna ledjan af wåra reflexioner mindre löst sammanbunden och mindre willkorligt genomsatad med sitt föranledande ämne. Ty wi hafwa, i sjelfwa werket, med hela denna ledja endast beledsagat Förf. (Hr Geijer) i hans historiska öfwersigt af Inbillningskraftens förhållande till Wettenskap, Religion och Konst. Wi komma till den icke längesedan i det allmänna tänkesättet herrskande striden mellan Begreppet (Förståndet, nemligen det i sinliga relationer sjettrade, icke det Förstånd, som är det öfwer sig sjelf klara förnuftets energi i. manliga princip) och Inbillningskraften, en strid, som ännu icke för alle bliswit slutad. „Men man må wara öfwertygad, att hwad det strängo Begreppet förskyllat emot henne, skall det engång godgöra. Det söker i detta, som alla andra ämnen, blott enighet med sig sjelft; ehuru det mäst begynna sitt

Digitized by Google

företag med att söndra och urskilja. Deß hela sträfwande tyckes i sjelfwa werket syfta till samma höjd, der Poesien sig alltid befunnit" (sid 291). Wi antydde att det war Kant, som, inst derigenom att han dref grundmotsatsen i medwetandet, af hwilken alla andra motsatser äro blotta modifikationer, den emellan det Sinliga och det Öfwersinliga, till den yttersta graden af splittring — neml. så länge att han med den strängaste dialektik bewisade oförmågan hos det sinliga medwetandet, att såsom sådant, såsom subjektets förnuft bemäktiga sig öfwersinliga kunskaper — framkallade den öfwer alla motsatser så wäl i det blott logiska tänkandet, som i den mechaniskt uppfattade sinliga åskådningen, upphöjda Enheetens lära. Att han sjelf trodde sig ha fulländat den philosophiska forskningens wärf med förintningen af det säkallade dogmatiska sättet att philosophera; att han fattade Philosophiens uppgift, den att bilda en wetenskap om det absolut reella, i en underordnad och egentligen ophilosophisk betydelse*); att han ej förmådde höja sig till de rena förnuftsidéernas region der ensamt realitet gifwes, ehuru de särdeles i hans Kritik öfwer Omdömeskraften beständigt swäfwa för honom, och han i hwad han kallar apperceptionens ursprungliga syntheſis, i sin lära om Tid och Rum o. s. w. ägde, utan att weta derom, nyckeln till philosophiens helgedom i sin hand: allt detta bör ej förringa hans rätt till efterwerldens erkänsla; och ehuru de resultater, som han indirekt föranledde, ändtligt öfwerwäga det positiva wärdet af hans egna forskningar, skall man likwäl alltid med tacksamhet minnas den wäckelse, som hans store, ehuru hos honom ännu blott formala, lära om Wiljans autonomi gaf åt tidehwarfwets moraliska slummer, och den wälgörande revolution, som hans åsigt af skönhet och konst, dem han åtminstone befriade från slafweriet under sinliga intreßen och conventionella fördomar, tillwägabragte i begreppen om konstens wäsende och åsthetikens dignitet. Då wi nu stå wid den wändpunkt i Hr Geijers prisskrift, der han öfwergår till behandlingen af det praktiska i frågans uppgift, eller att be-

*) Hos honom betyder Philosophien: kunskap om den objektiwa realiteten i wåra föreställningar; men då han affkurit deßa föreställningar all (åtminstone theoretisk) åtkomst till de säkallade Dinge an sich (som äro en ofullkomlig aning om tingens wäsentligheter, eller Ideerna hos Plato och Schelling), ehuru han tillika genom ett ofördkoradt och i sanning obegripligt medium låter deßa „Dinge an sich" inwerka på den föreställande warelsens känslosförmåga, — så reducerar sig denna objektiwa realitet till det slags-wißhet, som består i erfarenheten af denna känsla och af den motswarande föreställningsformen, eller i rena erfarenhetskunskaper. Det är dock klart, att denna wißhet, i spekulatist asseende, lika litet är någon sann evidens, som den kan tillfredsställa själens ändliga begär efter absolut sanning. Den drift, som twingar reflexionen att outtröttligt anställa nya försök på denna bana, låter genom inga praktiska maktspråk nöja sig med underwisningar om hwad lifwets phenomener synas eller böra wara för oß: hwad som är det reella i deßa phenomener, hwad lifwet är i sig sjelft till sin grund och sina yttringar, hwad tingen äro i sig sjelfwa — det är den philosophiska forskningens oupphörliga syftemål. Kants förnuftskritik med sin colossala skepticism, som wore fulländad, om den ej genom säkallade praktiska förnuftspostulater sökte att fixera ett slags tro, hwars möjlighet den theoretikt upphäfwer, har lika litet som någon

Digitized by Google

trakta inbillningskraften i hänsigt till deß „werkan på menniskans moraliska uppfostran“ (sid. 300), så kunde wi ej lemna obemärkt den stora wändpunkt i tiden, på hwilken närwarande generations uppfostran till frihet, sanning och skönhet, i de yttersta grunderna berör och kommer att bero.

Förf:s allmänna åsigt af Uppfostran är i korthet följande. Att uppfostra en menniska, will säga, att leda utwecklingen af deß anlag till frihet och förnuft. Men som uppannan Skeptisk lära kunnat hämma Philosophien i deß framskridande, utan twertom som ett helsosamt solutionsmedel befordrat deß utbildning till herrligare och fullkomligare former. Att det ej gifwes något annat förnuft, än det subjektift menskliga, eller någon från sinliga relationer fri åskådning af tingens substanser, derpå är den oß ännu bewisen skyldig. Om med „Dinge an sich“ menas deßa substanser, så kunna de blott derigenom ge sensationer åt wårt medwetande, att emellan medwetandet sjelft och deß föremål blott en formal (icke en qualitativ) skillnad äger rum. Sjelfswa skillnaden uppkommer derigenom, att enheten mellan det föreställande och det föreställda, mellan det ideella och det reella, ej kan yttra sig på annat sätt, än genom en sjelfbejakning eller en åskådning: hwilken åter af reflexionen, enligt deß formella lag, upplöses i motsättningen af det åskådande och det som åskådas. Sjelfbejakningen, som i den reella gestalten af sin totalitet är Universum, är i sin ideella gestalt Förnuft. Detta förnuft, som icke är det tänkande subjektets egenskap, utan det wäsende hwars blotta modifikation det tänkande subjektet sjelft är, gifwer Philosophien deß egentliga ståndpunkt, hwarifrån den först uppnår sin bestämmelse: att wara en wettenskap om det Absoluta eller Ewiga. Med skäl säger Daub på något ställe om denna twist: „Att med förnuft förneka tillwarelsen af en organ för kunskap om det öfwersinliga och för

fostraren icke kan meddela barnet andra förmögenheter, böjelser o. s. w. än de som redan äro gifna i barnets individuella natur, så är tydligt, att all werklig uppfostran endast kan wara negativ, eller — om man misförstår detta ord — indirekt. Det war den nyare Pädagogikens hufwudfel, att den wille wara ett slags sjelfskapande konst, en allmänt gällande handgreppslära, att efter något wist abstrakt ideal stöpa om och dressera den mest dynamiska af alla krafter — den som

framskållning af denna kunskap, är ännu widunderligare, än att med ord förneka, att ett språk är möjligt.“ — Att annars Kants heliga namn nu missbrukas såsom ett symbolum för alla små wistingar och stånkare, är lätt begripligt. Ingenting smickrar mera halfmenskligheten, likgiltigheten och lättjan, än att tro sig wara i deßttning af allt hwad som lönar möda att weta. Då den nu inbillar sig, att Kant bewisat omöjligheten af all insigt i det enda, som för philosophien och deß wänner (enligt wår öfwertygelse) lönar möda att weta: så tycker den sig ha watten på sin qwarn, och förderfwar sig så mycket mer, att med en wiß löjlig förnämhet nedse på oß andra förirade grubblare. Det är i denna angenäma sinnesstämning, som man sätter sig ned på sin stol, sträcker sig ett par gånger rätt behagligt, och under tacksägelser till Gud att man icke är lik andra menniskor, tillwerkar allahanda antiphilosophiska putsmakerier. Har man i sin ungdom händelsewis lärt sig den ädla rimkonsten, så skrifwer man wäl ock ihop en och annan liten rimsaga, t. ex. om Kants boxor eller om den absoluta hatten. Sådana fulgurationer, tänker man, skola slå tidens hjul i stycken, om det ej will stanna med sitt oupphörliga brusande. — Man har redan länge sagt, att Canzlirådet af Leopold på sin ålderdom roar sig med philosophi. Det synes fastmera troligt, att philosophien roar sig med honom-

Digitized by Google

grundar en individualitet. Konsten att wäl uppfostra, beror på förmågan att inse just den art och det mått af dugligt och skönt, som kan utwecklas ur en gifwen personlighet, i följd af denna gifna personlighets ursprungliga natur. Grundritningen af denna natur är tillika grundritning för sättet att uppfostra den. Will jag åter, utan aktning för frihet och sjelfbestående, de högsta utrycken af werldslifwets outtömligt uppfinningsrika daningsförmåga, göra den warelsen, som skall uppfostras, till en pregel af mitt Jag, af någon annans, eller af något hypothetiskt i mitt hufwud uppgjordt: så gör jag med detta förfarande det wåldsammaste ingrepp i menniskans rättigheter, och det förwända deruti hämnar sig genom de wanliga produkterna af en dylik uppfostran: förtorkade dockor eller widunderliga carrikaturer. Lyckas det mig twertom, att ur grundförhållandet af den unga personens anlag leda deras utbildning så, att den sinnar med fullständighet och öfwerensstämmelse, så har jag beredt en charakter, en speciell moralisk organism af frihet och nödwändighet; jag har ej allena uppfostrat, utan äfwen moraliskt uppfostrat: och som all äkta uppfostran således är moralisk, så har Preisfrågan begärt en tawtologi, eller icke förstått sig sjelf, när hon synes föreställa sig andra slag af Uppfostran, hwilka, utan att förtjenta wara origtiga, likwäl kunna wara icke moraliske. Då det nu är wisadt, att Inbillningskraften är omdömesförmågans lefwande grund och liksom själens märg, så följer, att uppfostraren framförallt på ledningen af detta elektriska ämne bör fästa sin uppmärksamhet. De föreskrifter som Förf. i detta hänseende meddelar honom, borde läsas och mångfaldiga gånger återläsas af föräldrar och lärare: ty åt dem är det återstående af denna afhandling egentligen egnadt.

Företrädesvis har Förf. ådagalagt nödwändigheten af en successión i uppfostringssätten, som är enlig med successionen i Naturens egen gång; att barndomens uppfostran bör wara helt och hållet sinlig och praktisk, ungdomens deremot theoretisk och andlig; äfwen wisas, att Swerige war den tid på höjden af sin ära, när deß ynglingar studerade wetenskaperna med fullt allwar och för det rena theoretiska intressets skull. Man trodde icke då, att statsborgarn war tillräckligt uppfostrad, när man bibragt honom några praktiska regler och litet embetsmans-routin, som i alla fall lemna sin man i sticket wid kritiska tillfällen, om hufwud och sann odling saknas. „När frambragte Fäderneslandet de kraftfullaste, dugligaste och förste män? War det ej i ett tidehwarf, då man kallade lärdom för en adelig dygd? Då hwarje yngling, hwars stånd gaf anspråk på högre bildning, förtjupade sig i de swåraste och efter utseende minst praktiska studier under en hel period af sin lefnad? War det ej den tid, då den samme Oxenstjerna, som genom sin uppfostran war genomdrifwen i Skolastik och de gamla språken, styrde Swerige och Europa? Då Skytte ledde underhandlingen, och Brahe gagnade, och Gustaf Adolf och Christina prydde thronen? Huru lärde man sig då det praktiska den tiden?" (Sid. 313). Det praktiska lärs blott genom praxis, erfarenheten blott genom erfarenhet. Hufwudsaken är att kunna tänka klart och bestämdt, att med snabbhet och precision inse förhållandet mellan hwart enskildt fall och deß allmänna regel, och att i själen bära ett ideal af sanning och rätt, som är högre än all erfarenhet och är den spegel, i hwilken ädla menniskor skåda lif-

Digitized by Google

wet och ödet. Handlingens rätthet åter hwilar på omdömets styrka och ljus, och idealet är det ewiga förnuftet sjelft, som uppenbarar mig sin wilja genom inbillningskraften. Det förstås, att här öfweralle är frågan ej om en sjuk inbillningskraft, utan om en sund. Tager jag bort idealet, så återstår intet annat rättesnöre för handlingen, än nyttan: d. å. egennyttan, emedan, då allting kan wara nyttigt och onyttigt allt efter olika syftemål, så anser hwarje individuum det för nyttigt, som öfwerensstämmer med hans personliga känsla af fördel eller skada. En sådan warelse kan aldrig wara patriot, om han ock i ord prunkar ända till assmak med sin fosterlandskärlek; äfwen Samhälle och Fädernesland äro idealer, som icke äro till i erfarenheten, utan såwida wi sjelfwe bemöda oß att realisera dem der. Förf. har utwecklat deßa satser med klarhet och manlig wältalighet, och Rec. kan ej bättre sluta sina commentarier till denna afdelning af hans arbete, än med anförandet af de ypperliga ord, som läsas sid. 319: „Det finnes ingen annan dygd, än Samhällsdygden. Derföre hafwa hjeltemod i allmän sak, högsint nppoffrande af enskilda fördelar, af egendom och lif för det helas wäl, patriotism, brinnande kärlek för lagar, frihet och fosterland, i alla tider warit de egenskaper, som menniskorna prisat och upphöjt. De män, som på denna bana sig utmärkt, anses ej hafwa lefwat för en förgänglig sak, utan för en sådan, som är alla tidehwarfs, och menskligheten egen. Derföre tillhör äfwen deras högkomst ej en tid, utan alla. De hafwa wunnit odödlighet. I dem har dygden under alla åldrar igenkänt och påmint sig sitt eget wäsende, och derföre förgår ej deras ära. Ty Äran kommer ej af annat än dygdens eget, ewiga medwetande af sig sjelf, som under tidernas lopp ej förlorar sig. Den är dygdens minne.“ — Den målning, som Förf. på de följande sidorna gör af den swinkade humaniteten, den hala toleransen, den klemmiga känslosullheten, den coquetterande modestien, med mera sådant, som i Nyttans tidehwarf wille sätta sig på Dygdens thron, är tecknad med skarpa och sanna penseldrag.

(Forts. följer.)

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8:o.

(Forts. från N:o 40).

N:o 381 är ny: här talar den förkrossande ånger, och det förtröstansfulla hopp till Christi förtjenst, som tillhör den christliga fromheten, i ett enkelt och wackert språk och i en regelrätt flytande meter.

Psalmerna från N:o 382 till och med N:o 385 äro nya och otadliga. Wackraste äro de begge senare.

N:o 386 i gl. Psb. har nio strofer; den här föreslagna omarbetningen af denna Psalm äter blott åtta strofer, ty gamla sångens 7de strof är förbigången. Men så mycket lyckligare förändrade. T. ex. 6te str. låter i gamla sången sålunda:

„Och om jag uti swagbet min
Min godhet ej kan wörda,
Så undandrag ej handen tin,
Men lätta tu min börda:
Och war ej til at straffa snar
Det jag i owett talat har,
Och kunde ej besinna.“ —

Men i nya sången så:

Digitized by Google

„Om mig min sjukdom gör så swag,
Att röst och sans förswäktar,
Hör ån i hwarje andedrag
Den enda bön jag wäktar;
Gör på min plåga ett godt slut,
Och släck den tärda lampan ut,
Att jag i frid må fara.“ —

N:o 387 är en omarbetning efter Gref De la Gardies bekanta wackra Psalm, under anförda N:o i gl. Psb. Omarbetningen är i allmänhet wäl lyckad. Endast i slutet af 6te strofen:

„Men o! hwad är en christlig död?
Befrielse från synd och nöd,
Begynnelse till lifwet.“

föredrar Rec den gamla låsarten:

„Men döden är nu ingen död,
En gång til lifwet, ifrån nöd,
Förlossning och elände.“ —

N:o 388 är en 9estrofig omarbetning af den gamla sköna 13:tonstrofiga sången, under detta nummer i gl. Psb. Str. 2, 7, 8 och 10 äro neml. i den nya uteslutna. Af dessa saknar Rec. ispynnerhet den 8de:

„Til tina sår med tron jag flyr,
I them at bli intagen;
Utaf tit blod all smitta blir
Betäckt och platt afwagen.
Tu har ju dragit all min last,
För min skuld sått på korset fast,
Bespottad, qwald och slagen.“

som äfwen ger mera hållning åt den efterföljande (den 6te i omarbetningen). — Wid förändringarne af de bibehållna stroferna, har Rec. ej mera att anmärka än att han, för sin del, mot slutet af 8de strofen:

„Och mättas af den saligbet,
Som du beredt af ewighet
Åt din utwalda skara.“

gerna wille byta sig till den gamla låsarten:

„Som tu har utaf ewighet,

Them trognom uti nåd beredt,
Midt öfwer människo tanka.“ —

N:o 389 nya, är den af de begge Förf. som utgifwit granskningsförsök öfwer närwarande psalmboks-förslag, så mycket tadlade. Den är dock wißerligen ganska wacker, om än icke en ibland de mest lyckliga af Hr Hedborns sånger. — Rec. anmärker blott en metrisk hårdhet i ordet hårbärge. — ⏑ —, i st. f. — — ⏑

N:o 390, 391 äro äfwen nya och wackra Psalmer. — Den följande nummern i Gl. Psalmboken är åter i Kgl. Komiténs förslag alldeles oförändrad upptagen.

N:o 393 har i anseende till verstakt, strofantal och innehållet i 1:a och 6:te str. (jfr. med 1:a och 9:de str. i gamla Psalmen), likhet med den sång som har detta n:o i gl. Psb. Men för öfrigt råder emellan dessa båda Psalmer så mycken olikhet, att det wißerligen, är rentaf omöjligt att sjunga dem tillsamans. Den nya är wacker hog ehuru man i den saknar den andeliga poesiens genuina anda. I 9:de str. 5te vers talas det äfwen om att Herren leder de sinas öden.

N:o 394 är ny och genomandad af den brinnande längtan och den säkra tillförlit, som gör att den fromme betraktar döden som en winning. Rec. will såsom prof anföra ett par strofer. T. ex. den 4:de:

„Och mitt öga skall, förklaradt,
O min Jesu! skåda dig.
Herrans råd skall, uppenbaradt,
Till beundran lysta mig.
I min själ skall tacksamhet
Ewig bli som saligbet;
Syndens kuttar mer ej störa
Heliga känslor, som mig röra.“ —

Och den 8:de:

„Låga Jord! mik från mitt öga
Med din härlighet, med din härd.

Digitized by Google

Blott en blick upp till det höga,
Mer än all din prakt är wärd.
Dig o Jesu! tillhör jag:
Herre! är det ditt behag
Wärdes snart min pröfning ända,
Att jag må till himlen ländа." —

N:o 395 är en lycklig omarbetning af Psalmen n:o 395 i gl. Psb. Det enda som wid den kan inwändas, är att i 1:a Str. 3:e vers. ordet omgånge fått en origtig accentuation: ◡ — ◡, i st. — — ◡.

Alldeles tadelfri är deremot omarbetningen af N:o 396, ett af Arrhenii mästerstycken. Såsom exempel på hwad denna Psalm, genom förändringen, wunnit må anföras 4:de Str. Den nya läsarten är här:

„På korset du min skuld betalt,
Att mig med Gud försona;
Du mig till din medarfwing walt
Af herrlighetens krona,
Och mig du åfwen innestöt
Uti den sista bön du göt:
O Fader! dem förskona."

Gamla läsarten åter:

„Tu har för mig all skuld betalt
Med korsens död och pina,
Mig till tin bror och arfwing waldt,
Afskrapat synder mina;
Tu har min fiend mägtelig
Förstört och bundit ewiglig
Med alla Änglar sina."

N:o 397, har bibehållit gamla sångens idee, verstakt och strofantal, men har i utförandet undergått en total förändring, hwarigenom den isynnerhet i metriskt hänseende mycket wunnitt.

N:o 398, är en omarbetning af motswarande N:o i gl. Psb. Den nya sången är wißerligen wida bättre rimmad än den gamla; men poesien har deremot blifwit mattare och wattenaktigare. Isynnerhet äro slutverserna i hwarje strof alldeles märkwärdigt swagare än i den gamla. Till bewis, att åfwen andra läsarter äro sämre, må anföras 3e och 4e verserna i 2a str. som i omarbetningen så låta:

„Hwem få wi, hwars ljuswa röst
Kan wärt sammet freda?

deremot i den gamla:

„Ho är then som för oß går,
Och wil döden lida?"

Med 399, widtaga BegrafningsPsalmer. Denna första är ny och wißt icke af det allrabästa slaget. Det hela består blott af en mängd ledigt framsagda och skickligt rimmade sentenser, utan egentlig religiös och poetisk anda.

N:o 400 är åfwen ny, och i allmänhet bättre än den föregående. Så råder en äkta Psalmisk anda i åtskilliga strofer t. ex. i den 4de:

„Men han, som oß till lifwet wäckt,
Skall undanwälta stenen,
Och lifwa, med sin andas slägt
En gång de kalla benen.
Wid skenet af hans herrlighet,
Skall ära och odödlighet
Hans utwalda bekröna."

Deremot är 2a strofen alldeles mißlyckad. Se här:

„I detta wanskligheten land
Du fåfängt lyckan söker:
Du knyter dina wänskapsband,
Och dina skatter öker;
Men Herren, Herren har befallt,
Att du skall dö, och lemna allt,
Som glädde dig på jorden.

I 4de str. sista vers. har åfwen ordet utwalda fått en falsk tonwigt — ◡ —, i st. f. — — ◡.

(Fortsättn. e. a. g.)

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 42. Lördagen den 21 Oktober 1815.

Recenſioner:

Swenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 386 sidd. — — — Ifrån år 1796. Femte Delen. 364 sidd. Regal-8:o. Stbm, 1813.

(Forts. fr. N:o 41.)

Förf. som hittills betraktat Insillningskraften hufwudsakligt i deß inflytelse på den wettenskapliga uppfostringen, öfwergår nu till den religiösa, såsom en högre grad af den moraliska utwecklingen. Meningen är ej, att denna grad bör till tiden följa på den föregående; båda måste löpa parallelt, eller egentligen i samma linia. Religionen är moralitetens själ; en handling som ej utgår från en religiös sinnesstämning, förtjenar lika litet namnet af moralisk, som det är möjligt för den dygdige, att företaga sig en handling utan att tro på dygdens werklighet och slutliga seger öfwer alla hinder. Han tror på ett gudomligt wäsende och en gudomlig werld, om han ock, såsom Fichte, uttrycker för sig denna tro blott genom den ofullkomliga föreställningen om en herrskande moralisk werldsordning Wißerligen är Förſynen något wida högre, än ett dylikt abstrakt begrepp; och Christendomen, som i sin majestätiska enfald framställer Gud såsom en personligt lefwande omätlig Kärlek, i hwilken allt lefwer, röres och hafwer warelse*), har redan i aderton år-

*) Att Chriſtendomen äfwen i wettenſkapligt afſeende (eller tänkt såsom icke blott warande uppenbarelse för en hiſtoriſk tro) innehåller ordet till werldens gåta, har hittills endaſt fallit de så mycket kändade myſtiſka theologerne in, och bland philoſopherne dem, som meſt närma ſig till theoſophiſka charakterer, t. ex. Scotus Erigena, Ficinus, Cudworth och Mallebranche. Det gäller om Chriſti lära, hwad som i den ſublima begynnelſen af Johannis Evangelium ſäges om Stiftarns eget wäſende: „I thy war lifwet, och lifwet war menniſkornas ljus: och ljuſet lyſer i mörkret, och mörkret hafwer det icke begripit.“ Hela Chriſtendomen beſtår i en andlig åſkådning af naturen — den ſpber, der wi ſe Guds tillkommande rike i ſymbol och genom en werkſam förtröſtan påſkynda deß ankomſt — och hwilar på ideen om en Förſoning mellan

Digitized by Google

hundraden uppstält den idee af det Gudomliga, som Philosophien omsider, efter så många oundwikliga förwillelser, börjat bemäktigat sig. Den största åsyftningen af Schellings möder är, att för oändliga tider försona det fromma-ste hjerta med det ljusaste förstånd. Det bör i följd af den lyckliga omhwälfning, som nu skakar werldens intellektuala rymd, hädanefter låta göra sig, att åter förwandla den religiösa underwisningen till christlig, i ordets stränga-ste och mest omfattande bemärkelse. Hwad Förf. säger så wäl härom, som om Nyttighets-principens mördande åwerkan på Religionen, har wårt fullkomliga bifall. Rec. önskar, att de, som ännu hålla philosophien för gudlös, besinnade hwad Förf. sid. 330 derom yttrar: „Det är ej menniskan naturligt att twifla derpå (det Gudomliga), och hon anser

det med rätta för en förmätenhet; ty den som twiflar om Gud, upphåfwer ju, med twiflets första stund, Hans tillwarelse för sig, för sin tanka? Men hwad wettenskapen har brutit, kan den hela; och den mäste kunna det: ty mensklig a tanken är hel, och ej ett stycke werk. Här gäller Bacos grundsats: en half Philosophi förer till otro, en hel Philosophi till religion."

Ännu har uppfostringen ett element öfrigt, med hwars utbildning den moraliska wareisen är fulländad: det är sinnet för det Sköna. „Den tanken, att Poesi, att det Sköna är ett medel till Moralitet, kunna wi utan betänkande räkna bland de genwägar till dygden, som wi förut med så mycket tadel widrört. Deremot kunna wi alldeles omwända satsen. Skönheten ger ej Dygd; men Dyg-

det förgängliga lifwet och det oförgängliga, werkställd genom förnuftets ideal, eller den gudomliga Urmenniskan. Christus war i tiden denna urmenniska, som utom tiden från ewighet till ewighet sitter i sin Faders boning. Hwad han lärt oss, är Fadrens hemlighet, som ikkwäl är tillgänglig för alla, när de hafwa ögon att se och öron att höra. Philosophien, åfwen i sin högsta fullkomlighet och sin strängaste systematiska utbildning, (hwilken jag förutfrigt lika redligt önskar som någon), är dock i sin djupaste hänsigt ingenting annat, än en propädevtik till Christendomen (nemligen när man uppfattar denna i dess rena egentlighet) för dem, som ej af ett omedelbart och barnsligt naturssinne befriats från nödwändigheten att genomlöpa till slutet alla de irrgångar, på hwilka en från Gud affallen reflexion måste söka sig wägen till något absolut werkligt och wißt. — Att man annars i wåra dagar driswer mycket ofog med en falsk Mystik och en affekterad hyperchristianism (så smakar t. ex. Werners Katholicism starkt af både själsswaghet och fåfänga), är mig ganska wäl bekant, åfwensom att ett misförstådt religiöst nit kan lägga hinder i wägen för ett ändamålsenligt studium af philosophien: men då den heliga flamman nu engång åter är tänd, och med mera kraft än någonsin, skall man wäl ännu gömma den bakom skärmar och dukar, för att skona ömtåliga ögon? eller skall man sticka undan ljuset, som ger menniskan wälluft, för det att flugan kan omkomma deri? Den som ej har wingar att fördraga hettan, han blifwe deriifrån, eller lyse sig sjelf så godt han förmår! Men den som i sitt hjerta äger en motswarande eld, den som har märg i själen och spänning i tankan, han läse först af Evangelisten Johannes hwad Christendom är, och sedan läse han Novalis och Böhme, om han driftar se den äkta mysticismen i dess strålande anlete. Påminne man sig jemwäl, att allt det högsta werkliga i lifwet, är mystiskt till sin natur. Andakten, Kärleken, Wänskapen, Snillet, — äro de icke på engång de mörkaste och de klaraste af alla mysterier?

Digitized by Google

den ger Skönhet. Det Skönas gudom lägger liksom sista handen wid Dygdens uppenbarelse i werkligheten" (sid. 331). Ehuru ofta denna enda rigtiga åsigt af Konstens förhållande till Moraliteten blifwit prkad, så gifwas dock ännu personer, som, emedan wi urstrukit alla sedolärande rimpredikningar ur antalet af werkliga Skaldesånger, föreställa sig att wi förkasta en immoralisk poesi, eller att wi anse moraliteten såsom en främmande sak för konsten. Hwad Förf. säger om Skönaseder och den wälgörande inflytelse, som en med Skönhet närd inbillningskraft utöfwar på menniskans mest poetiska, men tillika finligt wädligaste ålder, är förträffligt. Tywärr fordras, i frågan om åstetisk uppfostran, en fullkomlig reform med de philologiska studiernas handhafwande wid wåra lärowerk. Sidd. 334—337 innehålla en kedja af reflexioner öfwer Poesi och skön konst, framförallt lärowärda för Swenska Akademien sjelf, som, då hon nu äger dem i sina egna Handlingar, till den öfriga maßan af sina kunskaper med lätthet kan förwärfwa sig någon insigt i läran om snille och smak. — Författaren, sjelf lycklig Skald, har framställt dem med en märkbar poetisk warma.

Att denna prisskrift ej saknar luckor och språng i expositionen af sina principer, är en oundwiklig följd af en sådan afhandlings natur. Med mera skäl kan man förebrå dem, att stilen, i allmänhet tiftig och färgrik, stundom gör nog afbrutna öfwergångar från perioder, som likna poetiska recitativer, till andra som börjas med en fullkomligt logisk kyla.

Rec. har länge uppehållit sig wid ett arbete, hwars synnerliga contrast mot deßa Handlingars wanliga innehåll gör Akademiens liberalitet en werklig åra. Ögonskenligt — Rec. försäkrar på sin heder, att han yttrar denna sats utan all ironi — winner småningom en mera djup och storsinnig anda insteg i detta samfund. Redan äger Akademien i sitt skötе män, som ej allena förstå tidens krof, utan ock sjelfwa förmå medwerka till den österländska stjernans förkunnande. Religionen och Poesien känner lika deßa twenne ädla medtäflare; och når man dertill påminner sig den ädrige Skald, som haft mod att skänka oß Miltons djerfwa undersulla sång, och (hwad ännu är mer) att öfwersätta den trognare än Delille, — så torde den tid ej wara länge borta, då Akademien uppenbarar sitt medwetande af det sanna ändamålet för deß stiftelse. Detta ändamål sätter hon wißt ej i att wara en föråldrad hofdekoration, liksom Ludwig XIV:s allonge-peruker, lika främmande för Nordens ursprungliga lynne, som för progreßionen af Europas allmänna humanistiska bildning; hon framträder såsom en på fulle allwar sammansatt senat af Sweriges snillrikaste och insigtsfullaste män, hwilka inse både behofwet och beskaffenheten af en national litteratur, och tillika sjelfwe med råd och dåd befordra deß skapelse. Då först skall den Swenska witterheten ej blott i spridda flammor fira sin morgonrodnad. Den Leopoldska blyspiran, som så länge insöfwande hwilat öfwer Akademien, bör hädanefter lika litet kunna hindra Sweriges konstdomare, som den hindrar Sweriges läsare, ifrån att mer och mer intränga i sakens werkliga förhållande.

Hwad deßa båda Delar förösrigt angår, så har man egentligen läst dem förut, när man läst de skrifter, som det Kongl. Sällskapet tillförene i sitt namn utgifwit. Troligtwis äro de flesta af denna Tidnings läsare tillfredsställda, om wi, för att fullända wår uppsats någorlunda swarande mot titeln af recension, hastigt uppräkna de Åreminnen,

Digitized by Google

Minnen, Tal och Skaldestycken, som här i nya samlingar sluta sig till de föregående. Med dem har det polemiska bladet Polyfem tillräckligt sysselsatt sig; och då wi förklara, att anda och form ännu äro desamma, torde wi få hänwisa de läsare, som önska sig widlöftiga uppställningar af motiver, deduktioner och detaljer, till det långa „Betänkandet" i femte Samlingen af nämnda tidskrift. Utan att wilja förswara den ton, som råder i detta Betänkande (den förswaras af dåwarande tids nödwändighet), få wi blott erinra, att man hittills aldrig försökt wederlägga det: och således anse wi det, till allt det wäsentliga i sina grunder och bewisningar, ännu i full kraft bestående. Blott en och annan anmärkning ämna wi tillåta oss, helst när något tillfälle yppas till undantag från det allmänna omdöme, som fälldes i begynnelsen af wår granskning.

Delen ifrån 1786 innehåller: 1) Åreminne öfwer Konung Gustaf III, af Hr Grefwe J. G. Oxenstjerna. (s. 5—139) Det är ej allenast förut tryckt i den äldre upplagan af Akademiens Handlingar, utan äfwen omtryckt i Författarens Samlade Arbeten. En sann warma för ämnet, en mild och ljuf färgornas blandning, ett wida renare och enklare språk än wåra lofvtalare wanligtwis nyttja, utmärka i sanning detta Åreminne framför de flesta skrifter af sitt slag. Wi kunna rättwist säga om den man, som förtjente att wara wän till sångarn af Atis och Camilla, att i hans arbeten ofta röjer sig snillets skönhet, oftare godhetens, öfwerallt själens. I sådana hänsigter skall också wißerligen Historien „i sin allwarsamma tafla, äfwen tillåta några drag af den enskilda saknaden, och wid den lager hon bjuder att grönska öfwer grafwen, ej neka ett rum åt de blommor Åreminnets hand fordom sådde under deß flugga." 2) Åreminne öfwer Riks-Marskalken Jacob Pontußon De la Gardie, Grefwe till Leckö, af Hr E. D. Leffler, Docens wid Upsala Akademi (s. 145—218). Är förut bekant genom den äldre upplagan. 3) Skaldestycke om Religionens nödwändighet för Samhällets bestånd; af Hr J. Stenhammar, Sw. Akad. Amanuens och Docens wid Upsl. Akademi (s. 221—238). Tryckt i den äldre upplagan, och för andra gången i samlingen af Författarens skrifter. Rec. önskar här få anwända den bekanta regeln, att man ej bör tala illa om de döda. 4) Ännu ett långt stycke wers under samma titel, af Hr J. R. Blom (s. 241—253). Akademien sjelf yttrar sig derom, att hon i denna „Sång igenkänt samma skaldeådер, samma tankestyrka, samma lisighet och rikedom i bilder och målningar, hwilka redan utmärkt Hr Bloms rum bland Swenska Skalder (s. 253)." Detta ser ut som en prydlig öfwersättning af det gamla Johannes in eodem. 5) Minne af Stats-Sekreteraren och Riddaren Samuel Klingenstjerna; af Herr C. G. Nordin (s. 257—276). Denna teckning af en stor wettenskapsmans lefnad skulle genomläsas med lisligare nöje, om den wore mera utförlig och mera wettenskapligt charakteriserande. Den underrättelse, som meddelas (s. 265) om hans sätt att wara auktor, sammanhänger noga med historien om universitetsernas litteratur i wårt fädernesland. „Wi beklaga endast, att de flesta af hans dels under wistandet utrikes, dels efter återkomsten till Fädernesslandet uppsatte afhandlingar, icke blefwo genom trycket utgifna den tid de innehöllo werkligen ännu nya uppfinningar. Flere Geometrer hafwa till större delen länge efter Klingenstjerna funnit

Digitized by Google

och uppgifwit samma sanningar. Under sina sista lefnadsår har han för en af wåra ypperligaste Swenska Mathematici flera gånger wisat, huru senare tiders upptäckter af Euler och flere andra alldeles inträffat med hans egna, som för några få kännare inom Fädernesslandet endast woro bekanta. Det war med Klingenstjerna som med wisse mästare i målningskonsten. Sedan de gjort det förnämsta, låta de swärlingen öfwerrala sig att lägga sista handen wid arbetet, då några mindre omständigheter återstå. — — — En betydlig del af hans handskrifter äro af denna art, hwilket åfwen lagt hinder i wägen för deras utgifwande på trycket." — Man erinre sig härwid utländningarnes gemensamma förebråelse, att Sweriges akademiska Lärde sällan producera något annat än Dißertationer. Derpå brukar ofta swaras, att den strängare lärdomen ännu i Swerige saknar ett Publicum. Deremot återswara de förre, med mycken sannolikhet, att ett Publicum banas just på det wiset, att man skaffar det någon danande läsning. Men att, som Hr G. A. Silfwerstolpe, wilja hjelpa saken med en ofördelaktig omändring af Universitets-lärarnes löningssätt, synes wittna om en föga wärdig åsigt af wettenskaplig werksamhet. — S. 267 berättas, att „Juris Professorens Castovii föreläsningar, efter tidens sätt, mest urgingo på philosophiska skäl till werldsliga lagar." Rec. kan ej annat finna, än att tidens sätt deruti war ganska rigtigt. — Märkwärdig är den uppgift, att Klingenstjerna höll skiljaktigheten mellan de Newtoniska formulæ virium mortuarum och de af Leibnitz och Bernoulli framställda formulæ virium vivarum för owäsentlig, emedan de woro blott „twenne särskilda wägar att komma till samma slutsatser;" men gaf icke deßmindre vires mortuæ företrädet, emedan de „ofta med större både lätthet och bequämlighet kunde tillämpas" (s. 272). Rec. lemnar åt sina läsare, att uppgöra commentarierna till detta ställe. 6) Inträdes-Tal, hållit i Swenska Akademien d. 12 Febr. 1795; af Professoren m. m. Herr J. A. Tingstadius (s. 277—305). Ämnet för detta Tal är Gustaf I:s och Eric XIV:s oödlige häfdatecknare, Biskoppen och ProCanslern O. Celsius. Det förråder öfwerallt en aktningswärd Författares hand. Förösrigt kan en tafla ej sakna innehåll, när hon skildrar Celsii bedrifter. S. 285 angifs, med strånghet och sanning, småsnillens gemensamma hufwudkännemärke: „att med en wiß mynodighet, medelmåttans och maklighetens täckmantel, anse wettenskaperna såsom redan bragta till den höjd, hwaröfwer intet snille kan gå." Swenska litteraturen skulle se annorlunda ut, om sådana reflexioner ej blott sades och lästes, utan åfwen werkligen tänktes. — Sidd. 306—316 syllas med ett Swar, af Herr A. M. Edelcrantz. Hr E. är nog ädelmodig, att „förlåta" Celsius Hjeltedikten Gustaf Wasa, och anmärker widare: „medgifwom den sanning, att man kan äga stor förtjenst, och likwäl mißlyckas i en Hjeltedikt" (s. 310). Den är lätt medgifwen, helst som ännu ingen läsbar hjeltedikt blifwit skrifwen i Swerige (såframt man ej will unna de gamla Kämpawisorna ett sådant namn); och tills widare kan det ena förſöket wara så mycket wärdt som det andra. Efter tjugufem års förlopp skall man blott i lärdomshistorier befatta sig med att utröna skillnaden i specifik tyngd mellan hjeltedikten Gustaf Wasa och hjeltedikten Tåget öfwer Bält, mellan sorgespelet Ingeborg och sorgespelet Virginia. Ett enda blad af Celsii hi-

Digitized by Google

storiska werk har sannare anspråk på odödlighet, än hela tis af dylika epopéer och dramer. — Sidorna 312 och 313, som handla om uppodlingar, kunde med fördel inflyttas i Kgl. LandtbrukAkademiens Handlingar, då det är satt utom all fråga, att åfwen åkerbruket betydligt upphjelpes genom wältaligher. — Sid. 314 liknas den gällande Swenska Bibel-Öfwersättningen wid ett „efter många seklers ur jorden uppgräfdt mynt, höljdt af erg, grus och dam.“. Lyckligtwis synes man nu temligen allmänt återwända från den sällsamma föreställning, att domsrättigheten öfwer Bibelspråket tillhörde just de wenniskor, som aldrig läsa Bibeln; och wi hoppas till Religionens Genius, till Frälsaren sjelf, att han icke skall tillåta Jehovas och Försoningens urkunder besläckas genom någon gemenskap med den ihåliga jargonen af tre andelösa decenniers Oswenska. Hwad Dokt. Wallin derom wid åtskilliga tillfällen yttrat, förtjenade att ristas i koppar: och då man dermed jemför de grundliga betraktelser, som finnas i Recensionen öfwer den nyligen öfwersatte Matthæus (Årg. 1815, särdeles N:o 1 och N:o 2), så bör hos ingen förständig något widare mißförstånd wara möjligt. 7) Inträdes-Tal, hållit i Swenska Akademien d. 4 Mars 1795; af HofJunkaren m. m. Herr A. G. Silverstolpe (s. 317—352). Riksrådet Grefwe Ax. Fersen är föremålet för detta Tal, som sades föranleda Sw. Akademiens tillstundande år 1795. Gerna lemna wi de werkliga skälen till denna händelse i sitt mörker, och glädja oß att lefwa i en tid, då den styrande makten i wårt fädernesland ej anser republikanska ränkesätt oförenliga med helgden af majestätets rättigheter. Den constitution, som det fria folket gifwit sig, tillåter icke att förblanda ljusa begrepp och manliga själars talan med det wanwett, som stämplar anarchiska förwilleiser. Såwida wärdet af ett Tal bör mätas enligt tankornas wärde och framställningens okonstlade warma, twekar Rec. ej att tillerkänna detta Inträdes-Tal företrädet framför de flesta, som blifwit hållna wid lika tillfällen. Förf. har lemnat en öfwersigt af den säkallade Frihets-tiden, såwidt den kunnat sammanbindas med måningen af Gr. Fersens personlighet, och Rec. har följt denna öfwersigt med werkligt nöje, sastän den är tecknad med mycken predilektion för det tidehwarf, som följde på Carl XII:s död. Rec. kulle ej förmoda, att „det war nu det blef en lycka att födas,“ eller att nationen nu „fick ett wärde, en tanke,“ då nationens historiska wärde just wid denna tidpunkt upphörde och såwäl begynnelsen, som utgången af friheis-försöket, wittnade om en ganska inskränkt tankeförmåga. Fria betraktelser äro förbrigt ej sparade, och i förhållande till tiden då de yttrades, måste man wörda Förf:s mod och sjelfständighet. Charakteristiken af Gr. Fersen är ej utan artistisk förtjenst, och i fall personen werkligen swarade deremot, så war han i sanning wärdig att lefwa i bättre republiker. Bland de wackrare dragen i detta Tal bör Rec. ej lemna oanmärkt, huru lyckligt Författaren, då han berättar att Grefwe Fersen föreslog på ridbarhuset den stod åt Gustaf I, som nu pryder ett af Stockholms torg, träffat den upphöjda ton som höfdes den förste Swea-Konungens åminnelse (se sid. 336, från raden: „Än ett ord, Swenska medborgare“ m. m.); särdeles förtjenar detta slut att kallas mästerligt: „I, hwilka som helst kunnen wärdera hans egenskaper, I skolen ej utan hänryckning se detta frimodiga anfigte, denna upp-

Digitized by Google

höjda blick, som metallen förewigar till trowärdighet åt hans gerningar. Deßa gerningar hade intagit Grefwe Persens själ: han uppstod att tala till hans ära: Ridderskapet delte hans känslor: det bifföll minneswärden. — Swenskar, tacken honom att den första stod som restes, war en rättwisa åt edert begrepp om friheten och dygden." Rec. som själf aldrig kan tänka på Gustaf Wasa utan att försättas i djup rörelse, omfattar med glädje detta tillfälle att betyga Förf. sin tacksamhet. — Men Ödet har dragit försorg om medel, att snart åter stingra denna allwarsamma sinnesförfattning. Ett nytt Swar af Hr A. M. Edelcrantz (sidd. 353—368) framkallar en tafla af idel leende bilder, och man kan säga med skäl, att Hr E. denna gången alldeles öfwerträffat sig själf. Hwilken oersättlig förlust wår witterhet lidit derigenom, att Hr E. icke med allwar egnat sig åt den moraliska fabeln, eller den sedolärande Conten, för hwilken han blifwit utrustad med de täckraste allegoriska anlag, inser läsarn om han slår opp sid. 357, der en Saga, om en gumma som bodde på ett berg, och tre unga syskon som sprungo bort från en gubbe, möter oß midt i talet, alldeles som en oas i en sandöcken. Att närmare betrakta den rika uppfinningskraft, den enkla tolang för episk composition, den patriarkaliska naiwetet, hwaraf denna saga öfwerallt flödar, skulle föra Rec. för långt ifrån sens-moralen, som är, att man bör gå på släta wägar och sätta sig när man blir trött. Sid. 359 föreslår Talarn, att i likhet med de fordna Grecker och Romare, som upprestе tempel åt Enigheten, Friden och Wisheten, borde wi, som äro klokare än de, uppresa ett åt Erfarenheten. Rec. twiflar ej, att detta tempel, werkställdt af en så skicklig architekt, skulle göra heder åt Akademiens smak; åfwensom uppfinnarn själf förmodligen ej undandroge sig att der förrätta altartjensten, helst som han redan lär haft tillfälle att winna någon öfning i dylika förrättningar*).

Någon förlägenhet bör icke heller kunna uppstå, om sättet att symboliskt representera den nya gudomligheten, då attributerna redan finnas angifna i den ofwannämnda sagan. Erfarenheten skulle nemligen i en nich „sitta afmattad på en sten, lutande öfwer en staf," med en påse på ryggen: framför belåtet skulle Förståndet, „bölsande ansigtet för rodnad," ligga på knä, med Snillet och Inbillningen bakom sig; och ur pagedens mun skulle på en lapp utgå till dem detta tänkespråk: „I åren unge, sag är gammal."

Delen ifrån 1796 innehåller: 1) Minne af Rikskådet och Fältmarskalken Grefwe Hans Christopher von Königsmark; af Bisk. Dokt. C. G. Nordin (s. 9—39). Alla deßa Biographier wanställas af två gemensamma fel: att de äro förmycket låtit utrustade med faktiska uppgifter, och att de sparsamma facta, som förekomma, äro kastade om hwarandra i en oreda, som icke tillåter den läsande att uppfatta händelserna i det naturliga förloppet af deras gång, förrän han äntligen hunnit ändan af berättelsen och själf kan, om han ej är utledsen, ur den sönderbrutna historiska kedjan sammanleta åt sig länkarna i en tjenligare ordning. Så gör t. ex. Königsmark läsarens bekantskap såsom Öfwerste för ett cavalleriregementer, utan att man får något widare ljus om denna första underrättelse ur hjeltens lefnad, än att han erhöll detta befäl af Banér, och att det „hade blifwit ledigt efter den trolöfa Öfwersten Sperreuter" (s. 12). Hwarifrån Königsmark kom dit, huru det förhöll sig med Sperreuter, året af händelsen — allt sådant frågar man förgäfwes. Nu sammanhänger någorlunda teckningen af hans följande öden till sid. 26, der wi, sedan han blifwit Rikskråd, General-Guvernör i Bremen och Fältmarskalk år 1652, få weta att han nu war 52 år gammal och hade tillbragt 22 år i Swenska Rikets tjenst, att han hade börjat denna tjenst såsom Ryttmästare 1630,

*) Det sägs om honom i någon föregående del af deßa Handlingar, att han i Apollos tempel brukat hålla facklorna, när de andra ledamöterne offrat. Se det tryktbara Florilegium Suecano-Academicum, i Femte Saml. af Polyfem.

Digitized by Google

och att det war året 1636, då han blef Öfwerste efter Sperreuter. Derpå går Förf. åter till hans Guvernörskap i Bremen och Verden. Ännu behåller han åtskilliga för läsarn ytterst wigtiga omständigheter in petto, såsom t. ex. om Königsmark war född Swensk, hwad som föregått innan han blef Ryttmästare o. s. w. Det är redan mycket liberalt af Förf. att yppa hur gammal hans hjelte war 1632; ty om denne då war 52 år, så kan man ungefärligen gissa födelseåret i förwäg. S. 36, sedan Königsmark beledsagat och öfwerlefwat Carl Gustafs krig mot Polen, följer omedelbart på en beskrifning om hans lynne, gestalt och umgängssätt den uppgift, att han i slaget wid Breitenfeld commenderade wenstra flygeln; hwilken underrättelse icke kunde få rum på föd. 15-21, som handla om hans fältåg under Torstenson. Äntligen, på sista bladet, får man weta att han war född i Mark-Brandenburg år 1600, att han uppsostrades såsom Page i Wolfenbüttel, att han wid tjuge års ålder öppnade sin krigiska bana såsom simpel cavallerist i Kejsarens här m. m. Det är blott förunderligt, att han får dö på sista sidan, och icke på den första; eller att åtminstone siffrorna af hans dödsår ej placerades midt uti Minnet: hwarigenom läsaren hade warit ännu skönare in medias res raptus. — Rec. önskar till Sist, att Akademiens tillkommande biographer något närmare måtte inse de gamla, goda, enfaldiga Krönikornas förträfflighet, som bestod bland annat deruti, att de började wid begynnelsen af en sak och stannade wid deß slut. 2) Gustaf den Tredje, Sång i anledning af denne Konungs återstod, som afträcktes den 24 Januari 1808. Författad af Johan Olof Wallin, Adj. wid Krigs-Akad. på Carlberg (s. 47—63). En återstod har föranledt detta versifierade Lostal, och man skulle kunna säga, att det har till någon del, af sitt ämnes bronz, bemäktigat sig stelheten och kylan. Den sanna lyriska kallelse, som redan glimmade i wissa af Dr. Wallins äldre poetiska försök*), har

*) Se t. ex. i de „Smärre Poemer," dem han utgaf 1808, fyndet Swärmeri (s. 45.)

i hans Psalmer, särdeles i de nyaste, uppflammat till en himmelsk låga, som ömsom med blixtrande ljusfall, ömsom med en mild och stilla klarhet, skingrar jordens dunstkrets och blottar för skonheten, i glädje som i tårar, den klarnade azurn af deß fädernesland. Det bör ej förundra oß, att nästan inga spår af denna kallelse röja sig i ett politiskt tillfälliga hetspoem. Man må skruswa och wända sådana uppgifter huru man behagar, så bringar man likwäl omsider ingenting annat å bane, än enformiga och tröttsamma deklamationer. Den närwarande har åtminstone det wärdet, att wara en af de praktfullaste i sitt slag, och att tillika stämplas af en allwarlig sorgfällighet med språk och versbyggnad; hwilkas wanwärd eljest, i dylik Odeflygt, plägar räknas till den Pindariska stylens egenskaper. En enda stroph skall twifwelsutan sätta läsarn i stånd att dömma öfwer Skaldens ingifwelse och Recs omdöme:

„Men hwilka gladjerop, som utaf dundren swaras?
Hwad dyrkans föremål skall åter slå wår son?
Hwem, Hjelte eller Gud, ännu förbold i skyn,
Står färdig att på nytt för jorden uppenbaras?
I Sweriges spridda barn! hwad högtid kallar Er
Ur låga hyddors hem, ur förstliga portaler?
Hwad son af prunkande Rostraler,
Hwad glans af swäfwande Troféer?" —

Rhythmen går likfom på stylter, och det måste ha kostat Dr Wallins älskwärda sångmö mycken tid och möda, att ge sin röst denna egement kärfwa gravitet, då hon annars lemnat så många öfwertygande wittnesbörd, att hon i grund förstår och kan begagna den djupa musikaliska naturen af wårt modersmål. Sedan Kellgren dog, har bland wåra äldre skalder endast Franzén warit i besittning af denna insigt. (Slutet följer).

Det lilla Skaldebrefwet „till Lina, medett domulls-kor" (s. 32) har redan på flera ställen förbrat ett rättwist berörm. Det är i sanning inspirerad af Chariterna. Äfwen Waggesången (s. 29) är lockad, när man undantager de begge juridiska raderna:

„Mamma slumrar ej, ty Mamma
Hon är sjelf både wakt och amma." —

Maries Hjertkamrar (s. 40) hade en werklig ansats till naiwetet, och tre eller fyra strophor äro rätt täcka; men det hela blef ändå icke, hwad det war ämnadt till.

Digitized by Google

Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 43. Lördagen den 28 Oktober 1815.

Recenſioner.

Swenſka Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 368 ſidd. — — — Ifrån år 1796. Femte Delen. 384 ſidd. Regal-8:o. Stöhm, 1813.

(Fortſ. från N:o 42).

Man har i wår witterhet hittills lagt för liten wigt på Poeſiens muſikaliſka beſtåndsdel. Wåra berömdaſte Claſſiker ſynas icke förmoda, att der gifs en annan proſodi, än de få modulationerna i periodbyggnaden af en rhetoriſk proſa. Deſſa förſlå på ſin höjd till drägliga Alexandriner, och när man engång gripit ſig an med att tillwerka ſådant kram, ſom genom ſin entonighet och ſtet falſka pathos radikalt ſtrider mot lynnet af alla Göthiſka (Germaniſka) ſpråkarter, ſå gör man wiſſerligen rätt, att hellre framſkaffa goda än dåliga; ehuruwäl Rec. för ſin del aldrig har begripit, hur det är möjligt, åfwen med en obetydlig grad af gehör och ſpråköfning, att göra andra alexandriner än goda, då rhythm och takt der åro beſtämda liksom med hammarſlag. Kanſke inwänder man, att juſt derföre den techniſka triumfen är ſå mycket större, när poeten i all denna träaktighet kunnat ingjuta en fläkt af warme, ledighet och behag, — och alexandrinerna i Franzéns Emili*), oaktade åtſkilliga particulära briſtfälligheter, röja werkligen genom ſin förunderligt naiwa ton, huru långt en ſann poetiſk natur femwäl i detta fall kan hinna: men en triumf, ſom egentligen ſtrar ett ſlags ſeger öfwer ſpråket, kunna wi med godt mod lemna åt Franſmännen, hwilkas tungomål äger, för Wers, hwarken accent eller qwantitet. Deremot medgifwes gerna, att deras Proſa har

*) Åfwen det bekanta Kalbeſtycket Eglé och Annette (af Leopold) bör här med loford ihågkommas. Det har mycken werſifikatoriſk förtjenſt, åfwenſom det i andra afſeenden är ett af ſin författares lyckligare alſter. — Ett alldeles oumgängligt willkor för alexandriners drägelighet, är omkaſtningen af de manliga och qwinliga rimmen. Att höra upplåſas en ſida, der de följa hwarandra i ſträngt regelbunden ſtendrian, werkar mördande på öron och tålamod.

Digitized by Google

en utmärkt oratorisk numerus. Också ser man, att de mest poetiska individerne af denna nation, t. ex. Fru Stael och Chateaubriand, hellre skapa sig en art af poetiserad prosa, än befatta sig med en versbyggnad, som nästan blott genom rimmen skiljer sig från det finare samtalsspråket. Man erinre sig äfwen Marmontel (les Incas) och Florian. Endast i wisor är Fransyskan språk för skaldekonst; men öfwer detta slaget af sin witterhet, fastän det mest glänsande, tycks sjelfwa nationen allraminst högmodas. Hos oß wille, som bekant är, Enebom införa en dylik mellan vers och prosa swäfwande form för poesi; han gick i Thorilds spår, men det som klädde Thorild, klädde icke honom; hans poetiska prosa blef i saken blott en förwriden prosa, och han fick mer än tillräckligt böta för det mißtag han begick, då han förwexlade Poesiens fordringar och lynnet af sitt modersmål med sitt rigtiga mißnöje öfwer den för dagen herrskande opoesien och oswenskan. Han ansåg med mycket skäl de författare, som lyckades att göra hans namn till en werklig souffre-douleur i wår witterhet, för medelmåttiga skalder och okunniga konstdomare, äfwensom han utan twifwel i all sin swaghet war mera genialisk än många senare medaljsångare tillsammantagna; han felade blott deruti, att han sjelf ej kunde frambringa någonting af konstwärde eller af skarpsynt kritik. Sjelfwa företaget, att bannlysa verskonsten och sätta en amphibisk prosa i deß ställe, war en skymf mot den Nordiska språkstammen, som är, på Konstens närwarande ståndpunkt, den för poesi mest lämpliga i hela Europa. Med de medel till wälljud, taktomwexlingar och uttrycksfulla versarter, som wårt undersköna modersmål i rikt mått erbjuder oß, borde wåra skalder något allmännare, än hittills

warit öfligt, i sina techniska former kunna uppenbara den nordiska sångens charakter af outtömlig och i mångfaldigheten strängt bestämd individualitet (i söderlänningarnes poesi subordinera deß subjektiva organer under naturens och nationalitetens gemensamma lifsgestalt; i nordboarnes taga natur och nationalitet sin pregel af individerne, inom hwilka de brusa sammanpreßade likt katarakter), men framförallt det innerliga wexelförhållandet mellan Språk och Skaldekonst. Hwad materien är i kroppwerlden, är språket i andewerlden: det förmedlingsämne, hwarigenom lifwets ideella princip afbildar sig för sig sjelf, eller uttalar sitt innersta. Då sjelfmedwetandet först blir werkligt (blir Menskligher) genom uttrycket af sin bekantskap med sig sjelft, så måste språk och menskligher wara liktidiga och omedelbart inbegripna i en gemensam urposition, på samma wis som materia och organism förutsätta hwarandra; de kunna blott genom abstraktion skiljas åt. Språket är den rena menskligheten form, den etheriska malm, af hwilken förnuftet gjuter sina tankbilder i oräkneliga grupperingar. Men det är ej blott en liknelse, att betrakta språket som ett malmartadt ämne; det är planetens allmänna grundegenskap af metallitet, som utbildas till förnuftets tonsystem genom menniskans ljudorganer. Planeten, genom förhållandet till sitt ljuscentrum (solen) ursprungligt och oupphörligt i hwarje punkt polariserad (försatt i dubbel-tillstånd af receptivitet och reaktion), känner i hwarje punkt materiens osynliga nerfrörelse, och starkast i metallerna, som äro hans fastaste och spänstigaste reagentier. Detta förnimmande af den absoluta rörelsens lagar (icke af den relativas, som sätter maßor i förhållande till hwarandra) är ett förnimmande af de spänstiga dall-

Digitized by Google

ringsfigurer, i hwilka de metalliska urpolariteterna blifwa sinnesobjekter genom luften och watten; det är den inciterande magnetiska proceß, som ljuder i werldskroppen och hör i djuret;*) det är ock samma medium, hwarigenom djuret och menniskan uttrycka sin själshet i låten och tal. Men då planetens förnuft genom de djuriska ljudorganerna betecknar de successiva lagarna för sin utweckling, eller deß uppstigande gradationer, så är deremot i menniskan, den högsta organiska föreningen af ljus och metall, af sol och planet, det siderika förnuftet förwandladt till ett kosmiskt, och språket är den planetariska samklangen af individuala tankar, af

ett medwetande som till sitt wäsende är oafhängigt från planeten, gudomligt och fritt. Menniskan är blomman af jordens metallstam, och hennes språk det magnetiska fluidum, som derifrån utströmmar hennes wilja öfwer werlden. Om allt språk således är i grunden musik (Naturens öra är af metall, och hwad werldsanden hwiskar deruti, är musik), behöfwa wi då länge söka efter den art af förwandtskap, som gör det till materiell substans för skaldens fantasier? All Mimik går ut på att föreställa, i de uttrycksfullaste individuala former af kroppsliga ställningar och rörelser, harmonien af den alltomfattande och alltupplifwande kosmiska urrörelsen;

*) Wexelwerkningen mellan sinne och objekt, föreställning och materia, konstnären och hans stubfrat, eller i hwilken mångfald man will tänka sig denna motsats, kan endast wara obegriplig för dem, som icke uppfattat ideen af lifwets ursprungliga själsposition. Äfwen wännerne af Naturphilosophien tyckas till en stor del ännu ej klart inse det reella innehållet af den omedelbara förnuftsatsen, den så mycket omtalade absoluta identitetslagen, som i hwart och ett lifsphenomen är på ett speciellt sätt uttryckt, men olik sig själf blott genom qwantiteten af dimensionerna. Förstode man rätt meningen med ideen af det Absoluta, så skulle man icke kunna fråga (liksom i N:o 8 och N:o 14 af innew. Ergång) efter „grunden till det Absolutas reflex" eller till Ideernas „skarphet och dock tillika absoluthet," som efter föreställningens och känslans adäquata öfwerensstämmelse med det som föreställes och kännes. Hwad den första frågan beträffar, som i någon af de följande Numrorna skall i förbindelse med sammanhängande ämnen utförligt beswaras, erinra wi nu blott, att det ewiga urwäsendet, hwilket såsom sådant nödwändigt är sin egen produktion eller position, just derigenom är actu ewigt (absolut), att det ponerar sin ewighet på ett oändligt sätt, eller att deß enkla urposition i och med detsamma är en oändlighet af positioner, för den sinliga åskådningen utbredda i en omätlighet af mångfald och former, men af hwilka hwar och en i sin essentiala substans (idee) är den gemensamma absoluta positionen själf, i en egen specialitet åtyo ponerad. Så är ju Cirkeln, ewighetens sinnebild, just derigenom cirkel, att den är på samma gång centrum och peripheri; men medelpunkten är ju ingenting annat, än den ideella cirkeln, omkretsen ingenting annat, än den realiserade medelpunkten; och om jag i tanken delar peripherien i en ändlöshet af punkter, så får jag dock på hwarje punkt i en radius af centern, eller (då en radius blott will säga en dynamisk aktion i hwilken medelpunkten yttrar sig) i centern själf. Själfwa genus och modus af hwarje specialitet, ända in i den ringaste atom, innehållas i outtömligheten af den absoluta identitetsformen. Det positift speciella i tingen är blott den qwantitativa differensen i dynamisk fullkomlighet, eller det olika mått af kraft, hwarmed hwart och ett

Digitized by Google

en utwärkt oratorisk numerus. Också ser man, att de mest poetiska individerne af denna nation, t. ex. Fru Stael och Chateaubriand, hellre skapa sig en art af poetiserad prosa, än befatta sig med en versbyggnad, som nästan blott genom rimmen skiljer sig från det finare samtalsspråket. Man erinre sig äfwen Marmontel (les Incas) och Florian. Endast i wisor är Fransyskan språk för skaldekonst; men öfwer detta slaget af sin witterhet, fastän det mest glänsande, tycks sjelfwa nationen allraminst högmodas. Hos oß wille, som bekant är, Enebom införa en dylik mellan vers och prosa swäfwande form för poesi; han gick i Thorilds spår, men det som klädde Thorild, klädde icke honom; hans poetiska prosa blef i saken blott en förwriden prosa, och han fick mer än tillräckligt böta för det mißtag han begick, då han förwexlade Poesiens fordringar och lynnet af sitt modersmål med sitt rigtiga mißnöje öfwer den för dagen herrskande opoesien och oswenskan. Han ansåg med mycket skäl de författare, som lyckades att göra hans namn till en werklig souffre-douleur i wår witterhet, för medelmättiga skalder och okunniga konsidomare, äfwensom han utan twifwel i all sin swaghet war mera genialisk än många senare medaljsångare tillsammantagna; han felade blott deruti, att han sjelf ej kunde frambringa någonting af konstwärde eller af skarpsynt kritik. Sjelfwa företaget, att bannlysa verskonsten och sätta en amphibisk prosa i deß ställe, war en skymf mot den Nordiska språkstammen, som är, på Konstens närwarande ståndpunkt, den för poesi mest lämpliga i hela Europa. Med de medel till wälljud, taktomwexlingar och uttrycksfulla versarter, som wårt undersköna modersmål i rikt mått erbjuder oß, borde wåra skalder något allmännare, än hittills

warit öfligt, i sina techniska former kunna uppenbara den nordiska sångens charakter af outtömlig och i mångfaldigheten strängt bestämd individualitet (i söderlänningarnes poesi subordinera deß subjektiva organer under naturens och nationalitetens gemensamma lifsgestalt; i nordboarnes taga natur och nationalitet sin pregel af individerne, inom hwilka de brusa sammanpreßade likt katarakter), men framförallt det innerliga wexelförhållandet mellan Språk och Skaldekonst. Hwad materien är i kroppwerlden, är språket i andewerlden: det förmedlingsämne, hwarigenom lifwets ideella princip afbildar sig för sig sjelf, eller uttalar sitt innersta. Då sjelfmedwetandet först blir werkligt (blir Menskligheet) genom uttrycket af sin bekantskap med sig sjelft, så måste språk och menskligheet wara liktidiga och omedelbart inbegripna i en gemensam urposition, på samma wis som materia och organism förutsätta hwarandra; de kunna blott genom abstraktion skiljas åt. Språket är den rena menskligheetens form, den etheriska malm, af hwilken förnuftet gjuter sina tankbilder i oräkneliga grupperingar. Men det är ej blott en liknelse, att betrakta språket som ett malmartadt ämne; det är planetens allmänna grundegenskap af metallitet, som utbildas till förnuftets tonsystem genom menniskans ljudorganer. Planeten, genom förhållandet till sitt ljuscentrum (solen) ursprungligt och oupphörligt i hwarje punkt polariserad (försatt i dubbel-tillstånd af receptivitet och reaktion), känner i hwarje punkt materiens osynliga nerfrörelse, och starkast i metallerna, som äro hans fastaste och spänstigaste reagentier. Detta förnimmande af den absoluta rörelsens lagar (icke af den relativas, som sätter maßor i förhållande till hwarandra) är ett förnimmande af de spänstiga dall-

Digitized by Google

ringsfigurer, i hwilka de metalliska urpolariteterna blifwa sinnesobjekter genom luften och wattnet; det är den inciterande magnetiska proceß, som ljuder i werldskroppen och hör i djuret;*) det är ock samma medium, hwarigenom djuret och menniskan uttrycka sin sjelfhet i låten och tal. Men då planetens förnuft genom de djuriska ljudorganerna betecknar de successiwa lagarna för sin utweckling, eller deß uppstigande gradationer, så är deremot i menniskan, den högsta organiska föreningen af ljus och metall, af sol och planet, det sideriska förnuftet förwandladt till ett kosmiskt, och språket är den planetariska samklangen af individuala tankar, af

ett medwetande som till sitt wäsende är oafhängigt från planeten, gudomligt och fritt. Menniskan är blomman af jordens metallstam, och hennes språk det magnetiska fluidum, som derifrån utströmmar hennes wilja öfwer werlden. Om allt språk således är i grunden musik (Naturens öra är af metall, och hwad werldsanden hwiskar deruti, är musik), behöfwa wi då länge söka efter den art af förwandtskap, som gör det till materiell substans för skaldens fantasier? All Mimik går ut på att föreställa, i de uttrycksfullaste individuala former af kroppsliga ställningar och rörelser, harmonien af den alltomfattande och alltuppliswande kosmiska urrörelsen;

*) Wexelwerkningen mellan sinne och objekt, föreställning och materia, konstnären och hans substrat, eller i hwilken mångfald man will tänka sig denna motsats, kan endast wara obegriplig för dem, som icke uppfattat ideen af lifwets ursprungliga sjelfposition. Äfwen wånerne af Naturphilosophien tyckas till en stor del ännu ej klart inse det reella innehållet af den omedelbara förnuftsatsen, den så mycket omtalade absoluta identitetslagen, som i hwart och ett lifsphenomen är på ett speciellt sätt uttryckt, men olik sig sjelf blott genom qwantiteten af dimensionerna. Förstode man rätt meningen med ideen af det Absoluta, så skulle man icke litet kunna fråga (liksom i N:o 8 och N:o 14 af innew. Årgång) efter „grunden till det Absolutas reflex" eller till Ideernas „flerhet och dock tillika absoluthet," som efter föreställningens och känslans adäquata öfwerensstämmelse med det som föreställes och kännes. Hwad den första frågan beträffar, som i någon af de följande Numrorna skall i förbindelse med sammanhängande ämnen utförligt beswaras, erinra wi nu blott, att det ewiga urwäsendet, hwilket såsom sådant nödwändigt är sin egen produktion eller position, just derigenom är actu ewigt (absolut), att det ponerar sin ewighet på ett oändligt sätt, eller att deß enkla urposition i och med detsamma är en oändlighet af positioner, för den sinliga åskådningen utbredda i en omätlighet af mångfald och former, men af hwilka hwar och en i sin essentiala substans (idee) är den gemensamma absoluta positionen sjelf, i en egen specialitet ånyo ponerad. Så är ju Cirkeln, ewighetens sinnebild, just derigenom cirkel, att den är på samma gång centrum och peripheri; men medelpunkten är ju ingenting annat, än den ideella cirkeln, omkretsen ingenting annat, än den realiserade medelpunkten; och om jag i tankan delar peripherien i en ändlöshet af punkter, så står jag dock på hwarje punkt i en radius af centern, eller (då en radius blott will säga en dynamisk aktion i hwilken medelpunkten yttrar sig) i centern sjelf. Sjelfwa genus och modus af hwarje specialitet, ända in i den ringaste atom, innehållas i outtömligheten af den absoluta identitetsformen. Det positift speciella i tingen är blott den qwantitativa differensen i dynamisk fullkomlighet, eller det olika mått af kraft, hwarmed hwart och ett

Digitized by Google

men skaldens konst är själens mimik, och så som sådan en sinnebild ej blott af individernes dynamiska förhet (planetariska fullkomlighet), liksom Dansen och Mimiken, ej blott af den astraliska harmonien, liksom Musiken, utan af dynamikens och harmoniens ande själf, som, då han i musiken ännu blott talade werldsspråket, här (i Poesien) ej försmår att lämpa sin röst till menniskors tungomål. Det är redan wisadt, att dessa tungomål grunda sig på rena astronomiska och musikaliska förhållanden. Man torde då finna det mindre oförklarligt, om wi säga, att skaldekonsten i sin technika organisation är språkets fullständigt uppenbarade klang, eller sjelfwa den rena språkmelodien, fixerad för sinnet genom den harmoni, som skalden ur sin subjektivitet sätter till grundtonen. Må man då engång förstå, att man blott i den mån förtjenar kallas Skald, som man förnimmer melodien af sitt språk och kan i sitt öra (=hjerta) spela den efter.

Från denna, som det synes oss, icke öfwerflödiga digression, föranledd af den rättwise wi äro skyldiga Sweriges sanna praktiska prosodister, Kellgren, W:lin och Franzén (den ädddlige Lidner icke förgäten), återwända wi till fortsättningen af wår granskning. — 3) Åminne öfwer Rikskanslern Axel Oxenstjerna, Grefwe till Södermöre m. m. af C. P. Hagberg, Kongl. Hofpred. (s. 65—129). Detta non plus ultra af låspande wältalighet har ouphörligt erinrat Rec. om en gammal utlåtelse af Triewald:

„Ty som annat folk att tala
Tyckes honom för gement."

Då Förf. sjelf långesedan, i spetsen för arbeten af en wida högre bestämmelse, högtidligt förklarat sig misnöjd med den första perioden af sin Talarebana, håller Rec. för sin pligt, att icke framdraga några prof af detta omogna ungdomsfoster. Det består till första delen i swaflande monologer, blandade

ting representerar den absoluta enheten: Det ändliga i tingen är såwida grundadt i denna formella differens, att den är den nödwändighet, som twingar den sinliga åskådningen att se tingen i förhållanden till hwarandra (hwarigenom naturligtwis wexelbegrånsande rumsfyllnader, causalnexus o. m. d. framställa sig); men det är, till sin realitet, ett fullkomligt optiskt spectrum, på samma sätt som samma sinliga åskådning ser det ena och odelbara ljuset endast i relationerna af dess strålar, utan att förstå, att hwar och en stråle, den må wara bruten och färgad på hwad wis som helst, innehåller omedelbart i sig hela ljussubstansen. Kan man åter äfwen i det minsta grand af materien, äfwen i den minsta lifwade punkt upptäcka hela ändlighetens närwaro, så har man åtminstone börjat att åskåda werlden på ett icke blott föregifwet i-

tellektuellt sätt. — Undersöka wi åter den senare frågan, så leder oss den identiska principen till de klaraste resultater. Om hela den sinliga werldsomfattningen ej är något annat, än denna för sig sjelf fullständigt uppenbarade princip, som i Menniskan, sin sjelfuppenbarelses krona och spegel, öfwerskådar den ändliga kedjan af sina yttringar och förr med detta öfwerskådande sätter kedjan i opposition mot spegeln; om widare hwarje individualitet, äfwen den mest obetydliga, är ett universum i sammandrag, och menniskan, som är den högsta physiska individuationen, concentrerar i sig hela kapelsen; om således hwarje animalisk kropp, i sigande dimensioner, och i totaldimension Menniskokroppen, är sinneverlden sjelf individuelt ponerad — så måste denna centrala sinneverld förhålla sig till den periferiska (sin yttre basis) alldeles på samma

med frågor och warningar till Oxenstjerna, Evangeliska Förstarne, Wallenstein m fl. Naturligtwis swara deßa icke ett ord. — Twifwelutan fäller nu Författaren, som i senare tider med en sannare glans återställt sitt rykte, genom sina åsigters öfriga förändring samma omdöme, som wi. 4) Minne af Hof-Intendenten David Klöcker v. Ehrenstrahl, af Bisk. Dr. C. G. Nordin (s. 133—150.) Denna lefnadsmålning är det enda offentliga minnesmärke, som wårt fädernesland kan sägas ha egnat åt någon idkare af de bildande konsterna. Rec. erkänner med så mycket mera innerlig sägnad, att det bliswit werk-

ställdt med ofördmodad sakkännedom och insigt i egentligheten af den store målarens wärde. 5) Inträdes-Tal, hållit i Swenska Akademien den 8 Juli 1809; af Ärke-Biskoppen och ProKanslern Herr Dokt. J. A. Lindblom (sid. 153—201.) Wänskapens warma åminnelse och en behaglig diktion gifwa åt denna charakteristik öfwer Lehnberg ett intreße, som täflar i lifligbet med den wäntan föremålets rykte uppwäcker. — Om denna åtskwärda menniskas storhet såsom wältalare och predikant, twistas ännu mellan fyra olika meningar. Enligt den förste är Lehnberg ett ideal af wältalig-

wis, som hjernan förhåller sig till sin kropp, och menniskans organisation på lika omedelbart sätt sympathisera med sinneswerldens organisation, som medwetandet sympathiserar med sitt sinnessystem. Det som man kallar Sinne, är då i sin allmänna definition det omedelbara physiska bandet (den agerande sympathien) mellan det individuella universum (nerssystemet) och det sideriska (planetarsystemet). Sinnets objekt är åter ingenting annat än sinnets egen objektivitet, liksom kroppens organ är genom nervaktionens identiska continuitet den för sig! sjelf. objekt blifna hjernan. Det måste gifwas så många särskilda Sinnen, som den physiska Urnaturen har absoluta, ursprungliga qvaliteter; hwart och ett Sinne är en omedelbar specifik consensus med en sådan qvalitet, och då omedelbar sympathi betyder detsamma som qvalitativ enhet, så är den specifika consensus den specifika naturfunktionen sjelf, individualiter (w. s. i ett nerssystem) uppfattad. T. ex. Synen är det omedelbara föreningsbandet med Ljuset, men den är eo ipso ljuset sjelft, hwilket individualiserar sig såsom ett Seende, d. ä. Syn. Af allt det föregående följer äfwen, att sinnesorganen ej är någonting skildt ifrån sjelfwa sinnet, och detta föreställer i Allorganismen samma organ, hwars objektivitet det är i Djurorganismen. Så är t. ex. Ögat det animaliskt organiserade Ljuset; men ljusstrålen är naturens synnerf, och hwarje planetcentrum är ett werldsöga eller en sol, genom samma polaritetsförhållande, som gör att djurögat är för djurwarelsen centralsätet af hjernans irradiationer. Så är i näsan Luktsinnet organiseradt, och detta sinne är en individuation af luftens grundqualitet, eller Urelektrismen. O. s. w. — Huru menniskan kan werka på naturen, och twertom, kan blott derigenom förklaras, att menskligheten är naturen sjelf i dess högsta potens. (På samma sätt är Gud både naturen och menskligheten i deras högsta potens, utan att derföre mindre wara en individuell personlighet i förhållande till deßa sina lägre potenser, än menniskan är individuum i förhållande till den lägsta, hwars medelpunkt och urbild hon är). Derigenom blott kunna äfwen konstnärns idéer antaga förenade sinliga kroppar, som blifwa permanenta och af honom oafhängiga yttre föremål. När han t. ex. i marmorn bildar en Venus eller en Laokoon, så uppfattar marmorns cohärens genom ursprunglig consensus proportionerna af den plastiska cohäsion, som hans fantasi idealiter utbildat i hans formsinne.

Digitized by Google

het och ett i alla hänseenden fullgiltigt mönster för andliga talare. Denna mening yttras af dem, som tillhöra eller efterhärma wisse såkallade finare sällskapskretsar, och har således talrika anhängare. Enligt en annan betraktas han såsom ett mäktigt snille och en nöjsam predikant i hof och stora städer; men man beklagar, att han framställde religionens läror från en förmycket upphöjd ståndpunkt, med förmycket djup i tankeledningen och förmycken skönhet i afhandlingssättet, för att kunna werka på en mindre upplyst menigher. Bland andra, som hysa denna tanke, tyckes mängden af medelåldriga landtpresters kunna nämnas. Den tredje meningen högaktar wäl äfwen hans snille, och håller honom för en man, som satt i besittning af all werldslig wisdom och kunde uttrycka den med en lysande konst; men saknar i hans predikningar den egentliga christendomens anda, nerf och ton, och räknar honom till de neologiserande skriftlärde, som afgudas af en förwillad samtid. Detta är wåra gamla theologers och presters tro; den omfattas af alla dem, som ännu tillhöra den stränga Lutherska dogmatiken, eller deß reformerade skepnad Brödraförsamlingen. Äntligen den fjerde åfwertygelsen påstår, att han gällde mera såsom menniska än snille; att han, långt ifrån att betrakta religionen från en förmycket hög ståndpunkt, twertom såg den från en förmycket låg (att den för honom war blott en förmedling mellan moralitet och evdämonism); att han alldeles icke stod på höjden af sammtidens odling, och att deri just skälet bör sökas, hwarföre hon så fragmentariskt fattade christendomens himmelska innehåll; att äfwen derföre den ljumma ståndningen i hans styl icke kan ersätta den majestätiska enkelhet, som utan undantag tränger till

en folksamlings sinne; att han öfwerallt röjer förstånd, hjerta och wälmening, men ingenstädes hwarken den gudalåga, som förtär der snillets inneboende helgedom, eller det Andans swärd, som aldrig swängs utan en omedelbar ingifwelse från Ljusets Fader. — Rec. bekänner, att han af alla Lehnbergs arbeten mest wärderar Åreminnet öfwer Gyllenhjelm. Så mycket han, sedan många år, deraf kan påminna sig, war det i sanning mera läsbart, än de åreminnen man sedan twungit honom att genombläddra. Hwad Predikningarne angår, twistar han för sin del rätt mycket, om någon Swensk hittills i den andliga wältaligheten uppträdt, som kunde uthärda jemförelse med t. ex. en Mosheinecke. — På Herr Ärkebiskoppens m. m. Tal följer ett Swar, af Herr Js. Reinh. Blom (s. 202—207), som börjar med denna bekännelse: „Aldrig hade Ödet kunnat göra ett mindre lyckligt wal af den, som på Akademiens wägnar borde frambära hennes första helsning åt Lehnbergs efterträdare." — 6) Sång till Finska Arméns Ära; af Herr Peter Adam Wallmark, Vice Bibliothekarie (s. 209—217.) Denna Sång tryckтes redan år 1809, för att trösta Finska armeen öfwer deß misslöden. Den har blifwit tillräckligt granskad i Polyfem, 2 Saml. N:o 40 och 41. Den lånar förösrigt någon märkwärdighet deraf, att man i hwar wers igenkänner Sweriges Marspas. 7) Minne af Rikes-Drotset Herr Pehr Brahe den Yngre, Grefwe till Wisingsborg; af Hr Bisk. Dokt. C. G. Nordin (s. 229—256.) Liknar Förf:s öfriga minnesteckningar. 8) Werldens fyra Åldrar, och Julii Cesars Apotheos; af Herr L. J. Gravander, Med. Dokt. (s. 347—356. Imitationer

Digitized by Google

efter Ovidius. Metamorphosernas skald uppträder här med följande ordalag:

„Sjung rodnande och blyg, min unga Sånggudinna!
Om skilda tidehwarf, som jorden sett förswinna,
Sjung först den Gyllne Tid af hennes barndoms dar,
Då menskan ännu sköld och oförderfwad war.
Än woro inga straff och inga lagar kända,
Och ingen Domare, som kunde dem förwända."—

Herr Gravander har också med sog tagit till walspråk:

„Me quoque dicunt
Vatem pastores; sed non ego credulus illis."

9) **Minne af Kongl. Rådet och Kanslis-Presidenten Herr Bengt Oxenstjerna, Grefwe till Korsholm; af Herr Bisk. Dokt. C. G. Nordin** (s. 359 — 384.) Skiljer sig ej från de andra Nordinska biographierna.

Slutligen har denna Del en egenhet, som ej bör lemnas obemärkt, emedan den i sanning är något egen. Innehållsförteckningen öfwer Handlingarna rörande Högtidsdagen 1808 spänner wår nyfikenhet på en Sång till Fäderneslandets Förswarare, af Isac Reinhold Blom, hwilken sång dock sedan säsängt bland Handlingarna sökes. Om denna omständighet meddelar sista sidan, 384, följande upplysning: „Författaren har bifallit Akademiens begäran att få införa detta Skaldestycke i sina Handlingar, under förbehåll, att Akademien wille dermed ännu någon tid uppskjuta." — Likaledes bebådar oß förteckningen öfwer Handlingarna för d. 20 Dec. 1810 en Sång öfwer Sweriges Kronprins Carl August, men på det ställe, der den borde förtjusa oß, står i tre torra rader med cursiv berättadt, att „Författaren har begärt uppskof med tryckningen af denna Sång, hwilket Akademien funnit skäl att bifalla." Akademien yppar emellertid för sångaren den förmodan, att han, Herr Nordström, emedan han i fulla ett och tjugu år hwilat på sina lagrar, synbarligen „för att framträda inför Akademien fordrade ämnen, hwilka uppwäcka hans känslor såsom Medborgare" Då hon deßutom försäkrar honom, att hans sång bor „snille, bildning, nyhet och dristighet," och Herr Blom troligtwis icke är ett folgrand mindre snillrik, bildad, ny och dristig, så måste man beundra denna blygsamhet, detta wisa mißtroende till sin förmåga hos ett par mån, som snart komma att förwåna Skandinavien med twå oerhörda mästerstycken.

Man bör ej finna obillig och obetänkt förolämpande den spådom, som yttrades i begynnelsen till denna Recension: att Akademiens Handlingar, för nästa generation af läsare, till större delen skola förlora sin „läsbarhet" — såsnart man blott ej öfwerser den mildare uttydelse, som detta ord i sammanhanget af texten både tillåter och erbjuder. Det nyttjades ej der i den bemärkelse, enligt hwilken det betecknar blott egenskapen att kunna läsas. Meningen war, att man i deßa Handlingar, öfwerhufwud tagna, förgäfwes söker den upphöjning i åsigter, det djup af ideer, den rikedom på kunskaper, det warma känslolif och den mäktiga framställningskonst, som erfordras till rättigheten att läsas från fekel till sekel; eller, att de i allmänhet (således med undantag, af hwilka Franzéns och Geijers skrifter nämndes såsom de mest frappanta) sakna den pregel af oförgänglige wärde, som dock förståndigt wäntas af arbeten, hwilka göra anspråk på exemplarisk fullkomlighet. Detta, med det tillägg, att institutet, som af Staten inrättas till witterhetens förkofran, ännu ingenstädes gagnat till sitt mål, har witterligen warit, är och förbliswer wårt påstående. —

Digitized by Google

Så, när wi på ett senare ställe uttryckte den upprigtiga önskan, att Akademien snart wille till sina öfriga insigter äfwen lägga en mera grundlig kännedom af theorien för snille och smak, frånkände wi henne, en corps betraktad, hwarken den ena eller den andra af deßa poler för all witterhet, utan endast den dialektiska reflexionen, den kritiska skarpblicken, som är enthusiastiska snillens mindre allmänna lott. Efter deßa förklaringar öfwer de twenne utlåtelser, dem en och annan läsare mißförstått, hoppas wi med fog, att ingen owäldig skall finna wår granskning innebära någon anstötlig glömska af litterär aktning och hofsamhet.

Det oaktadt, och ehuru wi sedan begynnelsen af denna kritiska öfwersigt med fägnad förnummit, att mängden af wåra läsare dela wår öfwertygelse och gilla wår åtgärd, weta wi ganska wäl, att personer icke saknas, som betrakta det företag såsom ett högst förmätet, att öfwer sådana skrifter wåga en recension. En slik åsigt förtjenar i sig sjelf ej någon wederläggning, då det Samfund, som af Gustaf III befullmäktigades att wårda fäderneslandets språk och ästhetiska odling, likwäl — såwidt Rec. påminner sig — ej dermed befullmäktigades att wara ofelbart; en egenskap som tillhör blott det Högsta Wäsendet, och således ej gerna förnuftigtwis pretenderad af lägre wäsenden, allraminst af en samling upplysta menniskor. Men det tycks, som hade man ännu i Swerige mindre allmänt hunnit förwärfwa sig klara begrepp om beskaffenheten af en werklig kritik. Eller hwaraf, om ej af granskningens beskaffenhet, förmår man wäl sluta till det mer eller mindre förmätna i sjelfwa företaget? Dock wäl icke, såsom wißa tonlösa tongifware stundom oblygt nog låtit förstå, af granskarens ålder, statsborgerliga rang eller andra dylika tillfälligheter? I detta fall wore ingen litterär lagskipning möjlig. Är den åter möjlig, så förutsättes dermed, att deß förmätenhet ej kan bestämmas af resultatet — tadel eller beröm; utan af motiveringen — rättwisa eller orättwisa. En obillig kritik är förmäten, äfwen om den obetydligaste warelse är deß föremål; den trotsar af låga personliga grunder det ewiga Rätta, som äfwen i förhållande till det minsta kryp bör njuta en oinskränkt wördnad. Förmätet bör widare hwart och ett omdöme kallas, som yttras af personer, hwilka genom ingenting*) ådalagt de insigter, de förmögenheter, som skulle berättiga dem och andra till tro på deras domarekall. Men då först är Kritiken fullkomligt förnedrad, när den med galla och mißaktning bemöter snillet på deß glänsande bana; när den med fördomens yra och afundens ilska hwäser alla öfwerlägsna egenskaper i spåren: när den blott derföre uppwädrar sina ammsagor om tidernas ädlaste wärf och syften, att den må kunna, liksom deß urbilder wid månans skimmer, med sina tjutningar underrätta naturen, huru widrigt himmelens strålar bryta sig mot en djurisk syn. Lyckligtwis lemnar oß en inhemsk tidskrift, tid efter annan, i alla deßa slag af kritisk fräckhet så oöfwerträffliga mönster, att det dristiga nit, som är oskiljaktigt från grundlighetens och wetkets prösningar, swärligen af någon jemförande läsare kan förblandas med betryckta Gascognares fanfaronader.

I afseende på de tusende gånger sagda, eftersagda, omsagda, wända, öfwerskurna och numera betydligt loggslitna beskyllningar, som wi fått uppbära för fantasteri, egoism och öfwermod, wilja wi ännu bifoga några rader, hwilka dock för ingen del böra betraktas såsom rigtade till deßa beskyllningars komiska härolder, som skaffat oß förmånga glättiga ögonblick för att wi skulle önska deras tystnad, utan till de individer af allmänheten, för hwilka en ytterligare redowisning af wåra ändamål möjligen kan synas nödwändig.

(Slutet nästa gång.)

*) Eller genom dåliga ting, som är detsamma.

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 44. Lördagen den 4 November 1815.

Recension:

Swenska Akademiens Handlingar ifrån år 1786. Femte Delen. 368 sidd. ——— Ifrån år 1796. Femte Delen. 384 sidd. Regal-8:o. Sthm, 1813.

(Slut fr. N:o 43.)

Om förnämsta kännetecknet på en partiskrift är, att fästa sin synpunkt på personer mera än på saker, så kan endast en fullkomlig okunnighet eller en starrblind orättwisa belägga Swenska Litteratur-Tidningen med denna tillwitelse. Kände Redaktionen någon åtrå efter den smäktiga ära, som kan förwärfvas genom ett tidningskrig, så skulle hon, utan twifwel med temlig lätthet, förwalta sin tidskrift på ett helt anhat wis, och omskapa den till en lavastörtning af sardonisk hån, hwars blixtrande öfwerwigt, om icke den swedda Tungustanismen sjelf, åtminstone deß beundrare snart nog öfwerrumplades att erkänna. Men denna Tidning wore oswärdig att utgifwas wid det yppersta universitetet i Norden, om den ej åsyftade en widsträcktare omsattning och en ädlare bestämmelse. Redaktionen anser den allwarliga forskningen, det stränga wettenskapsnitet, den lugna pröfningen för de enda medel, som långsamt, men säkert och med obesläckad heder leda till deß hufwudmål, att gagna sitt fädernesland; öfwertygad att grundsatser, kunskaper, redlighet i afsigter och orubblig ståndaktighet i deras utförande, förr eller senare skola tillwinna sig förtroende hos alla kraftfulla själar, utan att behöfwa försworas genom strider, i hwilka hon wore nödsakad att spela Riddaren af Mancha, som nederhögg en fårhjord i stället för én krigshär. Twertom skall hon ej upphöra att speja efter tillfällen, då hon, utan att förneka mogen genomtänkta öfwertygelser, kan offra ett bifall äfwen åt dem, som sätta en samwetspligt i att fördömma hennes bemödanden, under det de tillika räkna för en öfwerflödig sysselsättning, att derom inhämta någon sammanhängande kännedom. Den gemensamma regeln för hennes ledamöter har alltid warit, att framställa sina tankar årligt och bestämdt, med bifogade skäl, i ordasätt som hwarken

Digitized by Google

öfwerträda den allmänna höflighetens lagar eller lagen af den aktning, hwilken man är skyldig motsatta meningar, så ofta deßa wittna om samma rena sanningsifwer och framställas med samma billighet. Det är möjligt, att likwäl ett och annat uttryck i en tidskrift af så mångartadt innehåll och i hwilken så många medarbetare måste deltaga, som icke alltid kunna swara en för alla och alla för en, må synas innebära något trotsande maktspråk eller någon utlåtelse af fårande smälek. Det wore en stoisk apathi utan like, att är från är höra sig ompipas af alla upptänkliga mißtydningar, och ej någongång känna sig frestad, att wisa mößen lejonets tänder. Ty hwilka äro de män, som lägga ord i munnarna på den skara, hwars skrik mot oß och hwars liknöjdhet wid saken äro de enda fälttecken, hwarpå deß föröfrigt så brokiga flockar igenkänna hwarandra? Äro de ej deßa skeppsbrutna Lärodiktare och Dramaturger, hwilkas sånger utan ton sjelfwa den goda tonen hellre berömmer än läfer; deßa Wettenskapsmän, som aldrig gjort sig reda för ideen af wettenskap, och som ej kunna sammansätta en drägligt swensk mening; deßa Philosopher, som icke ens ytligt känna något enda system, än mindre förstå hwad system är eller hwarom nu i philosophien twistas, och som grimacera åt wår logik, utan att begripa de wanligaste logiska distinktioner; deßa Theologer, som wilja förtjena himmelriket med att bestrida möjligheten af en annan tro, än en blind eller död; deßa Moralpredikanter, som hålla en omedelbar gemenskap med dygdens urbild för det galnaste af alla swärmerier, och finna wiljans frihet upphäfwen i en lära, som gör just wiljan och friheten till det skapande Urwäsendets högsta manifestation*); deßa Häfdatecknare, tomma på facta

och rika på deklamation, som anse Historien för en härfwa af tillfälligheter, gjord att traßla in och nysta opp på hwad wis man behagar; deßa Patrioter, hwilkas ideal af statens lycksalighet är tecknadt i Wielands Abdera, och för hwilka inga onyttigare studier gifwas, än de som leda till wißhet i menniskans wigtigaste angelägenheter; äntligen deßa Moderationens och Anständighetens ridknektar, som drifwa daglig jagt efter anledningar till grofwa utfall och dumma infall? — Redaktionens medlemmar äga wißerligen icke den hos wåra claßiska författare sanktionerade blygsamhet, som yttrar sig genom ett oupphörligt talande om sig sjelf, och som nyligen bragt en af dem, i företalet till andra upplagan af hans skrifter, att prunka med sin sjuklighet och coquettera med sjelfwa döden: wi tro, att den äkta blygsamheten består i en oskrymtad känsla af wördnad för cultur och mensklighet, och att denna känsla icke tillåter den, som äger henne, att utställa sin physiska personlighet och sina kammarförhållanden till åskådande inför allmänheten; wi tro, att den som uppträder för att i tryck

*) Menniskan lefwer, i hwarje ögonblick, på samma gång i ewigheten och i tiden: det beror då på henne sjelf, att lyda ewighetens ande eller tidens. Om detta ämne, så wäl som om själens odödlighet, skall jag på ett annat ställe framställa mina tankar och aningar. I förwäg sagdt, anser jag ett fullkomligare sätt att lefwa i Gud (wara odödlig) innehållas i det närwarande inskränkta, på samma wis, som blomman innehålles i wärknoppen. Wår ursprungliga inre odödlighet är den vegetations-proceß, som småningom nödgar knoppen att öppna sig, och Döden är den högsta animaliska magnetismen, som utwidgar wår individuella consensus till en fullständigare harmoni af consensuala sphärer.

Digitized by Google

göra en åsigt offentlig, icke på ett grofware sätt kan wisa allmänheten sitt förakt, än då han med subjektiva grunder will besticka hennes domsrättighet, eller fordrar att hon af medlidande för hans person skall syßelsätta sig med hans arbete; wi tro, att det är hwars och ens owillkorliga pligt, när han fattar pennan i handen för att säga den läsande werlden någonting, att förut ha noga öfwerwägat hwad han will säga, eller (hwilket är detsamma) att wara säker på sin sak, emedan han i annat fall borde tiga och företaga sig ett nyttigare handtwerk; wi tro, med få ord, att det beständiga wämjeliga förespråkandet om egen förmåga och oförmåga bewisar antingen en lamhjertad enfaldighet eller en genomdrifwen oblyghet, emedan man icke bör wänta sig att bli dömd efter sin tro, utan efter sina gerningar ensamt. Deremot, i händelse att allmänheten skulle hysa en så oemotståndlig kärlek för confessioner, som man will inbilla oß, förklara wi på det högtidligaste, att wi anse wåra arbeten, alla utan undantag, för ganska ofullkomliga phenomener af Nordens waknande anda, och endast för de första swaga ljuden, som bebåda deß ankomst; wi äro långt ifrån att tillerkänna wåra företag ett högre wärde, än det ganska relativa, att uppmana till bättre; och wi känna ingen lifligare önskan, än att snart så lemna platsen åt uppstigande efterträdare, hwilkas öfwerlägsenhet i kraft och bildning undantränger wåra förberedande mödor i den skugga, hwarest blott wiljans och aningens förtjenst, af framtida forskare i Swenska själsodlingens häfder, lockar någon uppmärksamhet på wåra bortgömda namn. Men tills den tiden inträffar, fordra wi, för att mästras, om icke just Mästare, åtminstone warelser, som förstå något mer än att snacka i wädret. Det är denna fordran, som man en och annan gång gifwit tillkänna, kanhända med någon sjelfkänsla, som likwäl i sådana omständigheter bör kunna finnas ursäktlig. Hwad andan af wår Kritik innebär, öfwer hwars djerfhet och ensidighet man nu äntligen mindre klagar än öfwer deß obarmhertighet, ligger öppet i dagen för alla, som lefwat före år 1810. Innan det året existerade ingen kritik i Swerige, och hade icke heller existerat der sedan decennier. Mängden af läsare höll sig till dåliga romaner och politiska skrifter, föga deltagande i den högre litteraturens öden, hwilka också egentligen icke woro några öden, emedan allt hwilade der liksom stannadt watten. Wißa författare gällde engång för alla såsom stora genier, och när de stundom låto höra af sig, doftade genast rökelsekaret i någon sömnig Post eller Journal, under mångfaldiga bugningar och skrapningar af en person, som kallade sig recensent, och som från början till slutet försäkrade, att sjelfwa fullkomligheten ej kunde wara mera fullkomlig. Förörigt war recensionshandtwerket, om det just ej gick ut på att meddela upplysning och rättelse, ett omständligt sätt att complimentera goda wänner och bekanta, särdeles för deras blygsamhet; och som man ej gerna grep sig an med något betydande slag af skriftställeri, utan att skaffa sig ryggen fri genom beskydd af en eller flera redan canoniserade, så wißte man alltid temligen med hwem man hade att beställa och hwad man kunde räkna på. Stundom kunde det wäl falla ett och annat af deßa helgon in, att rida ett litet spärr mot någon utgifwen så eclatant usel bok, att deß uselhet af sig sjelf lyste hwarje läsare i ögonen; sådana executioner ansågos emellertid såsom högst helsosamma och högst uppbyggliga,

Digitized by Google

het och ett i alla hänseenden fullgiltigt mönster för andliga talare. Denna mening yttras af dem, som tillhöra eller efterhärma wisse såkallade finare själskapskretsar, och har således talrika anhängare. Enligt en annan beundras han såsom ett mäktigt snille och en öswerträffelig predikant i hof och stora städer; men man beklagar, att han framställde religionens läror från en förmycket upphöjd ståndpunkt, med förmycket djup i tankeledningen och förmycken skönhet i afhandlingssättet, för att kunna werka på en mindre upplyst menigher. Bland andra, som hysa denna tanke, tycks mängden af medelåldriga landtpresters kunna nämnas. Den tredje meningen högaktar wäl äfwen hans snille, och håller honom för en man, som satt i besittning af all werldslig wisdom och kunde uttrycka den med en lysande konst; men saknar i hans predikningar den egentliga christendomens anda, nerf och ton, och räknar honom till de neologiserande skriftlärde, som afgudas af en förwillad samtid. Detta är wåra gamla theologers och presters tro; den omfattas af alla dem, som ännu tillhöra den stränga Lutherska dogmatiken, eller deß reformerade skepnad Brödraförsamlingen. Äntligen den fjerde öfwertygelsen påstår, att han gällde mera såsom menniska än snille; att han, långt ifrån att betrakta religionen från en förmycket hög ståndpunkt, twertom såg den från en förmycket låg (att den för honom war blott en förmedling mellan moralitet och evdämonism); att han alldeles icke stod på höjden af samtidens odling, och att deri just fältet bör sökas, hwarföre hon så fragmentariskt fattade christendomens himmelska innehåll; att äfwen derföre den ljumma städningen i hans styl icke kan ersätta den majestätiska enkelhet, som utan undantag tränger till

en folksamlings sinne; att han öfweralt röjer förstånd, hjerta och wälmening, men ingenstädes hwarken den gudaläga, som förråder snillets inneboende helgedom, eller det Andans swärd, som aldrig swängs utan en omedelbar ingifwelse från Ljusets Fader. — Rec. bekänner, att han af alla Lehnbergs arbeten mest wärderar Åreminnet öfwer Gyllenhjelm. Så mycket han, sedan många år, deraf kan påminna sig, war det i sanning mera läsbart, än de åreminnen man sedan twungit honom att genombläddra. Hwad Predikningarne angår, twiflar han för sin del rätt mycket, om någon Swensk hittills i den andliga wältaligheten uppträdt, som kunde uthärda jemförelse med t. ex. en Marheinecke. — På Herr Ärkebiskoppens m. m. Tal följer ett Swar, af Herr Js. Reinh. Blom (s. 202—207), som börjar med denna bekännelse: „Aldrig hade Ödet kunnat göra ett mindre lyckligt wal af den, som på Akademiens wägnar borde frambära hennes första helsning åt Lehnbergs efterträdare." — 6) Sång till Finska Arméns Ära; af Herr Peter Adam Wallmark, Vice Bibliothekarie (s. 209—217.) Denna Sång trycktes redan år 1809, för att trösta Finska armeen öfwer deß misöden. Den har blifwit tillräckligt granskad i Polyfem, 2 Saml. N:o 40 och 41. Den lånar förövrigt någon märkwärdighet deraf, att man i hwar wers igenkänner Sweriges Marspas. 7) Minne af Riksdrotset Herr Pehr Brahe den Yngre, Grefwe till Wisingsborg; af Hr Bisk. Dokt. C. G. Nordin (s. 229—256.) Liknar Förf:s öfriga minnesteckningar. 8) Werldens fyra Åldrar, och Julii Cesars Apotheos; af Herr L. J. Gravander, Med. Dokt. (s. 347—356. Imitationer

Digitized by Google

efter Ovidius. Metamorphosernas skald uppträder här med följande ordalag:

„Sjung rodnande och blog, min unga Sånggudinna!
Om fikla tidehwarf, som jorden sett försvinna,
Sjung först den Gyllne Tid af hennes barndoms dar,
Då menskan ännu säll och oförderfwad war.
Än woro inga straff och inga lagar kända,
Och ingen Domare, som kunde dem förwända."—

Herr Gravander har också med sig tagit till malspråk:

„Me quoque dicunt
Vatem pastores; sed non ego credulus illis."

9) Minne af Kongl. Rådet och Kanslis-Presidenten Herr Bengt Oxenstjerna, Grefwe till Korsholm; af Herr Bisk. Dokt. C. G. Nordin (s. 359—384.) Skiljer sig ej från de andra Nordinska biographierna.

Slutligen har denna Del en egenhet, som ej bör lemnas obemärkt, emedan den i sanning är något egen. Innehållsförteckningen öfwer Handlingarna rörande Högtidsdagen 1808 spänner wår nyfikenhet på en Sång till Fäderneslandets Förswarare, af Isac Reinhold Blom, hwilken sång dock sedan såsänget bland Handlingarna sökes. Om denna omständighet meddelar sista sidan, 384, följande upplysning: „Författaren har bifallit Akademiens begäran att få införa detta Skaldestycke i sina Handlingar, under förbehåll, att Akademien wille dermed ännu någon tid uppskjuta." — Likaledes bebådar oß förteckningen öfwer Handlingarna för d. 20 Dec. 1810 en Sång öfwer Sweriges Kronprins Carl August, men på det ställe, der den borde förtjusa oß, står i tre torra rader med cursiv berättadt, att „Författaren har begärt uppskof med tryckningen af denna Sång, hwilket Akademien funnit skäl att bifalla." Akademien yppar emellertid för sångaren den förmodan, att han, Herr Nordin, emedan han i fulla ett och tjugu år hwilat på sina lagrar, synbarligen „för att framcråda inför Akademien fordrade ämnen, hwilka uppwäcka hans känslor såsom Medborgare" Då hon dessutom försäkrar honom, att hans sång har „snille, bildning, nyhet och dristighet," och Herr Blom troligtwis icke är ett solgrand mindre snillrik, bildad, ny och dristig, så måste man beundra denna blygsamhet, detta wisa mißtroende till sin förmåga hos ett par män, som snart komma att förwåna Skandinavien med två oerhörda mästerstycken.

Man bör ej finna obillig och obetänkt förolämpande den spådom, som yttrades i begynnelsen till denna Recension: att Akademiens Handlingar, för nästa generation af läsare, till större delen skola förlora sin „läsbarhet" — såsnart man blott ej öfwerser den mildare uttydelse, som detta ord i sammanhanget af texten både tillåter och erbjuder. Det nyttjades ej der i den bemärkelse, enligt hwilken det betecknar blott egenskapen att kunna läsas. Meningen war, att man i dessa Handlingar, öfwerhufwud tagna, förgäfwes söker den upphöjning i åsigter, det djup af ideer, den rikedom på kunskaper, det warma känslolif och den mäktiga framställningskonst, som erfordras till rättigheten att läsas från fekel till sekel; eller, att de i allmänhet (således med undantag, af hwilka Franzéns och Geijers skrifter nämndes såsom de mest frappanta) sakna den pregel af oförgänglige wärde, som dock förklarligt wäntas af arbeten, hwilka göra anspråk på exemplarisk fullkomlighet. Detta, med det tillägg, att institutet, som af Staten inrättas till witterhetens förkofran, ännu ingenstädes gagnat till sitt mål, har wißerligen warit, är och förblifwer wårt påstående. —

Digitized by Google

Så, när wi på ett senare ställe uttryckte den upprigtiga önskan, att Akademien snart wille till sina öfriga insigter äfwen lägga en mera grundlig kännedom af theorien för snille och smak, fränkände wi henne, en corps betraktad, hwarken den ena eller den andra af deßa poler för all witterhet, utan endast den dialektiska reflexionen, den kritiska skarpblicken, som är enthusiastiska snillens mindre allmänna lott. Efter deßa förklaringar öfwer de twenne utlåtelser, dem en och annan läsare mißförstått, hoppas wi med sog, att ingen owälbig skall finna wår granskning innebära någon anstötlig glömska af litterär aktning och hoffamhet.

Det saktadt, och ehuru wi sedan begynnelsen af denna kritiska öfwersigt med sägnad förnummit, att mängden af wåra läsare dela wåre öfwertygelse och gilla wår åtgärd, weta wi ganska wäl, att personer icke saknas, som betrakta det företag såsom ett högst förmätet, att öfwer sådana skrifter wåga en recension. En slik åsigt förtjenar i sig sjelf ej någon wederläggning, då det Samfund, som af Gustaf III befullmäktigades att wärda fäderneslandets språk och åsthetiska odling, likwäl — såwidt Rec. påminner sig — ej dermed befullmäktigades att wara ofelbart; en egenskap som tillhör blott det Högsta Wäsendet, och således ej gerna förnuftigtwis prætenderad af lägre wäsenden, allraminst af en samling upplysta menniskor. Men det tycks, som habe man ännu i Swerige mindre allmänt hunnit förwärfwa sig klara begrepp om beskaffenheten af en werklig kritik. Eller hwaraf, om ej af granskningens beskaffenhet, förmår man wäl sluta till det mer eller mindre förmätna i sjelfwa företaget? Dock wäl icke, såsom wisa tonlösa tongifware stundom obilligt nog låtit förstå, af granskarens ålder, statsborgerliga rang eller andra dylika tillfälligheter? I detta fall wore ingen litterär lagskipning möjlig. Är den åter möjlig, så förutsättes dermed, att deß förmånenhet ej kan bestämmas af resultatet — tadel eller beröm; utan af motiveringen — rättwisa eller orättwisa. En obillig kritik är förmåten, äfwen om den obetydligaste warelse är deß föremål; den trotsar af låga personliga grunder det ewiga Rätta, som äfwen i förhållande till det minsta kryp bör njuta en oinskränkt wördnad. Förmåtet bör widare hwart och ett omdöme kallas, som yttras af personer, hwilka genom ingenting*) ädelagt de insigter, de förmögenheter, som skulle berättiga dem och andra till tro på deras domarekall. Men då först är Kritiken fullkomligt förnedrad, när den med galla och mißaktning bemöter snillet på deß glänsande bana; när den med fördömens yra och afundens elska hwäser alla öfwerlägsna egenskaper i spåren: när den blott derföre uppwädrar sina ammsagor om tidernas ädlaste wärf och syften, att den må kunna, liksom deß urbilder wid månans skimmer, med sina tjutningar underrätta naturen, huru widrigt himmelens strålar bryta sig mot en djurisk synlyckligtwis lemnar oß en inhemsk tidskrift, tid efter annan, i alla deßa slag af kritisk fräckhet så öfwerträffliga mönster, att det drifiga nit, som är oskiljaktigt från grundlighetens och wetkets prönningar, swärligen af någon jemförande läsare kan förblandas med betryckta Gascognares fanfaronader.

I afseende på de tusende gånger sagda, eftersagda, omsagda, wända, öfwerskurna och numera betydligt loggslitna beskyllningar, som wi fått uppbära för fantasteri, egoism och öfwermod, wilja wi ännu bifoga några rader, hwilka dock för ingen del böra betraktas såsom rigtade till deßa beskyllningars komiska härolder, som skaffat oß så många glättiga ögonblick för att wi skulle önska deras tystnad, utan till de individer af allmänheten, för hwilka en ytterligare redowisning af wåra ändamål möjligen kan synas nödwändig.

(Slutet nästa gång.)

*) Eller genom dåliga ting, som är detsamma.

Digitized by Google

Swensk Literatur-Tidning.

N:o 44. Lördagen den 4 Nowember 1815.

Recension:

Swenska Akademiens Handlingar Ifrån år 1786. Femte Delen. 368 sidd. — — — Ifrån år 1796. Femte Delen. 384 sidd. Regal-8:o. Sthm, 1813.

(Slut fr. N:o 43.)

Om förnämsta kännetecknet på en partiskrift är, att fästa sin synpunkt på personer mera än på saker, så kan endast en sullkomlig okunnighet eller en starrblind orättwisa belägga Swenska Litteratur-Tidningen med denna tillwitelse. Kände Redaktionen någon åtrå efter den småaktiga ära, som kan skördas genom ett tidningskrig, så skulle hon, utan twifwel med temlig lätthet, förwalta sin tidskrift på ett helt annat wis, och omskapa den till en lavastörtning af sardoniskt hån, hwars blixtrande öfwerwigt, om icke den swedda Tungusianismen sjelf, åtminstone deß beundrare snart nog öfwerrumplades att erkänna. Men denna Tidning wore owärdig att utgifwas wid det yppersta universitetet i Norden, om den ej åsyftade en widsträcktare omfattning och en ädlare bestämmelse. Redaktionen anser den allwarliga forskningen, det stränga wettenskapsnitet, den lugna pröfningen för de enda medel, som långsamt, men säkert och med obesläckad heder leda till deß hufwudmål, att gagna sitt fädernesland; öfwertygad att grundsatser, kunskaper, redlighet i afsigter och orubblig ståndaktighet i deras utförande, förr eller senare skola tillwinna sig förtroende hos alla kraftfulla själar, utan att behöfwa förswaras genom strider, i hwilka hon wore nödsakad att spela Riddaren af Mancha, som nederhögg en fårhjord i stället för én krigshär. Twertom skall hon ej upphöra att speja efter tillfällen, då hon, utan att förneka moget genomtänkta öfwertygelser, kan offra ett bifall åfwen åt dem, som sätta en samwetspligt i att fördömma hennes bemödanden, under det de tillika räkna för en öfwerflödig syßelsättning, att derom inhämta någon sammanhängande kännedom. Den gemensamma regeln för hennes ledamöter har alltid warit, att framställa sina tankar ärligt och bestämdt, med bifogade skäl, i ordasätt som hwarken

Digitized by Google

öfwerträda den allmänna höflighetens lagar eller lagen af den aktning, hwilken man är skyldig motsatta meningar, så ofta dessa wittna om samma rena sanningskärlek och framställas med samma billighet. Det är möjligt, att likwäl ett och annat utropp i en tidskrift af så mångartadt innehåll och i hwilken så många medarbetare måste deltaga, som icke alltid kunna swara en för alla och alle för en, må synas innebära något trotsande maktspråk eller någon wilkarelse af sårande småsinne. Det wore en stoisk apathi utan like, att år från år höra sig omringas af alla upptänkliga misshyddningar, och ej någongång känna sig frestad, att wisa mössen lejonets tänder. Ty hwilka äro de män, som lägga ord i munnarne på den skara, hwars skrik mot oss och hwars likasinnighet wid saken äro de ende fältteckne, hwarpå de förbrigt så brokiga flockar igenkänna hwarandra? Äro de ej dessa skeppsbrutna Lärodiktare och Dramaturger, hwilkas sånger utan ton sjelfwa den goda tonen hellre förstämmer än låter; dessa Wettenskapsmän, som aldrig gjort sig reda för ideen af wettenskap, och som ej kunna sammansätta en dräglig swensk mening; dessa Philosopher, som icke ens rätteligt känna något enda system, än mindre förstå hwad system är eller hwarom nu i philosophien twistas, och som grimacera åt wår logik, utan att begripa de wanligaste logiska distinktioner; dessa Theologer, som wilja förtjena himmelriket med att bestrida möjligheten af en annan tro, än en blind eller död; dessa Moralpredikanter, som hålla en omedelbar gemenskap med dygdens urbild för det galnaste af alla swärmerier, och finna wiljans frihet upphäfwen i en tåra, som gör just wiljan och friheten till det skapande Urwäsendets högsta manifestation*); dessa Häfdatecknare, tomma på facta och rika på deklamation, som anse Historien för en härfwa af tillfälligheter, färdiga att traggla in och nysta opp på hwad wis man behagar; dessa Patrioter, hwilkas ideal af statens lycksalighet är tecknadt i Wielands Abdera, och för hwilka inga owpt.igare studier gifwas, än de som leda till wishet i menniskans wigtigaste angelägenheter; äntligen dessa Moderationens och Anständighetens riddknektar, som drifwa daglig jagt efter anledningar till grofwa utfall och dumma infall? — Redaktionens medlemmar äga wißerligen icke den hos wåra klassiska författare sanktionerade dygdsamhet, som yttrar sig genom ett upphörligt talande om sig sjelf, och som nyligen bragt en af dem, i företalet till andra upplagan af hans skrifter, att prunka med sin sjuklighet och coquettera med sjelfwa döden: wi tro, att den äkta dygdsamheten består i en okrymmad känsla af wördnad för cultur och mennisklighet, och att denna känsla icke tillåter den, som äger henne, att utställa sin physiska personlighet och sina kammarförhållanden till åskådande inför allmänheten; wi tro, att den som uppträder för att i tryck

*) Menniskan lefwer, i hwarje ögonblick, på samma gång i ewigheten och i tiden: det beror då på henne sjelf, att lyda ewighetens ande eller tidens. Om detta ämne, så wäl som om själens odödlighet, skall jag på ett annat ställe framställa mina tankar och anmärkningar. I förwäg sagdt, anser jag ett fullkomligare sätt att lefwa i Gud (wara odödlig) innehållas i det närwarande inskränkta, på samma wis, som blommans innehållas i wärknoppen. Wår ursprungliga inre odödlighet är den vegetations-proces, som småningom nödgar knoppen att öppna sig, och Döden är den högsta animaliska magnetismen, som utwidgar wår individuella consensus till en fullständigare harmoni af consensuela sphärer.

Digitized by Google

göra en åsigt offentlig, icke på ett grofware sätt kan wisa allmänheten sitt förakt, än då han med subjektiva grunder will bestrida hennes domsrättighet, eller fordrar att hon af medlidande för hans person skall sysselsätta sig med hans arbete; wi tro, att det är hwars och ens owillkorliga pligt, när han fattar pennan i handen för att säga den läsande werlden någonting, att förut ha noga öfwerwägat hwad han will säga, eller (hwilket är detsamma) att wara säker på sin sak, emedan han i annat fall borde tiga och företaga sig ett nyttigare handtwerk; wi tro, med få ord, att det beständiga wänjseliga föresprånkandet om egen förmåga och oförmåga bewisar antingen en lemhjertad enfaldighet eller en genomdriswen obygghet, emedan man icke bör wänta sig att bli dömd efter sin tro, utan efter sina gerningar ensamt. Deremot, i händelse att allmänheten skulle hysa en så owanligt förståndig kärlek för confessioner, som man will inbilla oß, förklara wi på det högtidligaste, att wi anse wåra arbeten, alla utan undantag, för ganska ofullkomliga phenomener af Nordens waknande ande, och endast för de första swaga ljuden, som bebåda deß ankomst; wi äro långt ifrån att tillerkänna wåra företag ett högre wärde, än det ganska relativa, att uppmana till bättre; och wi känna ingen tifligare önskan, än att snart få lemna platsen åt uppstigande efterträdare, hwilkas öfwerlägsenhet i kraft och bildning undantränger wåra förberedande möder i den dugga, hwarest blott wilsamt och aningens förtjenst, af framtida forskare i Swenska själedlingens häfder, lockar någon uppmärksamhet på wåra bortgömda namn. Men tills den tiden inträffar, fordra wi, för att mästras, om icke just Mästers, åtminstone wanliga, som förstå något mer än att snacka i wädret. Det är denna fordran, som man en och annan gång gifwit tillkänna, kanhända med någon sjelfkänsla, som likwäl i sådana omständigheter bör kunna finnas ursäktlig. Hwad anden af wår Kritik innebär, öfwer hwars djerfhet och enfidighet man nu äntligen mindre klagar än öfwer deß obarmhertighet, ligger öppet i dagen för alle, som läswat före år 18 0. Innan det året existerade ingen kritik i Swerige, och hade icke heller existerat der sedan decennier. Mängden af läsare höll sig till dåliga romaner och politiska skrifter, söga deltagande i den högre litteraturens öden, hwilka också egentligen icke woro några öden, emedan alt hwilade der liksom stannade watten. Witza författare gälde ingång för alla såsom stora genier, och när de stundom täto höra af sig, dofrade genast rökelsekaret i någon sömnig Post eller Journal, under mångfaldiga bugningar och skrapningar af en person, som kallade sig recensent, och som från början till slutet försäkrade, att sjelfwa fullkomligheten ej kunde wara mera fullkomlig. Förbistigt war recensionshandtwerket, om det just ej gick ut på att meddela upplysning och rättelse, ett omständligt sätt att complimentera goda wänner och bekanta, särdeles för deras blygsamhet; och som man ej gerna grep sig an med något betydande slag af skriftställeri, utan att kasta sig ryggen fri genom beskydd af en eller flera redan canoniserade, så wiste man alltid temligen med hwem man hade att beställa och hwad man kunde räkna på. Stundom kunde det wäl falla ett och annat af deßa helgon in, att rida ett litet spärr mot någon uteliswen så eclatant usel bok, att deß uselhet af sig sjelf inste hwarje läsare i ögonen; sådane executioner ansågos emellertid såsom högst helsosamma och högst uppbyggliga,

Digitized by Google

och beundrades framförallt som widunder af qwickhet; ty man gällde i detta tidehwarf för qwick, när man icke war utomordentligt dum. Men dylika bestraffningar timade blott sällan, och drabbade merändels några arma prester, som i sitt hjertas oskuld litet enfaldigt kommo fram med sin bokstafliga tro på Augsburgiska bekännelsen (ty sådana prester funnos då ännu): deßa gammalmodiga hedersmän fingo då, till synnerlig gamman för alla upplysta*), höra ordas widt och bredt om fördomar, om moderation, om smak, om tolerans, med mera dylikt, hwilket i deras öron klingade ungefär som en utstofferad förberedelse till ett slags ny Baalsdyrkan. Med deßa phraseologier om upplysning och tolerans, späckade af små winkar om frihet och jemlikhet, briljerade man den tiden oerhördt och oroade onödigtwis f. d. Konungen, som wisserligen såg deßa ämnen icke just ur de ljusaste synpunkter. På detta sätt liknade Sweriges litteratur dammen wid Bethesda, och

*) Den upplysning, som här menas, war ett slags orden och bestod af tre grader. På den första, der wanligtwis fruntimren stannade, nöjde man sig med att afskudda de enklaste fördomarna, såsom t. ex. att man borde läsa Bibeln, att sabbaten måste hållas helig, att man i en bråd wändning kunde fara till helwete o. s. w. Det ingaf redan en betydlig känsla af sann upphöjning, när man wägade sy om söndagsqwällarna, sedan man under hela weckan knapt tagit nålen i hand. Den andra graden meddelade likwäl ett wida renare ljus: der bannlyste man prestestånd ur staten, läste Horrebow om Jesus och Förnuftet, och höll sig öfwerhufwud för klokare än Paulus. Äntligen i tredje graden insåg man, att alla widskeppelser egentligen innefattas i en enda, nemligen i den att tro på någonting högre än sig sjelf.

fastän Höijer och Silwerstolpe stego ned ett par gånger för att röra om den, sönk likwäl snart det mineralhaltiga till bottnen igen; hwilket hade den werkan på wattnet, att hela brunnesällskapet af claßiska Akademister, ecclesiska dagbladsskrifware och halfclaßiska läsare somnade samt och synnerligen in, utan all widare omtanka hwarken att dricka eller movera sig. I denna belägenhet, sofwande rundtomkring den sofwande dammen, njöt man behaget af en stilla lefnads lugn, ända till wår ankomst; och då sömnen, i det hela tagen, är ett slags fredligt och nästan gyllene tillstånd, så ropade man åt hwarannan, när man någongång halfwaknade för att gäspa och sträcka sig, att man nu fi ade Swenska witterhetens gyllene ålder. Att sätta den så länge tilltäppta mineralådran i omlopp, behöfdes en staf så hwaß, så knölig och så lång, som Virgilius beskrifwer Polyfems — och det war naturligt, när hon på engång swallade fram med brusande böljor, att man skulle finna det wäckande dånet högst obeqwämt, ja så till sägandes impertinent. Eller hwilken annan benämning kunde man utdela åt menniskor, som med fullt allwar påstodo, att i frågan om nationens mest gemensamma och heliga egendom, deß Litteratur, som tillika är den mest oswikliga spegeln af deß lynne och åsyftning, wore individers personlighet, betraktad endast såsom sådan, den må wara främmande eller egen, ett rentaf non-existens, utan all rätt att komma i beräkning? Ännu mer, då deßa menniskor woro unga, många ej engång embetsmän, och då detta oaktadt ett immerfort wäxande antal af personer, som dels haft öronen öppna under den föregående periodens slummer, dels funno det oangenämt att åter tillsluta dem, började gilla och understödja

Digitized by Google

ynglingarnes företag? — Detta war förmycket att smälta på engång. Hafwa wäl wåra motståndare, i fall wi med detta namn böra hedra några ephemerider utan all positif förmögenhet af motstånd, ännu efter fem års demonstrationer hunnit begripa den enkla satsen, att hwar och en, som uppträder såsom skriftställare, med detsamma förwandlar sin enskildhet till ett blott och bart vehikel för de begrepp han will framställa, för litterariska operationer, — och att han således har förlorat all rättighet att knota, när omdömet och granskningen befatta sig med begreppen och operationerna, utan afseende på deras tillfälliga vehikel, hwilket deßutom har samma utwäg öppen, att befästa sin öfwertygelse och bestämdare förklara sig? Träder man fram att agera, utan skicklighet att wara aktör, så skylle man sig sjelf om man blir uthwißlad: och gör man böcker för att i recensioner höra sig helsas med ödmjukaste tjenare, eller will man behandla litteraturens fält som ett ställe der man ger cour, så lägge man hellre bort pennan och nöje sig med att mottaga besök i sin kammare eller kort i sin visitlåda.

Icke personen, utan saken! Sådant är Redaktionens walspråk. Kunde blott de, som under ideligt ropande om ensidighet och bitterhet å sin sida göra allt för att framtwinga skäl till sitt larm, föreställa sig denna synpunkt ens såsom möjlig! Säkert skulle de då finna mera både hedrande och båtande, att antingen i stillhet afwakta den tidpunkt, då wåra åsigter af Konsten, Religionen, Philosophien m. m. hunnit till den grad af utbildad framställning, att sjelfwa mängden af dem, som blott i någon mån befatta sig med läsning, dagsklart inser hwad wi mena och ej mena; eller också genom en aktningswärd, på insigter grundad och från bestämda principer utgående

polemik, som andades ett oegennyttigt och för menskligheten sak lågande nit, beflita sig att sätta allmänheten i säkerhet för den mer och mer omkring sig gripande smittan af wåra förwillelser. Dertill borde de jemwäl täckas att i egna skrifter, förträffligare än wåra, uppenbara den ogemena wisdom och den äkta smak, för hwars brist de tills widare ur utländska dagpapper låna sina små, efter omständigheterna, pudrade eller smutsade utfall — emedan äfwen den trivialaste skymt af qwickhet öfwerstiger deßa menniskors uppfinningsgåfwa. På sådant wis skulle fäderneslandet, antingen genom oß eller dem, kraftigt närma sig till det herrliga mål, som för wåra ögon oupphörligt skimrar: en sjelfständig, en warm, en ur Nordens eget hjerta, ur deß rena, mäktiga själ uppblomstrad witterhet, konst och wisdom, en idealisk fulländning af Sweriges i naturen och historien företeckna de anlag.

Instiftad och bestämd att arbeta på samma mål, af en Monark, som åtminstone ur nationalärans synpunkt förstod att finna det önskwärdt, underlåter Swenska Akademien twifwelsutan ingenting, som enligt deß tänkesätt leder till uppfyllande af sin höge Stiftares i sanning konungsliga afsigt. Wäl wisar Europeiska witterhetens historia, och konske tillika sakens egen art, att dylika stiftelser till den ästhetiska bildningens förkofran, genom det skråenliga som häftar wid sjelfwa principen och genom det werldsligt befallande anseendet af politisk auktorisation, långt mera tjenat att fjettra språk, smak och bildning inom den döda enformigheten af ett willkorligt manér, eller göra en wiß gyllene medelmåtta för alla tider enwäldig, än att nära och framkalla sann claßicitet genom willigt framskridande med snillets oupphörliga formwer-

Digitized by Google

ling, som alltid är det klaraste utrycket af tidens anda och behof. En sådan förstening af opinioner har inträtt i Frankrike, och den var nära till sin fullbordan här. Detta hindrar dock ej Akademien, att för sin del göra att ifrande undantags redan benämnet Swenskt innebär dertill både anmaningen och möjligheten. Men en helt annan väg måste väljas, för att bereda en gedigen och swensk litteratur, än den, som man i bästa mening lärt att för Franskmän inrätta smakråd föreskrifwa sig. Wi hafwa aldrig täflat om något pris hos detta Samfund, och inga enskilda grunder drifwa oß till misnöje öfwer Akademiens domar. Om någon del duger af wåra försök i Poesi och Æsthetik, så gör den sig blott utan yttre sanktion, och den andra delen som icke duger, skulle äfwen af guldbjettoner ej kunna räddas från undergång. Det gifs då ingen fälla, hwarefter wi ej ganska opartiske skulle kunna förundra oß öfwer Herr M. L. Sjöbergs Tal den 20 Dec. 1807 (D:sr. 1796 fädd. 3-6), som innehåller en prisande uppräkning på alla de förderar, för hwilka nationen har Akademien att tacka, och hwarwid endast Författarens af Thorild fordom erhållna berömmelse på sin ofkuld kan komma i åtanka. Twertom är Akademien ännu skyldig nationen en lång kedja af upprättelser för de skadliga inflytanden, som under hennes spira från Holland fädernesland inströmmat öfwer Thenswärdet. Det är ej nog, att den Franska smaken i wisterhet förhåller sig till Antikens smak, som sammetsrena och sysselsorterna till Grekinnornas draperier; den är äfwen uppenbarligen af all werklig smak omöjlig, och då den stelt är drägget af en nationalitet, hwars litteratur förlorare likasom rest sin t maska för att bringa sin rosiga och färgrika åsigt af lifwet i ett ordentligt system af skolsatser och analyser, så medför den, öfwerallt dit den anländer, en torr särlighet som förqwäfwer alla yngliga från Ideernas werld, och en sysslande fräckhet, som begabbar såsom swärmeri de själars ömtåga, i hwilken den ej förmår deltaga med sina läderlappswingar. Will man skåda i ett colossalt och consequent exempel, hwad denna anda kan åstadkomma i Swensk atmosphär? Öppne man då Hr af Leopolds samlade skrifter. Det är ej möjligt att med större virtuositet blotta en ödemark i sitt inre, eller med djerfware öfwermod skryta öfwer sin brist på ursprunglighet, känsla och bildning. Må Parisarne i fred behålla sin lärd för sig, och inbilla sig att ännu gifwa Europa orakel; men förskone man Norden en gång ifrån att se deras sladdrande farcer i härmningen förhöjta till tunga och träkiga hjörndanser. Hwad som kan passa för utländska wareiser, som lefwa för dagen, passar ej för ett folk, som af naturen är hjertligt, storsinnigt och fromt. Det är sant, att man på den förskämda stammen af skrikwiskhet och fri politet, genom sedelärande oder och allahanda deklamationer på rim och prosa, wetat ingympa ett slags moralitet och ett slags philosophi. Men den hast, som skämplar denna moralitet och denna philosophi, kan någorlunda grundligt urrönas i det sätt, hwarpå Voltaire i sina mest individuella produktioner betraktar lifwet och döden, och hwaraf förskilda prof så mycket mindre behöfwa anföras, som wi på Swenska erhållit åtskilliga skriftbekännelser af samma öfwertygelse, med hwilka man snart i denna Tidning kommer att sysselsätta sig. Det är begripligt, att efter en i ungdomen förspillad ungdom och på societeter förspillade mannaår, skall man tänka med wämjelse på tiden och med hemlängtan på ewigheten. Men hwarför tjena då alla de elegandrinska predikningarne? — Sjelfwe det slag af tragedier och epopeer, hwaröfwer Franskorne så mycket

Digitized by Google

tröfta sig, hwad kan det wara för Skandinaverne, som äga en urhistorisk från Gudars stammande fornvid, och hjeltesagor af en sådan rikedom på tragiskt djup och inre skönhet i sammansättning, att ingen folkstam på jorden mäktar framwisa något jemförligt? Hwad äro wäl mot den enda Wolsunga- och Niflunga-sagan, sådan den blifwit behandlad af Fouqué, alla Cornelleerne och Racinianer tillsammantagna? Wi medgifwa, att de Franska Dramaturgernes hufwudmän utmärka sig genom ett interessant bemödande att utwidga den trånga spheren af sina fördomar till en wärdig bana för Melpomene, och att de bättre af deras skådespel (t. ex. Voltaires Brutus och Racines Athalie) tåla läsa sig, när man har gått om sunder: men hwad fall man säga om deras Swenska efterapare? Ingenting annat, än att de äro munkar utan anda och blod; — lyckligtwis falla de redan sönder till aska. För oss finnas att tillgå Homerus och Plato, och Dante och Shakspeare, och Cervantes och Tasso, och Goethe och Schiller, och Winkelmann och Jean Paul, och Herder och Schelling: och man wägar fordra, att Sweriges konstnärer ewigt skulle darra under den långsrade Boileaus skolris, och hundra en charlataniserande Empirism såsom det högsta ideal af mensklig wisdom! Ja, dessa gerters castrater, som aldrig hunnit till ett klarare begrepp om Natur, än att den är ett mönster i stort för Mårnbergare arbeten, de dingat icke att förebrå Shakspeare, hwars Romeo och Julia sjelfwa Märkets och Grevierne bildat, en rå smak och en luden skogsmennisse-natur!

Man skall kalla detta språk för ungdomens och hettans: wi ana det och äro beredde derpå. Men då en arrogant smaklöshet, förenad med en okunnighet utan like, så länge fått ostraffad gäckas med det sköna och det sanna — äro då förhållandena och sammanhangen de enda parter, hwilkas advokater böra tala domstolsherrns tunga gemål? Hwad ungdomen beträffar, i hwilken ärkeliga bedagade män tyckas lägga ett förderlest hopp, så erkänna wi gerna, att wi till större delen bära den olyckan att wara unga; i fall det werkligen är någon olycka, att ännu i sin första styrka lämna naturens lif och idéers enthusiasm, hetsas mot och förleknes förtjusning. Och så helig som ålderdomen är, när den lik en gloria bekrönar en patriarkalisk bygd och åstonen af en stor mans lefnad, så litet mäkta wi förstå, med hwad sorg bleeta mattråcken och peruken, särdeles i litterära owäsen, för egen räkning kunna wänta sig några hyllningsoffer.

Den Franska tonen i wetenskap och konst har tillräckligt uppdagats sina frukter. Den moqnanta sensualismen, den halbertriktiska jargonen, den mot religion, philosophi och poesi lika protesterande materialistiska fanatismen hafwa äntligen dragit sitt hemland till det mål, hwarifrån Rousseaus och Hemsterhuis' i öknen ropande röster ej förmådde afhägna det. Äfwen deß tillgifnaste anhängare inse nu det ryskliga tillstånd af fullkomlig upplösning, der moraliska och politiska brådjup, i hwilket detta fordom så räddwist brundrade, ännu i så många enskilda fall äfwärdt riddertiga folk sunkit under och förtärs. Och likwäl prisa de till wår efterföljd deßa kärnlösa mönster, der man förgäfwes söker lifwets ord, deßa författare utan hjerta, utan tro, utan allwar, som med sina pestaktiga utdunstningar förgiftat Europa och endtligen mördat sin nation! Genom hwad annat underkufwade Napoleon, som i sin person representerar all den storhet, hwartill jordens andar skild ifrån lifvets kan hinna, nästan hela den bildade werlden, än ej genom den egoism och den slappa likgiltighet, som från Voltaires fosterjord bemäktigat sig nästan alla

Digitized by Google

heten af Europas förnäma, ståndspersoner och embetsmän? Och hwarigenom blef han krossad, om ej genom reaktionen af ett yngre slägte, uppfostradt i andra grundsatser, och af de män, som under den förflutna jerntiden med outtröttligt nit förberedt sanningens wälde? Den som ännu är blind för den litterära werldens omedelbara sammanhang med den politiska, han betrakte det ljus af kraft och seger, som äntligen fulländat den Germaniska stammens ära. Preußen har slagit tidens Babel genom elektriseringen af sina tänkares ideer och sina konstnärers tjuskraft. För att bewisa detta, hwilket ligger för allas ögon som umgåtts med personer af Tysklands bildade stånd, behöfs ej engång erinras, att deßa tänkare och deßa konstnärer sjelfwe fäktat i led med de landsmän de uppeldat, att Körners unga blod för frihetens sak strömmade öfwer hans lyra, att Fichte dog af militäriska mödor, eller att Steffens bär jernkorsets hjelteorden och war en af korstågets hufwudmän. Det är i principerna af den wettenskapliga och ästhetiska bildningen hos wåra ädla stamförwandter, som bewisen böra sökas för det phenomen, att äfwen den mechaniska taktiken brutits af de krafter, hwilka i förwäg bröto den mechaniska werldsåsigten och den mechaniska konstläran. Det är sant, jemwäl i Tyskland finnas nattfåglar, som grina mot ljuset; men till tidens och menskligheten heder låter det af inga pappersbalar hämma sig. Det är äfwen sant, att strålarne af detta ljus, som upplöser alla motsatser, abstraktioner och ensidigheter till harmonisk grundwal för en gemensam werldscultur, förbländat och förwirrat många swagt organiserade sinnen, och att det tillstånd af chaotisk fermentation, som måste föregå stora skapelser, ofta frambringar förunderliga mißfoster i alla den högre bildningens elementer. Många bland dem, som hoptals tränga sig fram omkring genialiska författares fanor, synas blott wilja gifwa sig sjelfwa en liten märkwärdighet med att räknas till deras lärjungar, och behandla saken med samma lättsinnighet, som berodde den endast på öfwergången från ett gammalt mode till ett nytt. Att sådan icke är Redaktionens sinnesart, förmodar hon att billiga kännare skola medgifwa. Wärt sätt att resonnera i wettenskapliga ämnen är ej ett slaf, wiskt efterpladdrande af mißförstädda begrepp och mißbrukade termer, och de ledamöter, som sofelsätta sig med Poesi, äga åtminstone den förtjensten att den är deras egen. Föröfrigt ämnade wi aldrig att öfwerflytta den Tyska litteraturen, såsom sådan, på Swensk grund: utan blott det, som för hela Norden bör ware gemensamt af denna litteratur: friheten, allwarit, naturfinnet och andakten. Tyskland är i andligt afseende Europas hjerta: må Skandinavien inse, att naturen i samma afseende bestämt wår halfö till deß hufwud! Att utbilda detta ursprungliga förhållande mellan hufwud och hjerta, till en gudomlig och waraktig sammanklang — det är Swenska Akademiens, det är alla swenska wettenskapsidkares och konstwänners bestämmelse. Det är ej nu fråga om att härma, utan att göra sjelf; det är ej nu fråga om att uppsätta en liten säck hedendom på altaret i Culturens tempel, utan att återställa den gamla goda christendomen i sina rättigheter, och med henne sammansmälta lifwet, forskningen och sången. En ny organisation är i detta hänseende börjad med Sweriges nationalbildning; den skall segra genom det ungdomliga i sin princip; tiden är wißerligen stormig, men den fordrar också kraftiga ideer och modiga charakterer. En ny paradisisk werld uppstiger långsamt ur alstrande böljor, och will man bosätta sig der, så måste man ännu ej sky mödan att simma eller brottas med wågorna. De makter, som ställa sig emot henne, blotta redan derigenom sitt öde, att de skrifta öfwer sin föräldring; de skola förswinna såsom agnar från jorden, och efterwerlden, om deras namn hinna dit, skall dömma dem utan förstoning.

L.

Digitized by Google

Swensk

Literatur-Tidning.

N:o 45. Lördagen den 11 November 1815.

Recensioner:

Swenska Folk-Wisor från Forntiden, samlade och utgifne af Er. Gust. Geijer och Arv. Aug. Afzelius. Första Delen. Stockh. 1814. 249 sidd. 8:o jemte Företal LXVIII sidd. och Musik 31 sidd.

„Då Poesiens element är det högre gemensamma i menniskonaturen — säger Hr Geijer i det mästerliga företalet s. v. — och då det är just detta naturligt gemensamma, som samhället utbildar och såsom offentligt föreställer, så skulle tyckas att poesiens bildning med samhällsordningen skulle hålla lika steg och i mån af denna utweckling äfwen tilltaga så i klarhet och styrka som allmänhet.“ Derföre så länge ännu icke en mera konstigt utbildad Statsförfattning, särskildt i hwarje rike, uppkom, såg man en gemensam poetisk form utmärka stamförwandterna bland Europas folkslag. En sådan charakteristisk skillnad äger icke allenast rum emellan de Germanska och Slaviska folkstammarnes poesi*), utan äfwen i Italien och Södra Frankrike blefwo Germaner icke den öfwerwägande delen af folket. Snart gick så wäl det Östgöthiska som Longobardiska wäldet i Italien under, de öfwerwägande i nationalmassan blefwo Latinare och Greker i dessa länder der climatet mera lockade till en glad njutning af lifwet än till äfwentyrliga hjeltedragder. Der uppkom derföre en egen art af erotisk-idyllisk poesi, utalad i flera konst-former, t. ex. Canzoner, Sonnetter, Rondeauer, Trioletter etc., och känd under namn af Provençalisk Skaldekonst. Den gick såsom de högre Ståndens galanta tidsfördrif, äfwen öfwer till södra delen af Tyskland under namn af Minnesång, ja, till och med till de bildsamma Isländarne, der den lefwer i deras Mannsaungr, men blef ingenstädes egentlig folkspoesi, mera än i Provence och i Italien der den till classicitet af Petrarca utbildades. Men Pyrenäiska halfön intogs

*) Wäl hafwa Rossarne egentliga Kämpawisor, men det är märkeligt, att dessa uppkommo mellan år 850 och 1000, då Skandinaver på Gardarike och Holmgården hade ett så afgjordt inflytande.

Digitized by Google

af Vandaler och Westgöther; Norra delen af Frankrike af Normänner, England af Angler, Saxer och Danskar; Tyskland af Allemanner, Franker, Thüringer och Saxer; Norden af Asar och Gauter, alla friska grenar af en gemensam ädel hjelteslam och derföre finna wi i dessa länder gemensamt krigsbegär, ungefär gemensamma seder och gemensame språk. I dessa länder uppblommade äfwen den christeliga, heroisk-galanta Romansen hwilken, så som Hr G. densamma i Föreläsn. s. XVIII–XX, lyckligt beskrifwit den, bewarade minnet af det högsta i nationens gemensamma egendom till lust och förnöjelse. Men icke war, såsom det äfwen s. XXV. rigtigt anmärkes, den christliga Romansen de Germanska folkslagens äldsta poesi. „Det fanns en äldre, till sin grund hednisk, från Sagoåldern, rent Heroisk och Episk: minnen som stå i gemenskap med den stora folkwandringen och hafwa sin medelpunkt i Skandinaviska myther och sagor.“ Då Westgötherne eröfrade Spanien woro de redan christne och derigenom hade, wid den tiden då en lugnare författning gjorde det möjligt att poesi kunde uppkomma, alla hedniska minnen förswunnit*). Men deremot gaf granskapet och striderna med de tappre och galanta Araberne castilianska poesien, så till yttre som inre form, ett alldeles eget skaplynne, der Romansens lyriska esprit på ett nästan despotiskt sätt öfwerwäger den episka. Äfwen i den engelska folksdikten röjas blott få och otydliga spår efter den hedniska kämpaperiden: Angelsaxernas bildning började egentligen först med Christendomen, och deras äldste skald är redan christen. Det är först i Tyskland men tydligast och bestämdast i Skandinavien, som Romansen delar sig i twenne arter, i Kämpawisan och i Riddarewisan (Romansen i trängre mening) och der man ser huru den senare följer efter den förra. Den med Isländska literaturen bekanta wet ganska wäl, att då den gamla i Fornyrdalag eller äldre i Drottmätt författade, Drapan, (hwilken mest liknar en episk Rhapsodi, äfwen en hjeltes hela lefnadslopp) tystnade, uppkommo de såkallade Rimur, hwilka dels i wanlig Runhenta, dels i mångfaldigt rimmade versslag, besjöngo Kämparnes kärleksäfwentyr. Sedan de Isländske Skalderne under loppet af 14de århundradet, wid de Norska, Swenska och Danska hofwen sjungit sina Rimur, uppkommo, såsom sjelfständiga bildningar efter dem, i dessa länder, der nu egna mundarter ur den gamla gemensamma Norrăna tunga, utwecklot sig, först betecknande öfwergången, de hedniska minnen upplifwande Kämpawisorna, hwilka sedermera förädlade sig till christeliga Riddarewisor. Och skillnaden mellan dessa båda arter har Hr G. lyckligt uttryckt s. XXXII. med dessa ord: „Ehuru intressanta de egentligen såkallade kämpawisorna äro, så som bewis på sagans lifligbet i folkets minne kan jag dock ej i dem finna det höga wärde, som W. E. Grimm och de Danske utgifwarne dem tillägga. Det synes för wäl, att den ursprungligt hedniska sagan förlorar sitt rätta förstånd i ett till Christendomen öfwergådt (öfwergånget) folks mun. Men ser allt förmycket, att de som i dessa wisor besjunga en koloßal forntid, sjelfwe äro utom den;

*) Dock utan reminiscenser af en hednisk kämpaforntid, är denna poesi wäl icke. Medelpunkten för westländska Romansen är Carl den stores bedrifter; och till denna tappre kejsares följeslagare har dikten utsett de underbare Heymons barnen, och bland dem Roland med sin bäst Bayart etc.: afstuggningar af den nordiske Konung Didrik och hans kämpar.

Digitized by Google

hwarföre de också i allmänhet travestera den (man jemföre den Danska wisan om Brynhilda med Volsungasagan!) och endera falla i matthet eller en löjlig öfwerdrift, hwilka begge för den gamla sagan i sin äkta gestalt äro främmande. En sådan travestering af kämpalifwet företer äfwen den enda wisa af detta slag, som förekommer i denna samling, neml. den om Grimborg och det med en temmeligen märkbar ironi; hwilken i ännu senare produkter af detta slag, t. ex. i den bekanta wisan om Ramunder, blir allt mera höaljudd. Deremot södde Christendomen i Norden en egen Poesi, hwilken wäl kämpesagans jernädra ännu genomgår, men mildrad af en själfull Religion och förenad med en herrlig Lyrisk klang, jag menar den Nordiska Riddarewisan, eller (om man så will kalla den, då den i allt afseende är af en djup romantisk charakter) den nordiska Romansen."

Emellertid hafwa Kämpawisan och Riddarewisan, utom mycket annat, det gemensamt, att de häftigt och starkt ingrepo i allmänna lifwet och woro sköna medel till tröst, lust och fröjd, icke allenast för de högre stånden, ur hwilka den uppkommit, utan för alla claßer af en frisk och poetiskt upprymd nation. Detta utmärker äfwen benämningen Wisa, då wi hågkomma, att i det gamla Asamålet kallades de verser hwilka, enligt Sagornas intyg, Kämparne wid åtskilliga tillfällen brukade sjunga sinsemellan, Wisur, till skillnad från de öfriga Norräna skaldeslagen: Lwida, Mal, Drapa o. s. w.

Kämpawisorna äro så till ämne som form egentligen Nordens eller Skandinaviens tillhörighet, om man under namnet Skandinavien äfwen inbegriper Dannemark. Wäl har Tyska poesien tillegnat sig Didrik af Bern och hans Kämpar, men i ett stort romantiskt epos

(Das Heldenbuch) icke i episkt-lyriska former; en anmärkning som äfwen gäller i afseende på de ämnen som Niflunga och Volsunga-Sagan framställa. Alla de öfriga kämpaämnen har Norden icke med något annat land gemensamt, och det är wißt, om Grimborg, om Ramunder, om Carl och Grym, om Burmann m. fl. har ingen tunga, på andra sidan Bält, sjungit. — Helt annat är förhållandet med Riddarewisan. Sedan Christendomen lagt hela Europa under sitt milda wälde, uppkom bland de germanska stamförwandterne i denna werldsdel, en sådan likhet i seder och förhållanden, en så gemensam galant tapperhet, hwad man wanligen kallar Riddareanda, att naturligtwis en likartad poesi äfwen i alla deß länder måste uppstå. Wi finna också igen, nästan öfweralle, samma ämnen behandlade ungefär på samma sätt, så att det ofta är högst wanskeligt att afgöra hwarje Wisas ursprungliga fosterbygd. I aflägsenheten från Spanien skulle man tro att finna ett skäl för den förmodan att ingen likhet bör wara mellan den castilianska och nordiska Romansen, och wißerligen har den senare icke med denna en så betydlig likhet som med den engelska, skottska och tyska. Men att man icke rentaf får förneka tillwarelsen af denna likhet, kan slutas deraf att wi ännu äga i isländska språket bewarade de såkallade Runsevallathattur och åtskilliga andra ämnen ur den fransysk-spanska Sagokretsen om Carl Magnus och hans kämpar. I en ännu temmeligen allmänt bekant wisa, Den Bortsälda (N:o 15 sid. 73) omtalas huru en flicka blir bortsäld för att öfwerföras till det hedniska landet: ett ämne som endast kan hafwa sin grund i de christna Spanjorernes förhållande till de Arabiska inkräktarne, och då wi hågkomma att sättet att rulla menniskor till

Digitized by Google

tödd i Spikkunnor endaſt war ett Arabiſkt straffſätt torde äfwen Liten Karin (N:o 3. ſid. 11) hafwa ſitt förſta urſprung från ſtränderna af Guadalquivir.

Den närmare gemenſkapen emellan de Engelſka, Skotſka och Nordiſka Wiſorna, har Hr G. i Företalet, ſ. LIII—LV. redan anmärkt. Mäſtan i lika grad behandlar den Tyſka Romanſen ſamma ämnen ſom den Skandinaviſka, och kanſke ſkulle wi finna den göra det ännu mera om man ägde qwar ett större

Die Königstochter.

2a Str.

Ach, Mutter, liebe Mutter,
Mein Kopf thut mir ſo weh!
Ich wollte gern ſpatzieren
Wohl an die grüne See.

2a Str.

Ach Tochter, liebſte Tochter,
Allein laß' ich dich nicht gehn;
Mit deiner jüngſten Schweſter
Sollſt du ſpatzieren gehn.

3e Str.

Ach, Mutter, liebſte Mutter,
Meine Schweſter iſt ein Kind;
Die pflückt mir alle Blümlein,
Die auf dem Felde ſind. —

— — — —
— — — —
— — — —
— — — —

— — — —
— — — —
— — — —
— — — —

— — — —
— — — —

antal af tyſka Romanſer än nu werkligen äro förhanden. Såſom exempel på huru nära de följa hwarandra, wele wi här gifwa tillfälle till jemförelſe mellan en Swenſk i denna Samling under N:o 20 och bendmningen Konungabarnen ſ. 143 upptagen Wiſa, med en ſid. 180 i Buſchings och von der Hagens ſamling befintelig med Titel Die Königstochter. Inledningen till den Swenſka wiſan ſaknas i den tyſka ſå att likheten widtager förſt med 11te ſtrofen:

Konungabarnen.

11te Str.

Och allrakäraſte Moder!
Hör hwad jag bedja må:
Får jag lof gå att ſpatſera
Uti wår Örtagård.

12te Str.

Wäl får du gå att ſpatſera
Uti wår Örtagård;
Men wäck upp din yngſta Syſter,
Och bed henne med dig gå!

13de Str.

Min ſyſter hon är ſå liten och ung,
Och kan ſå litet förstå:
Hon rycker upp roſor med rötter,
Som ibland liljorna ſå.

14de Str.

Det war det ädla Kungabarn,
Han gick för ſin fader att fråga;
Får jag lof gå att ſpatſera
Uti wår Örtagård.

15de Str.

Wäl får du loſ att ſpatſera
Uti wår Örtagård;
Men wäck upp din yngſta broder
Och bed honom med dig gå:

16de Str.

Min broder han är ſå liten och ung,
Han wet af ingen ſkam;

Digitized by Google

— — — —
— — — —,

4e Str.
Sie schlang sich um ihren Mantel,
Und ging wohl an die See;
Sie ging so lange spatzieren,
Sie muß den Fischer sehn.

5te Str.
Ach, Fischer, guter Fischer
Willst du verdienen Lohn,
So greif mir aus den Wellen
Einen reichen Königssohn.

6te Str.
Der Fischer warf behende
Sein Netz wohl in den Strom:
Sieh da, du liebe Jungfer,
Hast einen Königssohn.

7de Str.
Sie nahm ihn in ihre Arme,
Sie küßte seinen Mund:
Ach, Schätzchen, könnt'st du reden,
So wär' mein Herz gesund.

8de Str.
Was schwang sie von ihrem Halse?
Ein' Kette von Golde roth:
Sieh da, du armer Fischer,
Kauf deinen Kindern Brod.

9de Str.
Was zog sie von ihren Finger?
Einen Ring von Golde roth:
Sieh da, du lieber Fischer,
Hast dein verdientes Lohn.

10de Str.
Sie schlang sich um ihren Mantel,
Und sank wohl in die See:
Gute Nacht, mein Vater und Mutter!
Ihr seht mich nun nicht mehr!

11te Str.
Da hört' man Glöcklein lauten,
Da hört' man Jammer und Noth:
Hier liegen zwei Königskinder,
Die sind alle beide todt.

Han rycker upp rosor med röttter
Och stoppar dem uti sin barm.

17de Str.
Det war det ädla Konungabarn,
Hon går sig till sjöastrand:
Der såg hon sin faders fiskare,
Som fiskade inwid land.

18de Str.
Och hören ni min faders fiskare!
Ni är så frusen och wät,
Har ni sett något Konungabarn
Här uti böljorna blå? —

19de Str.
Och fiskat ha wi i allan natt
Wid stranden med wär dät;
Wi funno den ädla Konungason
Allt uti böljorna blå.

20de Str.
Fastbundna woro hans strumpeband,
Fast bättre hans idisspända skor,
Och intet wißare wi sägo,
Än liket åt oß log.

21a Str.
Hon tog gullkedjan utaf sin hals,
Gullringarne af sin hand;
Och gaf sin faders fiskare,
Som uppå det liket fann.

22a Str.
Och helsa min fader och Moder!
Och bed dem ej hafwa harm;
Jag sänker mig ned i hafvens grund,
Och hafwer min kåraste i famn.

Will man anställa jemförelsen med den variant af swenska wisan, som sid. 106 är upptagen, skall man wäl finna flera olikheter, men också flera och betydligare likheter med den tyska.

Då man besinnar att Danskar, Swenskar och Norrmän ursprungligen äro ett folk som i fordomdag, talande ett och samma språk, woro förenade genom ungefär gemensamma se-

Digitized by Google

der och de närmaste inbördes förhållanden, så skall man icke finna underligt att dessa nationer äfwen woro förenade genom — att wi så må säga — en gemensam Skaldekonst. Och de woro det till den grad att det i Sverige sjungas ganska så forntidsWisor, som ej äfwen äro inhemska på andra sidan själlen och på andra sidan Sundet. Detta påstående bestyrkes redan genom blotta betraktander af de i denna samling befintliga wisor. Att den (7) om Riddaren Tynne, s. 32, den (17) om Den underbara Harpan s. 81, den (24) om Habor och Signild, och den (25) om Axel Thordson och Skön Walborg, s. 148, finnes också på Danska, under samma benämningar, är allmänt bekant. Men äfwen samma förhållande fast under olika namn, inträffar med större delen af de östriga. Så t. ex heter den swenska Wisan om Hillebrand, N:o 2 sid. 5, på danska Ribolt Greveson. Den om Grimborg, N.o 4, s. 16, handlar på Danska om Samsin (jfr den om Jon Rand og Herr Rosenvard). Den om Skön Anna, s. 24, finnes under samma benämning på Danska. Sorgens magt, N:o 6, s 29, är, som Utgifwaren redan anmärkt, ungefär densamma som den bekanta danska Wisan Aage og Else. Pröfningen, sid. 43, swarar mot den danska om Herr Hagens sönner. Wisan om Grefwens döttrar wid Elfwabolid, N:o 11 s. 60, handlar på Danska om Marstigs Daatter, och Kloskerrofwet N:a 27, sid. 132, sjunges äfwen med obetydliga förändringar, på Danska. Troligen finnas också motswarande danska wisor till de här icke anförda, fast Rec. icke känner dem. Men att det är wigtigt att anställa jemförelser mellan de swenska och danska wisor som motswara hwarandra, är oneklagt, emedan man derigenom kan upptäcka de corruptioner som här och der insmugit sig. Så t. ex. lofwar i den swenska, Kongsdottern Anna från England, att gifwa de qwarnar sju, som gå mellan Dannemark och Sverige, men i den danska lofwar han de möller syo, De ligger over Riin saa ferre; liksom det i den danska icke omtalas, som i den swenska att Skön Anna war borterofwad af Österrike.

Men af det anmärkta följer naturligt att det är nästan omöjligt att på ytere grunder bygga någon säker slutsats om hwarje wisas ursprungliga födslobygd. Äfwen de inre grunderna måste blifwa i många fall ganska osäkra, då wi hägkomma den ungefär lika sinnesstämning och odlingsgrad, som under medeltiden rådde öfwer hela Europa. Likwäl tror Rec. att man bör kunna medgifwa Hr G. (se ref. s. Lv) att „den Tyska wisan ondas mesta lefnadslust och glättighet," hwartill man kan tillägga att den utmärker sig af ett eget idylliskt betydande blomsterspel. I den engelska tyckes den elegik, som ligger till grund för all Romans mest wara tingerad af humoristisk sentimentalitet, men såwäl den engelska som tyska Wisan saknar nästan alldeles det underbara som lefwer i den Nordiska. Att Spöken och igengående wälnader egentligen hafwa sitt hem i den Skottska och Danska wisan har A. W. Schlegel, i sin Recension öfwer Bürgers Romanser, redan anmärkt, och deremot tror Rec. sig äga skäl att yrka det dikterna om de mäktiga naturdämonerna, Bergtroll, Necker och Strömkarlar egentligen tillhöra det bergiga och strömrika Sverige. Liksom alla sånger från detta land har en wiss fast skönt förslöjad didaktisk esprit, en följd af den urgamla swenska egenskapen: godt Wett, hwars uppenbarelse ger till och med de prosaiska rimmen i Rimkrönikan ett wisst underhållande intresse.

(Slutet följer.)

Digitized by Google

Smärre Skrifter.

Spegeln, eller några Betraktelser tillägnade ej Herr Grevesmöhlen, utan Sweriges Litteratörer och deß läsande Publik. Stockholm 1815 32 sidd. 8:o.

Spegel, wet man icke, hwarför denna lilla skrift skall heta, icke heller hwem som bjudes att deruti spegla sig; hade Rec. fått uppgifwa titeln skulle han walt denna: Nöd- och Larm-skott; nödskott, i afseende på dem wåda, som genom den såkallade Nya witterhetens öfwerklagade ikringgripande med hwart ögonblick tillwäxer; larmskott, i afseende på de ängestfulla rop denna Jeremias låter utgå till wåra stora författare att komma med sina tunga släckningsinstrumenter, för att, medan tid än är, qwäfwa eldens framfart. Betänklig, om man skall tro wår nödropare, och wärre än man skulle förmoda, är numer den gamla supergoda Smakens sak; ty „twå tredjedelar af den uppwäxande generationen äro förtjusade af den nya witterheten," (sid. 16), under det att „den goda smakens litteratur hålles endast i ära af några pedanter:" och den „nya smittan har såwidt spridt sig omkring, att deß upphörande endast beror på en osäker framtid."— Och orsaken till det ondas framgång? — Emedan „wåra erkända snillen, wåra stora författare, icke uppstått för att med geniets och talangernes öfwerlägsenhet nedslå det yrande oförståndet och näpsa det oförwägna sjelfswäldet. De tego och öfwerlemnade den goda sakens förswar åt pennor, som ej woro wuxne detta wärf."— Detta sista påstående är wißerligen en af de så sanningar, som i denna skrift äro att tillgå: och utan twifwel handlade de stora snillena mycket oklokt, då de suto i ro på sina lagrar och emot insurgenterne endast skickade ut några oöfwade troßknektar, för att — skjuta i luften. Om deßa rådslag woro (som Förf. menar sid. 15), en följd af den däraktiga förhoppningen att „yran af sig sjelf skulle upphöra," eller, som Rec. snarare tror, af en twetydig öfwertygelse om stridens utgång: — så står ju ännu stridsfältet öppet: må nu äntligen, önska wi så wäl som larmroparen, de stora snillena låta nöden i landet rigtigt gå sig till hjertat och mangrant, så många de äro, träda fram ur sina gömställen och försöka hwad de förmå! Till en början har ju sjelfwa Hr af Leopold i andra upplagan af sina skrifter slagit sig tappert lös — kan det icke tills widare trösta wår förskrämde auktor? — och låtit utgå allahanda stickord, smädliga sagor, allegorier, bon-mots och allt hwad som fordom brukade hjelpa. Man får nu se, hwad allt detta i framtiden gör för werkan: kanhända kan wäl derigenom en och annan from själ frälsas. — Will man fortfara, att, såsom hittils fäkta med förwrängningar och smädelser, så hafwa wi ännu qwar några besparda ris af det gamla beprofwade slaget, för att tukta därskapen och ilskan: gifwes det åter bland wåra motståndare någon, som, ogillande wåra bemödanden, will årligt framlägga sina skäl och ifra icke mot oß, utan mot wåra meningar, så skola wi med wida större sägnad, begagna detta tillfälle att med aktning för olika öfwertygelser, hembära wår gård åt wälwiljan och nitälskan för sanningen och den fosterländska culturens ära. — Men hwarföre då å andra sidan alldeles icke gripa sig an? Huru många är är det nu, sedan man i den nu mera afledna Journalen för Lit. och Th. oupphörligen förkunnade att wår period redan wore förbi, att ingen menniska frågade efter oß, att wåra skrifter ej såldes och den nya sekten låg i sista andedrägten? Och nu mißtröstar man redan om den goda smakens räddning; nu jemrar och klagar man i alla wrår wanmäktigt, och ropar på de döfwa wäktarne i Zion.

Och hwaruti består nu allt det ofog och det förderf, som utbreder sig i de nya witterhets älskarnes spår? Hörom wår larmskribent! Först och främst i den fasligheten, att Swenska Liter. Tidningen förklarat „Hr Remmers öfwersatta Theaterstycken för osmakliga och odrägliga" sid. 14. — Härigenom skulle man lätt ledas på den förmodan att auktor wore ingen annan än Hr Remmer sjelf eller en i wåra tider utomordentligt warm wän af honom, eller åtminstone någon annan jemmerbild, som mißnöjd gått från kritikens domstol-

Digitized by Google

Utom detta barbari läggas den nya Skolan ännu flera nästan icke mindre oförlåtliga synder till last. I Religionen wilja „de nya reformatörerne borttaga den resonnerande granskningen (!) och i stället införa straffpredikningar och renlärighet" (sid. 11) och icke mer tillåta denne (religionen), „lika fild från en modern ytlighet som från ett skrämmande pedanteri, tala århundradets språk och yrka dess moral!" — Men kall man då aldrig blogas att predika hwad dessa förslappade menniskor kalla religionens moral, och pepriſa ett ogudaktigt och förblindadt tidehwerf, sedan Sw. Kyrkans Öfwerhufwud och Rikets wid senaste Riksdag församlade andliga fäder*) tala samma språk som wi, wisa hwilka frukterna warit af dessa otrons och lärdens decennier och uppmana de förwillade att åter inträda i helgedomen och i stället för att ewigt hungra wid encyklopedisters och Populärphilosophers bembakade spis anamma lifvets ewiga bröd och manna? — Hwad Förf. widare yttrar om den nya philosophien lönar ej mödan att besvara, likaledes som skaddret om den animala Magnetismen. Förf. tillstår att han ej är läkare: Rec. är det ej heller. Men man behöfwer ej känna läkarekonsten, utan blott äga en medelmåttig dosis sundt wett, för att begripa att denna upptäckt ej är en uppfinning af några „hrande swärmare." Hwem wågar då för att ej tala om andra Länders magnetiserande Läkare kalla den aktningswärde man, af sina medbröder länge högaktad för sin förbemsfria kärlek för wettenskapen, — hwilken genom sina märkwärdiga rön i animala Magnetismen hos oß alarmerat osörståndet och blindheten „en hrande swärmare." Har han insupit sig i mysteriernas dunkel: eller har han icke twertom inbjudit alla, som wilja fatta en egen öfwertygelse, att förwissa sig om deras werklighet? Hwarför har wår Fribent icke begagnat detta tillfälle? Man stige då fram och wise, att Hr Cederschöld är en uppsåtlig bedragare och charlatan: intilldess tige man — så länge det står i hwars och ens eget behag, att låta de omskrifna miraklerna falla sig på näsan.

*) Se Cleri Comitialis Circulaire.

En ibland wåra motskrifvares oförsynter är att låsa illa, och ännu förwånligare begära andra att låsa. Så menar t. ex. wår auktor (sid. 8, quintessencen af de nyares poetiska theorier (det är satsen: att „poesien är språkets musik." Kan wår skribent ej begripa, att härmed endast poesiens form är beskrifwen? Sjelf föreslår han den definitionen, att poesin wore fantasiens eller sinnlighetens philosophi. Wi rekommendera Förf. att mål genomstudera denna hans egna definition — äfwen om det icke wore hans egen. — Han wål kunnat fatta rätta meningen af detta kall mycket, som nu synes honom oredigt, mörkt i ett klarare ljus. Alla wore också ej, som bemödade sig att skaffa sig någon preliminär kännedom i fäderneslandets Literatur-historia — så har han t. ex. ej mer inbillar sig att „Swenska literaturen wid medlet af förra seklet ännu låg i sin linda; eller att Dalin, detta universalgeni för sin tid, war ensam på sin bana, utan efterträdare likasom han war utan föregångare." — då Creutz och Gyllenborg och så mycket garn Utile Dulci redan i Dalins tid hade gjort sitt ende; — äfwensom om han derjemte i förbigående gjorde någon bekantskap med andra nationer, der, så att Diana-templets uppbrännare ej kallas „Herostrates" utan Herostratus; det kunskaper wid en senare upplaga af Spegeln i förbigående kunde begagnas.

Från sid. 27 widtager en Philippik mot Cleresiet: Wälig är wål Förfs harm öfwer dessa skadliga uppträden, men wi inse ej sammanhanget deremellan och den nya Witterheten. Ty det har ju Grewesmöhlen — i Swarta Bröderna annorstädes, — åberopat sig just Leopolds och andra öfriga classiske Upplysare såsom stöd för sina populära begrepp om prester och religionsfred, i deremot förklarat öppen fejd mot de nya Literatörerne? Förf. önskar att höglita Makten med maktspråk skall tysta munnen på honom (sid. 21); ringa framsteg har i wårt land det sunda förnuftet och wördnaden för lagarna gjort att man i sista lagar för tillfället och personen; likasom i detta fabbel på minsta sätt wore farligt för det menniska lugnet såsom den spökrädda dumbetens stil-

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 46. Lördagen den 18 November 1815.

Recenſioner:

Swenska Folk-Wiſor från Forntiden, ſamlade och urgifne af Er. Guſt. Geijer och Arv. Aug. Afzelius. Första Delen. Stockh. 1814. 249 ſidd. 8:o jemte Företal LXVIII ſidd. och Muſik 31 ſidd.

(Slut fr. N:o 45.)

Från Konung Magni Ladulås' tid hafwa det äldſta dokument, ſom wiſar att den egentl Swenſkan ur det gemenſamma Norrâna-urſpr ſnget utwecklat ſig. Och kort efter denne rungs tid lärde man ſå antaga att den e riga Swenska Romanſen börjat. Troli är också den under N:o 27 ſ. 102 anförd wiſan, med titel: Klosterroſwet, en af äldſta. Den behandlar en händelſe, ſom ſkall tilldraga ſig med Magni Ladulås' i Klo infatta dotter Elin; och det är hiſtoriſkt att denne Konung ägde en dotter be Ulfwa Elena*), ſom blef nunna, dock ej i

ſom kallas i Hiſtorien Richiſa och dog ſom Wreta Kloſter (heter på Danſka Wiſan Brede Kloſter), utan i det åt S. Clara helgade Franſiſkaner Munnekloſtret på Norrmalm wid Stockholm. Denna wiſa öfwerſyttad på Danſka är åter ett bewis till de många, att Folkwiſorna woro en gemenſam egendom för de 3 Nordiſka Riken. Med Guſtaf I. och Reformationen upphörde den egentliga Riddarwiſan, och de ſenare romantiſka folkwiſorna äro endaſt delß härmningar efter de äldre eller också dikter af en annan art, ſom wäl kan hafwa äſthetiſka egna behag, men uttrycker icke den gamla Romanſens genuina ſkönheter. Så t. ex. huru plika är icke den här upptagna yngſta Wiſan om Malcom Sinclair (N:o 30 ſ. 220) med de öfriga! Den har en ſtor och utmärkt förtjenſt af innerlig Swenſkhet och warm patriotiſm, men den är diktad i en gifwen politiſk och ſälſedes oro-

*) Abbediſſa i S. Clarâ Kloſter 1339 (Lagerbr. II: 641). Den bekanta kopian af hennes Porträt — ſom ſkall wara målad 1299 — finnes ännu i S. Clarâ Kyrkas Sacriſtia i Stockholm. Det äldſta Monument af Porträttmåleri i Swerige.

Digitized by Google

Utom detta barbari läggas den nya Skolan ännu flera nästan icke mindre ofördrätliga synder till last. I Religionen wilja „de nya reformatorerne borttaga den resonnerande granskningen (!) och i stället införa straffpredikningar och renlärighet" (sid. 11) och icke mer tillåta henne (religionen), „lika skild från en modern ytlighet som från ett skrämmande pedanteri, tala århundradets språk och yrka dess moral!" — Men skall man då aldrig blygas att predika hwad dessa förslafvade menniskor kalla religionens moral, och pepriſa ett ogudaktigt och förblindadt tidehwarf, sedan Sw. Kyrkans Öfwerhufwud och Rikets wid senaste Riksdag församlade andliga fäder*) tala samma språk som wi, wisa hwilka frukterna wärit af dessa otrons och lärdens decennier och uppmana de förwillade, att åter inträda i helgedomen och i stället för att ewigt hungra wid encyklopedisters och Populärphilosophers bembakade spis anamma lifsens ewiga bröd och manna? — Hwad Förf. widare yttrar om den nya philosophien lönar ej mödan att beswara, likaledes som skaddret om den animala Magnetismen. Förf. tillstår att han ej är läkare: Rec. är det ej heller. Men man behöfwer ej känna läkarekonster, utan blott äga en medelmåttig dosis sundt wett, för att begripa att denna upptäckt ej är en uppfinning af några „prande swärmare." Hwem wägar då för att ej tala om andra Länders magnetiserande Läkare kalla den aktningswärde man, af sina medbröder länge högaktad för sin fördomsfria kärlek för wettenskapen, — hwilken genom sina märkwärdiga rön i animala Magnetismen hos oss alarmerat oförståndet och blindheten „en prande swärmare." Har han insupit sig i mysteriernas dunkel: eller har han icke twertom inbjudit alla, som wilja fatta en egen öfwertygelse, att förwissa sig om deras werklighet? Hwarför har wår skribent icke begagnat detta tillfälle? Man stige då fram och wise, att Hr Cederschöld är en uppsåtlig bedragare och charlatan: intilldess tige man — så länge det står i hwars och ens eget behag, att låta de omskrifna miraklerna falla sig på näsan.

*) Se Cleri Comitialis Circulaire.

En idlande wåra motskrifwares odygder är att läsa illa, och ännu förwändare begripa hwad de läsa. Så menar t. ex. wår auktor (sid. 8), att quintessencen af de nyares poetiska theori läge i den satsen: att „poesien är språkets musik." Kan då wår skribent ej begripa, att härmed endast poesiens form är beskrifwen? Sjelf föreslår han den definitionen, att poesien wore fantasiens eller sinnlighetens philosophi. Wi rekommendera Förf. att wäl genomstudera denna hans egna thes — äfwen om det icke wore hans egen. — Har han wäl hunnit fatta rätta meningen af dessa ord, skall mycket, som nu synes honom oredigt, wisa sig i ett klarare ljus. Illa wore också ej, om han bemödade sig att skaffa sig någon preliminär kännedom i fäderneslandets Literatur-historia — så att han t. ex. ej mer inbillar sig att „Swenska Witterheten wid medlet af förra seklet ännu låg i sin linda; eller att Dalin, detta universalsnille för sin tid, war ensam på sin bana, utan efterträdare likson han war utan föregångare" sid 8 — då Creutz och Gyllenborg och sångarne i Utile Dulci redan i Dalins tid hade gjort uppseende; — äfwensom om han derjemte i förbigående sökte göra någon bekantskap med andra nationer, seder, så att Diana-templets uppbrännare ej kalladés „Herostrates" utan Herostratus; hwilka kunskaper wid en senare upplaga af Spegeln med fördel kunde begagnas.

Från sid. 17 widtager en Philippik mot Grevesmöhlen: Billig är wäl Förf:s harm öfwer dessa skändliga uppträden, men wi inse ej sammanhanget deremellan och den nya Witterheten. Twertom har ju Grevesmöhlen — i Swarta Bröderna och annorstädes, — åberopat sig just Leopolds och wåra öfriga classiske Upplysare såsom stöd för sina populära begrepp om prester och religiositet, men deremot förklarat öppen fejd mot de nya Literatörerne? Förf. önskar att högsta Makten med ett maktspråk skall tysta munnen på honom (s. 21): så ringa framsteg har i wårt land det sunda wettet och wördnaden för lagarna gjort att man will stifta lagar för tillfället och personen; liksom hela detta käbbel på minsta sätt wore farligt för det allmänna lugnet såsom den spökrädda dumheten skriker.

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 46. Lördagen den 18 November 1815.

Recenſioner:

Swenska Folk-Wisor från Forntiden, samlade och utgifne af Er. Guſt. Geijer och Arv. Aug. Afzelius. Första Delen. Stockh. 1814. 249 sidd. 8:o jemte Företal LXVIII sidd. och Musik 34 sidd.

(Slut fr. N:o 45.)

Från Konung Magni Ladulås' tid hafwa wi det äldsta dokument, som wisar att den egentliga Swenskan ur det gemensamma Norrâna-ursprunget utwecklat sig. Och kort efter denne Konungs tid torde man så antaga att den egentliga Swenska Romansen börjat. Trolligen är också den under N:o 27 s. 102 anförda wisan, med titel: Klosterrofwet, en af de äldsta. Den behandlar en händelse, som skolat tilldraga sig med Magni Ladulås' i Kloster insatta dotter Elin; och det är historiskt säkert att denne Konung ägde en dotter benämd Ellena*), som blef nunna, dock ej i Wreta Kloster (heter på Danska Wisan Brede Kloster), utan i det åt S. Clara helgade Franciskaner Nunneklostret på Norrmalm wid Stockholm. Denna wisa öfwersyttad på Danska är åter ett bewis till de många, att Folkwisorna woro en gemensam egendom för de 3 Nordiska Riken. Med Gustaf I. och Reformationen upphörde den egentliga Riddarwisan, och de senare romantiska folkwisorna äro endast dels härmningar efter de äldre eller också dikter af en annan art, som wäl kan hafwa äfkilliga egna behag, men alldeles icke den gamla Romansens genuina skönheter. Så t. ex. huru olika är icke den här upptagna yngsta Wisan om Malcom Sinclair (N:o 30 s. 220) med de öfriga! Den har en stor och utmärkt förtjenst af innerlig Swenskhet och warm patriotism, men den är diktad i en gifwen politisk och således ore-

*) Hon kallas i Historien Richiza och dog som Abbedissa i S. Clarâ Kloster 1339 (Lagerbr. II: 641). Den bekanta kopian af hennes Porträt — som skall wara målad 1299 — finnes ännu i S. Clarâ Kyrkas Sacristia i Stockholm. Det äldsta Monument af Porträttmålning i Swerige.

Digitized by Google

mantiſk affigt; är uppfyld med beſkrifningar och, att wi ſå må ſäga, poeſi-påfund, i ſtället för äkta poeſi, och har den herde-iklädning ſom erinrar om Dalinſka maneret, ehurumwäl den i wärde uppwäger alla den tidens ſåkallade Herdequäden. — Den äkta Swenſka Swenſka romanſen är, ſåſom i allmänhet, en mildt elegiſk framſtälning af Riddarnes bedrifter och kärlekshändelſer, ſå att man med ſkäl kan ſäga att de mäla les hauts faits de la Valeur et les douces occupations de l'amour — ſom det heter i den Galliſke Amadis' romantiſka hiſtoria. Stundom har dock Riddarwiſan, i ett ögonblick af glättigt lynne, på ett eget hänförande ſätt, parodierat ſig ſjelf, ſåſom i den bekanta Wiſan om Herr Lager och Herr Jon. Några ſådana komiſka ſånger förekomma icke i denna del; men deremot finnes här en Wiſa, der i ſtället för en Riddare, en Krämare ſpelar hufwudrolen, neml. den ſköna Wiſan under N:o 18 och titeln Jungfruköp, (ſ. 92). Den är wiſſerligen icke urgammal, men i den naiva teckningen af owanan wid att ſe främmande krammoror, och af de Lübſke krämarnes manér, ligga owiſſkänneliga ſpår på att den härleder ſig från de tider (mellan 1400 — 1500), då Hanſeſtädernas handlande med ſina waror ſå flitigt beſökte Swenſka hamnar.

Wi hafwa tillökt oß deſſa anmärkningar och tillägg för att ännu närmare fäſta läſarens uppmärkſamhet på det herrliga företal, ſom finnes framför denna ſamling, hwilket innehåller icke allenaſt de wigtigaſte uppgifter om folkdikten, utan äfwen de djupaſte anmärkningar öfwer Romanſens och, i allmänhet, poeſiens natur och anda. Och äger denna ſamling, igenom Hr Geijers ägård, ſåledes en förtjenſt ſom hwarken de tyſka eller danſka Wiſeſamlingarna kunna uppwiſa.

I anledning af ſjelfwa wiſorna anſe wi oß förſt ſkyldige, att hemſöka Hr Afzelius de liſligaſte tackſägelſer för hans ſamlingsflit och nitiſka omſorg, att genom tryck bewara från förgätenhet deſſa dyrbara lemningar af forntida Swenſk anda och konſt. Om man undantager Wariantен till Riddar Tynne (ſid. 127), ſom är aftryckt efter en gammal handſkrift, och wiſan om Fröken Adelin och Hertig Fröjdenborg, N:o 19, ſid. 95, om Axel Thordſon och Skön Walborg ſamt wariantен till Konungabarnen ſ. 106 och den om Malcolm Sinclair, N:o 30, ſ. 220 med några flera, hwilka äro meddelade efter tryckta exemplar, ſå äro alla de andra efter traditioner upptecknade. Då deſſa traditioner ſnart hota att förgås ibland allmogen, till hwilken de dragit ſig undan för de bildade ſtådens ſmåſinniga förakt, är detta bemödande i hög grad berömwärdt. Men ganſka wigtiga äro här förſt noggranna jemförelſer af äldre handſkrifna Wiſeſamlingar, hwilka ofta meddela åſkilliga ſäkrare och bättre läſarter. Af ſådana ſamlingar kännes Rec. utom den i företalet, ſid. XLIX, omtalade Gyllenmärſtſka Wiſeboken, ſom finnes i Upſala Akad. Bibliothek, den ſamling ſom förwaras å Kongl. Riks-Bibliotheket i Stockholm i hwilken äfwen finnes ett ſtort antal gamla Kärleks-wiſor, (hwilka ſålédes motſäga den af Hr Geijer, i företalet ſid. XXVII, yttrade förmodan), och 2:ne å Linköpings Bibliothek förwarade (ſe Bih. N:o II.), af hwilka Rec. har ſkäl att att förmoda det den ena, eller Wirwallii codex, ſkall ſprida mycket ljus öfwer den äldre Romanſen. — Men äfwen bör här anmärkas att flera af wåra gamla Folkwiſor blefwo efter medlet af 1600-talet aftryckt utgifwe och ſedan otaliga gånger omtryckte. Då man behöfwer rådföra ett

Digitized by Google

sådant tryckt exemplar, är det ypperste wigtigt att förskaffa sig om möjligt de älsta aftrycken. Man är då säker att hafwa texten i deß närmast genuina gestalt. Genom ofta förnyade efftertryck hafwa flera wisor, genom nyare i okynnig wälmening anbragta corruptioner, blifwit fruktwerligen förfuskade. Ett oblidt öde har gjort att detta just skulle drabba den sköna wisan om Axel Thordson och Kön Walborg i denna Samling N:o 25 (s. 148). Den är der införd „efter tryckt exemplar från 1715." och bär tydligt spår efter Boktryckarens eller Sättarens finger. Rec. har haft tillfälle att rådfråga ett wida äldre exemplar af denna Wisa tryckt i Linköping på 1680talet, som finnes i Hr Professorn Dr Zetterströms Samlingar, och will här anteckna de skiljaktigheter han funnit mest märkwärdiga:

Afzel. Saml.

3 Str.

På gälfwet gånga barnen derwid,
De lekte — —

5 Str.

Ty lyckan den wille förföra.

20 Str.

Rätt fort han lät sadla gångaren grå,
— — — — —
Sig underlig° tankar af hufwud slå.

28 Str.

Drottningen Malfred tog Walborg med sig.

34 Str.

Urlof det kall du gerna få,
Sjelf kall jag dig det gifwa.

37 Str.

Ute stod fru Helfred hans syster kön,
Som hwilade derwid.

44 Str.

Som någon bäst kunde uttala.

47 Str.

Och eder swuro de båda.

52 Str.

Hören I kön Jungfru ful

67 Str.

I bedjen Jungfruns Morbröder from.

69 Str.

Det är min bästa begäran.

Zetterstr. Saml.

3 Str.

På Golfwet gångar Barnet ther wid
Thet lekte — —

5 Str.

Ty lyckan dem wille förföra.

20 Str.

Rätt fort han sadlade Gångaren grå,
— — — — —
Sin° underlig tankar af hufwudet slå

28 Str.

Drottning Malfred tog kön Walborg med sig.

34 Str.

Orlof thet kall tu gerna få,
Sjelf will jag tig thet gifwa.

37 Str.

Upp stod Fru Helfred hans Syster kön,
Som hwilade sig ther wid.

44 Str.

Som någon bäst kunde utleta.

47 Str.

Och Eden swore the båda.

52 Str.

Hören I det kön Walborg fin!

67 Str.

I bedjen Jungfrunes Morbröder from!

69 Str.

Det är min högsta begäran.

Digitized by Google

80 Str.
En ſtämning de utſkreſwo fort.

84 Str.
Den riddarn rider på högan häſt,
Hans tanka ſå wida omkring.

85 Str.
Sedan de uti Kyrkan gå.

88 Str.
Framträder Swarte Broder Knut.

102 Str.
Men älſkegens brand är härdare märk,
Den aldrig brytes förſann!

109 Str.
De bjuda å ſwärd och wåga ſitt lif,
Att hjelpa Jungfru ſå wäna.

118 Str.
Fiender du många haſwa kan.

119 Str.
Ja fiender du wäl många har.

123 Str.
I tråden fram mine ſju ſöners tal!

131 Str.
Wäl haſwer jag haft Walborg kär.

133 Str.
Det bars öfwer henne en himmel ſkön
Och ſattes på hennes krud.

151 Str.
Med jungfrurna till att ſofwa.

155 Str.
Jag hellre will haſwa Axel god.

159 Str.
Kungen lät bjuda kring all ſin land
De lekte och lärde tillika.

177 Str.
I ſägen Kön Walborg ſå mycken god natt!

192 Str.
För ſin och ſin kära wäns ſjäl.

198 Str.
Dock ingen ſå ſkön ſom Walborg kär.

80 Str.
En Stämning the utſkreſwo ſå fort.

84 Str.
Then Riddar' han rider på högan häſt,
Hans tankar ſå wida mond wanka.

85 Str.
Sedan the in uti Kyrkian gå.

88 Str.
Framträdde ſtrax Swarte Broer Knut.

102 Str.
Men älſkogens Band är härdare wär',
Thet aldrig ſlätt brytes förſann.

109 Str.
The binda på ſwärd och wåga theras lif
Att hielpa then Jungfru ſå wäna.

109 Str.
Fränder tu många finna kan.

119 Str.
Ja Fränder du wäl många har.

123 Str.
I tråden fram mine Söner i tal!

131 Str.
Wäl haſwer jag haft Kön Walborg kär.

133 Str.
— — — — —
Och ſattes på henne krud.

151 Str.
Med jungfrurna ſina att ſofwa.

155 Str.
Jag will heller haſwa Hr Axel ſå god

159 Str.
— — — —
De leekte (lekmän) och lärde tillika.

177 Str.
I ſägen Kön Walborg tuſen god natt!

192 Str.
För ſin och ſin käreſtes ſjäl!

198 Str.
Dock ingen ſå ſkön ſom Walborg är.

Digitized by Google

änteligen bör och anmärkas att Omqwädet: men lyckan wänder sig ofta dem, som i Arel. Saml. blott finnas i första och sista stroferna, finnas i Zetterstr. Ex. utsatt wid alla. I Nyerups Upplaga af denna wisa går omqwädet ej längre än till 20 Str.*).

Nästan alla de här bewarade traditioner äro egenteligen från Westergöthland, endast några få från Upland och Norrland. Men då dessa Wisor sjungas nästan öfwer hela Sverige och då det således är mer än en blott förmodan, att den ena Wisan skall sjungas i den ena orten mindre corrupt och den andra mer, är det wißerligen oumgängligt att jemföra flera traditioner, för att winna en någorlunda correkt text. Af de här och der meddelade varianter kan läsaren göra sig en föreställning om, huru stor afwikelse det underfundom råder i en wisa som sjunges i olika orter. Wi åberopa endast N:o 15, Den Bortskämda sid. 73, med hwilken den från Småland hämtade varianten, som är upptagen sid. 154, förtjenar att jemföras. Och anledning till flere anmärkningar får den, som haft tillfälle att höra huru denna wisa sjunges i Wikbolandet af Östergöthland. Den kommer till det mesta öfwerens med den småländska traditionen, dock med den olikhet, att då den bortskämda Jungfrun i Småländska traditionen först påkallar sin systers, sedan sin brors, så sin Mors och fars bistånd, så anropar hon i Wikboländska traditionen, liksom i den Westgöthiska, först faderns, så moderns, sist systerns och broderns. Men då hon i Småländska traditionen beder fadern sälja sina gårdar, modern sina gullskrin, systern sina gullkedjor och brodern sina qwarnar, så föreslår hon, i Wikbolands traditionen, fadern att med ett gullswärd, modern att med en gullring, brodern att med ett gullspjut och systern att med ett gullskrin lösa sig från det hedniska lander. Sådana olikheter skulle twifwelsutan kunna träffas wid de flesta af dessa folksånger. Till hwad nytta en sådan uppmärksamhet på olika sångbruk skulle kunna leda, ser man deraf att Utg. sid. 100, i Wisan om Fröken Adelin och Herrig Fröjdensborg, antagit läsearten: hennes hjerta det spräck hwarwid sid. 102 läses följ. not: „Ordet braft wore utan twifwel här den rättaste läsning, men som man har på ett dylikt ställe blott funnit i en enda tradition af den Bergtagna" etc. Hade dock Utg. wetat huru denna wisa sjunges i CalmareLän, hwareft aldrig annat än ock det braft sjunges, skulle han förmodligen icke twekat att upptaga denna läsart. Från dessa orter skulle äfwen melodien till Habor och Signild, som, enligt orden på 26 musik-planchen, „saknas," lätteligen kunna erhållas. Att dock Utg. icke saknat varianter, synes af de korta förespråken till hwarje wisa. Så t. ex. sid. 5, wid wisan, om Hildebrand, omtalas „en betydligare förändring" under namn af Stolts-Hilla som Utg. lofwat meddela under en egen nummer. Detta löfte är dock i närwarande del icke uppfyldt. Denna variant torde kanske upplysa om förra omqwädet eller refrainen: Uti lunden, är det rigtiga, eller om det icke borde förbytas till Uti Löndom; en läsart som för sig har flera talande skäl, så wäl constructionen i denna wisa, som orden i danska wisan: Han gilled Guldborg, det war i lön, (P. Syv IV: 88).

Utg. har indelat sin Samling i twenne afdelningar. Af några ord i företalet, s. LXV, kan slutas att meningen warit, det första

*) Arel Thordson og Skön Walborg en Norrsk Ballade med anmerkn. af R. Nyerup. Kiöbenh. 1809.

Digitized by Google

afdelningen skulle innehålla sådana wisor som woro ren dikt; den andra åter sådana, hwilka ansågos hafwa någon historisk grund. Men man har sedan funnit huru föga tillfredsställande dessa afdelningssätt äro. Denna senare afdelning innehåller emellertid Wiserna om Habor och Signild, om Axel Thordson och Skön Walborg, twenne om Klosterrofwet, den af Fahlberg öfwersatta wisan om Kon. Birger, Götha Kämpa-Wisa om Kong Carl och Herr Peder och den om Malcolm Sinclair. Wi hålla före, att detta upptagande af de nyaste folkwisor bredwid de äldsta, snarare bör gillas än tadlas. Wi tro nemligen icke att ändamålet med en sådan samling som den närwarande, wore att bereda unga fröknar och mamseller någon ommerking wid klaveret, utan att lemna en klar, träffande och åskådlig bild af den omskiftande charakteren i nationens bildning, så wida den genom folksånger betrar sig. Och hwilken olika anda, hwilka andra åsigter, med ett ord, hwilken annan tid war det icke, då man diktade Habor och Signild och Klosterrofwet, än då man skref Konungen och Herr Peder, och Malcolm Sinclair! Den senare är nu, som redan nämdt är, ingen romans och i den om Konungen och Hr Peder ser man ljusligen folkromansens totala förfall. Allt är i den sökt effekt; hela den gamla betydningsfulla drägten är icke annat än ett, enligt föresats utifrån lånadt och med skoningslös prunk etaleradt manér, så att det för Dalin ej behöfdes mera, än att anwända det på lägre och oheligare ämnen för att få sin parodi färdig: man jemföre t. ex. denna wisa med den Dalinska om Hr Henrik och Arwed, hwilkas resa stannade i Putten! Åte annars detta folkromansens förfall tidigt började efter Reformationstiden, utwisar äfwen denna samling, genom den i Wthanget till Andra Afdeln. p. 245 meddelade Wisan om Stångebro slag. Här röjer sig redan en uppenbar, jagt efter det målande och betydningsfulla.

Då dessa äldriga minnen äfwen innehålla så dyrbara bidrag till Språkets historia, hafwa de senaste Danske Utgifwarne förwärfwat sig en stor förtjenst genom de saklika och wäl utarbetade Ordregister de bifogat till sin Wisesamling. Om denna förtjenst hafwa beklagligen swenske Utgifwarne icke welat täfla; kanske få wi wänta det på engång i sista delen. Wäl meddelas i denna första del här och der några korta ordförklaringar, men de äro nog sparsamma. Så t. ex. sid. 11 läsa wi: „Göres dig mod: är du bedröfwad." Icke så egentligt, utan „är du tankfull, är du oense inom dig sielf?" Derför läsa wi i en Dansk wise: „Saa mangfold war hendes moed, d. å. så mångfaldiga woro hennes tanker: och i en gammal swensk: I waren wäl mod, d. å. I hysen intet twifwel, ingen misströstan. — Sid. 48. „Twinne är ett provincord och betyder garn." Rigtigt men hwarföre? Jo rodix är verbum twinna, (hopsno trådar), hwarigenom garn först uppkommer. Sid. 219. „Nida till Tuna och lära weta hut, är ett gammalt Swenskt ordspråk. Om gamla ordet Tuna bland sina många bemärkelser äfwen har den af Stad, så är anledningen till ordspråket gifwen." Detta behöfs ej ty Tuna betyder Konunges, Furste- eller Herreborg. Derföre Sigtuna, Siggeborg; Diskopstuna. Sid. 67, läses i en not, under N:o 12, Herr Holkin och liten Kjerstin, följ. ord: „Sölfbebodd, som i de gamla wisor förekommer, är troligen ett gammalt ord och torde rättast utbytas mot silfbeskodd." — Här må dock sidtog bli fråga om något utbyte. Detta har Utg. insett sid.

Digitized by Google

147, der det i en not heter: „Sölfbodd: sammandrogit af Sölfbonad: inlagd med silfwer — af ordet bona.“ — S. s. läsa wi: „Wif förekommer ofta i de gamla wisorna och synes betyda: Brud, Trolofwad Mö eller ock blott ogift qwinna.“ Ordet Wif är uppenbart detsamma som det tyska Weib o. s. w.

Då man till och med förgäfwes här söker ett Register eller en Innehållsförteckning öfwer Wisorna, är det mindre underligt att man merendels om dem förgäfwes söker några historiska upplysningar eller undersökningar. Då ett konstwerk, såsom dessa Wisor, är produkt af ett långt, herrligt, bedriftrikt men sig nästan omedwetet lif, så har det enskildta konstwerket icke fullkomlig halt eller betydelse utan i samband med alla de öfriga, hwilka inbördes begränsa, föranleda, utwecka och förklara hwarandra. För att med exempel tyda hwad wi mene, hänwise wi till Wisan om Riddar Tynne. Hr G. har redan i föret. s. XXXIV, gjort läsaren uppmärksam derpå att Riddaren försättes i gemenskap med Bernska kämpar. Men en annan lika märkwärdig omständighet, för att här omtalas, är, att Iseland eller Isenland, Eisenland*) är underbart inwäfdt nästan i alla romantiska Sagor från medeltiden. Sådana länkar, hwarmed den ena wisan slutar sig till den andra, eller till någon större sage-cyclus finnas ofwerallestädes i alla, och wißerligen skulle det löna mödan att efterspana dem. Wisorna dikta ej blott om deßa hälfter af ringar, som af sig sjelfwa flyta tillsammans: de äro sjelfwa sådana, blott samlaren wet att uppsöka de rätta hälfterna och närma dem till hwarandra. Inledningen till Sinclairs wisa, sid. 220) är anmärkningswärd för de gißningar om Wisans författare hwilka här uppgifwas. Dock äro deßa gißningar icke utförda, ej eller några egentliga skäl för dem uppgifna. Då man känner Mörks något öfwerlastade beskrifwande manér, som också i denna wisa igenfinnes, så tyckes anglisweisen att han wore wisans författare icke synas utan grund. Men detta manér war äfwen Odels, och när man läser deßa båda wers om Swerige:

„Hon klär sig som en karl med hatt,
Och lider ingen mösa.“

och erinrar sig att Odel war en ganska ifrig anhängare af Hattpartiet, så gifwer detta, sammanlagdt med den omständigheten, att ett concept till Wisan funnits bland Odels efterlemnade papper, skälig anledning att anta Odel såsom den rätte författaren. Man kan icke undgå att nämna, det Utg:s åtgärder ej warit öfwerallt lika noggranna. Så t. ex. har han wanligen öfwer hwarje wisa, med ett Nummer utmärkt deß ordning i samlingen, men hwarken Skön Anna — som är den 5te — eller Prösningen — som är den 8de — hafwa deßa Numror. För att utmärka wid hwilka ställen Utg. will att hans noter skola läsas, betjenar han sig såsom tecken dels af bokstäfwer dels af asteriker. Understundom förwexlar han likwäl deßa tecken (sid. 70, 116). Understundom träffar man not-tecken i texten, utan att deremot några noter swara (sid. 19—237), eller också finner man noter under wisorna, utan att något tecken i texten anwisar den plats dit de

*) Man får icke anse detta land för det Nordiska Island. Detta är en ö, men det romantiska Iseland är icke det, emedan Riddarne rida dit. Äfwen styres detta Iseland af Konungar och så okunnig war ingen Skandinav att han satte Konungar på ön Island.

Digitized by Google

höra (sid. 31, 102, 147). Då man derna will, att det man älskar i mästadels sullt melighet skall wisa sig i det ofullända, har Rec. med dessa anmärkningar blott welat uppmana Utg. att i det följande förfara med mera uppmärksamhet. Wigtigare är wäl den anmärkning man kan göra mot de moderna öfwersättningar, hwarmed några wisor i denna samling blifwit utstyrde. Sådana abstrakta benämningar som Prösningen (N:o 8) och Sorgens magt (N:o 6) m. fl. sticka för mycket af mot fornandan. De handlande personerna eller och handlingen sjelf gaf den gamla Folkwisan sitt namn, och genom det bibehöll den sig lättare i minnet hos Fornäldrens folk, som älskade bestämd handling och hatade obestämdt tal.

Slutligen böra wi nämna det stora wärde denna samling derigenom wunnit, att melodien till hwarje wisa är bifogad. Denna förtjenst tillhör Hr HofKapellmästaren Häffner, hwars djupa och säkra kunskap i den gamla Musiken ej behöfwer något nytt wittnesbörd. För att gifwa en wink om det förtjenstfulla i detta företag will Rec. anföra den ärlige Peder Syws utlåtande öfwer de gamla wisornas melodier: Der ere mange yndelige Melodier, hvormed de gamle Wiser synges, og vel saa behagelige, som en Deel af de nye og saa afholdene Franske; enddog de, som en Hob andet af vort eget, loves ey deert af mange. — — Ja disse Melodier ere og saa soede og vellingende, at mange af vore Psalmer og end de bestlydende, synges efter deres Toner. Ett omdöme, i hwilket säkert de flesta Musikkännare skola instämma. Rec. kan ej underlåta att nämna att då det i inledningen till Hertig Fröjdenborg, s. 95, säges, att ane olika melodier skola meddelas, träffas då den musikaliska afdelningen öppnas, blott en och det den modernaste.

Sedan Rec. hade slutat denna uppsats, har under hans ögon kommit en i Danmark särskilt af trycket utgifwen skrift öfwer detta arbete, under titel: Kort Udsigt over de af A. A. Afzelius og E. G. Geijer udgivne Svenske Viser fra Middelaldern med Henvisning til de til dem modsvarende danske. Af R. Nyerup. Kiöbenh. 1815. 26 sidd. 8:o. Den gifwer anledning till en intressant sammanlikning med de danska. „Af de 28 (som i denna Samling befinnas) — heter det — haves naesten to Trediedele i Danisken deels Ord for Ord overensstemmende, deels mere eller mindre fra hinanden i Biomstaendigheder afvigende. Neppe skal denne mærkelige Identitet forklares deraf, som vare de Oversaettelser fra det ene Sprog i det andet. Deres Hiem maa ikke soeges i nogen enkelt Provinds, men hele Skandinavien er deres Vugge; og deres Herkomst strekker sig saa langt tilbage i Fortiden, at Dialektforskiellen ikke var saa stor imellem Landene, som den blev efter Unionen." — Märkwärdig är äfwen den „Forskiel, at i stedenfor man i det danske Sjoelund har en Havmand der

Stopped hennes Oren og stopped hennes Mund,
Og foerte hende ned paa Havsens Bund!

har man i det biergagtige Klippeland Sverig en Bergakung, som

. . . . . dreg läsen ifrå.
Så bar han den bruden i silkesfången blå."

Sid. 11 rättas ett i anm. till N:o 17 begånget misstag, der det uppgifwes att Hr Rask sjelf warit på Färrö och der hört wisan sjungas.

Digitized by Google

Swensk Literatur-Tidning.

N:o 47. Lördagen den 25 Nowember 1815.

Recensioner:

Förslag till förbättrade KyrkoSånger. Till Kongl. Maj:t i underdånighet uppgifwet af den för detta ändamål förordnade Komité. Stockholm 1814. 622 sidd. 8 o.

(Slut fr. N:o 41).

N:o 401. Prudentii herrliga hymn Jam moesta quiesce querela &c. har så wäl af D:r Wallin som af Hr Hedborn, så lyckligt och intagande blifwit tolkad, att Comiteen förmodligen twekat i walet mellan deßa båda sköna öfwersättningar. Den har derföre utwalt den kanske icke fullt lyckliga utwägen, att upptaga wißa strofer ur den ena och wissa ur den andra öfwersättningen. Derigenom har hände att den här afryckta, wißerligen dock i alla fall sköna Sång kommit att sakna enhet i tonen. Hr D:r Wallin har nemi troqnare öfwersatt den latinska texten, Hr Hedborn åter med mera frihet behandlat den. Metern i denna sång är, i likstämmighet med den gamla melodien daktylisk.

N:o 402 är alldeles ny och af medelmättig förtjenst. Gamla Psalmen, ehuru ojemn, är wida mer anderik och tyckes hafwa förtjenat en förbättring. Äfwen metern har undergått en betydlig förändring. Rec. anför de begge första verserne till en sammanlikning:

Gl. Ps.

I stoft och sand, den swarta mull,
Min lekamen är införd och slagen omkull,
Mitt sken är platt förswunnit:
Af jord och stoft jag skapad war,
Jag det så litet i hjertat bar.
Mitt timmeliga lif är öfwerwunnet.

Mitt hus är mörkt, min sång är trång,
Eja, hwad döden han är grym!
Rätt som en skugge alle mine dagar de fara,
Som jag i denne werlden mände wara:
Dock är min glädje, att jag skall uppstå igen,
Och lefwa med Christo, Guds Faders Son.

Nya Ps.

Kommer till en Fader åter,
Kommer menskors barn! till mig;
Talar Herren Gud, och låter
Trötta barnen hwila sig
Efter mödor, qwal och strid,

Digitized by Google

Wäntar oß en salig frid
Hos wår Gud i ewig timma.

Den som Herrans näd ej klandrat,
Men i stillhet stött sitt kall
Fruktat Gud och redligt wandrat,
Han till friden komma skall.
Efter möder, qwal m. m.

I Gl. Ps. begynner det följande N:o den nya afdeln. om Ytterste Dommen. I denna Samling är till Begrafnings-Psalmerna ifrågawarande N:o 403 tillagd. Betraktadt såsom ett werldsligt poem, t. ex. såsom en reflekterande Ode, är detta stycke af en sann förtjenst; men deß anda och meter äro förbfrigt nog opsalmiska. I allmänhet öfwerses alltför ofta skillnaden mellan den andeliga och werldsliga sången. Den består icke, som så mången inbillar sig, deri, att i Odet råder en högre och öfwerswore poetisk flogt, hwaremot den senare skall mer närma sig till prosan. Utan en Psalm är då icke en psalm när den lånar sina bilder, uttryck och anda ur någon annan källa, wore den än det klaraste förstånd eller den skönaste fantasi, än Bibeln och Jesu evangelium: eller med ett ord, när den, liksom denna, kan sjungas af hwilka trosförwandter som helst.

N:o 404 är en, i det hela, lycklig omskrifning af den gamla Psalmen. Första wersen har dock minst tillfredsställt Rec — Med skäl är i följande N:o den gamla kraftlöse och 14 strofer långa psalmen förkastad. Den nya är wacker, ehuru här och der ej alldeles tadelfri Början lyder:

Wak upp och till en Fader kom,
Som än i näd dig kallar:

af öfwerskriften, Ytterste Dommen, skulle man lätt tro att med denna uppmaning åsyftades uppståndelsen på ytterste dagen. Men af de följande raderna:

O syndare! till Gud wänd om,
Förrn domsbasunen skallar,

tyckes som frågan wore om den andliga uppståndelsen eller nya födelsen. En sådan tweetydighet borde kanhända undwikas. Twunget är wäl i 4 str. att rösten till de onda ster. Den femte lyder:

Wak upp ur dwalan, christendom!
Står upp, I syndens trälar.

Ordet christendom står här wäst icke på sitt rätta ställe. Ty äro christendom och syndens trälar antitheser, så böra de ej på lika sätt uppmanas. Synonymer, så att till Christendom selades ett epithet t. ex. insöfda, syndiga e. n. d., kunna de åter icke wara, utan alle för stor hårdhet.

N:o 406, också en omarbetning, stundom lyckad, stundom icke. 1 str. G. Ps.

Hwad min själ och krop förswagar
Är en frukta för din lag,
Den jag tidt har öfwertrådt
Uppfyllt och mitt syndamått;

N. Ps. . . . kropp och själ . . .
. . . . . .
Den jag på så många sätt,
Tidt och ofta öfwertrådt.

Reformatoren har welat undwika ordet tidt ensamt, men hans wers blef derigenom mycket sämre. G. Ps. fortfar:

Ty will Satan nu mig stjelpa.

Den nya Psalmen har åter denna läsart:

Nu förtwiflan will mig stjelpa.

N.c. ogillar på det högsta denna förändring. Här är icke fråga om att ingå i en theologisk-philosophisk undersökning om den Onda Andens individuella existens; utan om den sanningen, att en christlig författare ej har rätt att efter sitt godtycke tyda och bortwända Skriftens uppenbarade ord. Deremot äro den 6te och 7de str. i omarbetningen:

„Trögt jag pligtens kraf fullgjorde,
Lasser lärde jag med flit;

Digitized by Google

Hwar jag werldens larm förspörde,
Gerna hastade jag dit,
Herrans ord har jag försmått,
I hans hus med olust gått.
Därars sällskap, ro och löje
Hafwa giort mig mera nöje."

„Synd på synd jag wågat hopa,
Brott på brott, o Gud! för dig.
I min nöd jag wille ropa:
Berg och högar skylen mig!
We mig blinde syndaträl,
Som har så förstört min själ!
Dödens hot min ängest wäcker,
Domen, domen mig förskräcker."

wida lyckligare än de båda motswarande gamla:

Dygder har jag platt försummat,
Laster har jag lärt med flit:
Har jag något ondt försnummit,
Har jag gerna hastat thit.
Herrans ord har jag försmått,
I hans hus owilligt gått;
Men ondt sällskap hälst behagat,
Och allt godt ur hogen slagat."

„Stygge laster, synder lede,
Hafwa förd mig i then nöd:
Förd mig i Guds straff och wrede,
Att jag fruktar ewig död.
Ach! jag blinde syndaträl,
Som så har försatt min själ.
Domen, domen mig förskräcker,
Och helswetets ängst uppwäcker." —

En omarbetning af g. Psb. N:o 407, börjar afdelningen Om den osaliga Ewigheten. Strofer ur båda den motswarande gamla psalmen och ur N:o 409 äro i omarbetningen kastade om hwarandra. Utom den oredan, som derigenom uppkommit, hafwa åtskilliga af dessa förändrade ställen, wisst ingenting derwid wunnit. T. ex. de 2ne sista verserna af 2a strofen:

„Men ewig död, i plågor utan tal
Beständigt närs, att föda nya qwal."

äro nästan galimathi, som i sig innebär prætentionen att wara öfwermåttan stark och kraftig. Men styrkan finnes i de enkelt naturliga och dock så poetiska verserna i gamla sången:

„Men wändan grym, som ewigheten bär,
Till ewig tid förloßning aldrig ger." —

Den 7de str.:

„Du sielf, du sielf bestämmer dina öden (?):
Säg, wandrar du till lifwet eller döden? —
För sent, för sent den frågan göres dig,
När död och lif för ewigt skilja sig;" —

är en mycket afwikande, men derföre icke lyckligare förändring af 3e str. i N:o 409.

„När nådens tid en gång är platt förswunnen,
Och tu wid lif ej mera warder sunnen,
Då är försent, när himlens dör är stängd
Till ewig tid: o mer än saslig längd!" —

Samma anmärkning kan åfwen göras i afseende på 11 str.:

„Låt werldens lust, prakt, högfärd, rikdoms häfwor,
Makt, åra, gunst och lyckans falska gäfwor
Ej dåra dig! Det hopp, till dem du satt,
Förbyter sig uti en ewig natt."

som deßutom säger någonting helt annat än den motswarande 11te str. ur N:o 407.

„Låt werldsens lust, pragt, högfärd, rikdoms häfwor,
Makt, åra, gunst och swiklig lyckas gäfwor
Ej blinda tig, at ewighetens natt
Med sorg och we tig ej omgifwer platt."

Med förwåning har Rec. här saknat den rysligt sublima strofen i gl. Ps.:

Om nu det qwal, som de fördömde lida,
På så mång år till ända skulle skrida
Som stjernor finn's på himlarunden klar,
Som löf och gräs på jorden warit har:

(Så wore dem en ljuflig tröst förhanden m.m.)

Digitized by Google

Drag af egen sann poetisk skönhet will dock Rec. icke frånkänna den nya sången.

N:o 408 är en i allmänhet icke olyckig omarbetning af samma N:o i g. Psb. — Det enda wid den som Rec. trott sig hafwa fog att anmärka, är följ. — Det är sant, att slutverserna af 12 str. i gamla Psalmen:

„Haws sammet tå wist wittne bär,
Och honom föreställer,
Att han i sond hårdt snärder är,
Til afgrund honom fäller."

hafwa icke full, ren och tydlig grammatikalisk halt, men i de nya deremot:

„Han domen i sitt hjerta hör,
Och sammetet, som wäckes,
Förnimmer att deß matk ej dör,
Och att deß eld ej släckes."

wet man icke säkere om matken och elden skall höra till domen eller till sammetet. Antages det förra, så paßar icke bilden om Matken: antages det senare, åter icke den om elden. — Äfwen är bilden i början af 22 str. i gamla Psalmen:

„Thit trädet ändtlig fallet nid,
Eher ligger thet och blifwer."

wida bestämdare och egentligare lämpad till det nu i fråga warande gifna fall, än i de båda nya verserna:

„Det fällda trädets stam ej mer
Kan blad och grenar nära."

I den gamla sången sägas att på den plats trädet fallet, blir det liggande, utan att, af egen kraft, kunna flytta sig derifrån; så kan den i helwetet stupade menniskan icke hjelpa sig derifrån. I den nya åter, att sedan trädet är afhugget, kan det ej mera skjuta några blad, som åter i prosaisk språk öfwersatt egentligen skulle wilja säga att sedan menniskan är död, kan hon icke widare tillwäxa i fullkomlighet.

N:o 409, är nu, och upprigtigt sagdt, hwarken rätt bra eller rätt dålig. Uttrycket är ofta oegentligt, hwarigenom idén förswagas, t. ex. i slutverserna af 2a str.:

„O! plågor utan tal!
Du ej förtäras hinner
Af ewigt nya qwal!"

Isynnerhet störer detta wid den högst lyckliga tanka, som dock matt och dunkelt framställes i slutverserna af 4de str.:

„Det arena begär,
Som här ej kunde släckas,
Skall ewigt tära der."

Hwilka verser deßutom beswäras af det felaktigt accentuerade ordet arena, som — ⏑ — i st. f. — — ⏑.

Den motswarande gl. Psalmen, — af Lucidor, — har så många drag af skönhet, innerlig och christelig anda, att en författares ätgärd här förnämligast borde åsyfta, att att sprida mera jemnhet öfwer det hela, och gifwa de mera matta uttrycken en elsigare och mera symmetrisk colorit. Ty ogerna wille man i den nya psalmboken sakna så herrliga strofer, som deßa:

Hwad är ditt lif? en sömn, som snart förswinner?
Hwad är din luft? en ström, som snart bortrinner?
Hwad dägligbet? en färgad maskesäck.
Hwad gods och guld? en glittrand' mull och träck.

Hwad adlig ätt? ett ord, som hastigt nämnes.
Hwad styrka? swaghet, som i grafwen lemnas.
Hwad högwis konst? ett tacklöst hufwudbrott.
Hwad nit och flit? beswär för spe och spott.

Hwad saligbet? en fröjd förutan ända.
Hwad himmelen? en hamn, dit oß bär ända.
Hwad Gud? allt godt, all glädje, tröst och nåd.
Hwad sammetsro? ett dagligt gästabod.

Hwad ewighet? en tid förutan tider.

Digitized by Google

Hwad helwete? en elf, hwar själen lider.
Hwad werldens gunst? en byggning satt på sand.
Hwad satan? ack! wår gemme asundéman.

Afdelningen Om det ewiga Lifwet börjas i g. Ps. med en lång 17strofig Psalm, under N:o 410, som af den under samma N:o i Kgl. Comiténs förslag upptagne motswaras med samma versifikation och nära öfwerensstämmelse mellan den gamla sångens 1a och 3e str. med den nyas 1a och 2a strofer. Föröfrigt har den nya i 6 strofer affattade sången med den gamla blott en ungefärlig likhet i anseende på innehållet och i metriskt afseende den olikhet, att den wid början af hwarje strof liksom wid slutet har en bestämd och stående refrain. Men sådan den nya sången nu är, kan den, för sig sjelf betraktad, kallas en med sin Gud försonad Christens innerliga och warma uttryckta Halleluja öfwer den salighet, som Frälsaren honom, i sin Faders skör, beredt. Endast i rechnisk afseende må anmärkas, att i första strofen läggas den pauserande tonwigten, oräkt på sista stafwelsen af ordet ansigte.

N:o 411 har samma versifikation, och i anseende till första och sista strofen ungefär samma innehåll som den gamla Psalmen under detta N:o. Likså är 10de str. i den nya, en omarbetning af 2a str. i den gamla sången. Mellertid har den senare 15 strofer, den förra åter blott tio, och textinnehållet är icke mera lika. I den gamla sången har deß författarinna, den exalterade Elsa Andersdotter, listigt swärmande, fast med nog sinliga bilder målat den frögd som hennes hänryckta själ redan anande njöt i himmelen. I den nya åter träffar man egentligen icke annat än åtskilliga betraktelser öfwer de jordiska tingens fåfänglighet, och, till contraster, åfwen här och der några ord om den salighet man i

Jesu wunnit. Af detta säger läsaren på förhand kunna inhämta, att, oaktadt förtjensterna af en mera fulländad och correkt technik, den nya Sången såsom Psalm, såsom en gudlig och gudlifwad wise, skall stå långt efter den gamla. Detta är också lätt följden af omarberningar. Förändraren går aldrig till sitt werk med samma inspiration och wärma som den äkta författaren. Här har dock den olyckan tillkommit, att närwarande sång, i sin ursprunglighet den innerliga känslans glödande produkt, fallit i händerna på en nog kall och andelös förbättrare. Så begynner den nya med en pleonasm, som ej finnes i originalet:

„O Gud! jag fröjdas: min anda och själ
Sig gläder."

Bland platteheter, hwaraf denna sång öfwerflödar, anföra wi några prof:

Mitt arf är säkert, ty Jesus åt mig.
Det wunnit.
Det står mig tillhanda."

I 3e strofen:

Då blifwer jag stilla;
Gud will mig ej illa."

I 6te strofen:

„Men när mitt elände
Jag grundligen (!) kände."

I 7de strofen:

„Af allt har synden wäl plågat mig mest
Och mödat."

I 8de strofen:

„Mot satans anlopp (?) mig Jesus så wäl
Betäcker." o. s. w.

Och denna anstryckning af platthet, som beswärar hela Psalmien, beröfwar de ur Bibeln hämtade bilder, t. ex. denna i 8de str.:

„Han lär mig att waka,
Att werlden försaka,
Att fynda ur Sodom, och ej se tilldaka
I lyften,"

all kraft och kärna; ty man twekar om de ärligt och upprigtigt menade. Det förstås att

en psalm i denna smak ej kan umbära sina öden; också heter det;

„Då aktas ej nöden,
Då fruktas ej öden (?).“

N:o 412 är ny. (Den motswarande har 31 strofer!) Den har wäl icke Hymnens högtidliga flygt, men den stilla andaktens innerlighet och den äkta poesiens lif och wärma. Såsom exempel will Rec. anföra de båda första stroferna af denna utmärkt wackra Psalm:

„Ty sorgerna och nöden
Ej hitta denna strät,
Och icke mer skall döden
De goda skilja åt.
Ej synden skall besmitta,
Ej oron skall bebo
Det rike de besitta
I heliget och ro.“

„O klarhet, som fördrifwer
All tidens dunkelhet!
O herrlighet som blifwer
Min lott i ewighet:
Der alla tungor höja
Allfadrens lof och pris,
Och alla hjertan röja,
Att Gud är god och wis.“

Under N:o 413 slutar Wälsignelsen, nästan alldeles oförändrad ur gamla Psalmboken aftryckt, denna Prof-Psalmbok.

Intagen af ett warmt och ointrängdt nit för den heliga saken: Swenska Församlingens framtida uppbyggelse, har Rec., enligt sina åsigter och så långt hans förmåga sträckt sig, sökt efterkomma Kgl. Psalm-Comiténs ädla och högtidliga uppmaning att granska deß arbete, och då wi nu fullbordat denna granskning, lemna wi den till de sakkunniges bepröfwande, trygge i medwetandet af wåra goda och partilöse afsigter. — Rec. wågar icke hoppas att i allt hafwa träffat sanningen: när man har 413 särskilta poemer att karakterisera och bedömma, är det förlåtligt, om uppmärksamheten någongång tröttnar, om ett och annat fel stundom undfaller, eller om twertom medelmåttan, som kanhända förtjente en blidare uppmuntran, stundom blifwit nedsatt bland dåligheten. Resultatet af denna granskning blir wäl den, att detta arbete, i sitt närwarande skick, icke är sådant att wi skulle wilja föreslå det till en auktoriserad canon för wår församlings sångandakt. Likwäl har det wisst icke undflytt läsarens uppmärksamhet i hwilken stor förbindelse wi stå, och hwilken hög grad af tacksamhet wi äro skyldige den Kgl. Comitén för det mycknа omisskänneligen förträffliga, som den i detta arbete framlagt för allmänheten; åfwensom den anda, som lefwer i deßa sånger, gör hwar och en förwissad, att då Kgl. Comitéen ännu engång med pröfwande hand genomgår denna samling, för att bereda en någorlunda jemnhet mellan alla här upptagna psalmer, skall det twifwelsutan lyckas henne att skänka Swenska Kyrkan en Psalmcodex som wida öfwerträffar alla wåra andra lutherska trosförwandters.

Då Rec. icke annorlunda kunnat anse förslaget till en ny Psalmbok än som en nationals-angelägenhet, har hon ansett för sin pligt, att genomgå den stycke för stycke. Men för att icke gifwa sin Recension en alleför stor med deß rum i en tidning oförenlig widlöftighet, har han sällan i detalj hast utrymme att utweckla sina omdömen. Den som dock skulle wara intreßerad att lära känna de grunder, på hwilka Rec. bygt deßa omdömen, finner dem antydda dels i Polyfem fe Saml. N:o 11 och 12, och i Swensk Literatur-Tidning, för år 1813, sid. 594 o. 600, i anledning af Sånger till Guds och Jesu Christi förherrligande af J. J. Tho-

Digitized by Google

mäns. Ty enligt wårt begrepp är en psalm den af Christendomens sanningar genomträngda, innerligt rörda hjertats poetiska utgjutelse till lof, tack eller bön för Werldens och Församlingens Skapare, Wälgörare och Uppehållare. Af detta följer, att den sång, i hwilken ingen christelig andakt friskt, rent, kraftigt och okonstladt lefwer och werkar, är ingen Psalm. Men å andra sidan åter då hwarje Psalm är ett poem, är tydligt att den för att godkännas, måste fullgöra alla dit hörande technista fordringar. Om dessa twenne hufwudsaker iakttagas, förmodar Rec. att Psalmens allmänbegriplighet äfwen skall wara gifwen; ty religiös och poetisk känsla har en mild Försyn utskiftat till sina barn, utan afseende på tiljagtighet i ständ, bildning och wilkor. Om det här och der finnas så olyckligt förwända naturer att de sakna sinne såwäl för religion som poesi, så är det gifwet att Psalmen i samma mån den är förträfflig, i deras hjerta och själ skall finna ett mattare echo; men för sådana bedröfliga undantag skrifwas inga Psalmer, och af dem wäntar ej den gudlifwade Skalden sin belöning.

Slutligen wille Rec. gerna fästa Kgl. Comiteens uppmärksamhet på en mängd äldre, nu mera temmeligen allmänt förglömda andeliga Sånger på wårt språk, dels stundom tryckte i form af wanliga Folkwisor dels lefwande blott här och der ännu i traditionen, dels förwarade bland årskilliga wisesamlingar i ett och annat af de allmänna bibliotheken. Årskilliga af dessa, bland hwilka flera längesedan sammanwäxt med de gamla folkmelodierna, förtjente måhända en närmare pröfning. Men hwad dock Rec. (om honom tillåtes att tolka den gudaktiga och förståndigare allmänhetens önskningar) framför allt innesluter i Comiteens spunerliga omsorg, är den sorgfälligaste omwårdnad om de gamla choralerna, så att deras genuina sublima enfald, på intet sätt genom något musikaliskt moderniserande, måtte förderfwas. Och derföre upprepar Rec. ännu engång denna sin innerliga önskan, att, liksom Comiteen till allmänhetens granskning framlagt sina Psalmprof, den äfwen wille utgifwa prof, huru musiken till dessa sånger bäfwelt lämpad!

Smärre Skrifter.

Olle Nötboms Förtwiflan. Komedi i en Akt med Sång. Efter Tyskan. Musiken af Hr Fischer. Sthm 1815. 38 sidd. 8:o.

Man klagar här öfwer Religionens, Konstens, Fosterlandskärlekens och Sedernas förfall, och tyckes wara blind för en af de förnämsta grunderna dertill: en förnedrad och usel Skådeplats. Man samlas ej inom den för att lyftas ur alldagligheten till en idealiserad werld, för att genom insugandet af heroismens anda, förbättras och förädlas för njutningen af ett högre lif. Man går dit för att ombyta tidsfördrif, för att fylla en beswärlig stund och för att få fratta eller jäspa åt något, som icke engång äger förtjensten af en naiv putslustighet. Swenska Theatern swarar också ganska wäl till denna obetydliga fordran och försörjer sig icke med annat än det som fullkomligt är tjenligt till detta ändamål. Likwäl har, till nationens åra, denna misere länge nog warit ett temligen allmänt ämne för harm och bedröfwelse, hwarpå TheaterDirektionen så mycket mindre tyckes göra afseende, som den, för att på ett rent af himmelskrikande sätt kunna spela öppen misere, låtit uppföra ifrågawarande komedi.

Knölbom, f. d. gårdsfogde, beskrifwes som en

Digitized by Google

ganska hård och obarmhertig menniska. Likwäl drifwer hans dräng, Olle Nötbom, uppenbart gäck med hondm i första och i alla de scener der de räkas. Sedan denna roliga scen slutat, kommer Olles mor Greta, piga hos Knölbom, med ett bref, hwarefter han skickar Greta efter Stina, kammarjungfru hos Knölboms brorsdotter Lovisa och låter Olle gå att spänna för schäsen. Knölbom ensam, yppar sin afsigt att gifta Lovisa med en wid namn Åkerberg, som sökte en gårdsfogdesyßla och till hwilken han, genom brefwet bjuden, skyndar, sedan han med påskriften förgift sökt skydda sina winhuteljer för Olles tillgrepp, och sedan han förmanat Olle, Stina och Greta att städa, wakta mamsell och porten. För effektens skull sker förmaningen på musik. Knölbom och Stina gå, Olle och Greta stanna. En goße kommer och låter weta i en Aria att en herre bultar på porten. Greta går med goßen för att se hwem den bultande heren är. Emellertid städar Nötbom rummet, slåpper ut en „kanalje"-fågel, slår sönder tallrickar, och när fågeln skrämd flyger ut genom fönstret, springer Nötbom efter att ta fatt honom. Lovisa kommer och berättar att hon hört unga Adolf Wärngrens röst utanför sitt fönster; fruktar sin farbrors ankomst och går. Adolf och Greta komma i gräl om att han ej får gå in — han skickar bort Greta i ett ärende åt Knölbom; begge gå, sedan Adolf fått portnyckeln att låsa igen efter Greta. Stina kommer; strax derefter Adolf, hwilken han will hindra att gå till Mamsell, beweks dock slutligen och Mamsell kommer under utrop: „A, är det ni," (s. 18), och skickar Stina efter sin näsduk. Adolf berättar då att man will gifta Lovisa med Åkerberg, ber henne följa honom till hans Far, som will hjelpa dem blott han får höra ur hennes egen mun „om hon will bli hans dotter." Stina kommer och märker först nu de under hela tiden på golfwet liggande postlinsbitarne, ser att fågeln är borta och skickas af Lowisa att ta rätt på honom. Adolf får Lovisa med sig genom en duett, understödd „af honom sjelf och hennes hjerta" (s. 20) De gå. Olle kommer och jemrar sig.

Stina söker mamsell förgäfwes; går och lemnar Olle i qual. Han finner dock buteljerna „bleka men delikata;" super sig full, får se lappen med påskriften Förgift, men dricker ändå, när Stina återkommer. Greta och Stina bära ut winet. Olle faller under bordet, Knölbom kommer och swär öfwer att han blifwit narrad af ett falskt bref. Får se den öppna buren, postlinsbitarne m. m., ropar Olle, hwilken slår ikull bordet och framkommer; bekänner att katten tagit fågeln, hunden tagit katten och att han sjelf slagit ihjäl hunden. Då säger Knölbom: „Jag kan inte hålla mig längre" (s. 30); emellertid märker man icke annat, än att han håller sig. Fogden lofwar i en Aria att skrämma Nötbom, men berättar strax efter, att det han druckit ej war förgift utan hans morgonwin. I stället för att bli skrämd, blir Olle så glad att han slår sönder en mjölkkruka, som Greta inburit för att släcka werkan af giftet. Husbond blir icke ond deröfwer, utan talar twertom mindre om stryk och hänga. Nu berättar Stina att Mamsell är borta. Strax kommer Adolf och säger sig ej wilja äga Lovisa utom Knölboms samtycke. Då uppträder Fadren Wärngren med Lovisa, lofwar ersätta kattor, hundar m. m. Knölbom beweks, förenar de älskande, och skänker, på Wärngrens förbön, generalpardon åt husjolket; och så slutas hela spektalet med en Finale om „tryggad sallhet" och „Glädjens Gudinna."

Sådan är den uselhet, som man wågat framhafwa på en hufwudstads förnämsta theater, bland en nation som icke will wara mindre bildad än någon annan. Titeln namngifwer denna pjes såsom en imitation från Tyskan. Om så är, hwarför från denna nations literatur endast hämta drägaen, då ännu ingen af de ypperste bland Tyskarnes dramatiska produkter någonsin är uppförd på hufwudstadens stora skådeplats? Mellertid erinrar sig Rec. för några år sedan hafwa jett en med denna snarlik fransysk öfwersättning Jocriß, uppförd af Hr DeBroens trupp. Betjentens role war der wida mera lysande, och personerna woro ej der genom plumpa namn omdöpta till inhemska dumheter.

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 48. Lördagen den 2 December 1815.

Recensioner:

Traditioner af Swenska Folkdansar. 1:a Häftet 20 sidd. — 2dra Häftet 20 sidd. Stihm 1814. regal 4:o.

(Slut fr. N:o 31).

De fordringar, man har rättighet att göra i kraft af företalet, tillåta ej Rec. att om det Andra Häftet fatta ett fördelaktigare omdöme än om det första. Till den antika charakteren, såwida den ej skall bestå i falska tonföljder, finnas här lika litet några spår, som i det första; och naturligtwis äro slika tonföljder äfwenså otillåtliga i den moderna musiken. Förf. har således icke allenast beröfwat deßa dansar deras uråldriga kraftfulla sanning, har ej blott gjort dem till hälften moderna, utan äfwen modernt falska. Han har förtjensten af att först hafwa welat lemna dem åt sina landsmän, hwar förtjensten af att hafwa welat göra något godt, och derra är berömwärdt; men han har förderfwat deßa återstoder från en förswunnen helig tid, och derigenom blottställt sig och sina landsmän, som tillåta sådant, för utlänningen; ty om denne ej förstår den skefhet wi skrifwa i företal på wåre språk, förstår han åtminstone den som wi sätta i musik, hwars språk är desamma öfwer hela werlden. Rec. lofwar att sjelf rädda deßa Dansar från glömskan, i det han skall söka uppfylla hwad Harmoni-Förf. på engång så stolt och anspråkslöst welat göra, men icke kunnat. De utkomma från utländske tryck, emedan musiktryckeri ännu är ett monopolium i Sverige. Således anser Rec. det icke nödigt att förnöta tid och papper med uppräknandet af de otaliga felen emot harmonien i deßa dansar, utan nöjer sig endast med anförandet af twenne, förmycket stora, för att kunna med tystnad förbigås. Första reprisen i N:o 5, andra Häftet, slutas med a dur och andra reprisen börjas med c dur; en tonföljd som Rec. ej kan påminna sig funnit, hwarken i någon dans, eller i någon annan förnuftig composition, emedan dylika tonföljder wanligtwis förbjudas i första lektionerna för en elev. Början af Numrorna 4, 19 och 32 är en imitation efter några dansar af Mozart

Digitized by Google

och af de såkallade Ländlerische Tänze. Mestadels börja dock deßa med Quartsext-accord, men wår Harmoni-Författare will flyga högre än Mozart och börjar sina dansar med septim accord; hwilket ger anledning till owißhet både i takt och i ton. Wi hafwa ett dylikt exempel af Mehul, hwilken åfwen börjat en wiß aria i en Theaterpjes med septim-accord, på ett ställe der han wille uttrycka det högsta utbrott af förtwiflan; men der ser man aktören likwäl redan förut preparera detta utbrott, och för att uppstämma det till sin högsta höjd, har Mehul gjort en sådan början: men detta förfarande kan ej äga rum i en dans. Wäl göra många Compositörer ofta en af de mest skärande dißonanser sammansatt invokation för att anslå de strängar i hjertat som böra uppfatta den påföljande melodien; men deßa upphöra alltid, då melodien widtar, och ingen melodi kan med sådana börjas. Exempel på en så beskaffad invokation har Rec. sjelf lemnat i musiken till Geijers Manhem, hwilken åtföljer Iduno. Mozart har börjat sin hos oß wälbekanta wals ur c dur med g och fortsatt dermed flera takter igenom; men han wille blott dermed bestämma takten för de dansande, hwilka derigenom twingas att attrapera den, och egentl. ej böra börja att walsa förr än der sjelfwa melodien widtar; den store konstnären gjorde dermed ett mästerstycke, men wår Förf. såsom wanligen efteraparen då han will härma en wågad skönhet, har här gjort ett streck, som man uttrycker med sex bokstäfwer. Rec. tillåter sig att berätta en liten anekdot, som roligt nog charakteriserar deßa imitatörer.

Wår oförgätlige Lehnberg predikade engång en Långfredag, den sorgligaste högtid hos oß

Christna. När predikstolsversen war slut, stod Lehnberg med nedsänkt hufwud öfwer predikstolspulpeten; alla åhörares uppmärksamhet spändes mer och mer, under det han länge höll sig orörlig i denna ställning och tillika bibehöll en dyster tystnad; äntligen bröts denna tystnad, och Predikanten utsade med en långsam högtidlig ton: Det klämtar! han höjde hufwudet något, under en mättligt uthållen paus, och fortfor med ännu dystrare röst: Hör dödsklockan klämtar! Detta war mästerligt och gjorde den största effekt på församlingen. En ganska beskedlig landtprest befann sig bland hans åhörare, och, betagen af det djupa intryck detta gjorde på hela folkmaßan, beslöt han att åfwen sätta sin församling i en lika stor enthusiasm; men den hederliga mannen hade icke tid att wänta till nästa Långfredag, utan grep sig an på den söndagen, hwars evangelium handlar om enkans son i Nain. Lehnberg, stående med nedböjdt hufwud, deklamerade med dof röst: det klämtar! — hör dödsklockan klämtar! men dermed war Imitatorn ej nöjd. Wår landtprest, som wille förbättra saken, ställde sig kapprak, kastade omkring sig förwirrade blickar och skrek till i en hast: Det klämtar; (crescendo) Det klämtar; (fortissime) Det klämtar! — Detta gjorde också en helt annan effekt än den Lehnberg åstadkommit; nemligen den, att folket som trodde att elden war lös, hals öfwer hufwudet störtade ur kyrkan, och lemnade den stackars imitatorn qwar med klockaren och de tomma bänkarna. Blifwe detta en warning för wåra finger compositörer! Rec. menar dem, som componera med en hand på tangenterna och pennan i den andra; åfwensom dem, hwilka hafwa fiolen emellan be-

Digitized by Google

nen, stråken i munnen och pennan i hand, då de sammanarbeta sina tjusfulla musikprodukter.

HÆFFNER.

Riksdagsliteratur.

(Fortsättn. från N:o 40).

Fragment i Stats-Oeconomie och Finance, med Förslag till inrättande af en Sädes-Bank. Af J. Silwerhjelm, Corresponderande Ledamot af Kgl. Landtbruks-Akademien. Stockh. 1815. 15 sid. 4:o.

Denna skrift, som bifogades ett af Baron Silwerhjelm uppläst och till Särskildta Utskottet remitterade Memorial, är bygd på följande Satser: 1) Begreppet om wärde kan aldrig wara egentligt, utan är alltid relatift, och uppkommer, förnämligast i anseende till waror, igenom proportionen emellan Arbete och Production; 2) Wärdet på de flesta inhemska nödwändighetswaror kan således uträknas och bestämmas; men priset, som rättar sig efter tillgången och behofwet, blir alltid i mer eller mindre mån wacklande: 3) Mätstocken för alla wärden synes böra hämtas ifrån någon af de absoluta nödwändighetswarorna, och ibland dem, den dertill utwäljas, som tydligt är af den allmännaste nödwändighet. En sådan wara är Spannmålen. — 4) Mätstocken, som skall utmärka och bestämma förhållandet emellan warors wärde, är hwad man kallar penning eller mynt. 5) Denna mätstock borde egentligen ej mera, än andra mätstocker, wara af något annat wärde, än sin af Staten bestämda och beskyddade oföränderlighet; men som den tillika är bestämd,

att wara ett wigt, sätt och allmänt anwändbart medel att förrätta utbyte waror emellan, måste den också äga ett eget wärde. 6) Sedelmynts wärde torde säkraft grundas på Spannmålens, som bör determinera andra warors rätta wärde. 7) När Penningar skola skapas och med behörig Credit lemnas åt Allmänheten till widare omlopp och bruk, sker sådant säkraft och bäst igenom Banko-inrättningar. — Efter dessa satser går Förf. till utweckling af den method han anser nödig till bildande af ett slikt Spannmåls-Sedelmynt, och upprättande af en Sädes-Banko-inrättning, med dithörande disconter, samt anför det resultat: att då man antager, att upplag och fond till de i Sweriges 24 Län skeende Banko-Inrättningar skulle utgöras 180,000 tunnor säd, och tunnan beräknades till ett fixerad pris af 8 Rdlr, så skulle, om härtill lades en Disconts-rättighet till 50,000 Rdlr, häraf uppkomma ett Rörelse-Capital af 5 Millioner, 40,000 Rdlr. Detta Spannmåls-Sedelmynt tror Förf. dock endast böra och kunna anwändas i inrikes handel; för den utländska deremot, fordras härefter som hittills, på Silfwer ställda Banko-obligationer.

Om Förträffligheten i Allmänna Rörelsen, Orsakerna dertill och Botemedlen deremot; Yttrande till Högl. Särskildta Utskottets Protocoll den 6 Juni 1815; af Grefwe Fr. Bogisl. von Schwerin. Stockholm, 1815. 121 sid. 8:o med 16 Tabeller.

Sedan Förf. på åtskilliga från Landsorterna ingifna officiella berättelser, som upplysa t. ex. att i Skaraborgs län woro Skuldfordringsmålen, år 1812, 917 men år 1814, 2373; i Linköpings län, år 1812, 2869, men år 1814

Digitized by Google

5824, och i Westerås län, år 1812, 1643, men år 1814, 2585, etc. grundat sin bewisning för närwaron af en Förlägenhet i Allmänna Rörelsen, hwars like man knappt i Sverige uppleswat, börjar han sin undersökning om orsaken till denna olycka. Han wisar att den bör sökas 1) I Sweriges Politiska Förhållanden, från och med 1806 till närwarande tid (sid. 9—13). — 2) I Sweriges Utrikes Handels-Förhållanden. (sid. 13—23). — 3) I wisa Administrativa Åtgärder, neml. i afseende på a) Penningewerket. b) Beskattningen och c) Commerciella och Economiska författningar. (sid. 23—47). Sedan Förf. på detta sätt letat sig fram till det Onda källa, begifwer han sig till förslag af Botemedlen deremot, och indelar dem i twenne claßer, neml. 1) Ständiga Botemedel, hwilka successivt och på ett waraktigt sätt häfwa det onda. Deßa bestå i en fullständig förbättring af de hittills widtagna Administrativa åtgärder, och härtill uppgifwes a) Generella och b) Particla förslag. (sid. 50—74). — 2) Provisionella Botemedel, eller sådana som böra widtagas till Jordbrukets och de inhemska Näringarnas upprätthållande under den tid som förbigår, innan allmänna förlägenheten genom de Ständiga botemedlens werkningar hinner häfwas. I detta afseende anser Förf. följ. åtgärder nödwändiga: a) att genom en Författning bestämma, att alla Ligwider, så wäl enskilde emellan, som emellan deße och Staten, böra ske efter den begagnade myntfortens förhållande till Silfwermynter den dag skulden tillkom eller förbindelsen gafs. — b) Att ingen Realisation af Banko-Sedlarne må komma i fråga, innan wi, genom erfarenheten af åtminstone twenne års öfwerbalance i Handeln, öfwertygat oß om att den närwarande ställningen upphört; samt att Realisationen sedan må werkställas, successive, och för hwarje år, endast i ett wiße fastställdt förhållande till det föregående årets öfwerbalance. — c) Att Rikes-Gälde-Contoirets nu utelöpande Sedlar böra tillswidare lemnas i omlopp. — d) Att på twenne år suspendera Crediterers rätt att utkräfwa sina emot inteckning i fastighet utestående fordringar. — e) Att wåra nuwarande allmänna Diskonter, må i den mån deras octroyer löpa till ända, alldeles indragas, samt en Banko- och en Rikes-Gälde-Discont, utan deltagande af Privata Actie ägare, i stället inrättas. — f) Att upprätta fyra offentliga Låne-inrättningar i Landsorterna, under namn af Creditcaßer, ämnade till biträde endast för innehafware af Landets Jord. — och g) att nu genast werkställa offentlig upphandling af inhemsk Spannemål. (sid. 74—107). Deßutom erindras sid. 46. „Jag tror mig slutligen böra fästa allmänna uppmärksamheten, äfwen på en annan slags underlåtenhet. När Tryckfriheten återställdes, hade man bordt bemöda sig, att förmå sakkunnige och moderate män, att genom skrifter werka på Nationen; sprida en allmännare insigt i Stats-Economiska ämnen, då mer än tillförne nödwändig, sedan Folkets Representanter oftare kallades att rådpläga om Rikets angelägenheter; samt göra administrationen uppmärksam på förhållanden, hwilka undfallit deß blickar." I anledning hwaraf det föreslås (sid. 118—120) det Rikens Ständer måtte gå i författning om att låta utgifwa en Journal i Stats-Economiska Ämnen, och i synnerhet med afseende på Fäderneslandets egen Statshushållning. — Detta är i korthet hufwudinnehållet af denna skrift, twifwelsutan den märkwärdigaste, som åtminstone denna Riksdag utkommit; en Skrift,

Digitized by Google

som förtjenar att ägas och behjertas af hwarje redlig och upprist patriot.

Yttrande, till Höglofliga Särskilda Utskottets Protocoll under Riksdagen år 1815, angående Orsakerna till den i alla Orter af Riket öfwerklagade förlägenhet allmänna rörelsen, jemte Förslag att afhjelpa den, på ett med Landtbrukets och Näringarnas upprätthållande samt Bedelmyntets bibehållna anseende swarande sätt; af Birg. Fr. Rothoff. Stockholm, 1815. 33 sid. 4:o.

Förf. finner förlägenhetens Orsaker deri: 1) Att införsel och försäljningen inom landet för eget behof produceras. — 2) Att tillgången och förbrukningen af främmande öfwerflödswaror, nu är alldeles förwånande stor. 3) Att den otwifwelaktigt wigtigaste, allmännaste och naturligaste fordprodukt, Spannmålen, nu saknar köpare som kunna betala, oaktadt de deraf äro i behof och den utbjudes till 30 procent under det näftledna årets gångbara p-is, och att denna wara nödgas täfla i afsättning med utifrån införd. 4) Att Penningeräntan man och man emellan är oformligt högt, inom 2 och ett halft år uppstegrad, och att utlånta Capitaler blifwit mer än wanligt fordrade. — 5) Att den år 1812 stadgade Bewillningen, jemte öfriga Kronoutlagor, nu äro högst tryckande, trögt utgå och månadenstädes genom utpantningar måste inhämtas. 6) Att betalningen för utförgade inrikes waror går, emot förr, owanligt trögt, och att afsättningen å sådana, så i parti som i salubodarne till den köpande allmänheten, under ett års tid anseenligen minskats. 7) Att wår Curs, oaktadt inom några weckor en betydande utskrywning föregått, uppstigit 27 procent. 8) Att sådana owanliga operationer af en och annan af wåra allmänna Distrikter ägt rum, som man förr icke kunnat förmärka. — Sedan Förf. den 6 sistledne Juni, widare utfört och anfört skäl till de skadliga följderna af de uppgifna omständigheter, framställde han, den 14 derpå följande, sina förslag till botemedel, som äro: 1) Att Bränwinsbränning alltid må wara tillåten, dock icke för Statens allmänna medel bedrifwas, och derjemte sådana anstalter widtagas, att tillgång aldrig på Spannmål må saknas, utan denna nödwändighetswara hållas till ett någorlunda stadgadt pris; men deremot bör införsel af utländskt Bränwin alldeles förbjudas. 2) Att omättliga förbrukningen af utländska öfwerflödswaror må dels alldeles hämmas, dels inskränkas och fördyras. — 3) Att Bewillningen må till sina grunder så rättas och ändras, att den icke medtager någons förlagscapital, utan alltid stannar nedom hwars och ens behållna inkomst. — 4) Att de allmänna Diskonternes rörelse må så inrättas, att den länder till befordran af nyttiga näringars upplifwande, widmakthållande och framgång; icke till deremot stridiga eller derifrån afwikande spekulationer och företag.

(Forts. t. n. g.)

Arbeten af Johan Gabriel Oxenstjerna. Fjerde Delen. — Det Förlorade Paradiset. Poem i Tolf Sånger, af Milton. Öfwersättning. — Stockh. 1815. 452 sidd. 8:o.

I företalet anmärker den wördnadswärde öfwersättaren, Hans Excellens Herr Grefwe J. G. Oxenstjerna, att „af nyare tiders Literatur, har den Engelska senast blifwit utspridd i Sverige“: och denna anmärkning har werkligen sin fullkomliga rigtighet, såsnart

Digitized by Google

fråga är om den äkta, originella engelska litteraturen. Hwad åter den såkallade Engelska gyllene ålderns (ifrån Drottning Annas thronbestigning), efter fransyska principer och förebilder modifierade witterhet angår, så har den tidigt hos oss warit åberopad, imiterad och prisad inför allmänheten. Så kan det för ingen wara obekant, huru redan Dalin bemödade sig om att härma den Engelske Spectator, och att han börjat en öfwersättning af Addisons Cato; huru Creutz och Gyllenborg, i sina qwäden öfwer årstiderna, bildat sig efter Thompson; huru Silwerstolpe flitigt öfwersatt stycken af Shenstone; huru Kellgren och Leopold, wid mångfaldiga tillfällen, prisat Pope som det största snille och en af werldens mest fulländade författare, hwars produkter äfwen Liljestråle och N. L. Sjöberg hafwa låtit sig angeläget wara, att genom tolkningar göra bekanta. Men å andra sidan är det onekligt, att man, under allt detta, med föraktets axelryckningar nedsåg på den tid, under hwilken Engelska Poesien egentligen förwärfwade sina ärofullaste segrar, och att man betraktade denna periods heroer rentaf såsom smaklösa willhjernor. Hwilken minnes ej, huru Thorild begabbades för sin kärlek till Milton, hwars sång Kellgren sade wara lik skrålet af någon full på gatan, och huru Herr af Leopold aldrig nog kunnat uttömma sin owilja mot Shakespeares platta wildhet och råa bizarreri? Det war för hedern af wår Kritik och wår smak hög tid, att dylika enfaldiga omdömen upphörde, åtminstone på det sättet, att deras inflytande betogs dem; och dertill har den rigtning, som Sweriges Skaldekonst äntligen afgörande tagit, icke litet föranledt. Ett af den odödlige Shakespeares mästerstycken hafwa wi redan fått på swenska; flera kanske snart att wänta: och nu har en genom sin rang, sina själsegenskaper och sitt redan såsom skald förwärfwade rykte lika utmärkt man, framträdt med en tolkning af Miltons underbart högtidliga diktning. Hwad som gör denna tolkning ännu mera märkwärdig, är att öfwersättaren alltid blifwit räknad till deras antal, om hwilka man will inbilla sig och andra, att de af wissa yngre författare skäras, som man brukar säga, alla öfwer en läst. Men hwar och en, som med uppmärksamhet följt dessa författare och granskare på spåren under utwecklingen af deras tänkesätt, känner att de alltid gjort Grefwe Oxenstjerna den rättwisa, som både den hjertliga andan af hans poesi och den universellare uppfattningsgåfwan i hans bildningskraft förtjena.

På nästan alla andra Europeiska tungomål, ja! till och med på Isländska, af Jon. Thorlakßon*), har qwädet om det Förlorade Paradiset långt för detta warit öfwersatt, och på wissa, flera gånger. Så finner man detta poem på fransyska tolkadt af Dupré de St. Maur, af den yngre Racine, af Monneron och af Delille. Och det är allmänt bekant, att Bodmer började sitt reformatorskall i Tyska Skaldekonsten (hwilket kall han föröfrigt ej särdeles uppfyllde), med en öfwersättning af det Förlorade Paradiset, och att Bürde sedermera lemnat sina landsmän en sådan i en mera fulländad gestalt.

Will man sätta tro till Addisons yttrande, så skulle också icke något poem i werlden finnas mera wärdigt en sådan ära; han försäkrar nemligen, att den som ej tror sig

*) Enligt en tillförlitlig kännares omdöme, har denne, förmodligen ännu lefwande, Isländska Prest i denna öfwersättning förträffeligen lyckats. Se Rasks Vejledning till det Islandske Sprog, s. 239.

Digitized by Google

kunna kalla det ett episkt, må benämna det ett gudomligt. Dock den, som med fördomsfritt sinne sjelf undersöker förhållandet, skall wißerligen nödgas medgifwa, att det egentligen, med all öfrig förtjenst, hwarken kan bära det ena eller det andra namnet. Huru mycket all äkta Epism motstrides af det helas plan, som är anlagt med fullkomlig dramatisk intrig, medgifwes af hwarje sakkunnig. Satan, förtwiflad öfwer sitt mißöde, attar nemligen ett beslut, söker med list att utföra det, mißlyckas till en början, men uppnår dock, oaktadt all deremot anwänd försigtighet, slutligen sin afsigt. Här är således, såsom Dramen fordrar, en bestämd begränsad handling, icke en fri, nästan oändlig händelse, sådan som den, enligt skaldeartens natur, måste för hwarje epos ligga till grund. Denna intrig är widare utwald i följd af en didaktisk synpunkt (sjelf tillkännagifwer skalden wid sluter af sin invokation sitt syftemål med deßa ord:

— assert eternal Providence,
And justify the ways of God to Men);

och med jemna lyriska utbrott, eller theologiska disputer utförd. Ur denna betingande föresats, som, likt alla sådana, ofta måste lägga band på skaldens fria åsigt och behandling af sitt ämne, kunna alla de fel, som onekligen widlåda detta skaldestycke, med lätthet härledas; till och med det hufwudsakliga, att icke hafwa någon hjelte, någon hufwudperson. Icke kan Gud wara det, då han höljd i majestätisk owerksamhet, oaktadt sin allmakt, sitt allwetande och sin ofta omtalade wård om menniskan, likafullt icke hindrar eller kan hindra Satan, att i trots af Hans wilja och befallning bryta sitt fängelse och locka det första paret till olydnad. Den casuistiska förklaringen, som gifwes i 10. Sången vers. 38 – 46.

„Det war er föresagdt som (hwad?) skulle hända:
När frestarn med mitt tillstånd bröt sitt fängsel,
Att i sitt företag han skulle lyckas,
Och menskan af hans smickrande bedragen,
Sig från sin Skapare till lögnen wända.
Ej oundwiklighet, ej något nödtwäng,
Och ingen följd af någon Min befallning,
Har deri bundit hennes fria wilja,
Som åt sin böjelse war öfwerlemnad." —

må i philosophiskt och theologiskt hänseende wara tillfredsställande, men är det wißt icke i artistiske, emedan detta icke hwilar på något dialektiskt resonnement, utan på idealisk handling eller känslouttryck. — Ännu mindre kunna Adam och Eva, deßa intagande, men paßiva warelser, som just i följd af sin medwetslösa oskuld icke kunna motwerka förförelsen, wara poemets hjeltar. Skall derföre någon wara det, så måste man medgifwa rigtigheten af Voltaires infall, att Satan är den, som egentligen af Poeten besjunges. Han är den ende som har hinder att öfwerwinna, swårigheter att bekämpa; den ende som lider och glädes öfwer att hafwa utfört någonting. Men för att kunna bereda honom dertill, har Milton sett sig twungen att till en del förfela och i sjelfmotstridighet bringa den enda reella ideen af Satan, såsom det absolut onda wäsendet. Öfwer detta skall Rec. i fortsättningen närmare förklara sig. —

(Forts. följer.)

Digitized by Google

Sweitzer-Familjen. Skådespel i Tre Akter, med Sång. Efter Tyskan Musiken af Hr Weigl. Stockholm 1815. 66 sidd. 8:o.

Här har man åter en liten rätt artig produkt för dem, som wilja slösa bort en afton. Intrigen i närwarande Skådespel är — ingen, nemligen denna: En Grefwe Wallstein, Tysk postesstionat, som under en resa i Sweitz blifwit af en Sweitzare, Richard, frälsad ur en stor lifsfara, har till tacksamhet derföre fört honom, hans hustru och dotter ur deras fädernesland, och tillrustar dem ett nytt Sweitz i Tyskland med sina Alper, lawiner och wattenfall, som så lifligt liknar det werkliga, att dottren Emmelina tror ända igenom sig wara i Sweitz. Denna Emmelinas irring kunde blifwit dräglig nog, om Förf. icke drifwit den så långt att hon till och med tar en annan karl för sin i Sweitz lemnade älskare, hwilket tyckes wara nog långt gånget i förwirring midt på ljusa dagen. Emellertid, Emmelina är icke allenast förwirrad af traktens likhet, utan hon är så kär, att hon icke kan se rigtigt. Hon är kär i en Sweitzare, Jakob Friburg, hwilken Gr. sedan han utforskat Emmelinas lidelse, gjort allt att få rätt på, för att hos sig fästa den Sweitziska Familjen med olupplösliga band; detta hans beswär lyckas ej, men han får likwäl weta att Jakob begifwit sig ifrån Sweitz. Emmelinas kärlek lemnar henne ingen ro, hon är nästan swärmande wansinnig och hennes föräldrar yttra för Grefwen sin önskan att få återwända hem. Han uppehåller dem dels med fagert tal, dels med sång. Äntligen kommer Jakob af sig sjelf, faller på knä för Grefwen och kyßer deß hand; förmodligen derföre att Grefwen bortförer hans älskarinna, eller hwarför? — Deßutom, hwilken träffande målning af den Sweitziska karakteren! Sedermera begriper läsaren af sig sjelf hwad som följer, nemligen Giftermålet emellan Jakob och Emmelina; dermed är historien slut.

På detta sätt kunde man så wändligt många pjeser i werlden. Man behöfde säkert dertill hwarken fransställa Tyskar eller Sweitzare; man kunde blott taga wanliga händelser ur den alldagligaa werlden, om de borde slutas med giftermål, och skrifwa dem i samtal, upplanda dem med dålig wers, så skulle man få så många dylika Skådespel med sång, som man behagade. Med skäl beklagar också Kongl. Swenska Theaterns Direktör, Herr Grefwen m. m. Löwenhjelm, i Riksdags-protocollerna, den inhemska Skådebanans ömkanswärda tillstånd. Ett betydligt medel till deß förbättring wore wißerligen, såsom han tillika lofwar, att bewara den från dåliga öfwersättningar och härmningar af dåliga originaler. Ett ännu betydligare wore likwäl, att uppmuntra den nationala talangen till frambringande af goda nationala skådespel, och att i wänten på sådana införa på wår theater goda öfwersättningar af goda originaler. Både Tyskland och England hafwa derpå rika förråder, och i en wiß komisk genre (den Menandriska Komikens) kunde äfwen åtskilligt från Franska theatern begagnas. Derigenom skulle tillika, utom alla öfriga æsthetiska och moraliska fördelar, den inför Rikets Ständer öfwerklagade bristen i Theaterns Caßa, genom ett enthusiastiskt folks talrikare tillopp, lätteligen afhjelpas.

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 49. Lördagen den 9 December 1815.

Recension:

Arbeten af Johan Gabriel Oxenstierna. Fjerde Delen. — Det förlorade Paradiset. Poem i Tolf Sånger, af Milton. Öfwersättning. — Stockh. 1815. 452 sidd. 8:o.

(Slut från N:o 48.)

Milton har, för att wid någon kunna fästa det episka hufwudintreſſet, ej allenaſt målat Satan med en sällsynt majeſtätlig och imponerande geſtalt, utan äfwen gifwit honom ärfkilliga goda egenſkaper, t. ex. lifligt frihetsbegär, oöfwerwinnerlig charakters-fasthet, tapperhet och energi: hwilket allt twifwelsutan är sämida rigtigt, som Satan till en tid kan antaga skepnad af en ljusets engel, och det absolut Onda blott derigenom kan existera eller wara en reel parodi öfwer det absolut Goda, att det med ett rysligt majeſtät i sina chaotiſka företag, och liksom i convulsioner, wisar de samma stora egenſkaper (fastän i disproportion och såsom i uppwändt förhållande) hwilka utgöra de ewiga grundkrafterna äfwen i det Godas rike. Men icke måste man ändå framställa Djefwulen såsom dyrkanswärd: man skulle kunna säga, att Milton (naturligtwis ej med uppsåt!) gjort det. Den skald, som så sinrikt berättar, att från stunden af Satans fall, hans fordna himmelſka namn alldeles blef förgätet, borde i sin annars oöfwerträffliga teckning af Satan förstått, att inblanda de behöriga skuggdragen af en sann helwetiſk natur. I charakterskildring af Satan har wäl ännu ingen skald uppnått Mephistopheles i Goethes Faust. Der framlyſer först rätt den hemska, absoluta bristen på hjerta. —

Men deſſa inconſequenſer woro oundwikliga, såsnart Milton, för det ämne han utwalt, wille hafwa sig en hufwudperſon, och denne war honom nödwändig för bildandet af en Epopé. Och att det war hans affigt att bilda en sådan, kännes icke allenaſt af det afſigtliga påminnandet om de förnämſte äldre och nyare hjeltedigter, med hwilka han sätter sitt poem i jemförelſe, i deſſa präktiga werſer, 1a Bok. 573—587:

„— — for never ſince created man

Met ſuch imbodied force, as nam'd with theſe,
Could merit more than that ſmall infantry
Warr'd on by cranes; though all the giant brood
Of Phlegra with th' heroic race were join'd
That fought at Thebes and Ilium, on each ſide
Mix'd with auxiliar Gods; and what reſounds
In fable or romance of Uther's Son,
Begirt with Britiſh and Armoric Knights;
And all who ſince, baptiz'd or infidel
Jouſted in Aspramont or Montalboe,
Damaſco, or Marocco, or Trebiſond,
Or whom Biſerta ſent from Afric ſhore,
When Charlemain with all his peerage fell
By Fontarabbia." — —

eller ſom de lyda i den lyckliga tolkningen:

„Ty aldrig ſedan menniſkan war ſkapad
Blef nånſin förd en krigsmakt, ſom mot denna
Ej wore lik Pygmeernas armeer
Mot Tranorna; ej alla Phlegras Aeſar
I ſällſkap med den hjelteſlägt ſom ſtridde
Wid Ilium och Thebes, ömſom hielpte
Af Gudar mot hwarann; ej allt hwad ryktet
Romantiſkt har förtälit om Arthurs ſö-
ner*),
Med Britters och Armoniſka legioner;
Ej de ſom ſen, otrogne eller döpte,
Torneråde i Aſpramont, Montalba,
Wid Trebiſond, Damaſkus och Marocko;
Och dem från Afrika Biſerta ſände
När Carloman med alla ſina Förſat**)
Föll wid Fontarabi." — —

Utan åfwen deraf att han inrättat ſitt poem, med angifwelſe, invokation o. ſ. w. enligt den coſtum man för en regelbunden Epopé engång för alla anſett wäſentlig. Meſt dock kan detta ſlutas af de ſlagbeſkrifningar, hwilka Skalden mera intwungit än upptagit i ſitt poem. Men åfwen deſſa drabbningar kunna icke haſwa någon epiſk effekt, emedan de icke åro annat än blott ſkåtliga carnpaller, då läſaren på förhand redan måſte känna, hwilkendera partiet nödwändigt måſte ſegra, och då, i en ſtrid af andar mot andar, ingen fråga kan wara om egentligt nederlag. Men deſſa drabbningsepiſoder ſela åfwen i annat aſſeende mot det ſkickliga. De berättas nemi. af ErkeEngeln Raphael för Adam, hwilken ſåſom lefwande i ett tillſtånd der han icke kände någon annan menniſka än ſig ſjelf och ſin maka, ſwårligen kunde göra ſig begrepp om Legioner eller Batalioner, eller om ſtridswapen, död och bleſſurer. Och likſå är det ganſka ſwårt att ſatta, hwi Andeliga wäſen betjena ſig af wapen, då de icke behöfwa några ſköldar för att ſkydda ſig eller några ſpjut eller ſwärd för att anfalla. Likſom det ej bör obemärkt lemnas, att Poeten under deſſa beſkrifningar faller i åtſkilliga motſägelſen. Så t. ex. läſa wi i 6te ſången v.222:

„Och ömſom ſåktades på jorden, ömſom
På wingar drabbades i luftens höfder."

faſtän jorden, når drabbningen i himlen inföll, ej än war ſkapad; flera andra ſtällen att förtiga. — Man har åfwen anmärkt ſåſom en motſägelſe, att ſtundom tyckes det ſom wore deſſa ſtridande Englar förſedde med kroppar, ſtundom åter icke. — Men med allt detta nekar ingen de partiella poetiſka ſkönheter af hwilka denna dikt öfwerflödar. Man kan derföre ſäga att Skalden ridt och ofta af owilkorlig poetiſk ingifwelſe blifwit ryckt ur den proſaiſka role han, wid ſitt Skaldeſtyckes förſta anläggning, för ſig urſtakat.

*) Arthurs Söner, hwilka? Så har ej originalet, utan Uther's Son, och Uthers eller Utherpendragons Son med Hertiginnan Ygerne af Tintazol war den romantiſke Konung Arthur.

**) Peerage, Pairer, Ridderſkap.

Digitized by Google

Miltons styl saknar i allmänhet den listiga variation och den naturliga utveckling, som utmärker hwarje genuin poetisk produkt. Tonen är i allmänhet en dyster, men på längden enformig och tröttande, rhetorisk sublimitet, uttryckt i konstrikt rundade perioder, sinrikt anordnade phraser, utsökta likneiser och walda antitheser. Ännu mera uppenbarar sig denna rhetoriska natur, genom det archeologiska, geografiska och astrologiska lärdoms-skrytet, hwarmed poemet är öfwerlastadt, men som också understundom, som t. ex. i 10de sång. vers. 640—719, gifwit anledning till ypperliga och betydningsfulla episodiska målningar.

Att upptäcka alla deßa brister i poemet: det Förlorade Paradiset, behöfwes wißt ingen owanlig skarpsinnighet. Att det, detta oaktadt, tillwunnit sig så många warma beundrare bland äkta konstwänner, bewisar således att det utan twifwel måste wara utmärkt af stora, omißkänliga och originella skönheter. Så intages man redan från början af den innerligen fromma och manligt resignerade individualitet, som utmärker den ädle, olycklige blinde Sångaren och hwilken såsom en elegisk grundton genomlöper hela hans heroiska symphoni. Men om man will öfwerse denna mera subjektiva förtjenst, och endast i techniskt afseende betrakta närwarande poem, så måste man icke mißkänna den säkra sammankedjing af partierna som öfwerallt är synlig, och beundra den gradwisa och dramatiskt stigande utwecklingen af Katastrophen, såsnart man, som billigt, anser stycket såsom fullständigt med tionde sången. De båda följande sångerna äro neml. blote tillkomna för att tillfredsställa Skaldens hjertas moraliska kraf att erkänna och prisa i allt hwad som skett, uppenbarelsen af Guds barmhertighet, rättwisa och nåd emot menniskorna. De böra derföre egentligen icke betraktas i sammanhang med det öfriga, annorlunda än som beredelser och öfwergångar från detta till Skaldens senare poem, det Återwunnna Paradiset.

Det är wißerligen sant att Milton, genom sitt wal af ämne icke berede sig tillfälle att framställa en mängd af charaktersvariationer; men i dem han tecknat råder en så mycket mera djup skarpsinnighet och träffande sanning. Huru mästerligt har han icke, i Adams person gifwit en målning af en starkt paßionerad, med den yttre werlden föga bekant och ädelt sinnad man. Hwilken ljuf qwinlighet, med alla deß förtjenster och brister, representeras icke af Eva? Och hwilken menniskokännedom ligger icke till grund för de båda makarnes inbördes twist efter fallet! Men förnämligast är det i den säkra motiveringen, i den gradwisa utwecklingen af Satans beslut och dettas öfwergående till handling, som Milton wisat sig wara en wärdig landsman och beundrare af werldens förste charakterstecknare, den herelige Shakespear.

Med denna säkra charaktersteckning förenar Poemet förtjensten af en beundranswärd rikedom af uppfinnings-förmåga, att af wißa uttryck i Bibeln bilda förwånande uppträden, beskrifningar och allegorier. En af deßa, hwilken länge warit ett föremål för mindre tänkande Konstdomares tadel, är den bekanta om Synden och Döden, och hwilken dock är ett af de mest talande bewis på den underbara djupheten i Skaldens reflekterande fantasi. Bibeln säger, att Djefwulen födde Synden och Synden Döden. Detta bildliga uttryck har Milton så utwecklat, att strax efter sedan Satan förförde sina Legioner till upprör mot den Allsmäktige, således sedan det fes till olydnad och högmod, som låg till grund för

Digitized by Google

hans wäsende, utwecklat sig, föddes under olidlig smärta, Synden ur hans hufwud, i gestalt af en förförisk skön Qvinna. Hennes anblick tjuste den Stolte och i hennes armar njöt han en wällust, hwars frukt war den ryslige Jätten Döden, en son af Synden och Satan: af det onda begäret och deß werkställande. Men Synden bär alltid sitt straff med sig, och derföre beskrifwes på följande sätt, följderna af dödens födelse, i 2:a Sång. vers. 782—806: bredwid hwilka Rec. will anföra originaltexten, för att gifwa läsaren ett prof af Öfwersättarens konst:

At last this odious offspring whom thou seest
Thine own begotten, breaking violent way
Tore through my entrails, that with fear and pain
Distorted, all my nether skape thus grew
Transform'd; but he my inbred enemy
Forth issued, brandishing his fatal dart
Made to destroy: I fled, and cry'd out Death;
Hell trembled at the hideous name, and sigh'd
From all her caves, and back resounded Death.
I fled, but he pursued, (though more, it seems,
Inflam'd with lust than rage) and swifter far,
Me overtook his mother all, dismay'd,
And in embrous forcible and foul
Ingendring with me, of that rape begot
These yelling monsters, that with ceaseless cry
Surround me as thou saw'st, hourly conceiv'd
And hourly born, white sorrow infinite
To me; for when they list, into the womb
That bred them they return, and howl and gnaw
My bowels, their repast; then bursting forth
Afresh with conscious torrors vex me round,
That rest or intermission none I find.
Before mine eyes in opposition sits
Grim Death my son and foe, who sets thee on,
And me his parent would full soon devour

For want of other prey, but that he knows
His end with mine invol'd; and knows that I
Should prove a bitter morsel, and his bane,
Whenever that shall be; so fate pronounc'd. —

„Då föddes det förbateliga fostret
Du skådar der: din Son. Med wäldsam framkomst
Han sönderref min kropp, som från den stunden
Blef till sin nedra skapnad säleds wanställd.
Men han mitt barn och flende, sig frambröt
Och riste denna dart, skapt att förgöra.
Jag flydde och med skrik utropte: Döden!
Helwetet skalf wid detta namn; deß genljud
Med bäfwan swarade mitt anskri: Döden.
Jag flydde, han försöljde mig, af bränad
Mer upptänd, som jag tyckte, än af mordhäg;
Och upphann mig, och med en hisklig lusta
Och rysliga omfamnanden och wilda,
I sin förskräckta mors wäldförda sköte
Gaf deßa willdjur lif, som ouppbörligt
Här omge mig, och dem jag ständigt aflar
Och föder fram: och hwilka, när de wilja,
Gå i min qwed igen hwari de föddes,
Och ställa der och gnaga deß inelfwor.
Snart rusa fram utur min kropp tilldaka
Från deras måltid, och med ewig tjutning
Förhindra mig allt uppehåll och hwila.
Framför mig Döden står, hätsk och försärlig,
Och deras raseri emot mig eggar;
Och uppstök mig, sin mor, om han ej wiste
Att jag ett farligt rof för honom wore,
Att med min bane skall hans egen följa;
Och att mitt slut blir hans; enär ock tiden
Dertill må blifwa. Så förordnar Ödet! —

Så, wid Helwetets portar sitta deßa rysliga Trollgestalter, utan hwilka icke något Helwete skulle hafwa warit. — Ett motswarande exempel på lika sinrikhet lemnar, i 10 de Sången, berättelsen om huru Satan, med all sin härsmakt, just i stunden af skrytet öfwer den wundna segern, förwandlas till Ormar, hwilka pinas af lystnad efter äpplen

Digitized by Google

som likna dem, hwilka wäxte på Kunskapens träd, och huru hela Djefla-hären, på årsdagen af deß utförda förförelse, är twungen att antaga den-hild hwari de syndat.

I en tid, då det war Konstdomarnes wana, att icke se på helheten i compositionen af ett konstwerk; på conseqvensen i charakterer och handlingar eller på grundligheten i motiverna, utan att endast söka efter lyckade ställen, för att ställwis gifwa luft åt sin beundran; war det naturligt att Miltons förlorade Paradis skulle, såsom det af Addison och Bodmer skett, upphöjas till rangen af det yppersta poem; ty man kan icke neka, att så mycket den sansade Kritiken än kan hafwa att inwända mot det helas organism, så äro deremot de fleste af detaljerna utmärkta af hög förträfflighet. Att angifwa dem alla wore ett på engång onödigt och löjligt pedanteri, och derföre har man wäl want sig, då frågan är om det sköna hos Milton, att nämna beskrifningen af Adams förtjusning wid Evas åsyn (i 8de sång. vers. 452—500) eller berättelsen om werldens Skapelse i 7de Sången. Men detta poem äger wißerligen partier i mängd som med deßa äro jemförliga och såsom bewis härpå will Rec. anföra ett af de yppersta, som dock af ingen Konstdomare bliswit bemärkt, ehuru det, såsom det enda afbrottet i den annars öfwerallt rådande stela högtidligheten, så mycket förr bort ådraga sig uppmärksamheten; jag menar berättelsen om de första werkningarne af Kunskapsfrukten, i 9de sång. 1004—1044:

„Men Adam såg det ej, i tanklös fräßning
Han mättades, och Eva, lika hänryckt,
Att honom ännu wer med sig förbinda,
Förnyade sitt brott igen; tills ändtlig
Nu begge twå, liksom af rus betagne,
De yrade i fröjd, och trodde känna
Re'n inom sig gudomlighetens wingar
Utwecklade, att lyfta dem från jorden.
Men denna frukt, med annan werkan, tände
Blott köttsliga begär. Nu först han Eva
Med Lustans ögon såg; med lika blickar
Hon honom: brinnande af åträ,
Den Adams tal än mer hos begge wäckte:

Nu Eva, ser jag att ditt wal är upplyst;
Och känner deri re'n ett prof af wishet,
Att nu hwar tanka ger oß högre wällust.
Jag ser att smaken fört oß rätt. Dig ensam
Hör nu förtjensten till, att wi förwärfwat
Den sällhet wi förnekat oß så länge,
I okunskap om denna födas wärde.
Om sådant nöje finnes af att göra
Det som förbudit är, jag wille önska.
Att för ett träd Han oß förbudit tio:
Nu kom, och i min famn, från denna njutning,
Åt nöjet öfwerlemnom wåra sinnen!
Ty aldrig har din fägring från den stunden
Jag såg dig först och ägde dig, begäfwad
Med all fullkomlighet, så tändt min kärlek;
Så skön såg jag dig aldrig förr, så aldrig
Jag älskade. O Gudakraft af trädet!

Med ögon flammande af lustans eldar,
Förstädde och beswarade af Evas,
Wid deßa ord han fattar hennes händer,
Och wällustandande och utan motstånd
I swalkan af en löflund henne leder,
Hwars gröna hwalf betäcker med sin skugga
En bädd af sammetsgräs beströdd med blommor.
Här inbördes i sinnenas förwirring
De glömma sig, och söka tröst mot synden
I deß beseglande, tills ändtlig sömnen
I wanmakt sänker dem, af nöjen trötta." — —

Att Milton här synbarligen copierat Homeros, i berättelsen om Häres besök hos Zeus på Ida, förringar, i den känslige läsarens ögon, ingenting i wärdet af denna så lifligt sanna, intagande och läckra beskrifning, hwilken på swenska genom anförda ytterst trogna tolkning, utmärkt lyckligt bliswit återgifwen. Bland sådana enskilt sköna partier, kan Rec.

Digitized by Google

icke afhålla sig ifrån, att anmärka de mera lyriskt stämda ställen, der Skalden gifwer luft åt sin egen individuella känsla, till ex. början af 7:de sången och af den 3:e, der han klagar öfwer sin blindhet. Ty hwilker hjerta kan wål wara kallt wid dessa gudomliga och så wål tolkade verser?

„Dig söker jag o Ljus. Och känner åter
Din wärmas lif. Men mina ögon möta
Dig sielf ej mer: mot dina milda strålar
De såsängt lysta sig och finna inga.
Så lungt af starrens öfwerdragna täcke
Är deras spegel höljd. Dock ej dess mindre
Jag söker ställena der Skaldinör wistas.
Wid lunder, källors bräddar och ljusa höjder:
Af Sångens kärlek förd. Men Dig förnämligst,
Dig Sion! och de blomsterströda bäckar
Som bada sorlande din kulles fötter,
Jag söker nattligen: och minnes ofta
De twå som fordom liknat mig i öde,
(Så må jag äfwen likna dem i rykte!)
Mäonides och Tamyris, de blinda,
Och Phineus och Tiresias: forntids Wise.
Då nåres jag i ensamhet af tankar,
Som i harmoniskt tal sig willigt gjuta!
Lik nattens Sångare, som ensligt waksam
I djupsta skuggan stämmer sina samljud.
Så ständigt, så med året återkomma
Dag, eller qwälls och morgons ljuswa skiften,
Och wårens knoppning eller sommarns roser,
Och djuren, och Guds belåt, menskans anlet.
Men ewigt moln och owyphörlig skugga
Mig omge, skild från menskor wåg och sällskap.
Konstkapens sagra bok är för mig sluten
Och allmän färglöshet för mig betäcker
Naturens werk, utplånade och skymda,
Och nekar wisheten hos mig all tillgång.
Så mycket mera då, du Himlaklarhet!
Lys inom mig, bestråla själens krafter,
Sätt ögon der, för denne skingra mörkret! — —

Men en af Miltons hufwudsakligaste förtjenster ligger i hans upphöjda, jemt wärdade, poetiska Diktion, som egentligen lånar sina yppersta behag från den såkallade descriptive Poetry, i hwilken art Milton oneklagen är den förste, liksom på wissa sätt den förste mästaren. Wi kunde således på förhand lofwa oss en lycklig tolkning af Miltons poem, då den företogs af en man, som genom så många ställen i sina originalpoemer förnämligast i Skaldestycket Skördarne, wisat sig föra den lyckligaste pensel i den beskrifwande poesien.

Genom några anförda exempel har Recredan gjort läsaren bekant med denna öfwersättnings stora förtjenster, bestående i upphöjd behaglighet, träffande fyndighet och efterträfwad trohet. Endast här och der har Öfwersättaren ansett sig böra widtaga utelutningar och förändringar; och för att gifwa ett exempel på wid hwilka tillfällen detta skett och huru det blifwit werkställdt, will Rec. utur så originalet som wersionen anföra slutet på beskrifningen öfwer Dårskapens Palats ur 3dje sången wersen 476 etc.

„Pilgrimer som på Golgatha uppsöka
Som död, den ewigt Lefwande i himlen;
De som i dödens timma tro sig kunna
Med Munkdrägts swepning smyga in i himlen
Och mötas der af Petrus med des nycklar;
De alla som ha sökt till wedergällning
Förgängliga berömm, och satt sin högbet
I skrytets gerningar men ej i nyttans;
De som af ärelystnad härjat jorden;
De därande begär, det blinda happet
Af rikdom, åra, makt och werldslig lycka!
Widskeppelsen af fanatismen ätföljd,
Här mötas med dwarann och likfom fordom
Uppbygga wäderslott och jaga drömmar.
De tro till himlen stiga opp, när hastigt
En windstöt återkastar dem från höjden.
Då jordens lekwerk och de som dem burit,
Reliker, Nadband, Mitrer och Tiarer,
Och ärelystnans Kronor och Trofeer,
Och Stamträd, Band och girighetens Fatter

Digitized by Google

Förströs kring denna rymd, som se'n blef kallad
Därskapens paradis: nu nogsamt kunnigt
För jorden, men då än bebodt af ingen." — —

Here pilgrims roam, that ſtray'd ſo far to ſeek
In Golgotha him dead, who lives in Heaven;
And they who to be ſure of Paradiſe
Dying put on the weeds of Dominic,
Or in Franciscan think to paſs disquis'd;
They paſs the planets ſev'n, and paſs the fix'd,
And that cryſtalline ſphere whoſe balance weighs
The trepidation talk'd, and that firſt mov'd;
And now Saint Peter at Heav'n's wicket ſeems
To wait them with his keys, and now at foot
Of Heav'n's aſcent they lift theyr feet, when to
A violent croſswind from either coaſt
Blows them transverſe ten thouſand leagues away
Into the devious air; then might ye ſee
Cowls, hoods, and habits with their wearers toſt
And ſhatter'd into rags, then reliques, beads
Indulgences, diſpenſes, pardons, bulls
The ſport of winds: all theſe upwhirl'd aloft
Fly over the backſide of the backſide of the world far off
Into a limbo large and broad, ſince call'd
The Paradiſe of Fools, to few unknown
Longafter, now unpeopled, and untrod. &c.

Hwad man likwäl mot denna öfwerſättning kan inwända, är deſſamma ſom man till en del med rättwisa förebrår Greſwe Oxenſtjernas originalpoeſi, nemligen wiſſa gallicismer, ſå i anſeende till ordböjningar ſom conſtruktioner, hwilka med ſwenſka ſpråkets art icke ſynas öfwerensſtämmande. — Rec. will anföra några exempel. 2dra ſång. verſ. 565. „Som ljuſa punkter blott, men, närmre nalkad." Verbet nalkas kan i Swenſkan icke i aktif form anwändas. — 3dje ſång. verſ. 332." Af nektarina frukter" etc. (fruits nectarines). Det är alldeles mot wårt ſpråks genius att bilda ſådana adjektiver, då med undantag af orden ſina, ſina, wi icke hafwa något adjektif, ſom ſyftar ſig på in, eller ina. Nectariſka ſkulle det heta, enligt de inre ſpråklagarne. — 6te ſången, verſ. 479. „Af ſpiritöſt och eldfängdt ſkum." — Spirituöſt, är den wanliga och rätta formen. — 8. ſång verſ. 908. „Men anhör ej hans freſtelſer etc. — Åhör wore här det rigtiga. — 7de ſång. verſ. 435, 436. „ — då Näktergalen allena med ſin ſång högtidar natten." — Högtida, fêter? — 8de ſång. verſ. 1,2 „— och lemnade hos Adam ett intryck ſå förtjuſadt" etc. Adam måſte wäl ſägas antingen ſjelf wara förtjuſt, eller intrycket förtjuſande. — 8. ſång. verſ. 425, „Att genom likar ſe ſin bild fördyckad." — Fördycka, multiplier? — 8. ſång verſ. 427. „Att präfwa dig Jag härtills war behagad. — 8. ſång, verſ. 490. „Jag öfwerglädjad (?) utbraſt i förtjusning." — 9de ſång. verſ. 532. „Förundra (?) ej, om Under kunna finnas," m. fl.

I afſeende på verſifikationen yttrar ſig den wördnadswärde Öfwerſ. i förordet, ſedan han talat om hwarje tolkares pligt att göra afbildningen ſå enlig med urſkriften, ſom möjligt; „Till denna enlighet tycktes öfwen höra att bibehålla verſslaget ſom jag trod alltid leda närmare till Originalet än bruket af en annan meter. Det ſynes ſom ägde tanken i alla ſpråk en wiß likformighet af längd i utrycket, hwarigenom hon, wid flyttningen från det ena till det andra, oförmärkt af ſig ſjelf återfaller ej allenaſt till ſamma ſlag, utan öfwen till ſamma antal af verſer hwari hon

Digitized by Google

först blef fattad." — I anledning af denna ganska rigtiga anmärkning, har Öfwers. liksom Originalskalden, betjent sig af den rimfria Jamben. Då Milton, till episk vers upptog den moderna Dramatiska metern, den femfotade Jamben, bemödade han sig att förbyta den, för en samtalsvers wäl paßande större frihet, till den högre regelbundhet som erfordras för Epopeens högtidligare och jemnare gång. Men naturen af hans enstafwiga språk nödgade honom att uteslutande upptaga de manliga slutfallen utan att omwexla dem med qwinliga. Denna enformighet (ehuru ganska noga öfwerensstämmande med poemets) är i alla öfriga språk ganska swår att iakttaga och derföre borde Kritiken wißerligen icke kunnat hafwa något att inwända, om wår Öfwers., liksom Bürde i Tyskland, äfwen bland de tiostafwiga jambiska verserna, till omwexling, upptagit äfwen elfwastafwiga. Deremot lär det wißt icke gillas, att den Swenska Tolkaren pålagt sig det bandet, att bilda alla, uteslutande, till elfwastafwiga; ty derigenom har den monotoni, som i den moderna jamben i alla fall med swårighet öfwerwinnes, betydligen wuxit, och versen erhållit en wekhet och en mot slutet fallande slapphet, som står i rak opposition med poemets stränga högtidlighet och manliga anda. Så träffar man ofta ställen der man tydligt märker att uttrycket blifwit oegentligt, just genom sträfwandet efter deßa beständiga qwinliga slutfallen. Till ex. deße verser, i 1a sång. 180—182.

„Ger du den torra rymd, wild och förlorad,
Föröddelsernas ort, skild från all lysning,
Förutan den som deßa flammor gifwa." —

huru närmare skulle de icke slutat sig efter originalet:

Seest thou yon dreary plains forlorn and wild,
The seat of Desolution, void of ligth,
Save what the glimmering of these livid flames
Cast pale and dreadfall?

om de på detta sätt blifwit tolkade:

Ger du den torra rymd, wild och förlorad
Föröddelsernas säte, tom på ljus etc.

Det skäl, af hwilket Gr. Oxenstjerna ej welat upptaga omwexlingen af tio- och elfwastafwiga verser: att „begges blandning är för oß obehaglig," synes Rec. icke öfwertygande. Man behöfwer blott läsa några sidor af Hr Törneblads lyckliga tolkningar af Schiller, för att öfwertygas om motsatsen.

I anseende på versens inre byggnad lemnar denna öfwersättning wißerligen ännu åtskilligt öfrigt att önska. Rec. will, sålom bewis för denna utsaga, anföra några exempel af falskt accentuerade verser:

„Af olika inflytelser och werkning." —

„Att eröfra Guds berg den samma dagen." —

„Oändligheten, och tom är ej rymden." —

„Och alla gynnande stjernkretsar göra." —

I ett så widlöftigt arbete torde sådana friheter, så länge warit språk för den metriska versen ännu är så obildadt, med swårighet undwikas. Den öfriga versbygnaden wittnar om ett musikaliskt öra och wälde öfwer språket.

Kort: genom eröfringen af det Förlorade Paradiset har fäderneslanders literatur gjort en betydlig winst. Rec. wågar dock framföra allmänhetens önskan, att af samma hand så emottaga en tolkning af något bland engelska poesiens öfriga ömästerwerk t. ex. Shakespeares Romeo och Julia. Deß ljufhet och behag skola utan twifwel finna en återklang af den theorb, som Gratierna stämde och skänkte Skördarnes Sångare.

Digitized by Google

Swensk

Litteratur-Tidning.

N:o 49. Lördagen den 16 December 1815.

Recension:

Försök till en Framställning af Allmänna Lärowerkets närwarande tillstånd i Swerige, af Gustaf Abraham Silverstolpe Rektor för TrivialSkolan i Norrköping; Jemte utlåtanden deröfwer af Carl Ulr. Broocman, SubRector wid Tyska Skolan i Stockholm; Johan Åström, Theol. Doktor, Prost och Kyrkoherde i Tuna och Staby; och Carl von Rosenstein, Theol. Doktor, Biskop öfwer Linköpings Stift och Kommendör af Kongl. NordstjerneOrden; samt Rektor Silverstolpes derå gifna Förklaringar: Till Hans Kongl. Höghet KronPrinsen i underdånighet aflemnade, samt på Deß befallning och bekostnad utgifne af Kongl. Uppfostrings-Comitén. Stockholm 1813. 175 sidd. 8:o.

För den, som upprigtigt älskar inhemsk wetenskaplighet och odling, kan det knapt gifwas något mera glädjefullt ämne, än det som utgör föremålet för denna bok. Det är wår drekrönte Thronarfwinge, som, för än Han föranstaltade om en förändring af wåra lärowerk, önskade att grundligt lära känna deras skick och förslagen till deras förbättring; som önskade att deßa uppgifter af aktningswärde och kunnige män måtte undersökas och som sedan wille att alla deßa olika meningar måtte underkastas den allmänna pröfningen, i hwilken wälgörande afsigt Hans Kongl. Höghet äfwen sjelf både befallt och bekostat utgifwandet af alla härtill hörande Handlingar. — Äfwen har detta höga nit blifwit mött af ädel wilja och wärma för en angelägenhet, som då den rör medlen till kommande medborgares bildning, wißerligen är en af de wigtigaste, som kan påkalla allmänna uppmärksamheten. Rec., för sin del, önskar högeligen, att efterföljande anmärkningar måtte befinnas så mogna och grundliga som de äro redligt menade. I detta fall skola utan twifwel Literatur-Tidningens läsare förlåta det långa uppskof, som föregått anmälan af en skrift, hwilken åsyftar ett förändradt skick af kommande generationers bildning.

Digitized by Google

Egentligen kan man anse Hr Rektor (numera Lektor) Silverstolpe, såsom upphofsmannen till detta werk. Han är icke allenast den hufwudauktor, till hwilken alla de öfriga rapportera sig, utan han är äfwen den, som genom sin d. 3 Sept. 1811 uppsatte och till H. K. Höghet KronPrinsen ingifna Framställning af Allmänna Underwisnings-Werkets närwarande tillstånd i Swerige (s. 5—75), gifwit anledning till hela den härwid widragna åtgärd. Rec. är öfwertygad, att ingen skall misskänna den warma nitälskan för fosterländsk bildning, som utmärkt Hr Silverstolpe från deß första uppträde såsom författare. Om skarpsinnighet, lätthet och talang wittna alla hans skrifter; men en wiß orolig iwer och nyhets-begär hindra honom ofta att förwärfwa sig en sann grundlig åsigt af sitt ämne i hela deß omfång, och att hinna till full enighet med sig sjelf. Nästan hwarje ny bok af Hr S. förråder nya och förändrade åsigter; då i underwisningen ingenting är nödwändigare än att den lärande wänjes till sträng consequens och lagbunden ordning. Förledande äro sådana skrifter, då det goda och förkastliga, såsom här, äro kastade om hwarandra, så att sanna premisser bana wäg till orätta slutsatser, och då de äro framställda med en klar och logisk sårefattighet, som, wid första anblicken, synes strängt bewisande. Så träffar man äfwen i närwarande skrift många ganska sunda anmärkningar: t. ex. ifrandet mot den författning, att ingen Philosophiä Candidat må kunna från Promotion utestutas som af åtta Professorer blifwit opröfwerad (s. 21), en författning, hwilken utan twifwel motstrider Candidat-examens esprit; mot försummad underwisning i modersmålets Grammatik (s. 61); om nödwändigheten af anstalter för Gymnastiska öfningar; om wigten af KrigsSkolans förläggande till Universitetet (s. 38); projektet om en förlagsfonds inrättande för utgifwande af wetenskapsböcker (s. 49.) m. fl. Men å andra sidan kan man icke heller neka att denna skrift utmärker sig af en egen hastig ofullständighet i uppgifter, motsägelser och bristande klarsinnighet i asseende på principerna samt prydhet och skadelig inskränkning i åsigter och förslager. Ju mera hårda deßa omdömen kunna synas, ju strängare pligt har Rec. att bewisa sin utsago. För mera redighet skull will han betrakta deßa tramne beskyllningar särskildt.

1. Ofullständighet i Uppgifter.] Herr Silverstolpes uppgift af SockneSkolor på landet till blott ett antal af trettio (sid. 37) har Hr Broocman (s. 98) redan wisat wara både förhastad och origtig. Enligt Consistoriernas inkomna berättelser till CanzlersGillet 1802-03 „funnos ensamt i Upsala Stift 40 LandsSkolor med säkra fonder, i Strengnäs Stift omkring 20; i Linköpings Stift 9; i Westerås 34; i Wexiö 4; i Skara 7; i Göthebergs 10; i Lunds 33; i Carlstads 5; i Calmar 3, i Wisby inga, samt i Hernösands stift (enligt privat underrättelse) 8; således tillsammans 173, hwilka de senare åren ännu hafwa blifwit ökade med några nya Stiftelser." Så finnas t. ex. endast i Lunds Stift 155 Skolor med stående lön och anslagne lärorum samt 338 såkallade Ambulatoriske Skolor*). Samma anmärkning gäller äfwen om flere andra uppgifter. Så saknas i uppräkningen af privata donationer till Skoleinrättningar i landsorterna, s. 11—12, Statsrådet m. m. Frih. Adlerbeths år 1806 gjorda stiftelse, om hwilken dock underrättelser i de

*) Lunds Stifts PrestmötesHandl. 1814.

Digitized by Google

allmänna tidningarne då genast blefwo meddelade m. fl. — Sid. 14 läsa wi: „I alla deßa (Faculteter) utdelas Doktorsgrader; i de tre sista, efter wißa aflagda specimina, men i den Theologiska, endast efter tillstånd gifwit af Konungen, åfwen utan att afseende behöfwer göras på kända kunskaper.“ Deremot finna wi på nästa sida denna mening: „Utom examina till Theologiä Doktorsgraden, examinerar denna (Theologiska) Facultet alla Studerande“ m. m. Nyß hette det att man blir Theologiä Doktor utan några specimina, och här åter att man för denna wärdighet måste undergå examen (!!). Detta är ju en uppenbar motsägelse, som endast skulle kunna häfwas genom fullständighet i uppgiften, att man wäl wid Universitetet disputerar pro Candidatura & Licentiatura Theologica och undergår wißa bestämda examina, men att sjelfwa Doktorswärdigheten icke kan winnas utan konglig nåd, hwilken åfwen wanligen utsträckes, wid högtidliga tillfällen, till andra än dem som genom aflagda specimina blifwit Theologiä Licentiater. — Under det Förf. meddelar å skilliga notiser om Upsala Universitet, nämner han, s. 16, att den mindre Juridiska eller så kallade Hofrättsexamen tages utom för Professorerne ur Juridiska facultéten, åfwen för Eloquentiä et Poesëos samt Scientiä Moralis et Politices Professorerne ur Philosophiska Facultéten. Origtigt! Wid den tid då närwarande skrift uppsattes (1811), examinerades de som sökte rättighet att ingå i Rättegångswerken, utom af Juris Professorerne, endast af Phil. Doct. Prof. ßorn i Natur-rätten samt Histor. Professorn i Historien. Nu wiera fall åfwen en examen i Mathesi pura föregå. — I likhet med hwad om Anatomiske Professorn förmäles, s. 7, borde häfwa blifwit anmärkt, att en af Medicinä Adjunkterne, under namn af Botanices Demonstrator, bör biträda Professorn i Historia Naturali med wården af Akademiens dyrbara Naturaliesamlingar, Orangeri och Botaniska Trägård. — Den underrättelse som, sid. 18, meddelas, att Bibliothekarien läser Witterheten, later besynnerlig. Förhållandet är, att wid de båda swenska Universiteterna är, med Bibliothekariater, förenad æstheticæ-professionen, och är det i egenskap af lärare i denna wetenskap, men icke såsom Bibliothekarie, som den i Upsala tillförordnade läser fyra timmar i weckan öfwer de Sköna Konsternas theori. — Origtigt är åfwen hwad som s. s. förmäles om Professorn i Numismatik och Heraldik. Den senast warande Præfectus Numophylacii fick nådigt tillstånd att, jemte Professorstitel, hålla publika föreläsningar öfwer myntkunskapen, utöfwa jus examinandi och hafwa säte och stämma i Consistorium åfwensom i Philos. Facultéten. Näe sedermera denne befordrades till en ordinarie Professión, följde ingalunda deraf, att den aldrig på Professorsstat upförda Numophylacii Præfecturen skulle bortfalla. Rec. will neml. icke förmoda att Hr S. projekt är, att indraga den Numophylax tillagda lönen och sämedelst upphäfwa denna befattning, hwilket icke skulle kunna ske utan ganska stor skada för Akademiens redan så wackra MyntCabinett, om hwilket deß nuwarande wärdare haft så många och så stora förtjenster. Blefwe det fråga, om Rects tanke i afseende på en Numismatisk professión, så måste han bekänna att han icke kan finna annat än att denna bildande kunskapsgren, hwilken så nära sammanhänger så wäl med häfdeforskningen som med Konsternas kännedom, nödwändigt hör till den universalitet af lärdom, som wid ett Universitet bör culti-

Digitized by Google

veras. Och flere stora myntkännares arbeten, t. ex. den lärde Eckels, Tychsens, m. fl. hafwa wisat, hwilken wigtig utsträckning densamma kan erhålla. — Sid. 19, berättas, att Examen Pädagogicum tages „för Eloqventiä et Poeseos och Scientiä Moralis et Politicä Professorerne." Härtill måste läggas: inför Metaphysices et Logices, Historiarum och Gräcä Linqvä Professorerne samt för Franska och Tyska språkmästarne. För öfrigt skiljer sig Rec:s öfwertygelse angående denna examen, (som dock endast berättigar till sökande af privat information, icke till befordran wid offentliga Skolewerk), ingalunda från Förf:s, hwilken han rigtigt och med kraftiga ord yttrat, s. 45 och 123; i synnerhet äro wi derom alldeles ense, „att det löjliga i allwarsamma saker måste wara skadligt." — Också har denna examen redan nästan alldeles kommit ur bruk. Anmärkningen sid. 20, att „alla disputationer borde skriswas af Respondens," är för widsträckt. Huru och på hwad sätt skulle då de Magistrar, hwilka, genom präsidendo förswarande af dylika afhandlingar, äro ålagde att speciminera, kunna fullgöra denna skyldighet? Det är endast Gradual Disputationer hwilka, enligt författningarna, böra af Respondenterne sjelfwa författas; en skyldighet öfwer hwilkens fullgörande, wid Upsala, i de tre högre Fakulteterne hålles noga hand. Det anseende som Swenska Universiteternas Disputationer i allmänhet utomlands äga, och deras tida efterfrågningar, tyckas bewisa att deras författande, icke så alldeles „utan winst för Wetenskaperna," borttager Professorernes tid. I ett land som Swerige, der det wetenskapliga intereßet wanligtwis warit så inskränkt, der lärda arbeten på Latin författade, ej skulle finna tillräckligt antal köpare, och utländska Bokhandels-relationer mindre än i

förra tider äro begagnade, har denna utwäg oftast warit den enda möjliga, som wåra utmärkteste lärde, von Linné, Ihre, Er. Benzelius, Lagerbring, Norberg, Porthan, Fant m. fl. nödgats widtaga, för att rädda sina stora upptäckter och undersökningar undan glömska och förstöring*). — Hade wår Förf. gjort sig möda att förskaffa sig nogare underrättelser, hade han lätt kunnat få weta att flere af Ihres, C. Aurivillii, och Floderi Disputationer äro i Tyskland omtryckte, och att i deßa senare åren wår berömde Thunbergs Disputationer i Göttingen bliswit å nyo volumtals upplagde. Föröfrigt wet Rec. många bewis på, att wåra universiteters Disputationer äro utomlands både mer kända och begagnade, än man hos oß i allmänhet föreställer sig.

Dock deßa prof kunna wara tillräckliga för att wisa med hwilken flygtighet Förf. efterforskat sitt ämne. Wi hafwa med flit endast anfört sådana, som icke äro möjliga att undandölja, och till hwilkas noggranna kännande ingen „authorisation af Högsta Magten" således kan anses oumgängelig.

2. Contradictioner i principer och framställningar. Sid. 23, bemödar sig Förf., att af „löning- och och befordringsinrättningarne" draga det resultatet, att wåra Universiteter bliswit stiftade endast för att „utgöra en gren af anstalterna till stadgande af

*) Hwem ihågkommer icke Ihres Commentationer öfwer Ulphilas, Porthans Accessiones ad Bullarium M. a Celse, Junstens Chronicon, att ej förtiga hans Historia öfwer Åbo Akad. Bibliothek; och nu senast det widlyftiga werket opus Cosmographicum Ibn Al Vardi på Arabiska som wid Lunds Akademi ännu utgifwes, efter en Upsaliensisk Codex, af Prof. Hylander.

Digitized by Google

StatsReligionen." — Sid. 40, äter yttrar han sig om dem: „Det synes som wid deras förste inrättning, man begynt med att öfwerräkna hwilka kunskaper woro nödiga för de flesta af Rikets Embetsmän. — — Efter denna undersökning har man bemödat sig att anskaffa lärare wid Universitetet." Men om de endast warit stiftade i mening att stadga StatsReligionen, huru kunde då deras enda, egentliga ögnamärke wara att dana statens Embetsmän? Endera af uppgifterna måste ju wara falsk? — Att de äro der båda twå, skola wi längre fram bemöda oß att wisa. — Sid. 47. o. 72 will Hr S. med all ifwer, att Professorernes penningefördel skall reta till en högre wettenskaplig förtjenst. Men sid. 69, anser han det som ett stort fel „i inrättningen att ett rent wettenskapsnit står tillsammans med beräkningen af en egen fördel," då hwar och en nödwändigt måste medgifwa, såsom D:r Åström äfwen ganska rigtigt anmärkt (s. 144) att „penningewinning är en så föga ädel driffjäder." Ja, denna snikenhet efter penningewinst har åtminstone förr så litet ansetts förenlig med literär esprit, att flere af de gamle just från ett sådant begär härledt orsaken till den bristande grundlighet, som utmärker wiße lärdes arbeten, och ho wet, om ej denna erfarenhet äfwen i wåra dagar besannar sig — Förf. medgifwer äfwen detta sjelf på ett ställe, nemligen genom deßa ord, sid. 42: „Om en Lärare är fåfäng eller winningslysten, rättar han sitt omdöme efter Lärjungens uppförande eller nit att bewista hans privata föreläsningar hwilka särskildt betalas; och om än detta ej ofta inträffar, är dock en inrättning som dertill gifwer tillfälle, icke den tjenligaste;" — hwarigenom han sjelf wäl på det häftigaste yttrar sig emot just den wanan att betala privata collegier, hwilken han äter sid. 47, ifrigt prisar. Huru skall man förklara sig dylika rätta motsägelser i en skrift af så ringa widd.

3. Nytighet och skadlig inskränkning i afsigter och förslager. I hwad man will hafwa gjordt och fastställdt för mandåldrar måste man med fullt öppna ögon se sig omkring, för att upptäcka om saken ej har en sida hwars starka förskuggning så contrasterar med de öfriga sidornas ljus att den skämmer hela taflan, och i ämnen som träffa tusentals medborgares wäl måste man icke för hastigt hafwa öfwer. Om Hr Silverstolpe härstädes iakttagit deßa regler, skola wi nedanföre undersöka. Det är bekant att Hr S. är en sonnerlig wän af den så kallade folkupplysningen genom nya Skoleinrättningar. Det skrefwa i denna åsigt hafwa wi wi redan tillförene i recensionen af Broocmans Magasin, årg. 1813 sökt ådagalägga; wi wilja derför här icke länge uppehålla oß derwid. Wi anmärkte dock hwad Biskopp. Rosenstein redan förträffeligen anmärkt, s. 161: „att den som är i stånd att jemföra upplysningen hos wåra beskedliga Bönder och Jordbrukare, med den hos samma folkklaß i andra länder, torde ej anse allmänna underwisningen i Sverige, för denna klaß, så mißwärdad, som den synes Rektor Silverstolpe." Det må wisserligen medgifwas honom, att denna goda egenskap kan finna sin grund i „wår Allmoges urälderliga frihet, deß njutning af rättigheten öfwer sin person, sitt arbete och sin egendom (s. 168);" men i det fallet, äger icke samma frihet rum ännu i dag, som för twåhundra år sedan? Att detta dock icke är enda förklaringsgrunden, wisar oß Englands exempel, der allmogen, från ädre tider, åtnjutit samma frihet och säkerhet. På de flesta ställen i Tyskland och

Digitized by Google

Danmark äro bönderne nu mera lika fria, der äro äfwen skolor för deras upplysning, efter den moderna önskans schema, inrättade; och hwad följder har detta haft? Danska patrioters klagan är åtminstone högljudd, att deras allmoge med hwar dag mer förfaller till odågsenhet och illpligtighet. Wärde wore det äfwen att undersöka, om den hos oß „wäxande osedlighet, myckna lättja, öfwerspända fordringar och mißrigtade begär," just wore en följd af den bland bönderne, af en falsk wälmening, wäckta lust att blifwa förståndskoxar. Wißt är åtminstone att man på sina ställen i Skåne gjort försök att bilda allmogen genom Bastholms Philosophi för Olärde, Snells Moraliska Berättelser och Weichhards Philosophiska Läkare, utan att den kan sägas hafwa i duatighet hunnit ett steg längre än allmogen i Dalarne och Norrland, hwars enda bildningsmedel är deß Cateches, deß Andaktsböcker och nationella fornqväden. Om den ens hunnit till samma grad, må fördomsfrie och skarpsynte observatorer afgöra. — Det är neml. bekant att allmänna Lagen, sedan långliga tider, föreskriswit det Presterne skola tillse att ingen i församlingarne, må unnas tillträde till Herrans nattward utan att han kan läsa Catechesen innan och utantill, och denna pligt, nitiskt handhafd af Presterskapet, har skänkt oß wåra dualigaste bönder under wår Stats kraftigaste perioder. Det skulle icke wara swårt att ådagalägga, att denna folk-underwisning måste, enligt sakens natur, wara ett kyrko-politi-mål och att bonden måste hafwa frihet att inom sin familj, under sina husliga syslor, efter eget behof draga försorg, att hans barn få den underwisning, som de behöfwa, för att bestå i husförhören. Och säkert är, att endast ett hos allmogen, genom så kallad förståndsodling, wäckt förakt för Cateches och enkel christendom, kan bereda försummelse af denna uråldriga, ädla underwisningsmethod. Dock, säger wår Auktor, s. 53, den, „inskränker sig inom christendomen. Någon allmänt anställd underwisning för landsbarnen, syftande till förståndsodling, kan således ej sägas finnas; det kan twertom sägas fattas, detta enda medel att hos Allmogen wäcka och nära den patriotiska andan. Endast den rå egennyttan bör kunna leda den, och från denna skola likawäl utgå fria, i lagstiftningen röst ägande Swenskar!" De fleste läsare lära knapt tro sina ögon, då de se det så oslöjadt framsagdt att underwisning i Christendomen, långt ifrån att wäcka och nära den patriotiska andan, twertom endast gör rå egennytta till folkets ledare. — Den som hyser en sådan öfwertygelse, kan ju försöka, att låta folket lägga bort Catechesen och ge dem istället Sweriges Historia och Geographi till läsning för barn wid lediga stunder, eller något kram i samma anda. — Några sidor (s. 216) derefter har dock Förf. ombytt grundsatser, ty der will han hafwa allmogens underwisning inskränkt inom det enklaste af christendomskunskapen. Men denna underwisning får ej meddelas på wanligt sätt: han will, sid. 54, „att genom en wis fördelning åt Preststånddet af underwisningspligten för Allmogen, äfwen deß odling (?) skall blifwa beförjd," och denna wisa fördelning skulle, enl. s. 72, bestå deri att Capellanerne förordnades till Skolmästare. Det mindre lämpliga i detta projekt är redan wisadt af Subrektor Broecman, sid. 99, och D:r Åström, s. 127, och Rec. sintar sig fullkomligt till deras grunder, helst de oaktadt Förf:s inwändningar, s. 120 och 155, ännu kunna anses owederlagde. Isynnerhet har D:r Åström, s. 128,

Digitized by Google

med segrande styrka angripit detta projekt i deß innersta rot, eller det gamla skriket om Presterskapets stora löner. Rec. hade dock önskat att Hr Åström haft tillfälle att ännu widlöftigare utföra detta ämne, så att det engång kunde blifwa slut på detta lika så orimliga som tråkiga sladder. Om än deßa lönewilkor, hwad de dock långt ifrån icke äro, wore så stora som man dem wanligen föreställer sig, tycker Rec. att det snarare borde sägna hwarje sann patriot, att någon claß af medborgare wore försatt i goda omständigheter, helst då denna claß yttrar en så wigtig inflytelse på maßan af medborgare. Till följe af den högsta grundprincipen för christeliga staters inrättning, äro äfwen Presterne icke blott statsembetsmän, utan utgöra tillika ett fritt och röstägande riksstånd, och således måste man, just utan alla modifikationer af Staten medgifwa, att Presterskapet äger full privilegii besittning af sina löningswillkor (s. 155). Hwad som, ty wärr! annars gifwit skenskäl åt ifrarne mot Presterskapet och deß rättigheter, är den osedlighet och den råa okunnighet som olyckligtwis de senare åren bland wiße individuer af detta Ståndet sig inritat. För att till någon del häfwa detta senare onda, inrättades de såkallade PrestSeminarierna mot hwilka Förf. så strängt ifrar, sid. 43. Rec. är långt ifrån att i sig sjelfe wilja gilla eller förswara dessa inrättningar. De äro palliativer och såsom sådana wißerligen icke berömwärda, eller af någon djupt ingripande kraft. Men det wet Rec. med full säkerhet, att denna inrättning icke egentligen kan beskyllas för att hafwa „undandragit ifrån allwarliga Studier, en myckenhet Prester," emedan den alldeles icke gifwit någon ny „rättighet till befordran, utan att man behöfwer anwända tid och möda till widsträcktare studier;" ty förrän denna inrättning widtogs, plägade Gymnasister uppkomma till Universiteterne, låta inskrifwa sig till Studenter, qwardröja der en eller par månader, utan att med någonting sig syßelsätta och derefter återwända till hemorten, för att ordineras till Evangelii förkunnare i Stiften. I sådana omständigheter, är det wißerligen bättre att de unga Presterne blifwa kunnige „endast i den positifwa läran," än okunnige i allt, och „utrustade med en slags praktisk färdighet," än som förut, med alldeles ingen. Under den föreskrefna tid som de nu mera måste tillbringa i Seminarium, wänjas de åtminstone wid någon slags literarisk syßlosättning och erhålla så mycken praktisk underwisning att de till det minsta lära skrifwa sitt språk grammatiskt. Och ehuru litet detta i sig sjelfe är, är det, wid betraktande af sakernas förfallna skick, åtminstone någon reell winst. Den skulle wara än större, om hwarje Studerande owägerligen måste en eller twenne terminer hafwa biwistat Akademiska föreläsningarna, innan han blefwe berättigad att intagas i Seminarium. Men föga tjenlig för ändamålet är den nu öfliga seden, att de Studerande, som i Seminarium intagas, genast admitteras till Predikningars författande, innan någon Theologico-Exegetico-Homiletisk underwisning föregått. Ty det synes klart, att den som ingenting har, kan ingenting gifwa. Och är det då med Inrättningens ändamål öfwerensstämmande, att första dagen en student i Seminarium inskrifwes, honom ålägges att genast skrifwa Predikningar efter såkallade utkast? Det är ju att begynna hwarmed man borde sluta? Ingen borde admitteras till de Homiletiska öfningarne, innan en curs i Theologien och Exegetiken föregått. Men för att förwärfwa

Digitized by Google

deßa inſigter, är hela tiden af tre terminer fullkomligt behöflig, och densamma borde, enligt Rec:s tanka, alldeles oaskortad här tillöfvergås. — Emot Hr Stiverstolpes mening, sid. 158, tror Rec. det icke heller wara skadligt, att deßa Seminarier äro inrättade wid Universiteterna, då derigenom tillfälle städs öppet att jemte praktiska öfningar, göra theoretiska studier. — Det stora antal Prester, som den Protestantiska gudstjensten erfordrar, har gjort det omöjligt, att hwarje Prest skulle wid Akademien hafwa fullkomnat den humanistiska bildning, som philosophiska graden förutsätter, eller hafwa genomgått den högre Theologiska. — Men som den nya Läran just hade sin största fördel framför de gamla, genom sina förkunnares högre kunnighet, wille man derföre hos blifwande Prester befordra den; och derföre inrättades i hwarje Stift så kallade Gymnasier, hwilka sattes i förbindelse med DomCapitlen, som hade sig uppdraget att ordinera Prester. Att det hufwudsakligaste ändamålet med Gymnasiernes inrättning war Pristernes bildning, bewisar icke allenast deras gamla namn, Seminaria Theologica, utan äfwen den omständigheten, att i åtskilliga provinser, ännu temligen nära wåra tider, man fann Prester hwilka aldrig sett något universitet. Att deßa Seminarier utmärkte sig framför de af den nyare inrättningen igenom beräkningen på en wida grundligare bildning, kan icke nekas, liksom det följer deraf, att Universiteterna äfwen hos oß, woro stiftade för ett rent, af statsintresset oberoende literariskt ändamål. Men att Staten gerna såg förwärfwandet af en högre literarisk bildning, inhämtas deraf att den tillade de Akademiska lärdomsgraderna wißa befordringsförmåner, och man wet också, att i äldre tider flere gamla Prester, för någon tid lemnade sina befatteningar för att wid Universiteterna bilda sig till Magistrar. Att underhjelpa deßa företag, ingick alltså äfwen i planen för Gymnasierna. Utom bildningsanstalter för Prester, blefwo de således äfwen beredelseanstalter för den högre Universitets-underwisningen, och derföre är deras läromethod till hälften Skolastisk och till hälften Akademisk. Rigtigt och wäl störta, hafwa deßa inrättningar gjort ganska mycket gagn, och hwad som säkraft talar för den öfwerwägande wisdom, som ledde wåra fäder wid deras inrättningar är den öfwerwägande kunnighet i egentligen lärde studier som wanligen utmärker abituri äfwen från de mest wördsiskade Gymnasier framföre de flesta af dem som komma till Universitetet, från andra lärowerk. De förändringar, som wid Gymnasierna nu skulle kunna wara att tillgöra, böra wäl derföre endast härflyta ur den synpunkten, att de nu mera upphört, att wara Seminaria Theologica, för att endast wara förberedelse-anstalter till begagnande af Universitets-underwisningen. Gymnasisterne borde kanske befrias från syßelsättningen med wißa positiva, endast för den högre akademiska läromethoden egnade kunskapsarter. Rec. förmodar att hwar och en som grundligt känner Gymnasisinrättningen, skall finna skäl att efter föregående anmärkningar rätta hwad Hr S. öfwer detta ämne, på engång kanske nog flygtigt och nog hårdt anför sid. 65.

(Forts. följer.)

Digitized by Google

Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 51. Lördagen den 23 December 1815.

Recensioner:

Försök till en Framställning af Allmänna Lärowerkets närwarande tillstånd i Sverige, af Gustaf Abraham Silverstolpe Rektor för TrivialSkolan i Norrköping; Jemte anmärkningar deröfwer af Carl Ulr. Broocman, SubRector wid Tyska Skolan i Stockholm; Johan Åström, Theol. Doktor, Prost och Kyrkoherde i Tuna och Staby; och Carl von Rosenstein, Theol. Doktor, Biskop öfwer Linköpings Stift och Kommendör af Kongl. NordstjerneOrden; samt Rektor Silverstolpes derå gifna Förklaringar: Till Hans Kongl. Höghet KronPrinsen i underdånighet afsemnade, samt på Deß befallning och bekostnad utgifne af Kongl. Uppfostrings-Comitén. Stockholm 1813. 175 sidd. 8:o.

(Fortsättn. från N:o 50).

Deremot äro wi alldeles ense med Hr Silverstolpe, i ogillandet af CanzlersGillets förslag, i den Nya Skolordningen, att förwandla TrivialSkolorne på engång till lärda och borgareskolor, ty det är ganska gifwit att „denna förändring å ena sidan gjorde wåra Skolor, såsom lärda Skolor, mindre fullkomliga, och å den andra stadgade en inrättning hwarigenom ändamålet icke wanns." (s. 59). Men efter detta förefaller det åtminstone Rec. besynnerligt, att se Hr S. själf föreslå en sådan hopblandning, genom tillympning af twenne Borgerliga classer wid Trivialskolornas lärda ordningar (s. 117). I afseende på de så kallade Realeller Borgareskolor, hänwisa wi till hwad som, i förenämde Recension af Broocmans Magasin, redan blifwit sagdt.

Dock är det egentligen med Universiteterna som Hr S. will företaga de förnämsta och flesta förändringar. Innan Rec. yttrar sig öfwer deßa, anhåller han att få anföra några anmärkningar om Universiteternas uppkomst och de swenskas bildande till närwarande stick. — Wid den tiden, då det wettenskapliga nitet, med ungdomlig styrka, uppwaknade i Europa, förenade sig grundlärde män till upparbetandet af wissa wettenskaper

Digitized by Google

i deras universalitet och som de Påfwar och Förstar hwilka älskade och uppmuntrade literaturen, önskade att lärdom allt mer och mer skulle utbreda sig, tillade de alla dem, som under dessa lärde wille bilda sig, wissa fri- och rättigheter och tillerkände högtidligen lärarne förmågan att bilda lärde (Facultas creandi doctos viros) i hwardera den wetenskap, hwilken de, i sitt hela omfång, företagit sig till upparbetande. Derifrån de olika Facliteterna och derifrån dessa facultets bruk, att creera doktorer. I början funnos wid dessa universiteter, blott en Faculter såsom den Medicinska i Salerno, den Juridiska i Bologna, den Theologiska i Paris, etc. men snart yrkade lärarne att förwinnande af grundlighet i någon wiss positif wetenskap, fordrades först en allmän humanistisk bildning, och derföre förenades redan tidigt, med de föregående trenne, en fjerde faculter som creerade Philosophiæ och artium liberalium Doktorer och Magistrar. Denna fakulter kallades den philosophiska emedan Philosophien i sitt rätta begrepp, är höjden och blomman af all humanistik, och, ehuru wissa Universiteter hade rättighet att creera Medicinä men saknade den att creera Juris och Theologiä Doktorer, andra åter ägde den att promovera Theologiä men saknade den att utdela Juris och Medicinä Doktorers-diplomer o. s. w., så hade de dock alla den att creera Philosophiä Doktorer eller Magistrar, ja! att taga denna grad blef en conditio sine qua non för graderna i de högre Fakulteterna. I början salderade sig Professorerne sjelfwe, genom den betalning de fordrade af Studenterne för sina föreläsningar, och när de på ett ställe icke funno tillräckligt antal åhörare, eller annars funno sig inskränkte i sin lärofrihet, flyttade de sin lärostol från den ena staden till den andra. Detta föranlät landsfaderliga Furstar, som wille unna sina staters fördelarna af wettenskaplig cultur, att anslå ordinära löner åt de Professorer som wille qwardröja inom deras område och firera Universiteret på ett wisst ställe. Som meningen härmed war, att skaffa underlåtarne tillfälle till en universell literär bildning, ålades det hwarje Professor att, mot åtnjutande af den bestämda lönefördmånen, läsa wissa timmar, utan fordrad betalning af Studenterna, eller, som det kallades, publike, öfwer en wiss wettenskap. Och då detta är det enda medlet att försäkra lärarningen öfwer samteliga wettenskaperna, wet jag ingen Akademi, om ej kanske Göttingen gör undantag, der dessa publika lektioner icke hållas i full helgd. Men sedan statsmakten så småningom tillegnade sig bestämmandet af Universiteternas werksamhet, lemnades dock allmänt åt lärarne wid dem, uteslutande Domsrätt öfwer hwar och en som kunde kallas Akademisk medborgare. Wid Halle gjorde Preussiska Regeringen på 1790talet ett försök, att i skygd af militärstyrkan tillrycka sig domsrättigheten öfwer universitetet, men följden war, att alla studenterne bortwandrade så att Universitetet inom några weckor war alldeles tomt. Regeringen måste således draga sina trupper tillbaka och förklara sin åtgärd för ett misslyckadt försök. Och ett sådant måste det blifwa, ty en dylik frihet för werldsligt twång, bör owillkorligen till ideen för ett universitet, såsom framställande ofbilden af en rent literär werld, som till sin frihet måste respekteras af den politiska, om denna will åtnjuta fördelarne af dess werkningar. Dessutom måste de unga Minervas söner, såsom alla i den ålder då den politiska makten i alla fall föga öfwer dem utöfwar

Digitized by Google

sitt wälde, stå under lärarnes faderliga myndighet, för att genom hörsamhet mot ett fritt högre förstånd, wänjas till lydnad mot det samma uttalade i form af lagens stränga owilkorliga bud. Och denna domsrätt öfwer de Lärandes sedliga förhållande, tillkommer Lärarne nödwändigt emedan de, den förutan, swårligen skulle kunna göra deras genom sakens natur dem tillagda literära domsrätt öfwer studenternes wetenskapliga framsteg gällande. Enligt Universiteternas principer äro lärarne der representanter af den högsta lärdom i Staten finnes, mot deras dom, uttalad i fakulteternes höga examina (hwadan man swår att aldrig undergå deßa mera än engång) kan således ingen appellationsrätt gifwas, och ingen högre controll för den än lärarnes dugelighet och strängt redliga wetenskapliga nit.

Efter deßa ideer inrättades ursprungligen de Swenska universiteterna, med alla fyra fakulteterne, och med creationsrätt tillerkänd åt dem alla. Mycket rigtigt bestämdes här, såsom wid andra universiteter, i deras första renhet, att ett obestämdt antal Candidater, på obestämda tider, i de tre höare fakulteterne, efter en föregående praktisk licentiatexamen, kunde graduera, men deremot blott ett fixerad antal af de skickligaste Candidater, hwart tredje år, i den philosophiska fakulteten. Ifrån det, till wåra tider, noga iakttagandet af denna inrätning kan man härleda det anseende som en Swensk, i synnerher i Upsala creerad Magister bibehållit öfwerallt framför den, som wid någon Tysk Akademi blifwit promoverad, der man tidigt bortlade bruket, att på bestämda tider promovera ett wisst antal Candidater och från gradens förmåner excludera de detta antal öfwerstigande mindre kunniga. Bruket att wid wisa högtidliga tillfällen Regeringen wisade sin nåd derigenom, att den tillät så kallade allmänna promotioner, hade föga mentat inflytande, så länge denna nådebewisning sällan inträffade och den aldrig med säkerhet kunde påräknas. Men är förhållandet nu för det närwarande såsom Hr S. s. 21 yttrar, att hwarje Candidat genom åtta Professorers approbation, erhållit ett fjernbref mot exclusionen, då är det troligt att denna icke synnerligt wisa författning på den akademiska bildningen skall snart hafwa det mest menliga inflytande. Ty hwarje förändring i en inrättning, som motstrider denna inrätnings ursprungliga idé, skall oundgängeligt undergräfwa och förstöra densamma. Länge utöfwades wid wåra Universiteter inga andra examina, än de fyra rent akademiska, och så länge war lärdomen i Swerige i ett jemt tilltagande. Med början af 1700talet åter infördes ett slags mindre examina för dem, som wille ingå i Canzliet, Bergs- och Rättegångswerken, hwarigenom Regeringen tillkännagaf, att den af sina embetsmän icke fordrade någon allmän humanistisk bildning, utan war nöjd med ett utstakadt pensum eller wisa utanläror*). Härigenom blefwo wåra universitetsinrättningar högligen wacklande. Deras högsta ändamål är att endast arbeta på utbredandet af en högre literär bildning, utan att slafwa för ett wisst betingadt intreße. Den collegiala färdigheten måste handläggningen wid embetsmanna göromål meddela, och kan genom studier icke förwärfwas. Det rättaste wore således, att låta dem som wid Universiteterne förwärfwat ren humanistisk bildning, någon tid såsom extraordinarier arbeta wid de all-

*) Troligen widtogs denna författning af det skäl att Carl XII:s förgörande krig bjudit de publika werken på embetsmän, hwilken brist man snart önskade få ersatt.

Digitized by Google

männa werken, och sedan, då fråga blir om deras ordinära befordran, låta dem undergå, inför sina förmän ett slags embetsförhör, för att erfara huruwida de till statens tjenst kunde anwända sina kunskaper. Någonting sådant måste åfwen hafwa föreswäfwat dem som widrogo inrättningen af deßa embetsmanna examina wid Universiteterne, ty det förordnades att de som undergått dem, skulle wid deras engagering, undergå en ny. Men då denna tages strax efter ankomsten från Universiteten, gjorde en dylik ärgärd denna inrättning till hälften onyttig, ty den stiftade, i frågan öfwer positiva kunskaper, en annan controll öfwer de Akademiska lärarne, och en möjlighet bereddes för enfaldige embetsmän att chikaner. Med ett ord: Deßa utwäxter på wåra Högskolor hafwa endast burit en swag frukt; — och önskligt wore att de alldeles blefwe bortskurna. — Förmedeligen wid samma tid då deßa embetsmanna-examina införde, widrog man åfwen att för Medicinska och Juridiska graderna icke owillkorligen fordra den philosophiska, utan blott wisa inskränktare medico-philosophiska och juridico-philosophiska Candidat-examina. Då blef det åfwen wanligt, att Regeringen wid kräningar, Kron-Prinsefödelser o. s. w. af Konglig nåd förunnade Theologiä Doktorswärdigheter åt personer som wäl icke alltid woro kände för utmärkt lärdom, men åtminstone inom sitt ståndsmässe anseende såsom werksamt hederlige lärare och medborgsmän. Denna uppmuntran gafs fordom också endast åt ganska få. — Deßa, till hwilka man i sednare tider tillagt införandet af Cameral- och Pädagogiä-examina, äro de egentliga afwikelserna från Universiteternas idé, som wid wåra swenska Högskolor blifwit införde, om man dertill räknar den gamla stiftelsen af så kallade Docenter, eller wid Universiteterna engagerade men på löningsstat uppförde personer, som gå wid Universiteteras i expektans på profeßion. — Igenom denna inrättning händer nemi. att mindre flickligt Magistrar, som, genom conditioner och andra omständigheter, hafwa tillfälle att qwarligga wid Akademien, winna en företrädes rättighet till profeßion framför en mera flicklig, som icke kunnat winna samma förmåner.

Efter deßa anmärkningar, med hwilka läsaren kan jemföra, hwad, öfwer detta ämne, i tidskriften Polysem, 4:de Saml. N:o 34—38, blifwit sagdt, torde Hr S:s förslag till förändringar med wåra Universitetsinrättningarna, kunna granskas. 1:o Will Hr S. att Profeßorerne borde erhålla sämre och mindre ordinära löner, för att sålunda twinga dem att skaffa sig sin bergning genom utöfwande af „Författarehandwerket" (s. 7, 49). Rec. hoppas till Gud, att höga wederbörande icke fästa någon uppmärksamhet wid detta förslag. Om någon behöfwer en från brödamsorger befriad existens, är det literafören, hwars högre andeligare sysselsättning aldrig lyckligt kan fortsättas, om han i hwarje ögonblick störes af behof och bekymmer, hwilka förjaga den honom så alldeles oumgängliga lugna sinnesförfattning. Och skall han nödgas blifwa författare, endast för att befordra sin bergning, nödgas han wisserligen att drifwa författarskapet såsom ett handtwerk; men erfarenhet och literärhistorien wisa också mångfaldiga exempel på skadligheten af ett handtwerkswäsligt utöfwadt skriftställeri. Deßutom är det wisserligen en owillkorlig pligt för hwarje Profeßor, att följa med de jemna nya framstegen i hans wetenskap, och detta kan icke ske, utan ett beständigt anskaffande af nya böcker, och med deras närwarande dyrhet, tor-

Digitized by Google

de wåra swenska Professorslöner snarare böra anses för små än för stora. — 2:o Att Professorerne skulle äga frihet, mot hög betalning, att läsa, öfwer hwilken wettenskap som helst. Derigenom förmodas, att twenne fördelar skulle winnas; den ena att de med fina små löner dock skulle kunna räkna på tillräcklig bergning; den andra att mera lif, genom inbördes täflan, i den akademiska underwisningen skulle befordras. Troligen war det detta skäl som föranledt Subrektor Broocman och Biskop Rosenstein, att (s. 105 och 163) tillstyrka denna lärofrihet, med det dock högst nödiga förbehåll, att den wettenskap för hwilken Professorn, egentligen är anställd, icke måtte försummas, utan uteslutande i de publika föreläsningarna föredragas. Men med detta förbehåll menar Rec. att en sådan lärofrihet i afseende på de privata collegierne, werkligen är giswen. Åtminstone känner han med säkerhet, att hwarje Professor har rättighet att utgifwa och präsidendo förswara disputationer öfwer hwilket ämne, som helst, blott det faller inom befattningsgränsen för den facultet, till hwilken han hör. — Hwad Rec:s tanka åter angår, i afseende på winsten af det ändamål, som genom denna inrättning åsyftas, tror han den derför wara alldeles likgiltig. Så widt han känner wettenskaperna och deras närwarande skick, upptaga de så oundwikligen sin man helt och hållet, och hans hela inre werksamhet så fullkomligt, att förmodligen ingen skulle wända sig från den wettenskap han gjort till sin hufwudsak, och i hwilken han sökt och wunnit profession, för att föredraga en annan för hwilken han har mindre intereße, så framt ej begär efter collegiepengar skulle locka honom, till följe af otillräckliga löningswillkor, att hafsa ifrån sig lectionen öfwer kunskapsgrenar hwilka han endast ytligt känner. Den nödiga och wigtiga täflan i det Akademiska föredraget, tror Rec. på ett mycket säkrare och med universitetetets ande mycket enligare sätt, kunna winnas, om de så kallade Docenturerne afskaffades, och i det stället, så som det wid alla andra universiteter, än de swenska, är wanligt, det med Diplomet, förunnades hwarje Graduerad rättighet, att inom sin fakultet, mot betalning hålla föreläsningar för dem honom wille höra. Utom många andra fördelar, skulle äfwen den wigtiga deraf flyta, att Regeringen, i ungdomens förtroende fick ett säkrare criterium på de professions-sökandes skicklighet, än en kort afhandling, hwilken det icke tillkommer Regeringen att pröfwa, utan måste bedömma enligt ett af blifwande kamrater ofta efter wißa enskildta bisaker och mångfaldiga menskligheter, dikteradt witsord. — 3:o Att Professorerne borde skiljas från de högsta intyg öfwer de examinerades skicklighet, s. 41; och 4:o Att den Akademiska Jurisdictionen icke af Professorerne borde utöfwas. Har Rec. kunnat göra sin föregående exposition nog klar, hoppas han att en och hwar skall inse, huru mycket deßa båda förslager motsträfwa Universiteternes högsta och utsprungliga idé. — 5:o Att Professorerne borde skiljas från all befattning med inrättningens penningewerk. Med Biskop Rosenstein måste Rec. högljudt förklara sig emot detta högst skadliga projekt, hwilket, om det sattes i werket, skulle lemna hwarje lärdomswän i beständig osäkerhet för deßa högsta literära plantskolors totala förstöring. De som känna grunden och beskaffenheten af den dotation, hwarpå Upsala Universitet, genom Gustaf II Adolphs werkligt kongliga frikostighet, är funderad, kunna i sjelfwa roten se och pröfwa det origtiga i Hr S:s project.

Digitized by Google

Wi hafwa nog widlöftigt uppehållit oß wid Hr Silfverstolpes anföranden, men de äro också de hufwudsakligaste och wi kunna wara så mycket kortare i afseende på de öfriga genom Hr S:s skrift föranledda afhandlingar.

Herr Subrector Broocman hade icke blott inskränkt sig, att skrifwa anmärkningar wid Hr Silverstolpes uppsats, utan författade en hel afhandling, Om det offentliga Lärowerket, i trenne Afdelningar, fr. s. 76—114. Broocman war en man af den ädlaste charakter, den bästa wilja, men af medelmåttig lärdom och temligen inskränkta snillegåfwor. Erfarenheten har lärt oß att så beskaffade menniskor wanligen kasta sig på Pädagogiken, såsom ett dem tillgängligt ämne. Man behöfwer blott läsa några rader i denna uppsats för att se den wälmening men tillika den inskränkning som utmärkte deß författare, t. ex. följ. sid. 89. „Hebraiskan läres wanligen blott för Theologiens skull. Dock gifwes en friare åsigt af hela den orientaliske Litteraturen; den har i sig sjelf ett eget wärde (sic) i det den wisar menskligheten från en egen sida." etc. Dock denna afhandling, med deß förslag af Barnskolor och, Borgareskolor, är förut tillräckligen redan af en skickligare hand bedömd.

Herr D:r Åström har i ett ordentligt Memorial till Hans Kgl. Höghet KronPrinsen (s. 124—153) afgifwit fullständiga swar på de frågor, som utgöra sista delen af Hr Silverstolpes uppsats. Rec. har redan anfört och hänwisat på åtskilliat af deßa mogna anmärkningar, och hwad här sägas i afseende på Prestseminarierne (s. 140), öfwer förslaget att stadga ett minimum i ålder för dem, som finge antagas till Studenter (s. 142); om den warsamhet som bör iakttagas wid widtagande af förändringar af skole- och univers. etsdisciplinen (s. 147): om principerna för Fruntimmers uppfostran, hwilken han önskar så litet publik som möjeligt, (s. 149), m. m. wille Rec. rekommendera till alla wederbörandes beträkande och behjertande. Mindre nöjd deremot måste Rec. förklara sig mot den, s. 135, föreslagna läseordningen wid Trivialskolorne. Förf. will att gossarnes språkstudium skulle börjas med Tyska och Franssyska, och så småningom fortgå till Grekiskan, hwilken först i Rectors claß skulle läras. Men derigenom förunnas den kortaste lärotiden åt det språket, som fordrar den längsta. Deßutom böra äfwen språken läras i en systematisk utwecklingsföljd, och således början göras med Grekiskan, såsom den närmaste stammodren för de Europeiska språken i närmare och fjermare led. — Att den egentliga speculativa Philosophien måtte lemnas på Gymnasierne och uppskjutas till Universitetet, samt att deremot derstädes Literärhistoria (en så förunderligen hos oß wärdslösad lärdomsgren), allmän Grammatik måtte med ifwer drifwas, deßa Förf:s postulater måste wäl alla underskrifwa. Men hwarföre utesluta Logiken? Denna är en af de wigtigaste propädeutiska kunskapsarter, hwars i sednare tider försummade studium, ganska hårdt bestraffar sig sjelf. Rec. wet också icke, huru den allmänna Grammatiken skulle fullständigt kunna studeras, utan i samband med sin systerwetenskap, Logiken. Ej heller förstår han Förf:s ord, om Logiken „betraktad endast såsom formell wetenskap." Men den kan ju omöjligen annorlunda betraktas? Logiken är ju uppenbart intet annat än läran om tänkandets former?

Kortast af alla, har Biskoppen Hr D:r Rosenstein yttrat sig öfwer Hr Silverstolpes skrift (s. 159—165) och de af den orsak, att han till UppfostringsComitén redan

Digitized by Google

ingifwit ett fullständigare betänkande (s. 160). I alle det hufwudsakliga måste Rec. förklara sig alldeles ense med Hr Biskoppens anmärkningar, af hwilka redan några i det föregående blifwit anförde.

Slutligen måste Rec. förena sig i den lifliga önskan, som alle de aktningswärde herrar och män, hwilkas uppsatser han nu granskat, ifrigt yttrat, att inga förändringar med wårt skolwerk måtte företagas, innan man om deß närwarande skick inhämtat fullständig kunskap, och innan man för reformerne uppgjort sig fasta och klara principer. Och att denna önskan måtte fullbordas, derföre borgar de kunnige och wältänkande mäns anseende, som utgöra Kongl. Uppfostrings-Comiteen.

Öfwer Fransyska Theatern.

Af Aug. Wilh. Schlegel.

(Forts. fr. N:o 34).

I det föregående hafwa wi sett hwad som hos Aristoteles förekommer om Handlingens Enhet. Wi lofwade att pröfwa, huru litet sådana analytiska begrepp, man stämplar till regler, kunna gälla som egentliga poetiska fordringar.

Enhet i handlingen begäres. Men hwad är då Handling? De flesta gå detta tillfälligtwis förbi, liksom om det förstode sig af sig sjelft. I högre, egentligt sinne är Handling en af menniskans wilja beroende werksamhet, Deß enhet består i rigtningen till ett enda mål; till deß fullständighet hör allt, hwad som ligger emellan det första beslutet och gerningens fullbordan.

Detta begrepp om Handling paßar till flera af de Gamles Tragedier, t. ex. Orestes' Modermord, Oidipus' föresats, att upptäcka och straffa Lajos' mördare; dock för ingen deraf alla; ännu mindre är det lämpligt till de flesta moderna Sorgespel, åtminstone icke, när man söker handlingen hos hufwudpersonerna. Hwad som genom dem sker och med dem tilldrager sig, har ofta äfwen så litet gemensamt med ett frifwilligt beslut, som ett skepps strandande i stormen på en klippa. Men i de Gamles mening måste wi också räkna beslutet med till handlingen: att hjeltemodigt fördraga följderna af gerningen äfwensom utförandet af detta beslut, måste också höra med till deß fullständighet. Antigones fromma beslut, att sjelf bewisa sin obegrafne broder den sista pligten, är snart och utan swårighet fullgjordt, men äktheten af denna föresats, hwarigenom den förtjenar att göras till ett föremål för en tragedi, wisar sig först, då hon utan ånger och återfall till swaghet derför lider döden. Och är icke, för att wälja ett exempel ur en helt annan sfer, Shakespeare's Julius Cäsar i afseende på handlingen construerad efter samma grundsats? Brutus är styckets hjelte: fullbordandet af hans stora beslut består icke i blotta lönnmordet på Cäsar, (en i sig sjelft twetydig gerning, hwars drifffjedrar kunde wara afund och åregirighet), utan deri, att han till den likgiltiga uppoffring af sitt ädla lif wisar sig som en ren förswarare af den romerska friheten.

Ännu mer: ingen inweckling i ett stycke kan äga rum utan motstånd, och detta uppkommer wanligen genom personernas motsatta föresatser och afsigter. Om wi således inskränka begreppet om Handlingen till beslutet och gerningen, så wisar sig merendels en

Digitized by Google

dubbel eller flerfaldig handling i Sorgespelet. Hwilken är nu hufwudhandlingen? Hwar och en tycker, att hans är den wigtigaste, såwida enhwar är sin egen medelpunkt. Kreons föresats, att genom sitt konungsliga anseende wid dödsstraff förbjuda Polynikes' begrafning, är äfwen så fast som Antigones's beslut, äfwen så wigtig, och, som wi se wid slutet, äfwen så farlig, emedan den föranleder förtandet af Kreons hela hus. Mellertid kunde i alla fall ett blott negativt beslut anses såsom ett complement till det positiva. Men hwad, om nu hwar och en just icke will det motsatta, utan något helt annat: I Racine's Andromache will Orest förmå Hermione att älska sig tillbaka; Hermione will förmå Pyrrhos, att förmäla sig med henne, eller trakter hon att hämna sig på honom; Pyrrhos will wara i fred för Hermione, för att förena sig med Andromache; Andromache will rädda sin son, och tillika wara sin gemåls minne trogen. Ändock har ingen frändomt detta stycke enhet, emedan allt griper i hwartannat och slutar med en gemensam katastrof. I styrka och ifwer, hwarmed hwar och en fullföljer sina planer, ger näftan ingen efter för den andra: Andromache's handling har den moraliska wärdigheten för sig, och derför har Racine rigtigt efter henne namngifwit stycket.

(Forts. följer.)

Smärre Skrifter.

Tal, hfwer framledne Kammarherren wälborne Herr Carl Thomasson Cederström, då Hans Adliga Sköldemärke Kroßades i Jerfälla Kyrka, den 18 September 1815. Hållit af G. von Schantz Förste Expeditions-Secreterare wid Ecclesiastique-Expeditionen af Konungen Cantzli. Stockholm. 1815 15 sidd. 8:o.

Kammarherren Cederström född 1765 afled den 5 Sept. d. å. Han härstammade i tredje led från Cederströmska ättens stamfader, Biskoppen i Westerås Doctor Carl Carlsson, en man af många förtjenster mot Swenska Kyrkan, hwars fyra Söner Olof, Carl, Samuel och Swen år 1684 af Konung Carl XI upphöjdes i Adeligt Stånd och Wärdighet; och bland hwilka den sistnämnde war Kammarherrens farfader.

Tal i anledning af det återfådda Fredslugnet samt Sweriges och Norriges lyckliga förening, hållet inför en hederlig och talrik samling Ståndspersoner på Norrbärkes Smedjebacke den 6 Jan. 1815. af N. D. Weströmm. Fahlun 1815, Ett halft ark 8:o.

Är föga märkwärdigt, men dock derömligt genom sin afsigt att uppmana de samlade gästerne „till ett frimilligt sammanskott åt blesserade och i fält stupade fattige Krigsmäns enkor och barn.“ Talet slutas med en temligen slät wers i 2 strofer, som sjungas å den bekanta melodien: Upp Bröder för Konung och Fädernesland etc. hwilken en tid dortåt tjenat till mönster för dylika occationsrimmerier.

Sista Tidningen har blifwit origtigt numererad: i stället för N:o 49 läs N:o 50.

Digitized by Google

Swenſk

Litteratur-Tidning.

N:o 52. Lördagen den 30 December 1815.

Recenſioner:

Guſtaf Regnérs Witterhets Nöjen. Förſta Delen. Stockholm 1814. 348 ſid. 8:o.

Den rätta och äkta liberaliteт, ſom Kritiken har att taktaga, är att bedömma hwar ſak efter ſin art; och att icke lägga den högſta mätſtocken på andra konſtwerk, än de ſom åſyfta den högſta åran, eller göra anſpråk på att imponera. Efter denna regel finner läſaren, det Rec. icke kan komma att widlöftigt uppehålla ſig wid originalprodukterna i närwarande ſamling, hwilkas födelſe deßutom faller inom en långeſedan förſwunnen period, med hwilken denna Tidning icke förbundit ſig till någon direkt befatening. Deßa poemer belöna på intet ſätt beſwäret af en djupare analys, och påkalla ej heller nödwändigheten af en härdare dom, då de i ſig ſjelfwa icke annat äro, än mindre betydliga uttryck af en ädel och i andra affeenden förtjent literatörs kärlek för en konſt, till hwars ſjelfſtändiga utöfwande han icke blifwit begåfwad med någon egentlig kallelſe. Hwarken i hänſigt till form, åſigter eller behandlingsſätt öppna de för den allmänna odlingen några nya utſigter; de hafwa ej genom originella och mäktigt framblixtrande ideer ingripit i den nationella ſtämningen; icke heller röja de någon fordran att gälla ſåſom mönſter. Wäl äro Oderna Öfwer Handeln (ſid. 3–8); Öfwer Religions-Friheten (ſid. 9–14); Öfwer Slaget wid Swenſkſund (ſ. 15–19) och den långa Heroiden Guſtaf Waſa till Heming Gadd (ſ. 53–61) ſtycken, ſom af wittra Samfund blifwit utmärkta med belöningar; och dylika uppmuntringar kunna wiſſerligen hafwa ſin nytta för begynnare, för yngtingar ſom, ännu owiſſe om ſin kallelſe, ſtundom kanſke wäckas eller lifwas genom det bifall ſom ett wittert Sällſkap tillerkänner talangen: men kritikens och efterwerldens omdöme kunna och böra de aldrig förutbeſtämma. Det blir den unga konſtnärens eget fel, om han anſer deßa belöningar annorlunda än ſåſom en offentlig wink, att upparbeta ſig i den långa och ſwåra konſten. Föröfrigt ſtälja ſig deßa rimqwåden föga från de wanliga Oder och Heroider, hwilka under loppet af

Digitized by Google

1780 och 1790talet öfwerswämmade wär Skaldekonst. De innehålla icke annat än wisa, i ett temmeligen rent språk framsagda allmänna förståndsanmärkningar öfwer något erfarenhetsämne, bundna i en flytande, och wanligen jambisk eller trochaisk rimwers, någongång utprydde med en likneise: förnämligast är det dock ett yppigt anwändande af exclamations- och frågefiguren som skiljer dem från den hwardagliga samtalsprosan. Att från detta omdöme undantaga det så kallade Episka Poemet: Slaget wid Lützen, s. 27—50, och tillägga det en mera, åtminstone till formen originel beskaffenhet, emedan det är författadt i Hexametrer, är så mycket mindre skäl som det ursprungligen war gjutet i Alexandriner och först inkräktat deß nu warande form sedan den Hexametriska wersen genom ännu bättre mönster blifwit tillegnad wårt språk. Deßutom är det affattadt i en ton som icke en härsmån ofslagsnar sig från den i wårt land wedertaget classiska.

En annan talent fordras att wara lycklig öfwersättare, en annan att wara lycklig Original-Skald. Den sednare begår denna lifliga, rika och werksamma fantasi, som icke, utan owilja under sina sjelfständiga Capeiser låter fjettra sig af främmande åsigter. Att lyckas som öfwersättare deremot, behöfwes, utom widsträckta språkkunskaper och litterarisk esprit, denna innerliga kärlek för konsten och denna öppna rörlighet för det sköna, som Theocristerne kalla φιλότεχνον γενιε. Hr Regnér har också, såsc Öfwersättare, förwärfwat sig ett rättwist anlagdt namn och ett owanligt loford för utmärkta förtjenster om wårt språk och wår Skaldekonst. — Återstående af deßa, nemi. twenne Oder af Horatius, sid. 20—25, och en Heroid af Ovidius, sid. 62—69, äro tolkade i det gamla paraphrasmaneret och

hafwa ingenting utmärkt framför de öfriga dylika som finnas på wårt språk. Helt annat är förhållandet med wår auctors Försök till Metriska Öfwersättningar från Forntidens Skalder, hwilka först utkomma år 1802, och här blifwit omtryckte. — Man har om detta arbete redan yttrat*): „att man om det samma icke kan tala nog godt. Sjelfwa öfwersättningarna lifwas af en äkta classisk anda: diktionen är så enkel, godhjertad och kärnfull, som hörde man sjelfwa ålderdomen tala, och i genialisk behandling af modersmålet har ingen öfwerträffat Herr Regnér;" ett omdöme i hwilket Rec. med fullt enkännande deltager. — Likwäl äro deßa försök här icke oförändradt meddelade, utan nästan öfweralt med nya läsarter, hwilka Rec. icke alltid anser som förbättringar. De hafwa förlorat dels sin osökta noiweret och enkelt skalkagtiga ledighet, dels det målande i versifikationen, utan att denna dock, (som likwäl dock tyckes framför alle med deßa correktioner warit åsyftad) derigenom i metriskt afseende blifwit bättre, eller tolkningen sannare efter originalet. Med några exempel skall Rec. söka att styrka sin utsaga. Se här några strofer ur Theokritos, Idyll, de Täflande Herdarne:

Gamla läsarten:

„O du, gemål åt de hwitletta gettren! i mörkaste skogens
Djup, och Kidlingar, I, trängen till wattenfallet fram,
Der Kall han träffas: hornlöse! fort, låt Gorgo förnumma,
Att Hafsgåblarne sett Proteus herde och gud."

„Ej ware Pelops' land, ej Lydiske Kongens Kartes*),

*) Phosphoros, 1811. s. 526, 527:

*) Hr Regnér har följt Brunckii läsart: Κρουσιον παλαιτε. Rec. deremot har citerat efter Harles' upplaga, Lipsiæ 1780.

Digitized by Google

Eller en lager min lott, wunnen wid Alpheos' strand;
Men att ur grottan här, under qvåden, med armen omkring dig,
Se mina betande får nalkas Siciliens haf." —

Nya läsarten:

„O du, de hwita getternas man! i tjockaste skogens
Djup, och till källan der fogen er, Kid! åfwen J.
Der anträffas han: Kullige! fort, låt Milo få weta,
Att sjelf Proteus, en Gud, följde med skålar i bet."

„Ej mig Pelopis land, ej Croesi gyllende skatter,
Eller beskåras må tåfla med wädren i spräng;
Men att ur grottan här, under qvåden, med armen omkring dig
Se wära betande får nalkas Siciliens haf." —

Originalet:

Ω τραγε, ταν λευκαν αιγαν ανὲρ, ω βαθος ὑλας
Μυριον, ω σιμαι δευτ' εφ' ὑδωρ εριφοι·
Εν τηνῳ γαρ τηνος. Ιθ' ω κολε, και λεγε Μιλων
Ὡς Πρωτευς φωκας, και θεος ων ενεμε.
Μη μοι γαν Πελοπος, μη μοι χρυσεια ταλαντα
Ειη εχειν, μηδε προσθε θεειν ανεμων.
Αλλ' ὑπο τᾳ πετρᾳ τᾳδ' ᾳσομαι, αγκας εχων τι,
Συννομα μαλ' ἀσορων ταν Σικελαν ες ἁλα.

Likaså hwem wille icke i Bions Klagosång öfwer Adonis, återbyta denna gamla så sköna vers:

„Sprungen ur klyftan gräter den lugna källan Adonis,"

mot den nya:

„Och uti bergen Adonis af hwarje källa begrätes,"

ehuru denna senare wißerligen är ordgrannare efter originalet:

Και παγαι τον Αδωνιν εν ωρεσι δακρυοντι.

Eller deßa i Elegien till Meßala (den 1a i Tibulli 1a Bok):

„Ach huru ljuft att liggande höra de hwinande wädren,
Och i sitt weka skót hålla sin kärasta tryckt!
Eller när sunnans ruskiga wind sina höstfloder öfer
Tung men från sorger fri, somna deß djupare in."

Och till ännu fiera dylika anmärkningar gifwer i synnerhet jemförelsen mellan den gamla öfwersättningen af Propertii Elegie till Cyntia, med den omarbetade, anledning. — Dock måste Rec. bekänna, att åfwen många af de nya läsarterna, i synnerhet tagna hwar för sig, äro lyckligare än de gamla, hwarpå som exempel, må anföras denna vers, ur öfwersättningen efter Homeros;

„Bland hwitulliga får och wingelfotade oxar."

hwilken i gamla upplagan lydde:

„Omkringgifne af hwitlette får och brokiga oxar."

liksom de alla förråda det aktningswärda sträfwandet att mera tillfredsställa alla fordringar.

De Prosaiska stycken, som i denna del fått ett rum äro: 1) Minne af Jonas Alströmer, Swenska Slöjdernas Fosterfader, sid. 163—212. en utmärkt sakrik uppsats, som med lugn fullständighet, framställer den store Patriotens Biografi, i ett rent och wårdadt språk, utan det glitter, som wanligen plägar göra så kallade Åreminnen så oläsbara.

2) Swar på Frågan: Om Ålderdomen är, efter naturens inrättning, ett tillstånd af förlorad sällhet, eller blott ett tillstånd af ombytta föremål derföre? sid. 213—244. — Det är från Latien, hwars folk af naturen tyckes hafwa warit beröfwadt all förmåga af en högre och djupare spekulation, som wi hafwa mönstren för deßa rhetoriskt-moraliska stilöfningar öfwer wißa erfa-

Digitized by Google

renhetsämnen, till hwilka Cicero, med sina afhandlingar De Senectute och De Amicitia angaf tonen, och Seneca sedermera ännu i högre grad declamatoriskt utbildade. Fransoserne, också ett folk utan sinne för spekulativ philosophi, haswa i synnerhet gjort sig denna genre egen' och gifwit den det träffande namnet Discours. Till denna art hörer närwarande pseudo-afhandling, hwars föremål är den något triviala satsen, att den som fört en dygdig och nyttig ungdom, har att wänta en glad ålderdom. Deremot söker man här förgäfwes så wäl all mera tillfredsställande construktion af ålderdomen, såsom det reflekterande elegiska elementet af menniskolifwets poesi, som ett utweckladt begrepp om betydelsen af ordet sällhet. Men annorlunda kunde man ej förfara, då redan prisfrågan förutsätter, att begreppet af Sällhet werkligen skulle kunna haswa någon annan än subjektif betydelse. Wår Förf:s theori låter ungefär så här: „Det är ett besynnerligt rön i allmänna tänkesättets historia, att ibland mängden af wigtiga mål som till denna domstols omprösning höra, finnes knappt något så lättsinnigt behandladt, som wärdet af menskliga lifwet. Sextio sekiers erfarenhet, som frånärft hwarandra njutningen deraf, mer och mindre förädlad, lemnar ännu oafgjord frågan om deß sällhet. Att de som blott theoretiskt betrakta lifwet, jag menar de så kallade philosopherna, yrkat och sökt bewisa både satsen och motsatsen, må ej förwåna oß; ty hwad stridighet finnes, rimlig eller orimlig, som ej en philosoph wågat? men det practiska begreppet, så nödigt för att leda igen på en ban uppfylld af wanskligheter, borde ej finnas obestämdt." etc. En så föga djupsinnig philosophi är nu hela themat för denna uppsats.

3) Om Anledningen till de Metriska Ofwersättningarne från forntidens skalder; med uppgift af Grunderne till en Swensk Metrik s. 247—295; är redan bekant från förra upplagan af de Metriska öfwersättningarne.

4) Försök att bestämma Reglorna för Swenska Metriken, sid. 296—348, är med föregående afhandling förbundet, såsom en utwidgning och förklaring af densamma. — Förf. metriska rättesnöre är, som bekant, „accenten med den sorgfällighet wärdad, att blotta uppläsningen ger versen deß behöriga takt och ljud," och denna sorgfälliga wård om accenten menar han sid. 300, skall kunna winnas, genom aktgifwande på förhållandet „när man uppläser ett stycke obunden wältalighet utan affekt och utan annan röstens omwexling än som behöfs för att göra meningen deraf begriplig." — Någonting så högst empiriskt lärer för ganska få kunna gälla som en tillfredsställande princip eller en fullgiltig regel. Men att utreda det wacklande i denna blotta ljudwigtsmetrik, fordrar en egen undersökning för hwilken ej här är utrymme. Kanske torde den Rec., som företager granskningen af Hr Wallenbergs förswenskade Homäros — för hwars versbygnad samma princip ligger till grund — dertill finna ett tjenligt tillfälle. Eller ännu måhända lämpligare kunde en kritik öfwer begge deßa Herrars meter-theori såsom särskildt uppsats i denna Tidning finna en plats, helst den berör fördomar, hwilka genom den öfwersatte Virgilius och den Swenska Versläran i Phosphoros, hwilka stödja sig på i hufwudsaken lika grunder, ej ännu äro fullkomligt skingrade. — Mellertid erkänner Rec., att mångfaldiga djupa och träffande anmärkningar öfwer wårt språks art och wäsende innehållas i Hr Regnérs begge sakrika afhandlingar och,

Digitized by Google

såsom bidrag till utredandet af wår werklåra, åro de i alla fall af ett icke oberyddigt wärde.

Aurora, eller den Norrska Flickan. Swenskt Original. Första Delen 64 sidd. Andra Del. 79 sidd. Sthm. 1815. 8:o.

I Kap. O, som man wanligtwis fastän mindre roligt, plägar kalla Förord, Förord eller något dylikt, gör Förf. reda för afsigten med denna Roman. Rec. will derom tala sist, dels för att åtminstone i humanistisk wreda på något sätt likna Förf, dels för att genast komma till historien. I Kap. 1. sitter en Norsk kyrkoherde med sin Fru på en gråsbänk, hemwäntande dottern Aurora. Dock som hon ej kommer, går det åkta paret hem att lägga sig. Men wid aftonbönen finna de i Bibeln ett bref, hwaruti Aurora underrättar sina föräldrar att hon tagit flykten. „Hwarföre?" låter Aurora fråga sig. „Jag wet I skolen göra deßa frågor. Men jag kan icke beswara dem . . . kanske är jag ej lik andra qwinnor . . . En inre röst ropar: jag måste." I andra kap. förklaras, att Aur. blifwit föräldrad i en Swensk Fändrick, under det han, såsom krigsfånge, uppehållit sig i Norrige. Men Freden hade strax efter deras inbördes förklaringar mellankommit: Arnold måste resa hem, sedan han lofwat att snart återkomma. „Mellertid hade två år redan förflutit, utan att Aur. från honom erhållit ett enda bref eller ens wiste om han war lefwande eller död." Det will säga, att de händelser, wi i denna bok erfara, egentligen komma att i werkligheten tillbraga sig näst kommande år 1816 och 1817. I alla fall wandrar wår Aurora af, för att så efter sin fästman, och om hon ej funne honom död eller gift, påminna honom om det dem emellan öfwerenskomna bröllopet. Det är sant, att denna spaning icke war utan swårigheter; emedan „A. ej hade sig bekant hwarest han wistades och namnet på stället, der han bodde hade hon förgätit." Men en flicka, som söker en brudgum, får ej wara så noggräknad om sina fjät, och landsorten wißte hon åtminstone. I 3:dje kap. få wi wäl ingen widare kunskap om Aurora och hennes föräldrar, men i stället den, att wid i DalElfwen bodde en Grefwe, som fordom warit kammarherre; en Grefwinna som föregés wara ett mönster af qwinliga dygder — hwilka likwäl i denna bok icke märkas — en dotter Mariana, hwilken här icke widare nämnes, — som hade en utmärkt talang att fira namnsdagar, — hwilken talang läsaren här ej har tillfälle att beundra — en sjufdotter, Christine, som, med en förblåndande skönhet, „i anseende till själen mera syntes wara ett mißfoster än en menniska": samt en slägting Matts Kettelberg, om hwilken Förf. talar temligen illa, utan att han dock i denna Roman företager sig någonting synnerligen ondt. Nämda Christine skulle nu den 14 Maj (1816 eller 1817?) hålla sitt bröllopp. Sällskapet samlas; bruden är klädd och från alla håll komma gäster — endast icke brudgummen. För den annars så förträffliga moderns försigtighet talar denna anstalt icke så synnerligt; ty fästmännerne äro stundom, i synnerhet i denna bok, på många bröllopp de nöddbudnaste: Mellertid har denna brudgum giltigt skäl att icke komma ty han har — „förlorat förståndet och rasar." — Denna ledsamma, för sena eller alltför tidiga underrättelse, ankommer nu i ett bref från brudgummens fader. —

Digitized by Google

Som natten redan war inne, gick Christine till sängs; men sedan hon sofwit en stund „till kl. slog 12," står hon upp, packar i hop sina dyrbarheter och — rymmer sin wäg. I 6:te kap. „ligger Matts Kettelberg waken på sitt läger" och håller en lång och högst curiös monolog, hwaraf ett prof: „Annars tycker jag mig ofta, under det jag är i en samling af menniskor på ett kalas eller annat samqwäm, förmärka en slags dårhustakt, och jag skulle kunna rekommendera en del deraf såsom rätt gilltiga Danwikshjon. Jag inträder i dårhussalen: till höger och wenster sitta fruar och unga flickor, granna och utesmyckade, uppstaplade på kullerstolar runds ikring wäggarne. Jag är wiss på, om jag, i samma stund jag inträder, kunde läsa i alla hjertan, skulle jag wara färdig att springa på dörren, eller skratta dem alla midt opp i ansigtet. Alla uppstiga på en gång och niga, likasom det wore dockor på en mechanisk theater. Och hwilka talämnen? Jag är wiss på att 10 förståndiga ord ej uttalas af deras mun. An de fina herrarne, som wandra från den ena damen till den andra, för att säga någonting artigt? Allt detta är mycket uppbygligt. Ändteligen sätta dårarne sig till bordet för att fråssa; så oförskämde äro icke danwiksdårarne, ty de få lefwa i ruke och mätta. Nu blir talet lifligare. Merendels är det en dåre, som då öfwerröstar de andra, och för högsta ordet. Han sitter merendels främst i högsätet, och ofta wid wärdinnan. Med sin utsjuatna mage öfwer bordet, och på serwetten, denna hak- och matlapp, hwilken han kramar och stryker, under det att han bockar sig öfwer bordet, lägger han armarna i kors och turar ned hufwudet. En dylik figur skulle jag wilja råda, att någon tid bosätta sig på dårhuset för att fullkomna sin konst. Det sköna winet uppfriskar själen, och nu uppstår ett sådant skrål, som tråkornas skrikande kring sitt rof." — Gissar läsaren, att den wakande Kettelberg ertappar rymmerskan, så är han narrad, ty han — „insomnar," och man begriper icke, hwarför han ligger woken, eller åtminstone hwarför det är nödigt att han talar så många tokigheter. Morgonen derpå waknar Grefwinnan, och går — icke för att uppsöka sin stjufdotter, uten för att spatsera „— i daggen utmed brädden af en å." Här fann hon en flicka, som rsar sig med att sofwa i dagg-gräset en kylig wårmorgon d. 16 Maj, i norra Swerige. Bredwid henne ligger en plånbok redan — tillreds. Grefwinnan gör sig intet samwete att „noga" genomsöka den okändas porteseuille. Hon fann der diverse uppsatser på wers och prosa, hwilka räcka från sid. 40 till sid. 59, och Kap. VII. utan att med händelserna i denna bok hafwa det ringaste sammanhang. Wid Auroras uppwaknande — ty det war naturligtwis hon — nalkas Grefwinnan, som gömt sig i en berceau, och helsar: „God dag mitt barn;" hwarpå Aurora swarar: „God morgon! nådig fru!" — hwarefter A. följer sin nya gynnarinna hem och gör bekantskop med Kettelberg, som, sittande på gångbrädet, är sysselsatt att låta en katt hoppa öfwer käpp. — Wid början af andra Delen förer oß Förf. till Norrige, men som just ingenting der — utom löfhyddor, caprifolium, swalor och andra rariteter — förefaller, spara wi oß den mödan att följa honom dit. Nog: om wi få weta, att Clara från Aurora emottager en lång Skrifwelse, författad i en högst besynnerlig bref-styl, men också kl. 12 på natten. I hufwudsaken får wäl ej Clara mycket besked; „men wore hon närwarande, skulle Aurora i tusen

Digitized by Google

mimiska ställningar uttrycka orden der, hwarest de fattas henne: "t. ex. sina äfwentyr under wandringen från Westerhafwet till Dalelfwen, samt huru snart hon ämnar sig komma hem o. s. w. Så mycket får man dock weta att Aurora nu äfwergifwit det projektet, att efterspana sin älskare, hwilken Grefwinnan i stället lofwat henne att uppspåra. — Clara, sedan hon fått detta bref, skyndar till Auroras föräldrar, icke för att meddela några nyheter om dottren, utan för att föreläsa dem en högst fantastisk, paramythisk berättelse; samt skrifwer sedan en lika widunderlig skrifwelse, som Auroras, hwilken begynner: — „Jag har icke engång någon karlkrympling, som kan formera en penna, derför får du bref som heta duga" — och slutar: „Ack, jag faller dig om halsen, förgät ej din Clara; tänk på mig ofta, hwarje timma. Morgondag! klädd på dig dina wingar; far öfwer fjällarna med detta bref, och lägg det wid Auroras fötter, eller blås in det genom fenstret och kyß henne i en sakta wind, och hwiska ifrån din Clara." Mellanperioderna kunna wi umbära: ty parallelen mellan den plumpa otäcka första perioden — så odåla uttryck wille Rec. aldrig höra från en skön flickas läppar — och den sista, som är högst naiv och sant poetisk, wisar oß den undranswärda ojemnheten i Förf:s stil, som än susor upp till den superfina alltomma ethern, än snöpligt plaskar flera tum nedom den widrigaste hwardagslighets dygräns. — Kap. IX inhämta wi, — ty Förf. är oförtrutet törlig och blir ej gerna två kap. d. w. s. tio till tolf oktaffsidor stilla på samma ställe — att Christine fordom gjort bekantskap med Arnold på en bal, och då hon funnit honom redan föräldskad, skrifwit till honom ett falskt bref från Auroras föräldrar, med underrättelse att hon

wore död. Det lyckades henne att fängsla den bedragne; „giftermålet uppgjordes och Chr. begifwer sig till och med till Arnolds föräldrar — sid. 20" En mötesplats utsattes till ytterligare befästelse — men under ett owäder går Arnold ut att spaßera i en skog; då kommer en Ande, „hwars hufwud är högt öfwer skyarna och solen hans öga," och kastar sina blickar in i Arnolds själ. „Inuti stammen af ett ihåligt träd tycker han sig höra dofwa röster; och i skogen hördes röster ropande menedare, och återigen i trädet: Du är bedragen; Aurora lefwer. Från denna stund „war Arnold ej rätt klok." Derpå reser Christine hem, och låter 8 månader derefter tillrusta bröllopet och bjuda gäster i mängd. — I följ. Kap. begifwer sig den Grefliga Familjen till Stockholm, för att utspionera Christine. Dit ankomne, blir deras första göromål att tillställa ett kalas i Haga-parken. — Följande dagarna fortsattes efterspaningen med den ifwer, „att historien blef talämne för Stockholmska publiken." Händelsewis kommer Kettelberg en qwäll in i ett rum på Nygatan, igenkänner Christine, springer obemärkt bakom fönstergardinen, erfar att Christine är mätreß hos en utländsk herre och faller, i förwåningen, ut genom fönstret från andra wåningen „plaskdaß" ned i gatan men räkar „till sin lycka" (?) på en uppstapplad wedhög, så att han wäl befann sig „något bleßerad men utan synnerlig olägenhet på marken i regnet." Kettelberg ilar hem för att berätta äfwentyret. Grefwen will genast resa; men Grefwinnan menar att man först borde sofwa öfwer natten. Följande morgon, då man gick att söka henne, war Chr. redan sin kos. I nästa Kap. uppträder Arnold, som på tre sidor håller en tokig monolog, sedan en föga

Digitized by Google

klokare duolog med sin far, och en stund derefter wräker sin doktor ut genom fönstret i en å. Morgonen derpå går han att spaßera, och sätter sig wid foten af ett torn, från hwars spets han hör en wisa sjungas. Naturligtwis går han upp i tornet, finner der sin Aurora — som, då Grefwinnan ej uppfyllt sitt löfte att skaffa reda på Arnold, nu af en amma erfarit hans wistelseort och begifwit sig på wägen efter honom — och sjunger en annan romans. Naturligtwis nedstiga de nu från tornet — lyckligtwis „war Arnolds galenskap alldeles förswunnen" och „en helt och hållit förändrad menniska" — och lyckligtwis hindrar nu ingenting mera förlofningen, hwarefter brölloppet äntligen i ro går för sig och alla menniskor förfoga sig till Norrige.

„Hwad tyckes om en slik Roman" — frågar Förf. med skäl i sitt för- och efterspråk. Rec. för sin del, tycker sålunda: Förf. har welat höja sig öfwer den wämjeliga smutshög af dräng- och hållkarls-roligheter, hwari wåra Swenska Romanförfattare älska att tumla sig. Detta bemödande är wißerligen berömwärdt. Han har welat skapa någonting romantiskt. Äfwen detta förtjenar loford. Men då måste man först skapa en romantisk werld, romantiska situationer och händelser. Föga hjelper man sig i motsatt händelse med ett poetiskt språk och swärmande och fantastiska bilder och liknelser. — Ännu mer: Förf. har welat spela humoristisk, welat satirisera öfwer wissa literära och samhälleliga fördomar. Deri har han minst lyckats. Man förlåter i nödfall i det allwarsamas område en platthet, en öfwerspänd idee. Men en skeppsbruten naiweret, ett återstudsande löje förwriderj den skrattandes till ett Fauniskt grin. Af alla diktens werktyg är intet farligare än löjets lans: den är icke mer ett lekwerk, utan ett mordgewär som studsar tillbaka på den oerfarne. I det allwarsamma kan äfwen den medelmättiga talangen, på sitt sätt, lysa: men inom komikens krets, är man antingen en hjelte eller en widrig gycklare. — Det bästa i denna Roman äro poemerne: ehuruwäl temligen gestaltlösa och fantastiska öfwerdrifter af åtskilliga i tidskriften Phosphoros och Poetiska Kalendern införda stycken, från hwilka otaliga reminiscenser öfwerallt äfwen i prosan äro inflätade. Rec. förklarar sig högt mot alla deßa ytliga och grundlösa framställningar af högre ideer och det högre lifwet. Wår Allmänhet har i alla fall mycken möda att hålla sig från swindel i de ljusare rymder, hwari Diktens äkta Genuis bor: och när man nu will rycka henne upp till detta chaotiska hwimmel af twetydiga Englar, yrande silfer, halfsinniga febergestalter, af hwilka wäl en och annan yttrar en fläkt af werkligt lif, men de fiesta blott äro foster af en convulsivisk inbillning; — då må man wäl ej förtänka den goda läsarn att han af alla krafter spjernar emot och hellre will fortdwäljas i sin wanliga werld, så dålig den än kan wara, än löpa fara att i en hastig färd alldeles förlora sans och förstånd. — Med ett ord: wår Förf. har en talang, som wi ej mißkänna: han har wida mer poetiskt sinne än alla de skriftställare, som hos oß på inhemsk grund sökt skapa en roman-werld: men må han ej inbilla sig att man då är romantisk, när man följer ingen plan och ställer allt wanligt wett och förstånd på hufwudet. Ty det Romantiska blir icke derigenom Romantiskt, att man på winst och förlust lössliter sig från det alldagliga, utan derigenom, att man skapar en skönare werld, ädlare förhållanden och handlingar än det wanliga praktiska lifwets.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Literatur-Tidning.

N:o 1. Januari 1815.

Wad. Prisutdelning, Prisämnen, m. m.

Stockholm:

Den 5 Januari, Swenska Akademiens högtidsdag, war förmiddagen Gudstjenst i Kongl. Slotts-Capellet och eftermiddagen offentlig sammankomst, i stora Börssalen, som öppnades af Akademiens Direktör, Kammarherren, RiddarhusSekreteraren Ax. G. Stiwerstolpe med ett tal, hwaruti han gaf tillkännagaf Att öfwer de utsatte täflings-ämnen i Wältaligheten hade 5 skrifter inkommit, ibland hwilka Akademien tilldömt stora Priset åt ett Åreminne öfwer Fältmarskalken Johan Banér, författadt af Magister Docens i Upsala Lars Magn. Enberg. Andra Gullpenningen tillerkändes Pastors-Adjunkten i Jönköping Mag. C. Em. Bexell för ett försök i Historiska stilen om Ansgarius eller Christna lärans införande i Swerige. I Skaldekonsten hade 10 täflingsskrifter inkommit, hwaribland en öfwersättning af Popes Essay on Man, författad af Adjunkten i Götha HofRätt Joh. Wetterberg samt Odödligheten efter Delille, af Sekret. P. A. Granberg belönades med andra Gullpenningen. Deßutom hade Akademien tillagt det Lundbladska Priset åt Läraren wid Kongl. LifGardes Regementets Fattig-skola Sam. Hedborn. Den minnespenning Akademien denna gång lätit prägla, är öfwer Med. Professorn i Upsala, Archiater Nils Rosén von Rosenstein, hwars minne, författadt af Akademiens Ledamot Professorn, Prosten Mag. Fr. M. Franzén upläses. — Till Täflingsämnen för innew. år utsatte Akademien i Wältaligheten: 1) Försök i Historiska Stilen med fritt wal af ämnen, hwilka icke må wara närmare till wår tid än slutet af 1600:talet. 2) Christopher Columbi Tal till Konung Ferdinand Catholicus och Drottning Isabella, då han, på sina fienders anklagelse förd fånglig ifrån America, genast wid ankomsten till Spanien, på Kongl. befallning sattes i frihet samt fick företräde hos Konungen och Drottningen. 3) Något Philosophiskt och helst Moraliskt ämne, hvilket ock utföras i en wältalig stil. I Skaldekonsten: Sång öfwer Sweriges och Norriges förening; med frihet för de täflande att wälja både skaldeslag och wersslag. Derjemte lemnas fritt wal af ämne med inskränkning till de allwarsammaste. Priset är en Guldmedalj af 26 dukater, och täflingsskrifterna böra inom den 8 October detta år till Akademiens Sekreterare insändas.

Den 2 Jan. skedde wal och lottning till ombyte af Ordförande i Kongl. Witterhets-Historie- och Antiqvitets-Akademien, då Biskopen Doct. C. von Rosenstein blef Presidents och StatsSekreteraren E. Bergstedt vice Presidents för förra hälften af innewarande år.

Upsala:

Kongl. WetenskapsSocieteten härstädes hade allmän sammankomst d. 23 Januari.

Digitized by Google

klokare duolog med sin far, och en stund derefter wräker sin doktor ut genom fönstret i en å. Morgonen derpå går han att spaßera, och sätter sig wid foten af ett torn, från hwars spets han hör en wisa sjungas. Naturligtwis går han upp i tornet, finner der sin Aurora — som, då Grefwinnan ej uppfyllt sitt löfte att skaffa reda på Arnold, nu af en amma erfarit hans wistelseort och begifwit sig på wägen efter honom — och sjunger en annan romans. Naturligtwis nedstiga de nu från tornet — lyckligtwis „war Arnolds galenskap alldeles förswunnen" och „en helt och hållit förändrad menniska" — och lyckligtwis hindrar nu ingenting mera förlofningen, hwarefter brölloppet äntligen i ro går för sig och alla menniskor förfoga sig till Norrige.

„Hwad tyckes om en slik Roman" — frågar Förf. med skäl i sitt för- och efterspråk. Rec. för sin del, tycker sålunda: Förf. har welat höja sig öfwer den wämjeliga smutshög af dräng- och hållkarls-roligheter, hwari wåra Swenska Romanförfattare älska att tumla sig. Detta bemödande är wißerligen berömwärdt. Han har welat skapa någonting romantiskt. Äfwen detta förtjenar loford. Men då måste man först skapa en romantisk werld, romantiska situationer och händelser. Föga hjelper man sig i motsatt händelse med ett poetiskt språk och swärmande och fantastiska bilder och liknelser. — Ännu mer: Förf. har welat spela humoristisk, welat satirisera öfwer wissa literära och samhälleliga fördomar. Deri har han minst lyckats. Man förlåter i nödfall i det allwarsamas område en platthet, en öfwerspänd idee. Men en skeppsbruten naiveret, ett återstudsande löje förwriderj den skrattandes till ett Fauniskt grin. Af alla diktens werktyg är intet farligare än löjets lans: den är icke mer ett lekwerk, utan ett mordgewär som studsar tillbaka på den oerfarne. I det allwarsamma kan äfwen den medelmättiga talangen, på sitt sätt, lysa: men inom komikens krets, är man antingen en hjelte eller en widrig gycklare. — Det bästa i denna Roman äro poemerne: ehuruwäl temligen gestaltlösa och fantastiska öfwerdrifter af åtskilliga i tidskriften Phosphoros och Poetiska Kalendern införda stycken, från hwilka otaliga reminiscenser öfwerallt äfwen i prosan äro inflätade. Rec. förklarar sig högt mot alla deßa ytliga och grundlösa framställningar af högre ideer och det högre lifwet. Wår Allmänhet har i alla fall mycken möda att hålla sig från swindel i de ljusare rymder, hwari Diktens äkta Genuis bor: och när man nu will rycka henne upp till detta chaotiska hwimmel af twetydiga Englar, yrande silfer, halfsinniga febergestalter, af hwilka wäl en och annan yttrar en fläkt af werkligt lif, men de flesta blott äro foster af en convulsivisk inbillning; — då må man wäl ej förtänka den goda läsarn att han af alla krafter spjernar emot och hellre will fortdwäljas i sin wanliga werld, så dålig den än kan wara, än löpa fara att i en hastig färd alldeles förlora sans och förstånd. — Med ett ord: wår Förf. har en talang, som wi ej mißkänna: han har wida mer poetiskt sinne än alla de skriftställare, som hos oß på inhemsk grund sökt skapa en roman-werld: men må han ej inbilla sig att man då är romantisk, när man följer ingen plan och ställer allt wanligt wett och förstånd på hufwudet. Ty det Romantiska blir icke derigenom Romantiskt, att man på winst och förlust lössliter sig från det alldagliga, utan derigenom, att man skapar en skönare werld, ädlare förhållanden och handlingar än det wanliga praktiska lifwets.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 1. Januari 1815.

Wab. Prisutdelning, Prisämnen, m. m.

Stockholm:

Den 5 Januari, Swenska Akademiens högtidsdag, war förmiddagen Gudstjenst i Kongl. Slotts-Capellet och eftermiddagen offentlig sammankomst, i stora Börssalen, som öppnades af Akademiens Direktör, Kammarherren, MiddarhusSekreteraren Ax. G. Stiwerstolpe med ett tal, hwaruti han gaf tillkännagaf Att öfwer de utsatte täflings-ämnen i Wältaligheten hade 5 skrifter inkommit, ibland hwilka Akademien tilldömt stora Priset åt ett Åreminne öfwer Fältmarskalken Johan Banér, författadt af Magister Docens i Upsala Lars Magn. Enberg. Andra Gullpenningen tillbeladdes Pastors-Adjunkten i Jönköping Mag. C. Em. Berell för ett försök i Historiska stilen om Ansgarius eller Christna lärans införande i Sverige. I Skaldekonsten hade 10 täflingsskrifter inkommit, hwaribland en öfwersättning af Popes Essay on Man, författad af Aßessorn i Götha HofRätt Joh. Wetterberg samt Odödligheten efter DeLille, af Sekret. P. A. Granberg belönades med andra Gullpenningen. Deßutom hade Akademien tillagt det Lundbladska Priset åt Läraren wid Kongl. LifGardes Regementets Fattig-skola Sam. Hedborn. Den minnespenning Akademien denna gång lätit prägla, är öfwer Med. Professorn i Upsala, Archiatern Nils Rosén von Rosenstein, hwars minne, författadt af Akademiens Ledamot Professorn, Prosten Mag. Fr. M. Franzén upplästes. — Till Täflingsämnen för innew. år utsatte Akademien i Wältaligheten: 1) Försök i Historiska Stilen med fritt wal af ämnen, hwilka icke må wara närmare till wår tid än slutet af 1600:talet. 2) Christopher Columbi Tal till Konung Ferdinand Catholicus och Drottning Isabella, då han, på sina fienders anklagelse förd fängslig ifrån America, genast wid ankomsten till Spanien, på Kongl. befallning sattes i frihet samt fick företräde hos Konungen och Drottningen. 3) Något Philosophiskt och helst Moraliskt ämne, skenligt att utföras i en wältalig stil. I Skaldekonsten: Sång öfwer Sweriges och Norriges förening; med frihet för de täflande att wälja både skaldeslag och wersslag. Derjemte lemnas fritt wal af ämne med inskränkning till de allwarsamma. Priset är en Guldmedalj af 26 dukater, och täflingsskrifterna böra inom den 8 October detta år till Akademiens Sekreterare insändas.

Den 2 Jan. skedde wal och lottning till ombyte af Ordförande i Kongl. Witterhets-Historie- och Antiqvitets-Akademien, då Biskopen Doct. C. von Rosenstein blef President och StatsSekreteraren E. Bergstedt vice President för förra hälften af innewarande år.

Upsala:

Kongl. WetenskapsSocieteten härstädes hade allmän sammankomst d. 23 Januari.

Digitized by Google

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Hans Maj:t Konungen har i Orkens-Capitlet den 28 Jan. utnämt Chemiä Professorn Doct. J. Jac. Berzelius till Riddare af Nordstjerne Orden.

Upsala:

Norrska Stor-Thingets Deputerade ankommo hit d. 9 Jan. Efter aflagdt besök hos Akademiens Pro-Cantzler Erke-Biskoppen, togs Akademien med deß Bibliothek, Mynt-Cabinett, Naturalie-samlingar, Chemiska Laboratorium med Mineral-Cabinetter, och öfrige märkwärdigheter i ögnasigte. Wid besöket på Akademiska Bibliotheket förewistes af Bibliothekarien en samling af Böcker, som Akademien beslutit att förära till det nya Universitets-Bibliotheket i Christiania. Deputerade, som under wistelsen härstädes, inför Akademiens Rector Magnificus, inskrifwit sina namn i de Studerandes Matrikel, afreste härifrån den 12 Jan. och fortsatte resan till Norrige.

Kongl. Maj:t har genom fullmakt af d. 18 Jan. förordnat Adjuncten i Österländska Språken Mag Joseph Otto Höijer till Græcæ Linguæ Professor härstädes.

Professorn och Ridd. Doct. C. P. Thunberg har blifwit kallad till Ledamot af Kongl. Wetenskaps Akademien i München.

Akademiens tillförordnade Cantzler har utnämt och förordnat Ekonomie Adjuncten, Theologiä Licentiaten Magister Sewerin Löwenhjelm till Theologiä-Adjunct härstädes och Kyrkoherde i Börje Prästbonde-Pastorat.

Kongl. Maj:t har under den 18 Jan. låtit utfärda Professors fullmakt för Litter. Human. Adjuncten M:g. Joh. Tranér.

E. O. Amanuensen wid Akad. Bibliothek, Theol. Cand. Mag. Isac Herm. Kinnander har blifwit förordnad till Docens i Theologiska Faculteten. Likaledes har Mag. Swén G. Lundblad blifwit förordnad till Politices Docens.

Kongl. Maj:t har uti nådig skrifwelse af den 18:de Januari förunnat Histor. Professorn, Led. af K. N. O. Doct. Er. Mich. Fant, tills widare och för andra gällande Full, ledighet från offentliga föreläsningars hållande.

Den 28 Jan. förrättades upprop med de wid Akademien härstädes warande Stipendiater, och den 30 derpåföljande började de offentliga föreläsningarne för Wårtermin innew. år.

Scholä-Adjuncten, Notarien i Philos. Faculteten Mag. P. Swedelius har den 25 Jan. blifwit utnämd till Con-Rector wid härwarande Cathedral-Skola, i ledigheten efter Con-Rectorn Mag. G. Wallmo, som på underdånig begäran hos Kongl. Maj:t erhållit beständig tjenstfrihet.

Lund:

Conspectus Prælectionum, quæ, Bono cum Deo, in Academia Regia Carolina, a die 1 Octobris MDCCCXIV ad idem tempus anni sequentis Publice & Privatim instituentur, är förledit år af trycket utkommen på 2 ark in folio. Ett utdrag deraf meddelas:

Akademiens Rector Anders Hylander, Theol. Doctor och Professor, fortfar att förklara Davids Psalmer och exkilde Theologia Symbolica och Biblica.

Professorer i Theologiska Facultéten:

Christian Wählin Th. Dr, Professor Primarius och Dom-Prost läser öfwer den H. Lärans dogmer. — Carl P. Hagberg Th. Dr, Prof. och Seminarii-Director förklarar Pauli smärre Epistlar. Enskildt biträder han med Homiletiska öfningar.

I Juridiska Facultéten:

Fredr. Cederschiöld Jur. & Moral. Professor förklarar grunderna för Sedoläran efter Kiesewetter. — Joh. Holmbergson J. U. D:r Jur. Patr. Prof. förklarar walda ställen i Swenska Lagen.

I Medicinska Facultéten:

Joh. H. Engelhart Ph. & Med. D:r Kongl Maj:ts förste Lif-Medicus, Med. Pract. Professor, läser öfwer Sjukdomarnes kännetecken

Digitized by Google

och botemedel. — A. H. Florman Med. Dr, Anatom. & Chirurgiä Prof. förklarar Anatomien, men så mart tiden icke widare tillåter Anatomiska dissectioner, läser han öfwer Chirurgien och privat öfwer Medicinal-Lagfarenheten. — Eberh. Jach. Munck af Rosenschöld Ph. & Med. Dr, Medic. Theor. Prof. förklarar Pathologien. — Carl Fr. Liljewalch Med. Dr, Artis Obstetr. Prof. underwisar i Barnmorskekonsten och förklarar enskildt Ledwridningars kännetecken och botande.

I Philosophiska Faculteten:

Matth. Norberg Theol. Dr, LL. OO. Professor, CantzliRåd och Ledamot af K. N. O. läser Hebraiskan och enskildt Arabiska och Turkiska Språken. — Matth. Fremling Philos. Theor. Prof. Ridd. af K. N. O. framställer empiriska Psychologien och derefter Logiken. Äfwenledes läser han öfwer uppfostringsläran publice och enskildt öfwer Natur-Philosophien. — Joh. Lundblad Theol. Dr, Eloqu. & Poës. Prof. läser öfwer Cicero de Oratore och enskildt öfwer Virgilius och Cicero de Officiis samt biträder med öfningar i Latinska Språkets skrifning. — And. Lidbeck Ästhet. Prof. Akad. Bibliothecarius förklarar Witterhetens grunder och öden. — Nils H. Sjöborg Histor. Professor äger, med Konungens tillstånd, tjenstfrihet, för att undersöka Fäderneslandets Antiqviteter. De offentliga föreläsningarne bestridas af Professor A. O. Lindforß, som läser öfwer Swenska antiqviteterna. — Carl Er. Kjellin Mathem. Prof. läser öfwer Algebra. — Esaias Tegnér Gräc. L. Prof. läser Homeri Ilias och privat Grekiska antiqviteterna. — Carl Fr. Fallén Hist. Natur. Prof. läser publice och privat öfwer Fauna Svecica. — Carl A. Agardh Botan. & Oecon. Pract. Prof. fortsätter sina förl det år började föreläsningar öfwer märkwärdiga wäxter. Wärtermin läser han öfwer de wäxter som finnas i Akad. Botaniska Trägård. — Joh Albin Engeström Chemiä & Phys. Prof. läser öfwer Chemien samt enskildt Electricitetsläran. — Jon. Brag Astronom & Phys. Prof. läser öfwer Mechaniken och derefter Astronomien. Privat öfwer Optiken. De Professorer, för hwilka inga enskildta föreläsningar här ofwanföre äro antecknade, tillkännagifwa att de derwid lämpa sig efter sina Colleganters önskan.

De wid Akademien warande Adjuncter: Theologiska Faculteten: Er. Hallenborg Theol. Licentiat förste Theol. Adjunct, M. E. Ahlman Seminarii Präfect. And. Jac. Hellstenius Theol. Licent. och Adj., Fab. Wilh. Ekenstam E. O. Th. Adj. (med Högwederbörligt tillstånd gjort en lärd resa till England), Joh. Wieslander Th. Licent. E. O. Adj. — I Juridiska Faculteten: Joh. Munck af Rosenschöld Jur. Adjunct, Häradshöfdinge. — I Medicinska Faculteten: Jac. Sönnerberg Med. Dr och Adj., J. B. Pramberg Med. Dr, Anat. Prosector. — I Philosophiska Faculteten: And. Setterlin Theol. Licent. Mathes. & Phys. Adjunct, C. Wetterberg Histor. & Eloqu. Adj., Håkan Stenström LL. OO. & Gräc. Adj. (utn. Kyrkoherde i Söfwestad), And. Otto Lindfors Histor. Adj., Daw Munck af Rosenschöld Ästhet. Adj. och vice Bibliothecarie, Joh. Wilh. Zetterstedt Botan. Demonstrator och Hist. Natur. Adj., Håkan Danielsson Chemiä Adj. och Laborator, Christ. J. Henrlin Ekon. Adj., Ad. Fr. Kleiberg Astronom. Observator, Joh. Norrman LL. OO. & Gräc. Adj. E. O., Elias Lidfors Eloqu. & Poes. Adj. E. O. samt Carl Chr. Eberstein Gräc. L. Docens och E. O. Adjunct underwisa hwar och en i de dem anförtrodde Språk och Wetenskaper.

Magistri Docentes äro i Theologiska Faculteten: Benat J. Beraquist, P. Wählin, C. Stark, Gust. Broome; i Juridiska Faculteten: Carl Fr. Berling Director och Akad. Boktrock., i Philosophiska Faculteten: Håk. Fr. Sjöbeck Docens i Engelska och Franska Literaturen, Ebbe Sam. Bring i Lärdoms-Historien, Bengt Magn. Bolmeer i Historien, C. G. Schönbeck i Physiken, J. Blomstrand i Romerska Literaturen, P. Dahl i Theoretiska Philosophien, Swen Nilsson i NaturalHistorien och A. Smedeman i Mathematiken.

Läraren i Franska, Tyska och Engelska Språken Wilh. Jul. Leche, Director Musices Assessorn Mag. Em. Wenster, Dansmästaren B.

Digitized by Google

Eöping, Ritmästaren A. Arfwidsson och Fältmäst. Gust J. Schartau handleda den studerande Ungdomen i de dem åliggande öfningar.

Christiania:

Kongl. Majestät har under den 30 sistl. Novembr förordnat H. Exc. RiksStråthållaren och Fältmarskalken m. m. Greswe H. H. von Essen till Cantzler och Biskoppen i Aggerhus Stift Doct. Fr. Jul. Bech till ProCantzler för det härwarande nya Universitetet.

I medlet af Januarii månad började Akademiska Föreläsningarne härstädes för första hälften af innew. år, hwartill 10 Professorer gjort anmälan, nemligen:

Doct. M. Skielderup, Med. Professor.
S. Swerdrup, Græc. L. Professor.
J. Rathke, Hist. Nat. Prof.
S. Rasmussen, Mathem. Prof.
L. S. Platou, Histor. Prof.
D. N. B. Sörensen, Med. Prof.
M. A. Thulstrup, Chirurg. & Art. Obstetr. Prof.
Reyser, Chem. Prof.
S. B. Hersleb, Theol. & L. Hebr. Prof.
Professor Esmark, nyligen anländ, läser öfwer Bergswetenskapen.

Åfwensom 3:ne Lectorer, neml.

C. Hansteen, Lector i Mathematiken; S. Stenersen, Lector i Theologien och F. Lund, Lector i Technologien.

Universitetet har under sistförflutna halfår förlorat 2:ne Lärare: Philos. Professorn Doct. N. Treschow och Juris Prof. Chr. A. Diriks, hwilka af Kongl. Maj:t blifwit utnämde till Stats-Råder.

(Inländi)

I den nekrolog öfwer framlidne Professor Höijer, som står i det sist utkomna häftet af Phosphoros, förekommer sid. 319 den underrättelse, att han år 1801 sökt Moral. & Histor. Professionen, i Åbo, men blifwit förbigången, "emedan Consistorium Academicum derstädes fick allernädigst tillstånd att till den beställningen, utan widare förslag, presentera då warande Bibliothekarien Franzén." Wid denna i sig sjelf rikliga uppgift torde likwäl den upplysning ej wara öfwerflödig, att den sistnämnde, jemte det han war Bibliothekarie, tillika war Professor i LärdomsHistorien med tour till lön och alla de rättigheter som en ordentlig Profession åtföljа, att hans flyttning till den andra Lärostolen, hwaraf han ingen fördel hade, skedde endast för lönernas regelrätta skull, och att både hufwudsaken och omgången derwid woro beslutna, åtminstone af de personer som hade den mesta inflytelsen derwid, innan någon sökande war känd. För öfrigt war det för Höijer sjelf ganska wäl bekant, huru litet den person, som wid detta tillfälle blef honom föredragen, war det egentliga hindret för hans befordran.

Utkommande Arbeten:

Utkast till Swensk Flora, 3:dje förbättrade och tillökta upplagen af Professor Sam. Liljeblad är lagd under pressen och utkommer innan årets slut. Werket kommer att bestå af omkring 40 ark och beräknas Prenumeranterne till 2 ß. 8 r. arket. Prenumeration emottages hos de flesta BokhandelsCommissionärer med 32 ß. B:ko.

Prenumeration å denna Tidning för 1815 år 4 R:dr 24 ß. B:o. De Resp. Prenumeranter som åstunda de 2:ne föregående årgångarne af denna Tidning, erhålla dem till ett moderatt pris af 2 R:dr 32 ß. för 1813 och 3 R:dr för 1814. — De som i Tidningens Bihang önska Antikritiker eller Kungörelser införda, erlägga derföre särskild betalning.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Literatur-Tidning.

N:o 2. Februari 1814.

Akadem. Prisutdelningar, Ledamotskap m. m.

Stockholm:

Den 24 sistl. Jan. war Akademiens för de Fria Konsterne årliga Högtidsdag, då Hans Kongl. Höghet, Hertigen af Södermanland för första gången bewistade Akademiens sammankomst såsom HedersLedamot, och tog de af Eleverne framtedde täflingsarbeten i ögnasigte samt täcktes med egen hand utdela de af Akademien beslutne belöningar.

Den 28:de sistl. Jan. war Kongl. LandtbruksAkademiens årliga Högtidsdag, då Akademien hade offentelig sammankomst i WetenskapsAkademiens stora sal, och hwilken öppnades af Akademiens Präses, Hans Kongl. Höghet KronPrinsen med ett tal, som, å Akademiens wägnar beswarades af deß n. w. Canzler Hans Excellens Grefwe Brahe. Derefter uppläste Akademiens Directör den i Stadgarne föreskrifna årsberättelsen om Akademiens och HushållningsSällskapernas företag och arbeten. Secreteraren förkunnade Akademiens omdöme öfwer inlemnade Prisskrifter och omförmälte de af Akademien utsatte Prisämnen (se Inrikes Tidningen) hwarefter 2:ne afhandlingar af 2:ne Akademiens Ledamöter uppläste.

Kongl. Landtbruks-Akademien har under förledet år kallat Mathem. Profeßorn i Upsala Mag. Jöns Swanberg och Mathem. Lectorn i Westerås Prosten Mag. J. P. Fröberg till Correspondérande Ledamöter.

I Kongl. WetenskapsAkademiens sammankomst d. 22 Febr. utdlade H. Exc. StatsMinistern m. m. Grefwe Lars von Engeström det under förflutna 6 månader förda Präsidium med ett Tal innehållande uppgifter å de nyttiga inrättningar, dem Han under sina utrikes resor ansett wara uti fäderneslandet anwändbara, och blef till Präses för följande 6 månader wald Biskoppen i Linköping C. N. O. Doct. Carl von Rosenstein.

I K. Krigs-Wetenskaps Akad. allmänna sammankomst d. 18 Febr. waldes Technol. Profeßorn G. M. Schwartz i Mathematiska fördelningen och Kongl. HofPredikanten Kyrkoherden i S:t Jacob Doct. J. J. Hedrén i Civila fördelningen till arbetande Ledamöter.

Upsala:

Med Præsidis Illustris H. M. Konungens Nådiga Bifall har Kongl. WetenskapsSocieteten härstädes till Heders-Ledamot kallat StatsRådet, Ridd. och Commend. af K. M. Orden samt Ridd. af K. CARL XIII. Orden, Friherre Gudm. Gör. Adlerbeth, till Ordinarie Ledamöter Chemiä Profeßorn i Stockholm och Ridd. af K. Nordst. Orden Doct. Joh. Jac. Berzelius och Astronom. Profeßorn härstädes Mag. Joh. Bredman, samt till Utländska Ledamöter Fabre Ingenieur en Chef des Ponts & Chaussées och Jacob Gräberg af Hemsö, Swensk Vice-Consul i Genua.

Lund:

Utgifna Disputationer: Höstermin 1814.

Under Theol. Profeßorn Doct. Anders Hylanders präsidium:

Digitized by Google

De statu Religionis Patriæ inde ab initiis illius, ad nostra usque tempora. P. III. Resp. Sw. Hylander.

Under Professorn, Hist. Adj. Mag. And. Otto Lindfors:

Analecta Historiæ Academiæ Lundensis P. X. Resp. O. N. Olander.

Under E. O. Adjuncten Mag. C. Ehr. Eberstein:

Theogonia Hesiodi Svethice reddita. P. II. Resp. O. Stenhoff. — P. III. Resp. J. Gahne.

Under Hist. Nat. Docens Mag. Sw. Nilsson:

Analecta Ornithologica. P. II. Resp. F. M. Rosellus.

Under Magister El. M. Fries:

Novitiæ Floræ Svecicæ. P. II. Resp. P. Ahlqwist.

Under Magister C. G. Brunnius:

Apollonii Rhodii Argonauticon. L. II. Latine carmine redditus. Resp. J. Fehrlund.

Under Amanuensen wid Akad. Histor. Museum Mag. J. G. Lilljegren:

Analecta Monimentorum ad Ed. P. I. Resp. H. Ullman. — P. II Resp. Forsander.

Under Magister A. J. Carlsson:

De Concilio Tridentino. Resp. E. Nilsson.

Under Magister And. Cronsioe:

De Educandi Disciplina. Resp. L. Malmgren.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Uti Sällskapet för Konst-studium håller Fäktmästaren wid K. Krigs Akad. på Carlberg P. H. Ling föreläsningar öfwer Nordiska Mythologien och deß anwändbarhet i de bildande Konsterna; och förste Amanuensen wid Kongl. Bibliotheket Mag. L. Hammarsköld öfwer de Bildande Konsternas Historia. Deßa föreläsningar hållas alla Onsdags och Lördags eftermiddagar.

Upsala:

I anledning af den återställda freden samt Sweriges och Norriges förening, blefwo den 13 och 14 Febr. bestämde till Akademiska högtidligheter. Efter förut utfärdadt Program af Rector Magnificus Theol. Professorn Doct. A. Hultén, blefwo i Gustawianska Lärosalen Orationer hållna af L. L. O. O. Professorn Mag. Gust. Krös på Latin, och af Mathes. Adjuncten Mag. Jon. J. Brändström på Swenska. En wacker Vocal och Instrumental Musik under Hof-Capellmästaren Häffners anförande uppfördes, hwartill tryckta Ord, författade af Ph. Cand. Atterbom, blefwo utdelte.

Professorn och Riddaren Doct. C. P. Thunberg samt Anatom. Professorn Doct. J. C. Åkerman hafwa blifwit kallade till arbetande Ledamöter af Physical. Medicinska Sällskapet i Erlangen.

Theol. Adjuncten och Cand. Mag. Er. Bergström förestår, enligt Illustr. Cancellarii förordnande, de offentliga föreläsningarna under Professorn Doct. Hulténs Rectorat, och läser öfwer Christna Dogmernas Bildnings-Historia.

Lekaledes är Histor. Docens Mag. Er. Gust. Geijer förordnad, att, under den tid Professorn Doct. Fant för andra göromål njuter tjenstledighet, förestå de offentliga föreläsningarne, och läser öfwer Scandinav Historia från äldsta tider till Calmare Unionens upplösning.

Docens i Naturrätten Mag. L. M. Enberg har blifwit utnämd till Scholä Adjunct wid Stockholms Trivial Schola.

Till Docenter äro förordnade: Amanuensen wid Akad. Bibliothek Mag. P. W. Zetterstedt i Witterheten, Mag. G. O. Sjögren i Österländska Språken och Mag. A. Södermark i Theoretiska Philosophien.

Lund:

Elocu. & Poës. Professorn Doct. J. Lundblad har författat ett Latinskt Skaldestycke öfwer Sweriges och Norriges förening, hwilket på Akademiens bekostnad blifwit tryckt be-

Digitized by Google

fordradt, för att genom Akadem. Cantzler blifwa till Hans Kongl. Höghet KronPrinsen i underdånighet öfwerlemnadt.

Kongl. Majt. har under d. 18 sistl. Jan. tillagt Med. Adjuncten Doct. Jac. Sönnerberg Säte och Stämma i Medicinska Faculteten, med rättighet att examinera.

Akademiens Cantzler har under den 28:de Jan. förordnat Mag. Docens Bengt Magnus Bolméer att wara Extraord. Histor. Adjunct.

Seminarii Docens Mag. Bengt Jac. Beragwist har blifwit utnämd till Extra ord. Adjunct wid Seminarium Theol. härstädes.

Mag. El. M. Fries har blifwit förordnad till Docens i Botaniken. Likaledes är Mag. A. Z. Petterson förordnad till Seminarii Theol. Docens.

Linköping:

I anledning af den återställda Freden samt Sweriges och Norriges förening, blefwo, efter förut utfärdadt Program af Gymnasii-Rector Lectorn Mag. Marcus Wallenberg offentliga Orationer d. 18 Febr. hållna i Gymnasii större Lärosal på Latin af Eloqu. & Poës Lectorn Mag. P. Arenander och på Swenska af Gymnasisten P. N. Kernell.

Westerås:

Af samma anledning blefwo, efter förut utfärdadt Program af Gymnasii Rector Lectorn Mag. Reinh. Scheringson, offentliga Orationer härstädes hållna i Gymnasii större Lärosal den 20 Febr. af Mathem. Lectorn, Prosten Mag. J. P. Fröberg på Swenska och följande dagen af Supremus Collega Scholä Mag. Er. Mich. Utterström på Latin samt af Gymnasisten C. G. Arborelius på Swenska.

Likaledes blef, efter Ephori befallning, wid Trivial-Scholan i Fahlun den 17 Februari en Swensk Oration, hållen af v. Rectorn Mag. C. Forslind Carlsson.

Götheborg:

Gräc. L. Lectorn, Riddaren af K. Wåsa Orden Mag. Joh. Hellberg har blifwit utnämd till Kyrkoherde i Lundby Präbendepastorat.

Calmar:

F. d. Mathem. Lectorn Mag. And. Frigelius har förärat en samling af goda och brukbara böcker i de Mathematiska wettenskaperna till Gymnasii Bibliotheket härstädes.

Nekrolog.

Läkaren wid Sahlgrenska Sjukhuset i Götheborg, Doct. Joh. Jac. Ekman föddes derstädes d. 30 Jan. 1771. Hans fader war Großhandlare. Som barn utskickades han till Tyskland i pension, der hans anlag utbildades i de förträffliga skolorne i Lausits. Återkommen som yngling studerade han först i Lund, sedan i Upsala, der han promoverades till Med. Doctor 1796. Genom ett betydligt fädernearf sattes han i stånd att någon tid derefter företaga en utländsk resa genom Danmark, Tyskland, Schweitz, Italien ända till Neapel, Frankrike och England. Han uppoffrade twenne år i Rom och Paris till sin utbildning, som Konstkännare och Läkare, och återkom efter 6 år till sin födelseort. Antog der 1804 wården af Sahlgrenska Sjukhuset och inkallades uti Wettenskaps och Witterhets-Sällskapet, hwars Ordförande han war 1808. Afled d. 18 Nov. 1814. — Doctor Ekman förenade hos sig många förtjenster såsom Wettenskapsidkare. Hans kännedom af Latinska och Grekiska språken war wida öfwer wanligheten i wårt fädernesland; men egentligen syßelsatte han sig med Chemien och Experimentalphysiken. Han underhöll correspondens med flere ryktbare utländske lärde, hwilkas bekantskap han gjort under sina resor. De talrika samlingar han efterlemnat uti böcker, målningar, kopparstick, mineralier, chirurgiska och physikaliska instrumenter och apparater äro af utmärkt och betydligt wärde. Bland de sistnämnde är ett Elektriskt apparat med glasskifwa af 7/4 dedels aln i diameter.

Digitized by Google

Kyrkoherden i Sct Clara Församling i Stockholm, Ledamoten af K. Nordstjerne-Orden Doct. Arnold Asplund war född den 25 Sept. 1736. Student i Upsala 1754 och der promoverad Philos. Magister 1758. Antog derefter Prestembetet, blef Collega wid Jacobi Schola i Stockholm 1761 och Rector 1775. Ledamot af Samfundet Pro fide & Christianismo 1775. Pastor wid Sct Clara Församl. och vice Präses i Stads-Consistorium 1789. En af Deputerade wid Jubelfesten i Upsala 1793. Derstädes promoverad Theol. Doctor samma år samt Ledamot i Kongl. Ecclesiastik Committén. Fullmäktig i R. Ständ. Bank 1800. Ledamot af K. Nordstj. Orden 1802. Riksdagsman 1809. Jubel-Magister wid Promotionen i Upsala 1812. Afled d. 2 sistl. Januari i deß 79 Lifvers år. Doctor Asplund ägde som Präst och som Lärd mycken aktning. I tryck finnas efter honom blott 2:ne Predikningar och några andel. Tal. Han efterlemnar ett mackert Bibliothek som i Dogmatiken och Kyrkohistorien war det förnämsta enskildta i Hufwudstaden.

Dödsfall

Rectorn wid Tyska Scholan i Stockholm Carl Ludwig Mernst död den 4 Jan. i deß 40 år.

Eloqu. & Poës. Lectorn wid Carlstads Gymnasium Mag. Elof Tegnér afled den 27 sistl. Jan. nära 41 år gammal.

Astronom. Observatorn wid Lunds Academi, Ledamoten af K. Wet. Akad. Mag. And. Lidtgrén död d. 6 Febr. i deß 86 år.

K. Wetenskaps-Akademiens f. d. Secreterare och Astronom, Cantzli-Råder Henr. Nicander efterd i Stockholm d. 12 Febr. i sitt 71 ålders år. Han studerade wid Upsala Academi och blef der Philos. Magist. 1767. Efter att hafwa prässiderat för en disputation: de Quadrante Muruli, 1770, blef han förordnad till Astronom. Docens. År 1776 blef han antagen till Wetenskaps-Akad. andre Sekreterare och Astronom. Jämte Hr Wilke antagen till Academiens Secreterare 1784; från hwilken befattning han erhöll afsked 1803, och har under denna befattning författat alla af denna Academi utgifna Almanachor och Kalendrar för åren 1785—1803. Såsom Ledamot af Kongl. Tabell-Commissionen har han om dess Tabellwerk de utmärktaste förtjenster. Han war deßutom Ledamot af Kongl. Wetenskaps-Societeten i Upsala, Musikaliska Akademien i Stockholm, Kongl. Wetenskaps-Societeten i Köpenhamn, Meteorologiska Societeten i Manheim samt Kongl. Landtbruks-Akademien i Stockholm. Ibland Hans tryckta Skrifter ihogkommes: Afhandling om Tabellwerkets tillstånd i Sverige och Finland ifrån 1772 till och med 1795. Stockh. 1802 8:a. Deßutom flere Tal och smärre Skrifter samt öfwer 20 Afhandlingar som i Kongl. Wet. Akad. Handl. finnas införde.

Kungörelser:

Jomswikinga Saga på Isländska med Swensk öfwersättning af Magn. Adlerstam är färdig att snart lemna pressen, hwilket respekt. Prenumeranter tillkännagifwes.

Framl. Contracts-Prostens Doct. Aron Westéns efterlemnade betydliga Boksamling kommer, att efter tryckt Catalog, förrättas på Akad. Bok-Auctions-Kammaren i Upsala den 19 och följande Auctionsdagar i näskommande April månad.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Litteratur-Tidning.

N:o 3. Mars. 1816.

Akad. Prisutdelning, Prisämnen, m. m.

Stockholm:

Den 28 Jan. war Kongl. Landtbruks-Akademiens årliga Högtidsdag, då Akademien hade offentlig sammankomst, under öfwerwaro af deß Präses Hans Kongl. Höghet Kron-Prinsen och deß nu warande Canzler H. K. H. Hertigen af Södermanland, hwilken öppnade sammankomsten med ett tal. Hwarefter, sedan et från Kongl. Sällskapet för Norriges wäl nyligen ankommit bref till Akademien, angående en tillökt förbindelses upprättande emellan begge Samfunden blifwit af Akademiens Secreterare upläst, Akademiens Director, Presidenten och Commendören Frih. Ehrenheim aflade den wanliga Berättelsen om Akademiens göromål det förflutna året och hwad för öfrigt under samma tid blifwit, dels genom allmännare anstalter, dels genom de i Länen inrättade Hushållnings-Sällskaps särskilta werksamhet och bemödanden, uträttadt till Landtbrukets och Hushållningens förkofran i Fäderneslandet, hwarjemte kungjordes hwilka Pris Akademien för det förlidna året utdelat i anledning af de utsatte Täflingsämnena, och hwilka ämnen Akademien widare till allmän täflan framställer.

Göteborg:

Konal. Wetenskaps och Witterhets-Samhället härstädes höll offentlig Sammankomst d. 24 sistl. Jan., då Lagmannen Grenberg med ett Tal: om Grunderne för Sedligheten, och de hufwudsakliga hindren för deß allmännare tillwäxt, öfwerlemnade Präsidium till Öfwerfältläkaren, Riddaren af Kongl. Nordstj. Orden Doct. C. Fr. Wetzin — Samhället hade till täflan år 1815 framställt något fritt walt ämne ur Göteborgs och Bohus Läns Historia eller Antiquiteter, men icke emottagit någon Prisskrift. I Skaldekonsten har den enda Skrift, som inkommit, ett Ode: öfwer Själen, ej kunnat belönas. För Studerande af Göteborgs Stift wid Akademien eller härwarande Gymnasium hade blifwit utsatt till täflan, Öfwersättning af Cicero's 1:sta B. de Oratore, från början till och med 34 Cap. Ingen Öfwersättning war inlemnad.

Innewarande år önskar sig Samhället, mot ett Pris af 20 Dukater i Guld, en Afhandling om 18 Århundradets märkwärdigare Upfostringsförslag, och deras inflytande på tidsalynnet. I Skaldekonst lemnar Samhället de täflande fritt wal af ämne, med inskränkning till det alfwarsamma. — Priset är en Guldpenning af 12 Dukaters wigt. I Wältaligher belönar Samhället med en Guldpenning af 12 Dukaters wigt: En ädelsinnad Medborgares Tal i Folkförsamlingen, för att uppmana till sjelfständighetens upprätthållande, oaktadt mägtiga Grannars hot — Af de täflande må det bero, huru wida de för att gifwa hållning åt framställningen, wilja söka denna wid ett gifwit tilfälle i Historien; i hwilket fall händelsen dock bör wara afslagen från närwarande tid. För Studerande från Göteborgs Stift wid Akademien eller härwarande Gymnasium utsätter Samhället till täflan Öfwersättning Cicero's 1. Bok de Oratore, från början till och med 19 Capitlet. Belöningen är 5 Dukater. Prisskrifterne böra in-

Digitized by Google

om October månads utgång wara med förseglade Namnsedlar inlemnade till Samhällets Secreterare, Professorn C. F. af Wingård.

Ibland Samhällets Ledamöter war ingen med döden afgången, men inwalde woro: Contre Amiralen Riddaren af Swärds Ord. St. Kors 2 Cl. af Wirsén; Lagmannen R. N. O. Werlin, Majoren Nils Koch, Prot. Secreteraren och Polit. Borgmästaren Ekström, Contr. Prosten Mag. Linderot, Magister Beckman, Prosten Mag. Rabe, Consist. Notarien Mag. Hultman, och v. Pastorn Mag. Kollinius.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Kongl. Maj:t har i nådigt Circulaire af d. 10 Jan. detta år förständigat Rikets Biskoppar och Consistorier, att Kongl. Maj:t funnit skäligt i nåder stadga och förordna, att Philosophiä Magistrar, hwilka wid Greifwalds Akademi från den dag Hertigdömet Pommern från Swenska Kronan afträddes, blifwit, eller derefter kunna blifwa promoverade, icke måge få räkna sig till gobo de sådane Magistrar förut tillagde 3:ne år för Philosophiä Magister-Graden.

Kongl. Maj:t har under d. 6 sistl. Dec. tillagt Präses i Sundhets Collegium, Förste Archiatern och Commendören af Wasa Orden med Stora Korset, Doct. David von Schulzenheim, personelt, lika rang och wärdighet med Präsidenter i Kongl. Maj:ts och Rikets Collegier.

Tjenstförrättande Öfwer-Hofpredikanten och Kyrkoherden i S. Jacobi Församl. Doct. J. J. Hedrén har blifwit utnämd till Ledamot af Kongl. Nordstjerne Orden.

Med. Licentiaten och Chir. Magistern C. J. Ekström är förordnad till Medicinä Theoret. Adjunct wid härwarande Medico-Chirurgiska Institutet.

Upsala:

Kongl. Bibel-Commißionen sammanträdde härstädes i början af Febr. månad.

Theol. Docenten och Candidaten Mag. J. Bodin samt LL. OO. & Gr. Adjuncten Mag. P. Sjöbring hafwa blifwit förordnade att förestå de offentliga föreläsningarne, den förre i Theologia Dogmatica, den sednare i Österländska Språken, under Febr. och Mars månader, då Theol. Professorn Doct. A. Hultén och LL. OO. Professorn Mag. G. Knös med Bibel-Commißionens arbeten äro syßelsatte.

Likaledes är Professorn och Med. Adjuncten Doct. C. Zetterström förordnad att uppehålla de offentliga Medicinska föreläsningarne under Archiatern, Professorn och Riddaren Doct. P. von Afzelii Rectorat.

Genom öppna fullmakter af d. 15 Febr. har Hans Exc. Akademiens tillförordnade Canzler utnämt Philos. Magistrarne And. Jac. Broman och Gust. Wilh. Gumälius samt Magister Docens Joh. Henr. Schröder till Extraord. Amanuenser wid Akademiska Bibliotheket härstädes.

Linköping:

Under den 24 nästl. Jan. har Kongl. Maj:t låtit utfärda nådigt förordnande för Histor. Lectorn wid Gymnasium härstädes Mag. Gust. Abr. Silfwerstolpe, att i egenskap af Riks-Historiograf författa en Historia om Swerige och Norrige för de tider, då deßa Riken warit med hwarannan förenade. Hwarjemte Kongl. Maj:t under samma dato tillagt Lector Silfwerstolpe Canzli-Råds namn, heder och wärdighet.

Wexiö:

Under d. 10 Jan. har Philos. Lectorn Doct. Magnus Lamér blifwit utnämd till Dom-Prost härstädes.

Ekonom. Adjuncten wid Lunds Akademi Mag. C. J. Heurlin är förordnad till Gymnasii Adjunct och Bibliothecarie härstädes.

Carlstad:

Hist. Nat. Lectorn härstädes och Secreteraren i Kongl. Wermeländska Hushållnings-Sällskapet Mag. Axel Fryxell har blifwit utnämd till Riddare af Kongl. Wasa Orden.

Nekrolog:

Prosten, Kyrkoherden, Medicinä och Philosophiä Doctorn Albert Julius Segerstedt, föddes år 1763 d. 22 Jun. i Liska Socken i Södermanland. Fadren Joh. And. Segerstedt, war då Capellan derstädes, sedermera Kyrkoherde öfwer Trosa och Wagnhärads församlingar. Modren war Maria Christina Kumblin. Grunden

Digitized by Google

till sina kunskaper lade han i Nyköpings Trivial-Schola och Strengnäs Gymnasium, innan han 1779 reste till Universitetet i Upsala, der han, i anseende till Fadrens året förut inträffade död, sedermera måste med tillhjelp af conditioner söka tillfälle att öka sina inkomster. I början valde han de Mathematiska Wettenskaperna till sina studiers förnämsta föremål, och promoverades 1785 i Upsala till Philosophiæ Magister. Samma år förbytte han sitt hittills idkade husbondstudium med det Medicinska, och undergick 1786 den theoretiska och 1787 den practiska Examen i denna wettenskap. 1787 präsiderade han för en Akademisk Afhandling, och samma år försvarade han sin Gradual-Disputation under Prof. Acrells Präsidium, samt promoverades följande året frånvarande till Medicinæ Doctor. 1788 förordnades han till Intendent wid Söderköpings brunn och samma år till Provincial Medici Medhjelpare i Örebro, hwilken syssla han 1790 förestod under den då inträffade ledighet. 1795 utnämdes han till Historiæ Naturalis och Medicinæ Lector wid Gymnasium i Strengnäs. Med afsigt på bättre bergning för en talrik familie sökte han och fick 1809 förslag till Kumla Pastorat i Nerike, och lät samma år den 21 Jul. prestwiga sig. 1810 erhöll han fullmakt att wara Prost och Kyrkoherde i Lerbo församling i Södermanland. År 1813 blef han Ledamot af Swenska Läkare-Sällskapet och 1814 af Södermanlands Hushålls-Sällskap. Såsom Stifts Fullmäktig bewistade han 1815 års Riksdag i Stockholm, och war Ledamot af Besvärs- och Ekonomie-Utskottet. Upförd i första rummet på förslag till Westra Wingåkers Pastorat, utnämdes han dertill genom Kongl. Fullmakt d. 16 Aug. 1815. Men han fick aldrig draga fördel af denna befordran. Hemkommen från Stockholm sjuknade han, efter ådragen förkylning, af en wådsam inflammation i lungorna, som den 12 derpå följande September slutade hans dagar wid 52 års ålder. Han war sedan 1790 gift med framlidne Prosten i Björkwik Doct. Bergii Dotter Gustava, hwilken, jemte 4 oförsörjde Söner och 4 Döttrar öfwerlefwer honom. Doct. Segerstedt utmärkte sig i flera afseenden genom kunskaper

och en förtelas arbetsamhet och drift i alla sina företag. Under sitt wistande i Strengnäs, disponerade han derwarande Boktryckeriet, satte det i fullkomligt godt stånd, och utgaf från detsamma både som Auctor, Öfwersättare och Förlägare mänga arbeten.

Dess Skrifter, utom de af honom utgifna Akademiska Disputationer, äro:

1. Lärobok i Medicin. Nyköp. 1797. 2:dra uppl. med några tillökningar. Strengnäs 1809. 8:o.
2. Inledning till kunskapen om Jordiska Kropparne. Strengnäs 1798. 8:o.
3. Afhandling om Konsten att tillwerka bränwin af säd, i synnerhet för mindre bränverier. Strengnäs 1800. 8wo. 2:dra uppl. tillökt med underrättelse om bränwins tillwerkande af potatoes, samt potatoes anwändande till bröddakning, med 2 fig. på Potatosesqwarnar. Strengn. 1806.
4. Franske Kapitenen Etienne Marchands resa omkring Jorden 1790, 1791 och 1792. Öfwers. i Sammandr. 1, 2 del. Strengn. 1803. 8:o.
5. Möjligheten af en allmännare Läkarewård genom underwisning wid Gymnasierne i Medicinens Grunder. Strengn. 1810. 8:o.
6. Predikningar af H. Blair, Theol. Doct. Öfwers. B. 1. 2. Stockh. 1814. 8:o.
7. C. J. Cäsars Lefwerne af A. G. Meißner, Öfwers. 1:sta och 3:die delen. Strengn. 1807. 8:o. (2:dra delen är öfwers. J. M. Stiernstolpe.)
8. Förslag till Granskning af Kongl. Psalm-Komiténs förslag till förbättrade Kyrkosånger. Stockh. 1815. 8:o.

Dessutom utgifwit:

1. Christeliga Betraktelser öfwer de wanliga Sön- och Högtidsdagars Evangelierne. Strengn. 1802. 8:o.
2. Tabeller för Linnewäfnader m. m. Sammandrag ur ett år 1757 af O. J. Törnsten utgifwit arbete. Strengn. 1811. 8:o, och flere Skrifter såsom Anonym.

Vice Presidenten i Kongl. Bergs-Collegium, Riddaren af K. Nordstj. Orden Gustaf Ad. Leijonmark afled i Stockholm den 4 Maj sistledne år, wid 81 års ålder. Han war född den 6 Septemb. 1734. Han war en af Kongl. Wettenskaps Akademiens äldsta Ledamöter, och länd i den lärda werlden såsom grundlig Mathematicus, hwarpå han också lemnat flera bewis i de Afhandlingar han författat, hwilka i nämde Akademiens Handlingar äro införde. Han blef gift den 20 Apr. 1774 med Brita Sophia Jennings, Dotter af Hof-Marskalken och

Digitized by Google

Riddaren af K. N. O. John Jennings. Vice Presidenten Lejonmark ligger begrafwen på St. Clarä Kyrkogård i Stockholm, hwarest den efterlefwande Makan och Barnen låtit wid Hans grift uppresa en enkel minnesten.

(Insänd.)

Mag. Abraham Wetterberg, Theol. Doctor, Förste Theol. Lector wid Götheborgs Gymnasium, ContractsProst och Kyrkoherde i Säfwe Pråbende, föddes i Harplinge i Halland d. 4 Jan. 1753. Fadren war sist Theol. Doctor och Kyrkoherde i Wärö. Lust för boken utmärkte honom ganska tidigt. Han blef Student i Upsala 1771, Magister derstädes 1776. Lemnade derpå detta lärosäte för att besöka Carolinska Academien, och blef der Poeseos Docens d. 31 Jan. 1778. Redan wid terminens slut kallades han derifrån för att biträda i underwisningen wid Gymnasium i Götheborg, såsom E. O. Adjunct, och blef d. 15 Sept. 1779 Philosophiä Lector. Erhöll Grekiska Lectionen 1785, och blef derigenom lärare i den kunskapsgren, åt hwilken han egenteligen egnat sin möda. Han bibehöll densamma till 1801, då den utbyttes emot Andra, och 1802 emot Första Theologiä Lection. År 1797 tillträdde han Lundby Pråbende, sedan han d. 17 Jun. föregående år blifwit prestwigd; Prost öfwer Domprosteriets Contract d. 29 Apr. 1801, hwilken befattning lemnades, då han 1802 tillträdde Säfwe Pastorat. Hans kunskaper hedrades med Theol. Doctors wärdighet wid tillfälle af Kröningen 1809. Såsom Emeritus bewiljades honom ständig tjenstfrihet från föreläsningar d. 13 Jan. 1813. En stark, ehuru liten, kroppsbyggnad, länge förd diet och owanlig munterhet tycktes lofwa högre ålder. En obstruction, hwarmed stranguri förenade sig, ändade efter så, men plågsamma dagar, hans lefnad d. 5 Dec. 1815. Doctor W. war en man af gamla tiders lärdom i språk och philosophi, men med mindre lyckliga gåfwor att föredraga, hwilket i synnerhet gäller om Theologien, den han aldrig älskat, utan emottog Theol. Lection, för det dermed förenade Pråbende. Han förde således wißt icke många till Sions berg, så mycket mindre som han wid Säfwe icke tog sig det minsta af Pastoralwärden. Grekiskan war deremot hans hufwudyrke, och om deß Claßici och sednare grundlige idkare t. ex. Ernesti, talte han med förtjusning, men på sitt eget tokroliga sätt, som måste förefalla osmakligt, emedan åfwen det sublimaste, genom hans löjliga uttryck, blef lägt. Han ägde i Claßiska Literaturen och Philosophien ett waldt och icke obetydligt Bibliothek. Detta, jemte ett större, just fullbordadt arbete öfwer Grekiska prosodien, (hårom har man ej kunnat få redig underrättelse, han kallade det sjelf ett Prosodiskt Lexicon öfwer Grekiska poeterne) hwaråt han uppoffrat all sin tid, förstördes genom den stora eldswådan i Götheborg 1804. Denna förlust smärtade honom djupt, och sedan detta war hans läsning ej mera rigtad åt något wißt mål, ehuru han war lika trägen i sitt arbete på studerkammaren. — Med skäl förebrår man honom ock hans liknöjdhet som Examinator, och att i allmänhet låta alla göromål gå sin jämna, wanliga gång, densamme om de då lyckades wäl eller illa. Han skulle utom denna ljumhet, warit mycket nyttig både som lärd och medborgare. — Han war endast Ledamot Sällskapet pro Fide & Christianismo, och nu ett år af Patriotiska och Länets Hushållnings-Sällskap; men af intet lärdt Samfund, ej en gång Wettensk. och Witterh. Samhället i Götheborg. Han frågade icke heller efter sådan ära, så snart han hade mat då han war hungrig, kläder att skyla sig med, tak för owäder, och för resten sick sköta sin bok. Till sitt yttre war han således en werklig Diogenes.

Kungörelser:

På Kgl. Akademiens BokAuctions-Kammare börjas den 9 Mars försäljningen af framl. ProvincialMedici Doct Birger Mart. Halls Bibliothek, hwaröfwer tryckt Catalog utdelas i Berglunds Bokhandel och i Stockholm å Björnståls Boklåda.

En Samling Duppletter utur Skara Gymnasii Bibliothek försäljas efter tryckt Catalog (59 sidd. 8:o) i Skara d. 9 nästk. Maj.

Digitized by Google

Bihang till Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 5. April. 1816.

Antikritik. (Inſänd.)

Till Anmärkaren öfwer det med Tidningarne utdelade 1:ſta Arket uraf Hr Heinrichs nya Upplaga af ſitt Swenſka och Tyſka Lexikon. (Se Allmänna Journalen 1815, N:o 226 och 227.)

Då man i det följande med Hr W. betecknar Anmärkaren, tror man ſig derigenom hafwa undwikit det obehagliga, ſom annars detta ord, i ſammanhang med anmärkning eller anmärka, här nedanföre nog oftа wid uttalet ſkulle förorſaka. All tydning deraf på namn wore ſåledes blott giſſning, tills widare lika oſäker, ſom här opåräknad.

Hr W. har förſt anmärkt, att Förf. upptager alltför många från Latinen och Franſyſkan lånade ord, ſom i både Swenſkan och Tyſkan äga lika burſkap och ſåledes tyda hwarandra, ſåſom ibland Verberne: Abbreviera, abſtrahera ꝛc. ꝛc. — Med en allmän regel framför (i ſtället för framuti) boken, att alla ſådana Swenſka Infinitifwer (Infinitiver), ſom uppkomma genom ett a tillagdt den Franſka (åter) Infinitifwen, göras till Tyſka genom förwandlandet af era i iren, påſtår han, att Förf. warit ifrån hela denna maſſa af ord. Då man gör rättwiſa åt Hr W:s bemödande, att för Skolungdomen (ſe Anm. N:o 226) ſåwäl beſpara koſtnad ſom i betydlig mån minſka deſs beſwär att bläddra efter ord, får man, med all aktning för detta bemödande, likwäl tillſtå, att ingen Skolgoſſe kunnat gifwa odugligare regel än ifrågawarande. Förſt kunna, af de Verber han anfört, icke hälften inbegripas under denna regel, ſom han likwäl kallar allmän och tillräcklig för att uteſluta hela maſſan deraf. Man borde ej tro att Hr W. förmenar abbreviera på Franſka ſkrifwas abbrevier, o. ſ. w.; men lika litet kan man twifla derpå, ty utom ett ſådant förutſättande hade han ej kunnat upptaga detta ord i ſin regel, och gifwa det på Tyſka ſå oriktigt. Detta bewiſar för det andra, att hans regel är, hwad en ſtor del af deſſa Verber beträffar, alldeles falſk. Hwar och en Skolgoſſe ſkulle lika med Hr W. ſkrifwa: abbrevitiren i ſtället för abbreviren eller abbrevieren; expediera, expediiren i ſtället för expediren; regiera, regliren i ſtället för regliren; definiera, definiiren för definiren, otaliga ord att förtiga, ſom genom andra förändringar i ſtafningsſättet, alldeles icke ſtå att förena med hans regel. Men ännu i ett annat lika wigtigt affeende, näml: för Konſtruktionsſättet, äro ganſka många af deſſa Verber berättigade att i ett Lexikon närmare förklaras ſå framt dersamma will göra anſpråk på något mer än ett blott ordregiſter. Förmodeligen ſkulle Hr W. öfwerſätta denna fras: Om man abſtraherar allt annat (ſo Weſte) med, Wenn man alles andere abſtrahirt, om han icke hos Förf. ſinge inhämta, att en ſådan öfwerſättning wore ſkolfuſkeri. Den ſom ſåledes icke är nog lycklig att med Hr W. kunna ſtanna blott wid ordens tydning, lärer hwarken finna de af Förf. upptagne främmande Verber, eller andre ord, ſådane ſom Acceptant, Actor, Advokat ꝛc. ꝛc. och Nomina Propria, ſåſom Adam ꝛc. ꝛc. wara öfwerflödiga. Om Hr W. behagar öfwerſätta: Afkläda ſig den gam-

Digitized by Google

la Adam, med, sich den alten Adam afkleden, så fägnar det likwäl hwar och en annan, som behöfwer nyttja detta uttryck, att hos Förf. finna, huru det bör lyda rätteligen öfwersatt. Om det i Genit. Sing. bör heta Acceptants eller Acceptanten; Advokats eller Advokaten; Nomin. Plur. Actore eller Actoren; Actuare, Actuaren eller Actuarien, m. fl. d., åro frågor, hwarföfwer man, oaktadt den bästa kännedom af Grammatiken, icke sällan kan behöfwa rådföra sig med ett Lexikon. — Då nemdeß alle främmande ord, som Förf. upptagit, redan i andra Swenska Lexiker förekomma, och hos Weste till ett wida större antal än hos Förf., synes denna Anmärkning i sådant afseende wara lika obehörig, som den i sjelfwa werket är orimlig; ty ingen annon än Hr W. lärer påstå, att man i ett Lexikon af detta slag, ämnadt att genom den möjligaste fullständighet blifwa allmänt brukbart, borde antaga regler, hwilka, om de än dugde, skulle i mer eller mindre mån inskränka deß nyttjande endast till dem, som känna Fra-skan.

Den andra, mera wäsendtliga Anmärkningen, säger Hr W., är den brist på kunskap i wårt eget språk och om wårt eget land, som Förf. röjer. Huru skall man rätt förstå denna sammanställning af ord; och är icke hela uttrycket ett non-sens? Kan den af Hr W. uppräckta brist hos Förf. wara sjelfwa Anmärkningen, som här är i fråga? Säkert har Hr W welat säga: Den andra mera wäsendtliga Anmärkningen är den, att Förf. röjer ꝛc. — Det wäsendtliga fel hos Hr W., att i stället för meningar frambringa omeningar, tyckes likwäl wara förlåtligare än afsigten med deß utgifne Anmärkningar, ehuru meningslöfa deße i det hela än äro. Deras wärde, som wäl redan till en del är bekant, lärer dock af det följande ännu nogare kunna bedömmas: Ordet Ada påstås ej wara Swenska, fastän det i de flesta Lexiker, såsom Sahlstedts, Möllers, Westes m. fl. finnes upptaget. — Börd Adel eller Börds-Adel, som hos Möller förekommer, får icke heller wara Swenska, och det egentligen af den grund, att Hr W hwarken känner eller kan tänka sig någon skillnad i betydelsen af detta ord och ärftelig Adel. Han yttrar den märkeliga tanke, att det Adelskap, hwarmed man födes (Börds-Adel) icke är annat än det man ärfwer, hwaraf han tydligen will draga den slutsats, att det Adelskap man ärfwer icke heller kan wara annat än det hwarmed man födes, och således inter ärfteliat Adelskap gifwas, som ej är medfödt; — Hwad skall man wäl säga om deß Logika? — Med denne ser det ty wärr! helt jämmerligen ut. — Hwad naturen nekat honom, har konsten ej kunnat ersätta. — Men hwilken annan än Hr W. hade deßutom ej blygts, att röja sådan okunnighet i wårt eget språk och om wårt eget land, der likwäl exempel gifwits och ännu gifwas, som bordt tjena honom till upplysning.

Afbrytlig, säger Hr W., hwarken är eller kan wara Swenska, utan heter detta ord på wårt språk, Skör. Det lärer således med deß naturkunnighet wara föga bättre bewändt än med deß Logika, då han annars bordt weta, att afbrytlig, bräcklig och skör äro ord till begreppen så wäsendtligen skilda, att hwart och ett för sig, är icke allenast nödigt, utan alldeles oumbärligt. Hr W. lärer på sitt språk kalla en Rotting skör, derföre att den oaktadt all sin smidighet, lätt afbryta sig. Men både ömkeligt och löjligt är, att Tyska ordet abbrüchig, numera icke heller tår behålla sin rätta betydelse. Hr W:s Tyska måtte i sanning blifwa ganska begripelig, och kanske han till slut torde wisa sig lika wuxen detta Språk, som sitt modersmål. — Wikforß har gifwit abbrüchig med afbrytlig ꝛc.

Afdragare har Möller, men Hr W. gillar detta ord lika litet som det föregående. Förmodligen tror han denna benämning på en person af sådant handtwerk wara allför wacker, hwarföre han på sitt städade språk kallar den Kläbuse. — Adelsfana har Förf gifwit med Adelsfahne, och Adelskap med Adel, Ritterschaft, ehuru han, lika med Wikforß, åtwen wisar, att Papieradel kan tagas i denna bemärkelse — De öfrige talesätt Hr W. anförd såsom oswenska, torde till en del wara mindre brukliga i wårt språk, hwarföre man welat öfwertyga sig, om Förf., som Hr W. påstår, utan att rådfråga godkända Swenska Lexiker, sjelf walt deße talesätt eller icke. Det hedrande sätt,

Digitized by Google

hwarpå Förf., en främling i wårt land, genom sträfwarande arbete söker bereda sig sjelf, sin Hustru och sina barn någon utkomst, winner wid denna anblick dubbelt wärde, och ursäktar de fel, som beklagligen nog, i brist på goda och tillförlitliga hjelpredor i wårt språk, torde blifwa oundwikliga. Men för att wisa det sannningslösa af Hr W:s påstående, får man blott nämna, att uti Sahlstedts, Widegrens, Möllers, Westes, Wikforß's och Nordforß's, m. fl. Lexiker, de af Hr W. klandrade ord och talesätt, med undantag af twenne, alla funnits.

Den Författarens skrifter afbilda hans sinnelag, är en fras som hos Widegren förekommer, och kan beßutom, om man och medgifwer, att den icke låter så swensk, dock aldrig, som Hr W inbillar sig, wara någon Germanism. — Taga bort af bordet är annat än taga af bordet, och behöfwer lika litet hos Förf. som hos Nordforß, hwarifrån detta talesätt är hemtadt, förklaras med att duka af detsamma. Afdrifwa-stenden har Möller, säkerligen utan att mena sådane stender Hr W. lär wara wan att afdrifwa, efter han i annan bemärkelse ej kan förstå detta uttryck. Nordforß, som berömmer sig af att hafwa följt Sw. Akademiens stafsätt, har icke ordet Abborre, men wäl Abbor. Ett tals afbrott, Afdela arbetsfolk, Afbörda sig sina göromål, m. fl. d., äro anmärkningar af den beskaffenhet, att det lärer föga löna mödan derömer uppehålla sig.

Den 3:dje och sista Anmärkningen Hr W. haft utt meddela, angår den typografiska delen af Förf. arbete. — Man får äfwen medgifwa, att det med Tidningarne utdelade Arket ej war utan flere, dock till en del mindre wäsendtliga tryckfel, och kan swårligen förklara, af hwad orsak Förf. ej wäntat med utdelandet deraf, till deß han hade fått Revisions-Arket. Då man likwäl haft tillfälle att se detta, måste man tillstå, att inter Lexikon af de ofwan anförde, hwilka Förf begagnat såsom hjelpredor, är i detta afseende så felfritt. — Adeljord finnes icke utan Adaljord, hwartill Hr W. annars, af rummet, hwilket detta ord bland de öfriga innehade, lätt kunnat sluta. Æ. ef tre toner och dylika tryckfel förekomma icke heller i Revisions-Arket, hwarigenom hela denna delen af Hr W:s Anmärkningar så godt som alldeles förswunnit; Med hwilken orur har således icke Hr W. wid detta sitt literära företag allt igenom haft att kämpa! Diß första, en i allt annat afseende dugtig Anmärkning, räkar genom den simpla omständigheten, att den både hwad saken och sjelfwa planen beträffar, är alldeles falsk, att blifwa lika så odugtig som orimlig. — Den andra såkallade wäsendtligaste Anmärkningen har deremot det mißödet, att blifwa den owäsendtligaste och rörer alldeles icke den wäsendtligaste delen af Förf:s Arbete, hwilken onekligen hade warit Tyska språket, då detta Lexikon egentligen är skrifwit för Swenskar, som i detta språk behöfwa handledning. — Denna Anmärkning står för öfrigt så illa ut, att den wisar, huru nuwarande snillen genom sitt lärda ordwingleri lika lätt öfwa Dårhusmäßige, som wåra rika i deßa dagar genom penningewinglerier blifwit Gillstugumäßige. — Den 3:dje Anmärkningen har, oaktade det löjliga derwid, att Hr W. bråkat sin hjerna med korrekturet, likwäl en egenskap, som länder honom till ostridig heder, nämk. den att wara den sista. Hurn gerna hade han icke numera sett, att den äfwen warit den första. Då således Hr W:s Anmärkningar warit otyckliga nog att röja, icke blott den största okunnighet i det språk, för hwilket han wela lat gifwa regler, utan och en oförklarlig brist såwäl på språkkännedom i allmänhet, som på sundt wett i synnerhet; will man ej förmoda, att så beskaffade Anmärkningar lära åstadkomma någon ändring i den plan Förf. redan walt, hwars berömliga bemödande med tacksamhet skall erkännas af en hwar, som, för att skaffa sig någon widsträcktare insigt i Tyska Språket, kan behöfwa en mera utförlig hjelpreda deruti än den Hr W. tror wara erforderlig.

Anm. Ofwanstående Adreß har ett fjerdedels år legat hos Redaktören af Allmänna Journalen och oaktadt flere af honom tid efter annan gifna löften, likwäl ej i nämde Journal blifwit införd.

Ur Det Norske Nationalblad 1816 d. 7 Mart.
(Införes på begäran från Christiania.)

Allmänna Journalen N:o 42, 1816, leverer en Artikel, under Titel: „Om Tryckfriheet

och Tryckfrihetsmål, af C. M. Falsen (ur det Norske Nationalblad)." Den indeholder Amtmand Falsens Citat af Birkner (Nationalblad 2det Hæfte N:o 17–20, Sider 73) ledsaget med nogle Bemærkninger, som sigte til ved ulogiske Sætninger og triviele Exempler at frembringe den Tro, at kun den crasseste Pressetvang er Trykkefrihed og alt andet Fraekhed.

Maatte end de Beretninger, som vore Blade have indeholdt om Trykkefrihed i Sverrig, ikke give os den gunstigste Formodning om dens Tilstand der; saa bor vi dog nære den Tro om vore med os forbundne Naboer, at de ei lade sig føre bag Lyset af saadant Snak. Det Norske Nationalblad og Amtmand Falsen ville sikkerlig for Alvor fralægge sig, at deres Navne misbruges, som de, fra hvilke slig Forargelse kommer, og i denne Skikkelse gjøres bekjendte for et Broderfolk. Man kunde vel have Aarsag til at spørge, hvad der maatte være stygt gjort, — enten Plagiat, eller et hidtil, i det mindste hos os sjeldent, om ei aldeles ubekjendt, literairt Falsum: at give egne Hjernefostre ud for andres Arbeide. At finde den haederlige Birkners, af retmæssig Friheds ædle Vens Navn vanhædret, ved at sættes i saadant Selskab, maa ærgre hver ærlig Mand.

At Allmänna Journalens agtede Udgiver ikke personlig har nogen Skyld heri, boer vi ikke mindste Tvivl om. Han har blot ikke sammenlignet hvad der er leveret ham til Indrykkelse med dets foregivne Kilder; noget som vel ikke kan fordres af et Blads Redacteur, naar han hor sin Hjemmelsmand.

Men sikkerlig vil ogsaa han revse denne, som han fortjener det.

Christiania:

Norrska Universitetets Stipendier och Stipendii-Inrättningar.

Då det Norska Universitetet år 1812 på Kongl. befallning blef upprättadt beslämdes äfwen att det skulle förläggas till den strax utanför Christiania belägna gården Töjen och att här, utom de egentliga Universitetsbyggnaderna och boningar för Professorerna, äfwen hus för de Studerande skulle uppföras. En Byggnings-Commission blef nedsatt för att ordna alle som wore af nöden i detta affeende, och då denna äfwen bland annat fann för nödigt att anlägga den wäg, som från förstaden Grönland förer till Töjen, inköptes för detta ändamål en hop i denna trakten belägne gårdar, för att nedrifwas. Emellertid exequerades aldrig detta projektet, Byggnings-Committéns åtgärder upphörde och man fann det således öfwerflödigt att nedrifwa de köpta gårdarna. För att då göra ett nyttigt bruk af dem, fattades det beslut, att wälja ett par bland de bäste af dem till fria boningar för några Studerande, hwars talenter och flit, förenade med knappa willkor, dertill ansågos berättigade. Sålunda uppstodo twenne nuwarande såkallade Studentgårdar på Grönland, hwareft 19 Studenter njuta fria rum samt ljus och wed.

Ett obestämdt understöd har årligen, sedan Universitetets stiftelse, tillskutit några Studerande från det Ankerska fideicommisset. Förledet år öfwerlemnades sålunda till Universitetets Styresmän 1200 Rbd. hwilka penningar utdeltes till 16 Studerande, som hwardera häraf njöto från 150 till 50 Rbd. Dessutom understöder Fideicommisset Directe flere Studerande, så wäl wid de lärda Scholorna, som wid Universitetet. — Till Collegii Academici disposition, har det i allt, sedan år 1812 skänkt omkring 2050 Rbd.

Grosseur Paul Björn i Kragerö har gjort Universitetet det löfte att skänka detsamma ett Capital af 8000 Specie, hwarför efter hans bön en boning för 16 Studerande skall uppföras. Då han någon tid efteråt förnyade sitt löfte, förklarade han tillika, att han, så wida hans omständigheter medgäfwo, ämnade att förska denna Summa, och skänkte provisoriskt till Universitetet 4 Stipendier, hwardera 100 Rbd. årligen; hwaraf de 2:ne för Norrska Studerande redan från d. 13 Oct. 1815 hafwa tagit sin början och 2:ne bestämda för 2 Isländska Studerande blifwa utbetalte, såsnart dessa infinna sig wid det Norrska Universitetet. Dessa 4 Stipendier fortfara, till ofwannämde Studentboning blifwit inrättad.

(Forts. e. a. g.)

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Literatur-Tidning.

N:o 7. Julii 1815.

Upsala:

Utgifna Disputationer: Wårterminen 1815.
(Slut från N:o 6.)

Under Professorn och Litt. Hum. Adjuncten, Mag. Joh. Tranérs präsidium:

Quarta Iliadis Homericæ Rhapsodia Græce & Svethice. P. I. Resp. *N. Henr. Hjortoff* OGoth. — P. II. Resp. *And. Alreik* OGoth. — P. III. Resp. *Nic. Danson*. OGoth. — P. IV. Resp. *Joh. Bernh. Girola* Stockh. Hwardera 1 och ett fjerdedels ark.

Under Professorn och Anat. Prosectorn, Doct. Henr. Wilh. Romanson:

Försök till en Afhandling om Benen i menniskokroppen. XX Stycket. Resp. *Fredr. Bågenholm* Wermel. XXI (och sista) Stycket. Resp. *Joh. Aug. Humble* Rosl. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under Juris Adjuncten, Phil. och Jur. Utr. Doct. Sven Themptander:

Om Inteckning för obetald Köpeskilling, XI: 2 JB. Resp. *Carl Ax. Bergsten*, Suderm. Neric. 4 och ett halft ark.

Under E. O. Adjuncten wid Lunds Akademi Mag. Carl Chr. Eberstein:

De discrimine Dictionis Lyricæ Græcorum & Orientalium. P. I. Resp. *Joh. Frösén*, Calm. 2 och 3 fjerdedels ark.

Under Ord. Amanuensen wid Akad. Bibl. Hist. Docens Mag. Ol. Matth. Ullgren:

De Plantis Tinctoriis Svecanis. P. I. Resp. *Carl Hallberg*, Suderm. Neric. 1 och ett halft ark. — P. II. Resp. *Fredr. Segerstedt*, Suderm. Neric. 1 och ett fjerdedels ark.

Under LL. OO. Docens Mag. O. Carling:

De Linguæ Græcæ Dialectis. P. I. Resp. *Jac. Carling*, Bothn. 1 och ett halft ark. — P. III. Resp. *Aug. Eimbcke*, Hamburgensis. 1 och ett fjerdedels ark. — P. IV. Resp. *Joan. Fr. Svedeer*, OGoth. — P. V. *Ad. Chr. Gellerstedt*, Suderm. Neric. — P. VI. *Ad. Magn. Lundahl*, Smol. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under LL. OO. Docens Mag. Gust. O. Sjögren:

De Oraculis Græcis. P. I. Resp. *Lars Ol. Berg*, Gestr. Helf. — P. II. Resp. *Er. Magn. Holmgren*, WGoth. P. III. *And. Nybelius*, Medelp. Jemtl. — P. IV. *Carl Wilh. Henr. Ronander*, Stockh. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under Philos. Theor. Docens Mag. And. Södermark:

"De discrimine Philosophiæ Criticæ & disciplinæ, quæ ab Identitate nomen habet" quæstio, quam pro obtinenda Philosophiæ Theor. & Pract. Adjunctura tractandam posuit Amplisf. Facultas Philos. Lundensis. P. I. Resp. *Er. Ol. Sundberg*, Bothn. 1 och ett halft ark. — P. II. Resp. *Joh. Henr. Horner*, Upl. 1 och ett fjerdedels ark. — P. III. Resp. *And. Byström*, Medelp. Jemtl. 1 och ett halft ark.

"De discrimine Philosophiæ Criticæ & disciplinæ, quæ ab Identitate nomen habet" id est, Quatenus habet identitatem *Kantianæ* & si qua deinceps est speculatio. P. IV. Resp. *Otto Joël Gumælius*, Suderm. Neric. 1 och ett fjerdedels ark.

Τί ἐστὶ τὸ ἱστορικὸν τοῦ Ἑλληνισμοῦ; ζήτησις φιλόλογος καὶ φιλοσοφικὴ. Συναπολογουμένου Πέ-

Digitized by Google

τρε Ερίκε *Stagnell* τῶν Μεδελπαδικῶν, κατὰ πρώτην διάληψιν. — Συναπολογεμένε Ὀλάβε Ῥεδόλφε *Bellander* τῶν Οὐεςμαννικῶν, κατὰ δευτέραν διάληψιν. Hwardera 1 och ett fjerdedels ark *).

Corani Sura LXXVIII, eaque Svethice. P. I. Resp. *Joh. Axel Petersson*, OGoth. 1 och ett halft ark.

Under Kongl. Hofpredikanten Mag. Georg Helén:

Introductio in Epistolam Pauli ad Hebræos. P. I. Resp. *Gust. Ad. Sundborg*, WGoth. 1 och ett halft ark.

Under Mag. Matth. Ziedner:

Pindar. Nemeorum Ode Prima Svethice tradita. P. II. Resp. *Nic. Petersson*, Wermel. — P. III. subjectis observationibus de Poësi Pindarica. Resp. *Joh. Wilh. Beckman*, Smol. — P. IV. Resp. *Joh. Bodenström*, Gothob. Hwardera 1 och ett halft ark.

Akad. Underrättelser.

Stockholm:

I Kongl Wetenskaps Akademiens sammankomst den 20 Jun. blef Åminnelse-tal öfwer Akademiens framledne Ledamot, StatsSekreteraren, C. N. O. Friherre Schering Rosenhane, hållet af StatsRådet, Ridd. och Comm. af K. M. O. m. m. Frih. Gudm. Jör. Adlerbeth.

I Kgl. Witterhets- Historie och AntiqvitetsAkademien skedde den 2 Jun. wal och lottning till ombyte af Ordförande, då CanzliRådet C. N. O, af Leopold blef President och Biskoppen, C. N. O. Doct. Tingstadius vice President för senare hälften af innewarande år.

I Kgl. Musikaliska Akademiens sammankomst den 30 sistl. Maj öfwerlemnade Kammarherren och RiddarhusSekreteraren m. m. Ar. G. Silverstolpe det i 2:ne år förda Präsidium till Generalen och Commendören m. m. Frih. A. F. Skjöldebrand, hwarefter med loford namngäfwos de af Akademiens Elever som i Sång och Musik gjort de bästa framsteg.

* Denna Disputation ventilerades äfwen, begge dagarne, till en del på Grekiska.

Upsala:

Kongl. WetenskapsSocieteten härstädes har sedan 1765, och således i 50 år, wördat Hans Majestät Konungen såsom sin Præses Illustris. Till betygande af sin underdåniga glädje öfwer denna, i så Lärda Samhällens annaler förekommande, händelse, har WetenskapsSocieteten welat, genom en Medalj, förwara minnet deraf åt efterweriden. Denna medalj, slagen af Enhörning, är af 11 storleken och föreställer på åtsidan Hans Majestäts bröstbild med omskrift: CAROLUS XIII Rex Sveciae et Norvegiae; på frånsidan Ett Lagerträd, i hwilket, enligt Fabelläran, Daphne blef förwandlad; med Legend: Primus Amor Phoebi. I Exerg. Praesidi Semisaeculari R. Sc. Societas Upsal. MDCCCXV. Denna medalj blef till Hans Maj:t i underdånighet öfwerlemnad den 22 Jun. på Stockholms Slott, af en Deputation från WetenskapsSocieteten, anförd af deß HedersLedamot f. d. RiksRådet och RiksMarskalken m. m. Hans Exc. Grefwe Joh. Gabr. Oxenstjerna.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

På förslag till lediga Kyrkoherdelägenheten i St. Clarä Församling äro uppförde 1. Professorn, Prosten i Kumla, Strengnäs Stift, L. N. O., En af de 18 i Sw. Akad. Mag. Frans Mich. Franzén; 2. Theol. Professorn, Director Seminarii wid Lunds Akademi, Doct. Carl P. Hagberg; 3. Prosten i Åkerby och Jumkihl, Upsala Erkestift, Doct. Brynolph Hoßelgren.

Upsala:

Efter utfärdadt Program, öfwerlemnade Akademiens Rector Magnificus, Theol. Professorn Doct. And. Hultén, med ett tal: de statu Theologiæ Dogmaticæ post Reformationem Lutheri, Rectors-embetet, den 16 sistl. Jun., till Jur. Oecon. & Commerc. Professorn Doct. Lars Georg Rodenius.

Decani för nästkommande termin äro: I Theologiska Faculteten: Professorn Doct. Hultén. I Juridiska: Professorn Doct. Drißel. I Me-

Digitized by Google

dicinska: E. O. Professorn Doct. Adam Afzelius, och i Philosophiska: Astron. Professorn Mag. J. Bredman.

Under sistledna Wårtermin har de Studerandes antal wid Akademien hårstädes warit 1053, hwaraf 662 woro närwarande och 391 frånwarande. Håribland woro Adelsmän 81. Prestesöner 301. Borgaresöner 199. Bondesöner 164. Civilstatens söner 267 och Militärstatens söner 41. Af dessa studera 233 Theologi, 180 Juridik, 92 Medicin och 318 Philosophi. 230 hafwa ännu ej bestämt vitæ genus. 224 åtnjuta Stipendier. En Studerande af Bothniska Nation har under denna semestre dödt af Smittkoppor.

Under termin hafwa 66 blifwit inskrifne och deribland 4 Baroner. Utomdess hafwa Norrska Stor-Thingets Deputerade, under wistelsen här, inskrifwit sig i de Studerandes Matrikel. Twenne Utländningar hafwa åfwen wistats wid Akademien denna termin: nemligen en Engelsman, som sysselsätter sig med Grekiska Literaturen, och en Hamburgare, hwilken senare denna termin pro exercitio hårstädes disputerat.

Under denna termin har Theologiska Faculteten anstält Theologiä Candidat-examen med Sacr. Minist. Adjuncten, Phil. Cand. Nils Fellström, Medelp. Jemtl., Magist. C. Fr. Björkman Rosl, Magist. Herm. Lang Suderm. Neric., Magist. Matth. Nic. Alb. Isander Upl. och Huspredikanten Mag. Bo Gust. Ribbing Nob. Westm. Dalek.

Juridiska Faculteten har anstält Juris Utriusque Licentiat-examen med J. U. Candidaten Magist. Jac. Edv. Boethius Westm. Dalek. samt Jur. Utr. Candidatexamen med Magist. Edv. Gabr. Runeberg Stockh., Carl Acrel Stockh. och L. O. Boström Bothn.

Medicinska Faculteten har anstält Medicinä Licentiat-examen med Medicinä Candidaterne: Gust. Jac. Örtenblad Wermel., Magist. G. Ericsson OGoth., C. G. Lithell Suderm. Neric., J. Aug. Åman Suderm. Neric., J. W. Dalman. Nobil., P. Brandellius WGoth., Magist. Fr. Jf. Lönegren Smol. och J. P. Högman WGoth., samt Med. Candidatexamen med C. J. Ekström Wermel., Magist. J. E. Sabelli Femre, Magist. C. E. Axenborg Suderm. Neric. J. Em. Wilström och C. O. Bånge WGothi.

Om Candidat examina i Philosophiska Faculteten se Bih. N:o 4.

Inför Consistorium Academicum hafwa undergått Bergsexamen 1. Canzliexamen 4. Hofe Rättsexamen 12. Cameral-examen 7.

Hans Exc. Akademiens tillförordnade Canzler har under den 27 Jun. utnämt E. O. Adjuncten Mag. P. Sjöbring till Ord. Adjunct i Österländska och Grekiska Språken.

Likaledes har Hans Exc. under s. d. utnämt Histor. Docens Mag. Er. Gust. Geijer till Extraord. Adjunct i Philosophiska Facultéten.

Lund:

Med. och Philos. Doctorn Bengt Sam. Ingelman är förordnad till Docens i Medicinska Facultéten.

Westerås:

Gymnasii Adjuncten Mag. Joh. Norman har blifwit utnämd till andre Theol. Lector wid Gymnasium hårstädes, i ledigheten efter tjenstfrie Lectorn, Prosten Mag. P. Kraft.

Antikritik.

(Inländ.)

Swar till Rec. i Swensk Litt. Tidning för åt 1815, N:o 21, i anseende till några Delar af Naturkunnigheten på ett alldeles nytt sätt betraktade. — Första försöket.

Förf. tror sig behöfwa icke mer, än leda uppmärksamheten på Rec. egna uttryck och egna slutsatser, för att wisa, huruwida den skrift som Rec. tillstrott sig att criticera är under hans bedömmande, och huruwida skäledes någon annan kan med Rec., som hans ord lyda, dela öfwertygelsen.

Sedan Rec. i början yttrat sig, att denna skrift ådagalägger både ett berömligt sträfwande efter en högre, ideellare åsigt i Wettenskaperna, och en icke ringa grad af speculativ skarpsinnighet m. m. säger han strax derpå, denna speculativa qwickhet, är inom sin egentliga sfer af en lycklig och glädjefull natur; men inom det wettenskapliga området, kan denna

Digitized by Google

qwickhet icke spela någon betydlig Rolle, af det skäl, att den ej kan mer än finna likheter, icke identitet, och sedan säger Rec. att denna undersökning aldrig kan föra till något resultat. Speculatif skarpsinnighet och qwickhet äro således förblandade. — Berömligen sträfwa i wettenskaperna, med speculatif Skarpsinnighet, der spela någon sådt icke betydlig Rolle, kan således aldrig föra till något Resultat! Män Proferian står bättre in än Logikan. Förf:s andra försök torde redan rättat den förra.

Rec. säger, att hans åsigt i Naturen utwidgas icke dermed, att den framställes såsom ett moralcompendium i allegorier; men om Rec. funnit icke denna framställning förut, så måste wäl dock åsigt derigenom utwidgas, efter wanlig slutkonst, och om Phädrus hade warit den förste som sagt att Lejon, Räfwer, Åsnor m. m., hafwa de egenskaper, som han anwändt i sina Fabler, så hade det wäl, att tala som Rec. befordrat Zoologien; men hela denna tanke, om allegorier, om Esopiska Fabler, och om anwändandet af Magnetism, Electricitet, m. m. dertill, angår alldeles icke Förf:s arbete, för den som förstår att läsa det. Widare säger Rec sig öfwertygad att det gifwes ett omedelbart Sammanhang, en absolut correspondance, emellan det inre och yttre; men den uppenbarar sig icke, emedan den är absolut, såsom prekär likhet! (Huru skall detta förstås?) kan också ej genom tillfälliga yttgifwelser röja sig (ja emedan den icke uppenbarar sig) utan måste ur en gifwen säker princip organiskt deduceras. Så länge nu en sådan princip brister, måste alla likheter blifwa godtyckliga (Så mycket som kan förstås af detta, gifwer Förf. anledning att tro, det sjelfwa menniskan wore en sådan princip, och derifrån har han utgått till sambånd med den öfriga naturen).

Rec. will jäfwa Förf:s åsigter dermed, att de kunna anmorlunda af andra framställas med lika många skäl; men det är icke bewist. De Exempel Rec. anför wittna äfwen twärtom: nemligen så mycket de kunna fattas: ty att Indiska Mythologien föreställer Röda färgen med Substans, är åtminstone öfwer Förf:s begrepp, och det som anföres enligt Oken, är precist det samma som Förf. kanske mera bestämt uppgifwit, likaledes om Elasticiteten, hwilket Rec. bort finna, om han endast läst art. om färger ifrån början till slut.

Den beskyllning Rec. gjort Förf. om förwexling af Philosophie och Moral, är origtig: ty på sid. 27 som citeras, står tydligen, Philosophiska och (icke eller) Moraliska kraften.

Härmed har Förf. säkert så mycket som behöfts, wisat Rec:s förmåga att bedömma i fråga warande arbete; Förf. will äfwen i största korthet framlägga Rec:s rättighet att tala om Stylist, och om Tryckfel, då han sjelf wisat så kraftiga prof, att han är icke det förra, och att han undwikit icke de sednare. Förf. hade gått detta förbi, såsom Småaktigt; men Rec:s inbillade triumph, öfwer, åtminstone sådana fel hos Förf., nödgade till någon afprutning. Förf. har med olika bokstäfwer i det föregående lemnat flera bewis, huru Rec. är Stylist, till ex. befordra Zologien, Prekär likhet, dela öfwertygelsen (dela måtte minska) samt detta: wisserligen utwidgas icke min åsigt i Naturen, dermed att den framställes m. m. Detta sista exempel är alldeles af enahanda beskaffenhet med det Rec. anförde mot Förf., och Förf. kunde ännu framte andra, hos Rec. Hwad åter Tryckfelen angår, så äro de flera i denna korta Recension, som förändra meningen, då intet sådant finnes i Förf:s ifrågawarande arbete: till ex. i Recensionen åsigt af wettenskaperna, åsigt af naturen: i st. f. i wettenskaperna, i naturen, och kanske zoologien i st. f. zologiens, likheter m. fl. nogaf: Förf. finskar Recensenter utan fördom, upplysta och sökande Sanningen, men som fästa sig icke wid Commatering, Tryckfel och dylika småsaker.

Dödsfall.

Rectorn wid Kgl. Trivial-Scholan i Hudiksswall, Mag. Lars Qwist afled den 13 Januar., nära 80 år gammal. Han war född 1735. Blef Magister i Greifswald 1761 och efter flera mindre Schola-syslors bestridande Rector i Hudiksswall 1775. Åt denna Schola, der han jemt 40 år warit Lärare, har han, wid sin död, testamenterat sin efterlemnade Boksamling.

Rättelser: Bihanget N:o 6. Sid. 41, rad. 29: står Leurenius, läs Laurenius; s. 43, r. 35: Rerum Scriptorum, läs Rerum Svecicarum, S. S. r. 45 är utelemnadt: *Author.*

Digitized by Google

Bihang
till
Swenſk Literatur-Tidning.

N:o 8. Julii 1815.

Lärda Nyheter.

Upſala:

Akademien härſtädes har öfwer ſin höga Canzler Hans Kongl. Höghet KronPrinſen låtit ſlå en Medalj af 17:de ſtorleken. Den är gjord af Enhörning och wiſar på åtſidan Hans Kongl. Höghets bröſtbild med omſkrift: CAROLUS IOHANNES Regni Svec. Princ. Hered. Frånſidan föreſtäller Hercules Muſagetes ſom mötes af Sånggudinnorna. Legend: Mirantur Inermem. Exerg: Camenae Upſalienſes MDCCCX. Denna Medalj öfwerlemnades till Hans Kongl. Höghet den 22 Jun. på Stockholms Slott af en Deputation, från Conſiſtorium Academicum, anförd af Rector Magnificus JurisProfeſſorn Doct. Robenius.

Lund:

Efter förut utfärdade Program öfwerlemnade Akademiens Rector Magnificus Theol. Profeſſorn Doct. A. Hylander den 23 Jun., med wanlig högtidlighet, Rectorsembetet till Juris Patrii Profeſſorn Doct. Joh. Holmbergsſon.

(Inſändt.)

Erinringar wid Recenſionen öfwer ſkriften: Ho tror wår predikan etc. Swenſk Liter. Tidn. N:o 23.

I anledning af den recenſion, ſom finnes intagen i Swenſk Literatur Tidning, N:o 23, ſid. 360, öfwer ſkriften: Ho tror wår predikan, har författaren af de anmärkningar, mot hwilka, enligt hwad wid början af ſid. 362 antydes, den derefter förekommmande utwecklingen af Statens förhållande till kyrkan egentligen blifwit uppſtäld, trott ſig höra i detta ämne meddela ännu en och annan erinran.

Recenſenten antager: att Borgerliga ſamhället framſtår med poſitif och negatif polaritet, med en ideell och reell ſida: att den poſitiva polen, eller den nationella kyrkan repreſenteras af det, utur nation, ſåſom ett fritt beſtående ſtatselement utgående preſterſkapet: att deremot den reella polen är det politiſka, det ſtatiſtiſkt juridiſka ſamfundet, ſom af folket, helt enkelt ſåſom folk, ſåſom nation betraktadt, repreſenteras: Att deſſa båda poler ſammanſmälta i Statens indifferenspunct, i den lagſtiftande makten, i Rikets Ständer, hwarföre Preſternes repreſentationsrätt är, med förſta idén af Borgerligt ſamhälle, likſom folkets, urſprungligen gifwen: Att, då den reella polens repreſentanter, folket, icke ſjelf i maſſa kan utöfwa ſin negativitet (?), kan handhafwa den legalitet, ſom är deſſ princip, har det ſin repreſentativa organ i den lagſkipande makten, i Regeringen, hwilken utöfwar ſitt lagſkipande kall, genom ſina tjenare, de civila och militaira Embetsmännen: Att, om man ſemföre Staten med en menniſka, kyrkan är ſjälen, och den Borgerliga författningen, kroppen: Att Lagſkipande ſtyrelſen äro kroppens armar och de Regeringen direkt underlydande Embetsmän föreſtälles af de, armens förrättningar utförande händer och fingrar: Att deraf är klart, att de civila och militaira Embetsmännen, ſåſom ſådane, icke till det Borgerliga ſamhället ſtå i ſamma förhållande, ſom preſterne, och att de förra icke, ſåſom de ſenare,

Digitized by Google

i kraft af sitt kall, deltaga i lagstiftande makten: Att ett Rikes fria Stånder böra representera personalitet och egendom: Att nationens egendom representeras af Landtbrukare och Bruksidkare, samt af handlande och fabrikanter; men att åter personaliteten grundas på ädla handlingar och helig sinnesstämning, hwarföre den representeras af Adeln och af Presterna.

Anmärkaren har sagt alldeles det samma, om statens 2:ne sidor, den positiva och den negativa, eller den ideella och den reella, som Rec. nu anfört. Det är endast i frågan om dessa sidors framträdande genom representation, som Rec:s och Anmärkarens åsigter äro stridiga.

Anm. tror, att hwarken det positiva eller det negativa utgör, hwart för sig, något fritt bestående element, utan att dessa motsatser äro till, allenast i och genom hwarandra, eller att det positiva lifwet emottages och uttryckes, eller blir objectift genom negativiteten, hwilken således är den förutsättning, som ligger till grund för möjligheten af det positivas framträdande i sinligt phenomen. Följaktligen är det Anm:s tanke, att Kyrkan och Borgerliga författningen, om man med dessa benämningar menar statens ideella och reella sidor, alldeles icke äro att anse för några, emot eller bredwid hwarandra fristående elementer, utan äro just en och samma ewiga enhet, blott betraktad ur olika synpunkter. Borgerliga författningen är icke annat, än den begränsning, som i det yttre constituerar samhället till organism och hwarigenom det sammanträngas till medwetande af det inre och ideella, från hwilket senare denna organism hämtar sitt lif. — Kyrkan åter är icke annat, än detta samma ewiga och ideella lif, utbildadt till ädelighet i den sullständade samhällsorganismen — det will säga: — Kyrkan är den helgade staten: religionen, representerad af den förädlade sinligheten: det Gudomliga, representerad af det menskliga — Christendomens högsta idé.

På samma sätt förhåller det sig med den individuella menniske-organismen. Själen och kroppen äro inga från hwarandra fristående elementer. Själen är det Gudomliga, som objectiviserar sig i kroppen. Nu påstår likwäl Rec. att Kyrkan, som representeras af presterna, swarar mot själen, och folket, som representeras af Regeringen, mot kroppen. Själen representeras således af ett ur kroppen utträdande, fritt bestående element, enligt den beskrifning Rec. lemnat på Prestersky; men huru är då kroppen representerad? Jo, af armarna, med de under dem hängande händer och fingrar; hwilket allt swarar mot Regeringen och de derunder lydande Embetsmän. Detta synes, i sanning, wara att taga Regeringens benämning af den werldsliga armen allt för troget efter bokstafwen. Anm. fruktar, att, om man wille regera kroppen med blotta armarna, händerna och fingrarna, man kommer att lefwa för mycket blindbock. — Att man jemwäl måste se, höra o. s. w. anser Anm. wara åtminstone för ett säker kropps-styrelse, alldeles oundgängligt; och han fastar till och med, att anspråket på nödwändiga egenskaper för en sådan styrelse måtte sträckas åtda till werkligt tänkande.

Tillämpar man nu på Staten det förbållande, Anm. trott sig finna emellan själen och kroppen hos menniskan, så blir den Gudomliga idé, som staten bör sträfwa att realisera, — statens själ, den lefwande principen; hwaremot allt det yttre, genom hwilket denna idé blir objectif, är dess kropp, den må uttryckas i sitt framskridande fjermare eller närmare, till idéens realiserande — det will säga, i förra fallet, genom Borgerliga twångsförfattningen, såsom lägre, eller i det senare, genom Kyrkan, såsom högre potens. Skilnaden ligger i de olika ståndpunkterna af en ytterr legalitet, eller af ett längre hunnet fortskridande till inre helighet.

Liksom själens werkningar i menniskolifwet, genom de högre organerna, meddelas åt de lägre, så att de förra förhålla sig till de senare, såsom befallande till lydande, eller såsom styrande till dem, som styras; så måste ock Regeringen först hafwa uppfattat statens stora idé, innan hela nationen deraf kan genomträngas. Regeringen swarar således mot de högre lifsfunktionerna, och folket mot de lägre. Man kan kalla dessa särskilda funktioner för det styrande och det lydande elementet; men man må

Digitized by Google

derföre icke förgåta, att deßa elementer lika så litet kunna fritt bestå, oafhängige af hwarandra, i staten, som de högre och lägre funktionerna kunna åtskiljas, i menniskolifwet.

De twå elementerna sammansmälta ostridigt i en indifferens-punct, såsom Recensenten antagit; Och denna indifferens-punct är Lagskipningen; Men då, efter hwad man nu sökt wisa, sjelfwa elementerna utgöras, icke såsom Recensenten påstår, af Presterna och folket, utan af Regeringen och folket, så äro deßa senare elementer de, som rätteligen böra constituera Lagskipande makten. De hafwa ock utgjort deß werkliga beståndsdelar i alla både äldre och nyare stater, som ägt en fullkomligare bildning.

Anm. har sagt, att det är Regeringen, som bar att uppfatta och utföra statens idé — det Gudomliga uppenbarande i sin högsta form. Regeringen måste alltså, omden skall kunna uppfylla sin bestämmelse, wara religiös. Deß religiositet måste åter werka twåfaldigt, neml. 1:o negativt (juridiskt), derigenom, att alla hinder för ideens realiserande undanröjas — det will säga, genom Borgerliga twångsförfattningen, och 2:o positivt (Presterligt i widst ädktare bemärkelse), derigenom, att det religiösa, eller lifsprincipen underhålles och utbildas — det will säga, genom allmänna underwisningen, den wetenskapliga, för dem, som ämnas till statens högre organer, och den blott religiösa (den presterliga i inskränktare bemärkelse), för dem, som utgöra de lägre, samt genom uppmuntran af skön konst till dennande af en upphöjd nationalitet.

Häraf följer, att Regeringen, i fullkomlig medwetandet af statens idé, måste wara både Lagskipare och Prest Då först, när den omfattar deßa både egenskaper, blir den fullständ bad organ för statslifvets alla werkningar: då först tänker den och utöfwar hela statslifwets högre funktioner, samt är wärdig namnet af ett statselement, i den mening, Anm. ofwanföre uppstält. Staten närmar sig då till sin högsta form: — theokratie*).

*) I Mosaiska staten — säkert den fullkomligaste, som funnits — woro de Presterliga Embeterna och Lagskipningen förenade hos en och samma folkstam — Leviterna. De föreställde, gemensamt, den Mosaiska styrelsens själ och deltogo derföre icke i det närande lifwet, utan underhöllos af folket. En sådan sammanstämmelse emellan statens alla styrelseorganer war det ock, som Anm. förstod med den benämning af statens själ, han i sin förra skrift gaf åt denna, de högre organernas enhet.

Mot statens lägre funktioner swarar åter hela det närande lifwet. Detta är således statens andra element.

Med deßa bestämmelser inträffar ock den skilnad, Recensenten antagit, emellan personalitet och egendom.

Att personaliteten grundas på helig sinnesstämning och ädla handlingar, will Anm. wißt icke motsäga; men han tror, att i en stat, det icke är nog, att blott Presterna äga den heliga sinnesstämningen, emedan det just är ifrån denna, som de ädla handlingarna skola utgå. Också bekänner Anm. att han icke rätt wet, hwad Recensenten menar med Adel. Anm. förmodar, att, i hwarje stat, der werklig Adel funnits, den alltid deltagit i den civila och militaira statstjensten. Sådan war adeln åtminstone i de gamla Republikerna; Och medeltidens Adel war Länspligtig till krigstjenst, samt utöfwade jemwäl lagskipande makten i de områden, den af Regenten hade under föräning. Statens Adel måtte wara, förträdeswis, icke berättigad, utan förpligtad till Statens personliga tjenst. Denna kan ej äga rum annorlunda, än genom förwaltande af Statens Embeten En Adel, som ej begagnades på detta sätt, wore en besynnerlig utwärt på Staten; och Anm. kan ej inse, hwari deß wärde af personalitet då bestode, eller hurú den någonsin kunde komma i tillfälle att utöfwa ädla handlingar.

Adeln i sin sanna idé torde närmast swara mot hela den, till styrande och ledande element bildade classen i staten. Huruwida detta Adelskap nödwändigt bör wara ärftligt, är en fråga, som ej hör till förewarande betraktelse. Efter det begrepp, Anm. nu framställt, lagt äfwen Presterna bland statens Ädlingar. Man ser dem också i England sammanblandade med den egentliga Adeln R:e. har misstagit sig derl, att Engelska Biskopparne sitta i Öfwerhuset, såsom Kyrkans representanter. Blackstone wi-

Digitized by Google

sar tydligen, i 1 Bok. 2. Cap, att Biskopparnes säte i Öfwerhuset härleder sig deraf, att de innehafwa Baronier, som äro oskiljaktige från deras Embeten; hwarföre de ock kallas andliga Lorder.

Om åter Engelska Biskopparne werkligen representerade Kyrkan, kan Anm. icke finna, på hwad skäl, Recensenten kallat de lägre Presterna för statens owillkorlige Embetsmän. Recensenten har ju förut sagt, att Presterskapet representerar kyrkan och icke förwaltar något statsEmbete. Huru skulle de lägre Presterna kunna wara af annan art, än Presterskapet, det will säga — ståndet i det hela? Äro Biskopparne kyrkans och icke statens Embetsmän, så måste wäl ock deras underhafwande, de lägre Presterne wara det samma.

Af de åsigter Anm. nu framställt, är det lätt att sluta till hans tankar om Lagstiftningens organisation. Han fordrar dertill, likaså wäl som Rec. Adel och Presterskap; men han fruktar sörmycken splittring. Han står fast wid hwad han förr yttrat, att nemi. staten och kyrkan böra sammansmälta till fullkomlig enhet.

Deremot befarar han, att, om Rec:s idé realiserades, den skulle förnya den så ofta förut inträffade, olyckliga striden emellan staten och kyrkan, hwilken alltid slutat sig så, att endera måst duka under och blifwit af den andra despotiskt behandlad; en despotism, icke mindre förhatlig, än den, Recensenten sid. 363. omtalar, eller Lagskipande maktens inkräktning på den nationella friheterns omfång.

Om, enligt hwad Rec. påstår, Kyrkan wore statens själ och Presterskapet, såsom ett fritt bestående element, deß representanter; men Regeringen deremot were endast armarne af statskroppen; så synes man rakt komma till det resultat, att det blefwe omöjligt för staten, om den någonsin skulle tänka, att göra det genom Presterna. Det were då af dem, som den werldsliga armen skulle styras — det will säga: Regeringen (kroppskraften) skulle emottaga all spirituell inflytelse från Presterna (själen). Detta har Anm. tyckt stöta något på obscurantism eller på den urartade catholicismen.

Aldrig har den Evangelisk-Lutherska kyrkan försökt att från staten söndra sig till särskildt element. Den har alltid betraktat statens Regering, såsom sitt Öfwerhufwud. Det är också endast i detta förhållande emellan kyrkan och staten, som man kan sägas äga en nationell kyrka. I samma stund Presterskapet utgjorde ett fritt bestående statselement, gäfwes ingen säkerhet mera för de dogmer, staten erkänt. Kyrkan är kyrka, om den predikar Christi Lära, eller Muhameds. Det tillhör nationen att antaga den lära, till hwilken den skall bekänna sig; Och det tillhör Regeringen att wärda denna lära från förfalskningar, ware sig af dem, som skola predika den, eller af andra; men detta blefwe omöjligt, om Presterna kunde constituera sig till en fri och oberoende kyrko-representation, lösgjord från Regeringens directa öfwerinseende.

Dessa anm. hade wisserligen uteblifwit, om icke författaren ansett ämnet wara af den ytterste wigt. Inga satser äro wådligare, än de, från hwilka man kan leda sig till en mechanisk construction af Staten. Denna misstydning skall swårligen kunna undwikas, så länge man om staten bibehåller det begrepp, att Regeringen är deruti en blott kroppsorgan. Statsorganismen kan ej tänkas såsom fullständad, innan Regeringen, med klart medwetande af sitt wärde och sin bestämmelse, öfwerskådar den, icke stycke-wis, utan i en rent harmonisk helhet. Till detta enda och stora mål måste alla statens organer sammanrigtas; men dertill fordras ingenting mindre, än att de Borgerliga Embetsmännen werka med samma ljus och med samma heliga sinnesstämning, som de Presterliga, fast deras werkningar yttra sig på olika sidor och förfaktligen alldeles icke tåla den sammanblandning, som i senare tiden ägt rum, och öfwer hwilken ej blott Recensenten, utan äfwen många andra med så mycket skäl klagat.

Rättelser: Bih. 6. N:o sid. 44 rad. 8 från potest läs quem. N:o 7 sid. 50. är af Mag. O. Carlings Diss. de Lingua Græca Dialectis P. II. Resp. Gust. Ringqwist Q.Goth. förbigången.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Litteratur-Tidning.

№ 9, 10 Julii 1815.

Strengnäs:

Studerande ungdomens antal wid Gymnasium härstädes, wårtermin 1815, war 106, nemligen 36 i Öfre, och 70 i Nedre Cirkeln. Enligt den tryckta Catalogen woro deribland 3 Adelsmän, 30 Prestsöner, 15 Borgaresöner, 26 af Ståndspersoners och 32 af Almogens och andra folkclassers barn.

Wid Trivial-Scholan war ungdomens antal 113, nemi. i öfwerste Classen 10, i 2:dra Cl. 21, i 1:sta Cl. 47, och i Apologist Classen 35. Deraf woro 4 Adelsmän, 16 Prestsöner, 27 Borgaresöner, 40 af Ståndspersoners och 26 af Almogens och andra folkclassers barn. — Wid Gymnasium woro 44 och wid Trivialscholan 2 Stipendiarii, hwaraf Regii 20 och Privatorum 26.

Efter slutade examina, skedde Rectors-ombyte wid Gymnasium härstädes den 21 Jun., då Theol. Lectorn, Prosten Doct. Ol. Hultin, efter hållen oration: de usu et auctoritate Legis Moralis in N. T. öfwerlemnade Rectoratet till Phys. Lectorn Mag. J. E. Strömberg.

Göteborg:

Examen anstäldes med Gymnasii ungdomen härstädes den 12 och 13 Jun., då äfwen förstnämde dag framl. Fru Mag. Hwitfeldts minne firades af Hwitfeldtske Stipendiaten A. Sandbeck i ett tal: de Ingenio Romano. Efter slutad examen afsade ungdomen, senare dagen, offentliga prof på deß under förflutna läs-år gjorda framsteg i Vocal- och Instrumental-Musiken, Calligraphien och Ritkonsten samt i Gymnastiken, eft. midd. på öfningsbanan wid Contubernium. Enligt tryckt Catalog utgjorde Gymnasisternes antal 52, af hwilka 15 åro födde i Göteborgs stad och söderi, 17 i Halland, 14 i Bohus län, 2 i Elfsborgs division, 3 i Skara Stift och 1 i Småland Häribland woro 5 Prestsöner, 5 Borgaresöner, 8 Bondesöner och 34 af andra folkclassers. I Gymnasium hafwa under loppet af läsåret 13 blifwit intagne och 15 derifrån nu dimitterade till Akademien.

Den 13 Jun. höllo examen i Trivial-Scholan. Ungdomens antal war derstädes wid termins slut 81. Nemi. i Rectors class 11, hwaraf 9 uppflyttades till Gymnasium, i 3:dje Cl. 8, i 2:dra Cl. 12, i 1:sta Cl. 27 och i Apologist Classen 23.

Den 16 Jun. öfwerlemnade Gräc. L. Lectorn och Kyrkoherden, Riddaren af K. W. O. Mag. Joh. Hellberg, efter hållet tal: de charismate Linguarum primis Christianis divinitus concesso, Gymnasii Rectoratet till Merbes. Lectorn Mag. Elias Dan. Björk; hwarefter Gymnasii och Scholungdomen hemförlofwades till den 12 näst. Septemb.

Läroverket har äfwen detta år förlorat en wärdig lärare i Log. & Phys. Lectorn Professor G. Rosén, hwilken såsom utnämd Kyrkoherde den 1 sist. Maj tillträdde Stora Åby Pastorat i Linköpings Stift.

Calmar:

Examina förrättades den 17 och 20 Jun. med Studerande-ungdomen wid härwarande Gymnasium och Trivial-Schola. 3 Gymnasister fingo tillstånd att resa till Akademien, och från Trivial-Scholan blefwo 8 till Gymnasium uppflyttade.

Den 19 Jun. öfwerlemnade Professorn C.

Digitized by Google

loqu. et Poës. Lectorn Mag. C. Ad. Wahlbom, efter förut hållet tal: de constructione adverbiorum atque conjunctionum cum certo verbi modo, Gymnasii Rectoratet till Lingu. Hebr. & Gräc. Lectorn, Mag. J. Ahlberg.

Hernösand:

Den 10 Jun. höll Rectorn wid Trivial-Scholan härstädes Mag. Joh. Swedbom, efter aflagd embetsed, sitt inträdestal de Realismo Seculi Pædagogico.

Likaledes d. 12 Jun. höll Theol. Lectorn och Licentiaten Mag. Joh. Häggblad sitt inträdestal: de Theologia Christiana contra Neologos tempore hodierno vindicata.

Den 13 och 14 Jun. anställdes examina med Studerande ungdomen wid Gymnasium och TrivialScholan. Den 15 Jun. öfwerlemnade Histor. Lectorn Mag. Ol. Fr. Forßberg, efter hållen oration: de Temporibus Caroli XII. Gymnasii Rectoratet till Mathes. Lectorn, Aßeßorn Doct. Gust. Lunell.

Antikritik.

I anledning af de i Allmänna Journalen 1815 N:o 50 o. följ. införda Anmärkningar öfwer Recensionen af Matthäi Evangelium.

„Det skulle blifwa swårt — heter det strax i början — att af de strödda tankar, som utgöra en inledning till granskningen af Öfwrs försök, hämta något bestämdt resultat, om icke den nog blottade åstundan, att bereda wår Swenska, efter Luther författade Bibelöfwers. en sådan sanktion, som på Tridentinska mötet gafs åt Versio Vulgata: jubemus, ut pro Authentica habeatur."

Det har smärtat Rec. att i en twist med en så aktningswärd och sanningsälskande man som Öfw. af Mattheus, se sig påbördad en mening hwars motsats han så tydeligen yrkat. Han trodde att deßa wapen — förtydningens och osanningens — borde förbehållas dem, som, liknöjde om medlen, blott strida för enskilta intreßen. Sid. 22 har Rec. öppet och med hela tydligheten af de gröfsta frakturstilar förklarat de grundsatser, enligt hwilka, efter hans tanka, en ny BibelRevision borde utföras: „Der man, efter nogaste ransakning, är fullt öfwertygad att Luther mißtagit sig om ordasörståndet eller hwarje annan omständighet, der må det bättre men i öfwerensstämmelse med fornandan, i stället infogas." — Men „alle hwad som i gamla Swenska Bibeln numera är alldeles oförständligt, påtagligt oskickligt, lågt eller oädelt, utmönstres och ubytes mot lämpligare uttryck." — Åsyftar detta, att göra wår gamla Öfw. authentisk? Har då Rec härmed nekat en kunnigare Öfw. att sätta Galileen wester om Jordan; eller att låta Frälsaren under Hans wandring från Galileen genom Samarien till Jericho, taga wägen wester om samma flod o. s. w.?

Öfwers. har icke inlåtit sig i en egentlig pröfning af hufwudsaken, eller af sjelfwa grunderna för Bibeltolkningen. Mellertid bestridas de förnämsta af de fordringar, som, enligt Rec:s öfwertygelse, äro ett willkor för att lyckas i deßa heliga wärf. Öfw. menar att denna slags skicklighet kan förwärfwas. Rec tror åfwen att den lärdom och kunskap, som härtill hörer, wisserligen kan och måste förwärfwas, men att saken dermed blott till hälften är hulpen. Rec. förutsätter en lyckligare själsdaning, som icke genom flit och idkan eröfras, en oskuld, en enfald i sinne och hjerta som sparsamare tillhör detta tidehwarf, och denna heliga aningskänsla af det himmelska, som gifwit Öfw. anledning till några u-farter, som icke synas upplysa ämnet t ex. utfallet mot nittonde Seklets spekulation (öfwer hwilken dock troligen Öfw. af Matthäus ej haft tillfälle att spekulera mycket), anklagelsen mot Werner, anekdoten om Böhmes Tetragrammaton*)

*) Det är dock skada för det lustiga infallets skull att saken förhåller sig helt annorledes neml. sålunda. Ordet Tetragrammaton nämnes hos Böhme endast på ett ställe, eller i det 350 Cap. af hans Mysterium Magnum, der han syßelsätter sig med expositionen af sitt naturalfabet (hwarföfwer Rec. förbfrigt innehåller allt omdöme) och sedan han förklarat betydelsen af namnet Jehovah, tillägger han: „De andra Bokstäfwerna (i alfabetet) utom de fem Vokalerna (i Jehovah) härstyta ur Tetragrammaton, d. ä. ur den ewiga naturens medelpunkt, ur den högsta Principen, och uttrycka skillnaden af den formade wisdomen, neml. den

Digitized by Google

o. s. w. Kanhända att Rec:s fordringar äro för öfwerdrifna: men månne det ej är bättre att af en sådan man snarare fordra för mycket än för litet? Wi förmoda ej att Dr Ödman, sjelf lycklig andlig Skald, nekar tillwarelsen af inspirationen.

Rec. beder att Öfw. måtte omläsa sista bladet af hans granskning och han skall öfwertygas att Rec. icke nekar, att man ej så gerna bör wera det som är rätt som galet; och att ingenstädes det hardt nära till smälek uttydes, att de finnas, som bemödat sig om kännedom af de naturalster, från hwilka Österländska stilen hämtar sina bilder, eller granskat läget af de orter hwilkas minne wår Gudomlige Återlösare helgat. Det är skada, att Öfw. då han likwäl hedrat Rec. med en antikritik, så flyktigt genomläst hans uppsats. Han beder honom omläsa sid. 9 för att inse att omdömet om Michaelis hwarken är hårdt (såwida det är grundadt) eller wanhedrande för denna tidning; för att finna, att Rec. med all aktning witsordat Riddaren Mich.s stora philologiska kunskaper, men ansett hans BibelÖfwersättning för saftlös och wattnig. Snillet blef icke alltid den Lärdes lott; äfwensom twertom lärdomen icke alltid snillets. Redan Messiadens Sångare fällde öfwer detta werk samma omdöme. — Öfwers. sjelf, kan han bestrida sanningen häraf?

Öfwers. har warit så lycklig att några månader förrän Rec. hafwa fått Augustus och De Wettes N. T. i sina händer. Det må förlåtas honom att ej i Dec. 1814 hafwa känt ett arbete, som ett halft år förut lemnat preßen i Tyskland.

Icke mindre främmande för ämnet än episoderna om Böhme, och allusionerna på wårt tidehwarfs mysticism, förekommer oß polemiken

som härfloter från det fordrade ordet i de tre principer i hwilka hela Skapelsen ligger: de äro skapelsens mening, d. ä. egenheten af krafterna och af den uppenbarade Guden i naturens ord." Jfr. Tab. 11. s. 9 i III Vol. af engelska praktupplagan af The Works of J. Behmen, London 177-. Men ingalunda öfwersättes som Öfw. af Matthäus, Rec. känner ej ur hwilka källor, rent sig att berätta, Tetra med Fader, Gramma med Son, och Ton med den Hel. Ande.

mot en i ett annat Dagblad införd uppsats (hwilken Rec. ingalunda gillar), eller mot hwad i N:o 40 år 1814 i denna Tidning blifwit yttradt. Men i alla fall, då man citerar, bör man hellre citera rätt än galet. Första ögonkaster i sistnämde Nummer öfwertygar, att här ej är fråga om „menskliga traditioner," utan om sådana, hwilka lika så wäl äro af gudomligt ursprung som de skrifna, hwilka äro lika wanskliga som de muntliga. Men då Öfw. yttrar „att icke utan bokstafwens biträde någon Frälsare finner wäg till hjertat, ej heller en sann Christelig religionskänsla hos någon tändes." må man fråga, om de äldste Christne i de tider då intet Evangelium ännu war uppskrifwet; om de Enfaldige, som förnimma den korsfäste Försonarens nådewerkningar utan att på papperet kunna hopbokstafwera sin religionskunskap, icke känt och icke känna Frälsaren?

I N:o 57 yrkar Öfw., att Swenska Bibeln inom Sverige samt en del af Finland och Pommern, „icke är känd och gillad, emedan i det Katholska Europa ett arbete ej kan dyrkas (men hwarför ej godkännas?), som grundas på Luthers Öfwersättning." Men när hafwa de Catholske Lärde blifwit så intolerante, att de ej såsom lärde utan fördom skulle kunna yttra sig om en lärd produkt, utan afseende på deß orthodoxa erkännande? Det finnes också werkligen, i tryck, ganska gynnande omdömen om wår Sw. BibelVersion, yttrade af Catholiker, derom kan Förf. af denna lilla uppsats på hedersord försäkra Öfwers., fastän han nu för ögonblicket, i saknad af nödiga hjelpkällor, icke kan anföra deßa skrifter. Deremot kan han citera så många flera bewis, som tala för, att denna Tolkning i det protestantiska Tyskland är både känd och wärderad. Må ett enda gälla: „Sie (Laur. Andreä Version) empfahl sich . . . durch die sorgfältigste Vergleichung und Benutzung des Grundtextes, den sie neben der Lutherischen Uebersetzung, der sie häufig folgt, zu Rathe gezogen und nach welchen sie Manches in der Lutherischen Uebers. verbessert hat." — Och om Brödernes O. och L. Petri, detta: „sie enthält keinesweges eine bloße Copie der Lutherschen Version, sondern von der sorgfältigsten Benutzung des Grundtextes augenscheinliche Bewei-

Digitized by Google

se darbietet: und daß sie in manchen Stellen, wo die frühere Uebersetzung des Andreä gefehlt hatte, dieselbe sehr glücklich berichtigt . . . daher sie denn billig ein großes Ansehn erlangt hat. (G. W. Meijer, Geschichte der Schriftserklärung 2:r Th. s. 333). Häraf torde måhända synas att man kan wara brinnande i andanom och ändock nogräknad om sanningen, och att man, äfwen med den största erudition, ändock icke kan weta allt.

Öfwers. låter också, med icke mindre tillförsigt, den fasta försäkran (i N:o 56) insyta, att det är alldeles ingen skilnad mellan det språk och den styl, som råder i wåra inhemska Reformatorers BibelVersion och i deras Werldsliga Skrifter. Wißerligen hafwa ej de fleste läst Laur. Petri eller Olai Petri historiska uppsatser, men otillgängliga äro deßa skrifter dock icke. För att underlätta en jemförelse må wi anföra några rader ur Laur. P. Chrönika om K. Gustaf 1. „Drog så H. Göstoff ifrå Mora och in i Westerdalarne, wid en wicka eller twå derefter, kom Laße Olßon upp til Mora, och wiste widhare besked frya om Konung Christierns förehafwande, huru han ärhnade rijda sina Erichsgatur kringom landet, och hade befallt uprosa gallgar wid hwar länsmans gård. Item att dhe skulle snart förmoda breff om dhen restgård dhe för dhen skul vthaöra skulle." etc. — Nu, för sammanlikningen skull, ett prof ur Matthäi 8de Cap.: „När han gick nedher aff berghit följde honom mykit folk och sij, ther kom fram en spetälsk man, och badh till honom, och sadhe: Herre will tu thå kan tu göra mich reenan. Thå räkte Jesus uth sina hand, och toogh på honom seiandes: Jach will war reen, Och strax wart han reen vthaff hans spetälsko." (Thet Nyia Testamentit på Swensko. Stockh MDXXVI. fol. V.). Hwar en med gehör och takt i öra och sinne må nu anställa jemförelse icke blott med deßa rader utan mellan hela gamla BibelVersionen, och hela denna Laurentii Petri Chrönika ja med Olai Petri samt de öfriga äldra Chrönikor, hwilka beskrifwas i Biblioth. Kgl. Handl. 1a B. I: D. s. 5—22.

Bland de bewis, som för öfrigt andragas för att wisa gamla Sw. Bibeltolkningens dålighet, anföres bland annat Bröderne Ol. och L. Petri okunnighet i Tyskan då de t. ex. öfwersatt Dörfe med Torp. Detta mißtag bör så mycket snarare förlåtas dem, som Torp då hade en med Dorf fullkomligt lika betydelse, hwilket af så många hundrade gårdsnamn på Torp tydligast kan inhämtas. På deras okunnighet i Grekiskan skall man ej behöfwa annat bewis än Matth. 1: 19. Detta ställe lyder neml. sålunda: Ἰωσὴφ δὲ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς, δίκαιος ὤν, καὶ μὴ θέλων αὐτὴν παραδειγματίσαι, ἐβουλήθη λάθρα ἀπολύσαι αὐτήν; och i G. Öfw. „Men efter Joseph war en from man, och wille icke röja henne, tänkte han hemligen öfwergifwa henne." — Hwar är det nu felaktiga i denna tolkning? Att δίκαιος lyckligare här blifwit återgifwet med from*) än ömtsinnad? Och de öfriga orden. Skall t. ex. παραδειγματίζω ej betyda röja? Ännu mer: Dr Ö.s egen Öfwers. är ju härmed helt och hållet öfwerensstämmande: „Men emedan Joseph, hennes trolofwade, war en ömtsinnad man, och icke wille henne blottställa, beslöt han hemligen öfwergifwa henne." Så förhåller sig också med 11e Cap. som föregifwes wara så dåligt.

Sedan Rec. genom återförwisning till sin granskning, sökt reservera sig för påbördande af meningar dem han aldrig yttrat, kunde han här, hwarest det philologiska widtager, bortlägga pennan. Han bekänner att det hufwudsyfte han wid sin granskning haft i sigte, warit, att genom sina små bidrag bringa grunderna för Redaktionen af en ny BibelVersion i närmare öfwerensstämmelse. Twisten om ställen, hwaraf Rec. föreslog en efter hans tycke lämpligare tolkning, är alltför widlöftig för att här utföras; också äger denna undersökning, Rec. bekänner det,

*) Hr Dr. Ödmann wägar dock icke nyttja ordet from, för deß twetydiga bemärkelse! En sådan eftergifwendet för Tidehwarfwets smäßinne, som öfwerallt uppsöker equiwoker, är söga priswärd. Det Latinska simplex betyder både dum och enkel . . alltså får detta ord ej nyttjas i sin ädla bemärkelse!! Äneidens wärdige Tolk, wäl wetande att för den oheliga blir allt oheligt, wägar dock återgifwa Äneas epithet: pius med from. Och Matthei öfwersättare skulle frukta sin tids lättsinniga lynne!

Digitized by Google

för honom blott ett halft' intreße.' Det wore också ingen skam att i sådana ämnen taga underwisning af en så grundlärd man som Hr Dr. Ödmann. Må dock följande förfrågningar underställas den aktningswärde Öfw:s ytterligare omprösning!

Rec. har aldrig påstått att gamla läsarten Boken af Jesu Chr. börd, är den absolut bästa, utan endast ljudfolligare och mera högtidlig än Öfw:s Slägtregister. „Nonsens" är den wäl allraminst. Är det bruket af partikeln af i st. f. om, som stört Öfw.? Wi hafwa ju Tal inför Kgl. Wett. Akad., som ej utwickla Begrepp om, utan af Naturphilosophien. Att βιβλος swarar mot Hebr. ספר, må wara. Men att äfwen detta ord betyder bok, bewises också deraf, att t. ex. i Mosis Maimonides Musäna hwarje afdelning kallas ס פ ר. Och då Orientalerne wanligen ej uppräknade ens slägtledning utan att äfwen berätta lefnadsloppet, så öfwergår betydelsen af ordet Bok ej blott på slägtledningen, utan ock på hela Biographien; och det besynnerliga förhållandet mellan denna benämning och deß korthet i t r y c k (hwarpå Matthäus förmodligen icke tänkte) bortfaller således helt och hållet.

Rec. förswarar ännu tolkningen af χωρα και σκια θανατου med dödsens ängd och skugga i st. f. djupaste mörkrets land. Talet är om en af afgudadyrkare bebodd trakt af Judeen, och gamla Versionens läsart är på engång både ordgrannare, begripligare (ty enligt naturens ordning, är wäl ej den ena trakten af ett land mörkare än den andra), och utan fråga mera liflig och poetisk, då stället är lånadt från en poet. M. Poli har åtminstone förklarat detta ställe lika med Rec.: „hi præ aliis horrendæ desolationi, nec non idolatriæ et profanitati, utpote et Gentibus vicini, et a sede cultus Dei remoti, obnoxii erant. Synops. Crit. III. 102. Och Öfw:s skäl! De LXX ha mißtagit sig och läst Talmot såsom twå ord, då det blott är ett plurale eminens. Nu kan för det första föga skäl hämtas af wår temligen nya punktering utaf hebreiska Texten: äfwen synes infödda Judars wittnesbörd, i en tid då hebr. språket till en del ännu war lefwande förtjena förtroende, i synnerhet då deras förklaring ger en wida lyckligare mening. Deßutom heter ju gräsligt mörker egentl. צרמון? Och en sådant variant fins ej engång hos sjelfwa Kennicott wid Esaiä 9: 2.

Cap. 5: 28. der Rec. förswarat G. Ö. den som ser på ena qwinno för att begära henne i st. f. — „med okyskt begär," anmärkes: „Helt annat är Luthers och DeWettes begehren, som uttrycker textens επιθυμησαι, hwilket wårt begära icke gör." Öfwers. har glömt att wårt språk äger twenne verba: begära; ett, synonymt med bedja och förekommer i 1 § af Gifterm. Balken; det andra, (hwaraf begärelse) är alldeles det samma ord som Luthers begehren och swarar förträffligt mot det grekiska επιθυμησαι.

Med en mindre träffande lärdom förswaras den prosaiska tolkningen af Juda höfdingestäder i st. f. textens: Juda Förstar, „emedan 1000 Inwånare fordrades, för att utgöra en höfdingestad." Godt: men Hammond lärer oß, att liksom man understundom nämde Staden, för att utmärka Höfdingen, så nämdes äfwen stundom Höfdingen för att beteckna Staden. Deßutom; månne Evangelisten förbytt LXX:s χιλιαδες till ἡγεμονες, blott för att få säga en omening; eller månne icke snarare för att göra antithesen så mycket starkare mot den Ἡγεμων, som från Bethlehem skulle utgå? Sådana prosopopeer äro ej hos Orientalern e owanlige. Hwem tänker ej genast på Dottren Zion, Skökan Babel, o. s. w.

I N:o 56 försäkras för wißo, att ingen construktion och phras i N. T. förekommer, som ej har full auktoritet hos de ypperste grekiske profanskribenter, så att ingen hebraism gifwit stylen och uttrycket en egen physionomi. Men 2 Numror derefter förklaras μωρος, som från språkets första ålder från Homeros ända till Lascaris, aldrig betydt annat än d å r e, för en hebraism motswarande נָבָל, och skall heta mißdådare. Är ej sådant inconsequent?

Wid σκανδαλον hänwisas Rec. helt kort till Lexica. Rec. har rådfört H. Stephanus, Schre-

Digitized by Google

velius, Tusanus, Ernesti, Schneider och Wulf, och det är deras sammanstämmande auktoriteter som förmått honom att wåga den i Rec. framställda förfrågan.

De Wette har rätt, när han gifwer θησαυροι med Schätze; men G. Öfw. ej mindre, när han upptager häfwor (NB af hafwa). — Ej heller må han tadlas för det han Luc. 10: 40 skrifwer reichliche Bewirthung, som innefattar jemte en riklig måltid en omsorgsfull uppaßning, men icke bewisar den att de grekiska orden skola betyda tillreda måltid. Den tyska Bibelöfw:s tolkning öfwerensstämmer helt och hållet med den bemärkelse som i alla Lexika tillägges διακονεω.

Att Lucas, Ap G/1: 18, berättar det Judas Isch. störtade utför en klippa, så att hans inelfwor föllo ut, kan wäl för ingen Bibellösare wara en nyhet. Rec. will ej nämna att en sådan händelse möjligen kan stå tillsammans med den uppgiften, att han förut strypt sig; utan will blott hemställa, om denna berättelse af en, endast andras utsagor hopsamlade utländning, må berättiga oß att göra wåld på den i etymologien fast grundade bemärkelsen på ett ord, som af ett ögonwittne anwändes.

Ofwanstående philologiska anmärkningar framläggas utan anspråk och utan affigt att wilja täfla med Hr Dr Ödm. i den kunskapsgren, hwaruti han är utan medtäflare. Må de twertom anses som prof af den aktning, som ej tillåtit oß att wåga denna twist, utan att i förhand hafwa sett oß om efter någorlunda giltiga grunder eller åtminstone godkända auktoriteter.

*** d. 20 April 1815.

Nekrologer.

Professorn i Practiska Ekonomien wid Kongl. Akademien i Upsala Med. och Philos. Doctorn Samuel Liljeblad föddes den 20 Dec. 1761 i Mjössjöhults by i Calmare Län och Linköpings Stift. Hans fader Håkan Larssen wor Rusthållare. Sin första underwisning erhöll han i Wimmerby Stads Skola, der han och lärde Elementerna af Botaniken af Rectorn Mag. A. Drongel. Ankom till Linköpings Läroiäre 1777 och reste derifrån till Upsala Akademi 1782 om hösten. Disputerade pro exercitio under Mag. R. Nicolais präsidium och pro Gradu under Professor Lostbom de Historia Naturali Ordini Ecclesiastico necessaria. Philos. Magister 1788. Samma år gjorde han en resa till Torneå Lappmark, och började efter hemkomsten sin medicinska curs och erhöll Doctorshatten 1793. Redan 1790 antagen af Kongl. Wetenskaps Societeten i Upsala till Amanuens wid deß Museum och 1793 af Kongl. Wetenskaps Akademien i Stockholm till deß Adjunct, utnämdes han sistnämde år till Rector Scholä i Wimmerby; men afsade sig denna befordran. Erhöll 1794 af Kongl. Patriot. Sällskapet den större Medaljen i Silfwer för beswarandet af den framställda Prisfrågan om Boskapsskötselns förbättrande (de re pecuaria). Gjorde under denna tid en resa till Norrige och flera landskaper inom fädernesländer. Företog 1797 en annan resa genom Westmanland, Dalarne, Wermeland, Skåne och Danska öarne och tillbaka genom Blekinge, Småland, Östergöthland, Södermanland och Upland. Följande året företogs en ny resa i sällskap med Baron Carl De Geer genom rikets östra provinser till Köpenhamn och wästra wägen tillbakas. 1796 blef han utnämd till Borgströmiansk Adjunct och 1802 till Professor i Practiska Ekonomien wid Upsala Akademi. War Akademiens Rector Magnificus 1810. Blef särskildta tider Ledamot af åtskilliga sällskaper nemi. af det nu mera upplösta Phytographiska Sällskapet i Göttingen, Kongl. Wetenskaps Societeten i Upsala, Kongl. Patriotiska Sällskapet i Stockholm och Honor. Ledamot af Landthushållsnings Sällskapet i Wermeland, samt arbetande Ledamot af Kongl. Landtbruks Akademien. Efter en långwarig sjuklighet afled han d. 1 Apr. 1815, 53 år gammal. Han blef gift 1809 med Christina Ekfors, som med 3 barn efterlefwer.

Hans tryckta arbeten äro 1) Swenska Örtslagen Upsala 1791 8:o. 2) Swensk Flora 1sta Upplagan Ups. 1792 8:o. 2dra Uppl. tr. 1798. 3dje Uppl. är under präßen. 3 Akademiska Afhandlingar i Landt-Hushållningen — i

Digitized by Google

Upsala utgifne Wår-Termin 1803. 1 h. 8:o. Höst-Termin 1803. 2. h. (Hans Disputationer för nämda Terminer omtryckta i detta mindre format af d. w. Akad. Boktryckaren Joh. Fr. Edman) Dessutom i Kongl. Wetenskaps Akademiens Handlingar 2 afhandlingar om Carex obtusata, femte anmärkningar wid en del Swenska Starr-arter, samt Beskrifning på Achrosticum hyperboreum. I 6:te vol. af Nova Acta Reg. Societ. Scient: Upsal. Beskrifning på Draba nivalis Wahl. muricella. I Patr. Sällsk. Journal: om anwändande af Islandslafwen till födoämne. Slutligen åtskilliga Dissertationer i Natural-Historiska och Ekonomiska ämnen, hwaribland de flesta äro på Swenska utgifna. Deribland anmärkes: Första Grunderna af Natural-Historien för Ekonomien Del. I-IX. Upf. 1806-1812. 4:o.

Provincial Medicus i Dalarne, Assessor Doct. Carl Magnus Blom föddes den 1 Mars 1737. Fadren Zachar. Blom war Kyrkoherde i Kalfwik af Wexiö stift. Modren Marg. Orre. Sedan han studerat wid Wexiö Trivial-Schola och Gymnasium, ankom han till Upsala Akademie 1755. Genom v. Linnés och Bäcks ärgård förord, fick han år 1760 åtfölja en Bruks-Patron Hebbe till warma baden i Aachen. Derifrån återkommen fortsatte han i Upsala Medicinska cursen, disputerade, under v. Linné, de ligno Quassiæ; blef 1763 Med. Doctor med första hedersrummet wid Promotionen och femtio år derefter blef han, wid Med. Doctors-Promotionen 1813, promoverad Jubel-Doctor. Provincial-Medicus i Stora Kopparbergs Län 1764. Assessor 1788. Erhöll på begäran afsked från Provincial-Medici beställningen 1808. Han war Ledamot af Kongl. Sundhets Collegium, Kongl. Wetenskaps Akademien i Stockholm, Keiserl. Akademien Naturæ Curiosorum i Erlangen, (1791) Wetenskaps-Societeten i Basel (1762) och Membre Correspondent af La Societé Medicale i Paris (1799). Doct. Blom war som lärd och läkare allmänt aktad för sina widsträkta insigter och hederliga character. Mycken arbetsam ägde han en för sin höga ålder owanlig kropps- och sinnes-styrka. Som bewis derpå förtjenar anföras, att han år 1813 ifrån d. 24 Apr. till d. 10 Maj på Kongl. Sundhets Collegii anmodan genomreste Gestrikland och Helsingland för att som Läkare bestiga deßa provincers Bewärings-manskap, nära 1300 man, och detta utan ringaste olägenheter wid 76 års ålder. Afled 78 år gammal i Hedemora den . . Maj. 1815. Doct. Bloms Porträt finnes stucket i koppar in 8:o och plägar åtfölja Hedins Wet. Handl. för Läkare. I sitt giftet. med Anna Chr. Petre war han fader för 15 barn hwaraf 11 öfwerlefde modren som dog 1798.

Doct. Bloms tryckta skrifter äro: 1) Kungörelse om rätta sättet att förekomma och bota den i Westmanland och Dalarne samt annorstädes sig nu inrotade Maligne Fluß eller Rötfeber. Westerås 1773. 2) Underrättelse om nödiga bot och förwarings-medel emot Rödsot. West. 1785. 3) Underrättelse om Kör och Gallfebrars botande kände hos Allmogen under namn af Brännsjuka. Fahlun 1788. 4) Samlade underrättelser till urskiljande af goda och pålitelige från gamla och odugeliga Medicamenter samt utwäg att pröfwa dem tillredde och förfalskade. Stockh. 1802. 8:o. 5) Kokbok för fattige. Sammandrag utur flera Patriotiske mäns skrifter. Fahlun 1801 8:o. Utom deßa särskildt utgifne, finnas af hans flere afhandlingar införde i Samtida Periodiska skrifter samt lärda samhällens acter. Såsom t. ex. 14 särskildta afhandlingar i Kongl. Wetenskaps Akademiens Handl., 1 i Acta Acad. Cäs. Naturæ Curiosor., 1 i Acta Societ. Scient. Basil. m. fl. — Doct. Blom efterlemnar en betydlig Naturalies-samling.

Konal. ord. Hof-Predikanten, Contracts-Prosten och Kyrkoherden i Nyköping Mag. Joh. Pet. Dahlberg föddes i Stockholm den 21 Octob. 1750 af fattiga föräldrar. Fadren Copvardie-Styrman. Sedan han genomgått Stockholms Stor-Schola blef han Student i Upsala. Genom en fördelaktig condition i Finland fick han tillfälle att fortsätta sina Studier wid Åbo Akademi, och blef der Philos. Magister 1772. Prestwigd i Upsala 1774 uppå kallelse att wa-

Digitized by Google

velius, Tusanus, Ernesti, Schneider och Wulf, och det är deras sammanstämmande auktoriteter som förmått honom att wåga den i Rec. framställda förfrågan.

De Wette har rätt, när han gifwer θησαυρος med Schätze; men G. Öfw. ej mindre, när hon upptager häfwor (NB. af hafwa). — Ej heller må han tadlas för det han Luc. 10: 40 skrifwer reichliche Bewirthung, som innefattar jemte en riklig måltid en omsorgsfull uppaßning, men icke bewisar den att de grekiska orden skola betyda tillreda måltid. Den tyska Bibelöfw:s tolkning öfwerensstämmer helt och hållet med den bemärkelse som i alla Lexika tillägges διακονεω.

Att Lucas, Ap G/1: 18, berättar det Judas Isch. störtade utför en klippa, så att hans inelfwor föllo ut, kan wäl för ingen Bibelläsare wara en nyhet. Rec. will ej nämna att en sådan händelse möjligen kan stå tillsammans med den uppgiften, att han förut strypt sig; utan will blott hemställa, om denna berättelse af en, endast andras utsagor hopsamlade utländning, må berättiga oß att göra wäld på den i etymologien fast grundade bemärkelsen på ett ord, som af ett ögonwittne anwändes.

Ofwanstående philologiska anmärkningar framläggas utan anspråk och utan affigt att wilja täfla med Hr Dr Ödm. i den kunskapsgren, hwaruti han är utan medtäflare. Må de twertom anses som prof af den aktning, som ej tillåtit oß att wåga denna twist, utan att i förhand hafwa sett oß om efter någorlunda giltiga grunder eller åtminstone godkända auktoriteter.

*** d. 20 April 1815.

Nekrologer.

Professorn i Practiska Ekonomien wid Kongl. Akademien i Upsala Med. och Philos. Doctorn Samuel Liljeblad föddes den 20 Dec. 1761 i Mjössjöhults by i Calmare Län och Linköpings Stift. Hans fader Håkan Larssen wor Rusthållare. Sin första underwisning erhöll han i Wimmerby Stads Skola, der han ock lärde Elementerna af Botaniken af Rectorn

Mag. A. Drongel. Ankom till Linköpings Läroiåte 1777 och reste derifrån till Upsala Akademi 1782 om hösten. Disputerade pro exercitio under Mag. R. Nicolais präsidium och pro Gradu under Professor Lostbom de Historia Naturali Ordini Ecclesiastico necessaria. Philos. Magister 1788. Samma år gjorde han en resa till Torneå Lappmark, och började efter hemkomsten sin medicinska curs och erhöll Doctorshatten 1793. Redan 1790 antagen af Kongl. WetenskapsSocieteten i Upsala till Amanuens wid deß Museum och 1793 af Kongl. WetenskapsAkademien i Stockholm till deß Adjunct, utnämdes han sistnämde år till Rector Scholä i Wimmerby; men afsade sig denna befordran. Erhöll 1794 af Kongl. Pariot. Sällskapet den större Medaljen i Silfwer för beswarandet af den framställda Prisfrågan om Boskapsskötselns förbättrande (de re pecuaria). Gjorde under denna tid en resa till Norrige och flera landskaper inom fädernesländer. Företog 1797 en annan resa genom Westmanland, Dalarne, Wermeland, Skåne och Danska öarne och tillbaka genom Blekinge, Småland, Östergöthland, Södermanland och Upland. Följande året företogs en ny resa i sällskap med Baron Carl De Geer genom rikets östra provinser till Köpenhamn och wästra wägen tillbakas. 1796 blef han utnämd till Borgströmiansk Adjunct och 1802 till Professor i Practiska Ekonomien wid Upsala Akademi. War Akademiens Rector Magnificus 1810. Blef särskildta tider Ledamot af åtskilliga sällskaper neml. af det nu mera upplösta Phytographiska Sällskapet i Göttingen, Kongl. WetenskapsSocieteten i Upsala, Kongl. Patriotiska Sällskapet i Stockholm och Honor. Ledamot af LandthushållningsSällskapet i Wermeland, samt arbetande Ledamot af Kongl. LandtbruksAkademien. Efter en långwarig sjuklighet afled han d. 1 Apr. 1815, 53 år gammal. Han blef gift 1809 med Christina Ekfors, som med 3 barn efterlefwer.

Hans tryckta arbeten äro 1) Swenska Örtslagen Upsala 1791 8:o. 2) Swensk Flora 1sta Upplagan Ups. 1792 8:o. 2dra Uppl. tr. 1798. 3dje Uppl. är under präßen. 3 Akademiska Afhandlingar i Landt-Hushållningen — i

Digitized by Google

Upsala utgifne Vår-Termin 1803. 1 h. 8:o. Höst-Termin 1803. 2. h. (Hans Disputationer för nämda Terminer omtryckta i detta mindre format af d. w. Akad. Boktryckaren Joh. Fr. Edman) Dessutom i Kongl. Wetenskaps Akademiens Handlingar 2 afhandlingar om Carex obtusata, femte anmärkningar wid en del Swenska Starr-arter, samt Beskrifning på Achrosticum hyperboreum. I 6:te vol. af Nova Acta Reg. Societ. Scient. Upsal. Beskrifning på Draba nivalis Wahl. muricella. I Patr. Sällsk. Journal: om anwändande af Islandslofwen till födoämne. Slutligen årskilliga Dissertationer i Natural-Historiska och Ekonomiska ämnen, hwaribland de förste äro på Swenska utgifna. Deribland anmärkes: Första Grunderna af Natural-Historien för Ekonomien Del. I-IX. Upf. 1806-1812. 4:o.

Provincial Medicus i Dalarne, Assessorn Doct. Carl Magnus Blom föddes den 1 Mars 1737. Fadren Zachar. Blom war Kyrkoherde i Kalfwik af Wexiö stift. Modren Marg. Orre. Sedan han studerat wid Wexiö Trivial-Schola och Gymnasium, ankom han till Upsala Akademie 1755. Genom v. Linnés och Bäcks årgärd förord, fick han år 1760 åtfölja en Bruks-Patron Hebbe till warma baden i Aachen. Derifrån återkommen fortsatte han i Upsala Medicinska cursen, disputerade, under v. Linné, de ligno Quassiæ; blef 1763 Med. Doctor med förste hedersrummet wid Promotionen och femtio år dereffter blef han, wid Med. Doctors-Promotionen 1813, promoverad Jubel-Doctor. Provincial-Medicus i Stora Kopparbergs Län 1764. Assessor 1788. Erhöll på begäran afsked från Provincial-Medici beställningen 1808. Han war Ledamot af Kongl. Sundhets Collegium, Kongl. Wetenskaps Akademien i Stockholm, Keiserl. Akademien Naturæ Curiosorum i Erlangen, (1791) Wetenskaps-Societeten i Basel (1762) och Membre Correspondent of La Societé Medicale i Paris (1799). Doct. Blom war som lärd och läkare allmänt aktad för sina widsträkta insigter och hederliga charakter. Mycken arbetsam ägde han en för sin höga ålder owanlig kropps- och sinnes-styrka. Som bewis derpå förtjenar anföras, att han år 1813 ifrån d. 24 Apr. till d. 10 Maj på Kongl. Sundhets Collegii anmodan genomreste Gestrikland och Helsingland för att som Läkare bestiga dess provincers Bewärings-manskap, nära 1300 man, och detta utan ringaste olägenhet wid 76 års ålder. Afled 78 år gammal i Hedemora den . . Maj. 1815. Doct. Bloms Porträt finnes stucket i koppar in 8:o och plägar åtfölja Hedins Wet. Handl. för Läkare. I sitt giftermål med Anna Chr. Petre war han fader för 15 barn hwaraf 11 öfwerlefde modren som dog 1798.

Doct. Bloms tryckta skrifter äro: 1) Kungörelse om rätta sättet att förekomma och bota den i Westmanland och Dalarne samt annorstädes sig nu inrotade Maligne Fluß eller Rötfeber. Westerås 1773. 2) Underrättelse om nödiga bot och förwarings-medel emot Rödsot. West. 1785. 3) Underrättelse om Kör och Gallfebrars botande kände hos Allmogen under namn af Brännsjuka. Fahlun 1788. 4) Samlade underrättelser till urskiljande af goda och pålitelige från gamla och odugeliga Medicamenter samt utwäg att pröfwa dem tillredde och förfalskade. Stockh. 1802. 8:o. 5) Kokbok för fattige. Sammandrag utur flera Patriotiske mäns skrifter. Fahlun 1801 8:o. Utom dessa särskildt utgifne, finnas af hans flere afhandlingar införde i Samtida Periodiska skrifter samt lärda samhällens acter. Såsom t. ex. 14 särskilda afhandlingar i Kongl. Wetenskaps Akademiens Handl., 1 i Acta Acad. Cäs. Naturæ Curiosor., 1 i Acta Societ. Scient. Basil. m. fl. — Doct. Blom efterlemnar en betydlig Naturalie-samling.

Konal. ord. Hof-Predikanten, Contracts-Prosten och Kyrkoherden i Nyköping Mag. Joh. Pet. Dahlberg föddes i Stockholm den 21 Octob. 1750 af fattiga föräldrar. Fadren Copparslagare-Styrman. Sedan han genomgått Stockholms Stor-Schola blef han Student i Upsala. Genom en fördelaktig condition i Finland fick han tillfälle att fortsätta sina Studier wid Åbo Akademi, och blef der Philos. Magister 1772. Prestwigd i Upsala 1774 uppå kallelse att wa-

Digitized by Google

ra Predikant för Swenska Beskickningen wid Kongl. Hofwet i Köpenhamn. Återkom derifrån 1777 och utnämdes till Andre Pastor wid LifDrabantCorpsen, med säte och stämma i HofConsistorium. Befordrad 1779 till ord. HofPredikant och Förste Pastor wid ofwannämde Corps. Följande året utnämd till Kyrkoherde i Nyköpings westra församling af Strengnäs Stift och kort derefter förordnad till Prost öfwer Nyköpings westra Contract. Afled d. 9 Maj 1815 i sitt 65 år. Af trycket har han utgifwit: Heliga Tal öfwer årskilliga Sön- och Högtidsdagars Evangelier; i 2.ne Band Nyköp. 1790-96 8:o utom flere Tal wid årskilliga tillfällen.

Andre Theol. Lectorn wid Westerås Gymnasium, Prosten och Kyrkoherden i Badelunds PrebendeFörsamling Mag. Per Kraft war född den 28 Aug. 1752 wid Stjernsunds Bruk i Dalarne, der fadren Magist. Lars Kraft då war BruksPredikant, men blef sedan Prost i Skinskatteberg och bekant genom deß utgifna Manuale Græcum Novi Test., som länge warit en ansedd Scholabok. — Sedan han fullbordat sin curs wid Lärowerket i Westerås, blef han Student i Upsala 1769 och derstädes promoverad till Philos. Magister 1776. Följande året blef han wigd till Prest och biträdde sin fader i embetet till 1779, då han blef Lärare wid Westerås TrivialSkola. Började 1780 utgifningen af Westerås StiftsTidningar, hwilka sedan den tiden oafbrutit fortfarit. Consistorii-Notarie 1782, och följande året Gymnasii Adjunct samt Gräc. Lingu. Lector 1785. Under denna tid hade han dels som Consistorii-Notarie, dels som Lector officierat wid 34 Generalvisitationer i Stiftet. Genom arf efter sin Swärfader Direktör Horrn, blef han 1801 innehafware af Consistorii och Gymnasii Boktryckerier i Westerås. Efter nya Skolordn. föreskrift blef han år 1808 såsom Andre Theol. Lector ålagd att jemte Gräkiskan äfwen läsa Hebräiska Språket. Uppförd i 2dra rummet å förslag till lediga DomProstemberet i Westerås 1809. Kyrkoherde i Hubbo PrebendeFörsamling 1810. Prost 1811, Riksdagsman i Örebro 1812. Fick transport till Badelunds Prebende 1813. Erhöll på begäran nådig tjenstfrihet från innehafwande Lection den 8 Febr. innewarande år och afled den 16 sistledne Juni, nära 63 år gammal. I sitt giftes med Eva Maria Horrn war han fader för 7 döttrar, af hwilka 4 före honom afsomnat.

Prosten Lector Krafts utgifna Skrifter äro: 1) Sallustius med Swenska anmärkningar och Register. Westerås 1781, 8:o (Anonym.) 2dra Upplagan derstädes 1814. 2) Virgilii Maronis Eclogæ med Sw. Anmärkn. West. 1788, 8:o (Anon.) 3) Matrikel öfwer Westerås Stifts-Presterskap. West. 1797, 4:o (Anon.) 2 Upplagan derst. 1804. 4) Anwisning till den Hel. Nattwardens wärdiga bruk af Dr Seidler, Öfwersättn. West. 1799, 8:o. 5) Justa Parentalia D. Laur. Benzelstjerna Dioec. Arosi. & Ord. Reg. Episcopo in Gymn. Arosi. 1800. Upsal. 1801, 4:o. 6) Palæphatus. Græce cum Indice vocabulorum. West. 1802, 4:o. 7) Manuale Analytico-Hermeneuticum Græcæ Linguæ Novi Test. adornatum a Laur. Kraft — denuo revisum et auctum a P. Kraft Filio. West. 1804, 8:o.

Till slutet af näst. Octob. emottages med 1 Rdlr 16 ß. B:ko prenumeration på 3die Uppl. af Berlins Engelska och Swenska samt Sw. o. Eng. Handlexicon. Då Boken uttages, betalas ytterligare 1 Rdlr 8 ß. — Detta för mer än 60 ark förmånliga pris, förbjdes betydligt sedan Prenumerationen upphört., som emottages i Stockholm, i Herr Utters & C., Wiborgs samt Delens & C. Bokhandel, samt hos de flesta Bokhandels-Commissionärer i Riket.

På samma ställen emottages äfwen Prenumeration å Corpus Auctorum Romanor. 1 Volumen, som utkommit, innehåller Taciti Annaler, och kostar 1 Rdlr 40 ß. häftad samt 2 Rdlr 22 ß. B:ko för köpare. Andra Vol., som i Oct. eller Nov. lemnar pressen, innehåller denna Författares öfriga Werk. Tryckningen af Commentarierna, som komma att utgöra 3die och sista Bandet, är redan börjad. — Derefter följer Ovidius, samt Subskription å Schellings sämmtliche Werke. Början är redan gjord med Systemet des transscendentalen Idealismus. De wigtigaste af denna Förf:s Skrifter utkomna förr, men Werket indelas så att det, när alla Banden utkommit, tillsammans utgör ett Helt.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Literatur-Tidning.

No 11. Augusti. 1815.

Till Redaktörerne af Sw. Lit. Tidning.

Jag har ansett att några underrättelser om Linköpings Gymnasii Bibliothek, hwilka jag under ett fem dagars wistande på stället, genom den nu warande Bibliothekariens, Hr Magister C. Meurlings wänskapsfulla wälwilja haft tillfälle inhämta, icke skulle wara owärdiga den wettgiriges uppmärksamhet, då denna Boksamling är en af de betydligaste och wigtigaste i fädernesländer.

Linköpings Gymnasii Bibliothek har, såsom bekant är, blifwit uppställdt i ett dertill, i Domkyrkotornet, inrättadt rum. Det är stort, aflångt, liksom i twenne delar afstyckadt och med Balkon försedt. Härigenom har den olyckan hände, att icke något särskildt rum, för Mscternas nogare wård, är att tillgå, hwarföre de äfwen nästan öfwerallt bland de tryckta böckerna finnas instuckna. Sedan, genom den sednast utförda reparationen i Domkyrkan, ingången till Bibliotheket från Orgelläktaren blifwit beredd, skall dock, enligt hwad mig sades, det beslut wara fattadt, att inreda Bibliothekets fordna förstuga till ett Mscterum.

Naturligtwis frågar Bokälskaren, wid inträdet i Linköpings Bibliothek, först efter den Benzelianska Donationen och framför allt efter Codex Wadstenensis. Denna kunde jag dock icke nu få se, emedan den till en häfdeforskare war utlånt. De öfriga monumenterna af den lärde och högtförtjente Biskoppens samlingsflit togos deremot i så mycket närmare beskådande. De fleste af dessa, till en stor del antographa af Samlaren, äro af den flitige Kylander (dock icke i allt fullt tillförlitligt) beskrifne i Linköpings Bibliotheks Handlingar. Åtskilliga äro dock ännu för allmänheten obekanta, och hit höra de grekiska Mscter som funnits i Benzelianska donation. Bland dessa träffas trenne handskrifter af Libanii Epistlar, försedda med tillskrefna varianter för att begagnas wid den upplaga, som Biskopen ämnade föranstalta af denna sophistiske Rhetor. Men hwad som mest fästade min uppmärksamhet war en gammal handskrift, med förträffelig redig och wacker current-pictur, på cottonpapper i 4:o. som innehöll trenne outgifna afhandlingar af Constantinopolitanarn Georg. Chrysokokkas och en dito af Isaak Argyros öfwer Mathematiska ämnen. Skada att Mscter war af mal (så wanskelig att från cottonpapperet afhålla) nog mycket skadade, och af fukt skriften på åtskilliga sidor nästan alldeles utplånad.

Näst den Benzelianska samlingen måste, i anseende till rikedom och wigt, räknas den Gahmiska af Juridica. Deribland träffas, bland annat, en högst dyrbar och gammal papperscodex af den så kallade Medellagen in fol. och början till ett stort nästan fullständigt arbete i alphabetisk form öfwer hela swenska lagkunskapen. Donators egna anteckningar om sin lefnad intager äfwen ett förtjent rum i denna samling.

Bland den Samling af handskrifter, som sal. Domprosten Alf till sitt fosterstifts Bibliothek förärat, finnes äfwen en af flera tomer dels in 4:o. dels in 8:o. bestående collection af den flitige A. Nicanders Skaldestycken och Bref; wigtiga för swenska metrikens och prosodiens historia. För första gången såg jag äfwen här en liten samling af Grefwe Lindschölds mindre poetiska arbeten, bland hwilka dock hans båda Psalmer saknades. Dessa poemer hafwa likwäl af

Digitized by Google

sin utmärkte författares personlighet sitt egentligaste wärde.

Helt annat är förhållandet med twenne, så widt jag wet, hittills otryckta poemer af den store Stjernhjelm, båda intagna i en collection af handskrifter i tolf foliotomer kallad Rollandiana (der man äfwen träffar wigtiga bidrag för historien om Konung Fredrik I:s regering.) Det ena af deßa poemer är det till titeln bekanta Bröllops Beswärs ihugkommelse. Det andra ett satiriskt beskrifwande Skaldestycke på rimmande Hexametrer, fullt af skönheter, wärdiga den store mästarens Hercules. — I anledning af Stjernhjelm, må jag icke glömma nämna, att här äfwen finnes en handskrift in 8:o af Columbi Mälroo, hwilken innehåller en stor mängd Anecdoter rörande Stjernhjelms lefwerne, som måla denne owanlige mans charakter lika ädel och älskanswärd, som hans snille uppenbarat sig djupt i hans arbeten.

För kännedomen af wår äldre poesi finnas här deßutom andra bidrag. Så t. ex. twenne papperscodices in 8:o. innehållande gamla swenska wisor; och den ena, af den olyckliga Wiwallius i pennan fattad, innehåller utom flere af hans egna sånger, åtskilliga Romanser. Kgl. Secreteraren Rääf har egnat deßa båda codices den granskande uppmärksamhet, som tidens knapphet mig icke medgaf. Likså har han noggrant afskrifwit ett gammalt Swenskt poem öfwer Radbandet eller Rosenkransen, i sexradiga strofer med wexelrim. Af detta finnes här twenne codices. Den ena, ganska gammal på papper med rubricerade initialer. Den andra, en yngre slurfwig afskrift. — Glömma må jag ej heller, att jag här sett den Membrona af Rimkrönikan med tillskrifna varianter, som Lagerbring med så mycket beröm beskrifwit.

För kännedomen af Linköpings Stift och Län äger detta Bibliothek oskattbara anteckningar, bland hwilka jag i synnerhet will fästa uppmärksamheten på Ostrogothia Litterata, trenne starka tomer in 4 o. författad och skänkt af Assessor Braad. En för wår inhemska lärdomshistoria oskattbar hjelpreda.

Bland Bibliographiska curiosa må jag nämna den ed som Kon. Gustaf III, revolutionsdagen 1772 lät Officerarne af wagten underteckna. Den är emot fenstret precist aftecknad efter Konungens authographon, hwilket sal. Assessor Gjörwell skänkt f. d. Kon. Gustaf IV Adolph. Nämde Assessor har äfwen hitskänkt detta exemplar och bifogat den historiska notisen om alla de officerare och underofficerare, hwilkas namn finnas i underskriften. — Widare har jag här sett ett egenhändigt bref af J. J. Roußeau till Bergsrådet Dahlberg. Men ännu wigtigare är samlingen af Kgl. Ceremonimästaren Sparfwenfeldts lärda Brefwexling, i hwilken, jag, bland andra sett den store Leibnitz' handstyl.

Äfwen för Konsthistorien är detta Bibliothek af wigt. Bland de porträtter som proda Baksalen, finnes här ett ganska gammalt föreställande Prinseßan Ellena, K. Magni Ladulåses Datter, i Fransiskaner Nunnedrägten, och ett annat ganska märkwärdigt porträtt af Kon. Erik XIV. — I detta afseende bör jag äfwen nämna den förtjente Pehr Hörbergs egenhändiga Lefwernes-beskrifning.

Detta torde wara nog att gifwa en wink om hwilka wigtiga resultater man har att wänta af en noggrannare undersökning af i detta Bibliotheks rika Mosetskatter. Skulle M. H. önska om det samma några speciellare notiser, skall jag söka att ur mina egna och mina åtföljande wänners anteckningar efterkomma denna åstundan. Linköpings Bibliothek. d. 9 Aug. 1815.

L. Hammarsköld.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

För att undan glömska och förstöring bewara wigtiga Handskrifter, har i Stockholm genom Öfwer Kammarherren och Commendören af Kongl. Nordstjerne orden Friherre A. L. Stjernelds nitiska ärgård, en Inrättning blifwit grundad till utgifwande af märkwärdiga gamla och nyare Handskrifter i Skandinaviens Historia. Inrättningen räknar på bistånd af redan öppnade Subscriptioner. På försök föreslås ett årligt Penninge-tillskott för 3:ne år till årligt utgifwande på trycket, volumtals, af dy-

Digitized by Google

lika Handskrifter. Man har wågat i underdånighet anhålla att Hans M:jestät Konungen täcktes wara denna Inrätnings Höga Beskyddare. Deras Majestäter Konungen och Drottningen samt Deras Kongl. Högheter KronPrinsen och Hertigen af Södermanland hafwa redan täckts i nåder subscribera. Deras Excellencer Rikets Herrar, Greswe Brahe, Stats Ministern Greswe von Engeström, StateRådet Friherre Fleming, samt Stats Ministern Anker, StatsRådet Friherre Adlerbeth, Justitiä Rådet Marks von Würtenberg, CanzliRådet Adlersparre jemte flere i Stockholm wistande hafwa lofwat hedra denna Inrätning med deras öfwerwaro wid ämnenas bedömmande, och man har anmodat Actuarien i Riks Archivet Sundel med flere sakkunnige att lemna deras biträde wid redaktionen och ibland dem Sekreteraren Granberg, som om upptagandet af tillskotts medlen drager försorg i Stockholm och dem aflemnar till de Committerade.

H. M. Konungen gifwer i nåder till Inrätningen årligen	Rdr B:co 300.
H. M. Drottningen D:o	100.
H. K. H. KronPrinsen D:o	300.
H. K. H. Hertigen af Södermanland D:o	100.

Utom deßa 700 Rd:r woro i medio Augusti redan i Stockholm subscriptioner tecknade till ett belopp af 400 Rd:r.

Genom öppna fullmakter har Kongl. Maj:t i nåder tillagt Hof- och LandskapsMålaren Carl Joh. Fahlcrantz och Statue Bildhuggaren Er. G. Göthe Professors namn och wärdighet lika med Professorer i Akademien för de Fria konsterna.

Förste Archiatern och Präses i Kongl. SundhetsCollegium Commendören af K. W. O. Doct. David von Schulzenheim har blifwit utnämd till Commendör af K. Wasa Orden med stora Korset.

Upsala:

Professorn i NaturalHistorien wid Akademien härstädes och Riddaren af K. W. O. Doct. Carl P. Thunberg har blifwit utnämd till Commendör af K. Wasa Orden. Äfwen som Mathem. Professorn Mag. Jöns Swanberg blifwit utnämd till Riddare af K. Nordstjerne Orden.

Lund:

Biskoppen och ProConzlern, Ledamoten af K. N. O. Doct. Wilh. Faxe har blifwit utnämd till Commendör af K. Nordstjerne Orden. Äfwenså Primar. Theol. Professorn och DomProsten Doct. Christian Wählin blifwit utnämd till Ledamot af samma Kongl. Orden.

Linköping:

Examen Anniversarium anställdes med Studerande Ungdomen wid Gymnasium och TrivialScholan härstädes den 16, 17 och 19 sistl. Jun.

Den 21 Jun. öfwerlemnade Gymnasii Rector, Græc. Lingu. Lectorn, Mag. Marcus Wallenberg, efter hållen Latinsk oration: om ursprunget, fortgången och rätta tolkningen af Grækiska Mythologien, Rectors embetet till Philos. Lectorn Mag. Swen Yckenberg. Hwarefter, och sedan den wanliga flyttningen förgått och Prämierna blifwit utdelade, Ungdomen hemförlofwades.

Westerås:

Examen Anniversarium anställdes med Studerande Ungdomen wid TrivialScholan härstädes den 7 och 8 Jun. samt wid Gymnasium den 9 och 10 Jun. Under förledna läseåret har de Studerandes antal wid Gymnasium warit 48 utom 2 som begagnat wisa Lectioner. Summa 50. Enligt den tryckta Catalogen woro deraf 9 Prestsöner, 12 Borgaresöner, 6 Ståndspersoners och 23 Almogens och öfriga Folkclassers söner. Häribland woro 12 Stipendiater. Efter utstånden Examen erhöllo 12 Gymnasister tillstånd att för studiers fortsättrande begifwa sig till Akademien, och af dem blefwo 2 de flitigaste och förtjenstfullaste med Troilska Stipendium understödde.

Wid härwarande TrivialSchola har Studerande Ungdomens antal warit 160. Nemligen 6 Adelsmän, 22 Prestsöner, 50 Borgaresöner, 40 Ståndspersoners och 42 Almogens och öfriga Folkclassers söner. Enligt tryckt Catalog woro i 4:de Classen 21, i 3:dje Classen 33, i 2:dra Classen 33 i 1:sta Classen 35 och i ApologistClassen 38. Med de för TrivialScholan inrättade Stipendier äro några af de förtjenstfullaste understödde. Wid den wanliga flyttningen blefwo ifrån 4:de Classen 11 uppflyttade till Gym-

Digitized by Google

nasium. Efter slutade examina och sedan slyt-ningen föregått och Prämierna blifwit utdelade, hemförlofwades ungdomen till den 31 nästkommande September. — Anmärkas förtjenar det att både Lands-Höfdingens, Biskoppens och Westmanlands Regements-Chefs söner bewista Trivial-Scholan härstädes. Äfwensom Fahlu Läns Höfdinges söner bewista Trivial-Scholan i Fahlun. Obemält torde det ej heller böra lemnas att en i Schlesien bosatt Fabriks-Idkare, till börden swensk, till fädernesländet hemsände sin son, som nu wid Trivial-Scholan härstädes med sina lärares loford, njuter underwisning.

Wid Trivial-Scholan i Fahlun blef likaledes Examen hållen den 15 och 16 Jun. Studerande Ungdomens antal har derstädes warit 144: Nemligen 2 Adelsmän, 7 Prestsöner, 33 Borgare-söner, 17 Ständs-Personers söner, 64 i.o Fahlu Bergslag hörande Embetsmäns, Bergsmäns och Arbetares söner samt 21 af Allmogens söner. Enligt tryckt Catalog woro i 4:de Claßen 12, i 3:dje Claßen 22, i 2:dra Claßen 34, i 1:sta Claßen 34 och i Apologist Claßen 42. Häribland woro 7 understödde af de för denna Schola inrättade Stipendier. Efter slutad examen fingo 12 tillstånd att begifwa sig till Westerås Gymnasium. Höstterminen tager sin början den 28 Augusti.

Wid Stads-Scholorna inom detta Stift har antalet af Ungdom, som der under förledna läsår njurit underwisning, warit som följer. Nemligen i Köpings Stads-Schola 37. I Arboga Ditto 46. I Sala Ditto 28. I Lindesbergs Ditto 18. I Nora Ditto 29, I Säthers Ditto 46, samt i Hedemora Ditto 25.

Werlö:

Mathem. Lectoren wid härwarande Gymnasium Mag. Elias Henrlin har blifwit utnämd till Riddare af K. Wasa Orden.

Carlstad:

Med Studerande Ungdomen wid Gymnasium och Trivial-Scholan härstädes hölls Examine den 15, 16, 17 och 19 Jun., hwarefter den wanliga flyttningen förrättades den 20. Prämierna utdeltes den 21 och Wårterminen slöts med hemlof för Ungdomen, under sommarferierna, till den 23 instundande Septemb. Ungdomens antal har denna termin warit wid Gymnasium 31 och wid Trivial-Scholan 138. Nemligen i 4:de eller Rectors Claßen 41, i 3:dje Claßen 31, i 2:dra Claßen 32, i nederste Classen 14, och i Apologist-Claßen 20. Tillsammans 172. Häraf woro 6 Adelsmän, 32 Prestsöner, 43 Borgare-söner, 44 Bondesöner och 44 Ståndspersoners söner. Af Gymnasii Ungdomen erhöllo 11 tillstånd att resa till Akademien och ifrån Trivial-Scholans 4:de Claß uppflyttades 26 till Gymnasium.

Anmälan:

Hos Botanikens wänner inom fädernesländet anmäles till Pränumeration Tredje tillökta och förbättrade Upplagan af Professor Lilieblads Swenska Flora. De flera framsteg den Botaniska Wettenskapen under de sista decennierna i flera länder gjort, jemte omöjligheten att widare i Bokhandel bekomma några Exemplar af den 2:dra Upplagan föranlåt Författaren, att företaga sig utarbetandet af en ny Upplaga; men döden afbröt hans arbete, då blott de 5 första Claßerna hade lemnat pressen. Fortsättandet af detta arbete har blifwit uppdraget åt en af Prof. Lilieblads Lärjungar, hwars hufwudwerk Botaniken sedan flera år warit, som med bifall af de dels muntliga, dels skriftliga Upplysningar, dem Förf. lemnat, samt nyare förnämligast Swenska och Tyska Botanisters arbeten, sökt gifwa boken den fullständighet, som dess Plan kan berättiga till att fordra. Denna Upplaga, som också skall innefatta de Norrska wäxterna, kommer dessutom, att innehålla en tillökning af omkring 200 Swenska wäxt-Species, Cryptogamien oberäknad, som nästan hel och hållen blifwer omarbetad. Werket kommer att utgöra omkring 40 ark och beräknas Pränumeranterne till 2 R. 8 rk. b:ko arket samt 1 R. för hwarje tabell. Wid pränumererandet erläggas 32 R. banko, återstoden wid bokens uttagande. Några och tjugo Ark äro tryckta och med tryckningen fortfares obrutet. Pränumeration emottages i Upsala på Akad. Boktryckeriet och af Hr Akad. Bokh. Berglund; i Stockholm i Hr Utters et Co:s Bokläda; i Linköping hos Consistorii vice Notarien. Hr Mag. Spaak, samt hos Hr Rector Stenhammar; i Skara hos Collega Schrelä Hr Mag. Westermark; i Lund hos Hr Swanborg et Comp.; i Göthebors hos Slottspredikanten Hr Mag. Bjurstedt; i Strengnäs hos Hr Assessor Ekmarck; i Carlstad hos Conrector n Hr Mag. Ehnern.

Rättelse: I förra Bihanget sid. 73 rad. 17 står: Mosis Maimonides Mufäna. läs: Mosis Maimonides Mischna.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Literatur-Tidning.

N:o 12. September. 1815.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

I Kongl. WetenskapsAkademiens sammankomst den 14 sistl. Jan. blefwo Åminnelse-tal hållne öfwer 2:ne Akademiens aflednе Ledamöter nemligen: öfwer Prosten Doct. Pehr Osbeck af Theol. Professorn, L. N. O. Doct. Sam. Ödmann, samt öfwer ProvincialMedicus i Hedemora Doct. C. M. Blom af MedicinalRådet Doct. J. L. Odhelius. Begge dessa Åminnelse-tal äro redan af trycket utgifne.

I Kgl. WetenskapsAkademiens sammankomst den 11 sistl. Aug. nedlade Biskoppen, C. N. O. Doct. C. von Rosenstein det under förflutna halfåret förda Präsidium och blef till Präses för senare halfåret wald MedicinalRådet, En af de 18 i Sw. Akad., Doct. B. C. Ruström.

Upsala:

Amanuensen wid Akad. Bibliotheket Magister Docens Ol. M. Ullgren har blifwit förordnad att föreståt lediga Borgströmianska Professionen i Practiska Ekonomien.

HusPredikanten Mag. C. Georg Rogberg har blifwit utnämd till Docens wid Seminarium och Theologiska Facultetens Notarius.

Likaledes har Juris Licentiaten Mag. J. Edv. Bosethius blifwit antagen till Docens i Swenska Lagfarenheten.

Lund:

Hans Exc. Akademiens Canzler har utnämt E. O. Adjuncten Mag. J. Norrman till Ord. Adjunct i Österländska och Grekiska Språken. Äfwenledes har E. O. Adjuncten Mag. C. Chr. Eberstein blifwit utnämd till särskild Adjunct i Grekiska Språket, dock utan rättighet till Löntur tills widare.

Magister Docens Ebbe Sam. Bring har blifwit förordnad till E. O. Adjunct i Romerska och Nordiska Lagfarenheten.

Linköping:

Gymnasii Adjuncten Mag. Christian Stenhammar har blifwit förordnad till Rector wid Trivial Scholan i Norrköping.

Skara:

Med Studerande Ungdomen wid Kongl. Gymnasium och Trivial Scholan härstädes anställdes de årliga Examina den 16 och 17 sistl. Jun., efter hwilkas slut 22 Gymnasister fingo tillstånd att resa till Akademien, och ifrån TrivialScholan blefwo 20 till Gymnasium uppflyttade.

Under sistförflutna läseterminen har Studerande Ungdomens antal härstädes warit wid Gymnasium 61 och wid TrivialScholan 151. Häraf woro i Rectors Claß 40, i öfwersta CollegClaßen 29, i 2:dra D:o 41, i nedersta D:o 9 och ApologistClaßen 32. Af de wid detta Lärowerk inrättade Stipendier åtnjuta 47 yngslingar understöd.

Westerås:

Professorn och Theol. Lectorn Mag. A. H. Stömberg har blifwit utnämd till Kyrkoherde i Badelunds Präbendepastorat.

Digitized by Google

Lund:

Utgifne Disputationer: Wårterminen 1815.

Under Konal. Förſte Liv-Medicus, Med. Pract. Profeſſ. Doct. J. H. Engelharts Präſidium:

De viribus et uſu Remediorum Martialium generatim. Reſp. C. U. *Mellin.*

In quæſtionem Pontii Pilati, Quid eſt Veritas? Joh. XVIII. 38. Commentariolum. (Ex ſpeciali S:æ R:æ M:tis gratia) Reſp. A. B. *Holſt.*

Under Hiſtor. Nat. Profeſſorn Mag. C. Fr. Fallén:

Platypezinæ et Bombylarii Sveciæ. Reſp. L. F. *Flodin.*

Empidiæ Sveciæ. Reſp. P. N. *Rhodin.*

Under Botan. & Oecon. Profeſſorn Mag. C. Agardh:

Algarum Decas IV. Reſp. J. *Sandell.*

Under Profeſſorn och Hiſtor. Adj. Mag. A. O. Lindfors:

De Wallenſteino Commentarius. Reſp. M. S. *Malmſtröm.*

Under Phyſ. Adjuncten Kullberg:

Diſſertatio, Propria Circuli Principalia ex uno Theoremate deducta, ſiſtens, P. I. Reſp. J. *Hallgren.*

Under E. O. Adj. Mag. J. Nortman:

De discrimine Dictionis Lyricæ Orientalis et Græcæ. Reſp J. *Faxe.*

Under Magiſter Decens P. Dahl:

De discrimine Philoſophiæ Criticæ et Diſciplinæ, quæ ab Identitate nomen habet. Reſp. G. A *Broberg.*

Under Magiſter Decens C. Starck:

Diſſertatio Hæreſes Judæorum, ex Oraculis Novi Teſtamenti petitas, ſiſtens Reſp. J. M. *Norlander.*

Under Collega Scholä Mag. S. H. Sundelius:

De Comparandis Hebræorum Particulis cum Græcis Novi Teſtamenti. Reſp. C. A. *Jönsſon.*

Under Magiſter J. Ekelund:

De Arminio, Duce Cheruscorum. Reſp. C. F. *Hygrell.*

Under Magiſter J. R. Hanſſon:

Hiſtoria Poëſeos Borealis Antiquæ. P. I. Reſp. *J. Wittbom.*

Under Magiſter J. Högblad:

De Epigrammate Græco. Reſp. S. *Wulff.*

Under Magiſter D. E. Lindhult:

Diſſertatio memorabilia Arii ejusque Hæreſeos ſiſtens. Reſp. H. *Reuterdahl.*

Under Amanuenſen Mag. J. O. Liljegren:

Analecta Monimentorum ad Ed: P. III. Reſp. S. M. *Brehmer.*

Under Magiſter A. J. Kahl:

De recta Interpretatione loci Horatiani: et male tornatos incudi reddere Verſus, A. P. v. 441. Reſp. J. *Collander.*

Under Magiſter S. M. Bohman:

Diſſertatio, Correctiones Meridiei pro Latitudine Lundæ ſupputatas, ſiſtens. Reſp. P. E. *Ingelgren.*

Under Regements-Paſtorn Mag. J. B. Kaſtenberg:

De Pronuntiatione Sacro Oratori neceſſaria. Reſp. J. *Åkerman.*

Under Magiſter S. Rydberg:

De Uſucapione ſeu Præſcriptione, qua Dominium per Profeſſionem adquiritur. Reſp. J. *Peterſon.*

Nekrolog:

Philos. Lectorn i Linköping och Gymnaſii d. w. Rector Mag. Sven Ydenberg afled den 10 ſiſtl. Septemb. något öfver 45 år gammal. Han war född d. 10 Jun. 1770. Son af Proſten Ydenberg i Rappeſtad. Efter att hafwa idkat ſtudier uti Linköpings Läroverk ankom han till Akademien i Upſala 1789, och blef der Philos. Magiſter 1797. Twenne år dereſter blef han antagen till vice Collega wid Trivial-Scholan i Linköping. Ord. Collega 1803. Conr. Rector 1807, Rector 1809 och ſluteligen Phi-

Digitized by Google

ibs. Lector wid Gymnasium derstädes 1811. Gift 1803 med Gustava Bußer, Dotter af framl. Lectorn Doct. J. Bußer, som med 4 barn honom öfwerlefwer. — Af tryckt har han utgifwit: Elementarbok för Begynnare i Latinska Språket, Linköp. 1803, sedermera åter upplagd 1807 8:o. Latinska Etymologien för Begynnare, 2 Uppl. Linköp. 1812 8:o.

—

F. d. Mathes. Lectorn wid Kongl. Krigs-Akademien, Prosten och Kyrkoherden i Börstil, af Upsala Stift, Mag. Nils Pet. Beckmark war född den 27 Jun. 1753 i Wadstena. Son af då warande Pastorn wid Krigsmanshuset derstädes N. Beckmark. Sedan han genomgått Linköpings TrivialSchola och Gymnasium, blef han Student wid Upsala Akademi 1772. Philos. Magister derstädes 1779. Lector i Mathematiken wid CadetteCorpsen i Carlskrona 1782, hwilken, till Krigs Akademi förwandlad, flyttades till Carlberg 1792. Prestwigdes sistnämde år och förordnades 1794 att, jämte sin innehafwande Lectorssyssla, wara Kyrkoherde i Bromma. Kyrkoherde i Börstil 1800. Prost 1806. Ledamot af Kongl. Krigs-Wetenskaps Akademien. Afled den 30 Septemb. i sitt 63 ålders år. Han blef gift 1796 med Anna Sophia Lange, som med flere barn efterlefwer. — Hans utgifna Skrifter äro: Utkast till Föreläsningar öfwer Algebra, Stockh. 1794 8:o. Arithmetik, Stockh. 1795 8:o, sedermera med tillökningar utgifwen af Professor O. H. Forsell.

—

Framl. Provincial Medicus i Westmanland Doct. Birger Martin Hall war född den 26 Aug. 1741 i Borås, der hans fader war Handlande. Sedan han först njutit underwisning i nyssnämde stads Schola, afsändes han, under privat handledning, till Akademien i Upsala, der han inskrefs till Student 1753. Rosensteins och von Linnés föreläsningar ingåfwo mig, säger han i anteckningarne öfwer sin lefnad, genast det beslut att blifwa Medicus. I följe med sin äldre Bror*) företog han en resa till

*) Peter Adolph Hall, berömd Miniaturmålare, reste till Paris 1767, der han blef Kongl. Hof-Målare. Under Revolutionen begaf han sig till Flandern, der han äfwen afled.

Tyskland 1755 och inskrefs bland de Studerande wid Greifswalds Akademie. Året derefter reste han till Berlin, besökte Lazarettet La Charité derstädes och afhörde Professor Meckhels föreläsningar i anatomien. De i Tyskland utbrustna krigsoroligheter hindrade honom att resa till de öfriga Akademierna, hwarföre han begaf sig till Homburg, der hon emedlertid fortsatte sina studier, till deß han år 1759 återkom till Upsala. Von Linnés föreläsningar sysselsatte honom i synnerhet och under hans präsidium disputerade han 1762 de Nectariis Florum. Sedan han wid samma tid slutat den förberedande Philosophiska cursen, begaf han sig till Stockholm, der han studerade Anatomien wid derwarande anatomiska Inrättningen, tjenstgjorde wid Kongl. Lazarettet såsom UnderFältskär med lön, och lärde Chirurgien under General-Directören af Acrels egen handledning och med det förtroende, att denne anförtrodde honom sina Patienter. Sedan han 1766 undergått Chirurgiska Examen begaf han sig åter till Upsala Akademi, der han efter twenne års förlopp blef Medicinä Licentiat. Under Prof. Sidréns inseende utgaf han sin Gradual-Disputation, Symptomatum Febrilium P. II. de Anxietate, d. 15 Oct. 1768, och förswarade, förmiddagen, i Kron-Prinsens, sedermera Konung Gustaf III:s öfwerwaro på Swenska de Theser, som efter hög befallning ur den Latinska afhandlingen blifwit utdragne och i förstå hast tryckte. Sedan han d. 11 Nov. s. å. blifwit promoverad Med. Doctor, blef han Practicerande Läkare i Stockholm. Följande året sändes han af Collegium Medicum till Ösmo församling i Södermanland, att utröna den der gängse Spetälskan. Wid 1769 års Riksdag som började i Norrköping, blef han beordrad att såsom Läkare dit afresa för att derunder biträda wid Sjukwården i staden. 1770 sändes han till Dalarön och sedan till Wäddö församling att undersöka och bota de der gängse förfoter af elakartad rötfeber med fläckar. 1770 och 1771 utsedd till Medicus wid ett af de Qwarantainsställen, som för befarad Pestsmittas afböjande i Riket skulle på Gottland anläggas. 1773 reste han till Westerås att under ledigheten förestå Provincial Medici-syssla. Elakartade Fläckfebrar, Kopper och Rödsot här-

Digitized by Google

jade då i Länet. Det förtroende hans Läkare-åtgärder derunder wunno så i Länet som hos Collegium Medicum, tillskyndade honom första rummet bland de till Provincial-Medici-syssla föreslagne, hwarå Kongl. Fullmakt för honom åfwen utfärdades d. 22 Apr. 1773. Efter 20 års tjenstgöring utan medhjelpare, i detta Län, och då hans hälsa började aftaga, bewiljades honom i Octob. 1793 tjenstbote med fristånd. Medicus i Eskilstuna Doct. P. G. Tengmalm, från hwilken senare beställning han genast begärde och erhöll afsked. Hans wäns Prof. J. G. Acrels råd och föreskrifter samt flera års nyttjande af Loka Hälsobrunn återställde sedermera hälsan så fullkomligt, att han derefter som Läkare kunde wara werksam åfwen under de ledigheter, som efter mine deß efterträdare inträffat. Utom den tid han egnade åt sin practik och ett icke obetydligt åkerbruk, war han ständigt sysselsatt med läsning och forskning i Natural-Historien. Han kunde icke återhålla sin ore öfwer den hos uppwäxande Läkare nu mera icke så allmänna wetenskapliga grundligheten och forskningsifwern och den nu mera såsom nära umbärlig ansedda kännedomen af de språk hwarpå Hippocrates, Cornelius Celsus och Galenus skrifwit. Sista åren af sin lefnad ägde han oafbrutet en god hälsa, en följd af deß glada, lättsamma sinne och en ständig arbetsamhet. Efter förlusten af en älskad Måg Legations-Predikanten Doct. Brunnmark, sommaren 1813, ansåg han sin sista lefnads tröst förswunnen. Hans panna blef mera dyster och hans wänner anmärkte, att han derefter mer än wanligt wistades bland sina böcker och sina Naturalie-samlingar. Detta och förledit år nyttjade han Loka. I år blef hans resa dit den sista. Wänskapen kallade honom dit att wårda en wän *) under deß sjuklighet. Han rådfrågade derwid icke sin höga ålder, och nattwak beryddo för honom wägen. Dennes under Brunnscuren inträffade död påskyndade troligen hans egen. Han reste, efter sin wana ensam, från Loka och ankom sjuk till Westerås, der han efter ett par dagars sängliggande afled d. 10 Augusti 74 år gammal. På sin ort war han som Läkare allmänt wärderad och eftersökt. Älskad och saknad är han åfwen af alla som närmare kände hans kunskaper, hans mannawett och hans trofasthet i wänskap. Han öfwerlefwes af en Son, Capiten wid Westgötha Regemente, och 3:ne döttrar, frukter af deß äktenskap med Anna Engel Schenström som afled 1801. — Doctor Hall efterlemnar en betydlig Boksamling i Medicinen och Natural-Historien, ett dyrbart Cabinett af Swenska mynt, som i synnerhet för äldre tider är en af de mäst fullständiga och bäst conditionerade privata Samlingar inom fäderneslandet. Han ägde deßutom en ganska stor Insectsamling och ett Herbarium, som troligen är ett af de förnämsta någon Botanicus nu för tiden äger.*) Af trycket finnes blott efter honom en kort Underrättelse om Rödsotens botande, tr. i Westerås 1773 4:o samt 2 afhandlingar i Kgl. Wetenskaps Academiens Handl. I Manuscript finnes efter honom, utom en stor mängd strödda papper och anteckningar i Medicinska och Natural-Historiska ämnen, en stor Volum in folio med samlingar till en Systematisk Beskrifning om Swamperne, med ritningar, hwarpå han de senare åren mycket arbetat. Utom Swenska Läkare-Sällskapet hade ej något literärt Samfund tillegnat sig den sista lefwande lärjungen**) af Ol. af Acrel samt en af de ädlaste bland von Linnés Elever. Här böra wi dock ej förbigå att nämna, det hans minne är af Thunberg förwarade i ett efter honom uppkalladt nytt Örtgenus Hallia.

*) Prosten Ehelius i Fellingsbro.

*) Doct. Hall skänkte 1794 till Westerås Gymnasium ett Herbarium af 770 Swenska Växt-species, hwaraf drygaste delen är samlad på Barne i Mälaren.

**) Enligt deß egen anteckning.

På Akademiens Bokauctions-Kammare börjas förrättningen af framl. Contractsprosten Doctor Westéns Boksamling den 4 November.

Rättelser: Uti Literatur-Tidningen N:o 42.
S. 659 r. 3 f. bemäktigat l. bemäktiga.
» » 660 r. 5 f. mästa l. mäste.
» » 670 r. 29 f. cavalleri-regementet l. regementet.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Literatur-Tidning.

N:o 13. October. 1815.

Upsala:

Catalogus Prælectionum in Academia Regia Upsaliensi Publice & Privatim a Die 1 Octobris MDCCCXV ad Idem Tempus Anni Sequentis Instituendarum har efter wanligheten på 2 ark in folio af trycket utkommit, hwaraf wi meddele ett utdrag:

Professorer i Theologiska Faculteten:

Joh. Winbom, Theol. Doctor, Primar. Theol. Professor, DomProst, Ledamot af Kgl. Nordstjerne-Orden, håller Måndagar och Tisdagar Theologico-Exegetiska föreläsningar öfwer Davids Psalmer, och Thorsdagar och Fredagar öfwer Pauli Epistlar. — Sam. Ödmann, Theol. Doctor, Theol. Pastoral. Professor, Ledamot af K. Nordstj. Orden, meddelar Akad. Ungdomen den underwisning, som honom såsom Seminarii Director åligger. — And. Hultén, Theol Doctor, Theol. Professor, håller föreläsningar öfwer Theologia Dogmatica & Moralis. — Swen Lundblad, Theol. Licentiat, Theol. Professor Kalsenianus föredrager Prænotiones Theologicæ Måndagar och Tisdagar samt Kyrkohistorien Thorsdagar och Fredagar. — Joh. Thorsander, Theol. Licentiat, E. O. Theol. Professor läser Theologia Symbolica och Apologetica.

I Juridiska Faculteten:

Joh Dan. Drißel, J. U. Doctor, Juris Patr. & Rom. Professor, håller föreläsningar öfwer GiftermålsBalken och derefter öfwer Utsökningas- och RättegångsBalken. — Lars Georg Rabenius, J. U. Doctor, Jurispr. Oecon. & Commerc. Professor, Akademiens n. w. Rector Magnificus, ämnar efter nedlagde Rectors-embete, att hålla föreläsningar i Cameral-Lagfarenheten.

I Medicinska Faculteten:

Carl Pet. Thunberg, Med. Doctor, Med. & Botan. Professor, Commendör af Kgl. Wasa-Orden, håller Botaniska Föreläsningar under Höstmånaderna, i Akademiens Botaniska Trägård. Sedan läser han öfwer Djurens historia, hushållning och nytta. — Pehr Afzelius Med. Doctor, Archiater, H. K. H. Kron-Prinsens förste LifMedicus, Med Theor. & Pract. Professor. Riddare af K. Nordstj. Orden, fortsätter sina föreläsningar öfwer Sjukdomarnes kännetecken och botande. Besöker deßutom de sjuka å Akademiens Nosocomium hwarje morgon kl. 9, då Medicinä Studiosi, som wilja öfwa sig i Praxis Clinica, få wara närwarande. — Jac. Åkerman, Med. Doctor, Anatom. & Chirurg. Professor, föredrager, höstterminen, Elementerna i Chirurgien. Läser wårterminen öfwer Anatomien och Physiologien på Anatomiesalen eller Museum Anatomicum. — Adam Afzelius, Med. Doctor, Mater. Med. & Diät. Professor Extraord. ämnar, sedan Materia Medica är slutad, börja sina föreläsningar i Diätetiken.

I Philosophiska Faculteten:

Er. Mich. Fant, Theol Doctor, Histor. Professor, Ledamot af K. Nordstj. Orden, åtnjuter med nådigste tillstånd ledighet från offenteliga föreläsningar i anseende till andra literära uppdrag. — Joh. Afzelius, Chemiä Professor, Riddare af K. Wasa-Orden, läser

Digitized by Google

öfwer Wetenſkapens Theori på Chemiſka Auditorium, och underwiſar i deſs Praxi på Laboratorium Onsdagar och Lördagar. — Pehr Jak. Aurivillius, Akadem. Bibliothecarius, Liter. Human. Profeſſor, afhandlar, i mindre Bibliothekſrummet, Witterhetens regler och öfwn. — Jach. Nordmark, Phyſ. Profeſſor, Riddare af K. Nordſtj. Orden, läſer öfwer Phyſiken, och förnämligaſt den delen deraf, ſom behöfwer tillämpning af Mathematiken. — Ol. Rolmodin, Eloqu. & Polit. Profeſſor Skyttianus höre jar ſina föreläſningar öfwer Taciti Annales L. XI, ſedan han förſt ſlutat Livius L. X. Enſkilt läſer han öfwer Europeiſka Folkrätten. — Guſt. Knös, Ling. Orient. Profeſſor läſer publice öfwer Propheten Eſaias. Enſkilt underwiſar han i Arabiſkan och Syriſkan. — Jöns Swanberg, Mathem. Profeſſor, Riddare af K. Nordſtjerne-Orden läſer öfwer Theoria Æquationum. *) — Nils Fredr. Biberg Erh. & Polit. Profeſſor, ämnar i ſina publika föreläſningar exemplifiera framſtälla Moral-Syſtemernas Principer. Enſkilt förklarar han förſta grunderna af Jus Publicum & Civile. — Joh. Beredman, Aſtronom. Profeſſor afhandlar Wetenſkapens Elementer enligt Melanderhjelms Aſtronomi. — Carl Joh. Lundwall, Eloqu. & Poeſ. Profeſſor, förklarar Cicero de Oratore Måndagar och Tisdagar, ſamt Virgilii Æneis Thorsdagar och Fredagar. Enſkilt beträder han med ſtil- och talexſaminer i Latinſka Språket. — Sam. Grubbe, Log. & Metaph. Profeſſor, läſer Måndagar och Tisdagar öfwer Philoſophorum Hiſtoria. Thorsdagar och Fredagar öfwer Logiken för Hedersmedlemmar, ſamt Naturphiloſophien för Wärtesmedlemmar. — Joſ Otto Höijer, Hist. Eccl. Profeſſor, läſer Grubbens Tractater Måndagar och Tisdagar ſamt Xenophons Cyropædi Thorsdagar och Fredagar. I privata föreläſningar afhandlar han Gothiſka Archiologien ſamt Swerikes Regerings-Formens och Ärfdomsförfattnings. —

Jur. & Oecon. Profeſſorens publika föreläſningar beſtrifwas, under Höſtterminen, af Jur. Doctor Doct. C. J. Hagström ſom läſer öfwer Cameral Inſtrumentarium. Hushn. Profeſſorens publika föreläſningar beſtrifwas af E. O. Adjuncten Mag. C. G. Geijer ſom fortfar att läſa öfwer Scandinaviens Hiſtoria till Calmare Unionens upplöſning. Bergſtrömianſka Profeſſionen i Practiſka Ekonomien förestås af Bibliotheks-Amanuenſen Magiſter Docens O. M. Ullgren, ſom i ſina offentliga föreläſningar ämnar framſtälla en Statiſtiſk Ekonomiſk öfwerſyn af wårt Fäderneland, ſedan en allmän inledning till Ekonomien föregått.

Utom de ofwan anförde, tillkännagifwa åtſkillige af Akademiens Profeſſorer, att de hålla privata föreläſningar lämpade efter de Studerandes önſkan.

De wid Akademien warande, Adjuncter, i Theologiſka Facultéten: Er. Bergström, Theol. Candid. förſte Theol. Adj., Nils Frölström Präfectus Seminarii, Severin Löwenhjelm Theol. Licent. Tb Adj.; I Jurid. Facultéten: And. Er. Afzelius J. U. Doctor Jur. Patr. & Rom. Adj. (frånwarande *) och Swen Thermænder J. U. Doct. Jurisc. Oecon. & Commerc. Adj.; i Medic. Facultéten: Carl Zetterſtröm Med. Doct. Profeſſor, Henr. Wilh. Romanſon Med. Doct. Profeſſor, Instit. Practicæ och Gén. Wahrberg Med. Doct. Botan. Demonſtrator; i Philoſ. Facultéten: Ol. E. Schillmark Aſtron. Observator. Joh. Tranér Profeſſor, Ext. Hum. Adjunct. Jon. J. Bränström Mathem. & Phil. Natur Adj., Lars P. Wahlſtedt Chem. Laborator, El. Ehr. Grenander Physic. Theor. & Pract Adjunct, P. Stjerna, Ext. Orient. & Eccl. Adjunct och Er. Guſt. Geijer-E. O. Adjunct, underwiſa, hwar och en, i dem anförtrodda Sorgfäll och Wetenſkaper.

Magiſtri Docentes, äro i Theol. Facultéten: Joh. Bodin Theol. Cand. och E. O. Amanuens wid Kgl. Bibliotheket, Jon. Tarin Theol. Cand. & Herman Grenander Theol. Cand. E. O. Amanuens wid Kgl. Bibliotheket och Carl Georg Rosberg Seminarii Docens och Theol. Exercit. Notarius: i Jurid. Facultéten: Carl Joh. Hagström J. U. Doctor och Jac. Elis Berchelius J.

*) Är ifrån ſin publika föreläſningar för denna termin lifter och ämnar Profeſſionen och Inspectoren.

*) Wiſtas i Stockholm för tillfället af Lagens Kommission.

Digitized by Google

U. Licentiat; i Phil. Faculteten: Joh. Ol. Holmström Theol. Cand. i Latinska Språket, Swen Fr. Lidman *) i Arab. Litteraturen, Pehr Schönberg i Physiken, Jos. Wallin i Romerska Litteraturen, Ol. Carling i Österländska Språken, Ol. Matth. Ullgren Amanuens wid Akad. Bibliotheket, i Fädernesländets Historia, Joh. L. Dufwa i Moral-Philosophen, Swen Lundblad i Stats-Läran (frånwarande **), Gust. Sjögren i Hebraiska Språket, Pehr Wilh. Zetterstedt i Åstetiken och And. Södermark i Theoretiska Philosophien.

Kongl. HofStallmästaren Ol. Malmerfeldt, Tyska Språkmästaren Jsr. Strömberg, Ritmästaren Ol. Er. Roselius, Director Musices, Kongl. HofCapellmästaren Joh. Chr. Fr. Häffner, Franska Språkmästaren Maximil. De Bethune, Dansmästaren Jon Kullenberg och Fäktmästaren Gust. von Heidenstam handleda den studerande Ungdomen i de till deras ämnen hörande öfningar.

Akademiens Bibliothek är alla söcknedagar i weckan öppet kl. 3. e. eft. middag.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Den 27 sistl. Octob. täcktes Hans Majestät Konungen i nåder dubba Professorn Doct. Carl P. Thunberg till Commendör af Deß Wasa Orden samt Professorn Mag. Jöns Swanberg till Riddare af Nordstjerne Orden.

Uti Skrifwelse af d. 16 sistl. Aug. har Kongl. Maj:t i nåder bifallit att Professorn och Litt. Hum. Adjuncten Mag. Joh. Tranér, till winnande af Prestlig befordran i stället för Preste- och Pastoral-examina, må utgifwa och offentligen förswara ett eller flere Theologiska Specimina.

Lund:

Kongl. Maj:t har i nåder tillagt tjenstförrättande Histor. Professorn Mag. A. O. Lindfors en owillkorlig rätt till säte och stämma i Philosophiska Facultetet i likhet med hwad Professorerna Doct. Hylander och Doct. Wählin i den Theologiska samt Professorn Doct. Liljewalch i Medicinska Facultetet tillförene blifwit förunnadt.

Amanuensen wid Akademiens Historiska Museum Mag. J. G. Liljegren har blifwit förordnad till Docent i Fädernesländets Antiquiteter.

Linköping:

Kongl. Maj:t har i nåder utnämt Rectorn wid TrivialScholan härstädes Mag. N. Lagergren till Kyrkoherde i Winnerstads och Motala Pastorat af Linköpings Stift.

Skara:

Den 12 sistl. Septemb. öfwerlemnade Eloqu. & Poës. Lectorn Mag. Jon. Kjellander efter hållit tal: de imitatione Auctorum Romanorum, Gymnasii Rectors embetet till Prim. Theol. Lectorn Prosten Doct. Carl Joh. Knös.

Genom gåfwobref af den 9 sistl. Jun. har CantzliRåder Mag. Carl Ludv. Kämpe till Kongl. Gymnasii Bibliotheket härstädes förärat hela sin wackra Boksomling, bestående af nära 4000 volumer; eller omkring 3800 bundna böcker, 28 volumer Manuscripter, 86 bundtar dels mindre ströskrifter, dels Dispvtationer, samt 16 rullar, innehållande Geographiska Chartor och Gravurer, hwilken ansenliga gåfwa genom Lectorn och Prosten Doct. Knös' försorg i sistl. Jul. månad från Stockholm hit ankommit och redan i Bibliotheks rummen blifwit i tjenlig ordning uppställd.

Westerås:

Den 11 Octob. hade BibelSällskapet härstädes sin årliga offentliga sammankomst å Gymnasii större lärosal, den andra sedan dess stiftelse. Sammankomsten, som bewistades af talrik samling åhörare, öppnades med ett tal af Sällskapets Hedersledamot Stifts- och OrdensBiskoppen, Commendören m. m. Doct. G. Murray, hworeffter Secreteraren Lector Scheringson höll ett tal om äldre och senare tiders wärd om Guds ord och Engelska BibelSällskapets stora förtjenster i detta hänseende. Sedan dess tal woro slutade, upplästes Committéens Årsberättelse och Sällskapets Ordförande Pro-

*) Wistas i Constantinopel såsom Swensk Legationspredikant.
**) Wistas i Christiania.

Digitized by Google

feßorn Lector Stamberg framstälde de till denna sammankomst hörande ämnen och öfwerläggningar, hwarpå acten slutades, sedan en för tillfället paßande Musik blifwit uppförd.

Den 20 Octob. öfwerlemnade Eloqu. & Poës. Lectorn Mag. Reinh. Scheringson, efter hållit tal: de dignitate Scriptorum Classica, Gymnasii Rectoratet till Philos. Lectorn Mag. Jac. Borelius.

Apologisten Mag. E. Bergqwist har blifwit utnämd till Gymnasii Adjunct härstädes.

Wexiö:

Gymnasii Adjuncten Mag. J. L. Wickelgren har blifwit utnämd till Eloqu. & Poës. Lector wid Gymnasium härstädes.

På Förslag till lediga DomProst-embetet härstädes äro uppförde 1:o Primar. Theol. Lectorn, Prosten Doct. P Nordstedt, 2:o Philos. Lectorn Prosten Doct. Magnus Lamér, 3:o Rectorn wid TrivialScholan i Jönköping Mag. J. Norlin.

Carlstad:

Gymnasii Adjuncten, Theol. Candidaten Mag. J. F. Lizell är utnämd till Eloqu. & Poës. Lector wid Gymnasium härstädes.

Correspondens-Underrättelser.

Köpenhamn:

Bland Periodiska literära skrifter innehafwer den af Hr. BibliotheksSekreteraren Molbech redigerade Journalen Athene ännu det första rummet, ehuru Rahbek, med sistledne Jul. månad, börjat utgifwa en månadsskrift af lika tendens, kallad Dansk Minerva. Äfwen utgifwer Rahbek, sedan detta års början, en satirisk-moralisk tidning, kallad Tilskueren, och Jens Krag Höst en literär weckoskrift, benämnd den nordiske Tilskuer; båda deßa sednare täfla med hwarandra i obetydlighet och tomhet.

Den bekanta unga Skalden Ingemann, har utgifwit twenne nya Tragedier, Masaniello och Blanca. Den förra uppfördes i Maj månad, med mycket Bifall. Under nu tillstundande winter skall den sednare synas på Kongliga Theatern. — Sedan Oehlenschläger utgifwit förra delen af sin Helge, har han börjat ett annat stort dramatiskt poem, öfwer ett österländskt ämne, i samma maner som hans berömda Aladdin, af hwilket de trenne första Akterna äro färdiga, ehuru icke tryckta. — En ung skald, Sotoft benämd, har uppträdt, och utgifwit en samling romantiska Poemer. De Danske Critici dömma, att denna samling förråder en stark, wild, men ännu nästan alldeles konstlös phantasi. Twänne nya och adeliga Poeter, Lercho och Lewetzow, hafwa äfwen på den Danska parnaßen börjat göra uppseende. —

Den förtjente häfdeforskaren Vedel Simonsen låter för det närwarande trycka ett werk i 3:ne band öfwer den Danska Adelns historia, och Thorkelin har nyligen utgifwit, efter ett gammalt, i Kongl. Danska Bibliotheket, förwaradt Mscr, ett angelsaxiskt episkt-historiskt poem öfwer nordens historia för det 3:e och 4:e seklet. Då den lärde Thorkelins nogg granna kritik är bekant, kan man på förhand beräkna förträffligheten af denna Upplaga. — Till nästa wår utkommer det sednare bandet af Hr Malbechs Svenske Breve.

Bland Danske Konstnärer har en ung Målare wid namn Eckersberg nu nyligen gjort uppseende. Wid den exposition som Danska Konst-Academien, i anledning af Konungens kröning anställt, hade han fägnat allmänheten med ett mästerligt portrait af Thorwaldsen. Denna utmärkte sculptör hade äfwen wid detta tillfälle utställt den förträffeliga Döpelsefunt, om rodan ädragit sig alla konstälskares uppmärksamhet, genom Ripenhausens kopparstick och Fru Bruns beskrifning.

Den 15 i nästa månad börjas i Stockholm å Bok-Auctions-Kammaren försäljningen af framl. Biskoppen Doct. Nordins Bibliothek, enligt förr utdelad tryckt Catalog.

Digitized by Google

Bihang till Swensk Literatur-Tidning.

N:o 14. November. 1815.

Lärda Nyheter.

Stockholm:

Den 29 Novemb. aflemnade Hof-Marskalken Baron Stjernseld, enligt Kongl. Maj:ts nådiga befallning, till Kongl. Bibliotheket, 64 gamla Pergamentbref, hwilka Theol. Adjuncten Mag. C. Bergström för Hans Majestäts egen Samling afgifwit. Det äldsta war ett stadfästelsebref, utfärdadt af Kon. Magnus Ladulås år 1286. Det yngsta är en dom af år 1671. I denna samling finnes äfwen ett bref af Kon. Eric Månsson. De flesta röra Bo Jonsson Grip.

Upsala:

Akademiens Naturalhistoriska Museum, förut så rikt genom Prof. Thunbergs stora donation, har icke längesedan erhållit twenne betydliga tillökningar. Hans Majestät Konungen har för en summa af 8000 Riksdl. B:co inköpt Banco-Commissarien Ekmans Samling af Conchylier, och behagat allernådigst förära densamma till Akademien härstädes *). Denna samling blifwer, på samma sätt, som Drottningholmska samlingen, uppställd i det större Museum. — Den andra tillökningen, som består af Naturalier från Brasilien, är förärad af Swenska och Norrska Consuln i Rio Janeiro L. Westin. Den består isynnerhet af en wacker samling Foglar, Insecter, äfwensom några Mammalia. En lefwande Kanguro-hona ärfdijde äfwen denna donation. Hr Westin låter, på egen bekostnad, en Tysk Natural-Historicus Freireiz beresa de inre delarne af Brasilien. Denne har redan gjort en resa och har, för icke lång tid sedan, åter företagit den andra.

Under d. 8 nästl. Augusti har Kongl. Maj:t i Adeligt Stånd och wärdighet i nåder upphöjt Archiatern, Professorn och Riddaren af K. Nordstj. Orden Doct. Pehr Afzelius.

Efter utfärdadt Program af Akademiens Rector Magnificus, Juris Professorn Doct. L. G. Rabenius, blef Extraord. Theol. Professorn, Theol Licentiaten, Mag. Joh. Thorsander d. 30 Nov. installerad och höll derwid sitt inträdestal: de auctoritate Libris Symbolicis debita observationes nonnullæ.

Efter återkomsten från Stockholm, uppwaktades Professorn och Commendören Doct Thunberg, den 13 Nov., af samtelige Studerande Nationernas Curatorer, då Curator för Stockholms Nation upläste följande lyckönskningsaddreß:

"Den Studerande Ungdomen wid detta Lärosäte, lifwad af den uppriktiga tillgifwenhet och wördnad för Herr Professorn och Commendören, med hwilken den alltid omfattat de aktningswärde Män, som med oafbruten omsorg för dess underwisning och stadgande upplysning förena wälwilljan, godheten och wärdigheten i sitt sätt att den bemöta, har med sann och innerlig fägnad förnummit den uppmärksamhet, en rättwis Konung fästat på Herr Professorns och Commendörens länge af detta Lärdomssäte, af Fäderneslandet och Europas Lärde kända och erkända förtjenster. Och då den Studerande Ungdomen icke kan för Herr Professorn och Commendören lika allmänt uttrycka denna fägnad, som

*) Tillika har Kongl. Maj:t allernådigst befallt att dupletterna i denna donation skola aflemnas till Universitetet i Christiania.

Digitized by Google

den allmänt kännes, har den uppdragit åt oß, Curatorer för alla de särskilta landskap i hwilka den fördelas, att densamma förklara.

Då wi nu hafwa den äran att fullgöra detta angenäma uppdrag, tillåta wi oß derwid den försäkran att, om söga någon haft mera rätt till wårt förtroende, wår aktning och wår kärlek, så har ingen eller njutit dem mera allmänt, mera oinskränkt. Om wi derföre tillförene icke utan stolthet påmint oß, att en ibland de första af Sweriges Lärda och den förste af denna Akademis framfarne Lärare, som burit något tecken af Ridderlig wärdighet, war den ödödlige von Linné, så gläder det oß nu uppriktigt att wi med lika stolthet kunna tillägga, att den förste bland wåra wördade Lärare, som burit Commendörsbandet, är von Linné's älskade lärjunge, den berömde Efterträdaren på hans Lärostol.

Å samtelige wåra Landsmäns wägnar, med hjertats hela wärma, önska wi Dig, Akademiens prydnad och wördade Ålderswan! ännu en följd af många och glada år! men om wi å ena sidan nödgas bekänna, att öfwertygelsen om wår nytta, Akademiens heder och den lärda werldens båtnad hafwa en betydlig del i det förra af denna önskan, så lofwe wi deremot å den andra heligt, att med wår uppmärksamhet, wår aktning och wår kärlek, bidraga dertill att det senare må gå i fullbordan.

Sluteligen utbedje wi oß att i Herr Professorns och Commendörens fortfarande ynnest och bewågenhet framgent så wara inneslutne, så wißt som wi städse wilja bemöda oß om att wara dem wärdige".

Hr Professorn och Commendören swarade: "Den heder, som, wid wedermälet af en stor och mild Konungs Nåd, den Studerande Ungdomen behagar wisa mig, och den del densamma tager i min lycka, äro så smickrande, att hela min erkänsla, ehuru liflig och warm, icke kan motswara dem, eller jag nog wärdigt tolka de känslor af förbindelse och tillgifwenhet, som swalla inom detta bröst.

Jag har alltid med alfwar beflitat mig derom, att icke allenast göra de Studerande all den rättwisa de förtjena, utan ock att wid alla tillfällen, så wide det stått i min förmåga, besträmja Deras sanna wäl och bästa. Men detta allt har jag ansett wara min owillkorliga skyldighet. Jag har derföre aldrig wäntat nånan belöning än den förnöjelse, som medwetandet af uppfyllda pligter gifwer.

Att Herrar Studerande med wänskap behagat omfatta mig, är den högsta och käraste belöning jag någonsin kan önska mig och den jag alltid skall wara högt wärdera. Om jag under min snart 40:åriga tjenstetid, såsom Lärare, något kunnat bidraga till Deras underwisning och och upplysning, skall åtankan deraf, wid min lefnads afton, blifwa min ljufwaste tillfredsställelse.

Min nitälskan för den Studerande Ungdomens wälfärd skall sjelfwa ålderdomens köld hos mig icke kunna förswaga. För dessa älskanswärda Pupiller skall jag, under min återstående lefnad, alltid förblifwa hwad jag hittills alltid warit, en Far, en Wän, en Bror. Deß wälgång skall wara mig så öm, så helig, som min egen, och der min förmåga brister att befordra densamma, skola mina önskningar och förböner till Gud höjas brinnande.

Jag har anwändt min Ungdoms-eld för att winna skicklighet till mitt fäderneslands tjenst: Min Mannaålders bemödanden hafwa warit helgade åt detta Lärosätes blomstrande Ungdom: Åt dessa fosterbygdens gunstlingar skola min ålderdoms önskningar, min tillgifwenhet, min wänskap, min kärlek och högaktning wara egnade och uppoffrade.

Wärdens, Mine Herrar, såsom Representanter och Wårdare för den här Studerande Ungdomen, sjelfwe wara försäkrade om dessa mina tänkesätt, och wärdens derom försäkra Dem, som här söka tillwärt i lärdom och dygd, i wisdom och skicklighet, till Guds ära, Konungens tjenst och Fäderneslandets framtida wälfärd".

Lund:

Kongl. Maj:t har uppå underdånig ansökning förunnat Botan. & Oecon. Pract. Professorn Mag. Carl A. Agardh tillstånd, att, i stället för Prest- och Pastoral-examen, utgifwa och förswara en Theologisk Dißertation.

Digitized by Google

Under d. 29 Nov. har Kongl. Maj:t i nåder utnämt Theol. Professorn och Directeur Seminarii härstädes Doct. Carl P. Hagberg till Kyrkoherde i St. Clara Församling och vice Präses i Stockholms Stads Consistorium.

Juris Docens Mag. Sv. Rydberg har erhållit Två och ett halft års tjenstledighet, för att företaga en resa till England, i afsigt att der inhämta kännedom af deß lagar och allmänna inrättningar.

Linköping:

ConRectorn Mag. Dan. Leonh. Kinmanson har blifwit utnämd till Rector wid Trivial-Scholan härstädes.

Skara:

RegementsPastorn wid Kongl. Swea Lif-Garde Mag. Lars P. Afzelius har blifwit utnämd till Kyrkoherde i Alingsås af detta Stift.

Westerås:

Till Fellingsbro regala Pastorat af 1:sta claßen i detta Stift, äro å förslag uppförde: 1. Kongl. Ord. HofPredikanten, Prosten öfwer Fellingsbro Contract, Kyrkoherden i Näsby och Erwalla Mag. Nils Sam. Swederus. 2. Prosten och Kyrkoherden i Kon. Carls och Torpa Förs:aml. af Strengnäs Stift J. Asplund. 3. v. Pastorn i Romfartuna, Theol. Licentiaten Mag. Dan. Hwaßer.

Göteborg:

Till Gymnasium härstädes har af framlidne Läkaren wid Sahlgrenska Sjukhuset, Doct. J. J. Ekmans sterbhus blifwit skänkt ett förträffligt Electriskt Apparat med Batteri af 36 större flaskor och tillbehör. Glasskifwan är 7/4 dels aln i diameter.

Kongl. Wetenskaps- och Witterhets-Samhället härstädes har af en sin Ledamot Öfwerfältläkaren och Riddaren L. Hollberg blifwit begåfwadt med ett wäl ordnadt Herbarium, bestående af 8000 exemplar in- och utländska wäxter. Deßutom har Kongl. Samhället för egen räkning inköpt framl. Doct. Ekmans efterlemnade wackra Mineralsamling, med de böcker som angå detta ämne. Här härtill lägges den samling af uppstoppade foglar, som Baron Silfwerskiöld i Alingsås, för några år sedan, till Samhället förärade, torde betydligheten af Kgl. Samhällets Naturalie-samlingar snart inses.

Carlstad:

Theol. Lectorn Mag. A. Hammargren har blifwit förordnad till Kyrkoherde i Brunskogs Consistoriella Pastorat, af detta Stift, hwartill han wid walet erhållit nära enhällig kallelse.

DomkyrkoSyssloMannen och ConRectorn wid härwarande TrivialSchola är utnämd till Gymnasii Adjunct härstädes.

Hernösand:

Mag. Carl Rudolph Carling har blifwit utnämd till Gymnasii Adjunct härstädes.

Christiania.

Candidatus Theologiæ Dahl ifrån Köpenhamn har blifwit kallad såsom Lector Philosophiæ till Universitetet härstädes.

Under loppet af förledne Februari månad har från BergwerksSeminarium på Kongsberg, deß Mineralsamling samt Instrumenter och Modeller blifwit hitflyttade, och med Universitetet förenade.

Enligt Kongl. Rescript af d. 16 Febr: d. å. skall examen Pharmaceuticum härstädes förrättas af Medicinska Facultetens Professorer och af en utaf Collegium Academicum tillkallad Apothekare. Candidaten undfår testimonium publicum i hwilket han kallas Laudabilis eller haud Laudabilis.

Till inköp af nödige Physiske Apparater har Kongl. Maj:t bewiljat 8000 Riksbankdaler i Silfwer, och till anskaffande af ett Bibliothek 57,600 Riksbankdr i Silfwer såsom förskott, intilldeß Universitetet kan komma i bestämning af de för dessamma bestämda Fonder. Likaledes äro 1000 RiksDdr bewiljade till en Modellkammares anläggning.

Universitetet har erhållit rättighet att förlägga de Norska Almanachorna, hwilka skiedes af Docenten i Astronomien hädanefter komma att upprättas. Postmästaren i Christiania är förbunden att emottaga och portofritt till alla

Digitized by Google

Postmästare i Norrige försända Almanacherna samt tillika incassera betalningen, och derföre inom Mars månads utgång hwarje år, göra Universitetet reda och räkenskap. Postmästaren i Christiania får för detta besvär sig till godo beräkna 8 procent af de medel han till Universitetet levererar, äfwensom de öfrige Postmästarne så beräkna 8 procent som försäljnings arfwode, då de till Postmästaren i Christiania, insända de influtne medlen, hwilket årligen inom medium af Mars månad skall wara fullgjordt.

Sedan Universitetets begynnelse i Jun. månad 1813 äro 84 Cives Academici inskrifne, Enligt uppgift i den Norske Rigstidende, räknades de Studerandes antal wid Universitetet i sistl. Octob månad till något öfwer 100.

Det härwarande Kongl. Sällskapet för Norriges wäl, har för detta årets täflan utsatt årspenningar Pris i flerfaldiga Ekonomiska, Pädagogiska och Topographiska ämnen, och bland andra äfwen för "ett Lyrisk eller Dramatisk Digt öfver en Norrsk Nations tilldragelse," Priset är ifrån 100 till 300 R:d.

Biskoppen, Led. af K. Nordst. Orden, Doct. P. O. Bugge har, med ingången af närwarande år nedlagt sina functioner som Präses och vice Präses i Kongl. Norska WettenskapsSällskapet i Trondhjem.

Ett BibelSällskap för Norrige har härstädes, för icke lång tid sedan, blifwit instiftadt. Rikets 5 Biskoppar äro deraf Ledamöter. Hans Kongl. Höghet KronPrinsen har till Sällskapet förärat en summa af 6500 R:d. Banco.

En Commissions-Bokhandel med Swenska, Norska, Tyska och Danska böcker är härstädes upprättad af Bokhandlaren Hans A. Hjelm.

I Norrige utgifwes för närwarande följande Tidningar: 1) Den Norske Rikstidende. 2) Christianias IntelligenzSeddler. 3) Den Trondhjemske lille Tilskuer. 4) De Trondhjemske Contors Efterretninger. Under det att Storthinget är samladt, utgifwes Norske Storthingets Efterretninger. Hwarje numer utgör ett halft ark 4:o.

Följande märkwärdigare böcker äro under loppet af detta år i Norrige utkomne: Norriges Odelsret med Hensyn til Rigets Constitution, af Amtmand Falsen. — Einar Tambeskjelvar Nordens Helt, af den samma. — Universitetsaarene, betragtede som den wordende Embetsmands dannelseperiode, af Steener J. Stenersen Lector Theol. wid Universitetet härstädes.

Literära underrättelser:

I slutet af September månad, har af Gyldendalske Bokhandeln i Köpenhamn blifwit beförd och utgifwen en Fortegnelse öfver de Böger som i Aaret 1814 ere udkomne i de tre nordiske Riger. Kiöbenhavn 1815. tr. hos Thiele. 34 sid. 8:o. Förteckningen är ställd i Alphabetisk ordning, utom någon skilnad emellan de trenne rikenas Literatur, och jemte titeln på hwarje bok, är äfwen deß ark- eller sidotal, jemte Bokhådspriset utsatta. Inga andra Skrifter äro här upptagna än sådana, som finnas i Bokhandeln, således inga Förordningar, Akademiska Dispurationer o. s. w. I företalet omtalas den klagan som föres i Tyskland och på andra ställen, deröfwer, att inga tillfällen äro beredda, till kunskaps winnande om den nordiska Literaturen. Ändamålet med denna Catalog angifwes wara der att bana wägen för en Nordisk Bokmeßa. Kunde dezta ändamål ej genast winnas, wore ändå mycket wunnit, om man kunde öfwerenskomma om stället der de 3 Rikenas Literära producter allrid funnos för köpare att tillgå. Förslaget är godt och bör ej lemnas utan uppmärksamhet.

Utkommande Arbeten:

Swenskt och Latinskt Lexicon af A. O. Lindfors utgifwes i Lund. Förra Delen är nyligen af trycket utkommen.

Poetisk Kalender för år 1816 utgifwen af Atterbom utkommer wid December månads slut.

Iduna Sjette Häftet utkommer i början af nästkommande år.

Digitized by Google

Bihang
till
Swensk Literatur-Tidning.

N:o 15. December. 1815.

Akad. Prisutdelning, Prisämnen.

Stockholm:

Den 20 December, Swenska Akademiens högtidsdag, war förmiddagen Guds:tjenst i Slotts-Capellet och eftermiddagen offentlig sammankomst i stora Börssalen, som öppnades af Akademiens Direktör Presidenten Friherr A. M. Edelcrantz med ett tal, hwarefter han tillkännagaf, att, öfwer de utsatte täflingsämnen i Wältalighetен, hade 4 skrifter inkommit, ibland hwilka Akademien tilldömt stora priset åt N:o 2 Försök till första Konstdgares Historia författadt af Litt. Rom. Docens i Upsala Mag. Joseph Wallin. I Skaldekonsten hade 13 täflingsskrifter inkommit, hwaribland N:o 4 Sång öfwer Sweriges och Norriges Förening, författad af Consistorii-Notarien i Werid Mag. Dawid Aspelin, erhöll stora priset. Med andra Guldpenningen utmärktes N:o 9 Öfwersättning och Imitation af Boileaus Art Poëtique författad af Krigs-Rådet Grefwe Gust. Snoilsky. Af de 2:ne pris framl. Hof-Cantzlern Friherre Chr. Bogisl. Ziberh stiftat, hade Akademien tillerkänt ett åt Adjuncten wid Cathedral-Scholan i Stockholm Mag. Lars Magn. Enberg för deß swar på Akademiens prisfråga „om sambandet mellan en rätt Smak och en rätt Förståndsodling, samt hwad inflytelse Smaken, under detta hänseende betraktad, har på Samhället“ Deßutom hade Akademien tillagt Landsbladska Priset åt Fältmästaren wid Kgl. Krigs-Akademien P. H. Ling. Den Minnespenning, Akademien detta år låtit prägla öfwer Hof-Intendenten Joh. Tobias Sergell, *) föreställer å ena sidan Sergells bröstbild med namn och titlar samt å den andra Pygmalion huggande på en bildstod, med öfwerskrift: Nec Dextræ Deus Abfuit. I afskäringen: Summorum Aemulo Sculptorum Denato MDCCCXIV. Sergells minne författadt af Akademiens Ledamot Professorn och Prosten Mag. Frans Mich. Franzén upplästes.

Till täflingsämnen för nästk. år 1816 har Akademien fastställt: I Wältaligheten 1) Åminne öfwer Kongl. Rådet och Fältmarskalken Grefwe Magnus Stenbock. 2) Försök i Historiska stilen med fritt val af ämnen, ur Sweriges eller andra länders Historia, hwilka dock icke må wara närmare till wår tid än slutet af 1600:talet. 3) Christopher Columbi tal till Konung Ferdinand och Drottning Isabella, då han, på sina fienders anklagelse förd fängslig ifrån America, genast wid ankomsten till Spanien på Kongl. befallning sattes i frihet samt fick företräde hos Konungen och Drottningen. 4) Något Philosophiskt och helst Moraliskt ämne tjenligt att utföras i en wältalig stil. I Skaldekonsten lemnas fritt val af ämnen, med inskränkning till de allwarsamma; öfwersättningar af Classiska Auctorer i alla språk. Priset är en Guldmedalj af 26 Dukater och täflingsskrifterne böra inom d. 8 October 1816 till Akademiens Secreterare insändas.

*) Denna minnespenning är det första kända försöket af en ung konstnär C. A. Enegren, och som berättigar oss, att med tiden af honom hoppas mycket.

Digitized by Google

Upſala:

Utgifne Diſputationer: Höſtterminen 1815.

Under Anatomiä & Chirurg. Profeſſorn Doct. Jac. Åkermans präſidium:

Obſervationes circa Lithotomiam, pro Gradu Medico Auctor *Carl Joh. Ekſtröm* Wermel. Chir. Mag. Ledamot af K. Sundheds Coll. 1 och 3 fjerdedels ark.

Under E. O. Med. Profeſſorn Doct. Adam Afzelius:

Remedia Guineenſia. Collect. IX. Reſp. *Carl Aug. Thelning* WGoth. 1 och ett fjerd. ark.

Under Hiſtor. Profeſſorn, Led. af K Nordſtj. Orden Doct. Er. Mich. Fant:

Monumentorum Veterum Hiſtoriæ Sveo-Gothicæ Prolegomena. P. V. Reſp. *Claës Ol. Ramſtröm* Suderm. Mer. 2 och ett halft ark. — P. VI. Reſp. *And. Bernh. Collin* Stockh. 1 och ett halft ark.

Under Mathem. Profeſſorn, Riddaren af K. N. O, Mag. Jöns Swanberg:

Perſpectivarum Principia Projectionum Analytice expoſita. P. I. Reſp. *Carl Guſt. Schultén* Weſtm. Dalek. 1 och ett fjerd. ark, med Tab.

Under Log. & Metaph. Profeſſorn Mag. Sam. Grubbe:

Aphorismi e Logica Transſcendentali P. I. Auctor *Joh. Johanſon* Weſtm. Dalek. 1 ark.

Under Profeſſorn, Litt. Hum. Adjuncten Mag. Joh. Tranér:

Quarta Iliadis Homericæ Rhapſodia, Græce & Svethice. P. V. Reſp. *Sven A. Cnattingius* OGoth. — P. VI. Reſp. *P. Hallenberg* Smol. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under Med. Licentiaten, Mag. Guſt. Eriksſon:

Reflexiones nonnullæ circa nutritionem Vegetabilium, quatenus e natura Soli hæc inprimis pendeat. P. I. Reſp. *Ad. Eriksſon* OGoth. 1 och ett halft ark. — P. II. Reſp. *Carl J. Lundborg* OGoth. 2 ark. — P. III. Reſp. *Isr. Kolmodin* Gothl 2 ark.

Under Theol. Candidaten Mag. Herman Lahng.

Jeſuæ Caput V. verſione & notis Philologicis illuſtratum. P. I. Reſp. *Holiſt. Ulr. Svartling* Suderm. Mer. 1 och 3-fjerd. ark.

Under Conſ. Amanuenſen, Mag. Joh. Henr. Schröder:

Hiſtoriola Bibliothecæ Regii Gymnaſii Aroſienſis. P. III. Reſp. *Carl Ludv. Höjer* Stockh. 1 och 3-fjerd. ark. — P. IV. Reſp. *And. Nordén* Wermel. 1 och ett halft ark.

Under Magiſter Sam. Er. Petersſon:

Corani Sura L. Svethice. P. I. Reſp. *Carl Jac. Petersſon* OGoth. 1 och ett halft ark. — P. II. Reſp. *Joh. Chriſt. Wallenſteen* OGoth. 1 och 3-fjerd. ark.

Under Magiſter Jon. Arm. Winbom:

Diss. de recentioribus Numis Arabicis Reg. Academiæ Upſal. P. Poſterior. Reſp. *Carl Ol. Fineman* Wermel. 2 och 3-fjerd. ark, med Tab.

Under Magiſter Lars Jé. Lundahl:

De areis Triangulorum Polygonorumque ſphæricorum. Reſp. *Joas Lundſtedt* Geſtr. Helſ. 1 och ett fjerd. ark, med Tab.

Under Magiſter Henr. Falck.

De Proportione definienda. P. Prior. Reſp. *Jon. Scherdin* Botbn. 1 och ett fjerd. ark. — P. Poſt. Reſp. *Carl Magn. Lekſell* Weſtm. Dalek. 1 och ett halft ark.

Under Magiſter Joh. Haqv. Wallman:

De Syſtematibus Vegetabilium, qua ratione Oeconomicæ Scientiæ profuerint. P. I. Reſp. *Sv. Wæneberg* OGoth. — P. II. Reſp. *Joh. Hagdahl* OGoth. Hwardera 1 och ett halft ark.

Under Magiſter Nils Jac. Stillén:

Expoſitio actorum Regiæ Societatis Oeconomicæ Wermelandiæ. P. I. Reſp. *Joh. Herm. Nordén* Wermel. 1 och 3 fjerd. ark. —

Digitized by Google

P. II. *Fr. Arrhenius* Wermel. 1 och ett halft ark.

Under Magister Hans Pet. Nordmark.

Loca quædam in Novo Testamento notabiliora Ebraismi falso suspecta. Resp. *Jon. Ulr. Ekmarck* Suderm.Ner. 1 och ett halft ark.

Lärda Nyheter.

Upsala:

Efter förut utfärdadt Program, öfverlemnade Akademiens Rector Magnificus, Juris Professorn Doct. L. G. Rabenius, med ett tal: De ideis præcipuis Systematicorum Oeconomiæ Nationalis, den 15 Dec., Rectorsembetet till Archiatern, Med. Professorn och Riddaren af K. N. O Doct. Pehr von Afzelius.

Å förslag till ledigwarande Borgströmianska Adjuncturen i Practiska Ekonomien äro af Philosophiska Faculteten uppförde: 1) Amanuensen wid Akad. Bibliotheket, Magister Docens Ol. Matth. Ullgren. 2) Magister Nils Jac. Sillén. 3) Magister Joh. Haqv. Wallman. Medskände: Med. Licentiaten, Mag. G. Eriksson.

Decani för näskommande termin äro: I Theologiska Faculteten: Professorn, Theol. Licentiaten Lugnblad. I Juridiska: Professorn Doct. Rabenius. I Medicinska: Professorn och Commendören Doct. Thunberg. I Philosophiska: Eloqu. & Poes. Professorn Mag. Lundwall.

Under sistledne Höstermin har de Studerandes antal wid Kongl. Akademien härstädes warit 1086, hwaraf 656 warit närwarande och 430 frånwarande. Häribland woro Adelsmän 97, Prestsöner 291, Borgaresöner 246, Bondesöner 203, Civilstatens söner 211 och Militärstatens söner 38. Af deßa studera 233 Theologi, 180 Juridik, 97 Medicin och 332 Philosophi. 244 hafwa ej bestämt sitt vitæ genus.

Under denna termin hafwa 193 blifwit wid Academien inskrifne. 181 hafwa årsinrit Stipendier. Sex utlänningar hafwa wid Academien studerat. Finska Nationen härstädes har haft 9 närwarande medlemmar. Flera Militärer hafwa denna termin studerat härstädes.

Under denna termin har Theologiska Facultéten anställt Theologie-Licentiat-examen med Förste Theol. Adjunct. härstädes Mag. E. Bergström.

Medicinska Facultéten har anställt Medicinä-Licentiat-examen med Candidaterne L. J. Wallmark Upl. och C. J. Ekström Chir. Mag., Wermel., samt Medicinä Candidat-examen med C. M. Holmgren, J. P. Wendt WGothl. och Jér. Kolmodin Gothl.

Philosophiska Facultéten har anställt Philos. Candidat-examen med Huspredikanten G. E. Ekermark Suderm.Ner.

Inför Consistorium Academicum hafwa undergått Examen till BergsCollegium 1, till Kongl. Canzliet 9, till Rättegångswerken 7 och till Cammar- och Räkenskaps-Wärken 3.

H. H. Ärke-Biskoppen och Pro-Canzlern har medelst fullmakt af den 16 Decemb. utnämt Præsentus Seminarii, Kyrkoherden, Mag. Nils Kellström till Prost öfwer sin församling.

Akademiens tillförordnade Canzler har under den 4 Dec. till Docenter i Philosophiska Facultéten förordnat: Magistr. L. Js. Landahl och Henr. Falck. Den förre i Mathematiken och den sednare i Physiken. Samt under den 28 Dec.: Magistr. Jon. Arw. Winbom och Joh. Henr. Schröder. Den förre i Historia Universali och den sednare i Historia Litteraria.

Lund:

Under uen 6 sistl. Nov. har Hans Exc. Akademiens Canzler bewiljat Rector Magnificus Jur. Professorn Doct. Joh. Holmbergson befrielse från offentliga föreläsningars bestridande, under återstående tiden af der honom uppdragna Rectorat, samt förordnat Jur. Adjuncten J. Munck af Rosenschöld att deßa föreläsningar bestrida.

Likaledes har E. O. Histor. Adjuncten Mag. Bengt Magn. Bolméer erhållit ett års tjenstledighet, räknad från den 1 sistl. October, för att besöka utrikes Universiteter. Enligt sist ankomne underrättelser wistas Han för närwarande i Berlin.

Digitized by Google

Magister Docens, Theol. Candidaten Carl Starck är under den 15 sistl. Nov. utnämd till Kyrkoherde i Åhus Pastorat af detta Stift. Genom Kon. Carl XI:s resolution är Kyrkoherdeembetet i detta Pastorat ärftligt för Kyrkoherden Casten Rönnows efterkommande, till hugkomst deraf, att förenämde Kyrkoherde under kriget i Skåne räddat Konungens lif. Magister Docens Starck erhöll denna beställning genom gifte med sist afledne Kyrkoherden Aulins enda dotter.

Den 9 Decemb. blef Med. Professorn Doct. Joh. H. Engelhart af H. H. Biskoppen och ProCantzlern uti Prestembetet inwigd, sedan han, förledne wårtermin, i stället för Prest- och Pastoralexamen, med Kongl. Maj:ts nådiga tillstånd, utgifwit och förswarat en Theologisk afhandling.

Bibel-Sällskapet härstädes hade allmän sammankomst den 10 sistl. November. Biskoppen, ProCantzlern och Commendören Doct. Faxe öppnade sammankomsten med ett tal. Derefter uppläsles förslag till stadgar, som, efter derom skedd öfwerläggning, af Sällskapet antogos. Till Ledamöter i Committén waldes: Biskoppen och ProCanzlern Doct. Faxe, samt Hrr Professorer, DomProsten Doct. Wåhlin, Doct. Holander, Fremling och Tegnér. Under första året blef Biskopp Faxe Ordförande och DomProsten Wåhlin vice Ordförande. Till Secreterare waldes Professorn Doct. Hagberg och Theol. Adjuncten, Prosten Hellstenius, till Cassörer Kongl Räntmästaren Cronsioe och Akad. Secreteraren Palm, samt till Archivarius Professor Agardh.

Malmö Discont har wid sist hållna Bolagsstämma till TrivialScholan i Malmö donerat ett Capital af 500 R:d. B:ko, såsom bidrag till en blifwande Scholåhusbyggnad.

Strengnäs:

På Hans Kongl. Höghet Hertigens af Södermanland namnsdag förledit år hafwa ärskillige innewånare i Askersunds stad sammanskjutit en summa af 8000 R:d. B:ko till inrättande af en ElementarSchola i berörde stad. Uti skrifwelse till Ven. Consistorium härstädes af d. 7 sistl. Jun. har Kongl. Maj:t öfwer denna stiftelse förklarat sitt nådiga wälbehag. Kongl. Maj:t har allernådigst tillåtit, att det af Scholå-Directionen projecterade Reglementet tills widare må tjena till efterföljd, men innan nådig stadfästelse för framtiden följer, har Kongl. Maj:t welat inhämta Uppfostrings Committéens utlåtande. Till Inspector för denna Schola, som på Oscars dag d. 1 Decemb. högtidligen inwigdes, har Directionen med Konungens nådiga tillstånd utwalt Prosten i Askersund, Kongl. Hofpredikanten, Mag. H. J. Frodin. Till Förste Lärare wid Scholan har Stiftets Biskopp utnämt Kongl. HofPredikanten C. G. Grahl.

Utkommande Arbeten:

Corn. Taciti Annales. Swensk Öfwersättning af Professorn och Prosten Doct. M. Sundewall. Första Boken utkommer i Februari månad nästk. år och beräknas subscribenter till 3 ß. B:ko arket.

Anmälan:

Prenumeration på Swensk Literatur-Tidning för år 1816 emottages med 4 R:dr 24 ß. Banko i Upsala hos Hrr Zeipel och Palmblad, i Stockholm på Wiborgs Boklåda, i Götheborg, hos Hr Bat. Predikanten Gjurstén samt deßutom hos de fleste Bokhandels-Commißionärer, åfwensom på PostContoren sämte bilåggande af Postporto, i Christiania i Hr A. Hielms Bokhandel samt i Åbo hos Hrr Frenckell & Son och Lect. Mejer. Föregående Årgång erhålles till nedsatt pris af 3 Rdr B:ko samt alla föregående 1813, 14 och 15 till 8 Rd. 32 ß., då requisitioner göras hos Hrr Zeipel & Palmblad. Till aflägsnare landsorter skall Tidningen med bud fortskaffas, så ofta tjenligt tillfälle dertill yppas.

Digitized by Google

Register

öfwer

Swenſk Literatur-Tidning för år 1815.

Theologiſka Kunſkapsarter:

Bibeltolkning.

S. Matthei Evangelium, öfwerſ. af S. Ödmann — Sid. 5, 17, 33, 89

Dogmatik.

Förſta Begreppen af Allmän ReligionsLära . 26
ReligionsFriheten . 368

Homiletik.

Jeſu Nattward, Gudagtighetens Lif, af Hedborn . 15
Jeſus allena med tron, omfattad af Hylander . 559
Tackſägelſe i anledning af H. K. H. KronPrinſens återkomſt . 365

Aſcetik.

Förſlag till förbättrade Kyrkoſånger . 169, 193, 250, 257, 272, 397, 401, 443, 449, 505, 637, 652, 738
Wår Frälſares Barndomshändelſer . 528

Polemik.

Jemförelſe mellan Lutheri och Socini SaligheteLära af J. B. Wolff. . 321

Kyrkohiſtoria.

Münſchers Lärobok i Kriſtna Kyrkohiſtorien . 124, 177
Tal i Evangeliſka Sällſkapets Allmänna Sammankomſt, af Höggman . 285
Inledning till Alkoran . 305
Berättelſe om Weſterås BibelSällſkap . 527
Lunds Stifts Preſtmötes Handlingar, 1814 . 545
Berättelſer af Engelſka Societeterne till Biblars etc. utſpridande . 575

Juridiſka Kunſkapsarter:

Legislations-Theori.

Lagſtiftningens Wetenſkap. Af Filangieri. 1:a Del. . 97

Digitized by Google

Statistik.

Stadgar för HushållsSällskapet i Östergöthland . . . Sid. 319
Ho tror wår Predikan? . . . 360
RiksdagsLiteratur . . . 497, 585, 624, 632, 759

Politik.

Tal hållet på Norriges Storting af Gr. WedelJarlsberg . . . 11
Dito Dito Dito Dito af H. Nansen . . . 11
Försök till utweckling af Grunderna för Swenska Regeringssätter . . . 161

Philosophiska Kunskapsarter:

NaturPhilosophi.

Några Delar af Naturkunnigheten. 1:a Häft. . . . 333

Pädagogik.

Försök till en Framställning af Allm. Lärowerkets närw. tillstånd i Swerige af G. A. Silverstolpe . . . 785, 801

Philologiska Kunskapsarter:

Kritik.

Anmärkningar wid Förslag till förbättrade Kyrkosånger . . . 421
Försök till granskning af PsalmKommitténs Förslag . . . 481
Spegeln . . . 717

Methodlära.

Om Nyttan af de gamla Classiska Språkens studerande . . . 383

Witterhet:

Lyrik.

Skandinawisk Sång . . . 47
Ord att afsjungas d. 16 Dec. 1814 . . . 111
C. M. Bellmans Skaldestycken . . . 289
Swenska FolkWisor, utgifne af Geijer och Afzelius . . . 705, 721

Epik.

Slaget wid Dennewitz af Wahlberg . . . 93
Gylfe, af Ling . . . 225, 241
Det Förlorade Paradiset af Milton, öfwers. af Oxenstjerna . . . 762, 769

Romaner.

Läsning för Damer. 1:a Häft. . . . 29

Digitized by Google

Den Lyckliga Promenaden Sid. 141
Duellen på Wärdshuset Jerusalem . 287
UggelwiksBalen . 297
De Franska Krigsfångarna i Swerige . 464
AndeGrottan . 464
Cygnius le Riche . 621
Aurora eller Norrska Flickan. 1:sta och 2:dra Del. . 825

Dramatik.

Belmonte och Constanza, eller Enleveringen ur Seraljen. . 140
Den wackra Aftonen . 159
Det höga Spanmålspriset . 159
Smaken öfver Begäret . 159
Hartford och Sally . 189
De löjliga Möterna . 191
Olle Nöteboms Förtwiflan . 749
SchweitzerFamiljen . 767

Satirer, Fabler m. m.

Något om Krogar och FläskPankaker . 94
SkärThorsdagsFärden . 287
Den Lustige Prutmakaren . 366
Stockholmska Promenader . 432

Wittra Samlingar.

Samlaren. 1:a Häft. . 79
Michaël Chordi Samlade Skaldestycken . 465
Poetisk Kalender för år 1815, af Atterbom . 593
Swenska Akademiens Handlingar . 641, 659, 673, 689
G. Regnérs Witterhets Nöjen. 1:a Del. . 817

Sköna Konster.

Beskrifning om den Stora Illuminationen i Stockholm d. 19 Dec. 1814 . 367
Traditioner af Swenska Folkdansar. Häft. 1, 2 . 490, 753
Anti-Hammarspiktana . 606

Historiska Kunskapsarter.

Biographi.

Tal öfwer Presid. Håkanson . 31
Åminnelse-Tal öfwer Prostinnan Hansson . 32
Anteckningar om Napoleon Bonaparte . 415
Minne af L. Fr. Gravander . 447
Tal öfwer Hof-Predikanten Renström . 511
Minne af Profeß. m. m. Stolz . 559
Berättelse om Trollpackan Kapten Elin . 611
Tal öfwer Kammarherren E. Th. Cederström. Af v. Schantz . 815

Digitized by Google

Politiska Häfder.

Samlingar i Swenska Historien, utg. af C. M. Fant. 1:a Häft. Sid. 49
Adertonde Århundradets Märkwärdigaste Händelser, af Bauer, Del. 1—4 . 113
Berättelse om Danmarks Krigsförhållanden med Sverige . 137
Historiskt Utkast om Morerna i Spanien, af Florian . 338
Tal öfwer Freden i Kiel . 335
Nittonde Århundradets Krönika af Bredow. 12—16 Häft. . 474, 484
Konung och Riker Danmarks Historia, af H. A. Kafod . 513
Romerska Historien i Sammandrag, af Goldsmith. Del. 1—2 . 523
Förslag till en Historisk framställning af Napoleons Ankomst. 1:sta Häft. . 539
Europeiska Staternas Historia af Buchholtz Del. 1—2 . 625
Tal i anledn. af det återställda fredsbrytet samt Sveriges och Norriges förening, af Westrin . 816

Geographi.

Norden och deß Innewånare af Zimmermann. 2:a Del. . 378
Relation om Ljungby Gård, Horn och Pipa . 429
Förslag till Beskrifning om Skara Stift, af Lindskog. Häft. I—IV . 433
Försök till en Karakteristik för de fyra Werldsdelarne . 557
England och Wales af Goede. 4:de och 5:te Del. . 591

Archeologi.

Handbok i Romerska Antiquiteterne, af Lindorff . 43

Mathematiska Kunskapsarter:

Geometri.

Geometrie af Gyllenspetz . 561, 577

Physiska Kunskapsarter:

Entomologi.

C. F. Fallén, Specimen novam Hymenoptera disponendi Methodum . 49, 143

Ekonomik.

Kgl. Landtbruks Akademiens Annaler, 2:a Årg. 1:a Hft. . 65, 81

Medicinska Kunskapsarter:

Journal för Animal Magnetism, af Ederschjöld. 1:a Häft. . 337

Afhandlingar:

Till Redaktionen af Swensk LiteraturTidning. (Insändt) N:o 1 . 113
Till Redactionen af Swensk LiteraturTidning. (Insändt) N:o 2 . 193
Anmärkningar wid Kgl. Swenska KonstAkademiens Exposition . 369, 385
Om den Franska Dramatiken, af A. W. Schlegel . 529, 813

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

SEP 9 - 1940

Digitized by Google

Digitized by Google